Biblioteca de contabilitate

Niculae Feleagă
Ion Ionaşcu

TRATAT DE CONTABILITATE FINANCIARĂ

Vol. I

EDITURA ECONOMICĂ

Scanned with OKEN Scanner

Niculae Feleagă **Ion Ionaşcu**

TRATAT
de
CONTABILITATE
FINANCIARĂ

– VOL. I –
CONTABILITATEA CA JOC SOCIAL

Scanned with OKEN Scanner

I.S.B.N.: 973-590-050-5

Copyright © 1998, Editura Economică

EDITURA ECONOMICĂ
78101, BUCUREŞTI, sector 1,
Calea Griviţei nr.21, etaj VII,
tel./fax: 312.97.17; 312.22.48; 650.73.45;
E-mail adress: edecon@edecon.ro;
http: //www.edecon.ro

Comenzi la tel./fax: 650.79.20

Scanned with OKEN Scanner

Cuprins

Sfidări şi temeri la elaborarea unui tratat 9
ÎN LOC DE INTRODUCERE: STATUTUL CONTABILITĂŢII 11
1.Repere în evoluţia contabilităţii 11
2. Contabilitatea ca formă a cunoaşterii teoretice şi practice 12
2.1. Dificultatea determinării naturii contabilităţii: artă, tehnică sau ştiinţă? 12
2.1.1. Contabilitatea: arta înregistrărilor contabile 13
2.1.2. Contabilitatea: o tehnică de gestiune 14
2.1.3. Contabilitatea: o ştiinţă socială 15
2.1.3.1. Este contabilitatea o disciplină ştiinţifică matură? 15
2.1.3.2. Poziţionarea contabilităţii în cadrul ştiinţelor sociale: contabilitatea este o ştiinţă economică sau o ştiinţă de gestiune? 22
2.1.4. Alte definiri ale contabilităţii 31
3. Monism şi dualism în contabilitate 35

PARTEA ÎNTÂI
CONTABILITATEA CA JOC SOCIAL 39
Capitolul 1 Cererea de informaţii contabile: utilizatorii şi necesităţile informaţionale 43
1.1. Managerii şi nevoia de fundamentare a deciziei 44
1.2. Investitorii şi piaţa financiară 45
1.3. Creditorii şi solvabilitatea întreprinderii 49
1.4. Partenerii comerciali şi continuitatea activităţii 51
1.5. Salariaţii şi presiunea socială 51
1.6. Administraţia publică (statul) între funcţiile fiscală şi intervenţionistă 54
1.7. Analiştii financiari şi diagnosticul întreprinderii 54
1.8. Tribunalele şi nevoia de probă în justiţie 56
1.9. Publicul şi recursul la informaţia contabilă 57
Capitolul 2 Oferta de informaţii contabile: producătorii şi produsele finale ale contabilităţii 59
2.1. Sistemul contabil al întreprinderii: ciclul contabil şi funcţia contabilă 61
2.2. Experţii contabili şi contabilii autorizaţi 67
2.3. Obiectivele contabilităţii financiare 69
2.4. Bilanţul şi situaţia financiară a întreprinderii 73
2.4.1. Câteva dimensiuni istorice privind bilanţul contabil 73
2.4.2. Abordări contemporane privind bilanţul contabil 75
2.4.3. Lucrările Uniunii (Comunităţii) Europene şi bilanţul contabil 82
2.4.4. Bilanţul şi normalizarea contabilă internaţională 85

Scanned with OKEN Scanner

2.4.5. Modelul de prezentare a bilanţului contabil în ţara noastră 91
2.4.6. Activul sau utilizarea fondurilor 93
2.4.7. Pasivul sau originea (re)surselor investite 113
2.4.8. Angajamentele în afara bilanţului şi alte elemente nepatrimoniale 131
2.5. Contul de profit şi pierdere şi performanţele întreprinderii 132
2.5.1. Conceptul de performanţă şi suportul ei informaţional 132
2.5.2. Abordări contemporane privind contul de profit şi pierdere 139
2.5.2.1. Lucrările Uniunii (Comunităţii) Europene şi contul de profit şi pierdere 139
2.5.2.2. Contul de profit şi pierdere şi normalizarea contabilă internaţională 144
2.5.2.3. Contul de profit şi pierdere în doctrina şi practica americană 149
2.5.3. Modelul de prezentare a contului de profit şi pierdere în ţara noastră 154
2.6. Anexa şi informaţiile de importanţă semnificativă 173
2.6.1. Necesitatea, rolul şi caracteristicile anexei 173
2.6.2. Anexa în lucrările directivelor europene, în normele contabile internaţionale şi în referenţialul american 176
2.6.3. Anexa în viziunea normalizatorilor contabili români 179
2.7. Tabloul de finanţare şi evoluţia situaţiei financiare 185
2.7.1. Locul şi rolul tabloului de finanţare în informarea şi analiza financiară 185
2.7.2. Tabloul de utilizări şi de resurse - situaţie a echilibrului financiar al întreprinderii sau exerciţiu intelectual universitar? 186
2.7.2.1. Caracteristicile generale şi funcţiile tabloului de utilizări şi de resurse 187
2.7.2.2. Relaţiile dintre tabloul de utilizări şi de resurse şi celelalte situaţii financiare 188
2.7.2.3. Criteriile de clasificare a utilizărilor şi resurselor şi modelul global al tabloului 192
2.7.2.4. Delimitări şi structuri referitoare la tabloul de utilizări şi de resurse 195
2.7.2.5. Exemplu de întocmire a tabloului de utilizări şi de resurse 205
2.7.2.6. Valoarea cognitivă şi punctele nevralgice ale tabloului de utilizări şi de resurse 215
2.7.3. Tabloul fluxurilor de trezorerie şi mizele lui 218
2.7.3.1. Tranziţia spre conceptele de trezorerie şi necesitatea unui tablou al fluxurilor de trezorerie 218
2.7.3.2. Definiţii în perimetrul trezoreriei 220
2.7.3.3. Utilitatea şi structura de ansamblu a tabloului fluxurilor

Scanned with OKEN Scanner

de trezorerie 222
2.7.3.4. Structura de detaliu şi metodologia întocmirii tabloului fluxurilor de trezorerie 223
2.7.3.5. Exemplu de întocmire a tabloului fluxurilor de trezorerie 232
2.7.3.6. Valoarea cognitivă şi punctele nevralgice ale tabloului fluxurilor de trezorerie 237

Capitolul 3 Controlul calităţii producţiei de informaţii contabile 241
3.1. Garanţii calităţii informaţiei contabile: cenzorii şi alţi auditori 241
3.2. Auditul financiar şi controlul intern 246
3.3. Comisia de valori mobiliare între funcţiile de control şi normalizatoare 252

Capitolul 4 Regizorii şi regia jocului social al contabilităţii: normalizatori şi normalizare contabilă 259
4.1. Scopul normalizării şi tipurile de abordări normalizatoare 263
4.2. Planul contabil general: valenţe şi limite 271
4.2.1. Originea şi evoluţia ideii de plan contabil 271
4.2.2. Caracteristicile unui plan contabil general modern 278
4.3. Cadrul contabil conceptual: definire, scop şi arhitectură 282
4.4. Axiomatizarea contabilităţii financiare: postulatele şi principiile contabile 309
4.4.1. Postulatele contabile 310
4.4.1.1. Delimitarea spaţiului: postulatul entităţii 310
4.4.1.2. Decuparea în timp 312
4.4.1.2.1. Postulatul continuităţii exploatării 312
4.4.1.2.2. Postulatul periodicităţii 325
4.4.1.2.3. Postulatul independenţei, autonomiei sau specializării exerciţiilor 327
4.4.1.2.4. Postulatul permanenţei (fixităţii) metodelor 344
4.4.1.3. Cuantificarea faptelor observate: postulatul unităţii monetare 352
4.4.2. Principiile contabile 354
4.4.2.1. Principiul nominalismului monetar 356
4.4.2.2. Principiul costurilor istorice 357
4.4.2.3. Principiul prudenţei 368
4.4.2.4. Principiul „priorităţii" realităţii în faţa formei 383
4.4.2.5. Principii relative la prezentarea şi la comunicarea financiară 395
4.4.2.5.1. Principiul importanţei relative (sau al pragului de semnificaţie) 395
4.4.2.5.2. Principiul bunei informări 401
4.4.2.5.3. Principiul necompensării 403
4.4.2.5.4. Principiul intangibilităţii bilanţului de deschidere 406

Scanned with OKEN Scanner

4.4.2.6. Două principii în slujba postulatului independenţei exerciţiilor 407
4.4.2.6.1. Principiul recunoaşterii (constatării) veniturilor 408
4.4.2.6.2. Principiul conectării cheltuielilor cu veniturile 412
4.4.2.7. Două principii implicate de definirea, recunoaşterea şi măsurarea rezultatului 416
4.4.2.7.1. Principiul rezultatului 416
4.4.2.7.2. Principiul recunoaşterii rezultatelor 419
4.4.2.8. Două principii seculare... 421
4.4.2.8.1. Principiul justificării faptelor (verificabilitatea) 421
4.4.2.8.2. Principiul partidei duble 422
4.4.2.9. Două principii (plus unu) în reţeta imaginii fidele de tip francez 424
4.4.2.9.1. Principiul conformităţii cu regulile 425
4.4.2.9.2. Principiul sincerităţii 426
4.4.3. Imaginea fidelă, principiu federator sau obiectiv? Impactul imaginii fidele asupra Directivei a IV-a 429
4.5. Dispozitivul contabil european: speranţe, realizări, limite şi perspective 439
4.5.1. Un episod unic în istoria contabilităţii 439
4.5.2. Linii definitorii în arhitectura Directivei a IV-a 443
4.5.3. Directiva a VII-a, un dispozitiv aflat în anticamera normalizării contabile româneşti 454
4.5.4. Directivele nu sunt un panaceu în armonizarea contabilă europeană: noua strategie contabilă europeană 459
4.6. Dispozitivul contabil internaţional: Comisia internaţională a standardelor contabile şi referenţialul său 467
4.6.1. Repere generale privind normalizarea contabilă internaţională 467
4.6.2. O retrospectivă a locului şi rolului IASC în armonizarea contabilă internaţională între 1973 şi 1997 472
4.7. Coordonatele şi perspectivele normalizării contabile româneşti 485

Capitolul 5 Actorii şi regizorii în jocul social al contabilităţii: punerea în scenă 491

Bibliografie selectivă 501

Scanned with OKEN Scanner

Sfidări şi temeri la elaborarea unui tratat

*Încercarea noastră de a elabora **un** tratat de contabilitate financiară poate părea pe cât de temerară pe atât de primejdioasă. **Temerară**, deoarece întreprinderea „tratat" îţi cere să descoperi dozajul optim între trecut, prezent şi viitor, între o abordare conceptuală şi o ancorare în practică, între „internaţional" şi „naţional", între o atitudine natural proeuropeană, şi o alta, de recunoaştere, fără a mitiza, a superiorităţii contabilităţii americane, între valorificarea scrierilor noastre anterioare şi nevoia de a aduce la rampă idei noi, între subiectivitatea punctelor noastre de vedere şi obiectivitatea pe care o cere o lucrare de o asemenea anvergură, între candoarea adusă de originalitatea stilului şi sobrietatea solicitată de un mesaj care se vrea adesea ştinţific. **Primejdioasă**, pentru că, suntem siguri, îndrăzneala noastră va fi amendată mai ales de confraţii de breaslă, din generaţia „garda moare, dar nu se predă". Şi pentru că ambiţiile uneori prea exagerate, din mediul nostru contabil, de a imita vor conduce la proliferarea tentativelor şi orgoliilor de a fi autor de tratat, de unde şi demonetizarea sensului nobil al încercării noastre.*

O atare întreprindere ne-ar fi cerut viziunea marilor proiecte, sensul sintezei, dar şi al detaliului, aroganţa spiritului, dar şi modestia comportamentului, puterea de a aştepta, dar şi starea de fierbere, presupusă de o acţiune fără răgaz. Într-o clipă de rătăcire, am crezut, naiv, că posedăm toate aceste calităţi.

O lucrare ştiinţifică este autentică prin enigmele pe care le găzduieşte. Or , o parte dintre enigmele noastre au fost deja deconspirate de o bună bucată de vreme. Noi ne-am testat, de câţiva ani, ideile acestui tratat în amfiteatrele Academiei de Studii Ecpnomice. Reacţia extrem de favorabilă a studenţilor ne-a încurajat să aşternem pe hârtie cele conferenţiate.

*Romantismul nostru incurabil ne-a condus la o supralicitare a nevoii de creativitate. În fond, demersul tratatului pleacă de la **două teze generoase**:*

*• În ultimele decenii, contabilitatea apare tot mai pregnant în ipostaza de **joc social**. Un joc al cererii şi al ofertei de informaţii financiare, mediate de actul de normalizare contabilă. Ca atare, pe scenă îşi joacă rolul lor atât utilizatorii de informaţii cât şi producătorii acestora. Controlul calităţii informaţiilor este asigurat de auditori, reprezentanţi ai profesiei contabile sau ai comisiei de valori mobiliare. Punerea în scenă este opera normalizatorilor.*

Jocul social al contabilităţii constituie substanţa primei părţi a tratatului. În

Scanned with OKEN Scanner

anticamera jocului, condiţie sine-qua-non, am relansat dezbaterea statutului contabilităţii: artă, tehnică, ştiinţă, limbaj...

Nota dominantă a acestei părţi este aşezarea contabilităţii financiare pe baze conceptuale. Trei piloni domină fundamentul: planul contabil general, cadrul contabil conceptual şi axiomatizarea contabilităţii prin postulate, principii (dintre care unul federator) şi norme. Trei discursuri normalizatoare se constituie în fundal al acestei scene: cel european, cel internaţional şi, evident, cel naţional.

Jocul actorilor, dirijaţi de regizori, aduce în ultimul act întrebarea de tip hamletian: un singur set de documente de sinteză sau mai multe seturi? Altfel spus, singular sau plural în comunicarea financiară?

• Tehnicile contabile au atins performanţe nebănuibile acum o jumătate de secol. Am putea susţine, astăzi, teza existenţei unei ***inginerii a contabilităţii.*** *Ceea ce vrem să demonstrăm în partea a doua a tratatului nostru.*

Câmpul de manevră fiind contabilitatea financiară, ingineria acesteia a fost organizată de noi pe marile fluxuri ale activităţii unei întreprinderi: fluxurile de exploatare, fluxurile de investiţii şi fluxurile de finanţare. Pentru unii specialişti, această abordare ar putea să se constituie într-o blasfemie. A nega dogma pedagogiei pe clase de conturi ar fi, pentru ei, echivalent cu o erezie condamnabilă de tribunalul inchiziţiei contabile. Mişcarea contabilă contemporană spre punerea în valoare a informaţiilor de tip fluxuri monetare ar putea să fie, însă, cel mai bun alibi al nostru. Pentru că, să nu ascundem, crahul economiei româneşti este, dincolo de lipsa unei mentalităţi naţionale de a ne lua la trântă cu destinul, un crah de „cash".

Problemele şi contabilizările generate de reprezentarea celor trei categorii de fluxuri, la care se adaugă corolarul lor, gestiunea trezoreriei, sunt însoţite de teoretizările şi soluţiile unor teme marcante ale contabilităţii aprofundate: lichidarea, gruparea societăţilor comerciale, conturile de grup şi contabilitatea de inflaţie.

Ingineria contabilităţii financiare recurge, de asemenea, la rezolvările propuse de normele contabile internaţionale, ca alternativă la prezentul contabil românesc.

Tratatul nostru nu ar putea să se încheie fără a da curs tentaţiei de a schiţa fie şi de o manieră imperfectă, arhitectura sistemului nostru contabil de mâine. Adică, amintiri despre viitorul contabilităţii româneşti.

Ce ne-am fi făcut, oare, dacă erezia noastră contabilă - numită tratat - nu ar fi primit undă verde din partea Editurii Economica? Pentru toleranţa domnilor Ioan Erhan şi Dinu Marin, mulţumirile noastre, cât de multe, sunt insuficiente. Un cuvânt cald, de suflet, pentru echipa de colaboratori, care a asigurat editarea lucrării.

În sfârşit, trăim emoţiile „reîntâlnirii" cu „cititorii noştri, stăpânii noştri", cărora le cerem înţelegere că nu am putut, deocamdată, să elaborăm altceva mai bun.

Autorii

4 aprilie 1998

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

ÎN LOC DE INTRODUCERE: STATUTUL CONTABILITĂŢII

1. Repere în evoluţia contabilităţii

Evoluţia contabilităţii, ca practică socială, este legată de **devenirea** omului ca fiinţă economică (homo sapiens devenit homo oeconomicus). Originile contabilităţii ne întorc cu multe mii de ani în urmă când oamenii reprezentau „ceva" din realitatea lor, prin crestături pe oase sau chiar prin scrierea pe tăbliţe de lut sau papirus. Deşi sunt opinii după care există contabili de când oamenii au conştiinţa numerelor, toate aceste manifestări nu sunt decât forme ale contabilităţii rudimentare.

În înţelesul ei de astăzi, contabilitatea îşi începe istoria în Evul Mediu, o dată cu dezvoltarea economiei monetare şi apariţia germenilor capitalismului. Spiritul Renaşterii şi îndeosebi, dezvoltarea afacerilor din marile oraşe ale Italiei de Nord (Florenţa, Veneţia şi Genova) au făcut posibilă „rafinarea" continuă a practicilor contabile, astfel că în secolul al XV-lea se utiliza contabilitatea „după metoda veneţiană". Este momentul când un spirit erudit ca acela a lui Luca Paciolo observă şi formalizează aceste practici dând omenirii prima lucrare de literatură contabilă **Tractatus de computis et scripturis** adică **Tratat de contabilitate în partidă dublă,** apărută la Veneţia, în anul 1494, în care se prezintă, pentru prima dată, de o manieră coerentă, descrierea partidei duble, elementul cel mai caracteristic contabilităţii, sub raport tehnic.

Treptat, între secolele XVI-XVIII, noua metodă de contabilitate - contabilitatea în partidă dublă, începe să aibă o aplicabilitate generală, îndeosebi în Europa Occidentală, şi se conturează o literatură contabilă.

Multiplicarea societăţilor pe acţiuni, care separă conducerea întreprinderilor

de proprietarii acestora, revoluţia industrială şi apariţia concurenţei vor face ca, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, să se contureze conţinutul contabilităţii de gestiune, destinată conducerii şi nedivulgabilă, care se delimitează de contabilitatea generală, care produce bilanţul şi contul de profit şi pierderi, destinată acţionarilor.

Începând cu primele decenii din secolul al XX-lea, contabilitatea de întreprindere devine o practică socială normalizată.

Sub raport ştiinţific, contabilitatea se prezintă astăzi ca o disciplină ştiinţifică matură, bazată pe paradigme multiple. Tăria construcţiilor ştiinţifice ale contabilităţii este dată şi de faptul că domeniul contabilităţii are - în sens larg, o practică socială multimilenară, care merge de la însemnările pe răboj şi până la utilizarea inteligenţei artificiale în prelucrarea informaţiei de astăzi, cu o jumătate de mileniu de literatură contabilă, cu o tradiţie multiseculară de predare a contabilităţii în universităţi, cu comunităţi ştiinţifice constituite la nivel naţional şi internaţional, care dispun de reviste, organizaţii şi „instanţe" de dialog ştiinţific.

2. Contabilitatea ca formă a cunoaşterii teoretice şi practice

2.1. Dificultatea determinării naturii contabilităţii: artă, tehnică sau ştiinţă?

Definirea contabilităţii s-a realizat în strânsă legătură cu stadiul dezvoltării cunoştinţelor în acest domeniu şi cu mediul social, economic şi cultural în care au operat aceste cunoştinţe. În timp, contabilitatea a fost considerată o artă, dar şi o tehnică, după cum a fost definită şi ca ştiinţă. În ultimele decenii din acest secol - ale abordărilor sistemice şi societăţii informaţionale, contabilitatea a fost individualizată şi ca un limbaj de comunicare, ca un sistem de informare şi ca un „joc social".

Multitudinea acestor abordări atrage dificultatea definirii contabilităţii ca ştiinţă. Oare poate fi considerat ca fiind ştiinţific un domeniu despre care se spune că este, în acelaşi timp, şi o artă sau o tehnică? Asupra acestei întrebări vom mai reveni, încercând să-i dăm un posibil răspuns.

Scanned with OKEN Scanner

2.1.1. Contabilitatea: arta înregistrărilor contabile

În sens estetic, noţiunea de artă nu se poate aplica în domeniul contabilităţii. Putem vorbi însă de o „artă" a contabilităţii în măsura în care, prin aceasta, înţelegem o activitate umană care cere pricepere şi anumite cunoştinţe.

În acest sens, în unele lucrări contemporane, contabilitatea este definită ca **„arta de a înregistra şi sistematiza, într-un mod semnificativ, valoarea monetară a tranzacţiilor comerciale şi evenimentelor cu caracter financiar, de a întocmi documentele contabile de sinteză şi de a interpreta rezultatele"**[1].

Definirea contabilităţii ca o „artă" trebuie căutată în chiar contextul socio-istoric al apariţiei şi dezvoltării contabilităţii în partidă dublă. Locul naşterii partidei duble a fost, probabil, Genova sau Veneţia, iar o dată cu tratatul lui Paciolo (1494), această practică se va extinde şi în alte părţi ale Europei. Procesul de propagare a fost destul de lent, deoarece contabilii se vor organiza relativ repede în organizaţii profesionale, în care accesul era condiţionat (la Veneţia, exista organizat legal, încă din secolul al XVI-lea, un colegiu al contabililor, care avea şi un regulament de admitere în acest colegiu). În Italia acelor timpuri, profesia de contabil „era considerată ca fiind superioară tuturor celorlalte"[2], iar păstrarea secretului asupra artei partidei duble a contribuit la cultivarea prestigiului de care se bucurau aceşti profesionişti. Iată ce menţiona autorul primei lucrări de contabilitate în partidă dublă, tipărită în limba germană, în anul 1549: „Nu vreau să afirm că înaintea mea n-ar fi existat contabili buni, de aceştia sunt şi astăzi, dar ei ţin contabilitatea în secret şi nu o dau la lumina zilei sau nu-şi dau osteneala să o arate şi altora"[3].

Cunoştinţele necesare practicării contabilităţii, care erau tot mai mult solicitate de noul mediu economic în formare, bazat pe relaţii capitaliste, sau individualizat treptat în arta contabilităţii ca un domeniu distinct de celelalte „arte liberale" ale epocii (gramatica, logica, retorica, aritmetica, geometria, muzica şi astronomia). Deci, pe vremuri, priceperea „omului de artă", adică a profesionistului, era fundamentată pe cunoaşterea empirică. În acest sens, atributul de pricepere sau îndemânare în contabilitate semnifică tocmai raţionamentul profesionistului, în soluţiile pe care le propune problemelor de natură subiectivă.

Calificarea contabilităţii drept o „artă" în literatura contabilă a început chiar cu

---

[1] Gagnon, Savard, Decoste, Gravel, Parent, L'Entreprise: son milieu, sa nature et ses fonctions, Gaëtan Morin Éditeur, 1986, p. 197.

[2] C. G. Demetrescu, Istoria contabilităţii, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1972, p. 62.

[3] Este vorba despre lucrarea seniorului german Wolfgang Schweicker, apărută la Nürnberg, sub influenţa ideilor lui Paciolo şi citată de D. Rusu în Fra Luca di Borgo şi doctrinele contabilităţii în cultura economică românească, Editura Junimea, Iaşi, 1991, pp. 15-16.

Scanned with OKEN Scanner

Luca Paciolo, care, într-o lucrare din 1514, prezenta arta partidei duble veneţiene (dell'arte della scrittura venezziana")[1]. Treptat, pe măsură ce cunoştinţele necesare practicării profesiei sunt tot mai elaborate, contabilitatea este tot mai des definită ca o artă şi o ... ştiinţă, aşa cum rezultă şi din unele definiţii:

Contabilitatea este „ştiinţa şi arta ţinerii conturilor" (Francesco Marchi, 1870) sau, mai târziu, la începutul secolului al XX-lea, René de la Porte considera: „contabilitatea este o ştiinţă, şi numai tehnica sa este o artă".

Unii autori[2] au găsit un punct de convergenţă între artă, privită în sens larg, şi contabilitate. Ambele sunt creaţii ale spiritului uman şi constituie reprezentări abstracte ale fenomenelor concrete. Însă, contabilitatea nu are nici un mesaj estetic, existenţa ei fiind determinată de utilitatea sa. Utilitatea contabilităţii poate fi legată de trei raţiuni care fundamentează existenţa contabilităţii:[3]

a) pentru că există schimburi comerciale între fiinţele umane sau agenţii economici;

b) pentru că resursele umane, financiare, naturale şi tehnice există în cantităţi limitate;

c) pentru că există terţe persoane interesate de informaţia financiară produsă de agenţii economici.

Putem admite ideea după care contabilitatea poate fi considerată „arta" reprezentării abstracte a unei realităţi concrete, respectiv realitatea economică. Situată în perimetrul licitului, reprezentarea realităţii economice, furnizată de contabilitate, este şi rezultatul măiestriei profesionistului, adică depinde de „arta" acestuia de a realiza reprezentarea realităţii economice prin intermediul contabilităţii.

2.1.2. Contabilitatea: o tehnică de gestiune

Unii autori consideră contabilitatea o tehnică de gestiune. În general, prin termenul de „tehnică" se înţelege un ansamblu de procedee aparţinând unei arte sau unei meserii, utilizate pentru a obţine un rezultat determinat. Dacă limităm contabilitatea numai la înregistrările contabile, se pare că domeniul contabilităţii răspunde acestei definiţii. Însă, trebuie să avem în vedere şi faptul că prin tehnică

[1] C.G. Demetrescu, Op. cit., p. 73.
[2] Bernard Esnault şi Christian Hoarau, Comptabilité financière, PUF, 1994, p. 6.
[3] Niculae Feleagă, Îmblânzirea junglei contabilităţii - concept şi normalizare în contabilitate, Editura Economică, 1996, p. 17.

Scanned with OKEN Scanner

se înţelege şi „ceea ce priveşte aplicarea cunoştinţelor teoretice". În acest din urmă sens tehnica este o parte inerentă a ştiinţelor.

În consecinţă, contabilitatea, ca tehnică de gestiune, poate fi considerată partea aplicativă a teoriei contabile. În această accepţiune, contabilitatea este „o tehnică ce permite, (...), înfăţişarea activităţii şi a rezultatelor unei întreprinderi şi, mai general, a unei organizaţii"[1] sau, mai exact:

Contabilitatea este „o tehnică cantitativă de colectare, de prelucrare şi de analiză a informaţiei, aplicată evenimentelor economice şi juridice ale întreprinderilor"[2].

Calificativul de „tehnică cantitativă" acordat contabilităţii semnifică faptul că aceasta realizează măsurarea, adică exprimarea cifrică, în etalon natural (fizic), dar mai ales valoric, a realităţii economice.

Unii autori consideră că tehnica contabilă constă, în principal, în aplicarea principiului partidei duble, definind contabilitatea ca „o tehnică de observare şi de control a activităţii economice a întreprinderii care se bazează pe înregistrarea continuă şi corelată, datorită principiului partidei duble, a ansamblului de fluxuri financiare interne şi externe ale întreprinderii" (Collette şi Richard, 1992).

Pentru o lungă perioadă de timp, până la începutul acestui secol, rolul practicilor promovate de tehnicienii contabili şi de organizaţiile lor profesionale au constituit factorul principal în dezvoltarea contabilităţii. Criza din anii 1929-1933 nu a fost doar o criză economică şi financiară, ci „şi o criză de informaţii financiare. Investitorii se găseau în neplăcuta postură de a fi foarte puţin informaţi"[3]. „Arta", respectiv forţa de judecată a profesioniştilor contabili, ca urmare a tehnicismului contabil, era insuficientă pentru a răspunde noilor condiţii de mediu economico-social. Era nevoie de construirea unui sistem coerent de principii şi obiective ale contabilităţii, adică de o teorie a contabilităţii care să determine practicile şi procedurile contabile. În felul acesta, **tehnica contabilă devine partea aplicativă a teoriei contabile.**

2.1.3. Contabilitatea: o ştiinţă socială

2.1.3.1. Este contabilitatea o disciplină ştiinţifică matură?

În ce priveşte statutul ştiinţific al contabilităţii, nu există un consens de păreri şi nici „nu se poate da un răspuns precis şi definitiv". Chiar conceptul de ştiinţă are mai multe accepţiuni. Astfel, după modelul ştiinţelor fizice şi naturale,

[1] Michel Capron, Contabilitatea în perspectivă, traducere, editura Humanitas, Bucureşti, 1994, p. 51.
[2] Bernard Esnault şi Christian Hoarau, Op. cit., p. 6.
[3] Niculae Feleagă, Pledoarie pentru o doctrină contabilă, Editura Academiei universitare „Athenaeum", 1992, p. 11.

Scanned with OKEN Scanner

contabilitatea nu este o ştiinţă, deoarece aceasta nu are o valoare universală şi nu se bazează pe legi obiective. Deşi aplicabile peste tot în lume, sistemele contabile prezintă diferenţe semnificative şi depind de contextul economic, social şi cultural al fiecărei ţări.

În consecinţă, contabilitatea nu are o deschidere şi o valoare universală, iar observaţiile, postulatele, metodele de măsură şi obiectivele nu sunt bazate neapărat pe relaţii obiective şi verificabile, deci **contabilitatea „nu este o ştiinţă exactă"**[1].

În alt sens, prin ştiinţă se înţelege şi un „sistem de cunoştinţe având un obiectiv determinat şi o metodă proprie"[2].

Dacă contabilitatea nu poate fi considerată o ştiinţă exactă, ea poate fi încadrată în familia ştiinţelor sociale „aplicative", ca şi geografia sau istoria. Profesorul Bernard Colasse afirmă că între geografie şi contabilitate există o relaţie de afinităţi epistemologice. Astfel, ambele discipline vizează nevoile de informare ale omului şi sunt confruntate cu problema corespondenţei dintre **spaţiul real** (întreprinderea sau organizaţia şi respectiv teritoriul) şi **spaţiul descris** (planul contabil şi respectiv harta). Harta geografică, precum şi documentele contabile de sinteză sau planul contabil sunt construcţii raţionale şi spaţii formal definite de ştiinţă, privită ca un sistem de cunoştinţe. Însă, acestea nu sunt decât reprezentări ale realităţii şi pot face obiectul unor erori şi chiar, într-un mod mai subtil, al unor manipulări. De aici chiar „nevoia" unui anumit scepticism faţă de documentele contabile de sinteză, ca instrumente de reflectare a realităţii economice în contabilitate.

Ca ştiinţă socială, contabilitatea îşi însuşeşte şi caracteristicile unei asemenea calificări. Profesorul Colasse consideră că, în cazul contabilităţii, subiectul constituie în acelaşi timp şi obiect al cunoaşterii. Comparativ cu fenomenele fizice sau naturale, existente independent de cercetătorul care încearcă să le descopere legile, fenomenele observate de contabil depind, în mare parte, de comportamentul uman. Contabilitatea este dependentă de organizaţia economico-socială în care ea operează şi, la rândul ei, acţionează asupra acestei organizaţii. Altfel spus, între contabilitate şi mediul economic, social şi cultural în care aceasta acţionează există o influenţă reciprocă.

Statutul ştiinţific al contabilităţii este legat de existenţa uneia sau mai multor teorii în contabilitate. Adică, după expresia lui Thomas S. Kuhn (1970), fizician

---

[1] Léo-Paul Lauzon, Le cadre théorique de la comptabilité financière, Gaëton Morin Éditeur, 1985, p. 8.
[2] Dictionnaire Encyclopédique Illustré, Larousse, 1991, p. 1253.

Scanned with OKEN Scanner

devenit filosof al ştiinţei, în orice disciplină ştiinţifică care a ajuns la maturitate (numită „ştiinţă normală"), cercetarea se bazează pe **una sau mai multe paradigme.** În accepţiunea lui Kuhn, paradigmele sau teoriile sunt acele „realizări ştiinţifice universal recunoscute care, pentru o perioadă, oferă probleme şi soluţii model unei comunităţi de practicieni (ai ştiinţei)"[1]. Membrii unei comunităţi ştiinţifice disciplinare au în comun una sau mai multe paradigme, adică o „matrice disciplinară", care le asigură o relativă deplinătate a comunicării lor profesionale **(limbajul de comunicare)** şi o **relativă unanimitate** asupra judecăţilor lor profesionale. Întrebarea care se pune este: În ce măsură identificăm existenţa unor paradigme în contabilitate?

Ultimele cinci decenii au fost marcate de creşterea preocupărilor multor autori de a elabora şi valida o teorie a contabilităţii, ceea ce a făcut ca, în timp, să se contureze existenţa mai multor paradigme în contabilitate. Astfel, profesorii B. Esnault şi Ch. Hoarau (1994) identifică cinci paradigme fundamentale în contabilitate[2]:

- **abordarea inductivă:** elaborarea teoriei contabile se face prin generalizarea observaţiilor furnizate de practicile contabile;
- **abordarea deductivă:** presupune definirea prealabilă a obiectivelor din care sunt deduse postulatele, convenţiile, metodele şi regulile contabile;
- **abordarea predictivă:** constă în testarea metodelor şi regulilor contabile, în funcţie de capacitatea lor de predicţie a evenimentelor, facilitându-se astfel luarea deciziilor;
- **abordarea comportamentală sau psihologică:** studiază reacţiile utilizatorului individual în momentul publicării informaţiei contabile şi pune accentul pe pertinenţa informaţiei contabile în luarea deciziei;
- **abordarea economică a informaţiei:** consideră informaţia contabilă ca un bun economic. Natura şi cantitatea informaţiilor publicate depind de oferta producătorilor de informaţii contabile şi de cererea utilizatorilor. Existenţa unei multitudini de utilizatori de informaţie contabilă pune problema stabilirii unui optim social. Deoarece se consideră că o piaţă total liberă a informaţiei contabile este ineficientă, este necesară reglementarea pieţei, adică existenţa normalizării contabile care poate fi preponderent publică, preponderent privată sau o

[1] Thomas S. Kuhn, Structura revoluţiilor ştiinţifice, traducere, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 39.

[2] Bernard Esnault şi Christian Hoarau, Op. cit., p. 9.

Scanned with OKEN Scanner

normalizare mixtă.

Un alt autor, Henning Kirkegaard (1988), arată că evoluţia contabilităţii constă în trecerea de la o paradigmă la alta[1]. Astfel, el identifică trei paradigme în contabilitate care arată de fapt evoluţia modelului contabil:

• **prima paradigmă sau paradigma trezorierului:** conform acestei paradigme, actorul unic, trezorierul, trebuie să răspundă la trei întrebări: De unde au venit banii? Unde vor merge banii? Care este stocul de bani? Acest model de contabilitate (contabilitate de casă) corespunde economiei în care plăţile se efectuează exclusiv în numerar. Introducerea creditului şi a instrumentelor de schimb, la finele Evului Mediu, a dus la insuficienţa modelului contabilităţii de trezorerie, economia monetară de tip capitalist generând adaptarea modelului, fără schimbarea paradigmei.

• **a doua paradigmă sau paradigma contabilului** („ţiitorului de registre") a apărut când s-a dezvoltat limbajul contabil ce include logica care permite ca transferul unei prestaţii, ca şi transferul plăţii corespunzătoare, să se efectueze în două momente diferite. Pentru a fi completă, paradigma a doua o include pe prima. Modelul contabil necesită doi actori, contabilul - care este capabil să spună de unde vin şi unde vor merge banii, şi trezorierul, care se limitează la contextul fluxurilor monetare. Acesta este sistemul de contabilitate în partidă dublă care se va generaliza, în ţările Europei occidentale, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea datorită unor cauze cum sunt: creşterea concurenţei, creşterea nevoilor de informare ale administratorilor cât şi capacităţii noului model de a calcula rezultatele activităţilor, şi nu doar excedentele monetare.

• **a treia paradigmă sau paradigma gestionarului:** într-un mediu incert, gestionarii privilegiază informaţia contabilă în momentul luării deciziilor, moment care semnifică trecerea de la haosul previzionalului la cvasicertitudinea realizării. Drept urmare, paradigma gestionarului are trei actori (trezorierul, contabilul şi gestionarul) şi prezintă trei momente importante:

(i) momentul când decizia este luată, dar nerealizată;

(ii) momentul când decizia este realizată, cu posibilitatea constatării abaterilor din momentul realizării;

(iii) momentul când operaţia realizată este plătită, cu posibilitatea determinării

[1] H. Kirkegaard: The future of management accounting - Draft paper. Copenhagen Business University, 1988, citat de Claude Cossu în Mélanges en l'honneur du Professeur Claude Pérochon, Editions Foucher, 1995, pp. 149-156.

Scanned with OKEN Scanner

abaterilor din momentul plăţii.

Această a treia paradigmă este bazată metodologic pe fuziunea dintre contabilitatea de angajamente şi contabilitatea tradiţională (de casă) în partidă dublă. Acceptarea noii paradigme ar putea genera un sistem de informare pentru gestiunea organizaţiilor, respectiv un model contabil orientat spre satisfacerea ansamblului de utilizatori de informaţie contabilă. Prezentarea evoluţiei contabilităţii ca o succesiune de paradigme ne arată că **istoria contabilităţii poate fi considerată ca istoria competiţiilor între paradigmele concurente.**

Determinarea ştiinţificităţii contabilităţii, adică a gradului de elaborare a discursului ştiinţific în contabilitate, trebuie să se facă ţinând cont de particularităţile acestu domeniu. Astfel, putem constata că eforturile de elaborare a unui corp teoretic al contabilităţii, care să poată fi supus validării prin observare sau experimentare, se izbesc de lipsa unui consens privind o teorie universal acceptată. Această stare de fapt este demonstrată de existenţa unei pluralităţi de discursuri explicative în contabilitate. Prin raportare la ştiinţele exacte, această diversitate de abordări ar însemna lipsa unei maturităţi a contabilităţii ca disciplină ştiinţifică, deci domeniul contabilităţii ar fi într-o etapă preştiinţifică.

Însă, chiar T.S. Kuhn admite că, într-un anumit domeniu, pot exista una sau o mulţime de paradigme: „Oamenii de ştiinţă înşişi ar spune că împărtăşesc o teorie sau o mulţime de teorii"[1]. **Existenţa paradigmelor în contabilitate confirmă statutul acesteia de disciplină ştiinţifică matură.**

Lipsa unicităţii discursului ştiinţific nu trebuie să pună sub semnul întrebării caracterul ştiinţific al cunoaşterii prin contabilitate. Această afirmaţie poate fi argumentată şi prin faptul că, în ştiinţele sociale, unicitatea discursului ştiinţific este un lucru rar, iar contabilitatea - ca un domeniu integrabil în ştiinţele sociale - poate fi considerată **„o ştiinţă cu paradigme multiple".** Deoarece nici o paradigmă nu răspunde la toate problemele pe care le defineşte şi nici două sau mai multe paradigme nu lasă exact aceleaşi probleme nerezolvate, se ridică întrebarea: care sunt problemele cele mai importante la care să răspundă ştiinţa contabilităţii?

Un alt aspect legat de statutul ştiinţific al contabilităţii este acela privind impactul cercetărilor teoretice asupra practicilor contabile. După cum se ştie, pentru o lungă perioadă de timp, până în epoca contemporană, construcţiile teoretice au

---

[1] T.S. Kuhn, Op. cit., p. 227.

Scanned with OKEN Scanner

avut o influenţă slabă asupra practicilor contabile. Însă, chiar dacă rolul practicienilor şi organizaţiilor lor profesionale rămâne încă important în dezvoltarea contabilităţii şi în adaptarea ei la mediul în care acţionează, în ultimele decenii a crescut importanţa cercetării în domeniul contabilităţii, cercetare condusă în general de universitari.

Metodologia din cercetarea contabilă actuală se bazează pe instrumentul statistico-matematic şi pe metodele utilizate de alte ştiinţe sociale, inclusiv istoria, ceea ce face din contabilitate „o tehnică din ce în ce mai ştiinţifică, ceea ce în filosofia ştiinţelor se numeşte o tehnoştiinţă"[1], adică o tehnică în simbioză cu ştiinţa.

Cercetarea contabilă este de dată relativ recentă şi se dezvoltă cu o amplitudine diferită de la o ţară la alta. În Statele Unite, primul organism care şi-a propus să reunească eforturile profesorilor şi cercetătorilor din domeniul contabilităţii, şi care poate fi luat ca referenţial mondial, a fost creat în 1916 şi denumit „American Accounting Association": AAA; în Franţa a fost creată, în 1980, „Association Francaise de Comptabilité": AFC, iar în România există un început, deocamdată timid, prin crearea în 1994 a „Asociaţiei Române de Contabilitate": ARC. Cercetarea contabilă desfăşurată în universităţi şi orientată de astfel de organisme face ca, astăzi, să asistăm la conturarea unor comunităţi ştiinţifice sau grupuri disciplinare care activează în domeniul contabilităţii. Se vorbeşte despre Şcoala de la Rochester sau Şcoala americană privind teoria pozitivă a contabilităţii, despre Şcoala franceză de contabilitate etc. Un grup disciplinar în contabilitate este reprezentat, într-o accepţiune care-l urmează pe Kuhn, de cercetătorii care împărtăşesc aceeaşi paradigmă contabilă, situaţie care le asigură o comunicare reciprocă relativ fără dificultăţi cât şi un anumit consens asupra judecăţilor lor profesionale.

Cercetarea contabilă are, după opinia profesorului B. Colasse, trei funcţii principale:[2]

- clasificarea şi teoretizarea practicilor contabile;
- rolul de „ingineria" sistemelor contabile, adică adaptarea contabilităţii la noile nevoi de informare, extinderea câmpului de aplicare a contabilităţii etc.;
- progresul cunoaşterii în contabilitate.

Ca în oricare altă disciplină ştiinţifică matură, şi în domeniul contabilităţii

---

[1] Bernard Colasse, Comptabilité générale, 4e édition, Ed. Economica, Paris, 1993, p. 24.

[2] Bernard Colasse, A quoi sert la recherche comptable? Revue Francaise de Comptabilité nr. 264/1995, p. 68.

Scanned with OKEN Scanner

distingem o cercetare de tip fundamental şi o cercetare aplicată.

• **Cercetarea fundamentală** în contabilitate se axează pe analiza contabilităţii ca fenomen istoric, social şi organizaţional.

Rezultatele acestui tip de cercetare contribuie la creşterea gradului de cunoaştere prin contabilitate deoarece realizează definirea conceptelor, metodelor şi funcţiilor contabilităţii. Deşi cercetarea contabilă fundamentală nu constituie un răspuns direct la nevoile practicii contabile, aceasta asigură fundamentarea, promovarea şi direcţionarea practicilor contabile.

• **Cercetarea contabilă aplicativă** urmăreşte perfecţionarea instrumentului contabil în funcţie de contextul în care operează practicile contabile, fiind propuse noi modelări contabile care să răspundă mediului în care operează contabilitatea.

Existenţa celor două laturi ale cercetării contabilitate a fost identificată de unii autori români care au denumit contabilitatea ca o „ştiinţă fundamentală şi aplicativă"[1]. În plus, datorită particularităţii domeniului contabil, B. Colasse propune identificarea şi a unei cercetări contabile normative[2]. Acest tip de cercetare este explicat prin faptul că practicile contabile se bazează pe norme şi reguli contabile elaborate de organismele de normalizare. Însă, producţia unor astfel de norme este precedată de studii şi lucrări pregătitoare, adică de o formă de cercetare numită normativă sau doctrinară.

Cercetarea contabilă normativă reuneşte elemente de cercetare fundamentală, dar şi aplicativă, deoarece elaborarea unei norme contabile trebuie să ţină cont şi de restricţiile social-politice şi instituţionale care influenţează procesul de normalizare contabilă. În acest fel, prin cercetarea contabilă normativă se asigură o legătură directă între teoria şi practica contabilă. În unele ţări (în special în Statele Unite şi Canada), procesul de normalizare contabilă este precedat de studiul impactului proiectelor normelor contabile asupra întreprinderilor. Şi în ţara noastră s-au efectuat unele studii de impact al proiectelor de norme contabile asupra întreprinderilor cu ocazia introducerii noului sistem contabil, însă, după opinia noastră, s-a urmărit cu precădere aspectul de asimilare tehnică a noului sistem contabil, şi nu cel de comportament gestionar al firmei, în condiţiile utilizării noului

[1] C.G. Demetrescu, V. Puchiţă, L. Possler, V. Voica, Contabilitatea, ştiinţă fundamentală şi aplicativă, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1979.

[2] B. Colasse, Comptabilité générale, 4e édition, Ed. Economica, 1993, p. 26-27.

Scanned with OKEN Scanner

sistem contabil.

Considerăm că, pentru conturarea unui **drept contabil românesc,** se impune ca instituţiile de normalizare româneşti, în special Ministerul Finanţelor, să-şi însoţească actul de normalizare de o cercetare de tip normativ, care ar putea asigura o mai mare eficacitate şi perenitate a normelor contabile.

Revenind la întrebarea dacă contabilitatea este sau nu o disciplină ştiinţifică matură, putem admite că domeniul contabilităţii se constituie ca o **disciplină ştiinţifică matură, cu o pluritate de paradigme şi grupuri disciplinare (comunităţi ştiinţifice), deschisă cercetării fundamentale şi aplicative.**

2.1.3.2. Poziţionarea contabilităţii în cadrul ştiinţelor sociale: contabilitatea este o ştiinţă economică sau o ştiinţă de gestiune?

Localizarea contabilităţii în ansamblul cunoaşterii ştiinţifice se face plecând de la clasificarea disciplinelor ştiinţifice. Discuţia asupra clasificării ştiinţelor a început din Antichitate, o dată cu multiplicarea domeniilor considerate „ştiinţifice". Aristotel Stagiritul operează o clasificare a ştiinţelor în trei ramuri, distincţie preluată de la Platon[1)].

ŞTIINŢE

1. **teoretice:**	2. **practice:**	3. **poetice:**
metafizica	etica	muzica
matematica	ştiinţele economice	poezia
fizica	politica	arhitectura

Ştim că lui Aristotel nu-i erau străine reflecţiile despre economie, dar ştiinţele economice, în înţelesul actual, se vor individualiza ca domeniu distinct al cunoaşterii ştiinţifice, începând cu finele secolului al XVIII-lea[2)].

Clasificarea disciplinelor ştiinţifice se face în funcţie de mai multe criterii de

[1)] După Anton Dumitriu, Teorie, ştiinţă, sistem, în volumul Philosophia mirabilis, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1992, p. 61.

[2)] Paul A. Samuelson şi William D. Nordhaus notau că „Economia s-a dezvoltat ca ştiinţă de mai mult de 200 de ani", Micro-économie, 14e édition, Lês Éditions d'Organisation, Paris, 1995, p. 19, iar Mark Blaug indica faptul că „Economia a devenit o disciplină academică numai din anii 1880", Teoria economică în retrospectivă, traducere, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1992, p. 37.

Scanned with OKEN Scanner

clasificare[1]).

După **obiectul de studiu,** disciplinele ştiinţifice pot fi clasificate în **ştiinţe ale naturii şi ştiinţe sociale.** Ştiinţele naturii studiază relaţiile dintre fenomenele naturale, iar ştiinţele sociale (umane) au ca obiect de studiu raporturile dintre oameni, raporturi care le condiţionează comportamentul. Ştiinţele sociale studiază omul, ca membru al societăţii - notau Glautier şi Underdown (1991). După această delimitare, contabilitatea nu poate să fie încadrată decât în ramura ştiinţelor sociale. Integrarea contabilităţii ca domeniu al ştiinţelor sociale începe să fie evidentă după începutul secolului al XX-lea şi constituie până astăzi o opinie larg acceptată.

După metodologia de cercetare se pot distinge **ştiinţe experimentale (numite şi reale sau empirice),** care îşi bazează cercetarea şi raţionamentele pe realităţi, şi **ştiinţele logico-matematice sau teoretice)** al căror obiect de cercetare şi metodologie de lucru sunt reprezentate de abstracţii (idei desprinse de realitate). Plecând de la acest criteriu, nu putem încadra contabilitatea în nici una dintre cele două ramuri, deoarece contabilitatea recurge la metodologii de cercetare care aparţin ştiinţelor empirice, dar utilizează şi metodologii din ştiinţele teoretice, fiind un domeniu deschis cercetării fundamentale şi aplicative.

Pentru Lauzon (1985), contabilitatea „este în acelaşi timp o ştiinţă socială şi o ştiinţă aplicativă", din următoarele considerente:

- Contabilitatea este o **ştiinţă socială,** deoarece aceasta:
  - este o creaţie a fiinţei umane;
  - reflectă fenomene, activităţi, evenimente şi fapte sociale;
  - se adresează diferitelor grupuri de utilizatori care fac parte integrantă din societate;
  - produce situaţii financiare care au un impact asupra societăţii şi care modifică comportamentul indivizilor, aceste situaţii financiare generează mutaţii sau schimbări sociale;
  - informaţiile contabile sunt generate de entităţi care fac parte din societate, deci, se referă la agenţi sociali;
  - este dependentă sau influenţată de fenomene sociale.

[1]) Aurel Iancu, Tratat de economie, vol. 1 (Ştiinţa economică şi interferenţele ei), Editura Economică, Bucureşti, 1993, p. 6.

Scanned with OKEN Scanner

- Contabilitatea este o **ştiinţă aplicativă,** deoarece aceasta:
  - acţionează într-un mediu real şi concret, deci, reflectă fenomene reale;
  - presupune aplicarea unor cunoştinţe acumulate. Cunoştinţele teoretice sunt aplicate în lumea reală sau concretă.

Ca domeniu al ştiinţelor sociale, contabilitatea este astăzi adjudecată de două familii de ştiinţe: ştiinţele economice şi ştiinţele de gestiúne. După acceptarea contabilităţii ca ştiinţă socială, mulţi autori au formulat definiţii de genul: „contabilitatea este o disciplină din ştiinţele economice", „contabilitatea este o ştiinţă economică" sau „contabilitatea este o disciplină funcţională a ştiinţelor economice"... J. B. Say considera[1)] contabilitatea „adevărată ştiinţă economică", deoarece ea a contribuit la evidenţierea fluxurilor şi circuitului schimburilor dintre diferiţi agenţi economici şi s-a ocupat, în acelaşi timp, de măsurare, adică de cuantificarea fluxurilor. O asemenea explicaţie, centrată pe ideea de măsurare şi punerea la punct de politici economice cu ajutorul contabilităţii, ne trimite la practicile contabile contemporane în care contabilitatea de întreprindere este articulată cu contabilitatea naţională, elementul de legătură fiind calculul valorii adăugate prin contabilitate (asemenea practici sunt dezvoltate în unele ţări ale Europei continentale).

Pierre Gensse (1985) consideră contabilitatea o formă de reflectare a faptelor economice ce afectează întreprinderea („faptul contabil este un fapt economic"), adică fapte privind producţia, repartiţia şi consumaţia bogăţiilor[2)]. Astfel, din punct de vedere microeconomic, contabilitatea se caracterizează prin adaptarea sa la schema neoclasică a firmei, conform căreia întreprinderea este unitatea de producţie unde sunt utilizaţi factorii de producţie, munca şi capitalul, având ca finalitate obţinerea de profit. Ipotezele care sunt ataşate schemei neoclasice a firmei cum sunt pieţele bazate pe concurenţă pură şi perfectă, existenţa unui mediu stabil, raţionalitatea individuală etc. constituie, de asemenea, fundamentele economice ale modelului contabil[3)]:

[1)] După Louis Klee, Image fidèle et jeux d'image sur l'entreprise - reflections sur les rapports entre principes comptables et réalité économique, Revue de droit comptable nr. 92-4/1992, p. 61.

[2)] Pierre Gensse, Système comptable et variations monétaires, Ed. Economica, Paris, 1985, p. 29.

[3)] R. Teller, Les hypothèses implicites du modèle comptable classique, 1985, citat de Pierre Gensse în Mélanges en l'honneur du Professeur Claude Pérochon, Editions Foucher, Paris, 1995, p. 224.

Scanned with OKEN Scanner

- noţiunea de echilibru, esenţială în economie, este, de asemenea, foarte importantă în contabilitate, chiar dacă ea nu are un sens identic (n.n.: echilibrul contabil este pur formal, echilibrul economic reprezintă o stare a realităţii economice; de aceea existenţa echilibrului contabil nu explică echilibrul economic);
- agenţii economici raţionali acţionează utilizând cel mai bine resursele lor în funcţie de restricţiile lor; contabilitatea realizează măsurarea acestor resurse şi utilizări;
- omul, ca fiinţă economică, homo-oeconomicus, este egoist şi constituie o unitate de decizie autonomă, aceasta generează principiul entităţii din contabilitate;
- bunurile economice prezintă o caracteristică juridică, „aproprierea", şi o caracteristică economică, «productibilitatea», în concordanţă cu teza lui Walras, care asimilează bogăţia economică în primul rând domeniului bunurilor apropriabile, în al doilea rând, productibile şi, în al treilea rând, valorizabile (n.n.: contabilitatea reţine elementele economice valorizabile conform principiului cuantificării monetare);
- beneficiul contabil corespunde, în accepţiunea lui Hicks (1946), venitului maxim pe care îl poate cheltui un agent economic fără ca el să sărăcească. Deci, acest beneficiu trebuie să fie compatibil cu perpetuarea agentului economic în timp (ipoteza continuităţii activităţii). Performanţele întreprinderii sunt deci „regularizate" pentru asigurarea menţinerii capitalului. Într-un mediu stabil, corespunzător unei „situaţii staţionare", mecanismul provizioanelor permite acoperirea riscului de exploatare, perfect previzibil, iar amortismentele permit înlocuirea capitalului fix consumat şi, deci, asigură menţinerea intactă a capitalului productiv (principiul prudenţei).

Nu putem contesta în nici un fel legătura dintre contabilitate şi economie, dar se pare că fundamentele economice ale modelului contabil exclud orice problemă de gestiune. De aici rezultă şi întrebarea: aparţine contabilitatea ştiinţelor economice când, prin contabilitate, se urmăreşte gestiunea afacerilor? Ori, după O. Favereau (1993), nu există probleme de gestiune decât acolo unde există o imperfecţiune în deciziile individuale şi colective. Schemele din teoria economică, după Ricardo, J.B. Say sau Walras, caracterizate printr-o puternică raţionalitate şi

Scanned with OKEN Scanner

coordonare, în care firma este considerată ca un agent individual ce urmăreşte maximizarea profitului într-o situaţie de informare perfectă sau de informare imperfectă dar simetrică, tind să reducă sau să excludă problemele de gestiune. Contabilitatea se pare că a ieşit dintr-o asemenea paradigmă şi deci fundamentele ştiinţifice ale acesteia trebuie căutate în abordarea gestionară a afacerilor. Această stare de fapt conturează ipoteza apartenenţei contabilităţii la ştiinţele de gestiune.

Dar ce sunt ştiinţele de gestiune? Figurează ele în taxinomia ştiinţelor sociale?

Trecerea de la societatea industrială la societatea informaţională reprezintă cea mai importantă megatendinţă a secolului nostru[1)], care se derulează, în principal, în ţările dezvoltate (Statele Unite, Japonia, unele ţări din Europa Occidentală), dar cu impact la nivel planetar.

Într-o economie informaţională, resursa cea mai importantă este informaţia, iar procesul de producţie s-a deplasat din întreprinderi prelucrătoare în „întreprinderi gânditoare", care produc „informaţie în masă, la fel cum obişnuiam să producem automobile pe bandă"[2)], proces caracteristic economiilor „post-industrializate". Această modificare de mediu economico-social a impus delimitarea unui nou domeniu al cunoaşterii, acela al ştiinţelor de gestiune. Fenomenul a debutat mai întâi în Statele Unite, în anii '60-'70, şi apoi s-a propagat, după anii '70, şi în ţările Europei Occidentale.

Autonomizarea ştiinţelor de gestiune este rezultatul unui proces evolutiv. Dezvoltarea teoriei tayloriste, la începutul secolului al XX-lea, privind organizarea ştiinţifică a muncii, poate fi considerat ca momentul ce a declanşat delimitarea gestiunii firmei, ca un nou domeniu al cunoaşterii ştiinţifice. O dată cu aceasta, contabilitatea generală, care oferea modelarea „a posteriori" a vieţii întreprinderii, îşi dovedeşte limitele în gestiunea unei organizaţii, devenită acum administrativă şi creează câmpul dezvoltării contabilităţii industriale (denumită astăzi contabilitate analitică sau managerială), ca instrument de cunoaştere „a priori". În timp, organizarea ştiinţifică a muncii, noile tehnici de gestiune a întreprinderii (contabilitatea industrială, marketingul, gestiunea resurselor umane etc.) vor genera un proces paralel de autolegitimare a cunoştinţelor de gestiune, ca un

[1)] John Naisbitt, expune în lucrarea Megatendinţe, traducere, Editura Politică, Bucureşti, 1989, zece tendinţe definitorii ale societăţii americane contemporane, tendinţe care pot fi extrapolate, cu amendamentele de rigoare, asupra întregului univers economico-social contemporan.

[2)] John Naisbitt, Op. cit., p. 46.

Scanned with OKEN Scanner

corp distinct de cunoştinţe.

Ca mod de constituire, putem afirma că ştiinţele de gestiune s-au delimitat ca urmare a fenomenului de hibridare care se produce în ştiinţele sociale şi identificat de Mattei Dogan şi Robert Pahre (1990) cu fenomenul de „fragmentări neîntrerupte ale ştiinţelor sociale în specializări înguste şi al recombinării acestor specialităţi într-o manieră transversală, în interiorul a ceea ce noi numim câmpuri «hibride»"[1]. Acest fenomen a fost sesizat de J. Piaget (1970): „una dintre caracteristicile cele mai marcante ale mişcării ştiinţifice în ultimii ani o constituie numărul crescând de noi ramuri ale cunoaşterii, născute din unirea domeniilor vecine de studiu, dar adoptând scopuri noi cu un impact asupra ştiinţelor de origine, îmbogăţindu-le[2]. Cu timpul, acest nou câmp de cercetare, rezultat din recombinarea unor fragmente din diverse discipline, prin emancipare ştiinţifică, este recunoscut ca independent. Un asemenea caz este şi ceea ce noi numim astăzi „ştiinţe de gestiune", care nu apar ca o cercetare interdisciplinară, ci ca un „hibrid", rezultat din recombinarea unor fragmente din discipline diferite cum sunt economia, dreptul şi sociologia. Plecând de la o asemenea abordare, putem accepta definirea ştiinţelor de gestiune ca „un ansamblu de practici, de cunoştinţe teoretice sau tehnice (practice) şi de discursuri privind comportamentul organizaţiilor în general şi al întreprinderilor în special"[3].

Ştiinţele de gestiune sunt constituite dintr-un ansamblu eterogen de cunoştinţe teoretice şi practice. Această eterogenitate rezultă din domeniile diferite de aplicare a cunoştinţelor de gestiune. Unele domenii vizează gestiunea întreprinderii structurată pe funcţiuni specializate (funcţia de producţie, funcţia comercială, funcţia financiar-contabilă, funcţia de cercetare-dezvoltare etc.) şi care răspund unei abordări „verticale" a întreprinderii. În acest caz sesizăm individualizarea gestiunii financiar-contabile a firmei, ca un domeniu distinct al gestiunii. Însă, alte domenii răspund unei abordări „transversale", care caută perceperea organizaţiei ca un ansamblu complex, dar coerent (strategia şi politica generală a firmei, gestiunea sistemului informaţional al întreprinderii etc.). Într-o asemenea abordare, politica

[1] Mattei Dogan şi Robert Pahre, Noile ştiinţe sociale. Interpretarea disciplinelor, traducere, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1993, p. 9.

[2] Mattei Dogan şi Robert Pahre, Op. cit., p. 72.

[3] Elie Cohen, Epistémologie de la gestion, în Encyclopédie de Gestion, Ed. Economica, Paris, 1989, p. 1063.

Scanned with OKEN Scanner

contabilă a firmei apare ca o componentă a politicii de firmă sau a sistemului informaţional al întreprinderii.

Eterogenitatea cunoştinţelor de gestiune rezultă şi din nivelurile diferite de elaborare şi sistematizare a disciplinelor care compun acest domeniu cât şi din normele şi criteriile de validare a cunoştinţelor.

După metodologia de cercetare, ştiinţele de gestiune au un caracter teoretico-aplicativ, deoarece includ cunoştinţe teoretice care se aplică la o realitate concretă-organizaţia, în sensul cel mai larg. Contabilitatea, ca disciplină ştiinţifică, se localizează astăzi în domeniul ştiinţelor de gestiune, după ce, mai multe decenii din secolul nostru, a fost, cel mai adesea, considerată ca o disciplină din ştiinţele economice. Noua poziţionare rezultă din rolul practic al contabilităţii - care a devenit un instrument de gestiune a afacerilor („outil de gestion", fr.; „tool of management", engl.), dar şi din modul cum sunt abordate problemele de contabilitate în marile şcoli de afaceri americane (Stanford, Harvard, MIT, Cornell, Wharton...) şi din unele ţări ale Europei Occidentale (în special, Franţa, Marea Britanie, Germania). Deşi opinia conform căreia contabilitatea este o disciplină din ştiinţele de gestiune începe să fie tot mai mult acceptată, aceasta nu este unanimă. După unele păreri, „ştiinţele contabile şi financiare sunt mai curând considerate ca specializări ale ştiinţelor economice decât ca ştiinţe de gestiune[1)]. Deşi se recunoaşte individualizarea unui nou domeniu al ştiinţelor sociale, ştiinţele de gestiune, ce-i drept foarte tânăr în raport cu ştiinţele economice, apărut la distanţă de un secol, se consideră că finanţele şi contabilitatea şi-ar găsi locul în grupa ştiinţelor economice. Atunci, care sunt instrumentele practice de gestiune ale unei organizaţii care acţionează într-o situaţie de risc şi „turbulenţă" şi care le este suportul lor teoretic? Poate oare să fie exclusă contabilitatea, atât ca abordare teoretică, dar şi aplicativă, de la rolul de gestiune al afacerilor, rol atribuit doar câtorva discipline ca management şi marketing? Credem că nu, şi propunem următoarea schemă de clasificare a disciplinelor ştiinţifice.

[1)] Jean-Louis Le Moigne, Sur „l'incongruité épistemologique" des sciences de gestion, Revue Francaise de Gestion nr. 96/1993, p. 125.

Scanned with OKEN Scanner

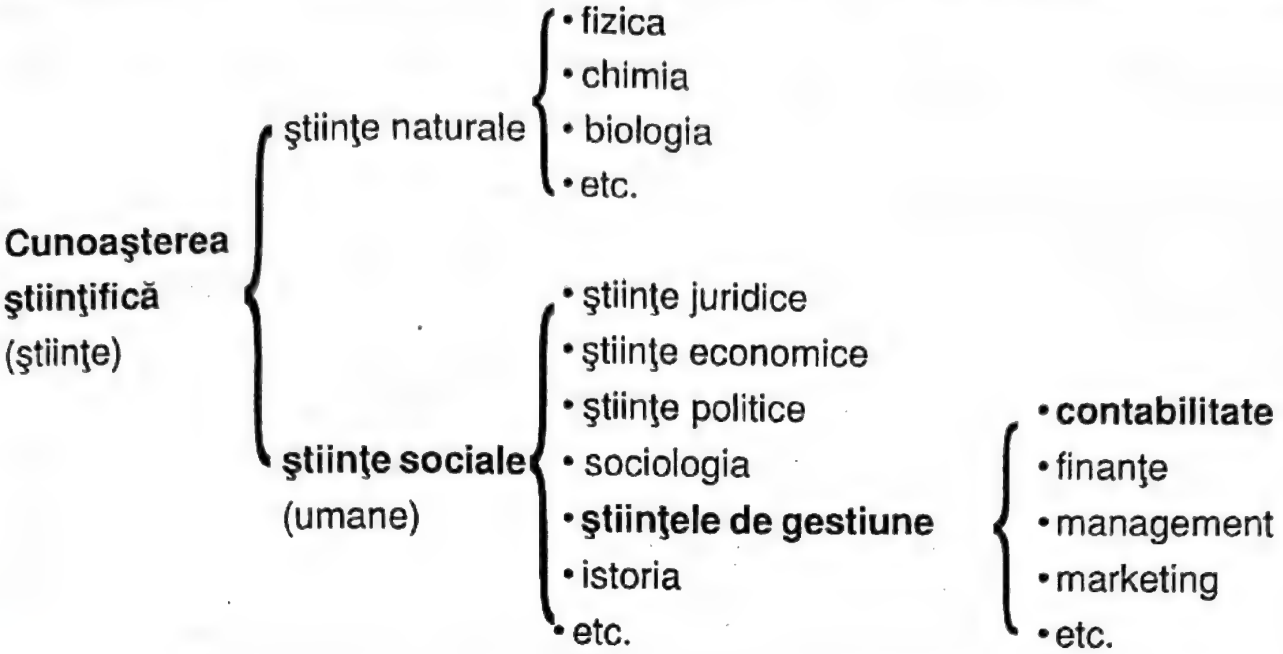

Poziţionarea contabilităţii în ansamblul cunoaşterii ştiinţifice

În sprijinul opiniei noastre vine şi punctul de vedere exprimat de Phillipe Lorino (1989): „Rolul economistului este de a furniza bazele unei înţelegeri a fenomenelor şi analiza lor teoretică . (...) La nivel microeconomic, economistul nu este consilierul întreprinzătorului (...) Teoreticianul microeconomiei apare cel mai adesea ca un cercetător privind fundamentele cele mai abstracte ale ştiinţei economice, conceptele de bază, pure de orice finalitate practică", pe când „rolul teoreticianului în gestiune este de a elabora instrumentele unei acţiuni operaţionale[1]. Ştiinţele de gestiune cuprind atât disciplinele tradiţionale, cum este şi contabilitatea, cât şi discipline mai noi, cum este cazul marketingului sau managementului, iar după unele opinii „sofisticarea metodelor şi cunoştinţelor dezvoltate în aceste diferite discipline arată că este vorba deja, în fapt, despre o ştiinţă matură"[2]. Deci, contabilitatea nu se identifică drept o disciplină ştiinţifică doar o dată cu apartenenţa ei la ştiinţele de gestiune, ci asistăm la o repoziţionare a ei în ansamblul ştiinţelor sociale. În plus, asistăm la fenomenul de „hibridare" chiar în cadrul disciplinei de contabilitate. Noi nu considerăm noile domenii din contabilitate ca discipline „noi", ci ca discipline „hibride" deoarece, astăzi, procesul cel mai important nu este crearea de noi discipline, ci formarea de noi domenii hibride"[3].

[1] Philippe Lorino, L'économiste et le manager, Ed. La Découverte, 1989, p. 44.
[2] Alain Bensoussan, Scieces de gestion, sciences de l'ingénieur et sciences de l'information, Revue Francaise de Gestion nr. 93/1993, p. 118.
[3] Mattei Dogan şi Robert Pahre, Op. cit., p. 70.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru a înţelege acest proces este important să stabilim o anumită clasificare a diferitelor discipline care compun contabilitatea. În acest scop ne putem folosi de clasificarea disciplinelor contabile propusă de Elie Cohen (1994):

Criteriul de clasificare: natura juridică a entităţii la care se aplică disciplinele contabile	**Disciplina contabilă**
A. DOMENIUL MACROCONTABILITĂŢII	
• **Economia naţională** considerată în ansamblul său sau la nivelul marilor sectoare instituţionale	• Contabilitate naţională
B. DOMENIUL MICROCONTABILITĂŢII	
B.1. **Persoane juridice de drept public:** * administraţii publice * instituţii publice	• Contabilitatea instituţiilor publice
B.2. **Persoane juridice de drept privat,** cu statute diferite * societăţi comerciale * regii autonome * grupuri de societăţi * cooperative * asociaţii non-profit	• Contabilitatea societăţilor comerciale • Contabilitatea grupurilor de societăţi (conturi consolidate) • Contabilitatea organizaţiilor non-profit
B.3. **Entităţi de drept privat** care exercită o activitate supusă unei normalizări contabile specifice: * instituţiile de credit * întreprinderi de asigurări	• Contabilitate bancară (contabilitatea instituţiilor financiare şi de credit) • Contabilitatea întreprinderilor de asigurări şi capitalizare

Dacă avem în vedere obiectivele **microcontabilităţii** distingem două subdiscipline: **contabilitatea generală** (numită şi contabilitatea financiară, atunci

Scanned with OKEN Scanner

când se referă la organizaţii cu scop lucrativ), care adoptă o optică globală a entităţii, şi **contabilitate analitică sau de gestiune,** care tinde să descompună, într-un mod cât mai analitic posibil, reprezentarea activităţii unei organizaţii.

La aceste discipline contabile se adaugă discipline contabile „hibride" cum sunt: **dreptul contabil,** rezultat din recombinarea unor fragmente din drept şi contabilitate; **contabilitatea comparată,** rezultată din recombinarea unor fragmente provenind din economie, fiscalitate, contabilitate şi drept, abordate comparativ în spaţiu şi în timp; **istoria contabilităţii,** rezultând din istoria economiei şi contabilitate; **controlul de gestiune** este de asemenea o disciplină hibridă, deoarece rezultă din recombinări din domeniul contabilităţii de gestiune, teoria organizaţiilor şi sociologie; **auditul contabil,** rezultat din recombinarea unor fragmente din contabilitate, fiscalitate, management, informatică etc. Trebuie să remarcăm faptul că procesul de „hibridare", care are loc în ştiinţele sociale şi deci şi în contabilitate, nu trebuie confundat cu sinteza, deoarece această recombinare „este un amestec de fragmente de ştiinţă, în timp ce o sinteză aduce o nouă interpretare (...).

O recombinare nu se poate face fără a avansa ştiinţific în subdisciplinele din care aceasta izvorăşte, pe când o sinteză nu cere aşa ceva[1)].

În concluzie, **contabilitatea este astăzi o ştiinţă de gestiune încorporată în familia ştiinţelor sociale.** Domeniul contabilităţii, ca şi al altor ştiinţe sociale, este supus „hibridării" care are drept rezultat crearea de discipline contabile „hibride".

2.1.4. Alte definiri ale contabilităţii

Literatura de specialitate prezintă şi alte accepţiuni pentru contabilitate. Astfel, unii autori consideră contabilitatea ca un limbaj specializat, alţii, ca un sistem de informaţii. Creşterea rolului social al contabilităţii a făcut pe unii autori să o denumească chiar un „joc social".

Prin noţiunea de „limbaj" nu trebuie înţeles doar sistemul de sunete articulate, folosite de oameni în scopul comunicării, ci şi „totalitatea altor mijloace şi procedee (decât sunetele articulate folosite spre a comunica oamenilor idei şi sentimente"[2)]). În acest ultim sens putem defini contabilitatea ca „unul din limbajele formalizate ale organizaţiilor" sau, mai general, ca „limbajul afacerilor" (Esnault şi Hoarau, 1994).

Autorii citaţi anterior arată că limbajul contabil se caracterizează prin trei dimensiuni: aspectul sintactic, aspectul semantic şi aspectul pragmatic.

• **Sintaxa contabilă** reprezintă ansamblul de reguli şi proceduri ce trebuie

[1)] Mattei Dogan şi Robert Pahre, Op. cit., p. 70.
[2)] Dicţionarul explicativ al limbii române, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1996, p. 573.

Scanned with OKEN Scanner

urmate pentru înregistrarea tranzacţiilor şi elaborarea documentelor contabile de sinteză, plecând de la simbolurile care formează **vocabularul contabil.** Sintaxa contabilă asigură organizarea structurii contabilităţii. Vocabularul contabil s-a format fie prin preluarea unor termeni din limbajul natural (de exemplu, cuvântul „cont" este regăsit şi în vorbirea curentă), fie prin crearea unei terminologii noi proprii, pe măsura evoluţiei practicilor contabile, dezvoltărilor teoretice din contabilitate şi chiar prin împrumutul de termeni din alte discipline ştiinţifice (economie, finanţe, management etc.). Astăzi putem spune că disciplina de contabilitate dispune de un **limbaj specializat.**

• **Semantica limbajului** contabil tratează semnificaţia semnalelor transmise de contabilitate şi se referă la corespondenţa între **obiectul descris** - organizaţia şi **modelul** care îl reprezintă - contabilitatea.

• **Aspectul practic** al limbajului contabil se referă la comunicarea, prin intermediul informaţiilor contabile, între diferiţii utilizatori ai contabilităţii.

Procesele de normalizare a practicilor contabile, la nivel naţional, dar şi regional sau mondial, au adus un nou calificativ limbajului contabil: acesta a devenit şi un **limbaj normalizat,** adică standardizat. Astfel, existenţa unui limbaj contabil specializat şi standardizat asigură unele avantaje: permite o mai mare transparenţă asupra activităţii organizaţiilor, facilitează dialogul între actorii care operează pe piaţa de informaţii contabile, facilitează procesul decizional şi de control etc. Limbajul contabil realizează descrierea „realităţii" economice, sub formă de simboluri, cifre şi cuvinte (specializate şi cu sensuri standardizate), deci de o manieră reducţionistă şi poate să influenţeze comportamentul celor care îl utilizează. Normalizarea contabilă poate să aibă unele consecinţe negative asupra evoluţiei limbajului contabil ca, de exemplu, o anumită rigiditate a limbajului contabil comparativ cu evoluţia obiectului pe care îl reprezintă - adică realitatea economică, însă se consideră că procesul de normalizare a transformat contabilitatea într-un „limbaj pe care învăţământul îl poate face cunoscut viitorilor specialişti şi, cu precădere, nespecialiştilor[1]. Continuând această idee, considerăm că, într-o economie bazată pe risc şi în care utilizarea informaţiei contabile poate afecta deciziile unor grupuri sociale foarte mari, **accesul nespecialiştilor la limbajul contabil devine o necesitate.**

Modificarea obiectului descris de contabilitate (realitatea economico-socială) şi/sau apariţia de noi paradigme ştiinţifice determină modificarea limbajului contabil. Astfel, unele concepte şi noţiuni vechi sunt abandonate sau li se dau noi înţelesuri şi apar noţiuni noi. Un asemenea fenomen este întâlnit şi în contabilitatea românească de astăzi, care trebuie să reflecte o nouă realitate economico-socială, dar care a început să se conecteze şi la comunitatea ştiinţifică internaţională din

[1] Romain Durand, A propos du concept de „management par les chiffres", Revue Francaise de Comptabilité nr. 254/1994, p. 47.

Scanned with OKEN Scanner

domeniul contabilităţii şi deci să asimileze noi paradigme ştiinţifice. Această evoluţie de limbaj contabil poate fi înţeleasă şi din următoarea schemă:

Cuvânt-cheie din limbajul contabil propriu unei economii planificate

debit, credit, balanţă de verificare
bilanţ contabil trimestrial
cheltuieli = consumuri
venituri = vânzări încasate
beneficii şi subvenţii
plan de conturi pe ramuri de activitate
costuri complete planificate / costuri complete efective
evidenţa contabilă
centralizarea informaţiei contabile la nivel macroeconomic
calculaţia costurilor / normarea contabilităţii
fondurile întreprinderii socialiste
mijloace fixe / mijloace circulante
funcţia de control a contabilităţii

↓

modificarea realităţii economico-sociale şi apariţia de noi paradigme în cercetarea contabilă

↓

Cuvânt-cheie din limbajul contabil propriu unei economii de piaţă în formare

contabilitate informatizată
principii contabile general acceptate
bilanţ contabil anual
contabilitatea întreprinderii disociată în contabilitate financiară şi contabilitate de gestiune
active imobilizate / capitaluri
contabilitate naţională
costuri parţiale / costuri complete
audit contabil
normalizarea contabilităţii
provizioane
control de gestiune
planul de conturi al agenţilor economici
contabilitate de inflaţie / conturi consolidate
costuri pe activităţi
tablou de finanţare
gestiune prin contabilitate
contabilitatea şi fiscalitatea

Scanned with OKEN Scanner

Din perspectiva unei abordări sistemice, contabilitatea poate fi definită ca un **sistem de informare,** adică un ansamblu de elemente (resurse umane şi materiale) care permite culegerea, prelucrarea, stocarea şi comunicarea informaţiilor, în vederea luării deciziilor.

Această definiţie este valabilă atât la nivel microeconomic (deoarece contabilitatea se constituie ca un (sub)sistem de informare al întreprinderii) cât şi la nivel macroeconomic (contabilitatea naţională este un (sub)sistem de informaţii la nivel sectorial şi pe ansamblul economiei naţionale). În ambele cazuri, contabilitatea apare ca singurul (sub)sistem de informare capabil să omogenizeze o multitudine de tranzacţii eterogene, prin utilizarea etalonului monetar şi să furnizeze o reprezentare coerentă a fenomenelor observate prin intermediul corelaţiilor contabile (utilizări = resurse; debit = credit; activ = pasiv; valori efective = valori prestabilite ± abateri; venituri - cheltuieli = ± rezultat etc.). (Sub)sistemul de informare statistic, la nivel micro sau macroeconomic, chiar exprimat în etalon valoric, prezintă dezavantajul că nu permite prezentarea informaţiei după o anumită coerenţă asigurată de modelul contabil (din acest punct de vedere putem spune despre contabilitate că este un sistem de informare care prezintă fenomenele economico-sociale în conexiunea lor). De altfel, britanicii Glautier şi Underdown (1991) apreciau contabilitatea ca fiind **„cel mai important element al sistemului informaţional al unei organizaţii",** deoarece: (i) sistemul informaţional contabil permite administratorilor şi utilizatorilor externi de informaţii contabile să obţină o imagine asupra întregii organizaţii şi prin faptul că (ii) sistemul informaţional contabil leagă alte sisteme informaţionale importante ale organizaţiei, cum sunt cele aferente marketingului, personalului, producţiei, de cercetare-dezvoltare etc., deoarece informaţiile produse de aceste sisteme pot fi exprimate în termeni monetari şi înregistrate în contabilitate, în vederea realizării obiectivelor prezente şi viitoare ale unei organizaţii.

Creşterea rolului social al contabilităţii a făcut pe unii autori să o considere „ca un joc social cu actorii şi regizorii săi, (cu) instanţe de normalizare şi reglementare" (Colasse, 1993). Între categoriile de actori care participă la „jocul social", care este contabilitatea, putem distinge:

- utilizatorii de informaţie contabilă (acţionari, creditori, fisc, sindicate etc.);
- întreprinderile sau, mai exact, conducătorii lor;
- intermediarii financiari (analiştii financiari, agenţii de bursă);
- instanţele de normalizare contabilă (care pot fi publice, profesionale sau mixte);

Scanned with OKEN Scanner

• contabilii care se împart în două grupe: producătorii de informaţii contabile şi cei care garantează credibilitatea informaţiei contabile (verificatorii externi numiţi auditori sau cenzori contabili).

Adoptarea unei norme contabile are consecinţe asupra redistribuirii bogăţiilor şi riscurilor între diferiţi actori, asupra alocării resurselor între firme, influenţează analiza financiară a datelor contabile etc.

De aceea, adoptarea unei norme contabile presupune identificarea impactului acesteia asupra diferitelor grupuri de actori şi deci evaluarea câştigurilor şi pierderilor pentru fiecare tip de actor şi pentru colectivitate. În acest fel, contabilitatea apare ca un „joc social", ceea ce determină, după opinia lui Pesqueux (1990), noi abordări în contabilitate cum sunt cele legate de echitate, de piaţa informaţiei contabile cât şi abordări de tip politic, sociologic sau filosofic.

3. Monism şi dualism în contabilitate

Contabilitatea este un „joc social" ce are drept finalitate reprezentarea unei realităţi care este întreprinderea sau oricare altă organizaţie.

Multitudinea nevoilor informaţionale ale diverşilor utilizatori de informaţie contabilă determină construirea a două reprezentări ale aceleiaşi realităţi: o reprezentare „internă" şi o alta „externă". În plan formal, această reprezentare „dualâ" îşi găseşte concretizarea în existenţa a două componente în sistemul informaţional contabil al întreprinderii: una care redă îndeosebi imaginea firmei în exterior - **contabilitatea generală sau financiară,** considerată „faţa externă" a întreprinderii; alta, care descrie procesele interne ale întreprinderii - **contabilitatea de gestiune,** considerată „faţa internă" a firmei.

Modul de organizare a contabilităţii firmei, adică a celor două componente ale ei, în două circuite informaţionale, autonomizate sau în unul singur, a constituit un subiect de discuţii ştiinţifice şi polemice încă de la începutul acestui secol (literatura contabilă din Statele Unite, Franţa, Belgia, Germania etc.) şi persistă şi în zilele noastre.

Din capul locului, ne exprimăm opinia după care cele două componente ale sistemului informaţional contabil nu sunt contradictorii şi nici nu se subordonează una celeilalte.

Contabilitatea financiară, denumită şi **generală** („comptabilité générale;

Scanned with OKEN Scanner

comptabilité financière, fr.; financial accounting, engl.), are **rolul** de a înregistra tranzacţiile întreprinderii cu mediul ei extern, pentru determinarea periodică şi sintetică a situaţiei patrimoniale şi financiare, cât şi a rezultatului operaţiilor efectuate; informaţiile contabilităţii financiare au **caracter retrospectiv** şi **se fac publice,** prin divulgarea produselor ei (conturile anuale, denumite şi situaţii financiare sau documente contabile de sinteză).

În cele mai multe ţări, contabilitatea financiară este **reglementată,** adică se bazează pe **norme,** iar situaţiile financiare pe care le produce, fiind destinate terţilor întreprinderii, constituie obiectul normalizării, atât pe plan naţional cât şi internaţional.

Funcţiile contabilităţii financiare pot fi sintetizate astfel:

- funcţia de înregistrare exhaustivă a tranzacţiilor întreprinderii, în scopul determinării periodice a situaţiei patrimoniale şi financiare şi a rezultatului global;
- funcţia de comunicare financiară externă (informarea terţilor);
- funcţia de instrument de verificare şi de probă, generată de raţiuni juridice şi fiscale;
- funcţia de instrument de gestiune internă a întreprinderii;
- funcţia de furnizare a informaţiilor necesare realizării sintezelor macroeconomice (întocmirea conturilor naţionale);
- funcţia de satisfacere a cerinţelor informaţionale ale analizei financiare.

Contabilitatea financiară, destinată din ce în ce mai mult celor care finanţează întreprinderea (ceea ce justifică şi preferinţa pentru denumirea de contabilitate financiară, în locul celei de contabilitate generală), a suferit în ultimele decenii unele evoluţii semnificative: accentuarea standardizării la nivel naţional, regional şi internaţional (mondial); rafinare conceptuală; extensii în planul tehnicilor legate, în special, de consolidarea conturilor; dezvoltarea unor concepte şi practici care iau în considerare mediul economico-social şi natural (contabilitatea resurselor umane, contabilitatea „ecologică", contabilitatea adaptată inflaţiei etc.). Contabilitatea financiară nu se „opune" contabilităţii de gestiune, orientată către gestionarii întreprinderii, adică utilizatorii interni de fonduri. Cele două componente informaţionale sunt **complementare** pentru gestiunea întreprinderii.

La rândul ei, apărută ca urmare a concurenţei în mediul industrial, **contabilitatea de gestiune** a fost supusă mereu evoluţiei, aşa cum arată chiar denumirile succesive pe care le-a avut: contabilitate industrială / contabilitatea costurilor; contabilitate analitică de exploatare; contabilitate de gestiune /

Scanned with OKEN Scanner

contabilitate managerială.

Contabilitatea de gestiune, denumită şi contabilitate analitică sau managerială (comptabilité de gestion, fr.; management accounting, engl.), are **rolul** de a servi ca instrument în luarea deciziilor de către managerii firmei; de regulă, ea nu este reglementată la nivel naţional (adică, nu se organizează pe bază de norme unitare şi obligatorii). În schimb, marile întreprinderi îşi definesc proceduri (foarte) stricte şi detaliate privind organizarea contabilităţii de gestiune, având în vedere specificul activităţii şi nevoile interne de informare. Informaţiile contabilităţii de gestiune sunt destinate exclusiv conducerii firmei, nefiind publicate în exterior şi deci nedivulgabile (secrete).

Funcţiile îndeplinite de **contabilitatea de gestiune** sunt:

- funcţia de determinare a costurilor pe produse, activităţi şi pe unităţi organizaţionale (divizii, ramuri, departamente, servicii etc.);
- funcţia de determinare a diferitelor marje şi a rezultatelor analitice pe produse sau activităţi;
- funcţia de furnizare a informaţiilor necesare elaborării bugetelor şi conturilor previzionale;
- funcţia de furnizare a informaţiilor destinate actualizării indicatorilor de gestiune care formează structura tabloului de bord al întreprinderii;
- funcţia de producere a informaţiilor destinate măsurării performanţelor (rentabilitate, productivitate) la nivelul sectoarelor de activitate şi al produselor.

În ce priveşte organizarea sistemului informaţional contabil al unei întreprinderi, problema nu se pune dacă există sau nu două contabilităţi: **în toate ţările există o distincţie între contabilitatea financiară şi contabilitatea de gestiune,** chiar dacă frontiera nu se defineşte de aceeaşi manieră de la o ţară la alta. Problema în discuţie este legată de **gradul de autonomizare a celor două contabilităţi,** de relaţiile care se stabilesc între o contabilitate juridico-fiscală, destinată cu precădere creditorilor întreprinderii şi fiscului, şi o contabilitate pentru gestiunea internă a întreprinderii.

Sub raportul organizării sistemului informaţional contabil al unei întreprinderi, în literatura de specialitate se delimitează două concepte: monismul contabil şi dualismul contabil. Monismul contabil presupune existenţa unui singur circuit de informaţii contabile, deci o singură contabilitate, atât pentru funcţiile interne cât şi pentru cele externe ale acesteia. Separarea celor două categorii de informaţii contabile generează dualismul contabil.

Scanned with OKEN Scanner

Profesorul francez Jacques Richard (1988) prezintă trei dimensiuni ale monismului şi dualismului contabil . El defineşte, în acest sens: monismul formal şi dualismul formal; monismul material şi dualismul sau pluralismul material; monismul informaţional şi dualismul sau pluralismul informaţional:

• **Monismul formal** sau sistemul contabil într-un singur circuit este acea organizare prin care contabilitatea de gestiune (contabilitatea analitică) este complet integrată în sistemul contabil. Monismul formal cunoaşte două expresii practice:

- **Monismul formal integral,** prin care contabilitatea este ţinută integral cu ajutorul conturilor.
- **Monismul formal atenuat,** prin care una sau mai multe părţi ale contabilităţii analitice este tratată (realizată) fără să se recurgă la conturi, cu ajutorul unor tabele separate.

• **Dualismul formal** sau sistemul contabil în două circuite este acea organizare ce permite o disociere netă între contabilitatea financiară, care poate face obiectul unei normalizări, şi contabilitatea de gestiune, pentru care regula de bază este „no admittance except on business" (nu este admisă decât pentru uzul întreprinderii).

Remarcă: Evoluţia contabilităţii arată că şi contabilitatea de gestiune a intrat sub incidenţa proceselor de normalizare contabilă.

• **Monismul material** este acea organizare a sistemului contabil prin care este utilizat un singur tip de evaluare, de obicei cea economică.

• **Dualismul material sau pluralismul material** este acea organizare a sistemului contabil care presupune existenţa şi operaţionalitatea a două sau a mai multor tipuri de evoluare: economică, fiscală, financiară etc.

• **Monismul informaţional** reprezintă acea expresie a monismului, prin care informaţia contabilă este orientată către un singur tip de utilizator, de obicei conducerea întreprinderii.

• **Dualismul sau pluralismul informaţional** este acea expresie a comunicării, prin care informaţia contabilă este orientată către două sau mai multe tipuri de utilizatori: statul, conducerea întreprinderii, piaţa financiară (investitorii) etc.

În funcţie de tradiţiile contabile şi condiţiile de mediu economic, social, juridic şi politic, în diverse ţări întâlnim astăzi fie o organizare monistă, fie una dualistă a contabilităţii întreprinderii, cu nuanţele sesizate anterior.

Sub influenţa exploziei informaticii şi diversificării structurilor de tip baze de date putem aprecia că tendinţa este spre organizarea contabilităţii de tip monist, în plan formal, pluralism contabil, în plan material (al evaluării) şi un pluralism informaţional (numeroşi utilizatori).

Scanned with OKEN Scanner

PARTEA ÎNTÂI:

CONTABILITATEA CA JOC SOCIAL

De la cristalizarea ei ca tehnică distinctă, contabilitatea s-a plasat într-o relaţie de interdependenţă cu mediul economic, social şi cultural. Această relaţie simbiotică este tot mai evidentă, astăzi, când tot mai mulţi sunt cei ce cotizează la statutul de ştiinţă socială al contabilităţii.

Obiectul cunoaşterii prin contabilitate este organizaţia economico-socială.

Înainte de apariţia societăţilor pe acţiuni de tip public, numite şi societăţi anonime sau deshise, nu existau conflicte între administratorii (conducătorii) întreprinderii şi acţionari, deoarece aceştia din urmă participau în mod activ la gestiunea ei curentă. De altfel, în majoritatea cazurilor, conducătorii şi acţionarii erau aceleaşi persoane. În formula aceasta, situaţiile financiare (documentele de sinteză) întocmite de contabili serveau aproape în mod unic unor scopuri interne. Contabilitatea de gestiune şi contabilitatea financiară răspundeau, ca atare, aceleiaşi finalităţi. Epoca era dominată de monismul contabil.

Până la marea criză economică din 1929-1933, iar pentru unele ţări dezvoltate chiar câteva zeci de ani după aceea, statul şi organismele dotate cu putere reglementară în domeniul contabilităţii erau mai degrabă timide în exigenţele impuse organizaţiilor economico-sociale. Sindicatele, administraţiile fiscale, analiştii financiari etc. erau mai mult sau mai puţin absenţi în privinţa cererii de informaţii financiare. Lipsa utilizatorilor externi făcea ca profesia de verificator extern să fie inexistentă. Normele contabile nu erau structurate. Nu se vorbea încă de normalizator contabil.

Crahul financiar american din 1929 repune în cauză relevanţa şi fiabilitatea informaţiilor financiare. Crearea comisiei de valori mobiliare (Securities and Exchange Commission), promulgarea legii impozitului pe venit, organizarea

Scanned with OKEN Scanner

salariaţilor în sindicate puternice, creşterea în importanţă a creditorilor pe termen lung şi a analiştilor financiari, doleanţele din ce în ce mai viu exprimate de grupurile de ecologişti, numărul din ce în ce mai mare de acţionari (proliferarea societăţilor pe acţiuni deschise), vânzarea regulată a acţiunilor, deci deţinerea acestora pentru o perioadă relativ scurtă, separarea acţionarilor de administratori care, cel mai adesea, sunt specialişti în domeniul gestiunii şi care, la rândul lor, pretind posesia unei părţi din capital, toate aceste fenomene au făcut ca numărul utilizatorilor potenţiali ai situaţiilor financiare să crească considerabil şi, prin aceasta, să se exercite o presiune din ce în ce mai puternică pe linia publicării de informaţii financiare.

Între dorinţele informaţionale ale diverşilor utilizatori şi conducătorii întreprinderilor, nedispuşi să publice decât cu măsură, se nasc conflicte greu conciliabile. Pentru rezolvarea conflictelor între emitenţii şi receptorii de informaţii financiare ies la rampă statul, organismele parapublice (comisiile de valori mobiliare) şi profesia contabilă liberală.

Dincolo de aceste conflicte, am da dovadă de naivitate dacă am uita că administratorii îşi exprimă cel mai adesea un viu interes în prezentarea unei imagini cât se poate de favorabile despre activitatea întreprinderilor lor. Totuşi, riscul de conflict între administratori şi utilizatorii externi există, şi prezenţa lui implică necesitatea normelor contabile şi a verificării conturilor.

Optimizarea normalizării contabile trece prin asigurarea unui edificiu conceptual în contabilitate. Cu obiective, postulate şi principii contabile. Sau, prin existenţa unui cadru contabil conceptual, expresia cea mai distilată a normalizării contabile. Să nu uităm că principiile contabile definite şi adoptate cu multe zeci de ani în urmă aveau ca obiect rezolvarea unor probleme particulare. De aici a rezultat proliferarea unor practici contabile defectuos coordonate şi lipsite de orice fundament teoretic. Multe dintre aceste practici nu vizau progresul contabilităţii, ci reducerea impozitelor prin minimizarea beneficiilor.

În funcţie de mediul economic, social şi cultural al fiecărei ţări, pot apărea diferite ipostaze ale conflictelor între utilizatorii de informaţii financiare.

Anterior, am evocat conflictul, devenit clasic, între emitenţi (directorii de întreprinderi) şi utilizatori. Dar să nu neglijăm faptul că utilizatorii cuprind mai multe grupuri de persoane, cu obiective şi decizii foarte diferite. De aici decurg necesităţi informaţionale diferite. Bancherul, micul acţionar minoritar, acţionarul majoritar, guvernul, sindicatele etc. vor dori să aibă acces la informaţii particulare, care vor varia în funcţie de tipul de decizie de luat, de mărimea capitalurilor angajate, de

Scanned with OKEN Scanner

durata investiţiei, de interesele pe care le apără, de scopul pe care îl urmăresc, de gustul pentru risc, de competenţele şi aptitudinile consilierilor lor etc.

Fiecare dintre aceste grupuri face presiune la diferite niveluri asupra normalizatorilor contabili (organisme publice, private sau mixte). Istoric, marii investitori, creditorii şi conducătorii marilor întreprinderi au obţinut, în general, favoarea normalizatorilor contabili anglo-saxoni, în special cei nord-americani, în timp ce sindicatele, micii investitori, publicul au fost adesea constrânşi să se adreseze diferitelor paliere guvernamentale pentru a-şi vedea satisfăcute doleanţele lor. Situaţia este oarecum diferită în ţările Europei continentale, unde puterea publică (guvernele), sindicatele au mai mult câştig de cauză. Mai mult, în aceste ţări, finanţarea de tip bancar domină pe cea de tip bursier, aspect contrazis într-o oarecare măsură de fenomenele tot mai evidente de mondializare şi de financiarizare a economiilor.

Indiferent de natura sa, privată sau publică, normalizarea contabilă va fi mereu, în mod necesar, o muncă politică, în care punctul de vedere al celui mai puternic va avea mai multe şanse de câştig. A nu se înţelege că normalizatorul contabil nu trebuie să-şi menţină o poziţie de neutralitate. Poziţie obligatorie, dacă vrea să-şi conserve credibilitatea în faţa colectivităţii.

Sintetizând, putem afirma că normalizatorii trebuie să facă faţă, astăzi, următoarei probleme: utilizatorii externi doresc să obţină mereu mai multe informaţii, conducătorii de întreprinderi sunt înclinaţi mai degrabă în a publica cât mai puţin, iar verificatorii (cabinetele de experţi contabili) sunt, în principiu, de partea utilizatorilor şi, în anumite cazuri, sunt dispuşi să se aşeze alături de conducători.

Formula precedentă merită un amendament, în cazul societăţilor cotate la bursă. Conducătorii acestor societăţi sunt adesea remuneraţi în funcţie de beneficiile realizate de întreprindere, motiv pentru care ei sunt incitaţi să exercite o presiune asupra auditorilor: pentru ca aceştia din urmă să consimtă o interpretare a regulilor contabile, susceptibilă să conducă la maximizarea beneficiilor. În atare condiţii, conducătorii, în dorinţa de a atrage investitorii, vor fi interesaţi în publicarea mai multor informaţii financiare.

Judecăţile de valoare expuse mai sus au darul să susţină ideea contabilităţii ca joc social, refuzându-se astfel o accepţie limitată, instrumentalistă.

Într-adevăr, într-o atare perspectivă, contabilitatea este o „piesă" cu actori şi cu regizori. Pe fundalul pieţei informaţiei financiare (contabile), în piesă apar actorii

Scanned with OKEN Scanner

grupaţi în:

- utilizatori de informaţii
- producători de informaţii şi
- controlori ai calităţii informaţiilor.

Piesa este regizată de normalizatorii contabili şi de legiuitori. Scenariul însă ne aparţine. Fără pretenţia de a considera că este singurul scenariu posibil. Deoarece variantele acestui joc social sunt infinite.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul 1

Cererea de informaţii contabile: utilizatorii şi necesităţile informaţionale[1)]

În jocul social al contabilităţii, utilizatorii interpretează un rol extrem de important, ei reprezentând categoria de actori care dinamizează „disputa", impunând, în anumite contexte, regulile ei.

Realitatea social-economică şi culturală a fiecărei ţări determină o ierarhie de priorităţi în rândul utilizatorilor. În primele pagini ale lucrării „Îmblânzirea junglei contabilităţii[2)]", afirmam că „... volens-nolens, recunoaşterea utilizatorului preferenţial al unui sistem contabil ne arată stadiul (nivelul) în care se află progresul contabilităţii într-o ţară sau alta:

- lumea anglo-saxonă, unde contabilitatea financiară este orientată spre satisfacerea cerinţelor informaţionale ale **investitorilor**, se plasează la nivelul cel mai înalt;

- ţările Europei comunitare continentale, în care Directiva a IV-a şi armonizarea legislaţiilor naţionale cu spiritul ei, au permis detaşarea contabilităţii de caracterul său instrumentalist, în serviciul prioritar al statului, aceasta devenind un **sistem de informare privind întreprinderea şi pentru întreprindere**; un astfel de nivel ar trebui să fie obiectivul către care să se orienteze organismul românesc de normalizare contabilă;

- ţările în care contabilitatea îşi menţine, cu prioritate, un rol instrumentalist în folosul realizării **interesului statal**, prin diferitele pârghii fiscale; acest nivel de

---

[1)] O analiză relevantă a utilizatorilor şi comportamentului lor a fost realizată de Liliana Malciu, în referatul: „Studiu privind comportamentul diferitelor categorii de utilizatori al informaţiei financiare (1996). Cum referatul va constitui una din bazele documentare pentru apropiata teză de doctorat a colegei noastre, din motive deontologice, vom evita valorificarea reflecţiilor sale.

[2)] Niculae Feleagă - „Îmblânzirea junglei contabile", Editura Economică, 1996

Scanned with OKEN Scanner

„mediocritate contabilă" poate fi depăşit prin (i) o reformă profundă a sistemului de normalizare; (ii) o întărire a rolului jucat de profesia contabilă liberală în mediul economic şi social al ţărilor respective.

Plasat în cea de a treia categorie, sistemul contabil românesc pare, în ultimul timp, să intre într-un nou stadiu al reformei sale. Tentativa deschiderii către investitori, presupusă de fenomenele de privatizare şi de restructurare a economiei, dinamizarea activităţii pieţei financiare, introducerea spiritului şi soluţiilor normelor contabile internaţionale în referenţialul contabil românesc, orientarea sistemului de normalizare spre o abordare mai puţin publică sunt tot atâtea speranţe în sprijinul acestei afirmaţii.

Cadrul contabil conceptual al Comisiei internaţionale a standardelor contabile (International Accounting Standards Committee: IASC) vizează satisfacerea necesităţilor informaţionale ale unui complex de 7 categorii de utilizatori: investitorii, salariaţii, creditorii (cei ce acordă împrumuturi), furnizorii şi alţi creditori, clienţii, guvernele şi administraţiile şi publicul.

Deşi aparţine aceleiaşi familii ca şi cadrul conceptual american, cadrul IASC prevede că situaţiile financiare trebuie să fie utile unei game largi de utilizatori, pentru a-i ajuta să ia decizii economice. Dimpotrivă, cadrul american orientează informaţiile financiare, cu predilecţie spre investitori şi creditori.

În ceea ce ne priveşte, vom analiza cererea de informaţii pe baza unei abordări funcţionale. Deşi informaţiile financiare se adresează, cu precădere, utilizatorilor externi, vom începe studiul nostru cu managerii. Cu toate că dualismul contabil generat, după câte am relevat, de ruptura între administratori şi acţionari, conferă managerilor informaţiile contabilităţii de gestiune, această categorie de utilizatori nu poate fi lipsită de informaţia de tip extern. Rolul managerilor în jocul social al contabilităţii este de altfel dublu: utilizatori de informaţii, dar şi decidenţi privind informaţiile care se convine să fie publicate celorlalte categorii de utilizatori. Pe de altă parte, prezenţa tribunalelor printre categoriile de utilizatori, deşi ar părea puţin forţată, vine să întărească funcţia contabilităţii de a servi drept probă în justiţie.

1.1. Managerii şi nevoia de fundamentare a deciziei

Contabilitatea este principala sursă de informaţii la nivelul întreprinderii. Deşi informaţiile utilizate pentru luarea deciziilor de către manageri sunt furnizate în cea mai mare parte de contabilitatea de gestiune, contabilitatea financiară pro-

Scanned with OKEN Scanner

duce şi ea informaţii pentru gestiunea curentă a clienţilor sau furnizorilor şi pentru fundamentarea deciziei de investiţie şi finanţare.

Deoarece managerii stabilesc politica contabilă a întreprinderii şi sunt responsabili de elaborarea situaţiilor financiare, aceştia privilegiază, adesea, funcţia de comunicare externă a contabilităţii financiare în detrimentul rolului său şi de instrument de gestiune internă a afacerilor firmei. Acest din urmă rol devine cu adevărat important, în cazul când întreprinderea nu dispune de organizarea unui sistem informaţional privind contabilitatea de gestiune, cum sunt întreprinderile mici şi mijlocii.

Pentru creşterea valenţelor gestionare ale contabilităţii financiare, managerii pot cere, pentru nevoile lor informaţionale, întocmirea de documente care nu ţin cont de prescripţiile reglementare privind evaluarea şi prezentarea conturilor anuale. Astfel, este posibilă corectarea efectelor inflaţiei asupra deciziilor de gestiune, prin întocmirea documentelor contabile de sinteză în costuri de înlocuire, situaţii destinate managerilor pentru fundamentarea deciziilor de gestiune. De altfel, în practica marilor întreprinderi există, în general, un sistem de situaţii financiare (reporting), care funcţionează paralel cu contabilitatea generală, şi care sunt întocmite având în vedere criteriile de gestiune, independent de constrângerile pe care trebuie să le suporte contabilitatea financiară.

1.2. Investitorii şi piaţa financiară

Cererea de informaţii financiare nu ar putea să fie analizată dincolo de cele trei acte fundamentale ale comportamentului economic: consumul, economisirea şi investirea. Ceea ce ne interesează este modul de articulare a celor trei acte, într-o economie monetară, prin intermediul finanţelor, articulare în centrul căreia se găseşte conceptul-pivot, rata dobânzii.

În contextul prezentului paragraf, atenţia ne este concentrată pe actul de investire realizat într-o economie financiară.

Economia financiară este o ramură a disciplinei economice consacrată analizei deciziilor de alocare a resurselor monetare în procesele de producţie de bunuri sau de servicii, în vederea maximizării sumelor băneşti care vor rezulta din vânzarea acestora[1)].

[1)] Robert Cobbaut, „Théorie financière", Ed. Economica, 1987

Scanned with OKEN Scanner

Deciziile financiare de alocare sunt dominate de două componente fundamentale: timpul şi riscul.

Într-o economie financiară, alocarea resurselor monetare presupune o serie de tranzacţii financiare sau tranzacţii privind activele financiare.

Într-o accepţiune mai largă, un activ financiar este un drept, în cele mai dese cazuri materializat într-un titlu, privind perceperea viitoare a unei sume sau a mai multor sume de bani[1)].

Dacă un activ zis „real" este achiziţionat pentru serviciile fizice pe care le generează, un activ financiar constituie o rezervă de valoare, producătoare, prin ea însăşi, de venituri.

În principiu, actorii economici preferă să deţină active financiare decât monedă. Fără a fi absolutizată această preferinţă. Să nu uităm că moneda este o rezervă de valoare direct şi imediat utilizabilă, în timp ce un activ financiar nu îndeplineşte această funcţie doar dacă şi în măsura în care el poate să fie convertit imediat în mijloace de plată.

De regulă, actorii economici dispun de o putere de cumpărare superioară plăţilor pe care ei sunt dispuşi să le afecteze consumului. Diferenţa poartă numele de economisire. În măsura în care acest excedent este conservat (tezaurizat) sub formă de lichidităţi monetare, unii agenţi dispun de resurse utilizabile, fie pentru cumpărarea de factori de producţie, fie pentru cumpărarea de active financiare, ceea ce reprezintă cele două modalităţi posibile ale actului de investire. Alţi agenţi se găsesc într-o situaţie diametral opusă: aceea de a căuta noi surse de finanţare. În planul agregatelor macroeconomice, prima situaţie prezentată este cea a „gospodăriilor populaţiei", a doua este situaţia „întreprinderilor". Dar, ceea ce pare să fie extrem de clar la nivel macroeconomic nu apare în mod obligatoriu în cazul fiecărui membru al celor două categorii de actori: unele „gospodării ale populaţiei" se găsesc în postura de îndatorire, iar unele „întreprinderi", în cea de surplus net de economisire.

Activele financiare sunt tranzacţionate în cadrul pieţei financiare.

Piaţa financiară poate să fie divizată în două compartimente:

- piaţa **primară**, numită şi piaţă a emisiunilor, în care se tranzacţionează active financiare nou create;

- piaţa **secundară**, numită şi piaţă a schimburilor de titluri deja existente.

Eficacitatea pieţei financiare este asigurată de existenţa unei pieţe secundare dezvoltate, în care se tranzacţionează un număr mare de categorii de active financiare. Pentru că, un factor foarte puternic de motivaţie a economisirii este

[1)] Idem.

Scanned with OKEN Scanner

posibilitatea pentru cei ce efectuează plasamente în active financiare, pe de o parte, să le transforme cu uşurinţă în monedă (lichiditatea plasamentului) şi, pe de altă parte, să optimizeze repartizarea sumelor lor asupra diferitelor active financiare şi să modifice cu uşurinţă, rapid şi cu costuri reduse, această repartizare (diversificarea plasamentului).

Principalii parteneri ai întreprinderilor pe piaţa financiară sunt **investitorii**.

Investitorii sunt persoanele care furnizează capital în condiţii de risc. Ei şi consilierii lor sunt interesaţi asupra riscului inerent investiţiilor în care s-au angajat sau intenţionează să se angajeze şi asupra rentabilităţii pe care acestea o produc sau o vor produce. Ca atare, investitorii au nevoie, mai întâi, de informaţiile care îi ajută să decidă asupra momentului în care să cumpere, să conserve sau să vândă părţi din capital.

Predominanţa investitorilor sau rolul secundar pe care aceştia îl joacă în sistemul de finanţare al unei ţări are o mare influenţă asupra normelor şi normalizării contabile.

În lumea anglo-saxonă, societăţile de capitaluri se finanţează de multă vreme prin apelul acţionarilor la economisirea publică, în timp ce, în ţările dezvoltate ale Europei continentale, se apelează mai mult la finanţarea bancară şi la creditorii obligatari. De aici, de decenii, regula contabilă de aur pentru anglo-saxoni este de a conferi o imagine cât mai fidelă privind situaţia întreprinderii, în timp ce, pentru continentali, este prudenţa. Economia şi contabilitatea României de astăzi se găsesc, păstrând proporţiile, mult mai aproape de a doua ipostază.

Este cunoscut că agenţii economici dispun de o anumită flexibilitate în interpretarea normelor contabile, aspect mai puţin evident în ţara noastră. Societăţile comerciale care nu vor să expună utilizatorilor, prin documentele de sinteză, dificultăţile cu care se confruntă au tendinţa de a profita de flexibilitatea normelor, în vederea opacizării rezultatelor. În schimb, marile societăţi performante, cotate la bursă, care fac obiectul proceselor de mondializare a economiilor, preferă ca normele să fie cât mai precise şi mai restrictive, astfel încât piaţa să poată să le clasifice după performanţele lor. Fiecare dintre cele două tipuri de societăţi vor să exercite presiunile lor (lobbying) asupra instanţelor contabile de normalizare.

În mediul american, în lista de utilizatori ai informaţiei contabile, locul preferenţial îl ocupă investitorii. Ipoteză probată şi de faptul că mai mult de 80% din activitatea economică tranzitează financiar bursa de valori. Investitorii sunt singurii utilizatori care dispun de un model de decizie care a fost verificat şi validat. Mai mult, datele referitoare la reacţia investitorilor, în momentul publicării informaţiilor contabile, sunt uşor accesibile.

Scanned with OKEN Scanner

Într-un mediu financiar de tip bursier, întreprinderile publică în contul de profit şi pierdere, pentru informarea investitorilor, câştigul (dividendele) per acţiune (earning per share). Este de la sine înţeles că agenţii economici sunt tentaţi să maximizeze profiturile lor. Şi, totuşi, sistemele contabile anglo-saxone au lacunele lor şi, în primul rând, un fel de miopie, pentru că piaţa nu vrea să vadă decât „termenul scurt". Întreprinderea şi perenitatea activităţii ei reprezintă un imperativ de ordin secundar. Goana după „creşterea cursurilor acţiunilor", în vederea îmbogăţirii acţionarilor, conduce la dispariţia întreprinderilor viabile. Nu de puţine ori, se vizează creşterea cursului acţiunilor pentru a vinde întreprinderea cât mai scump. Alteori, acţionarii actuali se îmbogăţesc în detrimentul celor viitori şi, destul de des, al unei părţi din salariaţii actuali. Pe această undă, trebuie precizată o limită a rapoartelor financiare: informaţia contabilă nu este destinată să fie utilizată direct în evaluarea întreprinderilor, ci, mai degrabă, să ajute pe cei ce ar vrea să procedeze la aceste evaluări. Oricum, preferinţa pentru creşterea valorii întreprinderii face ca, în ultima vreme, bilanţul să fie privilegiat în detrimentul contului de profit şi pierdere. Deşi documentele de sinteză reprezintă o formă de bază în publicarea informaţiei contabile, pentru a fi relevantă, deci pentru a fi utilă luării deciziilor, comunicarea trebuie să aibă în vedere şi informaţia **previzională**, mai ales cea referitoare la fluxurile monetare (cash-flows), la eşalonarea lor şi la probabilitatea lor de apariţie. De altfel, în ţările occidentale s-a demonstrat că investitorii utilizează, în modelele lor de luare a deciziei, mai degrabă, informaţia de tip „cash-flow" decât beneficiul contabil. Conform organismului american de normalizare contabilă, informaţia trebuie să ajute investitorii actuali şi potenţiali în evaluarea mărimii, eşalonarea şi determinarea incertitudinii, referitoare la fluxurile monetare.

În ultimele decenii, cu predilecţie în mediul bursier american, s-a dezvoltat teoria eficienţei pieţelor de capitaluri. Conform eficienţei pieţelor de capitaluri, preţurile bursiere ale activelor financiare încorporează orice informaţie disponibilă de o manieră instantanee. Atunci când o piaţă este eficientă, preţurile activelor reflectă imediat şi în medie corect orice informaţie disponibilă. Informaţiile sunt însă asimetric distribuite în rândul populaţiei de investitori actuali şi potenţiali. Astfel, există pe piaţă două mari categorii de agenţi: cei informaţi şi cei neinformaţi. Chiar la nivelul aceleiaşi întreprinderi, în cele mai multe dintre situaţii, există două categorii de acţionari: acţionari majoritari şi acţionari minoritari. În mod evident, cele două categorii nu au totdeauna aceleaşi nevoi informaţionale şi aceeaşi putere pentru a impune satisfacerea cerinţelor lor. În mod evident, agentul mai bine informat

Scanned with OKEN Scanner

va încerca să beneficieze de avantajul său informaţional pentru a câştiga fie în context de creştere, fie în cel de scădere a cursurilor. În acelaşi timp, agenţii care deţin informaţii privilegiate nu vor putea realiza profituri superioare celor aferente pieţei decât în cazul în care ei nu sunt imitaţi de alţi agenţi, din cei neinformaţi. Pentru că aceştia din urmă, observând tranzacţii de mărimi surprinzătoare, vor reacţiona în acelaşi sens cu agenţii informaţi, ceea ce va conduce la o modificare a preţurilor. În felul acesta, rezultă că preţurile activelor reflectă, în orice moment, ansamblul informaţiilor semnificative deţinute de ansamblul agenţilor. Ceea ce reprezintă tocmai ipoteza pieţei informaţional eficiente.

Unii cercetători au denunţat eficienţa pieţelor, atunci când informaţiile sunt costisitoare, deoarece preţurile nu înglobează toate informaţiile publice şi private deţinute de agenţi. Este posibil ca agenţii iniţiaţi să ascundă pieţei informaţiile lor, pentru a profita de o poziţie de monopol şi pentru a realiza, astfel, câştiguri anormale.

Revenind la cererea de informaţii contabile, se pare că utilitatea situaţiilor financiare pentru investitorii bursieri nu este totdeauna confirmată de practică. Unele studii[1)] orientate spre analiza situaţiei pieţei financiare, în momentul publicării situaţiilor financiare confirmă rolul secundar pe care acestea îl joacă în luarea deciziilor. O serie de alte informaţii (decât cele contabile) sunt cunoscute pe piaţa financiară, cu anticipaţie, la termenele cele mai favorabile luării deciziilor de către investitori. Dacă mai adăugăm la această constatare natura tranzacţională a normei contabile, înţelegem de ce nu trebuie să desemnăm forţamente investitorii ca utilizatori preferenţiali ai situaţiilor financiare. În acest sens, gama diversă de utilizatori (şapte categorii) propusă de cadrul conceptual IASC vine să confirme, într-o anumită măsură, această judecată de valoare.

1.3. Creditorii şi solvabilitatea întreprinderii

Creditorii sunt terţii care acordă împrumuturi (resurse financiare) întreprinderii, pentru o durată stabilită în prealabil, în schimbul unei remuneraţii fixe numite dobândă, şi cu obligaţia din partea acesteia de a rambursa sumele primite, de obicei, eşalonat, până la o dată cunoscută sub numele de scadenţă. Să precizăm de la început că nu trebuie să confundăm creditorii financiari, adică persoanele

[1)] Ball şi Brown - „An empirical evaluation of accounting income numbers", in Journal of Accounting Research, toamna anului 1968

Scanned with OKEN Scanner

care alocă fonduri întreprinderii, cu categoria „creditori diverşi", care joacă un rol cu totul neglijabil în sistemul de finanţare al întreprinderii.

În paragraful anterior, remarcam faptul că, în Europa continentală, societăţile de capitaluri se finanţează făcând apel la creditarea bancară şi la împrumutul din emisiunea de obligaţiuni. Astfel spus, creditorii finanţatori se regăsesc, pe de o parte, în sistemul bancar şi al altor instituţii de credit, iar, pe de altă parte, pe piaţa financiară. Cea de a doua cale este, deocamdată, absentă în contextul românesc. Într-o astfel de alternativă, creditorii obligatari solicită o gamă mai complexă de informaţii: preţul de emisiune şi preţul de rambursare al obligaţiunilor, implicit diferenţa între cele două mărimi, adică primele de rambursare; modul de rambursare a împrumutului, de amortizare a obligaţiunilor; scadenţele, tipul ratei dobânzii (fixă, variabilă, revizuibilă, variabilă indexată) etc. Creditorii financiari solicită o contabilitate în care prudenţa să joace un rol de prim ordin. Credibilitatea întreprinderii în faţa creditorilor este caracterizată prin informaţiile grupate în jurul axei „solvabilitate".

Este cunoscut că solvabilitatea nu ridică probleme reale decât într-o optică de lichidare a întreprinderii. Depunerea bilanţului este consecinţa firească a neurmăririi evoluţiei lichidităţii şi confruntării cu dificultăţi grave pe această linie. Lichidarea întreprinderii ne pune faţă în faţă cu trei serii de consideraţii:

- valorile posibile de lichidare;
- ierarhia între creditori şi eventualele garanţii personale sau reale;
- forma juridică a întreprinderii lichidate.

Dar, dincolo de optica de lichidare a întreprinderii, solvabilitatea rămâne şi, în condiţii normale, de continuitate a activităţii acesteia, în centrul atenţiei creditorilor financiari. Bilanţul şi unele anexe stau la baza calculării gradului de solvabilitate a întreprinderii.

Una dintre ratele propuse de analişti constă în raportarea ansamblului activelor, cu excepţia activelor fictive, la ansamblul datoriilor. Activele ar trebui să fie evaluate la valori posibile de revânzare, în condiţii lichidative. În lipsa acestora, se pot utiliza valorile contabile nete (valorile istorice corectate cu deprecierile înregistrate), care traduc o viziune optimistă a lucrurilor.

O informaţie „cheie" pentru creditorii financiari este constituită din sistemul de garanţii (ipoteci, gaj). De altfel, într-o situaţie de lichidare a întreprinderii, un creditor ipotecar sau un creditor „asigurat" va fi achitat înaintea creditorilor care nu dispun de nici un privilegiu, de nici o garanţie şi care se numesc creditori chirografari.

Garanţiile, ipotecile, gajurile sunt, în fapt, componente ale activului bilanţier.

În condiţiile ţării noastre, datorită blocajelor financiare în lanţ, relaţiile cu creditorii capătă uneori aspecte dramatice. Dacă scadenţa pentru rambursarea unui creditor a sosit şi dacă acesta, ca şi întreprinderea în cauză, este în dificultate,

Scanned with OKEN Scanner

solicitarea plăţii o va pune în situaţie de încetare a plăţilor, ceea ce poate conduce la lichidarea ei.

Indiferent că încetarea plăţilor apare într-o situaţie financiară soldată cu profit sau pierdere, mai devreme sau mai târziu întreprinderea se va găsi în postura de a determina dacă lichidităţile sunt suficiente pentru achitarea diferiţilor creditori, evident, o dată ce activele acesteia au fost lichidate. Astfel spus, vom căuta să vedem dacă întreprinderea este solvabilă.

În ţările occidentale, în anii trecuţi, analizele privind solvabilitatea erau la mare modă. Dar postura de lichidare este una „post-mortem". Mult mai judicios ar fi să diagnosticăm din vreme boala de care suferă întreprinderea, să-i apreciem şansele de vindecare (ceea ce, financiar, înseamnă care îi este **gradul de lichiditate**), să prescriem un tratament, deoarece, fără acest balon de oxigen, care este reprezentat de lichidităţi, întreprinderea nu mai poate supravieţui. Rezultă deci că noţiunea de lichiditate se acordă cu **viitorul apropiat** al întreprinderii, întârzierea apariţiei disponibilităţilor conducând la falimentul acesteia. Se deduce că, atât pentru creditorii financiari cât şi pentru investitori, oferta de informaţii trebuie să aibă în vedere, alături de documentele de sinteză, şi datele previzionale, mai ales cele referitoare la fluxurile monetare.

1.4. Partenerii comerciali şi continuitatea activităţii

Partenerii comerciali ai firmei, reprezentaţi de clienţii şi furnizorii săi, sunt interesaţi de informaţiile contabile care le permit formularea unor judecăţi asupra situaţiei financiare şi perenitatea activităţii sale.

Astfel, furnizorii - ca oricare alţi creditori - sunt interesaţi de solvabilitatea întreprinderii şi de alte informaţii care să le permită să aprecieze dacă vor fi respectate termenele de plată. În funcţie de aceste informaţii, ei îşi pot proiecta politica de vânzări către întreprinderi (clientul lor).

Clienţii au nevoie de informaţii contabile care să le permită evaluarea continuităţii activităţii întreprinderii, în vederea aprecierii riscurilor ce grevează securitatea aprovizionării lor.

1.5. Salariaţii şi presiunea socială

După cel de al doilea război mondial, în ţările occidentale, presiunea exercitată de salariaţi şi sindicatele lor asupra ofertei de informaţii contabile a crescut necontenit.

În Germania, o lege votată în 1952 permitea salariaţilor să aibă reprezentanţi

Scanned with OKEN Scanner

în consiliile de administraţie. În zilele noastre, ţesutul social al Germaniei probează existenţa unor sindicate puternice, care regrupează aproape 40% din salariaţi. Prezenţa salariaţilor în consiliile de administraţie ale marilor societăţi (în calitate de cogestionari sau de coresponsabili), coroborată cu existenţa unui acţionariat familial şi instituţional (bancar) stabil, asigură o importanţă deosebită **circulaţiei interne** a informaţiilor financiare.

În Franţa, Planul contabil general (Pcg) este opera Consiliului Naţional al Contabilităţii (CNC), în calitatea sa de organism al normalizării contabile. Acest organism, prin structură şi funcţionare, este menit să fabrice „consensuri". Pcg, normele şi recomandările emise de el apar ca **produse tranzacţionale,** acceptate de părţile implicate. În urma reformei contabilităţii franceze derulată în ultimii doi ani, în compoziţia CNC sunt cuprinşi, printre alţii, specialişti reprezentanţi ai salariaţilor (sindicatelor). Rolul lor foarte dinamic asigură normelor contabile o logică din care să nu fie exclus interesul salariaţilor[1)].

În Olanda, prin tradiţie, normalizarea contabilităţii se realizează printr-o abordare mixtă, la elaborarea normelor participând şi reprezentanţii marilor sindicate.

Organismul internaţional de normalizare contabilă (IASC), prin cadrul său conceptual, recunoaşte salariaţii ca fiind una dintre cele şapte categorii de utilizatori. Totodată, cadrul IASC formulează, în mod succint, necesităţile informaţionale ale fiecărei categorii. Salariaţii şi reprezentanţii lor sunt interesaţi asupra informaţiilor referitoare la stabilitatea şi rentabilitatea întreprinderii lor. De asemenea, ei solicită informaţii referitoare la modurile şi nivelurile de remunerare, avantajele în materie de pensionare, natura şi mărimea oportunităţilor în privinţa angajării lor.

În unele ţări occidentale (de exemplu, în Franţa) informaţiile solicitate de salariaţi sunt clasificate în mai multe rubrici:

- angajarea şi oferta de locuri de muncă;
- remunerarea, participarea la profit şi cheltuielile de protecţie socială;
- condiţiile de igienă şi de securitate;
- alte condiţii de muncă (durată, organizare, condiţiile fizice de lucru);
- formarea profesională;

[1)] Prezenţa noastră la Adunarea plenară a CNC, din 18 iunie 1997, ne-a oferit prilejul să constatăm „pe viu" combativitatea reprezentanţilor sindicatelor (mai ales a profesorului Jacques Richard), în asigurarea unui echilibru de forţe în normalizarea contabilă. De altfel, profesorul francez este adeptul unui sens lărgit al conceptului de „corporate governance" (guvernarea întreprinderii), prin care, celor doi poli tradiţionali, conducerea şi proprietarii, să li se alăture un al treilea, reprezentat de forţa şi interesele salariaţilor.

Scanned with OKEN Scanner

- relaţiile profesionale;

- condiţiile de viaţă ale salariaţilor şi familiilor lor, în măsura în care aceste condiţii depind de întreprindere.

Aceste rubrici de informaţii se regăsesc în cadrul unui **bilanţ social**. Un atare document este impus întreprinderilor obligate să creeze un comitet de întreprindere şi care angajează cel puţin trei sute de salariaţi.

Bilanţul social este supus operaţiilor de comunicare, de publicare (numai informaţiile sociale semnificative) şi de verificare (auditorii verifică sinceritatea şi concordanţa informaţiilor aferente bilanţului social cu conturile anuale).

În ţara noastră, deocamdată, nu există o presiune a salariaţilor şi sindicatelor asupra întreprinderilor, privind producţia şi difuzarea de informaţii sociale.

Totuşi, în eventualitatea în care marile întreprinderi româneşti vor fi obligate să întocmească un bilanţ social, unele din datele acestuia pot fi obţinute pe cale contabilă. Este vorba, în special, de:

- cheltuielile salariale: contul 641 „Cheltuieli cu remuneraţiile personalului" şi rubrica aferentă din contul de profit şi pierdere;

- valoarea adăugată: sold intermediar de gestiune calculat prin tabloul corespunzător;

- participarea salariaţilor la profit: contul 112 „Fondul de participare la profit" şi rubrica „Fonduri", din pasivul bilanţier;

- cheltuielile privind asigurările şi protecţia socială: contul 645 „Cheltuieli privind asigurările şi protecţia socială" şi rubrica aferentă din contul de profit şi pierdere.

La aceste informaţii pot fi adăugate, în viitorul apropiat, şi altele, care să vizeze: vărsămintele la organismele publice de sănătate, participarea patronatelor la formarea profesională continuă a salariaţilor etc.

În concluzie, un posibil bilanţ social impus marilor întreprinderi româneşti ar trebui să conţină toate domeniile care au legătură cu condiţiile de viaţă ale salariaţilor, în procesul lor de muncă, să permită măsurarea politicii sociale a întreprinderii, să evalueze evoluţia acestei politici în timp. Pentru a răspunde acestor cerinţe, bilanţul social ar trebui să fie adaptat fiecărei întreprinderi şi să pună în valoare elementele pozitive şi deficienţele politicii sociale. Utilizarea sa ca instrument de informare, de negociere şi de planificare depinde de calitatea concertărilor care ar avea loc în întreprindere, între conducere, patronat şi sindicat, înainte de întocmirea acestui document.

Scanned with OKEN Scanner

1.6. Administraţia publică (statul) între funcţiile fiscală şi intervenţionistă

În calitate de garant al intereseului general, statul se implică direct sau indirect în procesul de reglementare a contabilităţii, pentru a asigura utilizatorilor o calitate minimală a informaţiei publicate şi pentru a atenua asimetria informaţională existentă între diferiţi utilizatori de informaţie contabilă (de exemplu, asimetria informaţională existentă între salariaţi şi manageri sau între manageri şi acţionari).

În calitate de utilizator de informaţie contabilă, statul face apel la contabilitatea organizaţiilor, pentru realizarea funcţiei fiscale. Datele contabile sunt utilizate de Administraţia fiscală la stabilirea bazei impozabile pentru determinarea numeroaselor impozite directe şi indirecte. Acest lucru este foarte evident în toate ţările unde contabilitatea este conectată la fiscalitate. Astfel, în stabilirea profitului impozabil se pleacă de la rezultatul contabil, care apoi este corectat extracontabil, ţinând cont de divergenţele existente între regulile contabile şi cele fiscale. Contabilitatea furnizează şi datele necesare pentru plata taxei pe valoarea adăugată la bugetul statului, deşi acest impozit este suportat de populaţie.

În ţările în care contabilitatea este conectată la fiscalitate, contabilitatea financiară este folosită ca un mijloc de control al Administraţiei fiscale. În acest sens, o cheltuială este considerată deductibilă din punct de vedere fiscal numai dacă este înregistrată în contabilitate, fiscul având dreptul să verifice contabilitatea întreprinderilor, în vederea stabilirii corectitudinii declaraţiilor fiscale.

Datele contabilităţii de întreprindere sunt utilizate de administraţiile publice pentru întocmirea conturilor naţionale şi elaborarea de previziuni macroeconomice.

În exercitarea rolului intervenţionist, administraţiile publice pleacă de la datele contabilităţii firmelor, în vederea stabilirii subvenţiilor publice acordate pentru diverse activităţi economice.

1.7. Analiştii financiari şi diagnosticul întreprinderii

Contabilitatea este sursa privilegiată de informaţii, pentru orice analiză strategică şi financiară. Deşi privilegiată, ea nu este, totuşi, sursa unică: o analiză financiară care ar neglija informaţii de ordin general - cunoaşterea pieţelor,

Scanned with OKEN Scanner

tehnologiilor, mediului politic sau social, climatului relaţional al întreprinderii - ar conduce, probabil, la concluzii eronate.

Analiza financiară implică din partea celui care o realizează, pe lângă cunoştinţe solide de contabilitate, gestiune şi analiză financiară şi o anumită subtilitate: „să facă cifrele să vorbească". Interpretarea cifrelor se face prin raportare la scopul investigaţiei: acordarea sau refuzul unui împrumut, cumpărarea unei participaţii în capitalul unei societăţi, lansarea unui nou produs sau abandonarea unei producţii sau unui sector de activitate, diagnosticarea stării de dificultate a unei întreprinderi etc.

Dacă se priveşte trecutul economiilor europene (România inclusă) se constată că singura cerere adevărată de analiză a fost cea a băncilor. Ea era legată mai ales de analiza creditului. Optica de analiză viza două întrebări fundamentale: care este capacitatea de rambursare a întreprinderii? prin ce este „asigurat" împrumutul ce va fi acordat?

Un studiu al evoluţiei analizei financiare, pe plan mondial, în ultimii treizeci de ani, scoate în evidenţă următoarele fenomene relevante:

- schimbări datorate exploziei de produse informatice adaptate nevoilor de analiză tot mai complexă;
- schimbări datorate şocurilor petroliere, apariţiei unei inflaţii galopante, apoi jugulate; urmate toate de un crah bursier: această succesiune de evenimente a repus în chestiune fundamentele analizei financiare;
- schimbări provocate de revoluţia tehnică şi reglementară, pe toate marile pieţe bursiere;
- în sfârşit, schimbări necesitate de crearea impetuoasă a noilor instrumente de plasament şi speculaţie (obligaţiunile cu rată variabilă, bonurile de subscriere, opţiunile negociabile etc.).

Fenomenele evocate mai sus au generat, rând pe rând, schimbări spectaculoase în tehnicile de analiză.

Bazate multă vreme pe o abordare patrimonială, datorată în parte ideii de garanţii, atât de dragă băncilor, aceste tehnici s-au plasat ulterior pe linia unei investigaţii mai detaliate a rezultatului, ceea ce a atras în perimetrul naţional indicatori ca: autofinanţarea, marja brută de autofinanţare, capacitatea de autofinanţare etc.

La modul global, se poate spune că bilanţul a devenit documentul care a

Scanned with OKEN Scanner

permis o analiză a echilibrului financiar funcţional, iar contul de profit şi pierdere, documentul care a facilitat analiza performanţelor întreprinderii, prin prisma soldurilor intermediare de gestiune.

Într-o etapă ulterioară, analiza s-a orientat către fluxurile de trezorerie, care au adus avantajul unei abordări mai concrete, atât printre creditori bancari cât şi pentru manageri, eliminându-se în mare parte impactul inflaţiei şi al evaluării stocurilor.

Microordinatoarele permit, acum, să se simuleze toate conturile întreprinderii, prin intermediul unor ipoteze de exploatare şi de finanţare, ajungându-se astfel mai uşor la previziunile de beneficii.

În sfârşit, analiza bursieră pare să câştige tot mai mult teren, în concurenţă cu cererile băncilor. Piaţa acţiunilor beneficiază de marile avantaje aduse de informatică. Bănci de date foarte complete, ce includ toate cursurile constatate în timp real, ca urmare a cotaţiei asistate de calculator, permit să se urmărească evoluţia cursurilor tuturor titlurilor, să se calculeze, în orice moment, indicii bursieri, care apoi să fie supuşi comparaţiilor.

În materie bursieră, teoria şi practica portofoliilor au cunoscut şi ele o mare răspândire. Meritul mare al teoriei portofoliilor este că ea a pus accent pe noţiunea de risc şi pe cuplul „risc-rentabilitate".

În ceea ce priveşte analiza obligaţiunilor, calculele actuariale permit prezentarea informatizată a randamentului efectiv (sau actuarial) al unei obligaţiuni. Orice administrator al unui împrumut obligatar dispune astăzi de servicii care îi furnizează, instantaneu, pe ecran, tot ceea ce îşi poate dori să cunoască în legătură cu obligaţiunile cotate pe pieţele în care el operează.

Desigur că analizele de tip bursier au încă un drum de parcurs în contextul financiar al ţării noastre. Dimpotrivă, în ţările dezvoltate, se vorbeşte tot mai mult de o specializare a sarcinilor în materie de analiză bursieră. Pe de altă parte, nu trebuie să pierdem din vedere că marile decizii de investiţii şi marile opţiuni ale investitorilor se situează în jurul unor analize cu tentă macroeconomică.

1.8. Tribunalele şi nevoia de probă în justiţie

Memorie scrisă a tranzacţiilor unei firme, contabilitatea constituie un mijloc de probă în viaţa afacerilor. Prin lege[1)], persoanele juridice (societăţi comerciale,

[1)] Legea contabilităţii nr. 82/1991, publicată în M. Of. nr. 265/1991.

Scanned with OKEN Scanner

regii autonome, unităţi cooperatiste etc.) cât şi persoanele fizice, care au calitatea de comerciant, sunt obligate să organizeze şi să conducă contabilitatea proprie, aigurând:

- întocmirea documentelor justificative pentru orice operaţie care afectează patrimoniul unităţii;
- înregistrarea în contabilitate a operaţiilor patrimoniale;
- inventarierea patrimoniului unităţii;
- întocmirea bilanţului contabil;
- furnizarea, publicarea şi păstrarea informaţiilor cu privire la situaţia patrimoniului şi rezultatele obţinute de unitate.

Ţinerea unei contabilităţi corecte este o obligaţie legală [1] deoarece efectuarea cu ştiinţă de înregistrări inexacte, precum şi omisiunea cu ştiinţă a înregistrărilor în contabilitate, având drept consecinţă denaturarea veniturilor, cheltuielilor, rezultatelor financiare şi elementelor patrimoniale ce se reflectă în bilanţul contabil constituie infracţiunea de fals intelectual, fiind sancţionată de lege. De asemenea, legea sancţionează şi infracţiunea de bancrută frauduloasă reprezentată de fapte cum sunt „falsificarea, sustragerea sau distrugerea evidenţelor societăţii (...); înfăţişarea de datorii inexistente sau prezentarea în registrele societăţii, în alt act ori în bilanţul contabil, a unor sume nedatorate, fiecare dintre aceste fapte fiind săvârşite în vederea diminuării aparente a valorii activelor"[2].

În situaţii de litigiu între diferiţii participanţi la activitatea economico-socială, organele de urmărire penală sau instanţa de judecată pot apela la expertiza contabilă judiciară. Astfel, **expertiza contabilă judiciară** se constituie ca un mijloc de probă în justiţie, destinat să contribuie la stabilirea adevărului şi o corectă soluţionare a cauzei, aflată în faza de cercetare sau de judecată.

1.9. Publicul şi recursul la informaţia contabilă

După unele aprecieri, întreprinderea apare, pe viitor, „ca o instituţie centrală a societăţii"[3]. Despre deciziile cât şi de evoluţia activităţilor întreprinderii se interesează un public din ce în ce mai larg. Astfel, responsabilii politici ai

[1] idem.
[2] Legea societăţilor comerciale nr. 31/1990, republicată.
[3] Bernard Esnault, Christian Hoarau, Comptabilité financière, Presses Universitaires de France, Paris, 1994, p. 54

Scanned with OKEN Scanner

colectivităţilor locale sunt preocupaţi de contribuţia întreprinderilor la economia locală, îndeosebi în ce priveşte ocuparea şi formarea forţei de muncă, dar şi de impozitele şi taxele vărsate de acestea la bugetul local. Mişcările ecologiste şi cele de protecţia consumatorilor sunt, de asemenea, interesate de consecinţele activităţilor desfăşurate de întreprinderi (politicile antipoluante promovate de întreprinderi, justificarea creşterilor de preţuri, raportul calitate-preţ pentru bunurile şi serviciile oferite spre vânzare etc.).

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul 2

Oferta de informaţii contabile: producătorii şi produsele finale ale contabilităţii

Utilizatorii de informaţii contabile vor să cunoască dacă administratorii întreprinderii şi-au achitat în mod corespunzător mandatul care le-a fost încredinţat. În acest scop, trebuie evaluat gradul de eficacitate şi de eficienţă, în utilizarea resurselor întreprinderii, prin consultarea situaţiilor financiare (documentelor de sinteză).

Eficienţa presupune obţinerea cât mai multor „ieşiri" (output) cu minimum de „intrări" (input). De exemplu, eficienţa solicită fabricarea cât mai multor produse finite sau prestarea cât mai multor servicii, cu minimum de resurse (materii prime, manoperă, resurse financiare etc.). Dimpotrivă, eficacitatea presupune producerea bunurilor şi serviciilor pentru care există o cerere şi care vor fi, în consecinţă, vândute.

O societate comercială poate să fie eficientă fără a fi eficace şi invers, deşi idealul este de a îndeplini cele două atribute în mod concomitent.

În virtutea celor expuse anterior, utilizatorii de informaţii contabile vor să cunoască dacă administratorii au utilizat în mod corect resursele încredinţate, ceea ce, din punct de vedere financiar, înseamnă „protecţia activelor" sau „salvarea activelor". Cele două sintagme ne conduc la calitatea administrării (conducerii) întreprinderii. Purtătorii acestui obiectiv sunt situaţiile financiare. Aceasta nu înseamnă că scopul lor trebuie să fie, cu orice preţ, dezvăluirea fraudelor. Acest aspect financiar îşi poate găsi răspunsul în alte ieşiri ale subsistemului informaţional contabil, concepute pentru un atare scop (de exemplu, produsele informaţionale ale inventarierii).

În mod normal, singurele situaţii (documente) de care dispun utilizatorii externi sunt cele a căror publicare este obligatorie, adică, bilanţul, contul de profit şi pierdere şi anexa. La aceste trei conturi anuale se adaugă, pentru anumite întreprinderi, un tablou de finanţare. Societăţile cotate în bursă întocmesc, în acest sens, o broşură numită „plachetă". Pe lângă aceste patru situaţii financiare, placheta conţine şi un raport de gestiune, raportul auditorilor şi alte diverse informaţii, dintre care unele sunt solicitate de Comisia valorilor mobiliare. Cele mai multe dintre marile societăţi, deschise circuitelor internaţionale, prezintă, dincolo de informarea legală, o informare economică generală (produse, pieţe, gestiunea resurselor umane, relaţiile cu mediul) şi fac din plachetă atât un instrument de informare cât şi un instrument de publicitate.

Utilizând informaţia din situaţiile financiare, utilizatorii caută, în mod obişnuit, să aprecieze rentabilitatea întreprinderii, ceea ce presupune măsurarea bogăţiei la un moment dat şi îmbogăţirea ei, pe parcursul perioadei. De asemenea, ei urmăresc să aprecieze riscul de „nelichiditate" al întreprinderii, ştiind că, din punct de vedere juridic, ceea ce semnează „actul de deces" al întreprinderii nu este constatarea de pierderi (sărăciri), ci imposibilitatea acesteia de a-şi achita datoriile.

Nu trebuie să facem confuzie între bogăţie şi lichiditate. Putem să fim bogaţi, dar fără să dispunem de lichidităţi. Dimpotrivă, putem să dispunem de mulţi bani şi să fim, totuşi, foarte săraciţi!

Lichidităţile reprezintă şi ele o bogăţie, deşi, lichiditatea ca atare nu este producătoare de bogăţie. Pentru a produce astfel de „fructe", ea trebuie să fie introdusă într-un proces industrial, comercial sau financiar.

Situaţia bogăţiilor unei întrepinderi, la sfârşitul unei perioade, este relevată de bilanţ. Fluxurile, în schimb, sunt reprezentate, prin intermediul altor documente de sinteză. Este vorba de contul de profit şi pierdere, dacă ne referim la fluxurile de bogăţii şi de tabloul de finanţare (tabloul de utilizări şi de resurse[1)] şi tabloul fluxurilor de trezorerie), dacă ne referim la fluxurile de lichidităţi.

Deşi atât contul de profit şi pierdere cât şi tabloul de finanţare sunt întocmite şi prezentate pentru o perioadă de timp (de obicei un an), ele diferă, în sensul că tabolul de finanţare nu reprezintă nici îmbogăţire, nici sărăcire, ci o mişcare (variaţie) de lichidităţi, explicată pe cauze generatoare sau numai calculată.

Într-o viziune internaţională, care corespunde, în general, abordării anglo-saxone, documentelor de sinteză evocate mai sus le sunt ataşate următoarele obiective:

[1)] Posibilităţile tabolului de utilizări şi de resurse de a reflecta şi prezenta fluxurile de lichidităţi sunt destul de limitate.

Scanned with OKEN Scanner

- bilanţului: prezentarea situaţiei financire a întreprinderii;
- contului de profit şi pierdere: prezentarea performanţelor întreprinderii;
- anexei: prezentarea tuturor informaţiilor care completează şi explică conţinutul primelor documente, informaţii care au însă o importanţă semnificativă;
- tabloului de finanţare: prezentarea evoluţiei situaţiei financiare.

Începând cu 1 iulie 1998, marile întreprinderi deschise pieţelor financiare străine vor putea să-şi întocmească şi să-şi prezinte conturile în conformitate cu norma IAS 1 „Prezentarea situaţiilor financiare" (Presentation of Financial Statements). Filosofia acestei norme va fi analizată de noi, prin proiectul care a precedat-o. Pe de altă parte, o altă normă, IAS 34 „Conturi intermediare" (Interim Reporting), aprobată la începutul acestui an şi aplicabilă începând cu 1/01/1999, defineşte un conţinut minimal pentru conturile intermediare, precum şi principii de contabilizare şi de evaluare.

Conturile intermediare conţin, sub o formă condensată, cel puţin:

- un bilanţ (la sfârşitul perioadei intermediare, cu prezentarea datelor comparative ale conturilor anuale precedente);
- un cont de profit şi pierdere (la sfârşitul perioadei intermediare şi datele cumulate de la începutul anului, cu informaţii comparative echivalente ale exerciţiului precedent);
- un tablou de finanţare şi un tablou al variaţiilor capitalurilor proprii (cu date comparabile ale anului anterior);
- note anexe selective.

În elaborarea conturilor intermediare, întreprinderile trebuie să aplice aceleaşi principii contabile (de contabilizare şi de evaluare) utilizate şi în conturile lor anuale. Frecvenţa raportării realizată de o întreprindere nu trebuie să afecteze evaluarea rezultatelor sale anuale, fapt ce implică să se remăsoare activele şi pasivele, în mod cumulat, de la începutul anului. Totuşi, nu este posibil să se constate retroactiv, în activ, elemente contabilizate la cheltuieli, într-o perioadă intermediară anterioară. Veniturile cu caracter sezonier, ciclic sau ocazional trebuie să fie constatate cu ocazia realizării lor.

2.1. Sistemul contabil al întreprinderii: ciclul contabil şi funcţia contabilă

Sistemul contabil diferă de la o întreprindere la alta, în funcţie de natura activităţii şi operaţiilor acesteia, de mărimea ei, de volumul datelor prelucrate şi de necesităţile informaţionale ale conducerii şi utilizatorilor externi.

Într-un sens larg, un sistem contabil prelucrează date relative la toate

Scanned with OKEN Scanner

activităţile, pentru care conducerea dispune de informaţii numerice, atestate de documente justificative şi exprimate în etalon bănesc, care trebuie să servească planificării, controlului şi prezentării situaţiei financiare şi rezultatelor exploatării întreprinderii.

Există probabilitatea ca o întreprindere care nu-şi contabilizează corespunzător operaţiilor, să se confrunte cu fenomene de sărăcire sau, mai grav, să-şi irosească o parte din resursele băneşti. În acest caz, ea este exploatată de o manieră ineficace. Majoritatea întreprinderilor şi-au organizat un sistem contabil satisfăcător. Totuşi, lipsa de eficacitate a anumitor întreprinderi poate să fie atribuită deficienţelor în procedeele contabile utilizate.

Contabilitatea financiară se sprijină pe o structură normativă care permite sesizarea, înregistrarea, clasificarea şi interpretarea operaţiilor şi altor fapte referitoare la întreprindere.

Este foarte important ca persoana (persoanele) care ţine (ţin) contabilitatea, angajat al întreprinderii sau contabil autorizat/expert contabil aflat în raporturi contractuale cu aceasta, să înţeleagă foarte bine terminologia de bază utilizată pentru realizarea funcţiei contabile.

Termenii utilizaţi cel mai frecvent în realizarea acestei funcţii sunt:

Faptă: Eveniment care are consecinţe pentru întreprindere. O faptă este în general sursa sau cauza variaţiilor activului, pasivului sau capitalurilor proprii. Faptele pot să fie clasificate în două categorii: fapte interne şi fapte externe.

Operaţie[1)]: Faptă externă care presupune transferul sau schimbul unei valori între două entităţi.

Cont: Tablou care arată incidenţa operaţiilor şi altor fapte asupra unui element de activ, de pasiv[2)] sau de capitaluri proprii. Contabilitatea unei întreprinderi trebuie să asigure ţinerea unui cont distinct pentru fiecare element de activ, de pasiv, de capitaluri proprii, de venituri şi de cheltuieli.

Conturi permanente şi conturi temporare: Conturile permanente, numite şi conturi de valori, se referă la conturile de activ, de pasiv şi capitaluri proprii, aşa cum apar ele în bilanţ. Conturile temporare, numite şi conturi de rezultate, se referă la conturile de venituri şi de cheltuieli şi fac obiectul contului de profit şi pierdere (ca document de sinteză). În timp ce conturile temporare se închid periodic (de obicei, la sfârşitul exerciţiului), conturile permanente, chiar dacă procedural suportă

[1)] În ţara noastră se utilizează termenul de operaţie atât pentru fapte externe cât şi pentru cele interne.
[2)] Aici, termenul de pasiv este utilizat în sensul de pasiv extern sau de datorie.

Scanned with OKEN Scanner

o operaţie de închidere, valorile lor finale devin valori iniţiale pentru perioada următoare.

Cartea mare: registru contabil (sau raport informatizat) care conţine conturile. Structura cărţii mari depinde de forma de contabilitate. Teoretic, se spune că este rezervată o pagină pentru fiecare cont. O carte mare generală cuprinde toate conturile de activ, de pasiv extern, de capitaluri proprii, de venituri şi de cheltuieli. O carte mare auxiliară conţine un grup de conturi de aceeaşi natură şi reprezintă detaliul componentelor unui cont sintetic din cartea mare generală.

Jurnal: Registru contabil care conţine înregistrările contabile aferente operaţiilor şi celorlalte fapte. Sumele acestor înregistrări sunt reportate apoi în cărţile mari.

Report[1]: Procedeu mecanic (sau electronic) care constă în transpunerea în conturile cărţilor mari a valorilor înscrise mai întâi în jurnal.

Balanţă de verificare: Listă a tuturor conturilor soldate şi nesoldate în cartea mare, în care sunt prezentate, în funcţie de formă, informaţii privind soldurile, rulajele şi sumele conturilor. O balanţă de verificare poate să fie întocmită în orice moment: de exemplu, lunar, înaintea operaţiei de inventariere, după operaţia de inventariere. Se întocmesc balanţe de verificare atât pentru conturile sintetice cât şi pentru detalierea acestora (balanţe de verificare analitice).

Inventariere: Complex de fapte realizate periodic, de obicei înainte de închiderea exerciţiului, care constă în punerea de acord a situaţiei contabile a patrimoniului (bogăţiei) întreprinderii cu situaţia reală a acestuia. Acest complex de fapte conţine atât o latură cantitativă cât şi una calitativă (de evaluare a componentelor patrimoniului).

Inventar: Registru care prezintă toate elementele de activ, de pasiv extern şi de capitaluri proprii, pentru care sunt menţionate informaţiile cantitative şi valorice aferente momentului inventarierii.

Înregistrări de regularizare: Înregistrări efectuate la sfârşitul unei perioade contabile, în vederea actualizării tuturor conturilor, în conformitate cu cerinţele unei contabilităţi de angajamente şi, apoi, a întocmirii situaţiilor financiare. Altfel spus, regularizările au ca scop efectuarea unei corecte conectări a cheltuielilor şi veniturilor, în vederea determinării beneficiului net al exerciţiului. În felul acesta, se obţine şi o imagine mai completă a tuturor elementelor de activ, de pasiv extern, de capitaluri proprii la sfârşitul exerciţiului.

Înregistrări de anulare: Înregistrări efectuate la începutul exerciţiului următor,

[1] Pe parcursul acestei lucrări, termenul de report va fi utilizat şi în alte sensuri.

Scanned with OKEN Scanner

pentru anularea înregistrărilor de regularizare relative la cheltuieli de plătit şi venituri de primit, la cheltuieli constatate în avans şi venituri constatate în avans etc. La aceste cazuri, se adaugă înregistrările de stornare (corectare).

Documente de sinteză[1]: Tablouri care reflectă datele contabile ce au fost reunite, regrupate şi rezumate. Pentru majoritatea ţărilor, există patru documente de sinteză de bază: bilanţul, contul de profit şi pierdere, anexa şi tabloul de finanţare. În ţările europene comunitare şi cele care şi-au inspirat sistemele contabile din teoria şi practica acestor ţări, primele trei documente de sinteză mai poartă numele de conturi anuale.

Înregistrări de închidere: Proces prin care toate conturile temporare (de rezultate) sunt aduse la zero, în vederea stabilirii beneficiului net sau pierderii nete.

Ciclu contabil: Ansamblul etapelor necesare pentru punerea în operă a procedeelor de bază ale contabilităţii, pe parcursul unui exerciţiu.

Sintetizând, se poate afirma că domeniul nostru de aplicaţie, contabilitatea, este un subsistem de informare care permite să se identifice (să se sesizeze), să se măsoare, să se clasifice, să se înregistreze operaţiile şi alte fapte ale întreprinderii, după care să se furnizeze în urma unor prelucrări specifice informaţii susceptibile să satisfacă necesităţile diferitelor categorii de utilizatori. Spre deosebire de alte subsisteme de informare, contabilitatea se situează în aval de toate funcţiile întreprinderii (producţie, distribuţie, finanţare, investiţii etc.), sub incidenţa ei neintrând decât faptele care pot să fie exprimate în termeni monetari. Locul privilegiat pe care subsistemul contabil îl ocupă în cadrul sistemului de informare a conducerii întreprinderii este dat tocmai de posibilităţile de agregare pe care le oferă etalonul monetar. În felul acesta, contabilitatea reuşeşte să omogenizeze o multitudine de fapte disparate cu care se confruntă întreprinderea şi să furnizeze reprezentări unificate ale fenomenelor observate.

Prin înregistrarea cronologică şi sistematică a operaţiilor (tranzacţiilor externe), contabilitatea financiară constituie o bancă de date pe baza căreia sunt elaborate, periodic, documentele de sinteză.

Ca în orice bancă de date, perceperea realului este bazată pe un sistem conceptual. Altfel spus, întregul sistem contabil se fundamentează pe un ansamblu

---

[1] În literatura de specialitate străină, ele mai sunt numite situaţii financiare. Utilizarea acestui ultim termen, în ţara noastră, poate genera uneori echivocuri. Acelaşi termen „situaţie" financiară poate exprima, la noi, atât document de sinteză cât şi situaţia patrimonială a unei întreprinderi. Din acest punct de vedere, limba franceză face apel la doi termeni: „états financiers", cu semnificaţia de documente de sinteză, şi „situation financière" cu înţelesul de situaţie a patrimoniului.

Scanned with OKEN Scanner

de obiective, postulate, principii, reguli şi norme. Postulatul unităţii monetare[1] permite agregarea unui număr mare de fapte, de natură diversă şi o evaluare globală a performanţelor întreprinderii. Totodată, el limitează câmpul de observare al contabilităţii financiare, din care sunt excluse laturile calitative, umane sau de mediu ale faptelor înregistrate.

Subsistemului de informare al contabilităţii îi este asociat şi un sistem de reprezentare. Informarea contabilă este un artefact. Nu se poate vorbi însă de un adevăr contabil. Aceasta nu înseamnă că faptele observate şi descrise de contabilitate sunt şi ele construite (artefact). Acestea din urmă nu depind de voinţa observatorului.

Totuşi, în contabilitate, se poate vorbi de o exigenţă de obiectivitate. Nu este vorba de o obiectivitate în sensul de „reprezentare exactă a lumii reale", ci de o obiectivitate tehnică, adică o aplicare corectă a regulilor în cadrul diferitelor principii contabile. În sistemul contabil, ca în orice sistem de informare, adevărul se bazează pe buna credinţă (sinceritatea) contabilului a cărei respectare este în mod sistematic controlată de auditori (experţi), la cererea mai mult sau mai puţin expresă a utilizatorilor externi[2].

Funcţia contabilă este prezentă în toate întreprinderile. În schimb, serviciile contabile sunt prezente numai în întreprinderile care depăşesc o anumită mărime.

Funcţia contabilă se referă la contabilitatea financiară. Rolul ei este de a înregistra în permanenţă fluxurile întreprinderii (operaţii şi alte fapte). Ele sunt fluxuri economice şi includ: fluxurile de bunuri şi servicii, fluxurile monetare şi fluxurile financiare[3]. Funcţia contabilă este o funcţie conexă contabilităţii de gestiune[4], controlului de gestiune[4] şi finanţelor.

Scopul înregistrării fluxurilor este:

- de a prezenta periodic situaţia financiară;
- de a determina periodic rezultatul activităţii;
- de a răspunde obligaţiilor contabile şi fiscale: întocmirea şi prezentarea

---

[1] A se citi, în acest sens, „Îmblânzirea junglei contabilităţii" (Niculae Feleagă, Editura Economică, 1996, paginile 80-82).

[2] Despre alte detalii privind sistemul de reprezentare prin contabilitate, a se citi: Ion Ionaşcu, Epistemologia contabilităţii, Editura Economică 1997, paginile 129-143; Niculae Feleagă, Dincolo de frontierele vagabondajului contabil, Editura Economică, 1997, paginile 153-216.

[3] Terminologia legată de fluxuri este foarte diversă. În paginile prezentei lucrări vom întâlni şi vom opera şi cu alte clasificări.

[4] În ţara noastră, în pofida dualismului contabil oficial, există încă tendinţe de integrare a contabilităţii de gestiune cu contabilitatea financiară. Cât priveşte controlul de gestiune, el rămâne o provocare pentru viitorul apropiat.

Scanned with OKEN Scanner

documentelor contabile de sinteză, întocmirea şi prezentarea documentelor necesare plăţii impozitelor, taxelor şi vărsămintelor asimilate;

- de a furniza informaţii utile conducerii şi terţilor;
- de a analiza informaţiile contabile.

Cât priveşte serviciile contabile ale marilor întreprinderi româneşti, ele îşi vor reorganiza activitatea, în funcţie de exigenţele impuse de reforma managerială. Atunci, funcţia contabilă se va găsi în dialog cu gestiunea producţiei, gestiunea comercială, gestiunea financiară, gestiunea trezoreriei şi gestiunea personalului întreprinderii.

Funcţia contabilă tradiţională este limitată la înregistrarea contabilă a operaţiilor economice şi financiare şi la întocmirea conturilor anuale. Ea necesită, în prezent, un timp de lucru din ce în ce mai redus, deoarece, ieri, microordinatoarele şi produsele program ale contabilităţii, iar, astăzi, schimburile de date informatizate conduc la diminuarea considerabilă a timpului utilizat de experţii contabili sau de contabilii salariaţi ai întreprinderilor.

În ţările dezvoltate, întreprinderile au din ce în ce mai mare nevoie de servicii complementare ţinerii contabilităţii tradiţionale: calculul costurilor de producţie, proiectarea de bugete şi controlul acestora, proiectarea unor tablouri de bord, alegerea indicatorilor de performanţă etc. Făcând apel la prestaţiile experţilor contabili şi cabinetelor lor, întreprinderile externalizează[1)] integral sau o parte din funcţia contabilă.

Din punct de vedere strategic, externalizarea funcţiei contabile permite întreprinderii: (i) să se concentreze asupra obiectivelor ei de bază; (ii) o ameliorare a calităţii lucrărilor contabile, bugetare şi financiare; (iii) să prezinte o imagine performantă în toate componentele sale.

Din punct de vedere financiar, externalizarea permite să se transforme cheltuielile fixe implicate de un serviciu contabil, în cheltuieli variabile, şi să se evite atât costurile legate de perioadele de supraactivitate, ce antrenează plata de ore suplimentare, cât şi cele referitoare la perioadele de subactivitate ale serviciului contabil. De asemenea, externalizarea permite întreprinderii să nu investească prea mult în echipamente informatice şi în produse program, utilizabile pentru prelucrarea informaţiilor financiare şi întocmirea conturilor anuale.

Efectele externalizării funcţiei contabile pot să fie identificate şi prin intermediul

---

[1)] Termen care desemnează realizarea unor operaţii sau unui grup de operaţii (eventual unei funcţii, în integralitate) în afara întreprinderii, de către terţi.

Scanned with OKEN Scanner

conturilor anuale, deoarece acestea ar putea să releve:

- o creştere a fondului de rulment, pentru că întreprinderea nu trebuie să posede echipamente informatice destinate contabilităţii;
- o diminuare a necesarului de finanţare a ciclului de exploatare, pentru că prestaţiile externe sunt plătite la intervale de timp mai mari decât datoriile salariale;
- o diminuare a valorii adăugate, pentru că onorariile vor lua locul salariilor şi cheltuielilor sociale.

În mod cert, prin externalizare, întreprinderea realizează economii atât la cheltuielile directe, cât şi la cele indirecte.

Desigur că externalizarea prezintă şi o serie de inconveniente: (i) pierderea controlului de către întreprindere asupra unei funcţii care este esenţială pentru existenţa ei; (ii) nu se mai realizează păstrarea strict confidenţială a unor informaţii; (iii) apar dificultăţi legate de posibilitatea consultării în permanenţă a conturilor anuale, a registrelor şi a documentelor justificative; (iv) apare riscul de suprafacturare cauzat de lucrări care nu fuseseră prevăzute în contractul încheiat cu experţii contabili sau cabinetele lor.

2.2. Experţii contabili şi contabilii autorizaţi

Informaţia contabilă este prelucrată de **tehnologii procesului de producţie** a informaţiei contabile: **experţii contabili şi contabilii autorizaţi**.

Profesia de expert contabil este definită de normele legale: „Expertul contabil este persoana care a dobândit această calitate (...) şi are competenţa profesională de a verifica şi de a aprecia modul de organizare şi de conducere a activităţii economico-financiare şi de contabilitate, de a supraveghea gestiunea societăţilor comerciale şi de a verifica legalitatea bilanţului contabil şi a contului de profit şi pierdere (...). Expertul contabil poate, de asemenea, să organizeze şi să conducă contabilitatea societăţilor comerciale şi să analizeze, prin procedee specifice contabilităţii, situaţia economică, financiară şi fiscală a acestora[1)].

Contabilul autorizat este „persoana care a dobândit această calitate (...) şi are capacitatea de a ţine contabilitatea şi de a întocmi bilanţul contabil[2)].

Calitatea de expert contabil şi contabil autorizat se dobândeşte prin examen.

[1)] Ordonanţa Guvernului României nr. 65/1994 privind organizarea activităţii de expertiză contabilă şi a contabililor autorizaţi, publicată în M. Of. nr. 243/1994

[2)] Idem.

Scanned with OKEN Scanner

Experţii contabili şi contabilii autorizaţi pot să-şi desfăşoare activitatea ca salariaţi în compartimentele financiar-contabile ale diferitelor tipuri de întreprinderi şi instituţii, ca profesionişti independenţi (persoane autorizate să desfăşoare independent o activitate economică) şi ca angajaţi în societăţile comerciale de expertiză contabilă.

Activitatea de expert contabil şi de contabil autorizat poate fi exercitată numai de persoanele fizice şi juridice care sunt membre ale Corpului Experţilor Contabili şi Contabililor Autorizaţi din România (C.E.C.C.A.R.) şi sunt înscrise în Tabloul Corpului.

Expertul contabil poate executa pentru persoanele fizice şi juridice următoarele lucrări:

- ţine sau supraveghează contabilitatea şi întocmeşte sau verifică şi certifică bilanţul contabil;
- acordă asistenţă privind organizarea şi ţinerea contabilităţii;
- efectuează analize economico-financiare, audit financiar-contabil şi evaluări patrimoniale;
- efectuează expertize contabile dispuse de organele judiciare sau solicitate de persoane fizice ori juridice;
- execută alte lucrări cu caracter financiar-contabil, fiscal, de organizare administrativă şi informatică;
- îndeplineşte atribuţiile prevăzute în mandatul de cenzor la societăţile comerciale.

Contabilul autorizat poate executa pentru persoanele fizice şi juridice următoarele **lucrări:**

- ţine contabilitatea operaţiilor economico-financiare;
- întocmeşte bilanţul contabil;
- contabilul autorizat cu studii superioare poate să verifice şi să certifice bilanţul contabil şi să îndeplinească obligaţiile legale pentru cenzorii numiţi la societăţile comerciale.

În exercitarea activităţii sale, expertul contabil sau contabilul autorizat se foloseşte de norme, care pot fi clasificate în trei categorii:

• **norme privind exercitarea activităţii profesionale** (sau normele exercitării profesiei contabile): sunt prevăzute în texte normative şi alte reglementări (cum sunt normele generale de comportament profesional sau codul deontologiei profesionale) şi au drept scop de a impune fiecărui membru al profesiei contabile - expert contabil sau contabil autorizat, să aibă, la un moment dat, un comportament

Scanned with OKEN Scanner

tip, adică să respecte deontologia profesiei contabile;

• **norme privind misiunile de audit** (sau de control al calităţii informaţiei contabile): sunt reguli care privesc atât modul de organizare a controlului cât şi execuţia diferitelor misiuni de control;

• **norme privind principiile generale ale contabilităţii**: sunt reguli comune, admise la nivel naţional şi/sau internaţional, în scopul armonizării practicilor contabile, în actul de producere şi difuzare a informaţiei contabile. Aceste norme sunt emise de organismele de normalizare contabilă existente la nivel naţional şi internaţional şi au rolul de a asigura transpunerea în practică a principiilor contabile.

Pentru acţiunile lor, experţii contabili şi contabilii autorizaţi răspund disciplinar, administrativ, civil şi penal, după caz.

2.3. Obiectivele contabilităţii financiare

Deşi gama de obiective ale contabilităţii financiare este foarte diversă, o analiză temeinică a acestora nu poate să neglijeze faptul că produsele finale ale oricărui sistem contabil sunt documentele de sinteză, iar oferta de informaţii contabile depinde de utilizatori şi necesităţile lor informaţionale (cererea). Altfel spus, că primele vizate sunt obiectivele informării financiare sau obiectivele situaţiilor financiare.

În 1971, la iniţiativa organismului profesiei contabile americane, a fost creat un grup de lucru (comisia Trueblood), cu misiunea de a studia obiectivele situaţiilor financiare. Raportul Trueblood a prezentat o listă a obiectivelor, pe primul loc figurând furnizarea de informaţii utile luării deciziilor economice. Această listă a stat la baza tuturor cadrelor conceptuale (conceptual frameworks) elaborate ulterior[1)].

Esenţialul acestei liste se regăseşte în schema din pagina următoare (surse: Evelyne Lande, curs C.N.A.M., I.N.T.E.C., 1997; Niculae Feleagă, Dincolo de frontierele vagabondajului contabil, Editura Economică, 1997, pagina 66).

Organismul american de normalizare (FASB), în cadrul său conceptual (1978-1985), consideră că situaţiile financiare au vocaţia de a furniza informaţii utile pentru deciziile de investiţii şi de credit, şi inteligibile, pentru toţi cei care au cunoştinţe rezonabile asupra întreprinderii. Aceste cunoştinţe trebuie să fie

[1)] Paginile lucrării noastre vor face ecoul conţinutului şi rolului cadrului contabil conceptual american şi, mai ales, al cadrului elaborat de organismul internaţional de normalizare contabilă (IASC).

Scanned with OKEN Scanner

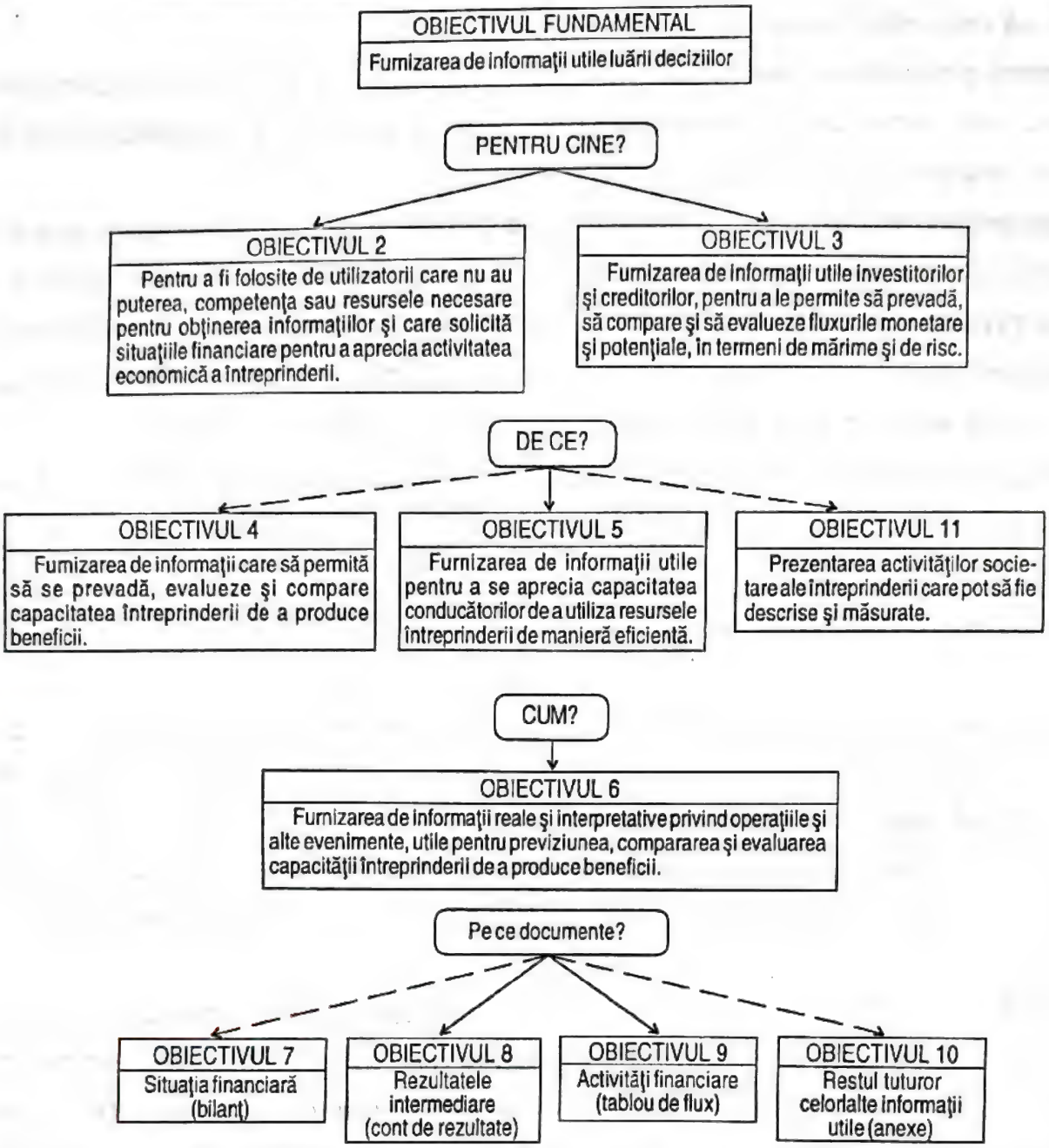

susceptibile de a ajuta investitorii în evaluarea fluxurilor monetare viitoare.

Cadrul contabil conceptual american se ataşează poziţiei raportului Trueblood în privinţa obiectivelor informaţiilor contabile prezentate de societăţile comerciale, mai ales în ceea ce priveşte dimensiunea lor previzională.

Recunoscând raportul Trueblood, FASB recunoaşte, implicit, ipoteza eficienţei pieţelor şi aderă la modelul de luare a deciziei de către investitor. Dar, în timp ce cadrul conceptual american este fundamentat pe logica investitorului, raportul Trueblood recunoscuse şi utilizatorii secundari ai informaţiilor contabile precum statul (guvernul), salariaţii etc.

Cadrul conceptual american este mai restrictiv şi în privinţa limitelor situaţiilor financiare. În speţă, el previne că informaţia contabilă nu este destinată să fie

Scanned with OKEN Scanner

utilizată direct în evaluarea întreprinderilor, ci, mai degrabă, să ajute pe cei ce ar vrea să procedeze la aceste evaluări.

Un punct de vedere apropiat de cel al FASB, referitor la obiectivul principal al informării financiare, îl are şi IASC care, în cadrul său conceptual (1989), afirmă că „obiectivul situaţiilor financiare (documente de sinteză) ale unei întreprinderi este să furnizeze o informare asupra situaţiei financiare, performanţelor şi evoluţiei situaţiei financiare, care să fie utilă unei game largi de utilizatori, atunci când aceştia iau deciziile lor economice".

IASC apreciază că situaţiile financiare pregătite în acest scop sunt utile luării unor decizii referitoare la:

- determinarea momentului în care să se cumpere, să se conserve sau să se vândă părţile din capital;
- verificarea gestiunii sau darea de seamă a conducerii;
- estimarea capacităţii întreprinderii de a remunera salariaţii fie prin plata salariilor, fie prin oferirea altor avantaje;
- estimarea garanţiilor pe care întreprinderea le oferă creditorilor săi;
- determinarea politicilor fiscale;
- determinarea beneficiilor distribuibile şi a dividendelor;
- întocmirea şi utilizarea statisticilor naţionale;
- reglementarea activităţilor întreprinderii.

Conceptul prioritar de utilitate, prezent în sursele indicate mai sus, trebuie să fie precedat de două alte mari concepte, legate strâns între ele. Astfel, contabilitatea financiară îşi propune să comunice o informaţie utilă pentru bunăstarea societăţii[1)], ea realizând această finalitate graţie unei utilizări şi repartizări optimale a resurselor. De altfel, comitetul de studii al profesiei contabile americane menţionează că „ţinând cont de necesităţile întreprinderilor... contabilitatea permite să se repartizeze optimal resursele şi, prin aceasta, să se asigure bunăstarea societăţii"[2)].

În acest mod, conceptual de utilitate este cuprins într-un lanţ de determinări, care, în ordinea de generalitate, schematizează următoarele trei obiective ale informării financiare[3)]:

[1)] Aici, în sensul de populaţie a unei ţări.

[2)] În Léo-Paul Lauzon, Fondements conceptuels de la compatibilité financière, Exposé critique, Gaëton Morin Editeur, 1990, şi Niculae Feleagă, Îmblânzirea junglei contabilităţii, Editura Economică, 1996, pagina 16.

Scanned with OKEN Scanner

BUNĂSTAREA SOCIETĂŢII

⇓

UTILIZAREA ŞI REPARTIZAREA OPTIMALĂ A RESURSELOR

⇓

INFORMAŢIE UTILĂ ÎN LUAREA DECIZIILOR

Lauzon apreciază că pentru a se ajunge la o afectare optimală a resurselor, trebuie ca normele contabile şi situaţiile financiare să reflecte, în mod obligatoriu, realitatea, şi nu situaţii fictive. Trebuie ca variaţiile beneficiului net şi situaţiile financiare ale întreprinderii să decurgă din fapte economice reale, şi nu din manipulări contabile artificiale[1)].

Cercetarea obiectivelor contabilităţii financiare asigură fundamentul necesar oricărei analize mai avansate pe linia teoriei contabile. Este şi motivul pentru care sistemele contabile ale ţărilor anglo-saxone s-au dotat cu un cadru contabil conceptual, a cărui primă componentă vizează obiectivele informării financiare. Tentativele altor ţări (de exemplu, Franţa), de a elabora cadre contabile conceptuale, probează necesitatea unui astfel de instrument în normalizarea contabilă. Pe de altă parte, într-o ţară ca Franţa se acreditează ideea că planul contabil general este şi el un cadru conceptual[2)], dar unul incomplet. În cadrul planului contabil, obiectivele contabilităţii sunt implicite. Punându-se accentul pe noţiunea de **patrimoniu juridic**, s-ar putea înţelege că planul contabil general satisface, cu predilecţie, necesităţile informaţionale ale **proprietarilor întreprinderilor**, care nu trebuie confundate cu cele ale investitorilor bursieri. Aceste necesităţi, o dată satisfăcute, permit proprietarilor să controleze activitatea **conducătorilor mandataţi**. Concluzia pe care o degajă Bernard Colasse este că noţiunea de patrimoniu tinde să se estompeze şi că noua contabilitate normalizată franceză se străduieşte să satisfacă şi necesităţile altor utilizatori decât proprietarii.

[1)] Manipulări care au generat fenomenele de „contabilitate creativă"; a se (re)citi, în acest sens, „Controverse contabile" (Niculae Feleagă, Editura Economică 1996, paginile 145-158.

[2)] Bernard Colasse, Où il este question d'un cadre comptable conceptuel français, Revue de droit comptable, 91-3; ideile profesorului Bernard Colasse au fost prezentate şi comentate în lucrarea „Îmblânzirea junglei contabilităţii" (Editura Economică, 1996, paginile 277-283).

Scanned with OKEN Scanner

El se referă, cu predilecţie, la administraţia fiscală şi contabilitatea naţională.

O analiză a obiectivelor (finalităţilor) contabilităţii este realizată şi de universitarii francezi Bernard Esnault şi Christian Hoarau[1]. Părerea lor este că sistemul contabil răspunde astăzi următoarelor şase finalităţi principale:

- furnizează un mijloc de probă în justiţie;
- permite controlul angajamentelor întreprinderii;
- ajută la luarea deciziilor;
- serveşte la diagnosticul economic şi financiar al întreprinderii;
- alimentează statisticile şi contabilitatea naţională;
- aduce încredere şi favorizează dialogul social între parteneri, în viaţa afacerilor.

2.4. Bilanţul şi situaţia financiară a întreprinderii

2.4.1. Câteva dimensiuni istorice privind bilanţul contabil

Deşi contabilitatea în partidă dublă are o existenţă de mai bine de o jumătate de mileniu, abia în secolul al XIX-lea, prin marile întreprinderi industriale şi comerciale, începe să se analizeze şi să se măsoare periodic patrimoniul, cu ajutorul bilanţului, şi rezultatul, cu ajutorul contului de profit şi pierdere, deci, să se facă distincţia care derivă de aici între capital şi venit. O astfel de practică, remarcă Bernard Colasse[2], îşi găseşte explicaţia prin câteva fenomene: numărul societăţilor pe acţiuni se multiplică, se separă conducerea întreprinderilor de proprietari, conducătorii fiind obligaţi să informeze periodic asupra modului în care au gestionat patrimoniul şi activitatea; contabilul apare ca mediator între proprietari şi conducători, rămânând, totuşi, subordonatul acestora din urmă; câteva dintre principiile actuale îşi au obârşia în practica de întocmire a documentelor de sinteză, din secolul trecut (continuitatea activităţii şi independenţa exerciţiilor, în special).

Până în secolul al XIX-lea, conform lui Basil Yamey, lui Pollard şi lui Richard Brief*[3], exista adesea tendinţa de a confunda, în procesul contabil, bunurile întreprinderii cu cele ale proprietarilor săi. Începând cu acest secol, se poate vorbi de acţiunea principiului entităţii în contabilitate.

---

[1] Bernard Esnault şi Christian Hoarau, Comptabilité financière, op. cit., pp. 14-26.

[2] Bernard Colasse, Contabilitate generală, Ediţia a 4-a. Traducere realizată de Neculai Tabără, Editura Moldova, 1995.

[3] Bernard Colasse, Les trois âges de la comptabilité, Revue Française de Comptabilité, septembre-octombre, 1988.

Scanned with OKEN Scanner

Într-o formulă generală, deci simplificatoare, bilanţul a fost şi este considerat ca un document care permite să se cunoască, la un moment dat, patrimoniul unui comerciant, persoană fizică sau juridică, **patrimoniu definit ca ansamblul drepturilor şi obligaţiilor acestui comerciant.**

De asemenea, bilanţul a fost, şi mai este încă, recunoscut ca un instrument static.

Viziunii statice despre bilanţ i s-a opus, o dată cu opera genialului profesor german Eugen Schmalenbach (Dynamische Bilanz, 1920), o viziune diametral opusă.

Viziunii tradiţionale despre bilanţ, asimilat unui inventar patrimonial condensat, Schmalenbach i-a opus concepţia sa referitoare la un bilanţ ca reprezentare a forţelor întreprinderii. El a constatat că este mult mai important pentru conducătorii întreprinderii să măsoare sănătatea întreprinderii lor decât să cunoască valoarea intrinsecă a elementelor care compun activul şi pasivul.

Iată ce scria Schmalenbach[1)] în acest sens: „pentru a lua decizii utile, şeful unei întreprinderi trebuie să ştie dacă afacerea sa prosperă, dacă bate pasul pe loc sau dacă ea este în declin... Cu ocazia fiecărei mari crize, economiştii au putut observa că foarte multe falimente sunt datorate pur şi simplu unei cunoaşteri prea tardive a declinului afacerilor lor... Dar noi nu avem nevoie numai de a determina rezultatul, atunci când o întreprindere începe să fie în primejdie; este indispensabil să luăm cunoştinţă de prosperitatea sa. Un şef capabil trebuie să profite de o astfel de perioadă de înflorire, indiferent că ea este provocată de conjunctură sau de structura economică. Nu putem lăsa să treacă vânturile favorabile fără să ridicăm pânzele, căci ele (vânturile) nu vor sufla totdeauna", citat regăsit şi în Controverse contabile (Niculae Feleagă, Editura Economică, 1996, paginile 114-115).

Admirator al lui Schmalenbach, Jacques Richard (Comptabilités et practiques comptables, Dalloz, 1996) contrapune cele două tipuri de contabilităţi: (i) o contabilitate care, pentru a construi bilanţul, nu reţine decât valorile corespunzătoare lichidării întreprinderii: contabilitatea statică; (ii) o contabilitate care ţine cont de valorile în mişcare, independent de ce se întâmplă cu ele în caz de lichidare a întreprinderii: contabilitatea dinamică, şi pledează pentru o contabilitate de tip dinamic.

[1)] Pierrre Jouanique, En relisant Schmalenbach... ou l'histoire du plan comptable, la revue du trésor, No. 8-9, août-septembre, 1991.

Scanned with OKEN Scanner

Lucrarea „Bilanţul dinamic" a generat un alt mod de a gândi contabilitatea. Multe dintre ideile lui Schmalenbach au constituit puncte de plecare pentru reflecţii ulterioare. În definiţiile date astăzi elementelor care compun bilanţul (a se vedea cadrul contabil conceptual american şi cel internaţional) este prezentă sintagma **„avantaje economice viitoare"** („posturi în suspensie ca forţe ce concură la formarea rezultatului", pentru Schmalenbach).

2.4.2. Abordări contemporane privind bilanţul contabil

O primă grupă de abordări sunt centrate pe conceptul de patrimoniu. Deşi în literatura de specialitate autohtonă şi străină au fost formulate mai multe accepţii ale conceptului de patrimoniu - juridică[1)], economică şi economico-juridică, noi ne oprim numai asupra accepţiei economico-juridice, datorită caracterului ei integrator: **„patrimoniul este format din ansamblul bunurilor (corporale şi necorporale), al drepturilor şi obligaţiilor ce caracterizează situaţia unei entităţi patrimoniale la un moment dat"**[2)]. În mod evident, componentele patrimoniului, pentru a primi girul contabilităţii, trebuie să fie exprimate în etalon monetar. Rezultă, de asemenea, că patrimoniul trebuie să fie ataşat unei persoane fizice sau juridice, care desfăşoară acte de comerţ, numit titular de patrimoniu.

Determinarea, structurarea şi cunoaşterea patrimoniului se realizează cu ajutorul bilanţului.

Plecând de la conceptul de patrimoniu, bilanţul, la rândul lui, poate fi interpretat în mai multe moduri.

Din punct de vedere **economic**, bilanţul prezintă capitalurile titularului de patrimoniu. Capitalurile sunt reprezentate atât sub aspectul originii lor, respectiv **resursele**[3)] (aporturi de capital, rezerve, datorii, beneficii etc.), cât şi al modului de **utilizare** (bunuri economice, creanţe, pierderi etc.). Acest mod de interpretare generează **ecuaţia economică a bilanţului**:

UTILIZĂRI = RESURSE

[1)] Accepţia juridică a fost prezentată de noi în lucrarea „Contabilitate financiară" (volumul 1, Editura Economică, 1993). Ea poate fi regăsită şi în lucrarea „Contabilitate generală" (Bernard Colasse), anterior citată.

[2)] Niculae Feleagă, Ion Ionaşcu, Contabilitate financiară, volumul I, Editura Economică, 1993, pagina 71.

[3)] Noţiunea de resurse va crea în cadrul lucrării noastre o stare de ambiguitate, pe care este bine să o clarificăm de la bun început. În contabilitatea românească (şi a multor ţări din Europa continentală), prin resursă înţelegem sursa de provenienţă a unui activ (deci, un element al pasivului, în sensul larg). Concepţii mai noi, în special cele de sorginte anglo-saxonă, ne fac să înţelegem că resursele sunt elemente de activ. Se pare că această din urmă concepţie va avea câştig de cauză în viitorul apropiat.

Scanned with OKEN Scanner

Pe plan procedural, această ecuaţie este echivalentă cu ecuaţia:

$$\boxed{\text{ACTIVE} = \text{PASIVE}}$$

Un bilanţ, văzut din punct de vedere economic, permite să se răspundă, la sfârşitul exerciţiului, la întrebări de natura următoare: de unde vin fondurile necesare finanţării necesităţilor întreprinderii, altfel spus, de cine este ea finanţată? care sunt necesităţile, altfel spus, care a fost utilizarea dată resurselor de care întreprinderea a dispus?

Abordat din punct de vedere juridic, un bilanţ reflectă:

- în activ, drepturile de proprietate şi de creanţă, clasificate într-o ordine raţională;
- în pasiv, datoriile întreprinderii faţă de terţi şi datoriile acesteia faţă de aportorii de capitaluri pe bază de risc (asociaţi), clasificate într-o ordine raţională.

Într-o formă schematizată, bilanţul juridic s-ar prezenta astfel:

ACTIV	PASIV
ceea ce posed (drepturi de proprietate şi de creanţă)	ceea ce datorez asociaţiilor (capitaluri proprii) ceea ce datorez terţilor (datorii sau capitaluri împrumutate)

Deşi, din punct de vedere procedural, bilanţul juridic se prezintă conform schemei de mai sus, relaţia de bază care decurge dintr-o astfel de interpretare este:

$$\boxed{S = A - D}\ ,$$

în care: S = situaţie netă
A = active
D = datorii faţă de terţi

Situaţia netă reprezintă valoarea datoriilor întreprinderii faţă de asociaţi sau, altfel spus, valoarea drepturilor pe care le posedă proprietarii asupra entităţii patrimoniale. Situaţia netă este echivalentă capitalurilor proprii[1)]. În literatura de

[1)] În realitate, între cele două noţiuni apar unele diferenţe care vor fi precizate ulterior.

Scanned with OKEN Scanner

specialitate, vom mai întâlni drept termeni echivalenţi: patrimoniu şi, mai ales, patrimoniu net.

O a două grupă de abordări sunt centrate pe finalitatea bilanţului, de a răspunde nevoilor analizei economico-financiare.

Modelul de bilanţ lansat de noul sistem contabil românesc (începând cu 1 ianuarie 1994), inspirat, într-o oarecare măsură, după modelul francez, prevede o structurare a activelor după destinaţia lor, iar a pasivelor, după originea lor. Plecând de la bilanţul întocmit şi prezentat de întreprinderi, printr-o regrupare după funcţiile acesteia, se poate ajunge la o **abordare de tip funcţional**[1].

Prezentarea funcţională a bilanţului

Funcţia de investiţii	Activ imobilizat	Capitaluri proprii	Funcţia de finanţare
Funcţia de exploatare	Stocuri (+) Creanţe clienţi (-) Datorii faţă de furnizori		
Funcţia de trezorerie	Titluri de plasament (+) Disponibilităţi	Datorii financiare	

Printr-o prelucrare adecvată, se poate face trecerea de la bilanţul funcţional la bilanţul financiar. Pentru aceasta, elementele de activ şi de pasiv trebuie reclasificate după criteriul duratei: cu o durată peste un an; cu o durată sub un an. Pentru aceasta, fie prin informaţiile de la baza bilanţului (modelul francez), fie prin anexe (modelul francez, dar şi cel românesc) se dau detalii asupra duratelor unor posturi (elemente) din bilanţ.

Sub aspect financiar, orice bilanţ se descompune în trei mari mase:

- fondul de rulment,
- necesarul în fond de rulment,
- trezoreria.

Cum bilanţul financiar se structurează în:

---

[1] Coordonator Erik de la Villeguérin, Dictionnaire fiduciaire financier, La Villeguérin Editions, 1991.

Scanned with OKEN Scanner

I Activ imobilizat 700 u.m.	IV Capitaluri permanente (capitaluri proprii şi împrumuturi pe termen lung) 800 u.m.
II Stocuri şi creanţe din exploatare şi în afara exploatării 200 u.m.	V Datorii din exploatare şi din afara exploatării 140 u.m.
III Disponibilităţi 100 u.m.	VI Împrumuturi pe termen scurt şi conturi bancare creditoare 60 u.m.
TOTAL ACTIVE 1000 u.m.	TOTAL PASIVE 1000 u.m.

cele trei mari mase se vor determina astfel:

Fondul de rulment: IV-I = 800 - 700 = 100 unităţi monetare (u.m.)

Necesarul în fond de rulment: II - V = 200 - 140 = 60 u.m.

Trezoreria: III - VI = 100 - 60 = 40 u.m.

Aceste trei mase informează asupra echilibrului financiar al întreprinderii, prin relaţia:

Fondul de rulment (FR)	-	Necesarul în fond de rulment (NFR)	=	Trezoreria (T)
100 u.m.		60 u.m.		40 u.m.

Această relaţie de echilibru, rod al abordării de tip financiar, evidenţiază faptul că echilibrul financiar al întreprinderii este consecinţa deciziilor luate de întreprindere, pe termen scurt, privind gestiunea stocurilor, politica de credit comercial faţă de clienţi, relaţiile de decontare cu furnizorii etc.), cât şi pe termen mediu şi lung, privind investiţiile şi acoperirea lor cu resurse de finanţare permanente[1)].

A treia grupă de abordări sunt de sorginte anglo-saxonă. Într-o astfel de viziune, sunt excluse judecăţile patrimoniale (cu conotaţie predominant juridică). Bilanţul este documentul de sinteză care prezintă situaţia financiară a întreprinderii.

Dacă luăm drept exemplu bilanţul practicat de majoritatea firmelor americane, constatăm că pot fi definite trei mase valorice:

- Assets (bunurile sau activele),

[1)] Vezi şi „Contabilitate financiară" - volumul I, pagina 74, (Niculae Feleagă şi Ion Ionaşcu, Editura Economică,1993).

Scanned with OKEN Scanner

- Liabilities (datorii),
- Shareholders equity (capitaluri proprii),

prezentate fie în formatul orizontal, fie în formatul vertical.

Spre deosebire de multe ţări europene, în care activul bilanţier este prezentat în ordinea crescătoare a lichidităţii lor, iar pasivele, în ordinea crescătoare a exigibilităţii lor, în Statele Unite, firmele îşi prezintă activele şi pasivele în ordinea descrescătoare a lichidităţii, respectiv exigibilităţii lor. Această clasificare denotă un element al culturii contabile de tip american, accentul pus pe elementele pe termen scurt: lichidităţile şi exigibilităţile imediate, prezentate ca prime elemente ale structurilor bilanţiere:

în mii u.m.

Assets (Active)		Liabilities (Datorii)	
Current assets (active pe termen scurt)		**Current liabilities (datorii pe termen scurt)**	
Cash (disponibilităţi)	60	Accounts payable (furnizori)	90
Accounts receivable (creanţe)	120	Accrued wages and taxes (datorii salariale şi taxe)	30
Inventory (stocuri)	180	Estimated income taxes payable (impozitul asupra beneficiilor: de plătit)	60
Prepaid expenses (cheltuieli constatate în avans)	60	Total current liabilities (total datorii pe temen scurt)	180
Total current assets (total active pe termen scurt)	420	**Noncurrent liabilities (datorii pe termen mediu şi lung**	
Tangible assets (imobilizări corporale)		Mortgage bonds (obligaţiuni)	120
Land (terenuri)	90	Total liabilities (total datorii)	300
Plant (construcţii + echipamente maşini)	360		
Less accumulated depreciation (minus amortizări cumulate)	(210)*	**Shareholders equity** (situaţia netă)	
Net plant (valoarea netă a construcţiilor echipamentelor, maşinilor)	150	Common stock (5,000 shares outstanding) (capital: 5000 acţiuni)	180
Total tangible assets (total imobilizări corporale)	240	Retained earning (rezerve)	210
Intangible assets (imobilizări necorporale)		Total shareholders equity (total situaţie netă)	390
Goodwill and patents (fond comercial şi brevete	30		
Total assets (total active)	690	Total liabilities and shareholders equity (total datorii şi situaţie netă)	690

*) Sumele în paranteză sunt valori negative.

Scanned with OKEN Scanner

În ceea ce priveşte prezentarea verticală, aceasta are o natură accentuat juridică (dar nu patrimonială, termen neutilizat în culturile de tip anglo-saxon). Ea pune în evidenţă partea creditorilor întreprinderii: terţi care au o prioritate legală în faţa proprietarilor. Situaţia netă (capitalurile proprii) este considerată, deci, o parte reziduală.

Conform acestei forme (verticale), ecuaţia de bază a bilanţului este[1]:

Active
- Datorii
= Situaţie netă (capitaluri proprii)[2]

Până în momentul în care, în lumea capitalistă dezvoltată[3] s-au manifestat puternice pusee inflaţioniste şi prăbuşirea creditului (anii 1970-1980), se părea că bilanţul a pierdut războiul cu contul de profit şi pierdere, lumea investitorilor acordând o atenţie mai mare unei situaţii a rezultatelor şi beneficiului pe acţiune. Se părea, deci, că ei, investitorii, începuseră să neglijeze utilitatea bilanţului şi analizei situaţiei financiare. Totuşi, după deceniul inflaţionist, economiştii şi administratorii întreprinderilor au realizat că multe dintre variaţiile bruşte ale beneficiului pe acţiune ar fi putut să fie prevăzute dacă acestui document i s-ar fi acordat atenţia pe care o merită.

În economiile nord-americane, în multe situaţii practice, s-a probat tendinţa întreprinderilor de a camufla scăderea beneficiilor, în vederea amorsării tendinţei de scădere a cursurilor acţiunilor. Evoluţiile ulterioare ale rezultatelor au probat aceste tendinţe. Pentru un ochi avizat, disimularea tendinţelor ar fi fost depistată, printr-o atenţie suplimentară acordată bilanţului. Este foarte probabil ca, în vederea „împodobirii vitrinei"[4], responsabilii întreprinderilor în cauză să fi manipulat informaţiile privind stocurile, creanţele şi datoriile. Este cunoscut că un bilanţ deteriorat, dar corect întocmit, este anunţul unor dificultăţi financiare, în timp ce unul care arată în mod corect o situaţie financiară însănătoşită, relevă o stare precursoare ameliorării beneficiilor.

Acordându-i rolul pe care îl merită, specialiştii au ajuns la concluzia că beneficiile nu sunt altceva decât rezultatul unor ipoteze filtrate prin intermediul bilanţului.

Bilanţul permite formularea de judecăţi de valoare privind riscul pe care şi-l asumă o întreprindere şi evaluarea mişcărilor viitoare de trezorerie. Pentru aceasta, se poate proceda la o analiză a bilanţului prin prisma lichidităţii/exigibilităţii şi flexibilităţii financiare cu care se confruntă întreprinderea.

---

[1] Pentru alte detalii privind bilanţul firmelor americane, a se (re)citi „Sisteme contabile comparate" (Niculae Feleagă), Editura Economică, 1995, paginile 83-88.

[2] Diferenţa mai poartă numele de activ net contabil.

[3] Idei preluate din lucrarea „Controverse contabile" (Niculae Feleagă), Editura Economică, 1996, paginile 126-128.

[4] Expresie din limbajul contabilităţii creative; expresie echivalentă: împodobirea bilanţului.

Scanned with OKEN Scanner

Lichiditatea se referă la intervalul de timp necesar pentru ca un element de activ să fie realizat sau convertit în disponibilităţi, iar exigibilitatea, la intervalul de timp necesar pentru ca o datorie să fie achitată.

În general, se afirmă că, pentru o întreprindere, cu cât lichiditatea şi exigibilitatea sunt mai mari, cu atât aceasta riscă mai puţin să dea faliment.

Flexibilitatea financiară reprezintă capacitatea unei întreprinderi de a lua măsurile necesare, în vederea modificării valorilor şi calendarului mişcărilor de trezorerie, astfel încât să se poată face faţă nevoilor şi situaţiilor neprevăzute. Cu titlu de exemplu, se poate afirma că o întreprindere cu un pasiv extern (datorii) atât de mare încât lichidităţile sale să fie considerate insuficiente pentru a achita obligaţiile la scadenţă sau pentru a finanţa creşterea sa economică este o întreprindere căreia îi lipseşte flexibilitatea. În schimb, o întreprindere care este aptă să surmonteze momentele dificile şi care sesizează cu uşurinţă oportunităţile de investiţii ce i se oferă este o întreprindere cu un grad înalt de flexibilitate financiară.

În general, se afirmă că, pentru o întreprindere, cu cât flexibilitatea financiară este mai mare, cu atât aceasta riscă mai puţin să dea faliment.

Cât priveşte bilanţul consolidat, acesta este prezentat în format listă. Spre deosebire de modelele europene, regizate prin Directiva a IV-a[1)], activele şi pasivele sunt prezentate în ordinea descrescătoare a lichidităţii lor, respectiv exigibilităţii lor. Totodată, criteriile de clasificare a activelor şi pasivelor sunt lichiditatea şi exigibilitatea, spre deosebire de multe ţări ale Europei continentale, care preferă ordonarea după criteriul naturii economice şi al surselor de proveniență.

Ca atare, modelul bilanţului consolidat american se prezintă astfel:

	in millions (în milioane)	
	1997	1996
Assets (Active)		
Current assets (Activ circulant)		
Cash and cash equivalents (Disponibilităţi)	$1.400	$1.250
Short - term investments (Plasamente pe termen scurt)	1.200	1.300
Accounts and notes receivable (Creanţe)	5.500	5.000
Inventories (Stocuri)		
Finished goods (Produse finite)	2.500	2.200
Purchased parts and fabricated assemblies (Materii prime şi producţie neterminată)	1.900	1.800
Other current assets (Alte active circulante)	750	700
Total current assets (Activ circulant - total)	13.250	12.250

(Continuare în pagina următoare)

[1)] A se vedea şi subparagraful următor.

Scanned with OKEN Scanner

Property, plant and equipment (Imobilizări corporale)		
Land (Terenuri)	550	520
Buildings and leasehold improvements (Construcţii şi amenajări)	3.500	3.100
Machinery and equipment (Maşini, utilaje şi instalaţii de lucru)	4.000	3.800
Total property, plant and equipment (Imobilizări corporale - total)	8.050	7.420
Accumulated depreciation (Amortizări cumulate)	(3.600)	(3.220)
	4.450	4.200
Long-term receivables and other assets (Creanţe pe termen lung şi alte active)	2.500	2.400
Total assets (Activ - total)	20.200	18.850
Liabilities and shareholders' equity (Pasiv)		
Current liabilities (Datorii pe temen scurt)		
Notes payable and short term borrowings (Efecte de plătit şi împrumuturi pe termen scurt)	$2.700	$2.600
Accounts payable (Furnizori)	1.600	1.500
Employee compensation and benefits (Sume cuvenite salariaţilor)	1.000	950
Taxes on earnings (Impozite asupra beneficiilor)	1.300	1.250
Deferred revenues (Venituri constatate în avans)	800	780
Other accrued liabilities (Cheltuieli de plătit)	1.200	1.120
Total current liabilities (Datorii pe termen scurt - total)	8.600	8.200
Long term debt (Datorii pe termen lung)	700	600
Other liabilities (Alte obligaţii)	1.700	1.550
Shareholders' equity (Capital)		
Preferred stock $1 par value (authorized: 300.000.000; issued: none) (Acţiuni preferenţiale, valoare nominală $1 (autorizate: 300.000.000; emise: zero)		
Common stock and capital in excess of $1 par value (authorized: 600.000.000 shares; issued and outstanding: 254.827.000 in 1997 and 252.713.000 in 1996) (Acţiuni ordinare şi prime de emisiune (autorizate: 600.000.000; emise: 254.827.000 în 1997 şi 252.713.000 în 1996)	7.000	6.800
Retained earnings (Rezerve)	2.200	1.700
Total liabilities and shareholders' equity (Pasiv-total)	20.000	18.850

2.4.3. Lucrările Uniunii (Comunităţii) Europene şi bilanţul contabil [1)]

Eforturile făcute de Uniunea (Comunitatea) europeană, pe linia armonizării sistemelor de contabilitate şi a întocmirii rapoartelor societăţilor comerciale, s-au concretizat în directivele la care sunt supuse statele membre. O dată cu finalitatea

[1)] Ideile prezentului subparagraf reprezintă o sinteză a ideilor exprimate în lucrarea „Îmblânzirea junglei contabilităţii" (Niculae Feleagă, Editura Economică, 1996, paginile 187-210)

Scanned with OKEN Scanner

lucrărilor directivelor, fiecărui stat membru îi revine obligaţia de a le încorpora în legislaţia naţională.

Directiva a IV-a din 25 iulie 1978 a vizat, cu predilecţie, coordonarea dispoziţiilor naţionale cu privire la structura şi conţinutul conturilor anuale şi ale raportului de gestiune, modurile de evaluare cât şi la publicarea acestor documente, în special pentru... societăţile cu responsabilitate limitată şi societăţile pe acţiuni.

Directiva a VII-a din 13 iunie 1983 a avut ca obiect armonizarea întocmirii conturilor consolidate.

În pofida naturii prescriptive a textelor lor, directivele a IV-a şi a VII-a, şi mai ales prima dintre ele, nu au condus la o prezentare identică a conturilor anuale ale societăţilor statelor membre. Şi aceasta, pentru că, mai întâi, **directivele nu sunt legi** care să aibă un impact direct asupra societăţilor interesate şi, apoi, că ele lasă statelor membre **un număr mare de opţiuni** şi de dispoziţii, care încep cu expresia **„statele membre vor putea autoriza... "**.

În cadrul directivei a IV-a, prezentarea conturilor este tratată în articolele 3-30. Directiva a prevăzut două scheme pentru bilanţ:

- schema descrisă de articolul 9, care prezintă bilanţul sub formă bilaterală (de cont), activul putând fi descompus în 6 rubrici, notate de la A la F, iar pasivul, în 5 rubrici, notate de la A la E;

- schema descrisă de articolul 10, care prezintă bilanţul sub formă de listă şi permite calculul **fondului de rulment**; ansamblul rubricilor este notat de la A la L.

Schema descrisă de articolul 9:

Activ		Pasiv	
A. Capital subscris nevărsat B. Cheltuieli de constituire C. Activ imobilizat D. Activ circulant E. Conturi de regularizare F. Pierderea exerciţiului		A. Capitaluri proprii B. Provizioane pentru riscuri şi cheltuieli C. Datorii D. Conturi de regularizare E. Beneficiul exerciţiului	

Scanned with OKEN Scanner

Schema descrisă de articolul10:

A. Capital subscris nevărsat B. Cheltuieli de constituire C. Activ imobilizat D. Activ circulant E. Conturi de regularizare F. Datorii a căror valoare reziduală nu este superioară unui an G. Activul circulant (inclusiv E) care depăşeşte datoriile cu durată reziduală mai mică sau egală cu un an H. Mărimea totală a elementelor de activ după deducerea datoriilor a căror valoare reziduală nu este superioară unui an I. Datorii a căror valoare reziduală este superioară unui an J. Provizioane pentru riscuri şi cheltuieli K. Conturi de regularizare L. Capitaluri proprii	

Constatări şi remarci:

• În comparaţie cu structura bilanţieră acceptată în ţara noastră:

- Directiva lasă posibilitatea înscrierii creanţei privind capitalul subscris nevărsat, ca prima rubrică a activului (aşa cum rezultă din schema descrisă de articolul 9) sau ca un element component al activului circulant (explicitat în structura detaliată), în timp ce, în bilanţul românesc nu este prevăzută decât a doua soluţie.

- Cheltuielile de constituire sunt înscrise distinct, înaintea activului imobilizat, dar directiva lasă şi posibilitatea înscrierii lor ca un element component al imobilizărilor necorporale. În modelul românesc de bilanţ, cheltuielile de constituire sunt cumulate cu cheltuielile de cercetare-dezvoltare, formând un singur post. Această soluţie **poate** crea unele dificultăţi în analizele financiare, deoarece cheltuielile de constituire sunt considerate, totdeauna, elemente de activ fictiv.

- Directiva prezintă beneficiul sau pierderea ca ultimă rubrică a pasivului, respectiv, a activului bilanţier. Totuşi, ea lasă posibilitatea legislaţiilor naţionale de a înscrie, cu semne diferite, aceste elemente, în structurile rubricii A din pasiv, opţiune reţinută de normalizatorii români.

- Schema listă nu este prevăzută ca alternativă în sistemul contabil românesc.

- Se constată superioritatea formei liste, prin deschiderea mai pronunţată a modelului respectiv, spre analiza financiară: prezentarea datoriilor pe două categorii de exigibilitate; prezenţa unor indicatori precum „necesarul în fond de rulment" (rubrica G) şi „capitalurile permanente" (rubrica E). Determinarea optimală

Scanned with OKEN Scanner

a capitalurilor permanente este o problemă de primă importanţă, deoarece excedentul sau insuficienţa resurselor pe termen lung influenţează solvabilitatea, lichiditatea şi rentabilitatea. De asemenea, băncile pot calcula gradul de acoperire a capitalurilor investite, prin rata:

$$\frac{\text{Capitaluri permanente}}{\text{Capitaluri investite}}$$

2.4.4. Bilanţul şi normalizarea contabilă internaţională

Normele contabile internaţionale se referă, în general, la evaluarea, prezentarea şi comunicarea informaţiilor, relative la situaţiile financiare ale întreprinderii. Trei dintre ele au avut o implicare directă asupra structurilor informaţionale prezentate de situaţiile financiare tradiţionale: bilanţul, contul de profit şi pierdere şi anexa. Toate trei au devenit parţial desuete, mai întâi o dată cu elaborarea cadrului contabil conceptual al IASC (1989) şi, apoi, prin lansarea proiectului de normă „Prezentarea situaţiilor financiare" (1995).

Cele trei norme, devenite mai mult sau mai puţin istorice, se refereau la:

- norma 1 (IAS 1), „Publicarea metodelor contabile": data de aplicare, începând cu 1 ianuarie 1975;
- norma 5 (IAS 5), „Informaţiile pe care întreprinderea trebuie să le furnizeze în situaţiile sale financiare": data de aplicare, începând cu 1 ianuarie 1977;
- norma 13 (IAS 13), „Prezentarea activului pe termen scurt şi a pasivului pe termen scurt": data de aplicare, începând cu 1 ianuarie 1981.

Deci, conţinutul celor 3 norme este repus parţial în cauză prin publicarea cadrului conceptual şi prin recenta revizuire a normelor care a condus la creşterea considerabilă a listei informaţiilor de furnizat de către întreprinderile care aplică normele internaţionale. În faţa proliferării volumului de informaţii de publicat de către marile întreprinderi deschise fluxurilor financiare internaţionale, IASC a întreprins un proiect privind elaborarea unei noi norme referitoare la prezentarea situaţiilor financiare. Grupul de lucru însărcinat cu această misiune a publicat în 1995 un proiect de enunţ de principii (Draft Statement of Principles: DSOP)[1] pentru care vom rezerva un spaţiu destinat marilor sale orientări. La lista elementelor constitutive ale situaţiilor financiare a fost adăugat tabloul de trezorerie. Situaţiile financiare se vor referi, o dată cu această normă, la: un bilanţ, un cont de profit şi pierdere, un tablou al fluxurilor de trezorerie (conform normei 7) şi notele explicative (anexa).

[1] În locul celor trei norme şi pe baza proiectului de enunţ de principii, organismul internaţional a elaborat o nouă normă IAS 1 - „Prezentarea situaţiilor financiare" (Presentation of Financial Statements).

Scanned with OKEN Scanner

Referirile noastre se vor opri, pentru acest subparagraf, la bilanţul contabil.

Cât priveşte cadrul contabil conceptual, acesta îşi propune în paragrafele 47-81[1)] să definească şi să caracterizeze elementele care compun situaţiile financiare. Elementele constitutive legate direct de evaluarea situaţiei financiare (deci de bilanţ) se regăsesc în paragraful 47. El se referă la active, datorii şi capitaluri proprii.

a) **Activele**

• **Definiţie** (paragraful 49a): un activ este o resursă controlată de întreprindere:

- care provine din evenimente trecute;
- purtătoare de avantaje economice viitoare ce trebuie să fie benefice acesteia.

Remarcă: tranzacţiile sau evenimentele viitoare nu dau naştere unui activ; astfel, de exemplu, intenţia de cumpărare de stocuri nu răspunde definiţiei unui activ (paragraful 58).

• **Noţiunea de avantaje economice**: avantajul economic legat de un activ corespunde potenţialului prin care acest activ contribuie, direct sau indirect, la un flux de lichidităţi sau de echivalente de lichidităţi benefice întreprinderii (paragraful 53).

Remarci:

(i) Acest potenţial poate să fie (paragraful 53):

- un potenţial de producţie, care face parte din activităţile operaţionale (de exploatare) ale întreprinderii;
- o posibilitate de conversie în lichidităţi sau echivalente de lichidităţi;
- o capacitate de reducere a ieşirilor de fonduri, de exemplu, atunci când o altă tehnologie a procesului de producţie conduce la reducerea costurilor de producţie.

(ii) Avantajele economice viitoare generate de un activ pot să apară în diferite moduri; de exemplu, un activ poate să fie (paragraful 55):

- utilizat pentru producţia de bunuri sau prestarea de servicii, pe care întreprinderea le va vinde;
- schimbat contra altor active;
- utilizat pentru a plăti o datorie;
- distribuit proprietarilor întreprinderii.

[1)] Preocupările noastre privind cadrul contabil conceptual s-au regăsit în lucrări anterioare ca: „Îmblânzirea junglei contabilităţii" (Niculae Feleagă, Editura Economică, 1996, paginile 158-167; 167-171; 259-267) şi „Dincolo de frontierele vagabondajului contabil" (Niculae Feleagă, Editura Economică, 1997, paginile 280-325).

Scanned with OKEN Scanner

• **Caracteristicile activelor:** după natura lor:

(i) activele pot avea o formă fizică (terenuri, clădiri, echipamente etc.) sau necorporală (brevete, licenţe etc.) (paragraful 56);

(ii) ele pot fi asociate drepturilor legale (cel mai adesea, drepturile de proprietate) sau pot rezulta dintr-o situaţie de fapt (paragraful 57). Este cazul, de exemplu (paragraful 57):

- unui bun deţinut în virtutea unui contract de locaţie, atunci când locatarul controlează avantajele economice viitoare legate de acest bun;
- unui know-how (o abilitate) tehnologic păstrat secret, care rezultă dintr-o activitate de dezvoltare, atunci când întreprinderea controlează avantajele economice viitoare legate de acest know-how.

(iii) ele au fost achiziţionate în mod oneros sau gratuit (paragraful 59).

Remarcă: rezultă că pot să răspundă definiţiei unui activ bunurile primite de întreprindere sub formă de donaţie (paragraful 59).

b) **Datoriile**

• **Definiţie** (paragraful 49 b): O datorie este o obligaţie actuală a întreprinderii:

- care provine din evenimente trecute;
- şi care trebuie să antreneze, cu ocazia plăţii (decontării) sale, o ieşire de resurse (active) generatoare de avantaje economice.

Remarca 1: ieşirea de resurse generatoare de avantaje economice poate să se realizeze prin:

- o plată în lichiditate;
- un transfer de alte active;
- o prestare de servicii;
- o înlocuire a acestei obligaţii printr-o altă obligaţie;
- o conversie a unei obligaţii în capital;
- un abandon de către debitor a drepturilor sale sau a creanţei sale.

Remarca 2: Noţiunea de datorii (liabilities, în engleză; dettes, în franceză) corespunde noţiunii de pasiv extern (passif externe, în franceză), diferită de cea de „total pasiv", care corespunde sumei pasivelor cu capitalurile proprii.

• **Noţiunea de obligaţie**: Obligaţia este datoria sau responsabilitatea de a acţiona sau de a face ceva, de o anumită manieră. Ea poate (paragraful 60):

- să aibă o bază contractuală, statutară sau legală;
- să rezulte din practici comerciale curente;
- să rezulte din voinţa întreprinderii de a conserva bune relaţii de afaceri sau de a acţiona de manieră echitabilă.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplu: dacă întreprinderea decide să remedieze deficienţele produselor sale, chiar atunci când ele nu apar decât după expirarea perioadei de garanţie, sumele care se aşteaptă să fie cheltuite în legătură cu bunurile deja vândute sunt datorii (paragraful 60).

Remarci:

(i) trebuie să se facă o distincţie clară între obligaţiile actuale şi angajamentele viitoare, acestea din urmă nerăspunzând elementelor definiţiei datoriilor.

Exemplu: decizia luată de direcţia unei întreprinderi de a achiziţiona, în viitor, active nu dă naştere, prin ea însăşi, unei obligaţii actuale. În mod normal, o obligaţie nu ia naştere decât atunci când un activ este livrat sau atunci când întreprinderea încheie un acord irevocabil privind achiziţionarea unui activ. În acest din urmă caz, natura irevocabilă a acordului conduce la situaţia în care întreprinderea are puţine şanse de a nu onora obligaţia, deoarece, de exemplu, este prevăzută o clauză privind plata unor penalităţi importante (paragraful 61).

(ii) Unele datorii nu pot fi evaluate decât pe baza unor estimări importante, motiv pentru care, în unele întreprinderi şi/sau ţări, sunt denumite provizioane. Astfel de provizioane constituie datorii în sensul cadrului conceptual, din momentul în care ele implică o obligaţie actuală şi satisfac cerinţele restului definiţiei (cum este cazul, de exemplu, provizioanelor pentru pensionare sau provizioanelor pentru garanţii) (paragraful 64).

c) **Capitalurile proprii**

• **Definiţie** (paragraful 49C): Capitalurile proprii reprezintă interesul rezidual în activele întreprinderii, după deducerea tuturor datoriilor.

Această definiţie se aplică tuturor categoriilor de întreprinderi, indiferent care este forma sau natura activităţii lor (paragraful 68).

Activităţile comerciale, industriale şi economice sunt exercitate adesea sub formă de întreprinderi individuale, de societăţi în nume colectiv şi de diverse tipuri de întreprinderi cu caracter public. Cadrul legal şi reglementar al acestor întreprinderi diferă, adesea, de cel aplicabil societăţilor pe acţiuni. De exemplu, pot să nu existe restricţii sau să existe puţine, în legătură cu distribuirea de sume din capitalurile proprii, în favoarea proprietarilor sau a altor beneficiari. Cu toate acestea, definiţia capitalurilor proprii şi alte aspecte relevate de cadrul contabil conceptual se aplică şi la astfel de întreprinderi (paragraful 68).

Remarcă: Exceptând situaţia purei coincidenţe, mărimea capitalurilor proprii ale unei întreprinderi nu este egală cu valoarea de piaţă (paragraful 67):

Scanned with OKEN Scanner

- a ansamblului acţiunilor sale;
- sau a activelor sale, evaluate individual;
- sau însăşi a întreprinderii, evaluată într-o perspectivă de continuitate a exploatării.

Cadrul conceptual al IASC defineşte şi caracterizează, totodată, criteriile de recunoaştere (constatare) a elementelor situaţiilor financiare. Dincolo de criteriile generale, cadrul analizează criteriile specifice diferitelor elemente. Astfel:

(i) un activ este constatat în bilanţ, atunci când:

- este probabil ca avantaje economice viitoare să fie benefice întreprinderii, dincolo de perioada contabilă în curs;
- şi costul acestui activ să fie măsurat de o manieră fiabilă;

(ii) o datorie este constatată în bilanţ, atunci când:

- este probabil ca o pierdere de resurse ce reprezintă avantaje economice să rezulte din plata obligaţiei actuale;
- şi mărimea acestei plăţi să fie măsurată de o manieră fiabilă.

De asemenea, cadrul analizează sistemele de măsurare utilizate în evaluarea elementelor situaţiilor financiare. El recomandă costul istoric, costul actual, valoarea realizabilă (de decontare) şi valoarea actuală. Deşi refuză să privilegieze vreuna din bazele de evaluare, cadrul relevă că baza cel mai des adoptată de întreprinderi, în vederea întocmirii situaţiilor financiare, este costul istoric. În mod obişnuit, costul istoric este combinat cu alte baze de evaluare.

Criteriile de recunoaştere (constatare) şi sistemele de măsură vor face obiectul analizei noastre în paragraful 4.3.

Cât priveşte **proiectul de normă referitor la prezentarea situaţiilor financiare** (1995), acesta prevede următoarea structură minimală a bilanţului:

1. **Active imobilizate (Fixed assets):**
   - (i) Active corporale (Tangible assets)
   - (ii) Active necorporale (Intangible assets)
   - (iii) Active financiare (Financial assets)
2. **Active circulante (current assets):**
   - (i) Stocuri (Inventories)
   - (ii) Creanţe (Receivables)
   - (iii) Lichidităţi şi echivalente de lichidităţi (Cash and cash equivalents)
   - (iv) Alte active financiare (Other financial assets)
   - (v) Conturi de regularizare-activ şi alte active circulante (Accruals and other current assets)

Scanned with OKEN Scanner

3. **Capital-acţiuni şi rezerve (share capital and reserves):**
   (i) Capital (acţiuni ordinare) (Ordinary equity capital)
   (ii) Rezerve (Reserves)
   (iii) Capital (acţiuni privilegiate) (Preference capital)
4. **Interese minoritare (Minority interest)**[1)]
5. **Datorii (Liabilities)**
   (i) Împrumuturi purtătoare de dobânzi (Interest-bearing loans)
   (ii) Creditori (Creditors)
   (iii) Provizioane (Provisions)
   (iv) Credite pe termen scurt (Cash equivalents)
   (v) Conturi de regularizare-pasiv şi alte datorii (Accruals and other liabilities)

Detaliile privind aceste posturi pot să fie furnizate fie în bilanţ, fie în anexă.

Pentru bilanţ, proiectul de normă propune un model care distinge activele imobilizate, activele circulante, capitalurile proprii şi datoriile, prezentat sub formă de cont. Rezultă că separarea activelor imobilizate de activele circulante este bazată, în mod clar, pe funcţia reală a activelor respective, şi nu pe scadenţa lor. Grupul de lucru al IASC preferă ca bilanţul să distingă activele cvasipermanente ale întreprinderii (construcţii, instalaţii tehnice, plasamentele pe termen lung etc.), de celelalte elemente care pot să fie mai mult sau mai puţin considerate ca aparţinând fondului de rulment[2)]. Dacă persoana care întocmeşte conturile întâmpină dificultăţi în decizia sa privind apartenenţa unui activ la una dintre cele două mari categorii, activul respectiv trebuie să fie considerat un activ circulant.

Cu toate că în contabilităţile anglo-saxone se separă datoriile pe termen scurt de datoriile pe termen lung, proiectul de normă respinge această uzanţă. Pasivul bilanţului trebuie să fie împărţit între capitaluri proprii, interese minoritare şi datorii.

Se constată că prezentarea este apropiată de cea din bilanţul franţuzesc (sau românesc) şi că el nu este bazat pe formula „active - datorii = capitaluri proprii". De asemenea, se constată că, dacă datoriile curente (pe termen scurt) nu sunt separate, nu putem să le deducem din activele circulante, aşa cum se procedează în contabilităţile anglo-saxone. Grupul de lucru privind proiectul de normă nu propune nici clasificarea elementelor activului circulant după lichiditatea lor.

[1)] Post specific numai conturilor consolidate.
[2)] În limbajul contabil anglo-saxon, nu se face distincţie între „fond de rulment" şi „necesar în fond de rulment".

Scanned with OKEN Scanner

2.4.5. Modelul de prezentare a bilanţului contabil în ţara noastră

Procedând la o reformă inspirată de experienţa franceză, în acord cu dispoziţiile Directivei a IV-a europene, normalizatorii români au optat pentru o schemă de bilanţ sub formă de tablou cu două părţi - partea stângă, numită activ, şi partea dreaptă, numită pasiv.

Viziunea generală asupra bilanţului este una funcţională. Elementele patrimoniului întreprinderii sunt clasificate în activ şi în pasiv, conform destinaţiei economice, respectiv după provenienţă (natură juridică). Criteriile de lichiditate-exigibilitate sunt numai criterii secundare de clasificare: în interiorul structurilor definite de primul criteriu, activele sunt clasificate în ordinea crescătoare a lichidităţii lor, iar pasivele, în ordinea crescătoare a exigibilităţii lor.

Pentru o analiză financiară riguroasă, pe baza criteriilor de lichiditate - exigibilitate, se impun reclasificări pe termene, aspect realizat cu ajutorul celui de al treilea cont anual: anexa.

Apelul la criteriile destinaţie economică - natură juridică, ca principale criterii de clasificare, a avut ca scop iniţial să orienteze informaţia bilanţieră spre cerinţele contabilităţii naţionale şi ale analizei financiare externe. În acest mod, s-ar fi permis să se urmărească, de la un an la altul, fluxurile de resurse şi de utilizări, deci să se determine şi să se valorifice informaţiile aferente unui tablou de finanţare de tipul tabloului de utilizări şi de resurse.

Prin această concepţie, bilanţul (şi anexa) este mai puţin traducerea unică şi generală a situaţiei întreprinderii, ci o bază de date pe care fiecare poate să o prelucreze conform opticii şi necesităţilor sale (juridice, de gestiune, financiare).

Totuşi, acest avantaj al modului de clasificare a structurilor bilanţiere nu pare să fi avut ecoul scontat în contabilitatea românească.

Normele contabile din ţara noastră lăsau agenţilor economici posibilitatea să întocmească bilanţul contabil (şi, în general, întregul ansamblu al documentelor de sinteză) cu un grad diferenţiat de detaliere, în funcţie de mărimea întreprinderii. Astfel unităţile patrimoniale mici şi mijloci urmau să întocmească conturile anuale în sistem simplificat, iar cele mari, în sistem de bază. Criteriile de delimitare între cele două categorii de întreprinderi respectau dispoziţiile Directivei a IV-a europene. Ele se refereau la (i) totalul bilanţier; (ii) cifra de afaceri; (iii) numărul mediu de salariaţi permanenţi. Starea de tranziţie, restructurarea permanentă a ţesutului economic românesc şi, mai ales, caracterul discutabil al pragurilor primilor doi indicatori (criterii), în condiţiile cotelor înalte de inflaţie (în fapt, hiperinflaţie) atinse de economia ţării noastre, au determinat o renunţare (sau o amânare), în fapt, la practica diferenţierii sistemelor documentare în funcţie de mărimea întreprinderilor.

Scanned with OKEN Scanner

Într-o formă rezumativă, bilanţul întreprinderilor româneşti prezintă următoarele structuri:

Bilanţ încheiat la...

Mii lei

	Exerciţiul financiar			Exerciţiul financiar	
ACTIV	N-1	N	PASIV	N-1	N
ACTIVE IMOBILIZATE			**CAPITALURI PROPRII**		
Imobilizări necorporale			Capital social		
Imobilizări corporale			Prime legate de capital		
Imobilizări financiare			Diferenţe din reevaluare		
I Active imobilizate - Total			Rezerve		
ACTIVE CIRCULANTE			Rezultatul raportat		
Stocuri			Rezultatul exerciţiului		
Alte active circulante			Fonduri		
II Active circulante - Total			Subvenţii pentru investiţii		
CONTURI DE REGULA-RIZARE ŞI ASIMILATE			Provizioane reglementate		
III Conturi de regularizare şi asimilate - Total			I Capitaluri proprii - Total		
IV PRIME DE RAMBUR-SAREA OBLIGAŢIUNILOR			**II PROVIZIOANE PENTRU RISCURI ŞI CHELTUIELI**		
			DATORII		
			Împrumuturi şi datorii asimilate		
			Furnizori şi conturi asimilate		
			Clienţi - creditori		
			Alte datorii		
			III Datorii - Total		
			CONTURI DE REGULARI-ZARE ŞI ASIMILATE		
			IV Conturi de regularizare şi asimilate - Total		
TOTAL ACTIV (I+II+III+IV)			**TOTAL PASIV (I+II+III+IV)**		

După câte se poate constata, informaţiile bilanţiere se referă la două exerciţii consecutive: sfârşitul exerciţiului precedent şi sfârşitul exerciţiului recent încheiat. În privinţa activului, elementele sunt prezentate la valoarea netă, rezultată din valoarea brută corectată cu deprecierile constatate pe parcursul exerciţiului. Apelul în exclusivitate la valorile nete micşorează valenţele bilanţului, mai ales pe linia analizelor financiare. Dimpotrivă, modelul bilanţier practicat în Franţa conservă cele trei informaţii - valoarea brută, deprecierea şi valoarea netă - la nivelul exerciţiului recent încheiat. Valorile brute se dovedesc extrem de utile în cazul

Scanned with OKEN Scanner

întocmirii unui tablou de finanţare de tipul tabloului de utilizări şi de resurse. În schimb, pentru sistemul românesc, utilizarea valorilor brute implică recursul la informaţiile din anexă. Este şi aceasta o probă suplimentară a concluziei că în proiectarea modelelor de documente de sinteză nu s-au avut în vedere aspectele legate de valorificarea informaţiilor contabile.

După prezentarea modelului general, se impune o detaliere a structurilor de activ şi de pasiv, însoţită de definiri, caracterizări şi precizări privind modul de evaluare a diferitelor elemente.

2.4.6. Activul sau utilizarea fondurilor

Deşi normele româneşti nu definesc categoria de activ, dacă am lua în consideraţie definiţia oferită de planul contabil general francez, am înţelege prin activ **„un element al patrimoniului care are o valoare economică pozitivă pentru întreprindere"**. Altfel spus, el reprezintă utilizarea resurselor întreprinderii, adică a capitalurilor puse la dispoziţia sa. Definiţia diferă de cea acreditată de cadrul conceptual IASC. Recomandăm cititorilor noştri să le însuşească în egală măsură.

Deşi activul cuprinde elementele patrimoniului care au o valoare economică pozitivă pentru întreprindere, normele permit, în anumite cazuri, să se facă derogare de la acest principiu şi, ca atare, să se includă în activ elemente care sunt în realitate cheltuieli sau valori ce nu au fost deduse din rezultat în exerciţiul realizării lor. Înscrierea în activ numită capitalizare sau activare, are ca scop etalarea lor pe mai multe exerciţii. Astfel de elemente constituie **activul fictiv**. Analiştii financiari le consideră **nonvalori**. Diferenţa dintre activul contabil (total) şi activul fictiv reprezintă activul real.

I) **Activele imobilizate** sunt acele bunuri şi valori care, având în vedere destinaţia lor, au vocaţia să rămână o perioadă îndelungată (de regulă, mai mare de un an) în întreprindere. Ele nu se consumă la prima utilizare. Criteriului de utilizare i se adaugă cel de proprietate juridică. În cadrul imobilizărilor nu sunt cuprinse decât bunurile asupra cărora întreprinderea îşi exercită dreptul de proprietate juridică[1)].

Valoarea activelor imobilizate se recuperează, în general, prin sistemul amortizărilor[2)]. Cazurile în care deprecierile sunt înregistrate prin sistemul

[1)] Această condiţie poate să evolueze în viitorul apropiat, mai ales atunci când contractele de leasing vor fi contabilizate conform logicii şi principiilor anglo-saxone.

[2)] Categoriile de amortizare şi de provizioane vor face obiectul studiului nostru, într-un capitol viitor.

Scanned with OKEN Scanner

provizioanelor sunt destul de rare. Ele vor fi precizate ulterior. Ca urmare a deprecierii, activele imobilizate (ca, de altfel, şi activele circulante) sunt înscrise în bilanţ la valoarea netă contabilă.

Activul imobilizat cuprinde imobilizările necorporale, imobilizările corporale şi imobilizările financiare.

• **Imobilizările necorporale** (numite şi intangibile sau active imateriale). Deşi pare paradoxal, datorită poziţiei pe care o ocupă (prima categorie de imobilizări), ele sunt definite de o manieră reziduală: alte imobilizări decât cele corporale şi financiare. Imprecizia în definire este cauzată şi de eterogenitatea lor. Ele cuprind atât mijloace imateriale, adică fără substanţă fizică, care au totuşi o valoare reală, cât şi cheltuieli capitalizabile în bilanţ, etalabile (recuperabile) pe mai multe exerciţii.

În structura imobilizărilor necorporale sunt incluse:

- **Cheltuielile de constituire**. După mai mult de cinci ani de la apariţia primei noastre lucrări a de contabilitate financiară, ne simţim obligaţi să reluăm opiniile, deoarece în conţinutul acestei rubrici, normalizatorii români au lăsat să treacă neobservate câteva erori:

(i) mai întâi, ei numesc cheltuieli de constituire aşa-numitele cheltuieli de stabiliment (în franceză, „frais d'établissement") sau cheltuieli de organizare (în engleză, „organisation costs"). Cheltuielile de constituire nu reprezintă decât o componentă a cheltuielilor de stabiliment (sau de organizare), care cuprinde: taxele şi alte cheltuieli de înscriere şi de înmatriculare, la înfiinţarea societăţii, cheltuieli de prospectare a pieţei şi de publicitate etc. Celelalte cheltuieli legate de creşterea de capital şi de operaţii diverse precum fuziunile, divizările, transformările (normalizatorii români le concretizează numai prin cheltuieli privind emisiunea şi vânzarea de acţiuni şi de obligaţiuni) nu fac parte din cheltuielile de constituire, ci din categoria mai largă a cheltuielilor de stabiliment (organizare), având mai degrabă natura de cheltuieli de dezvoltare.

(ii) În al doilea rând, nu se face precizarea în legătură cu condiţiile pe care trebuie să le îndeplinească astfel de cheltuieli pentru a fi înscrise în activul bilanţului, adică: depăşirea unui anumit prag valoric şi neafectarea lor unei producţii viitoare de bunuri şi servicii.

(iii) În al treilea rând, precizându-se că aceste imobilizări necorporale sunt destinate (şi) dezvoltării societăţii comerciale, fără precizări suplimentare, se creează terenul unor confuzii, cu elementele reprezentând „cheltuielile de cercetare-dezvoltare".

Scanned with OKEN Scanner

Să precizăm, în acest sens, că activitatea de dezvoltare a unei întreprinderi conduce, totdeauna, la crearea de noi structuri de exploatare (de exemplu, ateliere, uzine, filiale etc.) sau modernizări. Plecând de la acest sens dat dezvoltării, precizăm că nu în toate cazurile operaţiile referitoare la capital (creşteri sau micşorări) generează o dezvoltare a unităţii patrimoniale. Creşterea capitalului se poate face şi în alte situaţii care nu servesc dezvoltării întreprinderii (de exemplu, o stare de insuficienţă a resurselor financiare, corelată cu un rezultat deficitar, poate fi remediată fie prin operaţiuni de creştere a capitalului, fie printr-un împrumut din emisiunea de obligaţiuni). De aceea, considerăm că atribuirea cheltuielilor de constituire operaţiilor legate de dezvoltarea unităţii patrimoniale este inadecvată, dezvoltarea referindu-se, în fapt, la un context mult mai larg.

În concluzie, sunt înscrise în cheltuielile de constituire ca element de activ numai **mărimi semnificative** ale speţelor de cheltuieli prezentate anterior. Pentru ele, întreprinderea trebuie să fixeze un plan de amortizare irevocabil, pentru o durată maximală de cinci ani. În analizele financiare, cheltuielile de constituire sunt considerate componente ale activului fictiv.

- **Cheltuielile de cercetare dezvoltare.** Cercetarea şi dezvoltarea pot fi considerate ca un ansamblu de lucrări întreprinse în scopul creşterii volumului de cunoştinţe ştiinţifice şi tehnice, precum şi al introducerii de noi aplicaţii. În conţinutul lor, se disting:

(i) lucrările de cercetare fundamentală întreprinse fie din pură curiozitate ştiinţifică (cercetare fundamentală pură), fie pentru a aduce o contribuţie teoretică la rezolvarea unor probleme tehnice (cercetare fundamentală orientată);

(ii) cercetare aplicativă, întreprinsă fie pentru a individualiza aplicaţiile posibile ale rezultatelor unei cercetări fundamentale, fie pentru a găsi soluţii noi care să permită realizarea unui obiectiv determinat, stabilit cu anticipaţie;

(iii) dezvoltarea: vizează producţia de materiale, dispozitive, produse, procedee, sisteme şi servicii noi, precum şi ameliorarea substanţială a celor vechi.

Atât cheltuielile de cercetare cât şi cele de dezvoltare sunt capitalizabile (activabile) **numai în condiţiile** în care este vorba de proiecte individualizabile în mod clar, pentru care se poate calcula un cost distinct recuperabil (prin amortizare) în timp şi care să aibă şanse mari de reuşită tehnică şi de rentabilitate comercială.

Când aceste condiţii nu sunt îndeplinite (regula generală), cheltuielile de cercetare-dezvoltare fac obiectul activităţii curente (sunt incluse în categoria cheltuielilor), respectându-se astfel principiul prudenţei impus de caracterul

Scanned with OKEN Scanner

aleatoriu al activităţii de cercetare şi dezvoltare.

Totodată, să precizăm faptul că trebuie să se înţeleagă prin cheltuieli de cercetare-dezvoltare **numai acele plăţi care corespund efortului realizat de întreprindere în acest domeniu**, pentru nevoi proprii, fiind excluse, în consecinţă, cheltuielile care intră în costul comenzilor efectuate de terţi, cheltuielile care sunt urmărite, în mod normal, prin structurile contului de profit şi pierdere.

În sfârşit, să notăm că **unii specialişti** consideră cheltuielile de cercetare-dezvoltare capitalizate ca fiind elemente de **activ fictiv**. Consideraţia este lipsită de suport, deoarece aceste cheltuieli corespund unei **valori adevărate (reale)** pentru întreprindere, din moment ce înscrierea lor în activ este condiţionată de existenţa unor şanse mari de reuşită tehnică şi de rentabilitate comercială, ale proiectelor în cauză.

Ca şi cheltuielile de constituire, cheltuielile de cercetare-dezvoltare sunt amortizabile pe o perioadă de cel mult cinci ani.

- **Alte imobilizări necorporale** se referă la concesiuni, brevete, licenţe, mărci, alte drepturi şi valori similare, fondul comercial, programele informatice; aceste elemente se constituie ca urmare a aportului în natură, realizat de asociaţi, achiziţionării de la terţi sau sunt create de unitatea patrimonială.

(i) **Concesiunea** se referă la contractul prin care o parte numită **concedent** cedează, contra plată, unei alte părţi, numită **concesionar**, pe o perioadă determinată, dreptul de exploatare a unor bunuri sau de exercitare a unei activităţi.

Concesiunea poate fi publică sau privată. Concesiunea publică este dreptul acordat de către administraţia publică unei întreprinderi, de a ocupa sau de a exploata o proprietate a domeniului public. Concesiunea privată reprezintă dreptul acordat de o firmă unui terţ de a fi agentul sau reprezentantul său pe un teritoriu geografic precis, în legătură cu comercializarea anumitor produse sau servicii.

Concesiunea se amortizează pe o durată egală cu cea a contractului de concesiune.

(ii) **Brevetele** sunt titluri care dau inventatorului unui produs sau unui procedeu, susceptibile de aplicaţii industriale, sau cesionarului, monopolul de exploatare pe o perioadă de timp. Cazul cel mai frecvent este acela prin care achiziţionarea unui brevet de invenţie se efectuează în contrapartida vărsării în favoarea celui care îl cedează, a unor redevenţe, proporţionale, de exemplu, cu cifra de afaceri sau cu beneficiul, ce se obţin ca urmare a exploatării brevetului.

Brevetele pot să fie amortizate de unitatea patrimonială care le deţine, pe

Scanned with OKEN Scanner

perioada monopolului de exploatare.

(iii) **Licenţele** sunt imobilizări necorporale implicate, în general, de utilizarea brevetelor. Dreptul comercial analizează mai multe categorii de licenţă. Ne vom referi numai la licenţa convenţională. Fără a ceda brevetul său, titularul acestuia poate să consimtă unui terţ dreptul de exploatare: se spune, atunci, că titularul acordă terţului, contra unei redevenţe, o licenţă de exploatare. Ca şi în cazul brevetelor, licenţele sunt amortizabile pe perioada de exploatare.

(iv) **Mărcile** sunt considerate mărci de fabrică, de comerţ sau de serviciu, numele patronimice, pseudonimele, numele geografice, denumirile arbitrare sau fanteziste, forma caracteristică a produsului sau a condiţionării sale, etichetele, aspectele exterioare, emblemele, pecetele, timbrele, sigiliile, viniete, găitane, combinaţii sau dispoziţii de culori, schiţe, reliefuri, litere, cifre, devize şi, în general orice semn material care serveşte la distingerea produselor, obiectelor sau serviciilor unei întreprinderi.

Mărcile care fac obiectul unei protecţii pe o durată nelimitată în timp nu pot să fie, în principiu, amortizate. Dimpotrivă, aceste mărci pot face obiectul provizioanelor pentru depreciere. La modul general, amortizarea poate să fie admisă pentru cazul drepturilor ce rezultă dintr-un contract cu durată determinată sau care beneficiază de o protecţie juridică cu o durată limitată. În practica franceză, numai drepturile asupra filmelor şi cele ale distribuitorilor de filme video pot să fie amortizate.

Pentru perioada de exploatare a unei mărci, întreprinderea care achiziţionează o marcă varsă o redevenţă, element ce face obiectul cheltuielilor de exploatare.

(v) În categoria **drepturilor şi valorilor similare** sunt incluse elemente ca procedeele industriale, know-how, modelele, schiţele. Aceste elemente sunt amortizabile, deoarece ele sunt susceptibile să se deprecieze prin efectul progresului tehnic sau al evoluţiei modei şi gusturilor. Amortizarea se realizează pe durata normală de utilizare sau pe durata probabilă de exploatare.

(vi) **Fondul comercial** reprezintă elementele necorporale care nu fac obiectul unei evaluări şi unei contabilizări separate în bilanţ şi care concură la menţinerea şi la dezvoltarea potenţialului întreprinderii.

Fondul comercial nu trebuie confundat cu fondul de comerţ, care, în drept, reprezintă un bun unitar caracterizat prin reunirea elementelor necorporale şi a unor elemente corporale ce aparţin unui comerciant, permiţându-i acestuia să-şi dezvolte clientela. Fondul de comerţ nu este contabilizat ca atare. În bilanţ nu sunt

Scanned with OKEN Scanner

înscrise decât elementele sale constitutive. Fondul comercial este numai partea reziduală a valorii fondului de comerţ care nu a putut să fie identificată în elementele corporale (maşini, utilaje, instalaţii, stocuri etc.) sau în elementele necorporale distincte (brevete, mărci, licenţe etc.).

Noţiunea de fond comercial se apropie de cea de „diferenţă de achiziţie" care apare în contextul conturilor consolidate, cu ocazia operaţiilor de achiziţie de titluri.

De asemenea, noţiunea de fond comercial este apropiată de cea de „good-will" utilizată în contabilităţile anglo-saxone. Goodwill este ansamblul elementelor, în mod obligatoriu necorporale, nedetaşabile de entitatea economică (întreprindere) şi neevaluabile izolat; aceste elemente contribuie la o valoare a întreprinderii superioară sumei valorilor componentelor sale.

Fondul comercial este, deci, o rezultantă, o supravaloare nedisociabilă de întreprindere.

Factorii care contribuie la această rezultantă sunt de natură obiectivă: calitatea gestiunii, competenţa tehnică şi cunoştinţele acumulate de personal; know-how industrial; stabilitatea resurselor de aprovizionare; clientela, vadul, debuşeele; studiile şi cercetările; reputaţia, imaginea întreprinderii.

Fondul comercial se determină numai prin achiziţie sau ca aport, cel creat de întreprindere nefiind contabilizat în cursul vieţii acesteia. El se evaluează cu ocazia determinării preţului de vânzare al unei întreprinderi. Metodologiile de calcul sunt destul de diverse. De exemplu, fondul comercial poate fi calculat ca diferenţă între valoarea globală (Vg) a întreprinderii, determinată prin valoarea sa de rentabilitate, şi activul net corijat (Ac)[1]. În acest caz, fondul comercial este calculat prin scădere şi reprezintă partea din valoarea întreprinderii căreia îi recunoaştem existenţa fără a o explica. O altă metodologie presupune calculul fondului comercial prin capitalizarea unui supraprofit[2].

Supravaloarea poate să provină, de asemenea, din elemente eminamente subiective, precum gradul de dorinţă al cumpărătorului de a deveni posesorul întreprinderii în cauză sau abilitatea vânzătorului în actul comercial respectiv.

În principiu, fondul comercial este supus amortizării. De altfel, Directiva a IV-a (art. 37, al. 2, cu trimitere la articolul 34-a-1) exprimă cu claritate:

- elementele care figurează la postul „Fond comercial", conform terminologiei utilizate de această directivă, trebuie să fie amortizate într-un termen maxim de cinci ani;

---

[1] Activul net corijat reprezintă activul net contabil corectat (±) cu plusurile sau minusurile de valoare latente.

[2] Supraprofitul (S) = B - i • Ac ; unde: B este capacitatea de a genera profit (beneficiul curent) a întreprinderii, Ac, activul net corijat, şi i, rata de plasament a capitalurilor.

Scanned with OKEN Scanner

- statele membre pot totuşi, să autorizeze societăţile pentru amortizarea sistematică a fondului lor comercial pe o perioadă maximă de cinci ani, cu condiţia ca această perioadă să nu depăşească durata de utilizare a activului respectiv.

În Franţa, situaţia juridică actuală nu este foarte clară: amortizarea fondului comercial nu este o obligaţie, dar nici interdicţie. Norma americană APB 17, care se aplică tuturor activelor necorporale, obligă la o amortizare sistematică a acestor elemente, pe o durată ce nu poate depăşi 40 de ani. IASC prescrie o amortizare sistematică a activelor necorporale pe 5 ani, iar dacă se poate justifica o durată de utilitate mai lungă, perioada de amortizare poate fi mai mare, fără a depăşi, totuşi, 20 de ani.

Până la această dată, în uzanţele româneşti nu există o normă privind statutul fondului comercial. Regulamentul contabil se aliniază practicii generale europene, considerând fondul comercial acea parte nematerială a fondului de comerţ ce se determină ca diferenţă între valoarea de aport sau costul de achiziţie a/al fondului de comerţ şi valoarea contabilă a acestor elemente. De regulă, fondul comercial nu este supus amortizării, dar posibilitatea amortizării este atestată de existenţa unui cont de amortizare a fondului comercial, fără să fie specificate şi condiţiile în care acest proces se realizează[1)].

(vii) **Programele informatice**, deşi se prezintă sub forma unui bun corporal (suport tehnic de natura discurilor, dischetelor sau benzilor magnetice), un atare bun nu este decât un element accesoriu prestaţiei intelectuale necesare pentru elaborarea programelor. Partea esenţială se referă tocmai la prestaţia intelectuală, de esenţă necorporală, protejată sub forma unui drept de proprietate intelectuală. În ţările în care aceste produse informatice reprezintă un consum de masă, producţia şi comercializarea programelor informatice au fost supuse unor reglementări speciale. Modul de contabilizare a acestor programe este diferit, după cum ele sunt create de întreprindere pentru uzul propriu, achiziţionate de la terţi şi utilizate în cadrul acesteia, sau, în sfârşit, sunt de uz comercial.

În conformitate cu regulamentul contabil românesc, programele informatice sunt bunuri necorporale ce pot fi create de unitate sau achiziţionate de la terţi, pentru nevoile proprii. Valoarea lor se amortizează în funcţie de durata probabilă de utilizare, care nu poate să depăşească o perioadă de cinci ani[2)]. Oricum,

[1)] Niculae Feleagă, Ion Ionaşcu, „Contabilitate financiară", volumul I, Editura Economică, 1993, pagina 84.

[2)] Conform hotărârii pentru aprobarea normelor metodologice de aplicare a Legii nr. 15/1994 privind amortizarea capitalului imobilizat în active corporale şi necorporale, modificată şi completată prin Ordonanţa Guvernului nr. 54/1997.

Scanned with OKEN Scanner

legislaţia noastră în materie este extrem de săracă, ceea ce ne face să sperăm în elaborarea de noi reglementări juridice, implicit în soluţionări contabile adecvate.

- **Imobilizările necorporale în curs** (ca şi cele corporale, de altfel) sunt active imobilizate care nu au fost terminate la închiderea exerciţiului. Din punct de vedere al originii, ele se clasifică în două grupe:
  - cele care sunt create prin mijloace proprii ale întreprinderii;
  - cele care rezultă din lucrări, de durată mai lungă sau mai scurtă, încredinţate terţilor.

Indiferent de origine, elementele necorporale (sau corporale) rezultate sunt destinate să servească durabil activităţii întreprinderii.

Imobilizările în curs nu sunt supuse amortizării, atâta timp cât prin neterminarea lucrărilor, ele nu au fost virate la un post de imobilizări (terminate). Totuşi, în caz de apariţie a unui eveniment excepţional, ele pot fi supuse deprecierii (prin provizionare).

• **Imobilizările corporale** (numite şi fizice sau tangibile) se referă la drepturile reale asupra bunurilor corporale (dreptul de proprietate, uzufructul, utilizarea). În contabilitatea românească, imobilizările corporale includ terenurile şi mijloacele fixe.

(i) Elementul **„terenuri"** se referă la terenurile propriu-zise, dar şi la amenajările şi racordarea lor la sisteme de alimentare cu energie, împrejmuirile, lucrările de acces.

Terenurile nu se pot deprecia ireversibil şi, ca atare, nu pot fi amortizate. O eventuală depreciere temporară este înregistrată prin sistemul provizioanelor. În schimb, investiţiile legate de amenajarea terenurilor sunt supuse amortizării. De asemenea, terenurile de natura zăcămintelor sunt supuse şi ele amortizării.

(ii) Se consideră **mijloc fix** un obiect singular sau un complex de obiecte ce se utilizează ca atare şi care îndeplineşte (îndeplinesc) cumulativ următoarele condiţii:

- are o valoare mai mare decât limita stabilită prin lege (în prezent, 1.000.000 lei);
- are o durată normală de utilizare mai mare de un an.

Pentru obiectele care sunt folosite în loturi, seturi sau formează un singur corp, la încadrarea lor ca mijloace fixe se are în vedere valoarea întregului lot, set sau corp.

În contabilitatea curentă se asigură evidenţa permanentă a existenţei şi mişcării următoarelor categorii de mijloace fixe: clădiri; construcţii speciale; maşini,

Scanned with OKEN Scanner

utilaje şi instalaţii de lucru; aparate şi instalaţii de măsurare, control, reglare şi de calcul; mijloace de transport; animale şi plantaţii; unelte, dispozitive, instrumente, mobilier şi aparatură birotică; alte active corporale mobile neregăsite în categoriile anterioare.

În schimb, în bilanţul contabil, are loc o regrupare a mijloacelor fixe în următoarele posturi:

- **Clădiri şi construcţii speciale**, în care sunt cuprinse: clădiri, fundaţii şi infrastructură, racordarea clădirilor la reţeaua de apă, gaze, electricitate etc.

Remarcă: pentru necesităţi de informare şi analiză, modelul de bilanţ prevede posturi distincte pentru clădiri şi construcţii speciale.

- **Maşini, utilaje şi mijloace de transport**, în care sunt cuprinse: maşini de forţă şi utilaje energetice, maşini, utilaje şi instalaţii de lucru, mijloace de transport.
- **Alte imobilizări corporale**, în care sunt cuprinse: aparate şi instalaţii de măsurare, control şi reglare, animale de muncă, plantaţii, unelte, accesorii de producţie şi inventar gospodăresc. La aceste posturi de mijloace fixe se adaugă şi imobilizările corporale în curs, post care cuprinde imobilizările în curs de execuţie pentru nevoi proprii, aduse ca aport la capital sau facturate de furnizori.

Recuperarea valorii mijloacelor fixe se face prin sistemul amortizărilor şi includerea acestoa în cheltuieli. Amortizarea se calculează pe baza unui plan de amortizare de la data punerii acestora în funcţiune şi până la recuperarea integrală a valorii lor de intrare, conform duratelor şi condiţiilor de utilizare a acestora. În cazuri mai rare, mijloacele fixe pot suporta deprecieri nedefinitive, înregistrabile prin sistemul provizioanelor pentru depreciere.

• **Imobilizările financiare** reprezintă tilturi şi creanţe financiare, în special sub formă de împrumuturi acordate. În structura lor sunt cuprinse titlurile de participare, titlurile imobilizate în activitatea de portofoliu, alte titluri imobilizate şi creanţele imobilizate. Pentru diferenţierea titlurilor financiare se are în vedere, în primul rând, intenţia pentru care ele au fost achiziţionate, intenţie care se regăseşte în definiţia fiecărei categorii:

(i) **Titlurile de participare** reprezintă drepturile sub formă de acţiuni sau alte titluri de valoare, în capitalul altor unităţi patrimoniale, care asigură întreprinderii deţinătoare, în primul rând, exercitarea unui control sau influenţe, dar şi realizarea unui venit financiar. Posedând titluri de participare, societatea deţinătoare îşi poate asigura reprezentanţi în structurile de conducere ale societăţii emitente sau poate să dezvolte relaţii tehnice şi comerciale privilegiate cu aceasta. Regula spune că întreprinderile sunt tentate să deţină acţiuni sub formă de titluri de participare emise

Scanned with OKEN Scanner

de societăţi cu o activitate complementară (în special, furnizori şi clienţi).

Titlurile de participare fac parte din categoria participanţilor. Participaţiile sunt drepturi în capitalul altor întreprinderi, materializate sau nu prin titluri, care, prin crearea unor legături durabile cu acestea, sunt destinate să contribuie la activitatea societăţii deţinătoare.

Participarea unei întreprinderi în capitalul societăţii emitente trebuie să fie suficient de mare, pentru a-i facilita impunerea punctelor de vedere sau cel puţin contracararea deciziilor ce ar putea să fie contrare intereselor sale[1)].

Practica ţărilor dezvoltate relevă că posesia a cel puţin 20% din capitalul unei societăţi pe acţiuni permite să se exercite o influenţă suficientă, astfel încât să se considere că profiturile societăţii emitente rezultă parţial din aplicarea politicilor societăţii participante. Mai mult, posesia a 50% din capitalul societăţii emitente asigură controlul absolut al gestiunii societăţii dominante. Totodată, practica altor ţări fixează anumite limite minime ale participaţiei[2)]. Este cazul Franţei, unde sunt considerate titluri de participare acele titluri care reprezintă cel puţin 10% din capitalul societăţii emitente.

Exceptând proba contrară, sunt titluri de participare titlurile achiziţionate integral sau parţial prin ofertă publică de cumpărare sau ofertă publică de schimb[3)].

(ii) **Titlurile imobilizate în activitatea de portofoliu**. Pentru o întreprindere, activitatea de portofoliu constă în a investi toate sau o parte din activele sale într-un portofoliu de titluri, pentru a obţine, la o scadenţă mai mare sau mai mică, o rentabilitate satisfăcătoare. Spre deosebire de holding, această activitate se exercită fără intervenţie în gestiunea întreprinderii ale cărei titluri sunt deţinute. Astfel de titluri sunt specifice societăţilor de portofolii, în care ele reprezintă elementul esenţial al patrimoniului. Totuşi, ele pot să facă şi obiectul activităţii unor întreprinderi industriale, comerciale, instituţii financiare etc.

(iii) **Alte titluri imobilizate**. Spre deosebire de celelalte două categorii de titluri, deţinerea lor nu este judecată utilă pentru activitatea întreprinderii. Deţinerea lor

---

[1)] N. Feleagă şi I. Ionaşcu, „Contabilitate financiară, vol. I, lucrare anterior citată, pagina 86.

[2)] Idem.

[3)] **Oferta publică de cumpărare** (OPC): O societate (sau o persoană particulară) se angajează să cumpere la un preţ determinat acţiunile altei societăţi. Plata acţiunilor se efectuează în numerar. Preţul propus este aproape întotdeauna mai mare decât ultimele cursuri cotate.

OPC este unul din principalele mijloace utilizate de o întreprindere de a controla o altă afacere. Ea poate fi „amicală", dacă a primit acordul acţionarilor principali sau conducătorilor societăţii dorite, sau „neamicală", în caz contrar, caz în care dă naştere unei bătălii bursiere.

Oferta publică de schimb (OPS): Este o operaţie apropiată de OPC, diferenţa constând în faptul că acţiunile care sunt achiziţionate sunt plătite prin alte titluri, şi nu în numerar. Moneda de schimb propusă poate fi constituită din acţiunile societăţii iniţiatoare sau ale unei alte societăţi, din obligaţiuni convertibile sau neconvertibile, prin bonuri de subscriere etc.

Scanned with OKEN Scanner

durabilă este mai degrabă suportată decât voită. Întreprinderea deţinătoare nu are nici intenţia, nici posibilitatea să le revândă. Cu alte cuvinte, ele nu rezultă dintr-o decizie de investiţie, ci dintr-o obligaţie, fie legală, fie de altă natură, care se impune conducătorilor întreprinderii.

(iv) **Creanţele imobilizate** includ creanţele legate de participaţii, împrumuturi acordate pe termen lung şi alte creanţe imobilizate de natura depozitelor, garanţiilor şi cauţiunilor plătite.

Creanţele legate de participaţii sunt generate de împrumuturile acordate de întreprindere unităţilor patrimoniale (filialelor) la care aceasta deţine titluri de participare. Împrumuturile acordate pe termen lung sunt sumele acordate unor categorii de terţi, pe baza contractelor de împrumut, pentru care unitatea patrimonială percepe dobânzi. Garanţiile şi cauţiunile depuse de unitatea patrimonială la terţi constau din sume de bani sau titluri vărsate de aceasta în vederea garantării bunei execuţii a unor obligaţii.

Pentru stabilirea valorii bilanţiere a titlurilor imobilizate, trebuie ţinut cont de vărsămintele rămase de efectuat privind aceste titluri, care operează în sensul substractiv.

Totodată, trebuie precizat că valoarea bilanţieră a imobilizărilor financiare este şi rezultatul deducerii eventualelor provizioane pentru depreciere, în condiţiile în care valoarea de inventar a acestor active este inferioară valorii lor de intrare.

II) **Activele circulante** reprezintă ansamblul elementelor patrimoniale care, luate individual, datorită destinaţiei şi naturii lor, nu au vocaţia să rămână durabil în întreprindere, cu excepţia acelora legate de particularităţile ei (ciclu lung de fabricaţie). Totuşi, starea de fungibilitate a activului circulant este compensată de reînnoirea continuă a operaţiilor legate de ciclul de aprovizionare, de producţie şi de comercializare a bunurilor şi serviciilor. Această reînnoire antrenează o cvasipermanenţă a unor componente ale activului circulant (stocuri, avansuri acordate furnizorilor, creanţe).

Cunoaşterea informaţiilor privind activele circulante ale întreprinderii este utilă din multe puncte de vedere. Să reţinem, deocamdată, nevoia de a-l pune în relaţie cu îndatorirea pe termen scurt (scadenţă mai mică de un an), la fel cum îndatorirea pe termen lung şi capitalurile proprii sunt contrapuse activului imobilizat, pentru aprecierea structurii financiare a întreprinderii. Dar şi nevoia de a proceda la unele raţionamente financiare: calculul duratei de rotaţie a stocurilor, termenele de încasare a creanţelor - clienţi etc.

Activele circulante cuprind: stocurile şi producţia în curs de execuţie; avansurile

Scanned with OKEN Scanner

acordate furnizorilor; creanţele; titlurile de plasament; disponibilităţile.

Unele componente pot să fie direct implicate de exploatarea întreprinderii, datorită caracterului lor permanent. Este vorba despre stocuri şi producţia neterminată; creanţele - clienţi şi conturile asimilate acestora, unele creanţe fiscale şi sociale.

• **Stocurile şi producţia în curs de execuţie** reprezintă ansamblul bunurilor şi serviciilor care intervin în cadrul ciclului de exploatare, fie pentru a fi vândute în aceeaşi stare sau la terminarea procesului de producţie, fie pentru a fi consumate cu ocazia primei utilizări. Excepţiile vor fi precizate ulterior.

În principiu, stocurile sunt clasificate în bilanţ conform naturii şi destinaţiei lor sau a ordinii cronologice în care apar, în cadrul ciclului de exploatare.

O bună gestiune a stocurilor solicită ca: natura bunurilor să fie indicată cu precizie; intrarea în stoc să fie înregistrată în momentul transferului de proprietate; evaluarea intrărilor şi ieşirilor de bunuri în şi din stoc să fie definită cu exactitate şi să rămână invariabilă[1)].

Natura bunurilor stocate este definită printr-o nomenclatură internă întreprinderii şi trebuie să fie armonizată cu o nomenclatură macroeconomică a produselor şi activităţilor (specifică fiecărei ţări).

În modelul bilanţier din ţara noastră, sunt individualizate următoarele categorii de bunuri:

Stocuri de materii prime, materiale consumabile, obiecte de inventar şi baracamente.

Materiile prime participă direct la fabricarea produselor şi se regăsesc în produsul finit integral sau parţial, fie în starea lor iniţială, fie transformată.

Materialele consumabile (materialele auxiliare, combustibili, materiale pentru ambalat, piese de schimb, seminţe şi materiale de plantat, furaje şi alte materiale consumabile) participă sau ajută la desfăşurarea procesului de producţie sau, în general, de exploatare, fără a se regăsi, de regulă, în produsul finit.

Obiectele de inventar reprezintă bunuri cu o valoare mai mică decât limita prevăzută de lege, pentru a fi considerate mijloace fixe, indiferent de durata lor de serviciu, sau o durată mai mică de un an, indiferent de valoarea lor, precum şi bunurile asimilate acestora (echipamentul de protecţie, echipamentul de lucru, îmbrăcămintea specială, mecanismele, dispozitivele, verificatoarele, aparatele de măsură şi control, matriţele folosite la executarea anumitor produse şi alte obiecte similare).

Problema contabilizări şi a prezentării lor în bilanţ ne obligă la o remarcă pe

---

[1)] N. Feleagă, I. Ionaşcu, „Contabilitate financiară", volumul I, lucrare anterior citată, pagina 87.

Scanned with OKEN Scanner

care o lansasem încă din anul 1993. În ţările cu sisteme contabile evoluate, categoria de obiecte de inventar nu este contabilizată şi prezentată în categoria stocurilor. Criterii precise de delimitare între imobilizări, stocuri şi cheltuieli fac ca bunurile de natura obiectelor de inventar, deci bunuri de valoare mică şi al căror consum este destul de rapid să fie considerat ca integral consumate în exerciţiul punerii lor în serviciu (altfel spus, să fie prezentate în categoria cheltuielilor). Desigur că noţiunea de „valoare mică" şi dificultăţile delimitării bunurilor în cauză necesită reflecţii şi texte precise în cadrul normelor contabile. Ne simţim încă o dată obligaţi să provocăm normalizatorii români la analizarea acestei probleme.

Baracamentele şi amenajările provizorii sunt bunurile achiziţionate sau construite de unităţile patrimoniale pentru executarea lucrărilor şi prestaţiilor de construcţii. Nu se includ în această categorie lucrările de organizare din care, prin demontare sau demolare, nu se recuperează materiale (platforme betonate, drumuri şi căi de acces, gropi de var etc.)[1)].

- **Stocuri aflate la terţi** reprezintă diferitele valori materiale de natura stocurilor aflate în curs de aprovizionare, trimise spre prelucrare la terţi, aflate în custodie sau consignaţie la terţi. În fapt, ele sunt stocuri de materii şi materiale, de obiecte de inventar, de produse, de animale, de mărfuri şi de ambalaje, care patrimonial aparţin întreprinderii, dar fizic se găsesc la terţi sau sunt în curs de aprovizionare.

- **Producţia în curs de execuţie** este producţia care nu a parcurs toate fazele (stadiile) de prelucrare, prevăzute în procesul tehnologic, precum şi produsele nesupuse probelor şi recepţiei tehnice sau necompletate în întregime. De asemenea, producţia în curs de execuţie include şi lucrările, serviciile, precum şi studiile în curs de execuţie sau neterminate.

- **Semifabricatele** sunt produsele al căror proces tehnologic a fost terminat pentru o fază de fabricaţie (într-o secţie) şi care vor continua procesul de fabricaţie în alta/e secţie/i, pentru parcurgerea celorlalte faze, sau vor fi vândute terţilor.

- **Produsele finite** sunt produsele care au parcurs toate fazele procesului de fabricaţie şi au fost depozitate, în vederea vânzării, sau au fost livrate direct clienţilor.

- **Produsele reziduale** sunt elemente secundare rezultate din procesul de fabricaţie: rebuturi, materiale recuperabile, deşeuri.

- **Animalele**: post care se referă la animalele născute sau cele tinere de orice fel (viţei, miei, purcei, mânji etc.), cele crescute şi folosite pentru reproducţie, cele

[1)] Nădăjduim că şi problema contractelor de construcţii va fi reglementată în contabilitatea românească, în concordanţă cu uzanţele şi metodologiile sistemelor contabile evoluate sau cu norma internaţională în materie.

Scanned with OKEN Scanner

puse la îngrăşat pentru a fi valorificate, cele crescute pentru producţia de lână, lapte şi blană, precum şi coloniile de albine. Reamintim că animalele de muncă reprezintă imobilizări de natura mijloacelor fixe.

- **Mărfurile** sunt acele bunuri care au fost achiziţionate pentru a fi revândute în aceeaşi stare sau după ce au suportat o foarte uşoară transformare.

- **Ambalajele** sunt bunurile necesare pentru protecţia materialelor şi mărfurilor pe timpul transportului şi depozitării sau pentru o cât mai bună prezentare comercială a acestora. Este vorba de ambalajele refolosibile achiziţionate goale sau o dată cu materialele şi mărfurile aprovizionate, amabalajele confecţionate de unitate şi cele restituite de clienţi, în conformitate cu contractele încheiate cu aceştia. În schimb, ambalajele şi materialele de ambalat fabricate în secţiile de producţie ale întreprinderii, pentru a fi vândute ca atare, fac parte din categoria stocurilor de produse finite. Reamintim că materialele de ambalat, care nu pot fi gestionate ca ambalaje, sunt incluse în categoria materialelor consumabile[1)].

Dacă valoarea de inventar a stocurilor şi producţiei în curs de execuţie este mai mică decât valoarea de intrare, întreprinderea trebuie să constituie, pentru minusul de valoare constatat, provizioane pentru deprecierea acestor elemente, astfel încât în bilanţ să fie prezentate la valoarea lor actuală.

• **Avansurile acordate furnizorilor** (furnizori-debitori) reprezintă, în esenţă, creanţe generate de acordarea unor sume de bani furnizorilor, înaintea execuţiei comenzilor sau contractelor. Avansurile sunt, deci, finanţări acordate de către întreprindere furnizorilor, înainte ca datoria să existe definitiv.

• **Clienţii şi conturile asimilate**: acest post cuprinde creanţele sub formă de clienţi, efectele de primit, clienţii incerţi sau în litigiu şi clienţii - facturi de întocmit.

Creanţele-clienţi corespund facturilor de vânzare de bunuri, executare de lucrări şi prestare de servicii, care nu au fost încă încasate până la data închiderii exerciţiului. Atunci când decontarea între întreprindere şi client survine ulterior vânzării, vom vorbi despre o vânzare pe credit[2)].

Efectele de primit sunt creanţe generate în momentul în care clienţii au acceptat o cambie sau au primit un bilet la ordin. Atât cambia cât şi biletul la ordin sunt efecte comerciale, adică titluri negociabile care reprezintă creanţe decontabile, la vedere sau pe termen scurt, în beneficiul persoanelor care le posedă. **Cambia** (numită şi scrisoare de schimb sau trată) este un înscris prin care creditorul numit

---

[1)] Cu convingerea că problematica ambalajelor va suporta schimbări conceptuale, cu consecinţe asupra contabilităţii, reamintim că noi ne-am permis în lucrarea „Contabilitate financiară" (volumul II, 1993, paginile 241-248) să prezentăm şi maniera franceză de reflecţie şi rezolvare a acesteia (problematicii).

[2)] Totuşi, expresia „vânzarea pe credit" nu este utilizată oficial în ţara noastră.

Scanned with OKEN Scanner

trăgător dă ordin unei alte persoane, numită **tras**, să plătească o sumă determinată, la vedere sau la o anumită dată, unei terţe persoane numite **beneficiar**. Ordinul trăgătorului poate să prevadă şi varianta plăţii unei sume de către tras, la ordinul beneficiarului. Cambia îndeplineşte trei funcţii - de instrument de încasare, de instrument de credit şi de instrument de plată[1]. **Biletul la ordin** este un înscris prin care o persoană, numită **subscriptor,** se angajează să verse, la o anumită dată, o sumă determinată, unei alte persoane, numită **beneficiar**; plata sumei se poate face şi la ordinul beneficiarului. Spre deosebire de cambie, care este creată la iniţiativa creditorului, biletul la ordin este creat la iniţiativa debitorului. Subscriptorul (debitorul) este în acelaşi timp trăgător şi tras.

Clienţii incerţi sau în litigiu reprezintă creanţele faţă de clienţii incerţi, rău platnici, dubioşi sau aflaţi în litigiu. Numitorul comun al acestor speţe de clienţi este reprezentat de dificultăţile cu care aceştia se confruntă pe linie de solvabilitate. Înregistrarea lor în contabilitate este generată de neîncasarea la termen a creanţelor aferente, dar această constatare nu este imediată. Alte fenomene trebuie să contribuie la separarea acestor speţe: avizele care au fost adresate clienţilor nu au condus la nici un rezultat; întreprinderea clientă este în dificultate sau, eventual, a intrat în faza de lichidare; ramura de activitate, regiunea sau ţara în care fiinţează şi lucrează clientul traversează o perioadă de recesiune. Separarea contabilă a clienţilor incerţi sau în litigiu nu modifică mărimea patrimoniului (activului) net. Totuşi, acţiunea principiului sincerităţii, condiţie a realizării obiectivului imaginii fidele obligă la această delimitare.

Clienţii incerţi sau în litigiu reprezintă mai degrabă un cont de ordine. Cu ocazia inventarierii, este important să se distingă creanţele neîncasabile, de cele incerte sau în litigiu şi, evident, de cele normale. Această operaţie delicată se efectuează pe baza balanţei analitice a clienţilor. Data scadenţei creanţelor este o indicaţie preţioasă cu privire la calculul riscului de neîncasare.

Clienţi - facturi de întocmit se referă la creanţele generate de livrările către terţi, pentru care nu s-au întocmit facturi. Creanţele în cauză au însă o valoare bine determinată, iar corespondentul lor contabil se regăseşte în venituri certe. Separarea acestor creanţe în contabilitate este dictată, de asemenea, de acţiunea principiului sincerităţii[2].

• **Alte creanţe**: acest post se referă la creanţele salariale, sociale şi fiscale determinate ca net (sold) al operaţiilor de decontare cu personalul, organismele

[1] Aceste funcţii vor fi analizate într-un capitol viitor.
[2] Chiar dacă, la limită, atribuim această separare aplicării principiului independenţei exerciţiilor.

Scanned with OKEN Scanner

sociale şi bugetul statului. Sunt încadrabile în acest post: avansurile acordate personalului şi alte creanţe în legătură cu acesta; sumele de încasat de la organismele de asigurări sociale; creanţele reprezentate de sume vărsate în plus faţă de cele datorate efectiv bugetului pentru impozitul pe profit şi TVA; subvenţiile datorate de bugetul statului; alte creanţe generate de sumele virate în plus bugetului de stat, referitoare la alte impozite şi taxe; creanţele generate de relaţiile întreprinderii cu celelalte unităţi ale grupului; creanţele faţă de debitorii din reclamaţii; pagube materiale şi alte creanţe generate de existenţa unor titluri executorii, precum şi creanţe născute din vânzarea pe credit a unor imobilizări corporale, imobilizări financiare sau titluri de plasament.

• **Decontări cu asociaţii privind capitalul** reprezintă creanţa netă (soldul) a relaţiilor întreprinderii cu acţionarii săi, referitoare la gestiunea capitalului social.

Deşi în contabilitatea curentă creanţele sunt înscrise la valoarea lor nominală în bilanţ ele pot apărea la o valoare mai mică, atunci când se constată o pierdere probabilă. Înregistrarea unui provizion pentru depreciere apare, mai ales, în cazul creanţelor faţă de clienţi. Din punct de vedere contabil, simpla eventualitate a insolvabilităţii unei categorii de terţi, faţă de care întreprinderea are creanţe, justifică constituirea unui provizion pentru depreciere.

• **Titlurile de plasament** sunt titluri achiziţionate de întreprindere, în vederea realizării unui câştig de capital sau de venit, într-un termen scurt. În structura titlurilor de plasament sunt cuprinse: acţiuni (cotate sau necotate); obligaţiuni (cotate sau necotate); bonuri de tezaur şi bonuri de casă pe termen scurt; acţiuni şi obligaţiuni emise şi răscumpărate de întreprindere; titluri de creanţă negociabile. Spre deosebire de titlurile de participare, titlurile de plasament reprezintă cel mult 10% din capitalul societăţii emitente, atunci când îmbracă forma acţiunilor.

Chiar dacă, în bilanţul contabil, ele sunt reprezentate de un singur post, contabilitatea curentă trebuie să facă distincţie între plasamentele care conferă un drept de proprietate (acţiunile) şi cele care conferă pur şi simplu un drept de creanţă (de exemplu, obligaţiunile).

Titlurile de plasament trebuie distinse de efectele comerciale. Deşi, ca şi efectele comerciale, ele sunt tiluri negociabile, totuşi, emisiunea lor se face pe categorii de titluri, care conferă titularilor drepturi identice; în plus, ele au, de obicei, o scadenţă mai lungă.

Întreprinderea cumpărătoare de titluri de plasament caută fie utilizarea temporară a unei părţi din disponibilităţile sale, în vederea conservării valorii trezoreriei, fie rentabilizarea plasamentelor sale, prin creşterea veniturilor percepute (dividende, dobânzi) şi/sau prin realizarea unui plus de valoare, cu ocazia revânzării.

Scanned with OKEN Scanner

Plasamentele nu au ca obiect asigurarea unei influenţe particulare asupra societăţii emitente. Ele pot fi tranzitorii sau permanente, pot avea sau nu un caracter speculativ. De exemplu, se poate viza cumpărarea de acţiuni destinate revânzării, în momentul în care se va produce creşterea scontată a cursului lor sau cumpărarea de obligaţiuni atunci când rata de randament este interesantă.

Stabilirea valorii bilanţiere a titlurilor de plasament pleacă de la comparaţia între valoarea de inventar şi valoarea de intrare. Plusurile sau minusurile de valoare se stabilesc pe categorii de titluri de aceeaşi natură şi care conferă aceleaşi drepturi. Compensările între plusurile de valoare şi minusurile de valoare sunt admise, cu respectarea unor condiţii:

- titlurile să fi fost cotate în mod curent pe piaţa financiară organizată;
- titlurile să nu fi fost acţiuni sau obligaţiuni emise de societate şi răscumpărate de aceasta.

De asemenea, atunci când în cazul titlurilor cotate se constată o scădere anormală a cursului, iar această scădere are un caracter tranzitoriu, minusul de valoare poate fi compensat cu plusurile de valoare ale altor titluri.

În orice caz, minusurile de valoare (rezultate eventual în urma unor compensări admise) impun înregistrarea în contabilitate a unui provizion pentru depreciere.

• **Disponibilităţile** sunt reprezentate în bilanţul întreprinderilor româneşti printr-o serie de posturi: conturi la bănci, în lei; conturi la bănci, în devize, în ţară; conturi la bănci, în devize, în străinătate; casa în lei; casa în devize; acreditive în lei, acreditive în devize; valori de încasat; alte valori.

Se poate constata grija normalizatorului român de a separa valorile disponibile în devize, de cele în lei.

Conturile la bănci, casa şi acreditivele sunt elemente cu grad înalt de lichiditate. De altfel, ele exprimă forma lichidă a valorii.

Conturile la bănci se referă la lichidităţi sub formă de cecuri de încasat şi efecte de încasat; efecte remise spre scontare; disponibilităţile din conturile curente deschise la bănci, sumele în curs de decontare; dobânzile de încasat generate de disponibilităţile aflate în conturile curente.

Cecurile de încasat sunt înscrisuri primite de întreprindere de la terţele persoane, faţă de care are creanţe, urmând ca astfel de documente să fie încasate. Cecul este, deci, înscrisul prin care un trăgător dă ordin unui tras (banca sa), de a plăti, la vedere unui beneficiar, o sumă determinată. Pentru realizarea operaţiei, trăgătorul trebuie să posede un depozit bancar; altfel spus, contul său curent trebuie să fie debitor (pozitiv) şi să acopere valoarea cecului. Cecurile de încasat nu se confundă cu lichidităţile casieriei. Acestea din urmă au un grad şi mai mare de lichiditate. Conservarea cecurilor de către întreprindere se face în cazuri rare. Din

Scanned with OKEN Scanner

motive legate de raţionalizarea muncii administrative, aceasta este tentată să strângă un număr mai mare de cecuri, înainte de trimiterea la bancă spre încasare.

Casa reprezintă totalul lichidităţilor monetare curente (piese monetare, bilete de bancă naţionale şi străine) şi al altor valori sub formă de timbre fiscale şi poştale, bilete de tratament şi odihnă, tichete şi bilete de călătorie etc. Lichidităţile din casierie se vor micşora în viitorul apropiat, o dată cu introducerea şi proliferarea, în ţara noastră a cecurilor şi cărţilor de plată.

Acreditivele cuprind acreditivele propriu-zise şi avansurile de trezorerie. Acreditivele sunt deschise de unităţile patrimoniale la bănci, în vederea achitării unor obligaţii faţă de furnizorii de bunuri şi servicii pe măsura îndeplinirii condiţiilor aferente acreditivelor (livrarea de bunuri şi prestarea de servicii). Avansurile de trezorerie reprezintă sumele virate la bănci sau sume în numerar, puse la dispoziţia personalului sau a terţilor, persoane juridice sau fizice, în vederea efectuării unor plăţi în numele unităţii patrimoniale.

III Conturile de regularizare şi asimilate. La modul general, conturile de regularizare sunt o consecinţă a repartizării cheltuielilor şi veniturilor în timp, astfel încât să se ataşeze unui exerciţiu determinat toate cheltuielile şi toate veniturile care îl vizează efectiv.

Problema conectării cheltuielilor şi veniturilor la un exerciţiu determinat este legată de aplicarea principiului independenţei exerciţiilor. Conturile de regularizare au ca obiect asigurarea imputării la un exerciţiu dat a cheltuielilor care îi sunt proprii, pentru a degaja rezultatul ce îşi are originea în acest exerciţiu.

Unele dintre conturile de regularizare fac obiectul grupărilor în alte structuri ale activului şi pasivului. Astfel, conturile de venituri de primit, sub forma „clienţilor - facturi de întocmit", contribuie la formarea postului „clienţi şi conturi asimilate" (post al activului circulant), în timp ce conturile de cheltuieli de plătit, sub forma „furnizorilor - facturi nesosite", contribuie la formarea postului „furnizori şi conturi asimilate" (post de datorii).

În cadrul grupului de posturi privind „conturile de regularizare şi asimilate", de activ, fac parte: cheltuielile constatate în avans, decontările din operaţii în curs de clarificare (soldurile debitoare) şi diferenţele de conversie-activ.

• **Cheltuielile constatate în avans** sunt cheltuieli înregistrate în cursul exerciţiului, dar care corespund cumpărărilor de bunuri sau de servicii a căror furnizare sau prestare trebuie să intervină ulterior. Normalizatorii români continuă să confunde funcţia acestui cont (post bilanţier) cu cea a fostului cont „Cheltuieli anticipate", din vechiul sistem contabil (anterior reformei). Dincolo de acest element critic, să reţinem că sunt considerate cheltuieli constatate în avans, cheltuieli cu reparaţiile capitale neprevizibile, cu reparaţii curente şi revizii tehnice, abonamente şi chirii, deci cheltuieli care vor fi afectate rezultatului exerciţiului sau exerciţiilor

Scanned with OKEN Scanner

următor/următoare, motiv pentru care în exerciţiul constatării vor face obiectul bilanţului contabil. Altfel spus, prin cheltuielile constatate în avans, exerciţiul curent deţine o creanţă asupra exerciţiului sau exerciţiilor următor/următoare.

• **Decontările din operaţii în curs de clarificare** (solduri debitoare) se referă la sumele în curs de lămurire (amenzi, locaţii, cheltuieli de judecată sau rezultate din unele operaţii efectuate în conturile bancare), pentru care nu există documente. Cu alte cuvinte, este vorba de operaţii ce nu pot fi înregistrate la cheltuieli. Contul în cauză şi postul bilanţier aferent reprezintă, mai degrabă, un cont tranzitoriu sau de aşteptare. Oricum, în contextul analizelor financiare, valorile acestui cont trebuie retratate, pentru a nu distorsiona indicatorii în care este implicată masa activului.

• **Diferenţele de conversie-activ** reprezintă pierderi latente din creanţe sau din datorii exprimate în monede străine. Ele sunt determinate ca diferenţă între valoarea de intrare, în lei, a creanţelor şi datoriilor exprimate în devize, stabilită la cursul zilei operaţiei de vânzare sau de cumpărare, şi valoarea în lei a acestora, la cursul ultimei zile a exerciţiului.

Înscrierea acestor diferenţe în activul bilanţier are două raţiuni:

- Mai întâi, deoarece respectivele creanţe şi datorii nu au fost încasate/plătite până la sfârşitul exerciţiului, diferenţele de conversie nu exprimă o situaţie nefavorabilă certă, pentru a afecta contul de profit şi pierdere. Este motivul pentru care aceste diferenţe sunt considerate pierderi latente. Totuşi, aceste pierderi latente sunt pasibile pentru constituirea unui provizion (provizion pentru riscuri).

Soluţia afectării bilanţului contabil cu aceste diferenţe de conversie nu are un caracter universal. În unele ţări (de exemplu, în Marea Britanie), astfel de diferenţe afectează rezultatul exerciţiului (contul de profit şi pierdere).

- Apoi, prezenţa lor în structura bilanţului răspunde necesităţilor unei informări corecte (sincere) a terţilor, utilizatori ai informaţiilor contabile.

În evaluări şi analize, specialiştii trebuie să includă diferenţele de conversie-activ în categoria „activelor fictive".

IV Primele privind rambursarea obligaţiunilor reprezintă cheltuieli financiare capitalizate (incluse în activ). Ele se stabilesc ca diferenţă între preţul de rambursare al obligaţiunilor şi preţul lor de emisiune. Prezenţa lor în activ este datorată necesităţii de echilibrare a activului cu pasivul, deoarece, în urma emisiunii de obligaţiuni de către o întreprindere, activul creşte, prin majorarea masei disponibilităţilor (la nivelul preţului de emisiune), în timp ce pasivul creşte, prin majorarea masei capitalurilor împrumutate (datoriilor pe termen lung), la nivelul preţului de rambursare).

Primele privind rambursarea obligaţiunilor sunt supuse amortizării (directe), pe toată durata împrumutului din emisiunea de obligaţiuni.

În concluzie, în conformitate cu normele sistemului contabil românesc, activul bilanţier pune în evidenţă următoarea structură:

Scanned with OKEN Scanner

	ACTIV	Valoarea netă	
		la sfârşitul exerciţiului N-1	la sfârşitul exerciţiului N
ACTIVE IMOBILIZATE	IMOBILIZĂRI NECORPORALE		
	Cheltuieli de constituire şi de cercetare-dezvoltare		
	Alte imobilizări necorporale		
	Imobilizări necorporale în curs		
	IMOBILIZĂRI CORPORALE		
	Terenuri		
	Clădiri		
	Construcţii speciale		
	Maşini, utilaje şi mijloace de transport		
	Alte imobilizări corporale		
	Imobilizări corporale în curs		
	IMOBILIZĂRI FINANCIARE		
	Titluri de participare		
	Alte titluri imobilizate		
	Creanţe imobilizate		
I ACTIVE IMOBILIZATE - TOTAL			
ACTIVE CIRCULANTE	STOCURI		
	Stocuri de materii prime, materiale consumabile, obiecte de inventar, baracamente		
	Stocuri aflate la terţi		
	Producţie în curs de execuţie		
	Semifabricate, produse finite, produse reziduale		
	Animale		
	Mărfuri		
	Ambalaje		
	ALTE ACTIVE CIRCULANTE		
	Avansuri acordate furnizorilor (furnizori - debitori)		
	Clienţi şi conturi asimilate		
	Alte creanţe		
	Decontări cu asociaţii privind capitalul		
	Titluri de plasament		
	Conturi la bănci, în lei		
	Conturi la bănci, în devize, în ţară		
	Conturi la bănci, în devize, în străinătate		
	Casa în lei		
	Casa în devize		
	Acreditive în lei		
	Acreditive în devize		
	Alte valori		
II ACTIVE CIRCULANTE - TOTAL			
	CONTURI DE REGULARIZARE ŞI ASIMILATE		
	Cheltuieli înregistrate în avans		
	Decontări din operaţii în curs de clarificare		
	Diferenţa de conversie-activ		
III CONTURI DE REGULARIZARE ŞI ASIMILATE - TOTAL			
IV PRIME PRIVIND RAMBURSAREA OBLIGAŢIUNILOR			
TOTAL ACTIV (I + II + III + IV)			

Scanned with OKEN Scanner

2.4.7. Pasivul sau originea (re)surselor investite

Pasivul bilanţier recenzează sursele de finanţare ale întreprinderii. În principal, el este compus din capitalurile proprii şi datoriile vizavi de terţi.

O datorie (un pasiv extern) poate fi definită ca un element al patrimoniului care are o valoare economică negativă. Este sensul pe care îl asumă contabilitatea franceză, prin Planul contabil general. Pachetul reglementar şi normativ românesc nu explicitează o anume definiţie. Să ne reamintim că, pentru IASC, un pasiv extern este o obligaţie actuală sau viitoare a întreprinderii, a cărei achitare se va realiza prin abandonul de avantaje economice, de exemplu, prin plata unor sume băneşti sau prin cesiunea unui activ.

Capitalurile proprii (sau activul net) sunt un sold rezidual stabilit ca diferenţă între totalul activelor şi totalul pasivelor externe. Ele corespund drepturilor proprietarilor în activul întreprinderii, după deducerea datoriilor şi reprezintă valoarea contabilă a întreprinderii. Într-o optică funcţională, capitalurile proprii sunt, ca şi pasivul extern, surse de finanţare a întreprinderii.

În conformitate cu normele contabile româneşti, pasivul bilanţier se structurează în patru mari categorii: capitaluri proprii, provizioanele pentru riscuri şi cheltuieli, datoriile, conturile de regularizare şi asimilate.

I. Capitalurile proprii

Pentru evitarea confuziilor sunt necesare, mai întâi, câteva delimitări terminologice.

Capitalurile proprii sunt incluse într-o categorie mai amplă, şi anume, **capitalurile permanente**. Acestea din urmă, chiar dacă sunt explicitate în bilanţul contabil, pot fi calculate pe baza structurilor bilanţiere. Ele exprimă ansamblul surselor de finanţare stabile de care dispune o întreprindere. Altfel spus, capitalurile permanente reprezintă sursele de finanţare utilizate de o întreprindere, de o manieră permanentă, durabilă. Ele trebuie să finanţeze toate valorile imobilizate şi partea structurală (cvasipermanentă) a necesarului în fond de rulment (activul circulant de exploatare diminuat cu datoriile din exploatare). Determinarea mărimii optimale a capitalurilor permanente este o problemă de o maximă importanţă în gestiunea financiară a întreprinderii, deoarece o eventuală insuficienţă a surselor de lungă durată influenţează asupra solvabilităţii, lichidităţii şi rentabilităţii acesteia.

Structural, capitalurile permanente cuprind:

Scanned with OKEN Scanner

- capitalurile proprii;

- o parte din provizioanele pentru riscuri şi cheltuieli, previzibilă la sfârşitul unui exerciţiu, care este asimilată capitalurilor proprii;

- capitalurile împrumutate, adică împrumuturile pentru o perioadă mai mare de un an (datorii pe termen mediu şi lung);

- partea din veniturile constatate în avans, pentru o perioadă mai mare de un an.

În structura capitalurilor permanente, partea capitalurilor împrumutate nu trebuie să fie excesivă, în raport cu cea a capitalurilor proprii: o valoare de 0,50 a raportului „capitaluri împrumutate/capitaluri proprii" este considerată adesea ca destul de ridicată.

Capitalurile proprii exprimă numai pasivul intern al întreprinderii. Legislaţia contabilă franceză defineşte capitalurile proprii ca sumă algebrică a soldurilor conturilor cuprinse în grupele 10-14[1)].

Deşi nu se fac precizări în acest sens, relaţia de calcul este adecvată şi structurilor contabilităţii româneşti.

În sistemul contabil francez, se face o delimitare între capitalurile proprii şi **situaţia netă**. Deşi ar fi interesantă, o astfel de delimitare este mai delicată în cazul contabilităţii româneşti, deoarece repartizarea profitului este un proces care cuprinde atât operaţii ce preced sfârşitul exerciţiului, cât şi operaţii care îl succed. În schimb, în contabilităţile ţărilor cu economie de piaţă, în care întreprinderile îşi repartizează profiturile lor, după aprobarea rezultatului, de adunarea generală a asociaţilor, deci, oricum, după mai multe luni de la sfârşitul exerciţiului, se operează cu două categorii:

- capitalurile proprii, determinate la sfârşitul exerciţiului, altfel spus, înaintea afectării rezultatului;

- situaţia netă, calculată după afectarea rezultatului, ca sumă a următoarelor posturi: (i) capital social; (ii) prime legate de capital; (iii) diferenţe din reevaluare; (iv); rezerve; (v) rezultatul reportat.

Spre deosebire de capitalurile proprii, situaţia netă exclude subvenţiile pentru investiţii şi provizioanele reglementate, elemente care introduc distorsiuni fiscale în contabilitate.

O altă delimitare necesară este cea între capitalurile proprii şi **activul net corijat**.

[1)] Logica structurării şi simbolizării în planul de conturi românesc va fi explicată în volumul 2 al lucrării.

Scanned with OKEN Scanner

Diferenţa dintre activ şi pasivul extern poartă numele de capitaluri proprii sau **activ net contabil**. În mod evident, în acest calcul trebuie ţinut cont de activul real, obţinut prin eliminarea elementelor de activ fictiv.

Dincolo de aceasta, valorile înscrise la anumite posturi de activ (imobilizări, stocuri, creanţe) nu corespund, totdeauna, realităţii, fie datorită inflaţiei, fie datorită uzurii morale; ele trebuie, ca atare, să fie înlocuite fie prin valoarea lor indexată, fie prin valoarea lor actuală. Ca urmare, contabilitatea degajă plusuri sau minusuri de valoare latente.

Activul net corijat reprezintă activul net contabil, corectat (±) cu plusurile sau minusurile de valoare latente. El participă ca informaţie primordială în operaţii de evaluare (de întreprinderi), de fuziune etc.

Păstrând structura capitalurilor proprii relevată de bilanţul întreprinderilor româneşti, vom defini şi caracteriza următoarele elemente:

• **Capitalul social** este sursa generată iniţial de aporturile în natură şi în bani ale asociaţilor. Pe parcursul vieţii întreprinderii, capitalul social poate fi modificat ca urmare a operaţiilor de creştere şi de reducere de capital.

În cadrul societăţilor pe acţiuni şi în comandită pe acţiuni, capitalul social este reprezentat de acţiuni egale ca valoare.

În cadrul societăţilor în nume colectiv, în comandită simplă şi cu răspundere limitată, capitalul social este reprezentat de părţi sociale, egale ca valoare.

Juridic, capitalul social este rezultatul subscrierii efective la capital (promisiunea de aport a asociaţilor). Pentru a furniza informaţii utile analizelor financiare, partea care reprezintă capitalul subscris şi vărsat este menţionată, în mod distinct, în pasivul bilanţier.

Valoarea iniţială a acţiunilor sau părţilor sociale poartă numele de valoare nominală. Această valoare nu se schimbă decât în cazuri foarte rare, care vor fi prezentate şi soluţionate contabil în partea a doua a lucrării.

Să reţinem că, pe măsura efectuării vărsămintelor, are loc procesul de **eliberare** a acţiunilor sau părţilor sociale. O acţiune sau o parte socială este complet eliberată când vărsămintele ating nivelul valorii sale nominale.

Pentru o determinare riguroasă, valoarea nominală a acţiunilor sau părţilor sociale stă la baza calculului dividendelor.

Operaţiunile privind aporturile şi retragerile efectuate de persoanele fizice autorizate să desfăşoare activităţi independente şi care conduc contabilitate în partidă dublă, se înregistrează într-un cont distinct.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru astfel de cazuri, pasivul bilanţier va conţine postul „Contul întreprinzătorului individual".

• **Primele legate de capital** se referă la prime de emisiune, de aport şi de fuziune. Aceste surse sunt generate de operaţii de creştere a capitalului realizate prin emisiunea de noi acţiuni sau părţi sociale, cumpărate în numerar sau care vin să remunereze aporturile în natură, precum şi de operaţiile de fuziune, care presupun, la rândul lor, emisiunea de acţiuni noi.

Prima de emisiune reprezintă diferenţa dintre preţul de emisiune şi valoarea nominală a acţiunilor sau părţilor sociale. Termenul este rezervat cazurilor de aport în numerar, de conversie de datorii în capital social etc.

Prima de aport apare în cazul creşterii de capital prin aport în natură. Se procedează, mai întâi, la evaluarea aporturilor, după care se stabileşte numărul de acţiuni noi de emis. Prima de aport se calculează ca diferenţă între valoarea matematică-contabilă a acţiunii sau părţii sociale şi valoarea sa nominală.

În mod evident, noile acţiuni sau părţi sociale emise trebuie să aibă aceeaşi valoare nominală, pentru a se putea conferi purtătorilor aceleaşi drepturi.

Prima de fuziune apare în cazul fuziunii a două sau mai multe societăţi. Ea este diferenţa dintre valoarea matematică sau intrinsecă[1)] a acţiunilor sau părţilor sociale şi valoarea lor nominală.

Prima de fuziune este, în acelaşi timp, dreptul de intrare al noilor asociaţi ai societăţii absorbante.

• **Diferenţele din reevaluare** reprezintă contrapartida plusului de valoare degajat asupra imobilizărilor, în cazul operaţiei de reevaluare. Această operaţie se efectuează asupra **ansamblului** imobilizărilor corporale şi financiare. Sunt excluse, deci, imobilizările necorporale, cu excepţia cazului operaţiilor de fuziune.

O dată constituite, diferenţele din reevaluare pot fi utilizate, parţial sau total, pentru creşterea capitalului, atunci când legea solicită ca mărimea acestuia să atingă un minim determinat (de exemplu, reducerea capitalului la maximum jumătate, ca urmare a acoperirii financiare a pierderilor). Astfel de uzanţe nu sunt explicitate în corpul de norme contabile din ţara noastră.

Să remarcăm faptul că diferenţele din reevaluare nu pot fi utilizate direct pentru compensarea pierderilor. Acestea din urmă pot fi, mai întâi, imputate capitalului social, după care se procedează la reîntregirea (creşterea) capitalului social, prin

---

[1)] Valoarea intrinsecă a unei acţiuni sau părţi sociale este calculată prin raportarea activului net corijat la numărul de titluri care compun capitalul.

Scanned with OKEN Scanner

utilizarea diferenţelor de reevaluare.

De asemenea, diferenţle din reevaluare nu pot face obiectul distribuirii (în favoarea asociaţilor). Altfel, ar apărea delictul de **distribuire de dividende fictive.**

• **Rezervele** sunt, în principiu, beneficii ale anilor precedenţi capitalizate de întreprindere, în mod durabil, până la decizia contrară a organelor competente. Ele pot fi constituite şi din alte elemente ale situaţiei nete, ca urmare a unor dispoziţii legale şi reglementare. Este cazul primelor de emisiune şi de aport.

În contabilitatea românească, rezervele apar sub formă de rezerve legale, rezerve statutare şi alte rezerve.

Rezerva legală: constituită pe bază legală, aşa cum îi spune şi numele, această rezervă contribuie la asigurarea unei autofinanţări continue, anulând astfel tendinţa şi tentaţia asociaţilor de a-şi apropria totalitatea beneficiilor.

Rezerva legală se constituie din beneficiile exerciţiului, după ce acestea compensează eventualele pierderi anterioare (rezultatul reportat-debitor).

În ţara noastră, legislaţia prevede că, din beneficiile societăţii, se va prelua în fiecare an cel puţin 5%, pentru formarea rezervei legale, până ce aceasta va atinge:

(i) 20% din capitalul social, în cazul societăţilor comerciale înfiinţate în baza Legii nr. 31/1990 şi al regiilor autonome.

(ii) 25% din capitalul social, în cazul societăţilor comerciale cu participare de capital străin, înfiinţate în baza Decretului - lege nr. 96/1990.

De asemenea, textele de lege şi reglementare prevăd că eventuala diminuare a rezervei legale, sub cuantumul precizat anterior, va fi completată până la atingerea nivelului minim obligatoriu, iar excedentul obţinut prin vânzarea acţiunilor la un curs mai mare decât valoarea lor nominală. Dacă acest excedent nu este întrebuinţat la plata cheltuielilor de emisiune sau destinat amortizărilor, va fi inclus în rezerva legală.

Rezervele statutare (în unele ţări, şi contractuale) sunt rezervele a căror constituire este stipulată în statutul societăţii (sau prin clauze contractuale).

Rezervele statutare nu pot fi distribuite asociaţilor sau utilizate pentru răscumpărarea şi rambursarea unor acţiuni sau părţi sociale ale societăţii. Exceptând dispoziţiile contrare ale statutului, ele pot fi utilizate pentru acoperirea financiară a pierderilor sau pentru a fi încorporate în masa capitalului social (creştere de capital).

Alte rezerve pot fi constituite facultativ prin repartizarea profitului net. Ele sunt utilizate pentru acoperirea pierderilor sau pentru alte scopuri, potrivit hotărârii adunării generale a acţionarilor sau asociaţilor, cu respectarea prevederilor legale.

Scanned with OKEN Scanner

• **Rezultatul reportat** reprezintă rezultatul sau partea din rezultat a cărui afectare financiară a fost amânată de adunarea generală a acţionarilor sau asociaţilor. El poate fi rezultat reportat pozitiv (creditor) sau negativ (debitor). În primul caz, este vorba de un beneficiu nerepartizat, iar în cel de al doilea, de o pierdere constatată la închiderea exerciţiilor anterioare, neacoperită încă din punct de vedere financiar.

• **Rezultatul exerciţiului** se determină fie prin calculul variaţiei situaţiei nete, între sfârşitul şi începutul exerciţiului, fie ca diferenţă între venituri şi cheltuieli. El poate fi favorabil, caz în care reprezintă un profit, sau nefavorabil, caz în care reprezintă o pierdere.

Prezenţa postului „repartizarea profitului" în pasivul bilanţier ţine, mai degrabă, de modalitatea dual㠠de repartizare a profitului (în cursul exerciţiului curent şi după terminarea acestuia). Cu ani în urmă[1)], noi ne-am pronunţat împotriva acestei rezolvări. Scriam, atunci, că acceptarea contului „Repartizarea profitului" răspunde, în mod convenabil, unor necesităţi tehnice, dar o astfel de soluţie contribuie la distorsionarea unor informaţii şi indicatori oferite / calculaţi de bilanţul contabil (pe baza acestuia).

• **Fondurile** sunt constituite prin modalităţi precis explicitate şi pentru un scop precizat. Una dintre principalele surse de constituire este profitul. Conform regulamentului contabil românesc, această rubrică se referă la: fondul de dezvoltare, constituit, în mod substanţial, din profit şi din amortizări şi destinat, mai ales, pentru finanţarea activelor fixe achiziţionate de o întreprindere; fondul de participare la profit a salariaţilor, în cazul societăţilor comerciale cu capital integral sau majoritar de stat; alte fonduri (fondul creşterii surselor proprii de finanţare din profitul net realizat, fondul baracamentelor şi amenajărilor provizorii, fondul organizării şantierului, precum şi alte fonduri constituite potrivit legii).

Prezenţa lor în practica românească, în general, şi reflectarea lor, în consecinţă, în pasivul bilanţier, a atestat perpetuarea unor uzanţe învechite, în mecanismul economico-financiar al întreprinderilor. Asupra acestor aspecte, noi ne-am pronunţat acum cinci ani. Sub aspect contabil, prezenţa lor în pasivul bilanţier ne obligă la retratarea informaţiilor, în vederea calculului unor indicatori financiari. Sub aspect economic, problematica fondurilor atestă caracterul rudimentar al normelor noastre de finanţare. Pentru demonstraţie, propunem

[1)] A se (re)citi Contabilitate financiară (Editura Economică, 1993), volumul 2, paginile 18-21 şi 23-24.

Scanned with OKEN Scanner

cititorilor noştri comparaţia cu analiza autofinanţării prezentată în paragraful 2.7. Pe de altă parte, este regretabil ca în structurile capitalurilor proprii să apară elemente de datorii (a se vedea fondul de participare la profit a salariaţilor). Ca să nu mai vorbim de prezenţa, până la o dată recentă, a postului „Repartizări la fondul de dezvoltare" care, la rândul lui, era rezultatul acceptării unor „circuite" informaţionale contabile ce puteau să distorsioneze calitatea analizelor financiare.

Normele metodologice privind aplicarea Legii nr. 15/1994 referitoare la amortizarea capitalului imobilizat în active corporale şi necorporale, modificată şi completată prin Ordonanţa Guvernului nr. 54/1997, aduc o îmbunătăţire a mecanismului financiar şi refenţialului contabil, prin încetarea constituirii fondului de dezvoltare, din orice sursă, începând cu luna septembrie 1997. Anularea în consecinţă a conturilor 111 „Fond de dezvoltare" şi 119 „Repartizări la fondul de dezvoltare" reprezintă un început de drum spre intrarea în normalitate. Nouă ne rămâne şi satisfacţia că punctele noastre critice de acum 5 ani au început să aibă ecou practic. Mai mult, am vrea să întrebăm colegii de breaslă care au făcut atâţia ani apologia conturilor de fonduri şi au consumat atâta maculatură în lucrările lor: cum stăm, domnilor, cu adaptarea la „**specificul**" realităţii economice româneşti? Totuşi, cum procesul „chirurgical" asupra fondurilor nu este încheiat, noi cotizăm pentru o soluţie radicală, şi nu pentru operaţii cosmetice.

• **Subvenţiile pentru investiţii** sunt surse de finanţare alocate de la bugetul statului sau pe alte căi, de care beneficiază o întreprindere, pentru procurarea sau producerea de echipamente sau a altor bunuri de natura imobilizărilor, pentru realizarea unor activităţi pe termen lung sau pentru acoperirea altor cheltuieli de natura investiţiilor.

Este asimilată subvenţiilor pentru investiţii valoarea bunurilor de natura imobilizărilor, primite cu titlu gratuit sau constatate în plus cu ocazia inventarierii.

Pe măsura amortizării bunurilor respective, subvenţia pentru investiţii este virată la venituri excepţionale.

Remarcă:

Din punct de vedere al prelucrării contabile şi prezentării în documentele de sinteză, pot fi reţinute două soluţii de tratare a subvenţiilor pentru investiţii:

(i) Prima soluţie conduce la prezentarea acestor subvenţii în **contul de profit şi pierdere**, printr-o metodă raţională de eşalonare în timp. Ea este recomandată de norma internaţională nr. 20 şi se justifică prin două argumente principale:

- subvenţiile publice provin din alte surse decât contribuţia acţionarilor;

Scanned with OKEN Scanner

- aceste subvenţii trebuie puse în relaţie cu costurile, pentru a se putea releva contribuţia lor la compensarea cheltuielilor.

(ii) A doua soluţie conduce la înregistrarea şi prezentarea subvenţiilor pentru investiţii **la capitaluri proprii**, plecând de la alte precizări pe care le aduce norma internaţională evocată anterior:

- subvenţiile publice reprezintă un mijloc de finanţare care solicită prezentarea lor în bilanţ, în mod concret, în cadrul rezervelor, deoarece nu este prevăzută rambursarea lor;

- subvenţiile în cauză nu pot să facă obiectul contului de profit şi pierdere, deoarece ele nu pot să fie interpretate ca un câştig al întreprinderii; ele sunt o formă de încurajare a investiţiilor, promovată de stat, fără a fi vorba de o cheltuială în contrapartidă.

Inspirată din modelul francez, **contabilitatea românească** a recurs la o **soluţie intermediară**, deoarece subvenţiile pentru investiţii:

- aparţin capitalurilor proprii, deci bilanţului, pe toată durata în care respectivele subvenţii îşi îndeplinesc obiectivul pentru care au fost acordate;

- sunt reluate (virate) la venituri, afectând deci rezultatul exerciţiului, pe măsură ce acestea îşi îndeplinesc obiectivul pentru care au fost acordate (investiţia a fost realizată, şi ea este supusă procesului de amortizare).

Legătura mai puţin puternică a subvenţiilor pentru investiţii cu capitalurile proprii, precum şi puternicele lor incidenţe fiscale (angajarea de către aceste elemente a unui impozit viitor asupra beneficiilor, deci a unei datorii viitoare) conduc analiştii la interpretarea lor, în studiile financiare, ca surse proprii, pentru jumătate din valoare, şi ca datorii, pentru cealaltă jumătate.

• **Provizioanele reglementate**[1)] corespund, în general, unei fracţiuni din rezultat, plasată sub un regim de exonerare de impozit. Nu puţini sunt specialiştii care nu le includ în categoria provizioanelor, ci în aceea de rezerve neeliberate definitiv de impozit.

Cu toate că provizioanele reglementate au, în realitate, un caracter de rezerve neeliberate definitiv de impozit, acestea se creează şi se consumă conform unui mecanism analog celorlalte provizioane.

Spre deosebire de provizioanele pentru depreciere şi cele pentru riscuri şi cheltuieli, care sunt obligatorii, provizioanele reglementate sunt facultative. Pe de

[1)] În mod justificat, este posibil ca provizioanele reglementate să fie, în contabilitatea românească, un copil mort înainte de a se naşte.

Scanned with OKEN Scanner

altă parte, dacă primele categorii de provizioane sunt parţial sau integral deductibile, eventual nedeductibile (gradul de deductibilitate depinzând de natura şi mărimea lor, precum şi de opinia fundamentată - sau nu - a controlorului fiscal), provizioanele reglementate, o dată practicate de întreprindere, sunt integral deductibile.

Problematica provizioanelor reglementate a suscitat vii dezbateri pe plan european şi mondial. În tabăra „oponenţilor" privind crearea şi utilizarea lor (în care s-au aflat cel mai adesea anglo-saxonii), s-a adus argumentul că această falsă categorie de „capitaluri proprii" reprezintă o îndepărtare de la aplicarea „principiilor contabile general admise", o formă de poluare fiscală a conturilor. În tabăra „partizanilor" practicării lor (în special specialiştii francezi), s-a adus argumentul utilităţii lor, mai ales în ceea ce priveşte incitarea întreprinderii la investiţii. Mai mult decât atât, o recomandare a organismului profesiei contabile franceze consideră că schimbările, care au ca obiect optimizarea de către întreprindere a avantajelor conferite de regulile fiscale, nu pot să fie considerate ca schimbări ale metodelor contabile (ceea ce ar fi contrar acţiunii principiului permanenţei metodelor). Ca atare, includerea în cheltuieli a sumelor reprezentând provizioane reglementate şi reluarea ulterioară a acestora la venituri constituie numai modificări de oportunitate, şi nu un atac la „principiile contabile general admise". Totuşi, dacă incidenţa acestor provizioane asupra rezultatului este semnificativă, contabilitatea trebuie să releve astfel de aspecte în anexă. Şi aceasta, pentru a se oferi utilizatorilor posibilitatea retratării conturilor anuale, în vederea asigurării comparabilităţii lor.

Să reţinem că, pentru a fi deductibile, provizioanele reglementate trebuie să facă obiectul înregistrării contabile.

Deşi, în contabilitatea românească, a fost creat un cont al provizioanelor reglementate (pentru creşteri de preţuri şi pentru amortizări derogatorii) şi un post bilanţier corespondent, în absenţa reglementărilor fiscale, aceste elemente nu au intrat în practica întreprinderilor.

În concluzie, natura lor fiscală, dată de faptul că „ascultă" de reglementările fiscale, că ele conţin, pentru a nu spune „ascund", un impozit viitor asupra beneficiilor, face ca grupul contestatarilor să aibă din ce în ce mai mult credit.

II. Provizioanele pentru riscuri şi cheltuieli sunt destinate acoperirii de riscuri şi cheltuieli pe care evenimente survenite sau în curs de desfăşurare le fac probabile şi al căror obiect este determinat cu precizie, dar a căror realizare este incertă.

Scanned with OKEN Scanner

În privinţa momentului evaluării şi înregistrării lor în contabilitate, se acceptă ca operaţiile de constituire, ajustare şi anulare a acestor provizioane să se efectueze în urma inventarului, cu ocazia închiderii conturilor.

În principiu, se agreează ideea că provizioanele pentru riscuri şi cheltuieli corespund unei creşteri a pasivului exigibil pe termen lung sau mai puţin lung. Deci, ele au caracterul de „datorii probabile", motiv pentru care, în pasivul bilanţier, sunt dispuse între capitalurile proprii şi datorii, deoarece analiştii financiari şi, în general, utilizatorii:

- le asimilează, în cele mai dese cazuri, în categoria datoriilor;
- dar, dacă se dovedeşte că riscul acoperit este inexistent, o fracţiune din aceste provizioane poate fi asimilată capitalurilor proprii.

În funcţie de durata exigibilităţii lor, provizioanele pentru riscuri şi cheltuieli sunt incluse sau nu în capitalurile permanente.

Provizioanele pentru riscuri şi cheltuieli se clasifică în provizioane pentru riscuri şi provizioane pentru cheltuieli.

Provizioanele pentru riscuri traduc existenţa unor riscuri privind plăţi previzibile, la sfârşitul exerciţiului, dar care comportă un element de incertitudine în privinţa mărimii şi realizării lor.

Provizioanele pentru cheltuieli se referă, cu predilecţie, la provizioanele pentru cheltuieli de repartizat asupra mai multor exerciţii; ele corespund cheltuielilor previzibile, care nu ar putea fi suportate numai de exerciţiul în care vor fi angajate (de exemplu, reparaţiile de volum mare, lucrările de întreţinere etc.). Şi în cazul provizioanelor pentru cheltuieli apare o anumită cotă de incertitudine privind mărimea lor.

Definiţia dată de regulamentul contabil românesc ascunde două vicii de formulare şi câteva omisiuni[1]. Astfel:

- exigibilitatea, din punct de vedere financiar, începe să curgă „încă din momentul constituirii" provizioanelor şi nu numai „în perioadele următoare" (astfel de provizioane sunt „datorii probabile");
- pot să fie exigibile atât provizioanele pentru cheltuieli, cât şi cele pentru riscuri (deci, nu numai cele pentru cheltuieli);

---

[1] „Provizioanele pentru riscuri şi cheltuieli se constituie, de regulă, la finele exerciţiului, pentru acele elemente de patrimoniu a căror realizare sau plată este incertă, ori pentru cheltuieli care devin exigibile în perioadele următoare..." (Regulament, Ministerul Finanţelor, Sistemul contabil al agenţilor economici, 1994, pagina 26).

Scanned with OKEN Scanner

- nu este stipulată obligativitatea obiectului constituirii lor;
- nu este stipulată incertitudinea privind mărimea lor[2)].

Să rememorăm două caracteristici ale acestor provizioane: sunt obligatorii, din punct de vedere contabil, în numele aplicării principiului prudenţei, dar deductibilitatea lor parţială sau totală (eventual, nedeductibilitatea) din baza impozabilă ţine de decizia Administraţiei fiscale. Provizioanele pentru riscuri şi cheltuieli îşi găsesc sursa lor în existenţa „eventualităţilor".

Termenul de „eventualitate" îşi are originea în doctrina anglo-saxonă („contingency", în engleză). Norma internaţională nr. 10 îl defineşte astfel: „eventualitatea este o condiţie sau o situaţie a cărei incidenţă finală, câştig sau pierdere, nu va fi stabilită decât atunci când se vor realiza unul sau mai multe evenimente viitoare şi incerte, sau când va fi sigur că ele nu se vor realiza". Deci, o eventualitate poate să se traducă printr-un câştig sau printr-o pierdere.

Eventualităţile înglobează „toate circumstanţele sau situaţiile care există la data închiderii exerciţiului, a căror incidenţă financiară va fi determinată de evenimente viitoare, ce pot să survină sau nu" (norma internaţională nr. 10).

În toate cazurile, o eventualitate presupune existenţa unui eveniment posterior închiderii conturilor, care o va confirma sau nu. Când eventualitatea se traduce printr-un câştig, ca urmare a aplicării prudenţei, ea nu va face obiectul situaţiilor financiare. În schimb, când este vorba despre o pierdere, ea dă naştere la constituirea unui provizion pentru riscuri, în măsura în care este probabil ca evenimente posterioare să o confirme şi dacă ea poate să fie determinată cu o precizie suficientă. Dacă aceste două condiţii nu sunt îndeplinite, eventualitatea dă naştere la o menţiune în anexă, cu condiţia ca mărimea ei să fie semnificativă.

Utilizarea corectă a categoriei de provizioane pentru riscuri şi cheltuieli ne obligă la câteva delimitări:

(i) Provizioanele pentru riscuri şi cheltuieli şi rezervele

În timp ce rezervele reprezintă o fracţiune a beneficiilor, provizioanele pentru riscuri şi cheltuieli se constituie prin includerea lor în cheltuieli, ele constatând, aşa după cum am precizat, datorii potenţiale ale întreprinderii. Totuşi, o mică parte din aceste provizioane (cele create pentru a se face faţă unor cheltuieli pur şi simplu eventuale) sunt improprii denumite provizioane, ele având mai degrabă caracterul de rezerve.

[1)] Totuşi, gradul de incertitudine trebuie să fie suficient de mic.

Scanned with OKEN Scanner

(ii) Provizioanele pentru riscuri şi cheltuieli şi datoriile provizionate

În timp ce provizioanele pentru riscuri şi cheltuieli au o mărime incertă şi sunt reversibile, datoriile provizionate au un caracter ireversibil, iar sumele care trebuie plătite pot fi determinate cu uşurinţă. De exemplu, provizionul pentru un litigiu nu este ireversibil, iar mărimea lui este incertă, el făcând, deci, obiectul unui provizion pentru riscuri.

În schimb, concediile de plătit ca şi cheltuielile fiscale şi sociale aferente au un caracter ireversibil, iar mărimea lor este certă, motiv pentru care sunt asimilate datoriilor provizionate[1)].

Fără a imputa normalizatorilor contabili români lipsa conturilor de datorii provizionate, cu atât mai mult cu cât, suntem convinşi, legislaţia muncii va cunoaşte multe schimbări, să sugerăm, totuşi, necesitatea dotării sistemului nostru contabil cu categoria „datorii provizionate".

(iii) Provizioane pentru riscuri şi cheltuieli şi provizioane pentru deprecierea elementelor de activ

În timp ce provizioanele pentru riscuri sunt componente ale pasivului, provizioanele pentru depreciere sunt elemente substractive de activ. Dar frontiera între cele două categorii nu este totdeauna netă. Atunci când afectarea unui provizion la un activ determinat se dovedeşte a fi incertă, se poate admite contabilizarea provizionului în categoria celor pentru riscuri, în locul unui provizion pentru depreciere (de exemplu, situaţia unei întreprinderi care dispune de o sucursală într-o ţară beligerantă, repartizarea activelor sale fiind nesigură).

În conformitate cu regulamentul contabil, întreprinderile româneşti pot constitui următoarele speţe de provizioane pentru riscuri şi cheltuieli: provizioanele pentru litigii, amenzi, penalităţi, despăgubiri, daune şi alte datorii incerte; provizioanele pentru cheltuielile legate de activitatea de service în perioada de garanţie şi pentru alte cheltuieli privind garanţia acordată clienţilor; provizioanele pentru cheltuielile de repartizat asupra mai multor exerciţii, cum sunt: cheltuielile cu reparaţiile capitale eşalonate pe mai multe perioade, potrivit programului, precum şi cheltuielile cu reparaţiile curente, reviziile tehnice şi alte cheltuieli la unităţile sezoniere şi parţial sezoniere; provizioane pentru pierderile latente aferente unor datorii pe termen lung, în devize; alte provizioane specifice anumitor sectoare de activitate.

III. Datoriile sunt surse de finanţare externe puse la dispoziţia unei întreprinderi, fie de obligatari şi instituţii de credit (datorii financiare), fie de furnizori

---

[1)] Indicator financiar care va fi explicat şi exemplificat ulterior.

Scanned with OKEN Scanner

(în general datorii din exploatare), fie de alţi terţi (datorii fiscale sau sociale).

Pasivul bilanţier al întreprinderilor româneşti regrupează datoriile în patru posturi: împrumuturi şi datorii asimilate (datorii financiare); furnizori şi conturi asimilate (în general, datorii din exploatare); avansurile primite de clienţi (clienţi-creditori) şi alte datorii (datorii salariale, datorii sociale, datorii fiscale, datorii faţă de asociaţi şi acţionari, datorii faţă de creditori etc.).

Complementar bilanţului, anexa clasifică datoriile, după scadenţă, în: datorii angajate în limita unui an; datorii angajate pe o perioadă cuprinsă între 1 şi 5 ani şi datorii angajate pe o perioadă mai mare de 5 ani.

Din punct de vedere financiar, dincolo de clasificarea în funcţie de scadenţă, care permite aprecierea gradului de solvabilitate a întreprinderii, clasificarea cea mai semnificativă este aceea prin care se separă datoriile financiare (generatoare de dobânzi) de datoriile din exploatare care, cu unele excepţii, nu sunt remunerate (nu sunt purtătoare de dobânzi).

Pentru derularea ciclurilor de investiţii şi de exploatare, îndatorirea este un fenomen normal şi aproape inevitabil. Ea permite, după caz, să reducă necesarul în fond de rulment (datoriile din exploatare), sau să finanţeze investiţiile şi necesarul în fond de rulment (datoriile financiare), prin utilizarea efectului de levier[1]. Îndatorirea trebuie, totuşi, să rămână în anumite limite raţionale, conform unor uzanţe, variabile în funcţie de sectorul de activitate şi de rentabilitatea întreprinderii. Cum astfel de uzanţe nu sunt recenzate în ţara noastră, vom folosi pentru exemplificare câteva rate de îndatorire utilizate în mediul francez.

$$\frac{\text{Datorii totale}}{\text{Totalul bilanţului}} \cdot 100 \rightarrow$$ în general, procentajul considerat ca acceptabil este de 50-66%

$$\frac{\text{Datorii financiare}}{\text{Datorii financiare + Capitaluri proprii}} \cdot 100 \rightarrow$$ în general, procentajul considerat ca acceptabil este de 50%

$$\frac{\text{Datorii financiare}}{\text{Capacitatea de autofinanţare}} \cdot 100 \rightarrow$$ în general, norma considerată a fi acceptabilă este de 2-4 ani

De asemenea, Centrala bilanţurilor Băncii Franţei calculează alte trei rate:

[1] Indicator financiar care va fi explicat şi exemplificat în volumul 2.

Scanned with OKEN Scanner

(i) **partea băncilor în îndatorire:**

$$\frac{\text{Împrumuturi bancare + credite bancare curente}^{1)}}{\text{Îndatorire}} \cdot 100,$$

permite să se aprecieze gradul de angajare a unei întreprinderi, vizavi de bănci, în raport cu îndatorirea sa totală.

(ii) **partea creditelor bancare curente în îndatorire:**

$$\frac{\text{Credite bancare curente}}{\text{Îndatorire}} \cdot 100,$$

un recurs foarte mare la aceste credite poate să fie semnul unei vulnerabilităţi.

(iii) **finanţarea curentă a necesarului în fond de rulment:**

$$\frac{\text{Credite bancare curente}}{\text{Necesar în fond de rulment}} \cdot 100,$$

precizează partea rezervată de întreprindere creditelor bancare curente, în finanţarea ansamblului necesarului în fond de rulment.

• **Împrumuturile şi datoriile asimilate** reprezintă un post al pasivului bilanţier care regrupează o paletă largă de datorii cu caracter financiar: împrumuturile din emisiunea de obligaţiuni; creditele bancare pe termen mediu şi lung primite de la alte societăţi comerciale şi unităţi bancare; datorii legate de participaţii; datorii privind concesiunile, brevetele, licenţele şi alte drepturi şi valori asimilate, preluate în patrimoniu; creditele bancare pe termen scurt; dobânzile datorate aferente acestor categorii de împrumuturi.

Împrumuturile din emisiunea de obligaţiuni, numite şi împrumuturi obligatare, sunt împrumuturi pe termen lung, emise de societăţile private, de sectorul public sau cel semipublic, agenţi care au, în general, acces pe piaţa financiară. De regulă, este vorba despre societăţi comerciale mari (societăţi pe acţiuni) care fac apel la economiile publice.

Aceste împrumuturi sunt divizate în părţi egale, numite obligaţiuni, rambursabile la o scadenţă determinată şi generatoare de dobânzi, de obicei anuale.

[1)] Sunt credite bancare pe termen scurt.

Scanned with OKEN Scanner

Titlurile sunt remise creditorilor care au subscris împrumutul, terţi numiţi şi obligatari. Orice obligaţiune are aceeaşi valoare nominală (valoare iniţială). Ea poate fi nominativă sau la purtător.

Conform normelor şi uzanţelor, valoarea obligaţiunilor emise de o societate pe acţiuni nu poate să depăşească trei pătrimi din capitalul vărsat existent, conform ultimului bilanţ aprobat.

Deşi nu este exclus ca obligaţiunile să fie vândute publicului chiar de societatea emitentă, în practica celor mai multor ţări se întâlneşte situaţia în care această operaţie se realizează prin intermediul unei instituţii financiare specializate sau al unui grup de bănci reunite într-un sindicat de emisiune.

Obligaţiunea este o valoare cu venit fix, în opoziţie cu acţiunea, care este o valoare cu venit variabil.

Dincolo de valoarea nominală a unei obligaţiuni, în operaţiile de vânzare şi de rambursare se operează cu alte două valori (preţuri):

- preţul de emisiune al obligaţiunii este preţul vărsat de subscriptor (cumpărător), în momentul emisiunii; acesta este, cel mai adesea, egal cu valoarea nominală, dar poate să fie inferior valorii nominale, pentru a face împrumutul obligatar mai atractiv.

- preţul de rambursare al obligaţiunii este preţul plătit subscriptorului la scadenţă; acest preţ trebuie să fie cel puţin egal cu valoarea nominală, dar poate să fie superior valorii nominale, pentru a face împrumutul obligatar mai atractiv. Dobânda obligaţiunii este venitul generat de aceasta (venit, din punctul de vedere al posesorului; cheltuială, din punct de vedere al întreprinderii emitente), calculat prin aplicarea unei rate fixe sau variabile asupra valorii nominale a obligaţiunii. Cuponul este mărimea dobânzii vărsate anual (cuponul = valoarea nominală a obligaţiunii x rata dobânzii).

În funcţie de tipul ratei dobânzii, pot fi distinse două categorii de împrumuturi din emisiunea de obligaţiuni:

(i) împrumuturi cu rată fixă, pentru care rata dobânzii este fixată în momentul emisiunii, pentru întreaga durată a împrumutului;

(ii) împrumuturi cu rată variabilă, care la rândul lor pot fi:

- împrumuturi cu rată revizuibilă (la 6 luni; la 3 ani etc.), prin referire la ratele pieţei obligatare (RPO) şi ale pieţei monetare (RPM);

- împrumuturi a căror remunerare este indexată, de exemplu, în funcţie de RPO sau RPM.

Scanned with OKEN Scanner

Fiecare categorie conţine o varietate de împrumuturi obligatare.

Amortizarea împrumutului obligatar este procesul de rambursare a obligaţiunilor, la nivelul preţului de rambursare. Obligaţiunile neamortizate încă integral sunt numite şi obligaţiuni vivante.

Modalitatea de rambursare a împrumuturilor obligatare se fixează în momentul emisiunii. Rambursarea se poate realiza:

(i)în integralitate, la scadenţă;

(ii) progresiv (în două sau mai multe tranşe):

- prin răscumpărare în bursă, sau
- prin procedeul tragerii la sorţi.

Modalităţile de rambursare prin „anuităţi constante" sau prin „amortizări constante" au dispărut, de regulă, din practica pieţelor financiare.

Durata împrumutului din emisiunea de obligaţiuni este aleasă de societăţile emitente; în practica europeană, cele mai frecvente durate sunt cuprinse în intervalul 8-10 ani.

Postul bilanţier „Împrumuturi şi datorii asimilate" cuprinde şi creditele primite prin conturile curente la bănci şi dobânzile aferente acestor credite, datoriile legate de participaţii şi dobânzile aferente, alte împrumuturi şi datorii asimilate şi dobânzile aferente, dintre care creditele bancare pe termen scurt (şi dobânzile aferente).

Cu excepţia creditelor bancare pe termen scurt, care fac obiectul trezoreriei, celelalte împrumuturi şi datorii, fiind surse pe termen mediu şi lung, fac obiectul determinării fondului de rulment.

• **Furnizori şi conturi asimilate**: acest post cuprinde datoriile faţă de furnizorii de materii prime, mărfuri şi servicii; efectele de plată aferente activităţii de exploatare; datoriile faţă de furnizorii de imobilizări; efectele de plată pentru imobilizări şi cheltuielile de plătit, sub forma furnizorilor a căror facturi sunt nesosite, dar a căror valoare este suficient de bine cunoscută. Prezenţa acestui din urmă element în bilanţul contabil este legată de necesitatea regularizărilor la inventar şi de aplicarea principiului independenţei exerciţiilor.

Termenul de „furnizori" desemnează datoriile întreprinderii faţă de terţi, de la care s-au cumpărat **pe credit** bunuri şi servicii. La baza înregistrării acestor datorii stau facturile. Cumpărările pentru care plata se face imediat sunt excluse din această categorie.

Creditul furnizori reprezintă finanţarea pe care o obţin întreprinderile, prin acordarea

Scanned with OKEN Scanner

– de către furnizorii acestora a unor scadenţe de plată mai mult sau mai puţin îndepărtate. Astfel de scadenţe diminuează, în mod sensibil, punctiile în trezorerie.

Creditele furnizori, în calitatea lor de surse, acoperă parţial nevoile de finanţare generate de gestiunea stocurilor şi a creditelor clienţi. Ele conduc la diminuarea necesarului în fond de rulment, mai ales în condiţiile în care mărimea lor se reînnoieşte în permanenţă prin jocul normal al vieţii întreprinderii.

Efectele de plată sunt cambii şi bilete la ordin remise la plată de către întreprindere furnizorilor ei.

• **Avansuri primite de la clienţi (clienţi-creditori)** reprezintă soldul sumelor încasate de la clienţi înainte de efectuarea livrărilor de bunuri, executărilor de lucrări şi prestărilor de servicii, în numele acestora.

• **Alte datorii** este un post compozit care reuneşte: datoriile faţă de personal (remuneraţii şi alte drepturi datorate, ajutoare materiale datorate, participarea salariaţilor la profit, drepturi de personal neridicate în termen etc.); datorii faţă de organismele de asigurări şi de protecţie socială (cotizaţiile sociale patronale şi ale salariaţilor); datorii faţă de bugetul de stat şi alte organisme publice (generate de impozitul pe profit, taxa pe valoarea adăugată de plătit, impozitul pe salarii, alte impozite şi taxe datorate etc.); datorii faţă de asociaţi (sumele depuse de asociaţi, ca aporturi, sau lăsate de aceştia la dispoziţia unităţii patrimoniale, inclusiv dobânzile aferente datorate; sumele datorate asociaţilor pentru retragerile de capital, dividendele datorate asociaţilor etc.); datorii faţă de creditori diverşi; datorii pentru vărsămintele rămase de efectuat privind titlurile de plasament.

O parte dintre aceste datorii (în special cele faţă de personal, faţă de organismele de asigurări şi de protecţie socială şi, parţial, cele faţă de bugetul de stat şi alte organisme publice) sunt datorii din exploatare. Ele participă, alături de datoriile comerciale, la calculul necesarului în fond de rulment (în sens substractiv).

IV. Conturile de regularizare şi asimilate

Problematica acestor valori se analizează similar şi simetric cu cea a conturilor de regularizare şi asimilate, cuprinse în structura activului. Această masă a pasivului cuprinde: veniturile constatate în avans, decontările din operaţii în curs de clarificare şi diferenţele de conversie-pasiv.

• **Veniturile constatate în avans** se referă la bunuri şi servicii facturate şi contabilizate în cursul exerciţiului, dar a căror livrare sau prestare nu va fi realizată decât în cursul exerciţiilor ulterioare. Sunt încadrate la acest post:

Scanned with OKEN Scanner

- valoarea facturilor trimise clienţilor, fără ca bunurile să fi fost livrate sau serviciile să fi fost prestate,

- venituri încasate precum chirii, abonamente, asigurări, dobânzi, corespunzătoare exerciţiului următor sau exerciţiilor următoare.

La sfârşitul exerciţiului, se poate spune că exerciţiul n "are o datorie" faţă de exerciţiul următor sau exerciţiile următoare. Pentru încadrarea acestor "datorii" pe termene de exigibilitate, intră în rol anexa. În măsura în care termenul de exigibilitate depăşeşte un an, analiştii financiari includ cota corespunzătoare în categoria capitalurilor permanente.

• **Decontările din operaţii în curs de clarificare** se referă la soldurile creditoare generate de operaţiile în curs de lămurire. Contul în cauză şi postul bilanţier aferent reprezintă, mai degrabă, un cont tranzitoriu sau de aşteptare. Altfel spus, funcţia sa de regularizare este foarte discutabilă. Oricum, în contextul analizelor financiare, valorile acestui cont trebuie retratate, pentru a nu distorsiona indicatorii în care sunt implicate masa şi structura pasivului.

• **Diferenţele de conversie-pasiv** reprezintă câştiguri latente din creanţe sau din datorii exprimate în monede străine. Ca şi în cazul diferenţelor de conversie-activ, ele sunt determinate ca diferenţă între valoarea de intrare, în lei, a creanţelor şi datoriilor exprimate în devize, stabilită la cursul zilei operaţiei de vânzare sau de cumpărare, şi valoarea în lei a acestora, la cursul ultimei zile a exerciţiului. Înscrierea acestor diferenţe în pasivul bilanţier are următoarele explicaţii:

- În primul rând, ele nu exprimă o situaţie favorabilă certă, pentru a afecta contul de profit şi pierdere. Situaţia favorabilă certă nu poate fi constatată decât în momentul încasării/plăţii, evenimente care nu s-au produs până la sfârşitul exerciţiului.

Soluţia afectării bilanţului contabil cu aceste diferenţe de conversie nu are un caracter universal. În unele ţări (de exemplu, în Marea Britanie), astfel de diferenţe afectează rezultatul exerciţiului (contul de profit şi pierdere).

- În al doilea rând, prezenţa lor în structura bilanţului răspunde necesităţilor unei informări corecte (sincere) a terţilor, utilizatori ai informaţiilor contabile.

În concluzie, în conformitate cu normele sistemului contabil românesc, pasivul bilanţier pune în evidenţă următoarea structură:

Scanned with OKEN Scanner

	PASIV	Valoarea la sfârşitul exerciţiului N-1	Valoarea la sfârşitul exerciţiului N
CAPITALURI PROPRII	Capital social, din care capital subscris şi vărsat Contul întreprinzătorului individual Prime legate de capital Diferenţe din reevaluare Rezerve Rezultatul reportat: Profitul nerepartizat Pierderea neacoperită Rezultatul exerciţiului: Profit Pierdere Repartizarea profitului Fonduri Subvenţii pentru investiţii Provizioane reglementate		
	I CAPITALURI PROPRII - TOTAL		
	II PROVIZIOANE PENTRU RISCURI ŞI CHELTUIELI		
DATORII	Împrumuturi şi datorii asimilate Furnizori şi conturi asimilate Avansuri primite de la clienţi (clienţi-creditori) Alte datorii		
	III DATORII - TOTAL		
	CONTURI DE REGULARIZARE ŞI ASIMILATE Venituri constatate în avans Diferenţe din operaţii în curs de clarificare Diferenţe de conversie - pasiv		
	IV CONTURI DE REGULARIZARE ŞI ASIMILATE - TOTAL		
	TOTAL PASIV (I+II+III+IV)		

2.4.8. Angajamentele în afara bilanţului şi alte elemente nepatrimoniale

Angajamentele în afara bilanţului sunt drepturi şi obligaţii ale căror efecte asupra mărimii sau compoziţiei patrimoniului sunt subordonate realizării unor condiţii sau operaţii ulterioare.

Angajamentele fac parte integrantă din eventualităţi. Ele trebuie să fie menţionate în anexă şi pot da naştere la constituirea de provizioane pentru riscuri, dacă la închiderea exerciţiului condiţia de care sunt legate are o probabilitate mare de realizare. Mărimea provizionului de constituit va fi egală cu riscul financiar probabil.

Deşi bilanţul prezintă situaţia financiară a unei întreprinderi, anumite operaţii

Scanned with OKEN Scanner

nerealizate (neefectuate) încă pot să contribuie la conturarea unei imagini mai complete asupra situaţiei financiare. Este vorba, bineînţeles, de operaţii încadrate în categoria angajamentelor în afara bilanţului. De exemplu, atunci când o întreprindere se constituie drept garant în favoarea unui terţ, acest fapt nu generează înregistrări în conturile bilanţiere. Totuşi, riscul datorat unor eventuale dificultăţi financiare (de exemplu, starea avansată şi prelungită de incapacitate de plată sau chiar insolvabilitatea) ale terţului poate conduce la dificultăţi financiare şi în întreprinderea care s-a constituit drept garant, întreprindere ce trebuie să îşi asume un angajament.

Angajamentele în afara bilanţului cuprind angajamente acordate şi angajamente primite.

Angajamentele acordate de întreprindere se referă la giruri (avalul unei cambii), cauţiuni, garanţii sau alte angajamente acordate şi reflectă creanţe eventuale ale unei întreprinderi asupra terţilor, în cazul în care aceasta va fi determinată să plătească în locul terţilor sumele ce constituie obiectul angajamentelor.

Angajamentele primite de întreprindere se referă la giruri, cauţiuni, garanţii sau alte angajamente primite şi reflectă creanţe eventuale ale terţilor asupra întreprinderii, în cazul în care aceştia vor fi determinaţi să plătească, în locul unităţii patrimoniale în cauză, sumele ce constituie obiectul angajamentelor.

Pentru completarea imaginii asupra situaţiei financiare, contabilitatea trebuie să reflecte şi alte elemente nepatrimoniale: mijloacele fixe luate cu chirie; valori materiale primite spre prelucrare sau reparare; valorile materiale primite în păstrare sau custodie; debitorii scoşi din activ şi urmăriţi în continuare; debitorii din amenzi şi penalităţi pretinse; redevenţele, locaţiile de gestiune, chiriile şi alte datorii asimilate; efectele scontate şi neajunse la scadenţă; alte valori în afara bilanţului.

Astfel de elemente sunt oglindite prin „conturile de ordine şi evidenţă" sau „conturile în afara bilanţului", conturi care funcţionează pe baza regulilor partidei simple.

2.5. Contul de profit şi pierdere şi performanţele întreprinderii

2.5.1. Conceptul de performanţă şi suportul ei informaţional

Încă de acum o jumătate de mileniu, Luca Paciolo arăta în prima lucrare[1)] de literatură contabilă (1494) că „scopul fiecărui negustor este de a dobândi câştig

[1)] Luca Paciolo, Tratat de contabilitate în partidă dublă, versiune românească de Dumitru Rusu şi Ştefan Cuciureanu, Editura Junimea, Iaşi, 1981, p. 100.

Scanned with OKEN Scanner

licit şi competent pentru subzistenţa sa". De fapt, Paciolo vulgariza ceea ce sesizaseră negustorii italieni: existenţa oricărei afaceri este condiţionată de obţinerea unui câştig, din moment ce ei utilizau la 1434 un instrument pentru măsurarea performanţei - contul de profit şi pierdere (utile e danno)[1].

Dacă la sfârşitul Evului Mediu, când economia bazată pe capital era incipientă, măsura performanţei unei afaceri era **câştigul**, în secolul al XIX-lea, marile companii pe acţiuni ce operau în industrie şi comerţ îşi măsurau şi analizau periodic performanţa prin **profitul** prezentat în contul de profit şi pierdere.

Contul de profit şi pierdere sau contul de rezultate este documentul contabil de sinteză care măsoară **performanţele activităţii unei întreprinderi**, în cursul unei perioade date. El constituie o sinteză a **contabilităţii de flux** la nivel microeconomic, deoarece pune în evidenţă fluxurile de valoare care au contribuit la creşterea sau micşorarea bogăţiei unei întreprinderi, pentru o anumită durată. Însă, definirea performanţei firmei se face diferit, în funcţie de interesele utilizatorilor de informaţie contabilă şi de postulatele şi principiile contabile reţinute pentru determinarea rezultatului. Astfel, unii utilizatori de informaţie contabilă sunt interesaţi mai mult de informaţia privind profitul întreprinderii, pe când alţii urmăresc fluxurile (viitoare) de trezorerie. Chiar noţiunea de profit sau beneficiu nu este definită în acelaşi mod de economişti şi de profesionişti contabili[2].

Astfel, unii experţi contabili nu includ în beneficiu anumite elemente care contribuie la creşterea generală şi la reuşita firmei. În schimb, economistul J.R. Hicks (în „Value and Capital", Oxford, 1946) defineşte beneficiul ca „mărimea maximală pe care un individ poate să o cheltuiască în cursul unei perioade, fără ca situaţia financiară să se modifice". Mai mult, conform uneia dintre interpretările definiţiei lui Hicks, nu trebuie măsurat numai beneficiul monetar, ci şi beneficiul fizic, reprezentat de „măsura creşterii bogăţiei, care provine din anumite calităţi particulare" ca, de exemplu, din creşterea gradului de pregătire profesională. Deşi experţii contabili recunosc utilitatea măsurării acestor elemente calitative, o astfel de evaluare prezintă un anumit grad de incertitudine datorat atât limitelor teoriei economice actuale cât şi instrumentarului metodologic al contabilităţii.

Măsurarea performanţelor întreprinderii vizează, în mod esenţial, **măsurarea profitului**, care poate fi abordată astăzi din trei unghiuri de vedere[3]:

[1] Consideraţii privind crearea contului de profit şi pierdere sunt prezentate de Niculae Feleagă în lucrarea „Controverse contabile", Editura Economică, 1996, p. 27-28.

[2] Niculae Feleagă, Op. cit., p. 132.

[3] Niculae Feleagă, Îmblânzirea junglei contabilităţii - concept şi normalizare în contabilitate, Editura Economică, 1996, p. 141-142.

Scanned with OKEN Scanner

- **Patrimonial**, prin compararea valorii unei întreprinderi referitoare la două momente diferite, utilizând aceleaşi metode de evaluare.

- **Economic**, prin deducerea cheltuielilor din venituri, ambele referitoare la aceeaşi perioadă.

- **Financiar**, prin deducerea amortizării din fluxurile nete de trezorerie (acest din urmă unghi de vedere este derivat din cel economic).

Din punct de vedere patrimonial, măsurarea profitului întreprinderii pleacă de la ecuaţia juridică a bilanţului:

Active - Datorii = Capitaluri proprii

Apoi, prin compararea capitalurilor proprii aferente a două exerciţii succesive, se poate determina rezultatul:

Capitaluri proprii aferente exerciţiului N	-	Capitaluri proprii aferente exerciţiului N-1	=	Rezultatul exerciţiului N

Deoarece această relaţie nu ţine cont de posibilele modificări ale capitalului social intervenite în cursul exerciţiului (creşteri de capitaluri prin aporturi în numerar şi în natură sau ca urmare a conversiilor de datorii, reduceri de capital social), cât şi de faptul că o parte din profit poate fi distribuită asociaţilor sub formă de dividende, ecuaţia care permite determinarea rezultatului exerciţiului este:

Variaţia capitalurilor proprii între două exerciţii succesive (N şi N-1)	-	Creşterile de capital social aferente exerciţiului N	+	Distribuiri de dividende şi, eventual, reduceri de capital social aferente exerciţiului N	=	Rezultatul exerciţiului N

Determinarea rezultatului exerciţiului prin prisma abordării patrimoniale este criticabilă în perioada de creşteri de preţuri, deoarece ajustările aduse elementelor

Scanned with OKEN Scanner

patrimoniale, ca urmare a variaţiilor de preţuri, se pot realiza prin metode diferite, ceea ce atrage furnizarea mai multor imagini (mărimi) plauzibile de rezultate.

Punctul de vedere economic defineşte rezultatul ca diferenţă între venituri şi cheltuieli:

Venituri - Cheltuieli = Rezultatul exerciţiului

Rezultatul poate fi o mărime pozitivă, denumită **profit** sau beneficiu, atunci când veniturile sunt mai mari decât cheltuielile, sau o mărime valorică negativă, denumită **pierdere**, în situaţia inversă.

Dificultatea determinării rezultatului exerciţiului, din punct de vedere economic, pleacă de la controversele privind definirea şi conectarea veniturilor şi cheltuielilor aferente unui exerciţiu.

Din punct de vedere financiar, rezultatul exerciţiului apare ca variaţia trezoreriei întreprinderii în cursul unei perioade, prin compararea fluxurilor de încasări cu cele de plăţi. Deoarece autofinanţarea întreprinderii este asigurată de rezultatul exerciţiului (profit) şi creşterea amortizării şi provizioanelor, care sunt cheltuieli calculate, negeneratoare de plăţi, relaţia care exprimă mărimea rezultatului în această abordare este[1]:

Capacitatea de autofinanţare	-	Cheltuieli cu amortizarea şi provizioanele	=	Rezultatul exerciţiului

Contul de profit şi pierdere prezintă importanţă pentru o gamă largă de utilizatori de informaţie contabilă, fiecare urmărind satisfacerea propriilor nevoi informaţionale. Astfel, plecând de la contul de profit şi pierdere, **investitorii şi creditorii** pot să evalueze fluxurile viitoare de trezorerie ale întreprinderii. În felul acesta, investitorii pot să evalueze, cu cea mai mare exactitate, valoarea economică a întreprinderii unde sunt acţionari, iar creditorii pot să determine măsura în care întreprinderea îşi va putea rambursa datoriile.

Previziunea fluxurilor de trezorerie se face prin actualizarea performanţelor (profiturilor) trecute ale întreprinderii, iar atunci când există o corelaţie raţională între performanţele trecute şi cele viitoare, estimarea rezultatelor şi fluxurilor de trezorerie viitoare nu trebuie pusă la îndoială.

[1] Pentru detalii vezi Niculae Feleagă (coordonator), Contabilitatea aprofundată, Editura Economică, 1996, pag. 59-61.

Scanned with OKEN Scanner

Contul de rezultate poate fi utilizat şi de alte categorii de utilizatori: **clienţii** vor să fie informaţi asupra capacităţii în care întreprinderea le poate furniza bunurile şi serviciile de care au nevoie; **sindicatele** sunt interesate să examineze rezultatele în vederea negocierii de noi convenţii colective; **guvernele** utilizează informaţiile privind rezultatele pentru fundamentarea politicilor economice şi fiscale; în fine, **managerii** utilizează contul de profit şi pierdere pentru evaluarea eficacităţii resurselor consumate şi proiectarea de noi strategii de firmă.

Întocmirea contului de profit şi pierdere, ca şi a bilanţului contabil, constituie, de regulă, o **obligaţie legală** pentru societăţile comerciale sau grupurile de societăţi. Prezentarea contului de rezultate variază, însă, de la o ţară la alta, în funcţie de particularităţile economice, juridice şi fiscale ale fiecărei ţări, cât şi de experienţa de normalizare contabilă.

Practica contabilă contemporană permite conturarea unei **tipologii de prezentare a contului de profit şi pierdere**, care are la bază două criterii:

1) **Clasificarea conturilor de rezultate după forma de prezentare:**

- sub formă de **tablou bilateral** sau forma de cont (schemă orizontală care prezintă în partea stângă cheltuielile şi pierderile, iar în partea dreaptă, veniturile şi profiturile);
- sub formă de listă (sau schema veritcală care descrie formarea rezultatului).

Cea mai utilizată formă de prezentare a contului de profit şi pierdere, pe plan mondial, este forma listă.

2) **Clasificarea conturilor de rezultate după conţinutul informaţional:**

- cont de rezultate cu prezentarea **destinaţiei** cheltuielilor şi veniturilor (sau cu prezentarea pe funcţiuni sau pe activităţi a veniturilor şi cheltuielilor).

Literatura de specialitate consemnează diferite opinii asupra avantajelor şi limitelor fiecărui mod de prezentare a contului de rezultate. Astfel, se consideră că forma listă a contului de profit şi pierdere pune în evidenţă rezultatul generat de fiecare tip de activitate desfăşurată de o întreprindere (ca, de exemplu, rezultatul din exploatare, rezultatul financiar, rezultatul curent şi rezultatul excepţional).

Alte opinii consideră că **prezentarea contului de rezultate după natura economică a cheltuielilor şi veniturilor** este cea care răspunde unui **criteriu obiectiv**, prin opoziţie cu delimitarea **cheltuielilor pe funcţiuni ale întreprinderii**, considerată ca fiind o **prezentare subiectivă**. Subiectivismul este explicat prin modul de delimitare a funcţiunilor întreprinderii (de producţie, vânzare, administraţie, cercetare-dezvoltare, financiară etc.), dat fiind că întreprinderea este supusă unor

Scanned with OKEN Scanner

mutaţii permanente, atât datorită mediului intern cât şi celui extern. În plus, introducerea de noi funcţiuni prezintă destule limite, deoarece acest decupaj funcţional duce la subiectivism în repartiţia cheltuielilor, fapt ce are drept consecinţă dezinformarea terţilor.

Practica prezentării contului de rezultate în forma listă verticală şi pe funcţiuni ale întreprinderii (sau după criteriul centrelor de costuri) este întâlnită, în special, în ţările anglo-saxone, cu un sistem contabil de întreprindere de tip **monist**, în care contabilitatea financiară este conectată cu contabilitatea de gestiune, cât şi în alte ţări unde normalizatorul contabil a prevăzut şi această alternativă. Această formă de prezentare a contului de rezultate răspunde mai bine nevoilor informaţionale ale managerilor, deoarece oferă **în mod direct** datele necesare gestiunii firmei (în special, costul vânzărilor), aşa cum rezultă din următoarea schemă simplificată:

Abordarea contului de rezultate pe funcţiuni ale întreprinderii (sau abordarea „analitică")
Cifra de afaceri - Costul producţiei vândute
= Marja - Cheltuieli externe şi interne, altele decât cheltuielile de producţie
= Rezultat

Structurarea contului de profit şi pierdere după **natura economică a cheltuielilor** permite determinarea valorii adăugate la nivelul întreprinderii şi furnizarea de informaţii necesare conturilor naţionale. Această clasificare a cheltuielilor asigură facilitarea prelucrării informaţiei contabile, deoarece înregistrările în contabilitate se fac plecând de la natura operaţiei consemnate în documente, independent de destinaţia internă a cheltuielii. Controlul intern şi extern este, de asemenea, facilitat. De regulă, prezentarea contului de rezultate după natura veniturilor şi cheltuielilor se întâlneşte în ţările cu un sistem contabil de întreprindere de tip **dualist**, caracterizat prin deconectarea, în diverse grade, a contabilităţii financiare de contabilitatea de gestiune.

Prezentarea contului de rezultate după natura veniturilor şi cheltuielilor este

Scanned with OKEN Scanner

considerată că răspunde contabilităţii generale deoarece prezintă mărimea valorii adăugate de întreprindere şi explică modul ei de împărţire între participanţii la crearea acestei valori, aşa cum rezultă din următoarea schemă:

Abordarea contului de rezultate după natura economică a veniturilor şi cheltuielilor (sau abordarea „generală")
Producţie - Consumaţii provenind de la terţi (consum intermediar)
= Valoarea adăugată - Suma cheltuielilor interne
= Rezultat

Această structurare a contului de profit şi pierdere prezintă informaţii globale asupra întreprinderii privind capacitatea acesteia de a genera o valoare adăugată la intrările în ciclul de exploatare, ca urmare a mijloacelor proprii (echipamente, personal) utilizate în procesul de producţie şi de distribuţie şi creează posibilitatea unor analize globale privind performanţa întreprinderii. În practică, această prezentare are inconvenientul că modul de determinare a valorii adăugate, util şi în contabilitatea naţională, se limitează doar la stabilirea valorii adăugate, fără a explica modul ei de formare, ceea ce îi limitează utilitatea în gestiunea întreprinderii. De aceea, unele soluţii propun prezentarea contului de rezultate după natura economică a veniturilor şi cheltuielilor, cu o clasificare secundară a cheltuielilor după funcţiile întreprinderii.

Informaţia privind performanţa întreprinderii este furnizată, în principal, de contul de rezultate, însă un cont de profit şi pierdere oferă o imagine incompletă a performanţei, fiind necesară folosirea lui împreună cu bilanţul contabil şi un tablou de evoluţie a situaţiei financiare (tabloul de finanţare sau tabloul fluxurilor de trezorerie).

Scanned with OKEN Scanner

2.5.2. Abordări contemporane privind contul de profit şi pierdere

2.5.2.1. Lucrările Uniunii (Comunităţii) Europene şi contul de profit şi pierdere

Directiva a IV-a europeană privind documentele contabile de sinteză ale societăţilor de capitaluri instituie **scheme obligatorii** pentru prezentarea contului de profit şi pierdere[1]. Totuşi, datorită diferenţelor de cultură şi tradiţie contabilă din ţările comunitare, obligativitatea prezentării standardizate a contului de rezultate se manifestă prin posibilitatea de **opţiune** între mai multe scheme de cont de profit şi pierdere.

Conflueţa în spaţiul Uniunii Europene a tradiţiei contabile franco-germane, bazată pe **preferinţa prezentării cheltuielilor şi veniturilor după natura lor economică** cu modelul anglo-saxon, care privilegiază abordarea **cheltuielilor şi veniturilor pe funcţii ale întreprinderii**, a făcut ca Directiva a IV-a să lase în competenţa statelor membre alegerea între cele două clasificări a cheltuielilor şi veniturilor prezentate in contul de rezultate. Astfel, sunt prevăzute patru scheme pentru contul de profit şi pierdere: sub formă listă şi sub formă tabelară (sau de cont); cu prezentarea cheltuielilor după originea sau natura lor şi prezentarea cheltuielilor după destinaţia sau funcţiile lor. După unele aprecieri, în ţările comunitare, aproximativ jumătate din societăţi prezintă scheme ale contului de rezultate structurate după natura economică a cheltuielilor, iar cealaltă jumătate, plecând de la funcţiile întreprinderii, fiind întâlnite ambele forme de prezentare („listă" cât şi tablou bilateral).

Pentru asigurarea comparabilităţii informaţiei contabile, Directiva a IV-a europeană prevede ca fiecare post din contul de rezultate să prezinte valori pentru exerciţiul curent cât şi pentru exerciţiul precedent.

Schemele de cont de rezultate, propuse de Directiva a IV-a, cu analiza cheltuielilor după originea sau natura lor, în format „listă" şi în format cont, se prezintă astfel[2]:

---

[1] Conform articolelor 23-26 din Directiva a IV-a europeană privind conturile anuale ale societăţilor de capitaluri, 1978.

[2] După versiunea prezentată de Niculae Feleagă în Îmblânzirea junglei contabilităţii - concept şi normalizare în contabilitate, Editura Economică, 1996, pag. 205-206.

Scanned with OKEN Scanner

Structura detaliată a contului de profit şi pierdere, format „listă", cu prezentarea cheltuielilor după natura lor

1. Mărimea netă a cifrei de afaceri	
2. Variaţia stocurilor de produse finite şi lucrări în curs de execuţie	
3. Lucrări efectuate de întreprindere, pentru sine, şi înregistrate în activ	
4. Alte venituri din exploatare	
5. a) Cheltuieli cu materiile prime şi materialele consumabile	
b) Alte cheltuieli externe	
6. Cheltuieli de personal	
a) Salarii şi alte drepturi de personal	
b) Cheltuieli sociale, cu menţionarea separată a celor care acoperă pensiile	
7. a) Corectările de valoare[1)] privind cheltuielile de constituire, imobilizările corporale şi necorporale	
b) Corectările de valoare privind elementele activului circulant, în măsura în care ele depăşesc corectările normale de valoare în cadrul întreprinderii	
8. Alte cheltuieli de exploatare	
9. Venituri care provin din participaţii, cu menţionarea separată a celor ce provin de la întreprinderile legate	
10. Venituri,care provin din alte valori mobiliare şi din alte creanţe ale activului imobilizat, cu menţionarea separată a celor ce provin de la întreprinderile legate	
11. Alte dobânzi şi venituri asimilate, cu menţionarea separată a celor ce provin de la întreprinderile legate	
12. Corectările de valoare privind imobilizările financiare şi valorile mobiliare aparţinând activului circulant	
13. Dobânzi şi cheltuieli asimilate, cu menţionarea separată a celor ce vizează întreprinderile legate	
14. Impozitul asupra rezultatului care provine din activităţile ordinare	
15. Rezultatul care provine din activităţi ordinare, după impozitare	
16. Venituri excepţionale	
17. Cheltuieli excepţionale	
18. Rezultatul excepţional	
19. Impozitul asupra rezultatului excepţional	
20. Alte impozite care nu figurează în posturile anterioare	
21. Rezultatul exerciţiului	

[1)] Corectările de valoare trebuie interpretate ca „amortizări" şi „provizioane pentru depreciere", după caz.

Scanned with OKEN Scanner

Structura detaliată a contului de profit şi pierdere, format „cont", cu prezentarea cheltuielilor după natura lor

A.	Cheltuieli		B.	Venituri	
1.	Reducerea stocului de produse finite şi lucrări în curs de execuţie		1.	Mărimea netă a cifrei de afaceri	
			2.	Creşterea stocului de produse finite şi lucrări în curs de execuţie	
2.	a) Cheltuieli cu materiile prime şi materialele consumabile b) Alte cheltuieli externe		3.	Lucrări efectuate de întreprindere, pentru sine, şi înregistrate în activ	
3.	Cheltuieli de personal a) Salarii şi alte drepturi de personal b) Cheltuieli sociale, cu menţionarea separată a celor ce acoperă pensiile				
4.	a) Corectările de valoare privind cheltuielile de constituire, imobilizările corporale şi necorporale b) Corectările de valoare privind elementele activului circulant, în măsura în care ele depăşesc corectările normale de valoare în cadrul întreprinderii				
5.	Alte cheltuieli de exploatare		4.	Alte venituri din exploatare.	
6.	Corectări de valoare privind imobilizările financiare şi valorile mobiliare aparţinând activului circulant		5.	Venituri care provin din participaţii, cu menţionarea separată a celor care provin de la întreprinderile legate	
7.	Dobânzi şi cheltuieli asimilate, cu menţionarea separată a celor ce vizează întreprinderile legate		6.	Venituri care provin din alte valori mobiliare şi din creanţe ale activului imobilizat cu menţionarea separată a celor ce provin de la întreprinderile legate	
			7.	Alte dobânzi şi venituri asimilate, cu menţionarea separată a celor ce provin de la întreprinderile legate	
8.	Impozitul asupra rezultatului care provine din activităţile ordinare.				
9.	Rezultatul[1] care provine din activităţi ordinare, după impozitare		8.	Rezultatul care provine din activităţi ordinare, după impozitare.	
10.	Cheltuieli excepţionale		9.	Venituri excepţionale	
11.	Impozitul asupra rezultatului excepţional				
12.	Alte impozite care nu figurează la posturile anterioare				
13.	Rezultatul exerciţiului		10.	Rezultatul exerciţiului	

[1] În formatul orizontal sau de „cont" al contului de profit şi pierdere, rezultatele sunt trecute în coloana „cheltuieli", în caz de profit, sau în coloana „venituri", în caz de pierdere.

Scanned with OKEN Scanner

Schemele de cont de rezultate, cu analiza cheltuielilor după originea sau natura lor, sunt centrate pe calculul indicatorilor „**producţia exerciţiului**" şi „**valoarea adăugată**", fiind orientate către macrocontabilitate[1)] şi cerinţelor de ordin fiscal.

Structura contului de rezultate, în format „listă" şi „cont", cu analiza cheltuielilor după destinaţia sau funcţia lor, prevăzută de Directiva a IV-a, este[2)]:

Structura detaliată a contului de profit şi pierdere, format „listă", cu prezentarea cheltuielilor după destinaţia lor

1. Mărimea netă a cifrei de afaceri
2. Costul producţiei prestaţiilor furnizate, pentru realizarea cifrei de afaceri (inclusiv corectările de valoare)
3. Rezultatul brut care provine din cifra de afaceri
4. Costurile de distribuţie (inclusiv corectările de valoare)
5. Cheltuielile generale administrative (inclusiv corectările de valoare)
6. Alte venituri din exploatare
7. Venituri care provin din participaţii, cu menţionarea separată a celor care provin de la întreprinderile legate
8. Venituri care provin din alte valori mobiliare şi din creanţe ale activului imobilizat, cu menţionarea separată a celor care provin de la întreprinderile legate
9. Alte dobânzi şi venituri asimilate, cu menţionarea separată a celor care provin de la întreprindeile legate
10. Corectările de valoare privind imobilizările financiare şi valorile mobiliare aparţinând activului circulant
11. Dobânzi şi cheltuieli asimilate, cu menţionarea separată a celor care provin de la întreprinderile legate
12. Impozitul asupra rezultatului care provine din activităţile ordinare
13. Rezultatul care provine din activităţi ordinare, după impozitare
14. Venituri excepţionale
15. Cheltuieli excepţionale
16. Rezultatul excepţional
17. Impozitul asupra rezultatului excepţional
18. Alte impozite care nu figurează la posturile anterioare
19. Rezultatul exerciţiului

[1)] În linii mari, suma valorilor adăugate de agenţii economici formează produsul intern brut (PIB), indicator macroeconomic furnizat de contabilitatea naţională.

[2)] După versiunea prezentată de Niculae Feleagă în Îmblânzirea junglei contabilităţii - concept şi normalizare în contabilitate, Editura Economică, 1996, pag. 207-208.

Scanned with OKEN Scanner

Structura detaliată a contului de profit şi pierdere, format „cont", cu prezentarea cheltuielilor după destinaţia lor

A.	Cheltuieli		B.	Venituri	
1.	Costurile de producţie ale prestaţiilor furnizate, pentru realizarea cifrei de afaceri (inclusiv corectările de valoare)		1.	Mărimea netă a cifrei de afaceri	
2.	Costurile de distribuţie (inclusiv corectările de valoare)		2.	Alte venituri din exploatare	
3.	Cheltuielile generale administrative (inclusiv corectările de valoare)		3.	Venituri care provin din participaţii, cu menţionarea separată a celor care provin de la întreprinderile legate	
4.	Corectările de valoare privind imobilizările financiare şi valorile mobiliare aparţinând activului circulant		4.	Venituri care provin din alte valori mobiliare şi din creanţe ale activului imobilizat, cu menţionarea separată a celor care provin de la întreprinderile legate	
5.	Dobânzi şi cheltuieli asimilate, cu menţionarea separată a celor care vizează întreprinderile legate		5.	Alte dobânzi şi venituri asimilate, cu menţionarea separată a celor care provin de la întreprinderile legate	
6.	Impozitul asupra rezultatului care provine din activităţi ordinare				
7.	Rezultatul care provine din activităţi ordinare, după impozitare		6.	Rezultatul care provine din activităţi ordinare după impozitare	
8.	Cheltuieli excepţionale		7.	Venituri excepţionale	
9.	Impozitul asupra rezultatului excepţional				
10.	Alte impozite care nu figurează la posturile anterioare				
11.	Rezultatul exerciţiului		8.	Rezultatul exerciţiului	

Scanned with OKEN Scanner

Modelul de cont de rezultate cu prezentarea cheltuielilor după destinaţia lor (numit şi „pe funcţiuni") în format „listă" sau "cont" face distincţia între costurile de producţie, costurile de distribuţie, cheltuielile generale administrative, cheltuielile financiare şi cheltuielile excepţionale şi este orientat spre calculul **„rezultatului brut"**.

În cazul când prezentarea contului de profit şi pierdere se face după criteriul destinaţiei cheltuielilor (sau pe „funcţii"), Directiva a IV-a europeană cere ca în anexă să fie furnizate informaţii privind unele cheltuieli după natura lor (cum sunt cheltuielile cu salariile şi alte drepturi de personal şi cheltuielile sociale).

Remarcăm faptul că toate cele patru scheme de cont de rezultate prevăzute de Directiva a IV-a europeană relevă distinct rezultatul din activităţi ordinare faţă de rezultatul excepţional (primul format prezintă trei niveluri de rezultat: rezultatul care provine din activităţi ordinare, după impozitare, rezultatul excepţional şi rezultatul exerciţiului; al doilea şi al patrulea format nu prezintă rezultatul excepţional, deşi creează condiţiile pentru determinarea lui; formatul al treilea prezintă, în plus faţă de primul, rezultatul brut). De fapt, diferenţa majoră între modelul de cont de rezultate cu cheltuielile după natura economică, faţă de modelul cu cheltuielile după destinaţia lor, constă în prezentarea cheltuielilor de exploatare (numai structurarea cheltuielilor de exploatare după natura lor diferă de cea reţinută în optica funcţională).

2.5.2.2. Contul de profit şi pierdere şi normalizarea contabilă internaţională

Organismul internaţional de normalizare contabilă (IASC) consideră contul de rezultate ca un component al ansamblului de situaţii financiare[1)] destinate procesului de informare financiară.

În „Cadrul de pregătire şi prezentare a situaţiilor financiare", denumit uzual şi **cadru conceptual,** IASC a definit elementele care măsoară performanţa întreprinderii: veniturile şi cheltuielile.

Veniturile sunt **creşteri de avantaje economice** în cursul perioadei de gestiune (exerciţiului financiar), sub formă de creşteri de active sau de diminuări de pasive, care au ca rezultat creşterea capitalurilor proprii, sub alte forme decât

[1)] În principiu, situaţiile financiare cuprind bilanţul, contul de rezultate, tabloul de trezorerie şi anexa.

Scanned with OKEN Scanner

noile aporturi de capital. Altfel spus, un venit este **orice creştere de capitaluri proprii**, alta decât creşterea capitalului.

În această definiţie se cuprind **veniturile care provin din activitatea curentă** a întreprinderii sau venituri propriu-zise (vânzări, onorarii, comisioane, chirii, redevenţe, dobânzi, dividende etc.) cât şi alte venituri şi plusuri de valori sau **câştiguri** (plusurile de valoare din reevaluarea activelor, profiturile din cedarea imobilizărilor etc.)

Un venit este contabilizat în contul de rezultate numai atunci când s-a produs o **creştere de avantaje economice viitoare**, generate de o creştere de active sau o diminuare de pasive, şi când această creştere poate fi măsurată în mod fiabil.

Cheltuielile sunt definite de cadrul conceptual al IASC ca **diminuări de avantaje economice,** în cursul unui exerciţiu sub forma diminuării activelor sau creşterii pasivelor şi care au generat o scădere de capitaluri proprii, alta decât distribuirile către proprietarii de capital. Deci, orice diminuare de capitaluri proprii, alta decât reducerea capitalului social sau distribuirea de dividende, constituie o cheltuială.

Ca şi în cazul veniturilor, putem distinge **cheltuieli propriu-zise**, care rezultă **din activitatea curentă** (cum sunt costul vânzărilor, cheltuielile de personal, amortizarea etc.) şi **pierderile şi minusurile de valoare** (rezultând din catastrofe naturale, din vânzarea activelor imobilizate, din variaţia cursului valutar etc.), care pot să rezulte sau nu din activităţi curente ale întreprinderii.

O cheltuială este contabilizată în contul de profit şi pierdere atunci când s-a produs o **diminuare a avantajelor economice viitoare,** generată de o diminuare de activ şi o creştere de pasiv, şi atunci când această diminuare poate fi măsurată în mod fiabil.

Pentru ca rezultatul contabil să măsoare corect performanţa întreprinderii este necesară respectarea **principiului conectării cheltuielilor la venituri**, adică din momentul contabilizării unui venit în contul de rezultate trebuie să se contabilizeze şi toate cheltuielile care au contribuit la obţinerea acelui venit.

Atunci când avantajele economice sunt aşteptate pe mai multe exerciţii şi asocierea lor cu cheltuielile corespunzătoare nu poate fi determinată decât vag sau indirect, cheltuielile sunt înscrise în contul de rezultate pe baza procedurilor sistematice şi raţionale de alocare (în cazul cheltuielilor generate de utilizarea

Scanned with OKEN Scanner

imobilizărilor necorporale şi mijloacelor fixe, acest procedeu se numeşte amortizare).

Dacă o plată nu produce nici un avantaj economic viitor ea este contabilizată imediat ca o cheltuială. De asemenea, este contabilizată ca o cheltuială şi datoria care nu generează contabilizarea unui activ în contrapartidă, ca de exemplu un pasiv generat de garanţia unui produs vândut.

În doctrina organismului internaţional de normalizare contabilă este definită noţiunea de **rezultat net al exerciţiului**[1], care cuprinde două categorii de elemente:

- rezultatul activităţilor ordinare;
- elementele extraordinare.

Fiecare din aceste două categorii de rezultat trebuie să facă obiectul unei prezentări separate în contul de rezultate.

La determinarea rezultatului net al exerciţiului trebuie luate în calcul toate veniturile şi cheltuielile constatate în cursul exerciţiului, afară de cazul când o normă contabilă internaţională dispune sau autorizează o altă **soluţie** contabilă. În categoria elementelor susceptibile să satisfacă definiţiile de venituri şi cheltuieli date de cadrul conceptual al IASC dar care sunt excluse de la determinarea rezultatului net al exerciţiului, sunt incluse diferenţele din reevaluarea imobilizărilor[2] şi profiturile sau pierderile care rezultă din conversia situaţiilor financiare unei întreprinderi străine[3].

În accepţia normei contabile internaţionale nr. 8 (IAS 8) distincţia între un element **ordinar** şi unul **extraordinar** se face mai mult după **natura evenimentului sau operaţiei**, decât după frecvenţa sa.

Activitatea ordinară a unei întreprinderi cuprinde toate operaţiile efectuate conform obiectului ei de activitate, fie cu titlu principal, fie cu titlu auxiliar. Aproape toate operaţiile şi evenimentele realizate sau suportate de întreprindere şi care formează activitatea ordinară nu fac obiectul unei publicităţi particulare prin contul de rezultate. Însă, atunci când anumite venituri sau cheltuieli prezintă o importanţă, o natură sau o incidenţă, a căror menţionare este utilă pentru a explica performanţa întreprinderii în cursul exerciţiului, natura şi suma acestor elemente trebuie specificate separat în contul de profit şi pierdere. Circumstanţele ce pot genera

[1] Vezi norma contabilă internaţională nr. 8 (IAS 8) - Rezultat net al exerciţiului, erori fundamentale şi schimbări de metode contabile, revizuită în anul 1993.

[2] Vezi norma contabilă internaţională nr. 16 (IAS 16) - Imobilizări corporale, revizuită în anul 1993.

[3] Vezi norma contabilă internaţională nr. 21 (IAS 21) - Efectele variaţiilor de curs ale monedelor străine, revizuită în anul 1993.

Scanned with OKEN Scanner

astfel de elemente, care trebuie menţionate separat în contul de rezultate sunt:

- deprecierile de stocuri sau imobilizări corporale;
- restructurarea activităţilor unei întreprinderi;
- cesiunea de imobilizări corporale şi participaţii;
- abandonurile unor activităţi;
- lichidarea de litigii;
- virarea de provizioane la venituri.

Trebuie să remarcăm că rezultatul acestor circumstanţe face parte din rezultatul activităţii ordinare, elementele de venituri şi cheltuieli cu un rol important în explicarea performanţei întreprinderii fiind menţionate distinct în contul de profit şi pierdere.

Elementele extraordinare sunt veniturile şi cheltuielile generate de evenimente sau operaţii strict delimitate de activităţile ordinare ale întreprinderii şi care, în consecinţă, nu pot fi considerate că se pot reproduce într-un mod frecvent. În principiu, elementele extraordinare sunt rare şi scapă de sub controlul întreprinderii (catastrofe naturale, exproprieri).

Pentru constatarea unui element extraordinar, natura evenimentului este prioritară frecvenţei sale. De exemplu, pierderile ca urmare a unui cutremur constituie un element extraordinar pentru marea majoritate a întreprinderilor, însă pentru o întreprindere de asigurări, care face asigurări împotriva acestui risc, evenimentul în cauză constituie un element ordinar, deoarece face parte din obiectul său de activitate.

Elementele extraordinare constituie un element distinct al rezultatului net al exerciţiului; natura şi suma fiecărui element trebuie să fie menţionate separat în contul de rezultate. În acest sens, în contul de profit şi pierdere se va prezenta:

- fiecare element extraordinar;
- sau, se va menţiona doar suma totală a evenimentelor extraordinare, cu furnizarea de amănunte în anexă.

Preocupat de creşterea comparabilităţii informaţiei contabile între întreprinderi, organismul internaţional de normalizare contabilă (IASC) a urmărit elaborarea unei norme (aflată până acum în stadiul de proiect) care recomandă o nouă structură minimală a **contului de rezultate**, cu următoarele elemente[1]):

---

[1]) Proiect în curs de elaborare la sfârşitul anului 1995, după Bernard Raffournier, Les Normes Comptables Internationales (I.A.S.), Ed. Economica, 1996, p. 456-457.

Scanned with OKEN Scanner

- veniturile;
- rezultatul exploatării, cu menţionarea distinctă a celui provenind din sectoarele de activităţi abandonate;
- cheltuieli cu dobânzile;
- venituri din participaţii;
- rezultatul net înaintea impozitului pe profit;
- cheltuieli cu impozitul pe profit;
- elemente extraordinare;
- interesele minoritarilor[1];
- rezultatul net al perioadei, cu menţionarea distinctă a sumei provenind din sectoarele de activităţi abandonate.

Detalierea calculului rezultatului din exploatare poate fi făcută fie în contul de rezultate, fie în anexă.

În ce priveşte criteriul de structurare a cheltuielilor în contul de profit şi pierdere, proiectul de normă prevede prezentarea după **natura economică** sau pe **funcţii ale întreprinderii**. În cazul prezentării modelului de cont de rezultate cu cheltuielile clasificate după natura economică, se prevede următoarea schemă:

Venituri	x	
Variaţia stocurilor de produse finite şi producţie în curs de execuţie	x	
Alte venituri din exploatare	x	
		x
Minus cheltuieli de exploatare:		
Materii prime şi materiale consumabile utilizate	x	
Cheltuieli de personal	x	
Amortismente şi provizioane	x	
Alte cheltuieli de exploatare	x	
		(x)
Rezultatul exploatării		x

[1] Interesele minoritare reprezintă, în contabilitatea consolidată, partea de capitaluri proprii deţinută direct sau indirect de acţionari, alţii decât întreprinderea consolidată, în societatea consolidată.

Scanned with OKEN Scanner

În cazul clasificării cheltuielilor pe funcţii ale întreprinderii, proiectul de normă prevede următoarea schemă de cont de rezultate:

Venituri	x	
Alte venituri din exploatare	x	
		x
Costul vânzărilor		(x)
Rezultat brut		x
Costul de distribuţie	x	
Cheltuieli administrative	x	
Alte cheltuieli de exploatare	x	
		(x)
Rezultatul exploatării		x

În cazul prezentării contului de profit şi pierdere cu cheltuielile clasificate pe funcţii ale întreprinderii, suma cheltuielilor de personal trebuie să fie menţionată în anexă.

Datorită faptului că rezultatul pe acţiune este una dintre formele cele mai utilizate de măsurare a performanţei întreprinderii de către investitori şi datorită dispersiei în metodologia de calcul al acestei rate, IASC şi-a propus uniformizarea modului de calcul. Astfel, orice întreprindere ale cărei acţiuni ordinare sunt cotate la bursă trebuie să publice, conform metodologiei preconizate de IASC, doi indicatori: **rezultatul de bază pe acţiuni** şi **rezultatul diluat pe acţiune** (ultima rată nu este cerută în cazul când exerciţiul se încheie cu pierderi).

Proiectele de norme IASC preconizează ca întreprinderile să furnizeze, fie în contul de rezultate, fie în anexă, situaţia beneficiilor nerepartizate şi a pierderilor reportate la începutul şi la finele exerciţiului, cu indicarea repartizării rezultatului perioadei (exerciţiului).

2.5.2.3. Contul de profit şi pierdere în doctrina şi practica americană

Normele contabile americane nu impun un model de cont de profit şi pierdere, ceea ce face să existe anumită diversitate de conţinut a acestei situaţii financiare în mediul american. Totuşi, datorită importanţei contului de rezultate pentru analiştii

Scanned with OKEN Scanner

financiari, Comisia valorilor mobiliare (Securities and Exchange Commission: SEC) cere anumite informaţii care trebuie furnizate de contul de profit şi pierdere, cum sunt: costul vânzărilor, cheltuielile de exploatare, cheltuielile de cercetare şi dezvoltare, veniturile financiare şi cheltuielile financiare. Acelaşi organism solicită prezentarea contului de rezultate pe ultimele două exerciţii.

În practica contabilă americană, contul de profit şi pierdere se prezintă în format **listă**, cu structurarea cheltuielilor după **destinaţia** acestora sau funcţiile întreprinderii. Contul de profit şi pierdere american distinge următoarele funcţii ale întreprinderii:

- funcţia de producţie, prin costul bunurilor vândute (cost of goods sold);
- funcţia de vânzare, prin cheltuielile de vânzare (selling);
- funcţia administrativă, prin cheltuielile generale şi administrative (general and administrative);
- funcţia financiară, în special prin cheltuielile cu dobânzile (interest).

În Statele Unite contul de rezultate este construit pe baza a două tipuri de rezultate generate de activitatea firmei: **un rezultat curent** (operating income), care grupează operaţiile cărora li se aplică principiul continuităţii activităţii şi trei categorii de rezultat noncurent.

Rezultatul activităţii curente din practica contabilă americană corespunde, aproximativ, cu rezultatul exploatării din accepţiunea contabilă românească.

Categoriile de rezultat noncurent sunt:

- rezultatul activităţilor abandonate (effects of disposal of a segment of a business);
- rezultatul elementelor extraordinare (extraordinary items);
- rezultatul schimbărilor în principiile contabile aplicate (accounting changes).

• Rezultatul activităţilor abandonate

Doctrina contabilă americană stipulează că nu este posibilă includerea în rezultatul curent a cheltuielilor şi veniturilor generate de închiderea unei activităţi a întreprinderii. În acest sens, se vorbeşte de o activitate abandonată, numai atunci când există o activitate completă, bine delimitată de alte activităţi (a segment of business). Formarea rezultatului din activităţile abandonate intervine din momentul când administraţia întreprinderii a stabilit un plan precis de închidere a unei activităţi, fiind necesară delimitarea a două fracţiuni de rezultat :

- rezultatul (exploatării) din această activitate, între data începerii planului de abandon şi închiderea efectivă (loss or gain from operations of discontinued busi-

Scanned with OKEN Scanner

ness segment);

- rezultatul vânzării acestei activităţi (gain or loss on disposal of discontinued business segment).

Interesul pentru această diferenţiere se justifică prin faptul că în contul de rezultate apare orice modificare a strategiei întreprinderii, iar cheltuielile şi veniturile sunt prezentate în mod explicit.

Rezultatul activităţilor abandonate este prezentat în valoare netă, după impozitare.

• Rezultatul elementelor extraordinare

Elementele extraordinare sunt prezentate în mod distinct în contul de rezultate şi sunt definite prin combinarea a două criterii:

- au o **natură neobişnuită** (unusual in nature), adică elementul considerat are un grad ridicat de anormalitate în raport cu activitatea ordinară a întreprinderii şi a mediului său;

- au o **frecvenţă slabă** (unfrequent in occurence), adică elementul trebuie să aibă o probabilitate scăzută de a surveni în viitor, ţinând cont de mediul întreprinderii.

Sunt considerate elemente **extraordinare**:

- cazurile de forţă majoră, cum sunt cutremure de pământ şi alte cataclisme naturale, atunci când acestea sunt neobişnuite;

- consecinţele unei interdicţii provenind dintr-o reglementare nouă;

- pierderi din exproprieri de active aflate într-o ţară străină.

Dacă operaţiile nu îndeplinesc decât unul dintre cele două criterii, ele sunt considerate doar „**excepţionale**" şi trebuie **înscrise în rezultatul operaţiilor curente** (fie în mod separat, fie într-o notă explicativă).

Rezultatul elementelor extraordinare este prezentat în contul de rezultate american în valoare netă, după impozitare şi numai pentru soldul său, fără detalierea elementelor extraordinare care compun acest rezultat.

• Rezultatul schimbărilor în principiile contabile aplicate

Acest rezultat este prezentat pe o linie distinctă în contul de profit şi pierdere american, după elementele extraordinare, în valoare netă, după aplicarea impozitului. Schimbările în principiile contabile sunt cele care rezultă din adoptarea unui nou principiu sau o nouă metodă pentru aplicarea unui principiu vechi ca, de exemplu: schimbarea unei metode de evaluare a stocurilor, înlocuirea amortizării lineare cu cea degresivă şi invers, modificarea metodei de contabilizare a contractelor pe termen lung etc.

Scanned with OKEN Scanner

Analiza structurării informaţiei în contul de profit şi pierdere american, prezentat în pagina următoare, permite formularea unor **remarci**:

- în delimitarea tipurilor de rezultat, operează criteriul **naturii operaţiei** (obişnuită sau neobişnuită) şi al contextului, în funcţie de care se separă un **rezultat curent** şi un **rezultat noncurent.**

- **elementele excepţionale** sunt o **componentă a rezultatului curent,** iar cele **extraordinare** constituie o **parte din rezultatul noncurent**.

- rezultatul activităţii curente cât şi celelalte trei categorii de rezultat noncurent sunt prezentate separat în valori nete, după aplicarea impozitului;

- elementele rezultatului noncurent sunt grupate în trei categorii omogene (rezultatul din activităţile abadonate, rezultatul elementelor extraordinare şi rezultatul generat de schimbările în principiile contabile aplicate), ceea ce permite „vizualizarea" unor informaţii semnificative privind dificultăţile cu care se confruntă întreprinderea (situaţie de forţă majoră, decizii de ordin strategic, schimbări de metode contabile).

În plus, practica contabilă americană admite ca unele elemente cu caracter excepţional să nu fie înscrise în contul de rezultate, ci direct în bilanţ, prin afectarea conturilor de rezerve existente la începutul exerciţiului (ca, de exemplu, corectarea erorilor comise în conturile exerciţiilor precedente).

Studiul comparativ al concepţiei anglo-saxone (în special a celei americane) şi a celei continental-europene cu privire la distincţia între rezultatul „curent" şi cel „noncurent", ne permite să concluzionăm că noţiunea de „excepţional" cu care operează Directiva a IV-a europeană corespunde versiunii engleze a cuvântului „extraordinar" (extraordinary). Însă, în accepţiunea anglo-saxonă, se face distincţie între **elementele extraordinare,** care sunt în afara rezultatului curent, şi **elementele excepţionale** (care sunt anormale prin suma lor, dar curente prin natura lor) şi care fac parte din rezultatul curent. Despre existenţa elementelor excepţionale ca parte a rezultatului curent, în practica americană, se face o simplă informare în anexă.

Această stare de fapt, caracterizată prin lipsa de armonizare a normelor contabile la nivel mondial, face dificilă comparabilitatea informaţiei contabile, fiind necesare reprelucrări informaţionale pentru asigurarea comparabilităţii situaţiilor financiare întocmite pe baza distincţiei între rezultatul din activităţi ordinare şi rezultatul excepţional promovată de Directiva a IV-a europeană, sau între rezultatul activităţilor ordinare şi rezultatul extraordinar, delimitare promovată de normele internaţionale emise de IASC.

Deoarece situaţiile financiare anglo-saxone sunt orientate spre satisfacerea nevoilor informaţionale ale investitorilor, în contul de profit şi pierdere american, ultima linie prezintă profitul pe acţiune. Rezultatul pe acţiune este o informaţie

Scanned with OKEN Scanner

importantă pentru aprecierea performanţei întreprinderii, indicator urrmărit de cei mai mulţi investitori. Deoarece această informaţie este furnizată de contul de rezultate, unii autori[1] consideră că în contabilitatea anglo-saxonă există un primat al contului de rezultate asupra bilanţului contabil.

Profit and loss account[2]

(Cont de profit şi pierdere la 31.12. n+1)

	n+1	n
SALES (vânzări)	32.650	29.100
Less: Sales returns and allowances (Minus: Restituiri de bunuri vândute şi reduceri comerciale)	(200)	
Sales discounts (Reduceri financiare)		(150)
Customer defaults (provizioane pentru deprecierea creanţelor)	(400)	(225)
Net sales (vânzări nete sau cifra de afaceri netă)	32.500	28.725
COST OF GOODS SOLD (Costul bunurilor vândute)	15.180	14.060
Inventories 01.01.n+1 (Stocuri la 01.01.n+1)	2.500	1.500
Add: Purchases (plus: cumpărări)	16.300	14.900
Freight in (cheltuielile de transport privind cumpările)	1.200	1.010
	20.000	17.410
Less: Inventories 31.12.n+1 (Minus: stocuri la 31.12.n+1)	3.000	2.500
Purchases discounts (Reduceri financiare privind cumpărările)	620	250
Purchases returns (Restituiri de bunuri cumpărate)	1.200	600
	4.820	3.350
GROSS MARGIN (Marja brută)	16.870	14.665
Less: operating expenses (cheltuieli de exploatare):		
- selling, general and administrative expenses (cheltuieli de vânzare, generale şi administrative)	(11.100)	(10.915)
- research and development expenses (cheltuieli de cercetare şi dezvoltare)	(2.400)	(2.300)
OPERATING INCOME (rezultat din exploatare)	3.370	1.450
- other incomes and expenses (alte profituri şi cheltuieli)	334	400
- interest expenses (cheltuieli financiare cu dobânzile)	(600)	(590)
Income before income taxes (beneficiul curent înaintea impozitării)	3.104	1.260
Provision for income taxes (provizioane pentru impozit pe profit)	(1.086)	(441)
NET INCOME ON ORDINARY ACTIVITIES OF FROM CONTINUING (rezultatul net din activităţi ordinare, în condiţii de continuitate a activităţii)	2.108	819
DISCONTINUING OPERATIONS (Rezultate din activităţi abandonate):		
- loss or gain operation of discontinues business segment net of income tax effect (rezultatul din activităţile abandonate între data începerii planului de abandon şi închiderea efectivă)	(110)	
- gain or loss on disposal of discontinued business segment (rezultatul din vânzarea activităţilor abandonate)	500	

[1] Peter Walton, La comptabilité anglo-saxonne, Éditions la Découverte, Paris, 1996, p.11.

[2] După Jacqueline Langot, Comptabilité Anglo-saxonne, Normes Mécanismes et Documents Financiers, Ed. Economica, Paris, 1992, p.51.

Scanned with OKEN Scanner

NET INCOME/before extraordinary items and cumulative effect of changes in accounting principles) (Profitul net/înaintea elementelor extraordinare şi cuantificării schimbărilor de metodă)	2.408	819
Extraordinary items (loss) net of income tax effect (elementele extraordinare înaintea impozitării	(95)	(83)
Net income before cumulative effect of accounting changes (rezultat net înaintea schimbărilor de metodă)	2.313	736
Cumulative effect of changes in accounting principles (efectul cumulat al schimbărilor de metodă)	0	0
NET INCOME (LOSS) (Profitul sau pierderea netă)	2.313	736
Dividends on preferred shares (dividendele pentru acţiunile preferenţiale)	(25)	(33)
Income applicable to common shares (dividende pentru acţiunile ordinare)	2288	703
Weighted average common shares out-standing (Media ponderată a acţiunilor ordinare în circulaţie)	1.010	995
Earnings per share before extraordinary items (profitul pe acţiune înaintea elementelor extraordinare)	$2,36	$0,79
Extraordinary items (elementele extraordinare pe acţiune)	($0,10)	($0,09)
Earnings per share (Profitul pe acţiune)	$2,26	$0,70

2.5.3. Modelul de prezentare a contului de profit şi pierdere în ţara noastră

În ţara noastră, începând cu 1 ianuarie 1994, s-a introdus modelul contului de profit şi pierdere în format „**listă**", cu prezentarea **cheltuielilor şi veniturilor după natura lor economică**.

Deşi normele contabile româneşti răspund armonizării cu prevederile Directivei a IV-a europene, acestea nu creează posibilitatea opţiunii între mai multe modele de prezentare a contului de rezultate (structurat după natura economică a cheltuielilor şi veniturilor sau pe funcţii ale întreprinderii). Această situaţie poate fi explicată şi prin faptul că situaţiile financiare româneşti (sau documentele contabile de sinteză) sunt orientate mai mult către satisfacerea intereselor informaţionale ale statului (urmărirea politicii fiscale, elaborarea conturilor naţionale), însă se cunoaşte preferinţa marilor grupuri multinaţionale pentru prezentarea rezultatelor pe funcţiuni, şi nu după natura lor economică. Posibilitatea de opţiune între mai multe modele de cont de rezultate (pe funcţiuni şi după natura economică a cheltuielilor şi veniturilor) asigură, după opinia noastră, o satisfacere mai completă a nevoilor informaţionale a participanţilor la „jocul social" care este contabilitatea (investitorii, statul, băncile, salariaţii etc.)[1].

[1] În unele ţări, care şi-au redefinit în ultimii ani sistemul informaţional contabil al firmelor, ca Ungaria şi Polonia, s-a reglementat prezentarea contului de profit şi pierdere atât după natura cheltuielilor şi veniturilor cât şi pe funcţiuni ale întreprinderii, cu posibilitate de opţiune pentru un anumit model.

Scanned with OKEN Scanner

Structurarea informaţiilor în contul de profit şi pierdere pleacă de la **natura operaţiilor economico-financiare** desfăşurate de un titular de patrimoniu, într-o perioadă de gestiune. Operaţiile efectuate într-o întreprindere sunt foarte eterogene prin conţinut: unele sunt **operaţii comerciale** (de exemplu, vânzări şi cumpărări de bunuri), altele sunt **operaţii juridice** (ca, de exemplu, absorbţia unei alte persoane juridice sau sciziunea în mai multe entităţi juridice); unele sunt **tranzacţii financiare** (contractarea unui împrumut bancar sau emisiunea unui împrumut obligatar), în fine, altele sunt operaţii care reflectă diferite **fenomene economice** (de exemplu, amortizarea reflectă deprecierea ireversibilă a unui bun, iar constituirea de provizioane pentru risc valutar acoperă deprecierile monetare) sau sunt **cauzate de natură** (consecinţele economice ale unui cutremur sau ale unei inundaţii).

Datorită eterogenităţii operaţiilor economico-financiare, acestea sunt grupate în mase relativ omogene numite **activităţi**, în funcţie de **caracterul ordinar, obişnuit şi repetitiv** al acestora. Astfel, toate operaţiunile legate de activitatea principală sau de exploatare, care se identifică cu însuşi obiectul de activitate al unei întreprinderi, sunt considerate operaţiuni curente. Operaţiunile curente prezintă în cadrul fiecărei întreprinderi un caracter specific, legat de activitatea acesteia, şi au un caracter ordinar şi repetitiv, şi care generează **rezultatul curent.**

Rezultatul curent corespunde unui **profit curent şi real:** este considerat **curent** deoarece nu include rezultatul excepţional şi **real,** deoarece acest rezultat este determinat în afara oricăror constrângeri ce acţionează asupra contabilităţii, îndeosebi fiscale.

Noţiunea de **activitate curentă,** care regrupează operaţiunile curente, nu se suprapune cu noţiunea de **activitate de exploatare**, care este componenta esenţială, dar nu unica. Activitatea curentă include şi operaţiuni accesorii, din moment ce acestea prezintă un anumit grad de permanenţă. În consecinţă, noţiunea de **repetitivitate** este primordială pentru a face distincţia între **operaţiunile curente** şi **operaţiunile excepţionale**. Deci, operaţiunile care nu sunt legate de obiectul de activitate al întreprinderii, dar care au un caracter permanent, sunt **operaţiuni curente**. Aceste operaţiuni se disting de **operaţiunile excepţionale**, care au un caracter nerepetitiv, accidental. De exemplu, pentru orice întreprindere de producţie sau de comerţ, vânzarea unor mijloace fixe (cum ar fi mijloacele de transport) este o operaţiune excepţională deoarece nu are un caracter permanent, repetitiv. În schimb, pentru alte întreprinderi, aceeaşi operaţiune este considerată o operaţiune curentă: este cazul firmelor de închiriere de automobile care revând în mod

Scanned with OKEN Scanner

sistematic vehiculele folosite pentru închiriere, după un termen relativ scurt de utilizare. Însă, **criteriul repetitivităţii** unei operaţii este **esenţial** în delimitarea ei ca operaţiune curentă sau excepţională, **dar nu suficient**.

Astfel, cheltuielile excepţionale cu provizioanele pentru deprecieri sunt categorisite ca fiind „excepţionale", deoarece corespund unei deprecieri cu un atare caracter, deci alta decât o depreciere normală.

Un statut aparte îl au operaţiunile financiare, care includ atât operaţiuni obişnuite cât şi cu caracter excepţional. Operaţiunile excepţionale care au un caracter financiar sunt considerate operaţiuni financiare deoarece natura financiară a unei operaţiuni primează asupra caracterului ei excepţional.

Operaţiunile de exploatare şi cele financiare constituie activitatea curentă a întreprinderii.

Fiecare tip de activitate (exploatare, financiară şi excepţională) este generatoare de fluxuri de cheltuieli, venituri şi rezultate, macheta contului de profit şi pierdere, în format listă, fiind următoarea:

Contul de profit şi pierdere la data de....

Denumirea indicatorilor	Exerciţiul financiar	
	precedent	încheiat
I. Venituri din exploatare		
II. Cheltuieli de exploatare		
III. Rezultat din exploatare (I-II)		
IV. Venituri financiare		
V. Cheltuieli financiare		
VI. Rezultat financiar (IV-V)		
VII. Rezultat curent al exerciţiului (I+IV-II-V)		
VIII. Venituri excepţionale		
IX. Cheltuieli excepţionale		
X. Rezultat excepţional (VIII-IX)		
XI. Venituri totale (I+IV+VIII)		
XII. Cheltuieli totale (II+V+IX)		
XIII. Rezultatul brut al exerciţiului (XI-XII)		
XIV. Impozit pe profit		
XV. Rezultatul net al exerciţiului (XIII-XIV)		

Prezentarea contului de rezultate în format „listă" oferă avantajul că permite delimitarea rezultatului curent (provenit din activităţile de exploatare şi financiară), de

Scanned with OKEN Scanner

rezultatul excepţional, ştiind că acesta din urmă este caracterizat printr-o variaţie semnificativă de la un an la altul şi de la o întreprindere la alta. În plus, această delimitare este necesară şi pentru faptul că rezultatul curent este un indicator important în aprecierea performanţelor activităţii oricărei întreprinderi. Cheltuiala cu impozitul pe profit este suportată la nivel global, pentru întreaga activitate a întreprinderii[1].

În ţara noastră, contul de profit şi pierdere este o componentă a documentelor contabile de sinteză şi se întocmeşte, în mod obligatoriu, de către toate unităţile patrimoniale, indiferent de forma de proprietate, fie în **sistem de bază** (unităţile patrimoniale mari), cu o structură informaţională mai detaliată, fie în **sistem simplificat** (unităţile patrimoniale mici şi mijlocii), cu o structură informaţională mai puţin detaliată[2]. Informaţiile furnizate de contul de rezultate sunt referitoare atât la exerciţiul încheiat cât şi cel precedent.

Veniturile şi cheltuielile de exploatare

În varianta românească a contului de profit şi pierdere, veniturile şi cheltuielile din exploatare sunt prezentate în pagina următoare.

Veniturile unei unităţi patrimoniale reprezintă sumele sau valorile încasate sau de încasat.

Veniturile aferente activităţii de exploatare sunt:

• **Veniturile din vânzări de mărfuri** sunt întâlnite la întreprinderile comerciale, dar şi la alte tipuri de întreprinderi cu activitate de distribuţie. Vânzările de mărfuri sunt evaluate la preţ de vânzare (preţul pieţei), exclusiv taxa pe valoarea adăugată.

• **Veniturile din producţia vândută** includ veniturile din vânzarea de produse finite, semifabricate, produse reziduale, executarea de lucrări, prestări de servicii, venituri din studii şi cercetări, venituri din redevenţe, locaţii de gestiune şi chirii, venituri din activităţile anexe. Producţia vândută este evaluată la preţ de vânzare, exclusiv taxa pe valoarea adăugată.

Însumarea vânzărilor de mărfuri şi a producţiei vândute, evaluate la preţ de vânzare, exclusiv reducerile de preţ acordate clienţilor şi TVA, duce la obţinerea indicatorului **cifra de afaceri**, utilizat în caracterizarea mărimii întreprinderii şi în analiza situaţiei economico-financiare a acesteia.

• **Veniturile din producţia stocată** reprezintă variaţia în plus (cazul stocajului,

---

[1] Tot la nivel global, şi înaintea impozitului pe profit, considerăm că trebuie prezentată şi participarea salariaţilor la profit. Această soluţie, care consideră participarea salariaţilor la profit ca o cheltuială deductibilă, şi nu o repartizare de profit, ar evita supraimpozitarea acestei mase valorice, atât prin impozitul pe profit, plătit de întreprindere cât şi prin impozitul pe venit, suportat de salariaţi.

[2] Deşi regulamentul contabil prevede această diferenţiere, în practică, din motive pe care le-am explicat anterior, s-a recurs la un sistem unic (de bază).

Scanned with OKEN Scanner

când stocul final > stocul iniţial) sau în minus (cazul destocajului, când stocul final < stocul iniţial), între valoarea la cost de producţie a stocurilor de produse şi producţie în curs de execuţie, de la finele perioadei şi valoarea iniţială a acestor stocuri, fără a lua în considerare provizioanele constituite pentru depreciere. Variaţiile de producţie stocată se determină pentru fiecare formă de produse stocate (produse finite, semifabricate, produse reziduale) cât şi pentru producţia în curs de execuţie.

• **Veniturile din producţia imobilizată** reprezintă costul lucrărilor şi cheltuielilor efectuate de unitatea patrimonială, pentru ea însăşi, şi înregistrate ca active imobilizate corporale şi necorporale.

INDICATORI		EXERCIŢIU FINANCIAR precedent	EXERCIŢIU FINANCIAR încheiat
VENITURI DIN EXPLOATARE	• Venituri din vânzarea mărfurilor • Producţia vândută (a) CIFRA DE AFACERI • Venituri din producţia stocată (+/-) (b) • Venituri din producţia imobilizată (c) PRODUCŢIA EXERCIŢIULUI (a ± b +c) • Venituri din subvenţii de exploatare • Alte venituri din exploatare • Venituri din provizioane privind exploatarea		
VENITURI DIN EXPLOATARE			
CHELTUIELI DE EXPLOATARE	• Cheltuieli privind mărfurile • Cheltuieli cu materii prime • Cheltuieli cu materiale consumabile • Cheltuieli cu energia şi apa • Alte cheltuieli materiale Total cheltuieli materiale • Cheltuieli cu lucrări şi servicii executate de terţi • Cheltuieli cu impozite, taxe şi vărsăminte asimilate • Cheltuieli cu remuneraţiile personalului (i) • Cheltuieli privind asigurările şi protecţia socială (ii) Total cheltuieli cu personalul (i+ii) • Alte cheltuieli de exploatare • Cheltuieli cu amortizările şi provizioanele		
CHELTUIELI DE EXPLOATARE			
	REZULTATUL DIN EXPLOATARE: PROFIT		
	PIERDERE		

Scanned with OKEN Scanner

Producţia stocată şi producţia imobilizată sunt venituri care nu generează încasări monetare într-o perioadă imediat următoare; fiind surse de îmbogăţire virtuală pentru întreprindere, ele sunt evaluate, din raţiuni de prudenţă, la nivelul costurilor de producţie.

Suma algebrică dintre producţia vândută, producţia stocată şi producţia imobilizată reprezintă producţia exerciţiului.

• **Venituri din subvenţii de exploatare** reprezintă sume primite cu titlu gratuit (nepurtătoare de dobândă şi nerambursabile) pentru finanţarea activităţii de exploatare, sume alocate din partea statului, colectivităţilor publice sau a altor unităţi patrimoniale.

• **Alte venituri de exploatare** se referă la veniturile din creanţe reactivate şi alte venituri din exploatare, altele decât cele prezentate anterior.

• **Venituri din provizioane privind exploatarea** reprezintă veniturile din diminuarea sau anularea provizioanelor pentru riscuri şi cheltuieli, pentru deprecierea imobilizărilor şi activelor circulante aferente activităţii de exploatare.

Suma veniturilor obţinute din vânzarea de mărfuri din producţia vândută, producţia stocată (+/-), producţia imobilizată, subvenţii de exploatare, alte venituri din exploatare şi veniturile din provizioane privind exploatarea formează **veniturile din exploatare**. Acestea sunt conectate cu **cheltuielile de exploatare**, reprezentate de:

• **Cheltuieli privind mărfurile** (sau costul mărfurilor vândute) sunt constituite din preţul de cumpărare, taxele nerecuperabile, cheltuielile de transport-aprovizionare şi alte cheltuieli accesorii legate de achiziţia mărfurilor.

• **Cheltuieli cu materiile prime** se referă la cheltuielile cu consumul de materii prime.

• **Cheltuieli cu materiale consumabile** constau din cheltuielile cu materiale auxiliare, piese de schimb, seminţe şi materiale de plantat, furaje şi alte materiale consumabile.

• **Cheltuieli cu energia şi apa** reprezintă costul de achiziţie al energiei şi apei consumate.

• **Alte cheltuieli materiale** includ costul de achiziţie al obiectelor de inventar consumate sau uzura acestora, cheltuieli privind baracamentele şi amenajările provizorii, costul de achiziţie al materialelor nestocate, trecute direct asupra cheltuielilor, şi costul de achiziţie al animalelor şi păsărilor.

• **Cheltuieli cu lucrările şi serviciile executate de terţi** reprezintă cheltuielile cu

Scanned with OKEN Scanner

întreţinerea şi reparaţiile; redevenţe, locaţii de gestiune şi chirii; studii şi cercetări, inclusiv sumele plătite pentru contractele de cercetare; cheltuieli cu primele de asigurare; cheltuieli cu alte servicii executate de terţi (colaboratori, comisioane, inclusiv cele plătite agenţilor economici cu activitate de comerţ exterior şi onorarii; cheltuieli de protocol, reclamă şi publicitate; transportul de bunuri şi personal; deplasări, detaşări şi transferări, poşta şi taxe de telecomunicaţii; servicii bancare şi altele).

• **Cheltuieli cu impozite, taxe şi vărsăminte asimilate** sunt cheltuieli cu impozitele, taxele şi vărsămintele asimilate suportate de întreprindere, indiferent de rezultatul exerciţiului (impozitul pe clădiri, taxa asupra mijloacelor de transport, contribuţia la fondurile speciale etc.).

• **Cheltuieli cu remuneraţiile personalului** reprezintă cheltuielile cu remuneraţiile cuvenite personalului, în sumă brută, cât şi alte cheltuieli de personal suportate de unitate.

• **Cheltuieli privind asigurările şi protecţia socială** se referă la cheltuielile unităţii referitoare la contribuţia la asigurările sociale şi la constituirea fondului pentru ajutorul de şomaj.

• **Alte cheltuieli de exploatare** includ pierderile din creanţe şi alte cheltuieli de exploatare.

• **Cheltuieli cu amortizările şi provizioanele** se referă la cheltuielile de exploatare privind amortizarea imobilizărilor şi la cheltuielile de exploatare privind provizioane pentru riscuri şi cheltuieli şi pentru deprecierea activelor imobilizate sau circulante.

Compararea veniturilor din exploatare cu cheltuielile de exploatare permite obţinerea **rezultatului din exploatare**, care poate fi **profit** (când veniturile sunt excedentare cheltuielilor aferente) sau **pierdere** (în situaţia inversă).

Venituri şi cheltuieli financiare.

Operaţiunile financiare desfăşurate de o unitate patrimonială generează venituri şi cheltuieli financiare, structurate în contul de rezultate.

Veniturile şi cheltuielile aferente operaţiilor financiare sunt considerate în această categorie, indiferent de caracterul lor ordinar sau excepţional.

În veniturile financiare sunt incluse:

• **Venituri din participaţii, alte imobilizări financiare şi creanţe imobilizate,** adică dividendele încasate pentru participaţiile la capitalul altor societăţi şi din

Scanned with OKEN Scanner

alte titluri imobilizate şi dobânzile aferente creanţelor imobilizate.

• **Venituri din titluri de plasament** reprezintă veniturile nete rezultate din vânzarea titlurilor de plasament, atunci când preţul de vânzare al acestor titluri este superior valorii lor de achiziţie.

• **Venituri din diferenţe de curs valutar** reprezintă veniturile obţinute din diferenţele favorabile de curs valutar, rezultate în urma lichidării împrumuturilor şi datoriilor în valută ale unităţii şi din diferenţele favorabile de curs valutar aferente disponibilităţilor bancare în devize, disponibilităţilor în devize existente în casierie, precum şi existentului în conturile de acreditare în devize.

• **Venituri din dobânzi** includ dobânzile primite pentru disponibilităţile din conturile bancare şi pentru împrumuturile acordate.

• **Alte venituri financiare** se referă la sconturile obţinute de la furnizori şi alţi creditori cât şi alte venituri financiare.

• **Venituri din provizioane** reprezintă venituri din diminuarea sau anularea provizioanelor constituite în legătură cu activitatea financiară a întreprinderii cum sunt provizioanele pentru deprecierea imobilizărilor financiare şi pentru deprecierea titlurilor de plasament.

În **cheltuielile activităţii financiare** sunt incluse:

• **Pierderi din creanţe legate de participaţii** reprezintă pierderile din creanţele imobilizate ale întreprinderii.

• **Cheltuieli privind titlurile de plasament cedate,** respectiv pierderea netă din vânzarea titlurilor de plasament, adică diferenţa nefavorabilă dintre valoarea contabilă a titlurilor de plasament şi preţul lor de cesiune.

• **Cheltuieli din diferenţe de curs valutar,** reprezentate din diferenţele nefavorabile de curs valutar, rezultate în urma lichidării creanţelor şi datoriilor în valută, diferenţele nefavorabile de curs valutar aferente disponibilităţilor bancare în devize, disponibilităţilor în devize existente în casierie cât şi existentul în conturile de acreditive în devize.

• **Cheltuieli privind dobânzile,** respectiv dobânzile datorate sau plătite.

• **Alte cheltuieli financiare,** reprezentate de sconturile acordate clienţilor, debitorilor sau băncilor şi alte cheltuieli financiare.

• **Cheltuieli cu amortizările şi provizioanele** sunt cheltuieli cu constituirea de provizioane legate de activitatea financiară a întreprinderii (provizioane pentru riscuri şi cheltuieli, pentru deprecierea imobilizărilor financiare şi a titlurilor de plasament),

Scanned with OKEN Scanner

cât şi cheltuieli financiare privind amortizarea primelor de rambursare a obligaţiunilor.

Diferenţa dintre veniturile şi cheltuielile financiare reprezintă **rezultatul financiar**, care împreună cu **rezultatul exploatării** formează **rezultatul curent al exerciţiului**.

	INDICATORI	Exerciţiul financiar	
		încheiat	precedent
VENITURI FINANCIARE	• Venituri din participaţii, alte imobilizări financiare şi creanţe imobilizate • Venituri din titluri de plasament • Venituri din diferenţe de curs valutar • Venituri din dobânzi • Alte venituri financiare • Venituri din provizioane		
	VENITURI FINANCIARE		
CHELTUIELI FINANCIARE	• Pierderi din creanţe legate de participaţii • Cheltuieli privind titlurile de plasament cedate • Cheltuieli din diferenţe de curs valutar • Cheltuieli privind dobânzile • Alte cheltuieli financiare • Cheltuieli cu amortizările şi provizioanele		
	CHELTUIELI FINANCIARE		
	REZULTAT FINANCIAR: PROFIT PIERDERE		

Venituri şi cheltuieli excepţionale

Operaţiunile care nu sunt generate de activitatea curentă a întreprinderii, deci fără caracter ordinar şi repetitiv, dau naştere la **venituri şi cheltuieli excepţionale** şi se referă la operaţiuni de gestiune, operaţiuni de capital şi la amortizări şi provizioane.

În contul de profit şi pierdere, descrierea veniturilor şi cheltuielilor excepţionale face să fie puse în evidenţă elementele prezentate în pagina următoare.

Scanned with OKEN Scanner

Veniturile excepţionale includ veniturile provenind din:

• **Operaţii de gestiune**, respectiv operaţiuni cu caracter excepţional, dar care se referă la activitatea de exploatare a întreprinderii, cum sunt primirea de donaţii de active circulante, drepturi de personal neridicate şi prescrise, venituri din despăgubiri şi penalităţi şi alte venituri excepţionale din operaţii de gestiune.

INDICATORI		Exerciţiul financiar	
		încheiat	precedent
VENITURI EXCEPŢIONALE	• Operaţii de gestiune • Operaţii de capital • Provizioane		
VENITURI EXCEPŢIONALE			
CHELTUIELI EXCEPŢIONALE	• Operaţii de gestiune • Operaţii de capital • Amortizări şi provizioane		
CHELTUIELI EXCEPŢIONALE			
	REZULTAT EXCEPŢIONAL: PROFIT PIERDERE		

• **Operaţii de capital:** sunt venituri din vânzarea activelor imobilizate, exclusiv taxa pe valoarea adăugată, subvenţiile pentru investiţii virate la rezultatul exerciţiului cât şi alte venituri excepţionale din operaţii de capital.

• **Provizioane:** reprezintă venituri excepţionale din anularea sau diminuarea provizioanelor (pentru riscuri şi cheltuieli, pentru deprecieri şi reglementate).

Cheltuielile excepţionale sunt generate de:

• **Operaţii de gestiune,** adică de cheltuieli cu caracter excepţional, dar efectuate în legătură cu operaţiile de gestiune curentă a firmei, cum sunt: pierderi

Scanned with OKEN Scanner

de stocuri datorate calamităţilor; pierderi din debite prescrise sau din debitori insolvabili şi scoşi din evidenţă; valoarea despăgubirilor, amenzilor şi penalităţilor datorare sau plătite; donaţii şi subvenţii acordate sub formă de active circulante; alte cheltuieli excepţionale privind operaţiile de gestiune.

• **Operaţii de capital,** reprezentate de cheltuieli aferente activelor imobilizate corporale, necorporale şi financiare ieşite din patrimoniu (ca, de exemplu: valoarea neamortizată a activelor corporale şi necorporale ieşite din patrimoniu; valoarea contabilă a imobilizărilor financiare ieşite din patrimoniu), cât şi alte cheltuieli excepţionale privind operaţiile de capital.

• **Amortizări şi provizioane,** respectiv cheltuieli excepţionale efectuate ca urmare a amortizărilor şi provizioanelor cu caracter excepţional, cum sunt: cheltuieli pentru constituirea provizioanelor reglementate; cheltuieli privind provizioanele pentru riscuri şi cheltuieli sau pentru deprecieri, cu caracter excepţional; cheltuieli excepţionale privind amortizarea imobilizărilor necorporale sau corporale.

Diferenţa dintre veniturile excepţionale şi cheltuielile excepţionale reprezintă **rezultatul excepţional al exerciţiului**.

În contul de profit şi pierdere, veniturile şi cheltuielile sunt recunoscute, conform principiului independenţei exerciţiului, **la angajarea lor**, indiferent de data încasării veniturilor sau plăţii cheltuielilor.

La nivel global, adică pentru ansamblul activităţii, întreprinderea suportă **cheltuiala cu impozitul pe profit**, fiind considerată o remunerare a factorului „stat", ca participant la circuitul economic. În consecinţă, rezultatul net al exerciţiului se determină pe baza relaţiei:

Rezultatul curent al exerciţiului (+/-)	+	Rezultatul excepţional al exerciţiului (+/-)	- Cheltuiala cu impozitul pe profit	=	Rezultatul net al exerciţiului (+/-)

Rezultatul din exploatare (+/-) + Rezultatul financiar (+/-)

Rezultatul brut al exerciţiului (+/-) ,

unde (+/-) semnifică: profit (+) sau pierdere (-).

Scanned with OKEN Scanner

Soldurile intermediare de gestiune

Soldurile intermediare de gestiune constituie o **prezentare economică a contului de rezultate**. În fapt, soldurile intermediare de gestiune sunt indicatori sub formă de solduri, numite şi marje, care pun în evidenţă etapele formării rezultatului exerciţiului, în strânsă conexiune cu structura de venituri şi cheltuieli aferente activităţii unei întreprinderi. Necesitatea utilizării soldurilor de gestiune este impusă de două cerinţe: analiza economico-financiară a întreprinderii, plecând de la datele contabile, şi întocmirea conturilor naţionale. Normele contabile româneşti nu au prevăzut obligativitatea întocmirii unui document care să redea soldurile intermediare de gestiune şi nici nu au lăsat la dispoziţia întreprinderilor o asemenea opţiune.

Totuşi, modelul românesc de cont de rezultate, cu structurarea informaţiilor după natura economică a veniturilor şi cheltuielilor, permite întocmirea soldurilor intermediare de gestiune, prezentate în continuare:

• Marja comercială

Este primul sold de gestiune şi se referă la întreprinderile de comercializare (distribuţie) sau la partea de activitate pur comercială efectuată de întreprinderile producătoare. Marja comercială se calculează după următoarea relaţie:

• Vânzări de mărfuri (ct.707) (evaluate la preţ de vânzare, exclusiv reducerile comerciale acordate ulterior facturării) - Costul mărfurilor vândute (ct. 607) (exclusiv reducerile comerciale primite ulterior facturării)
= Marja comercială

În determinarea acestui sold de gestiune remarcăm următoarele aspecte:

- există posibilitatea ca o parte din cheltuielile accesorii generate de achiziţia stocurilor de mărfuri să nu fie înregistrate ca o componentă a costului de achiziţie. Este cazul cheltuielilor interne cu transportul, cheltuielilor de personal etc., aferente achiziţiilor de mărfuri, dar contabilizate drept cheltuieli după natura lor (necesitatea delimitării lor se impune îndeosebi la întreprinderile cu activitate eterogenă, de producţie şi comercializare);

Scanned with OKEN Scanner

- marja comercială nu include subvenţiile de exploatare. În anumite cazuri, aceste subvenţii constituie un adevărat complement al preţului de vânzare al mărfurilor (este cazul subvenţiilor acordate de stat pentru unele produse de strictă necesitate, în vederea menţinerii unor preţuri, subvenţii care revin unităţilor care produc şi/sau comercializează asemenea produse).

Pentru întreprinderile de distribuţie (comerciale) marja comercială este un indicator esenţial şi devine mai semnificativă ca informaţie, în activitatea de analiză şi gestionare, cu cât ea este determinată mai detaliat, respectiv pe produse sau grupe de produse. Este denumită şi marja brută şi se exprimă adesea ca procent din cifra de afaceri (volumul vânzărilor).

• Producţia exerciţiului

Acest sold de gestiune caracterizează **activitatea globală** desfăşurată de întreprinderile de producţie sau/şi de prestări de servicii şi se obţine prin însumarea unor elemente eterogene din punct de vedere al evaluării:

- producţia vândută (produse, servicii, lucrări, activităţi anexe), evaluate la preţul de vânzare (exclusiv reducerile comerciale acordate ulterior facturării);
- producţia stocată (stocaj sau destocaj, după caz), ca diferenţă între stocul final şi stocul iniţial, evaluată la cost de producţie;
- producţia imobilizată, respectiv producţia de imobilizări destinate nevoilor proprii, evaluată la cost de producţie.

Relaţia de calcul al producţiei exerciţiului este următoarea:

* Producţia vândută (ct. 70 - ct. 707)
+/- Producţia stocată (ct. 711)
+ Venituri din producţia de imobilizări (ct. 72)
= Producţia exerciţiului

Din punct de vedere financiar, numai producţia vândută este generatoare de încasări monetare pentru întreprindere. Aceste încasări sunt „decalate", în funcţie de termenele de plată acordate clienţilor (utilizarea creditului comercial). În schimb, producţia stocată, şi, în special, producţia de imobilizări nu reprezintă decât o îmbogăţire potenţială a întreprinderii.

Unii autori[1)] aduc în discuţie subvenţiile de exploatare, care sunt excluse din

[1)] Jacques Richard, Encyclopedie de Gestion, Ed. Economica, Paris, 1989, p. 1091.

Scanned with OKEN Scanner

producţia exerciţiului. Astfel, atunci când aceste subvenţii constituie o compensare la preţul de vânzare practicat şi impus de stat, mai mic decât preţul pieţei, aceste subvenţii trebuie ataşate producţiei vândute, pentru a „restabili" adevărata valoare de piaţă a producţiei vândute. Dacă subvenţiile de exploatare sunt acordate pentru acoperirea unor pierderi (numite şi „subvenţii de echilibru"), nu se justifică includerea acestora în valoarea producţiei vândute.

Deşi nu este un sold intermediar de gestiune, ci un post al contului de rezultate, cifra de afaceri reprezintă un indicator global al vânzărilor, din activitatea de distribuţie şi cea de producţie (obţinut prin însumarea vânzărilor de mărfuri şi a producţiei vândute).

Luarea în considerare a cifrei de afaceri ca indicator privind activitatea întreprinderii este limitată, deoarece aceasta poate furniza o imagine deformată asupra activităţii reale, în special atunci când intervin:

- decalaje între fabricaţie şi facturare, ceea ce antrenează o variaţie de stoc;
- o producţie imobilizată de o mărime importantă;
- o mare parte din operaţii sunt de lungă durată (de exemplu, contractele a căror execuţie se întinde pe mai multe exerciţii).

În toate aceste cazuri, producţia exerciţiului este indicatorul care exprimă mai bine activitatea întreprinderii în cursul unui exerciţiu, şi nu cifra de afaceri.

Valoarea adăugată

Valoarea adăugată este soldul de gestiune introdus în practica contabilităţii de întreprindere ca urmare a „presiunii" contabilităţii naţionale, fiind un concept de sorginte macroeconomică (suma valorilor adăugate create pe teritoriul economic naţional, în cursul unui an, formează produsul intern brut). Astfel, valoarea adăugată constituie unul dintre elementele de legătură între conceptele macroeconomiei şi regulile ce guvernează gestiunea unei întreprinderi, realizând o punte informaţională directă între contabilitatea de întreprindere şi contabilitatea naţională.

Valoarea adăugată exprimă o creare de valoare sau creşterea de valoare pe care întreprinderea o aduce bunurilor şi serviciilor provenind de la terţi, şi se determină pe baza relaţiei:

• Marja comercială
+ Producţia exerciţiului
- Consumaţia exerciţiului provenind de la terţi
(din ct. 600 la 608, exclusiv 607, ct. 61 şi 62)
= Valoarea adăugată

Scanned with OKEN Scanner

Consumaţia exerciţiului provenind de la terţi corespunde cu noţiunea macroeconomică de consum intermediar şi include toate consumurile din exterior, oricare ar fi destinaţia lor funcţională (internă):

- cheltuieli cu stocurile din cumpărări (materii prime şi materiale consumabile);
- cheltuieli cu combustibili, energie şi apă;
- cheltuieli cu lucrări şi servicii executate de terţi (pentru întreţinere şi reparaţii, redevenţe, locaţii de gestiune şi chirii, prime de asigurare, cheltuieli cu studiile şi cercetările, cheltuieli cu colaboratorii, reclama, publicitatea etc.);
- alte cheltuieli materiale.

Valoarea adăugată permite măsurarea puterii economice a întreprinderii. Acest indicator reprezintă o **valoare adăugată brută** deoarece cheltuielile cu amortizarea nu sunt consumaţii din exterior şi, deci, deprecierea capitalului economic (imobilizărilor) nu este luată în considerare, rezultând o valoare adăugată brută, care include şi amortizarea. Diminuarea valorii adăugate brute cu amortizarea imobilizărilor aferente exploatării permite obţinerea valorii adăugate nete.

În valoarea adăugată se transmit caracteristicile eterogenităţii valorice a noţiunii de producţie. În consecinţă, o parte din acest sold de gestiune este o **valoare adăugată vândută,** deoarece corespunde producţiei vândute, confirmată de piaţă. În schimb, valoarea adăugată aferentă producţiei stocate şi producţiei de imobilizări este o **valoare adăugată produsă**, neconfirmată de piaţă.

Diferenţa dintre producţia exerciţiului şi consumaţiile provenind de la terţi poate fi determinată şi ca sumă a remuneraţiilor pe care întreprinderea le acordă diferiţilor **factori participanţi la crearea valorii adăugate**, respectiv:

- **personalul şi organismele de asigurări şi protecţie socială**, sub forma cheltuielilor de personal (salarii şi contribuţii patronale la asigurările sociale şi la fondul de şomaj);
- **aportorii de capitaluri,** sub forma cheltuielilor financiare (pentru capitalurile împrumutate) şi dividendelor (pentru capitalurile proprii);
- **statul**, sub forma impozitelor, taxelor şi vărsămintelor asimilate, legate de producţie şi importuri şi impozitul pe profit;
- **întreprinderea**, sub forma autofinanţării (amortizări, provizioane şi profituri capitalizate).

Măsurarea corectă a indicatorului valoare adăugată, utilizat în analizele financiare, presupune luarea în calcul a următoarelor consideraţii:

- cheltuielile cu colaboratorii (ct. 621) trebuie să fie tratate drept cheltuieli de

Scanned with OKEN Scanner

personal, atunci când se referă la prestaţii efectuate de personal exterior întreprinderii (deci considerate ca o remuneraţie a factorului muncă şi regrupate cu cheltuielile de personal, din ct. 64);

- redevenţele aferente operaţiilor de leasing (ct. 612), care sunt consumaţii provenind de la terţi, trebuie disociate în două componente; partea care corespunde rambursării de capital să fie tratată ca o cheltuială de exploatare privind amortizarea, iar partea aferentă dobânzilor, ca o cheltuială financiară;

- punerea în discuţie a patrimonialităţii contului de rezultate generează noi noţiuni privind rezultatul întreprinderii. Astfel, noţiunea de **valoare adăugată negativă**[1], introdusă de „contabilii mediului natural", presupune luarea în considerare şi a cheltuielilor estimate ca urmare a degradării mediului natural în care îşi desfăşoară activitatea întreprinderea. O astfel de abordare vine în contrast cu concepţia tradiţionalistă, după care întreprinderea este un patrimoniu, iar fiecare cheltuială corespunde unei reduceri a valorii acestui patrimoniu. Deci, evaluarea corectă a valorii adăugate de întreprindere trebuie să ţină cont şi de consumul de **„patrimoniu natural"**, prin estimarea valorică a degradărilor pe care activitatea întreprinderii le provoacă asupra mediului natural (în mod clasic, aceste consumuri de „capital ecologic" sunt transformate în „cheltuieli externalizate", deoarece sunt suportate de colectivităţile publice care realizează funcţia de protecţie a mediului natural). Astfel, relaţia de calcul al valorii adăugate devine:

• Producţia exerciţiului
- Consumaţii provenind de la terţi
- Consumaţia de patrimoniu natural (consumul de „capital ecologic")
= Valoarea adăugată (negativă)

• **Excedentul brut de exploatare** (sau insuficienţa brută din exploatare)

Acest indicator măsoară eficacitatea capitalului economic (altfel spus, reprezintă valoarea adăugată de capitalul economic). Excedentul brut din exploatare reprezintă resursa rezultată din exploatare şi folosită pentru menţinerea şi dezvoltarea potenţialului productiv al întreprinderii şi remunerarea capitalurilor utilizate şi a statului. Acest indicator nu este influenţat de politica prudenţială a

[1] Vezi, în acest sens, Bernard Colasse, Comptabilité générale, 4e édition, Ed. Economica, Paris, 1993, pag. 184 şi Alain Mikol, La comptabilité environnementale doit-elle être normalisée? Revue Française de Comptabilité, nr. 272/1995, p. 32-37.

Scanned with OKEN Scanner

firmei (amortizări şi provizioane), de politica financiară şi operaţiile cu caracter excepţional, fapt ce determină să fie considerat ca.indicator esenţial în analizele de gestiune şi efectuarea de comparaţii între diferite întreprinderi.

Excedentul brut din exploatare se determină după următoarea relaţie de calcul:

• Valoarea adăugată brută + Subvenţii din exploatare (ct. 74) - Cheltuieli cu impozitele, taxele şi vărsămintele asimilate (ct. 73) - Cheltuieli de personal (ct. 64)
= Excedent brut din exploatare (sau insuficienţa brută din exploatare)

• Rezultatul exploatării

Reprezintă rezultatul degajat din activitatea de exploatare, normală şi curentă a întreprinderii. Acest sold de gestiune constituie primul element de măsură a rentabilităţii economice, independent de politica financiară a întreprinderii şi incidenţa elementelor excepţionale.

Calculul rezultatului exploatării se face după relaţia:

• Excedentul brut din exploatare (sau insuficienţa brută din exploatare) + Alte venituri din exploatare (ct. 75) + Venituri din provizioane privind activitatea de exploatare (ct. 781) - Alte cheltuieli de exploatare (ct. 65) - Cheltuieli de exploatare privind amortizările şi provizioanele (ct. 681)
= Rezultatul din exploatare (profit „+" sau pierdere „-")

Rezultatul exploatării reprezintă „venitul" degajat de activitatea de exploatare şi pus la dispoziţia aportorilor de capitaluri proprii şi împrumutate (acţionari, obligatari şi bancheri). De aceea, acest rezultat este utilizat în compararea performanţelor întreprinderilor care au politici financiare diferite.

• Rezultatul curent al exerciţiului

Acest rezultat este aferent operaţiilor de exploatare şi financiare efectuate de întreprindere în cursul exerciţiului, şi se calculează astfel:

Scanned with OKEN Scanner

• Rezultatul exploatării (+/-)
+ Venituri financiare (ct. 76)
+ Venituri financiare din provizioane (ct. 786)
- Cheltuieli financiare (ct. 66)
- Cheltuieli financiare privind amortizările şi provizioanele (ct. 686)
= Rezultatul curent al exerciţiului (+/-)

• Rezultatul excepţional

Rezultatul excepţional se calculează în mod independent de celelalte solduri de gestiune, astfel:

• Venituri excepţionale (ct. 77)
+ Venituri excepţionale din provizioane (ct. 787)
- Cheltuieli excepţionale (ct. 67)
- Cheltuieli excepţionale privind amortizările şi provizioanele (ct. 687)
= Rezultatul excepţional (+/-)

Mărimea rezultatului excepţional constituie o informaţie importantă, în special pentru investitorii potenţiali care pot evalua incidenţa evenimentelor excepţionale, asupra întreprinderii.

• Rezultatul net al exerciţiului

Este ultimul sold de gestiune şi exprimă rezultatul degajat de întreaga activitate a întreprinderii, în cursul unui exerciţiu. De fapt, el reprezintă variaţia situaţiei nete a întreprinderii între deschiderea şi închiderea exerciţiului ca urmare a activităţii economice. Se determină pe baza relaţiei:

• Rezultatul curent (+/-)
• Rezultatul excepţional (+/-)
- Cheltuieli cu impozitul pe profit (ct. 691)
= Rezultatul net al exerciţiului (+/-)

Rezultatul net al exerciţiului este rezultatul care urmează să fie supus deciziei de repartizare de către adunarea generală a acţionarilor sau asociaţilor, după caz.

Un tablou al soldurilor intermediare este prezentat în pagina următoare:

Scanned with OKEN Scanner

TABLOUL SOLDURILOR INTERMEDIARE DE GESTIUNE

Venituri (coloana 1)		Cheltuieli (coloana 2)		Solduri intermediare de gestiune (coloana 1 - coloana 2)	Exercițiul N	Exercițiul N-1
Vânzări de mărfuri (ct. 707)		Costul mărfurilor vândute (ct. 607)		• Marja comercială		
Producția vândută (ct. 70-707) Producția stocată (stocaj) (ct. 71) Producția imobilizată (ct. 72) Total		sau Destocaj (ct. 71) Total		• Producția exercițiului		
• Producția exercițiului • Marja comercială Total		Consumația exercițiului provenind de la terți: - materii prime și materiale consumabile (ct. 600 + 601) - Energie, apă (ct. 605) - Lucrări și servicii executate de terți (ct. 61 + 62) - Alte cheltuieli materiale (ct. 602+603+604+606) Total		• Valoarea adăugată		
• Valoarea adăugată Subvenții de exploatare (ct. 74) Total		Impozite și vărsăminte asimilate (ct. 63) Cheltuieli cu personalul: - salarii personal (ct. 641) - asigurări și protecție socială (ct. 645) Total		• Excedent brut (sau insuficiență brută) din exploatare		
• Excedent brut din exploatare Alte venituri din exploatare (ct. 75) Venituri din provizioane privind exploatarea (ct. 781) Total		• Sau insuficiență brută din exploatare Alte cheltuieli din exploatare (ct. 65) Cheltuieli de exploatare privind amortizările și provizioanele (ct. 681) Total		• Rezultatul din exploatare (profit sau pierdere)		
• Rezultat din exploatare (profit) Venituri financiare (ct. 76+786) Total		• Sau rezultat din exploatare (pierdere) Cheltuieli financiare (ct. 66+686) Total		• Rezultatul curent al exercițiului (profit sau pierdere)		
Venituri excepționale (ct.77 + 787)		Cheltuieli excepționale (ct. 67 + 687)		• Rezultatul excepțional (profit sau pierdere)		
• Rezultatul curent al exercițiului (profit) • Rezultatul excepțional (profit) Total		• Sau rezultatul curent al exercițiului (pierdere) • Sau rez. excepț. (pierdere) Impozit pe profit (ct. 69) Total		• Rezultatul net al exercițiului (profit sau pierdere		

Scanned with OKEN Scanner

2.6. Anexa şi informaţiile de importanţă semnificativă

2.6.1. Necesitatea, rolul şi caracteristicile anexei

Globalitatea şi insuficienţa informaţiilor furnizate de bilanţ şi contul de profit şi pierdere nu permit obţinerea unei imagini fidele asupra patrimoniului, situaţiei financiare şi rezultatului întreprinderii. De aceea, existenţa **anexei** ca document contabil de sinteză este o **necesitate informaţională**.

Poziţia anexei în ansamblul documentelor contabile de sinteză a generat mai multe discuţii în literatura de specialitate. Pentru unii autori, anexa este o parte integrantă din situaţiile financiare; pentru alţii, numai bilanţul şi contul de rezultate constituie veritabile documente de sinteză, anexa reprezentând mai degrabă un demers analitic.

Deşi etimologia cuvântului „anexă"[1] ne trimite cu gândul la semnificaţia a ceva care este dependent sau subordonat faţă de altceva mai important, anexa, ca document contabil de sinteză, nu este un lucru accesoriu în raport cu bilanţul şi contul de rezultate. Mai înainte de toate, anexa este un **produs conceptual,** deoarece prezenţa ei este consecinţa aplicării principiilor contabile, îndeosebi a principiului imaginii fidele şi a principiului importanţei semnificative (sau al pragului semnificativ).

Imaginea fidelă corespunde reflectării realităţii de către situaţiile financiare. Este un principiu al principiilor, un obiectiv sau o finalitate a contabilităţii financiare. La această finalitate, anexa vine cu un **aport de fond**. În doctrina contabilă sunt consacrate situaţii când anexa joacă un rol major în furnizarea unei imagini fidele asupra patrimoniului, situaţiei financiare şi rezultatului întreprinderii. Astfel, atunci când aplicarea unor principii sau norme contabile nu este suficientă pentru a furniza o imagine fidelă, deoarece acestea conduc la o imagine fidelă „parţială", se prezintă informaţii complementare în anexă, care să ducă la obţinerea unei imagini fidele asupra patrimoniului, situaţiei financiare şi rezultatului întreprinderii. Este situaţia în care aplicarea principiilor contabile oferă o imagine fidelă numai asupra patrimoniului sau/şi rezultatului întreprinderii, dar nu şi asupra situaţiei financiare. În această situaţie, prin furnizarea de informaţii complementare în anexă privind

---

[1] Etimologic, cuvântul „anexă" provine din latinescul „annexus", care semnifică „ataşare la". În limba română, similar cu semnificaţia din limba franceză, anexa reprezintă „ceea ce este alăturat sau alipit, ca element secundar sau dependent, pe lângă altceva mai important; material suplimentar care dezvoltă sau lămureşte un text", conform Dicţionarului Explicativ al limbii române, ediţia a II-a, Editura Univers Enciclopedic, 1996, p.40.

Scanned with OKEN Scanner

situaţia financiară, imaginea fidelă va fi „restabilită" în integralitatea sa.

Un alt caz când anexa joacă un rol major în furnizarea unei imagini fidele este acela când aplicarea principiilor contabile se dovedeşte improprie (necorespunzătoare) pentru a reflecta realitatea întreprinderii, deci, pentru a oferi o imagine fidelă asupra patrimoniului, situaţiei financiare şi rezultatului. Într-o astfel de situaţie se impune **abaterea de la principiile contabile** (numită şi derogarea de la principiile contabile), bilanţul şi contul de rezultate fiind întocmite pe baza unor „metode contabile derogatorii"; într-o atare circumstanţă, este necesară menţionarea acestei derogări în anexă, justificarea sa, cât şi influenţa derogării asupra patrimoniului, situaţiei financiare şi rezultatului întreprinderii.

Pe de altă parte, anexa rezultă din aplicarea principiului importanţei semnificative deoarece aceasta trebuie să conţină toate **informaţiile de importanţă semnificativă** privind situaţia patrimonială şi financiară, cât şi rezultatul întreprinderii. Conform principiului importanţei semnificative (sau importanţei relative), situaţiile financiare trebuie să furnizeze orice informaţie care ar putea afecta evaluările sau deciziile utilizatorilor de informaţie contabilă. Altfel spus, este semnificativă orice informaţie, care, dacă nu a fost comunicată, va fi susceptibilă să modifice judecăţile utilizatorului de informaţie contabilă.

Elaborarea unei anexe de calitate impune căutarea informaţiilor care au o importanţă semnificativă, fie pentru a explica, fie pentru a completa elementele furnizate de bilanţ şi de contul de profit şi pierdere.

Se poate spune că **anexa** îndeplineşte, în ansamblul documentelor contabile de sinteză, un **dublu rol**:

- unul **explicativ**, deoarece permite o mai bună înţelegere a bilanţului şi contului de profit şi pierdere;
- un al doilea rol, de **instrument complementar** bilanţului şi contului de rezultate.

În literatura contabilă s-au formulat o serie de **caracteristici ale anexei**:

a) **anexa este un document complementar** bilanţului şi contului de rezultate (exemple: indicarea în anexă a regulilor de evaluare reţinute, analiza mişcării imobilizărilor, în valoare brută, a amortizării şi provizioanelor etc.)

b) **anexa explicitează şi comentează** informaţiile furnizate în bilanţ şi în contul de rezultate (exemplu: semnalarea şi justificarea unei schimbări de metodă contabilă cât şi prezentarea incidenţei acestei schimbări asupra patrimoniului, situaţiei financiare şi rezultatului întreprinderii).

Scanned with OKEN Scanner

c) **anexa cuprinde o listă-tip de informaţii contabile,** deoarece normele contabile impun furnizarea anumitor informaţii contabile în anexă. Aceste informaţii reprezintă **conţinutul standardizat** al anexei, care variază de la ţară la ţară, în funcţie de tradiţia contabilă şi mediul economic, juridic, social şi fiscal specifice fiecărei ţări.

d) **anexa este un document contabil deschis** deoarece trebuie să conţină orice informaţie care contribuie la reflectarea realităţii întreprinderii, respectiv la furnizarea unei imagini fidele asupra patrimoniului, situaţiei financiare şi rezultatului întreprinderii.

e) anexa consacră, implicit sau explicit, noţiunea de **„informaţie de importanţă semnificativă"**, deoarece sunt cerute numai informaţiile care îndeplinesc această caracteristică.

f) **anexa este un produs informaţional eterogen**, fiind parţial „contabilă" şi parţial „extracontabilă". Astfel, o parte din informaţii sunt extrase direct din **conturi** (ceea ce presupune ca organizarea contabilităţii să fi prevăzut această „ieşire" de informaţii) cum este cazul prezentării situaţiei creanţelor (pe termen de lichiditate) şi datoriilor (pe termene de exigibilitate). Alte informaţii sunt **extracontabile**, extrase din statisticile de întreprindere (exemple: număr mediu de salariaţi, număr de colaboratori cu contract civil etc.).

Pentru a fi un document util, anexa nu trebuie să fie nici prea „schematică" dar nici o „enciclopedie" de informaţii. De aceea, ea trebuie să furnizeze doar informaţiile de importanţă semnificativă pentru utilizatori. Se ştie că o supraabundenţă de informaţii, mai ales atunci când sunt puţin organizate, conduce la dezinformare. Profesorul Bernard Colasse citează cazul când anexa poate fi vectorul unei adevărate strategii de dezinformare, ale cărei modalităţi sunt numeroase: proliferarea informaţiilor nesemnificative; prezentarea incompletă sau omiterea unor informaţii care, dimpotrivă, sunt importante; prezentări confuze în care se amestecă subtil informaţiile importante cu cele mai puţin importante etc.[1)].

Pe de altă parte, anexa poate deveni şi un „loc de refugiu" pentru soluţiile de „compromis contabil", propuse de instanţele naţionale de normalizare contabilă. Este cazul practicilor din unele ţări în care se aplică principiul priorităţii aspectului juridic în faţa realităţii economice, în instrumentarea operaţiilor de leasing (sau de închiriere-finanţare). Preferându-se conservarea concepţiei patrimonialist-juridice

[1)] Vezi, în acest sens, Bernard Colasse, Contabilitate generală, traducere de Neculai Tabără, Editura Moldova, Iaşi, 1995, p. 300.

Scanned with OKEN Scanner

asupra bilanţului contabil, anexa „colectează" informaţiile privind angajamentele luate ca urmare a efectuării operaţiilor de leasing. Deşi această soluţie asigură furnizarea unei imagini fidele asupra realităţii, o asemenea utilizare a anexei atrage încetinirea evoluţiei conceptuale şi metodologice a contabilităţii.

2.6.2. Anexa în lucrările directivelor europene, în normele contabile internaţionale şi în referenţialul american

În dreptul contabil comunitar, prin prevederile Directivei a IV-a europene privind conturile anuale ale societăţilor de capitaluri (1978), anexa este unul dintre documentele contabile de sinteză, care, împreună cu bilanţul şi contul de profit şi pierdere, formează un tot unitar.

Cea mai mare parte a informaţiilor care trebuie să figureze în anexă sunt prevăzute în articolul 43 al directivei, completat însă de alte articole, care precizează că anumite informaţii ale bilanţului şi contului de profit şi pierdere trebuie să fie dezvoltate în anexă, dacă ele sunt semnificative. Astfel, anexa trebuie să conţină cel puţin informaţii privind:

1. Modurile de evaluare aplicate diferitelor posturi ale conturilor anuale, cât şi metodele de calcul al corectărilor de valoare (amortizări şi provizioane) utilizate; bazele de conversie a elementelor exprimate în monede străine.
2. Participaţiile deţinute, pentru cel puţin 20% din capitalul societăţilor emitente.
3. Numărul şi valoarea nominală a acţiunilor subscrise în cursul exerciţiului.
4. Numărul şi valoarea nominală a diferitelor categorii de acţiuni care compun capitalul.
5. Numărul şi mărimea drepturilor părţilor beneficiare, ale obligaţiunilor convertibile şi ale titlurilor similare.
6. Mărimea datoriilor, în special a celor a căror durată este mai mare de cinci ani.
7. Mărimea angajamentelor financiare în afara bilanţului.
8. Structura cifrei de afaceri pe categorii de activităţi şi pe pieţe geografice.
9. Numărul şi structura personalului angajat, în medie, în cursul exerciţiului.
10. Incidenţa evaluărilor fiscale derogatorii asupra rezultatului net al exerciţiului.
11. Mărimea impozitelor amânate.

Scanned with OKEN Scanner

12. Mărimea remuneraţiilor atribuite organelor de administraţie, de conducere şi de control.

13. Mărimea avansurilor şi creditelor atribuite membrilor organelor de administraţie, de conducere şi de control, cât şi angajamentelor luate în contul lor, în numele unei garanţii oarecare.

În optica organismului internaţional de normalizare contabilă (IASC), situaţiile financiare[1)] conţin şi **note; tablouri suplimentare, ca şi informaţii diverse** care formează **anexa**. Această anexă poate conţine informaţii suplimentare privind elementele din bilanţ şi contul de rezultate, care răspund nevoilor informaţionale ale utilizatorilor de informaţii contabile. De asemenea, se pot prezenta informaţii privind riscurile şi incertitudinile care afectează întreprinderea, cât şi informaţii privind resursele şi obligaţiile care nu sunt prezentate în bilanţ (cum sunt rezervele minerale). Ca informaţii suplimentare, pot fi prezentate şi informaţiile privind activitatea pe segmente geografice şi pe sectoare de activitate, cât şi efectul schimbărilor de preţ, asupra întreprinderii.

Organismul normalizator internaţional (IASC) acordă anexei o mare importanţă şi prin faptul că a acordat acesteia, în totalitate sau în parte, trei norme contabile:

- Norma contabilă internaţională nr. 1 (IAS 1): Publicitatea metodelor contabile (adoptată în 1974, completată în 1989 şi aflată în curs de revizuire);
- Norma contabilă internaţională nr. 5 (IAS 5): Informaţiile pe care trebuie să le furnizeze întreprinderea în situaţiile sale financiare (adoptată în 1976);
- Norma contabilă internaţională nr. 8 (IAS 8): Rezultatul net al exerciţiului, erori fundamentale şi schimbări de metode contabile (revizuită în 1993).

În proiectele sale de norme contabile[2)], organismul de normalizare contabilă internaţională (IASC) urmăreşte introducerea de noi informaţii, care să fie publicate în anexă, în plus faţă de cele cerute de normele actuale. Se preconizează ca anexa să indice şi referenţialul utilizat pentru întocmirea conturilor anuale (conform normelor contabile internaţionale, sau alte referenţiale). Situaţiile financiare (conturile anuale) vor putea fi declarate conforme cu normele emise de IASC numai dacă respectă în totalitate normele contabile internaţionale. În cazul unei conformităţi parţiale cu acestea, anexa trebuie să cuprindă menţiuni privind natura şi cauzele pentru fiecare abatere, cât şi impactul acestora asupra rezultatului şi

[1)] IASC preconizează următoarea schemă a situaţiilor financiare: bilanţul contabil, contul de rezultate, tabloul fluxurilor de trezorerie şi notele explicative (anexa).

[2)] După Bernard Raffournier, Les Normes Comptables Internationales (I.A.S.), Ed. Economica, Paris, 1996, p. 460.

Scanned with OKEN Scanner

situaţiei financiare a întreprinderii.

În Statele Unite, publicarea anexelor a fost incitată[1] de Comisia valorilor mobiliare (SEC). Astfel, în momentul intrării pe piaţa financiară, întreprinderea trebuie să publice un document (register statement), care regrupează situaţiile financiare, cât şi informaţii detaliate privind gestiunea societăţii, veniturile, pieţele şi cheltuielile angajate pentru cercetare.

În afara documentelor destinate SEC, întreprinderile americane, care fac apel la economia publică, trebuie să comunice şi documentele contabile de sinteză (sau conturile sociale), care includ şi **anexele** („notes to financial statement" sau „notes disclosures")[2].

Întocmirea anexei (anexelor) se face cu aplicarea **principiului bunei informări** (full disclosure principle). Conform acestui principiu, situaţiile financiare trebuie să includă orice informaţie necesară utilizatorilor. Dacă omisiunea anumitor elemente este de natură să altereze judecăţile utilizatorului, informaţia trebuie menţionată în anexă. Această informaţie prezentată în anexă nu vine să corecteze o eroare comisă în celelalte documente contabile, ci completează informaţia din situaţiile financiare.

În practica contabilă americană, anexele publicate de societăţi pot fi grupate în două categorii:

- cele care conferă informaţii privind metodele contabile utilizate;
- cele care aduc precizări asupra unor posturi din bilanţ, din contul de profit şi pierdere şi din tabloul de trezorerie.

Analizând conţinutul anexelor, pot fi desprinse următoarele elemente de detaliu:

• **Primul tip de anexe: metodele contabile utilizate**. Există obişnuinţa de a grupa aceste anexe în trei părţi:

- **Un rezumat al principalelor metode şi principii contabile reţinute** (summary of significant accounting policies). De exemplu, poate fi precizat că întreprinderea aplică costul istoric sau că, pentru evaluarea ieşirilor din stoc, se utilizează metoda „ultimul intrat - primul ieşit".

• **Precizări în legătură cu posibilităţile de a alege dintre mai multe metode** („selection from acceptable alternatives"). Anexa explică, în această parte, metoda

---

[1] Jacqueline Langot, Comptabilité Anglo-Saxonne. Normes Mécanismes et Documents Financiers, Ed. Economica, Paris, 1992, p. 76.

[2] Pentru detalii privind contabilitatea în Statele Unite, vezi Niculae Feleagă, Sisteme contabile comparate, Editura Economică, Bucureşti, 1995, p. 51-105.

Scanned with OKEN Scanner

contabilă reţinută pentru un anumit tip de înregistrare sau de evaluare. Poate să fie vorba de alegerea dintre mai multe metode general acceptate sau de aplicarea unei metode mai puţin utilizate, dar recunoscută şi acceptată. Întreprinderea trebuie să dea explicaţii asupra următoarelor aspecte: politica de amortizare, tehnicile utilizate pentru stabilirea valorilor de inventar, pentru evaluarea imobilizărilor, a cheltuielilor de cercetare şi dezvoltare, a creanţelor şi datoriilor în monede străine etc.

- **Precizări privind schimbarea de metode contabile** („changes in accounting policies"). În acest sens, întreprinderea trebuie să explice natura şi cauzele schimbării. Menţionăm că poate fi acceptat ca un motiv serios de schimbare de metodă contabilă chiar şi corectarea unei erori sau o modificare profundă în activitatea economică.

Indiferent de motivul schimbării de metode contabile, anexa trebuie să informeze despre impactul schimbării asupra rezultatului net al exerciţiului.

• **Al doilea tip de anexe: informaţiile complementare**. Cele mai întâlnite anexe, devenite de altfel obligatorii, sunt:

- **O serie de tabele şi informaţii privind:** detalierea imobilizărilor pe posturi, cu amortizările corespunzătoare; detalierea stocurilor pe categorii (materii prime, lucrări în curs, produse finite); informaţii privind cheltuielile financiare, contractele de leasing; analiza datoriilor pe termen lung şi mediu, cu precizarea ratelor de dobândă; analiza capitalului social ţinând cont de acţiunile ordinare şi acţiunile preferenţiale etc;

- **Datoriile potenţiale şi angajamentele în afara bilanţului** („commitments and contingences");

- **Informaţii privind elementele posterioare închiderii exerciţiului** („subsequent events");

- **Cheltuieli cu impozitul amânat sau latent** („deferred taxes");

- **Informaţii privind operaţiile realizate cu societăţile aliate** („related parties transactions");

2.6.3. Anexa în viziunea normalizatorilor contabili români

Potrivit normelor contabile româneşti, **anexa este un document contabil de sinteză** care „are ca obiective principale completarea şi explicarea datelor înscrise în bilanţ şi contul de profit şi pierdere şi conţine informaţii cu privire la situaţia

Scanned with OKEN Scanner

patrimonială şi financiară, rezultatele aferente exerciţiului încheiat: cum sunt:

a) activele imobilizate;

b) stocurile şi producţia în curs;

c) creanţele şi datoriile;

d) provizioanele;

e) determinarea rezultatului fiscal;

f) repartizarea rezultatului exerciţiului;

g) informaţii suplimentare cu privire la: metodele de evaluare aplicate diferitelor posturi din bilanţ şi contul de profit şi pierdere; menţionarea şi justificarea cazurilor de modificare a acestora, precum şi metodele utilizate pentru calculul amortismentelor şi provizioanelor; menţionarea motivelor pentru care unele posturi din bilanţ şi contul de profit şi pierdere nu sunt comparabile de la un exerciţiu la altul; alte informaţii pe care unitatea patrimonială le consideră semnificative, cu privire la aprecierea modului de întocmire a bilanţului contabil pentru exerciţiul închis[1)].

În fapt, anexa este normalizată sub forma unei **serii de tabele**, la care se adaugă prezentarea de **„alte informaţii privind regulile şi metodele contabile şi date complementare"**.

Anexa se descompune în următoarele tabele (anexe):

Anexa 1: „Repartizarea profitului": În această anexă se prezintă **repartizarea profitului net al exerciţiului** (reflectat în soldul creditor al contului 121 „Profit şi pierdere" şi care a fost influenţat cu obligaţia de plată a impozitului pe profit), pe următoarele **destinaţii**:

- constituirea de rezerve legale (din profitul brut, înainte de impozitare);
- acoperirea pierderilor contabile din anii precedenţi;
- fond de participare a salariaţilor la profit;
- cota managerului din proftul net (conform contractului de management, la societăţile comerciale cu capital integral sau majoritar de stat şi la regiile autonome);
- surse proprii de finanţare;
- vărsăminte la buget din profitul regiilor autonome;
- constituirea de rezerve statuare şi alte rezerve (de către societăţile comerciale

---

[1)] Regulament privind aplicarea Legii contabilităţii nr. 82/1991, art. 139, în Sistemul contabil al agenţilor economici, Editor Ministerul Finanţelor, 1994, p. 53

Scanned with OKEN Scanner

cu capital majoritar sau integral privat);

- alte repartizări din profit, prevăzute de lege;

- dividende de plătit (evaluate la valoarea brută, inclusiv impozitul pe dividende).

Tot în această anexă se prezintă şi informaţia privind „profitul nerepartizat" (sau reportat), reprezentând profitul net a cărui repartizare a fost amânată de adunarea generală a acţionarilor sau asociaţilor.

Urmărind destinaţiile posibile ale profitului net al exerciţiului, putem face următoarea remarcă: pentru întreprinderile cu capital majoritar sau integral de stat, repartizarea profitului net pe destinaţii trebuie să se facă conform prevederilor legislaţiei, pe când la întreprinderile cu capital majoritar sau integral privat, stabilirea destinaţiilor profitului net este atributul aproape exclusiv al adunării generale a acţionarilor sau asociaţiilor.

Anexa 2: „Situaţia stocurilor şi a producţiei în curs de execuţie - valori brute": prezintă o detaliere a existenţelor de stocuri (materii prime; materiale consumabile; obiecte de inventar şi baracamente; producţie în curs de execuţie; produse; stocuri aflate la terţi; animale; mărfuri şi ambalaje), la începutul şi sfârşitul anului. Rubricile de stocuri sunt evidenţiate în valori brute, deci necorectate cu provizioanele pentru depreciere, care fac obiectul unei anexe distincte.

Anexa 3: „Situaţia creanţelor şi datoriilor": serveşte studiului echilibrului financiar al întreprinderii. Deoarece structurarea activului şi pasivului bilanţier nu se face, în principal, pe termene de lichiditate şi respectiv de exigibilitate, această anexă detaliază diferitele creanţe aparţinând activului imobilizat şi celui circulant, aflate în sold la sfârşitul anului în:

- creanţe transformabile în lichidităţi într-un termen de sub un an;

- creanţe transformabile în lichidităţi într-un termen de peste un an.

La rândul lor, datoriile, exprimate în lei şi în devize (dolari SUA), aflate în sold la sfârşitul anului, sunt detaliate în funcţie de termenele de exigibilitate, în:

- datorii exigibile într-un termen de sub un an;

- datorii exigibile într-un termen situat în intervalul 1-5 ani;

- datorii exigibile într-un termen mai mare de 5 ani.

Anexa 4: „Situaţia altor provizioane": prezintă existenţa (soldul iniţial şi soldul final) şi mişcarea (cheltuieli privind provizioanele şi venituri din provizioane)

Scanned with OKEN Scanner

aferente provizioanelor (altele decât cele pentru deprecierea imobilizărilor, care sunt prezentate într-o anexă distinctă), pe următoarele categorii:

- provizioane reglementate;
- provizioane pentru riscuri şi cheltuieli;
- alte provizioane pentru depreciere (provizioanele pentru deprecierea stocurilor şi producţiei în curs, creanţelor şi titlurilor de plasament).

Anexa 5a: „Date informative": cuprinde informaţii eterogene, evaluate în etalon fizic (număr mediu de salariaţi, număr de colaboratori cu contract civil etc.) şi în etalon monetar, grupate pe următoarele categorii de date informative:

- date informative privind rezultatele înregistrate;
- date informative privind situaţia unor indicatori fizici şi valorici;
- date informative privind evoluţia creditelor;
- date privind alocaţiile de la buget;
- date privind investiţiile străine în România.

Conţinutul acestei anexe poate fi justificat având în vedere, în special, nevoile informaţionale ale instituţiilor statului implicate în gestiunea macroeconomică.

Anexa 5b: „Plăţi restante": prezintă datalierea plăţilor restante, inclusiv obligaţiile restante faţă de bănci şi creditori, atât pentru activitatea curentă cât şi pentru investiţii.

Această anexă permite rafinarea analizelor situaţiei financiare a întreprinderii deoarece datoriile scadente şi neachitate sunt detaliate pe fiecare tip: furnizori, organele fiscale, organismele de asigurări şi protecţie socială, bănci şi alţi creditori.

Anexa 5c: „Impozite, taxe şi alte obligaţii datorate şi vărsate": prezintă vărsămintele obligatorii pe care trebuie să le efectueze fiecare agent economic sub formă de impozite, taxe şi contribuţii la bugetul de stat, bugetul local, fondurile cu destinaţie specială şi bugetul asigurărilor sociale de stat.

Detalierea informaţiilor se face pentru fiecare obligaţie la nivelul sumei datorate, sumei vărsate efectiv şi sumei rămase de plată sau vărsate în plus.

Informaţiile furnizate de această anexă răspund nevoilor organismelor fiscale şi de asigurări şi protecţie socială, fiind de fapt o „raportare" a modului cum întreprinderea îşi execută obligaţiile faţă de aceste organisme.

Anexa 6: „Situaţia activelor imobilizate": furnizează informaţii privind valoarea brută, amortizările şi provizioanele pentru depreciere aferente imobilizărilor. Această anexă se descompune în trei părţi (tabele):

• A. **„Valoarea brută"**: această situaţie prezintă existenţele şi mişcările diferitelor elemente de imobilizări (necorporale, corporale şi financiare):

Scanned with OKEN Scanner

Elemente de imobilizări	Nr. rd.	Sold iniţial	Intrări	Ieşiri		Sold final
				Total	din care: scoase din funcţiune şi casate	
Imobilizări necorporale . . . Imobilizări corporale . . . Imobilizări financiare . . .					x x	
Total active imobilizate						

Această situaţie permite analiştilor caracterizarea politicii de investiţii şi dezinvestire promovate de întreprindere, în cursul unui exerciţiu:

B. „Amortizări": prezintă existenţa şi mişcarea amortizărilor aferente imobilizărilor necorporale şi corporale:

Elemente de imobilizări	Nr. rd.	Amortizarea la începutul anului		Amortizare în cursul anului	Amortizare aferentă imobilizărilor ieşite din patrimoniu	Amortizarea la sfârşitul anului
		Total	din care: înregistrată în contul 8045 „Amortizarea aferentă gradului de neutilizare a mijloacelor fixe			
Imobilizări necorporale . . Imobilizări corporale . .						
Total amortizări						

Scanned with OKEN Scanner

C. „Provizioane pentru depreciere": prezintă existenţa şi mişcarea provizioanelor pentru depreciere aferente diferitelor elemente de imobilizări necorporale, corporale şi financiare:

Elemente imobilizări	Nr. rd.	Sold iniţial	Provizioane constituite în cursul anului	Provizioane reluate la venituri	Sold final
Imobilizări necorporale . . . Imobilizări corporale . . . Imobilizări financiare . . .					
Total provizioane pentru deprecierea imobilizărilor					

Anexa 7: „Alte informaţii privind regulile şi metodele contabile şi date complementare", cuprinde:

I. Informaţii asupra regulilor şi metodelor contabile folosite:

- indicarea modului de evaluare a diverselor poziţii din bilanţ şi contul de profit şi pierdere, mai ales când există opţiuni între mai multe metode;
- metodele utilizate pentru calculul amortismentelor şi provizioanelor;
- indicarea şi justificarea derogărilor de la principiile generale;
- comentarii asupra absenţei comparabilităţii conturilor şi asupra eventualelor adaptări ale informaţiilor prezentate în exerciţiul precedent.

Asupra unora dintre aceste formulări, prezentăm câteva consideraţii. Astfel, derogările de la principiile generale nu trebuie numai indicate şi justificate; totodată se impune **prezentarea incidenţelor acestor derogări asupra situaţiei patrimoniale, rezultatului şi situaţiei financiare**.

Formularea „comentarii asupra absenţei comparabilităţii conturilor", de altfel,

Scanned with OKEN Scanner

destul de generală, trebuie interpretată ca o incidenţă generată de lipsă de „permanenţă a metodelor". În cazul neasigurării permanenţei metodelor, anexa trebuie să precizeze schimbarea de metodă(e), dar comparabilitatea datelor este asigurată de retratări la care sunt supuse informaţiile din conturi, retratări care trebuie menţionate în anexă:

II. Alte informaţii:

- Angajamente financiare reflectate în conturi în afara bilanţului.
- Informaţii referitoare la modificarea capitalului.
- Analiza următoarelor conturi:
  - acţiuni proprii;
  - cheltuieli şi venituri excepţionale;
  - cheltuieli şi venituri pentru exerciţiul anterior;
  - diferenţe de conversie;
  - alte conturi semnificative;
  - sume neclarificate în soldul contului 473 „Decontări din operaţii în curs de clarificare".
- Alte elemente semnificative:
  - comentarii asupra cifrei de afaceri;
  - evenimente posterioare închiderii exerciţiului, care nu au fost contabilizate în conturile exerciţiului încheiat;
  - elemente contabilizate în conturile exerciţiului încheiat, care privesc exerciţiile precedente (eventualele erori constatate după aprobarea şi depunerea bilanţului contabil al exerciţiilor precedente);
  - alte informaţii pe care unitatea consideră că este necesar să le prezinte.

Creşterea rolului informaţional al anexei, în practica contabilă, trebuie să plece de la **ameliorarea doctrinei contabile româneşti**. Astfel, normele contabile româneşti trebuie să consacre **motivaţia conceptuală a anexei**, ca document solicitat de aplicarea unor principii contabile, în special **principiul imaginii fidele şi principiul importanţei relative**.

2.7. Tabloul de finanţare şi evoluţia situaţiei financiare

2.7.1. Locul şi rolul tabloului de finanţare în informarea şi analiza financiară

După câte s-a putut constata, bilanţul conferă o viziune statică asupra structurii financiare, iar contul de profit şi pierdere, o viziune dinamică asupra activităţii. Am putut realiza, de asemenea, că o cantonare a „staticului" şi a „dinamicului" la un

Scanned with OKEN Scanner

document de sinteză sau altul este o viziune limitată. Fapt demonstrat de opera genialului profesor german Eugen Schmalenbach (Bilanţul dinamic; „Dynamische Bilanz") sau, de dată mai recentă, lucrările reputatului profesor francez Jacques Richard (Contabilitate generală, 1992; Contabilităţile şi practicile contabile, 1996).

Dar, nici bilanţul, nici contul de profit şi pierdere nu permit, apriori, obţinerea unei viziuni dinamice asupra structurii financiare, adică, asupra evoluţiei acestei structuri. O atare viziune cade sub incidenţa interesului atât al analistului financiar extern întreprinderii, cât şi al managerilor acesteia. Un conducător de întreprindere este adesea determinat să se întrebe şi să găsească răspuns asupra localizării beneficiului, în structurile patrimoniale (trezorerie, stocuri, imobilizări etc.). Perplexitatea îl cuprinde atunci când constată o discordanţă între creşterea producţiei şi cifrei de afaceri, pe de o parte, şi volumul trezoreriei, pe de altă parte. În sfârşit, el acordă un interes deosebit posibilităţilor de investire şi mijloacelor pe care le poate pune în operă.

La toate aceste cerinţe, şi încă multe altele, teoria, doctrina şi practica mondială au răspuns prin crearea unui instrument extrem de interesant, tabloul de finanţare.

El a îmbrăcat de-a lungul timpului mai multe forme. Dar două par să fi câştigat aderenţa normalizatorilor, practicienilor şi, nu în ultimul rând, a universitarilor: tabloul de utilizări şi de resurse şi tabloul fluxurilor de trezorerie.

Prima, în vogă până spre sfârşitul anilor 1970, deşi a sedus prin eleganţa raţionamentelor sale, s-a dovedit vulnerabilă în confruntare cu fenomenele inflaţioniste din deceniul al optulea şi cu manifestarea tot mai pregnantă a economiilor de credit.

Uşor-uşor, ea a trebuit să lase locul celeilalte forme, tabloul de trezorerie, ţinând cont de avantajele ei incontestabile[1)].

2.7.2. Tabloul de utilizări şi de resurse - situaţie a echilibrului financiar al întreprinderii sau exerciţiu intelectual universitar?

Nefiind adepţii unor salturi necugetate peste etape, considerăm că sistemul contabil românesc ar fi mai degrabă pregătit pentru adoptarea unui tablou de utilizări şi de resurse, fără a exclude alternativa ca un număr limitat de întreprinderi româneşti,

---

[1)] Într-o lucrare anterioară, Contabilitatea aprofundată (Editura Economică, 1996), noi am acordat un spaţiu larg analizei celor două forme. Mai mult, fiecărui tip de tablou i-au fost remarcate, în paragrafe distincte, valoarea cognitivă şi punctele nevralgice. Este regretabil cum, aproape un an mai târziu, colegi de breaslă afirmă că vremea tabloului de finanţare a trecut. Prima eroare, ambele forme reprezintă în esenţă tablouri de finanţare. Dar, mai ciudat este faptul că se vorbeşte despre trecerea unei vremi care, pentru contabilitatea românească, nici nu venise. Singurul aspect cu care suntem de acord, superioritatea tabloului de trezorerie şi, de aici, necesitatea ca mesajul universitar să-i acorde o pondere prioritară.

Scanned with OKEN Scanner

deschise circuitului internaţional, să treacă direct la întocmirea tabloului fluxurilor de trezorerie. Învăţămintele unui tablou de utilizări şi de resurse ar fi extrem de necesare pentru acţionari, creditori, manageri, analişti financiari şi alţi utilizatori. Pe de altă parte, logica lui poate fi un exerciţiu intelectual, mai mult decât interesant, pentru mediul universitar, motiv pentru care îi găzduim un spaţiu adecvat în lucrarea noastră.

2.7.2.1. Caracteristicile generale şi funcţiile tabloului de utilizări şi de resurse

Tabloul de utilizări şi de resurse permite să se explice variaţia patrimoniului între bilanţul de deschidere şi bilanţul de închidere al unui exerciţiu. Ca atare, el este orientat spre o analiză patrimonială a întreprinderii. Şi, nu în ultimul rând, el furnizează o vedere de ansamblu asupra echilibrului financiar.

În elaborarea unui tablou de utilizări şi de resurse, trebuie să se facă o distincţie cât se poate de netă între fluxurile patrimoniale, fluxurile financiare şi fluxurile monetare.

Bernard Colasse[1)] apreciază că fluxurile patrimoniale nu au în mod obligatoriu un impact asupra disponibilităţilor întreprinderii. Este motivul pentru care el procedează la clasificarea acestora în trei categorii:

Prima categorie: fluxurile patrimoniale care au un impact imediat asupra disponibilităţilor; exemple: toate cumpărările (de imobilizări, de mărfuri, de materii prime, de prestaţii de servicii etc.) plătite imediat; toate vânzările încasate imediat.

A doua categorie: fluxurile patrimoniale care nu au un impact imediat asupra disponibilităţilor întreprinderii; exemple: cumpărările şi vânzările pe credit.

A treia categorie: fluxurile care nu au, nici imediat, nici ulterior, un impact asupra disponibilităţilor; exemplu: cheltuielile cu amortizările generează un flux de diminuare a valorii, dar nu conduc, în nici un caz, la un flux de lichidităţi.

Bernard Colasse atribuie calificativul de „monetare" fluxurilor patrimoniale din prima categorie, cel de „financiare", fluxurilor din prima şi a doua categorie, ceea ce semnifică faptul că ansamblul fluxurilor financiare îl include pe cel al fluxurilor monetare.

Tabloul de utilizări şi de resurse are ca obiect prezentarea fluxurilor financiare,

---

[1)] Bernard Colasse, Contabilitate generală, ediţia a 4-a, traducere realizată de Neculai Tabără, Editura Moldova, 1995. Pentru completare, a se citi şi capitolul al 2-lea al lucrării „Contabilitatea aprofundată", anterior citată.

Scanned with OKEN Scanner

în timp ce fluxurile monetare, luate separat, fac obiectul tabloului fluxurilor de trezorerie.

Referitor la tabloul de utilizări şi de resurse, Stolowy[1)] formulează o serie de utilizări, plecând de la opiniile extrem de diverse ale diferiţilor utilizatori, privind valorile (informaţiilor) care sunt structurate în această situaţie financiară. Astfel, tabloul de utilizări şi de resurse poate fi calificat ca:

- un instrument indispensabil de gestiune şi de previziune;
- un mijloc de realizare a diagnosticului de întreprindere, printr-o abordare mai globală şi mai dinamică decât cea care face apel la rate;
- un mijloc de a face referire la fluxurile economice şi financiare care au traversat întreprinderea şi au modificat patrimoniul său, precum şi de a explica principalele aspecte ale comportamentului şi perspectivelor acesteia;
- un mijloc pentru aprecierea gestiunii financiare a întreprinderii (rata de investire, politica de autofinanţare, raportul între finanţarea internă şi cea externă);
- un mijloc pentru a analiza politica de investiţii a întreprinderii (prin raportarea investiţiilor la capacitatea de autofinanţare, la cifra de afaceri şi la imobilizările nete la începutul exerciţiului);
- un mijloc de apreciere a politicii de dezinvestire a întreprinderii;
- un mijloc de evaluare şi interpretare a politicii întreprinderii, de distribuire de dividende (în special, prin raportarea mărimii sumelor distribuite la capacitatea de autofinanţare);
- un mijloc pentru evaluarea politicilor comerciale ale întreprinderii, pe baza evoluţiei datoriilor şi creanţelor comerciale;
- un mijloc pentru aprecierea riscurilor;
- un mijloc pentru aprecierea relaţiei dintre rentabilitate şi riscul asumat de întreprindere;
- un instrument esenţial în diagnosticul realizat de bănci asupra întreprinderii cliente, în privinţa necesităţilor de finanţare trecute şi viitoare;
- un document pentru informarea acţionarilor, personalului şi altor categorii de terţi (clienţi, furnizori etc.);
- un mijloc pentru testarea impactului deciziilor strategice ale întreprinderii.

2.7.2.2. Relaţiile dintre tabloul de utilizări şi de resurse şi celelalte situaţii financiare

Relaţia bilanţ - tablou de utilizări şi de resurse

Prin comparare a două bilanţuri succesive, se pot determina variaţiile pozitive şi negative suportate de diferitele rubrici sau posturi.

[1)] Hervé Stolowy, Les tableaux de financement et de flux, Que sais-je, 1989.

Scanned with OKEN Scanner

La modul general, relaţia bilanţ - tablou de utilizări şi de resurse este definită prin relaţia fundamentală între fluxuri şi stocuri (existenţe):

Stocuri iniţiale (bilanţ de deschidere) + Fluxuri de intrare ale perioadei - Fluxuri de ieşire ale perioadei = Stocuri finale (bilanţ de închidere)

Situaţia variaţiilor pozitive şi negative între două bilanţuri succesive constituie un **„bilanţ diferenţial"** sau o **„balanţă a mutaţiilor"**.

Prin gruparea acestor variaţii, se poate întocmi o situaţie care permite identificarea a **patru tipuri** de modificări, explicate financiar după cum urmează:

(i) **Unele posturi de pasiv au suportat o creştere (↗P)**: angajamentele suplimentare pe care o întreprindere le contractează apar ca o contrapartidă a aporturilor primite, deci ca o expresie a creşterii fondurilor puse la dispoziţia sa. Aceste creşteri, care afectează anumite posturi de pasiv, sunt considerate **resurse**.

(ii) **Unele posturi de activ au suportat o creştere (↗A)**: variaţia lor este rodul intrării (creşterii valorii) anumitor bunuri sau constatării (angajării) de drepturi. Achiziţionarea de bunuri şi angajarea de creanţe noi se realizează în contrapartida unei decontări, deci a unei **utilizări** de fonduri.

(iii) **În mod simetric, alte posturi de pasiv au suportat diminuări (↘P)**, ca urmare a stingerii anumitor angajamente pe care întreprinderea la contractase anterior. Dar această stingere de angajamente este consecinţa unei decontări. Se deduce că diminuările unor posturi de pasiv solicită, de obicei, **utilizări** de fonduri (este vorba de cvasitotalitatea cazurilor de plată a unor datorii).

(iv) **În sfârşit, alte posturi de activ au suportat diminuări (↘A)**. Cu excepţia unor evenimente excepţionale (incendii, inundaţii, cutremure etc.), aceste variaţii sunt consecinţa realizării (încasării) contravalorii anumitor bunuri (imobilizări corporale, titluri, stocuri) deţinute anterior de întreprindere. Ele degajă, ca atare, fonduri suplimentare, altfel spus, **resurse**.

Procedând la sistematizarea utilizărilor şi resurselor, rezultă următoarea schemă generală a bilanţului diferenţial:

Utilizări	Resurse
↗ Active	↗ Pasive
↘ Pasive	↘ Active

Scanned with OKEN Scanner

Relaţia cont de profit şi pierdere - tablou de utilizări şi de resurse

Pentru determinarea relaţiei cont de profit şi pierdere - tablou de utilizări şi de resurse, se pleacă de la modelul de structurare al contului de profit şi pierdere, forma bilaterală (cont).

Analiza de detaliu a **debitului** contului permite identificarea a cinci subansambluri:

(i) Cheltuieli care comportă **plăţi imediate sau ulterioare, în cadrul aceluiaşi exerciţiu**. În această categorie sunt incluse: cumpărările de stocuri[1)], consumaţiile de prestaţii externe, cheltuielile cu personalul, dobânzile şi cheltuielile asimilate, destinate celor care au împrumutat întreprinderea etc. Aceste chelutieli vor fi numite **cheltuieli monetare sau cheltuieli plătite** şi vor fi simbolizate prin **CM**.

(ii) **Cheltuieli cu amortizările şi provizioanele (CAP)**, care corespund deprecierii reale sau riscurilor probabile, dar care nu dau naştere unor plăţi, cel puţin în timpul exerciţiului curent.

(iii) **Alte cheltuieli care nu generează o plată**, corespunzătoare unor consumaţii sau pierderi reale. Aceste cheltuieli vor fi numite **cheltuieli nemonetare sau neplătite**. Ele vor fi simbolizate prin **CNM**. De exemplu, înregistrarea pierderilor din creanţe, prin scăderea din evidenţă a clienţilor incerţi sau în litigii; valoarea neamortizată a imobilizărilor necorporale, corporale sau financiare cedate sau scoase din evidenţă.

(iv) **Cheltuielile privind impozitul asupra beneficiului (IB)** corespund unui flux monetar efectiv sau potenţial, deoarece ele generează sau vor genera o plată în favoarea statului.

(v) **Beneficiul exerciţiului (BE)** corespunde surplusului real produs de întreprindere şi reprezintă o componentă a surplusului monetar virtual.

Analiza de detaliu a **creditului** contului permite identificarea a trei subansambluri:

(i) Veniturile care au dat sau vor da naştere la încasări efective. În această categorie sunt incluse, în primul rând, elementele producţiei vândute. Aceste venituri vor fi numite **venituri monetare (VM)**.

[1)] În contabilitatea românească, în ipoteza inventarului permanent, stocurile generează cheltuieli cu ocazia consumului sau vânzării lor. Plata apare în momentul achitării datoriei faţă de furnizori, de obicei, anterior ieşirii stocurilor. În ipoteza inventarului intermitent, cheltuiala privind stocurile este contabilizată în momentul cumpărării.

Scanned with OKEN Scanner

(ii) **Veniturile nemonetare (VNM)**: deşi conduc la creşterea efectivă a situaţiei nete, ele nu dau naştere la încasări. Sunt încadrabile în acest subansamblu: veniturile din provizioane, care corespund unei simple ajustări relative la valorile provizioanelor anterior constituite; cota-parte a subvenţiilor pentru investiţii virate la venituri etc.

(iii) **Pierderea exerciţiului (PE)** corespunde situaţiei în care veniturile sunt mai mici decât cheltuielile, la nivelul unui exerciţiu.

În varianta normală, a unui beneficiu, cele două serii de elemente (subansambluri) generează următoarea relaţie de echilibru:

$$CM + CAP + CNM + IB + BE = VM + VNM$$

Procedând la regruparea elementelor relaţiei şi asimilând impozitul asupra beneficiului cheltuielilor monetare, vom obţine:

$$CAP + BE + (CNM - VNM) = VM - CM$$

Diferenţa VM - CM corespunde **surplusului monetar** degajat în cursul exerciţiului, prin compararea fluxurilor de încasări cu fluxurile de plăţi, luând în calcul atât fluxurile efectiv generate de activitatea întreprinderii cât şi fluxurile potenţiale.

Acest surplus constituie capacitatea de autofinanţare a întreprinderii.

Atunci când diferenţa CNM - VNM este nulă sau neglijabilă (elementele nemonetare corespund, în principiu, ajustărilor), CAF tinde către o formulă simplificată de calcul:

$$CAF = VM - CM = CAP + BE$$

Se poate deduce că relaţia între contul de profit şi pierdere şi tabloul de utilizări şi de resurse este realizată prin intermediul capacităţii de autofinanţare. În acest sens se poate constata că:

- beneficiul exerciţiului (BE) se interpretează ca o creştere de pasiv (↗P), deci, ca o **resursă**;

- cheltuielile cu amortizările (CA) conduc, implicit, la o scădere a valorii unor posturi de imobilizări, ceea ce corespunde unei diminuări a activului (↘A), deci unei **resurse**;

- cheltuielile cu provizioanele (CP) au corespondent fie în diminuarea valorii unor elemente de activ (↘A), în cazul provizioanelor pentru depreciere, fie în creşteri de pasiv (↗P), în cazul provizioanelor pentru riscuri şi cheltuieli; în ambele cazuri, vom interpreta corectările de valoare generate de amortizări şi provizioane ca fiind **resurse**.

Scanned with OKEN Scanner

Din analiza relaţiilor între primele două conturi anuale şi tabloul de utilizări şi de resurse, Elie Cohen[1)] ajunge la următoarea schemă de legături:

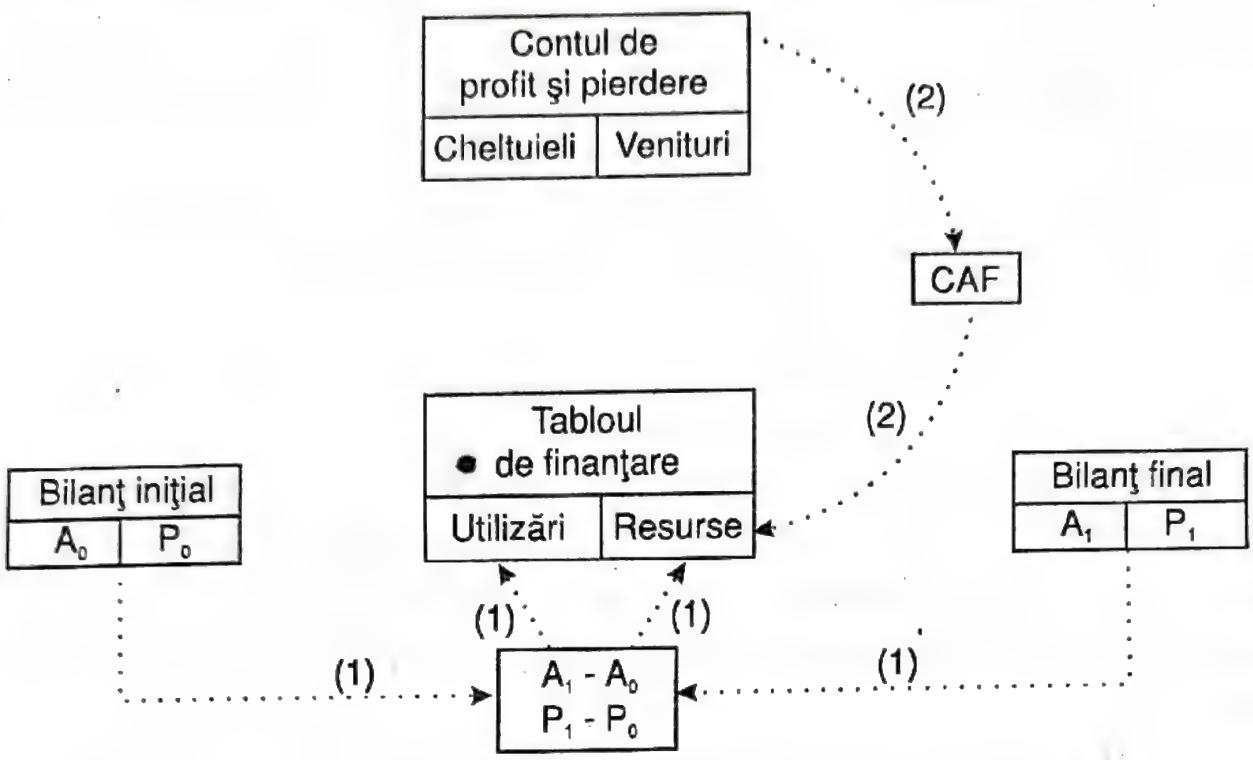

(1) Relaţia bilanţ - tablou de utilizări şi de resurse

(2) Relaţia cont de profit şi pierdere - tablou de utilizări şi de resurse

2.7.2.3. Criteriile de clasificare a utilizărilor şi resurselor şi modelul global al tabloului

La baza analizei fluxurilor stau trei criterii de clasificare a utilizărilor şi resurselor:

- maturitatea (durata, termenul) acestora;
- funcţia îndeplinită sau locul ocupat de fiecare utilizare sau resursă, în cadrul ciclurilor fundamentale ale activităţii întreprinderii;
- inserţia în gestiunea globală a unui „pool" de resurse şi utilizări ale întreprinderii.

Ţinând cont de primele două criterii şi plecând de la imaginea a două bilanţuri succesive întocmite de o întreprindere, Planul contabil general francez (1982 / 1986) reconstituie structura unui tablou de utilizări şi de resurse.

[1)] Elie Cohen, Analyse financière, Economica, 1988.

Scanned with OKEN Scanner

Criteriul „**maturităţii**" permite disocierea mişcărilor care afectează „partea de sus a bilanţului", de cele care influenţează „partea de jos a bilanţului". Primele definesc utilizările şi resursele pe termen lung şi mediu, celelalte, utilizările şi resursele pe termen scurt.

Ca atare, conform unei **prime abordări globale**, tabloul ar trebui să redea:

Utilizări (U)	Resurse(R)
• Utilizări pe termen lung şi mediu (UTLM) ↑ Active imobilizate ↓ Capitaluri permanente	• Resurse pe termen lung şi mediu (RTLM) ↑ Capitaluri permanente ↓ Active imobilizate
• Utilizări pe termen scurt (UTS) ↑ Active circulante ↓ Datorii pe termen scurt	• Resurse pe termen scurt (RTS) ↑ Datorii pe termen scurt ↓ Active circulante

Criteriul „**funcţional**" permite disocierea elementelor pe termen scurt, după cum urmează:

- fluxurile de exploatare, care permit determinarea „**variaţiei necesarului în fond de rulment**" (**ΔNFR**), în cursul perioadei;

- fluxurile generate de operaţiile financiare pe termen scurt, care presupun o „**modificare a situaţiei trezoreriei (ΔT)**".

Remarcă: Utilizările şi resursele pe termen mediu şi lung îşi menţin poziţia, în partea de sus a tabloului, ele permiţând să se determine, prin diferenţa „resurse - utilizări", „**variaţia fondului de rulment net**" (**ΔFRN**).

În cazul unei întreprinderi mari, cu activitate complexă, se va putea proceda la disocierea „necesarului în fond de rulment" în:

- necesar în fond de rulment referitor la activitatea de **exploatare propriu-zisă (NFRE)**;

- necesar în fond de rulment referitor la operaţiile „**în afara exploatării**" **(NFRAE)**.

În mod evident, această disociere presupune disocierea variaţiilor corespunzătoare.

În concluzie, pe baza celor două criterii de clasificare (maturitate şi funcţia utilizărilor şi resurselor), s-ar putea obţine o **a doua imagine globală** a tabloului:

Scanned with OKEN Scanner

Utilizări (U)	Resurse (R)	
• Utilizări pe termen lung şi mediu (utilizări stabile) ↑Active imobilizate ↓Capitaluri permanente	• Resurse pe termen lung şi mediu (resurse stabile) ↑Capitaluri permanente ↓Active imobilizate	ΔFRN
• Utilizări pentru exploatare ↑Active ciclice ↓Pasive ciclice	• Resurse pentru exploatare ↑Pasive ciclice ↓Active ciclice	ΔNFRE
• Utilizări în afara exploatării ↑Active circulante neciclice ↓Datorii TS neciclice	• Resurse în afara exploatării ↑Datorii TS neciclice ↓Active circulante neciclice	ΔNFRAE
• Utilizări pentru trezorerie ↑Active pentru trezorerie ↓Datorii TS pentru trezorerie	• Resurse pentru trezorerie ↑Datorii TS pentru trezorerie ↓Active pentru trezorerie	ΔT

Modelul global, prezentat mai sus, permite degajarea următoarei relaţii de echilibru financiar funcţional:

$$\Delta FRN - (\Delta NFRE + \Delta NFRAE) = \Delta T$$

Interpretarea unui tablou de utilizări şi de resurse nu are sens, numai dacă variaţiile degajate au o semnificaţie economică şi financiară clară.

Astfel, variaţiile posturilor din partea de sus a bilanţului, variaţii care, am relevat anterior, corespund funcţiei de investire, prezintă un caracter de **stabilitate** suficient de mare şi, ca atare, permit degajarea unor **tendinţe de evoluţie**.

Dimpotrivă, în ceea ce priveşte elementele pe termen scurt, în general, evoluţia lor denotă posibilitatea unei anumite **instabilităţi** şi a unei **discontinuităţi**. În atare condiţii, variaţiile corespunzătoare conduc, în nu puţine cazuri, la o interpretare îndoielnică, cel mai ilustrativ caz fiind cel al disponibilităţilor. Instabilitatea

Scanned with OKEN Scanner

cvasicontinuă a variaţiei disponibilităţilor face dificilă orice analiză. De exemplu, o creştere a acestui element poate să fie consecinţa unor încasări importante, în ultimele zile ale anului, coroborată cu o întârziere în efectuarea plăţilor către terţi. În acest caz, o astfel de evoluţie este lipsită de semnificaţie. De asemenea, o scădere substanţială a disponibilităţilor (la sfârşitul exerciţiului curent faţă de sfârşitul exerciţiului precedent) ar putea să fie interpretată ca o deteriorare a gradului de lichiditate. Dar această reducere poate să fie consecinţa unor evenimente fortuite, corijabile în primele zile sau săptămâni ale exerciţiului următor. Spre exemplu, „tensiunea" creată în trezoreria întreprinderii, ca urmare a plăţii primelor, la sfârşitul exerciţiului, are, în principiu, un caracter tranzitoriu.

Totuşi, nu toate elementele pe termen scurt cunosc evoluţii aleatoare, sau chiar stânjenitoare, precum disponibilităţile. În această situaţie, plasăm, de obicei, stocurile şi creanţele faţă de clienţi.

În general, se acceptă că analiza privind variaţiile FRN şi variaţiile NFRE conduce la **concluzii semnificative**, în timp ce analiza variaţiilor elementelor „în afara exploatării" şi „de trezorerie" nu vizează decât o **ajustare globală**.

2.7.2.4. Delimitări şi structuri referitoare la tabloul de utilizări şi de resurse[1)]

În viziunea „Planului francez", tabloul de utilizări şi de resurse este un document facultativ, deoarece el face parte numai din documentele de sinteză ale sistemului dezvoltat.

Remarcă: Întreprinderile franceze, incluse în categoria „întreprinderilor mari", întocmesc şi prezintă documente de sinteză conform sistemului de bază. Totuşi, pentru a răspunde mai bine cerinţelor utilizatorilor, ele **pot** să recurgă la utilizarea sistemului dezvoltat.

Prin acest model, tabloul de utilizări şi de resurse este definit ca documentul de sinteză „care explică variaţiile patrimoniului întreprinderii, în cursul perioadei de referinţă".

În vederea determinării elementelor tabloului, trebuie să se „proiecteze", în prealabil imaginile consecutive a două **bilanţuri funcţionale**. Or, spre deosebire de bilanţurile contabile întocmite şi prezentate de întreprinderi, în care elementele de activ şi de pasiv sunt clasificate după destinaţia şi originea lor, în bilanţul

[1)] Modelul analizat este cel propus de Planul contabil general francez. Totodată, noi vom releva particularităţile întocmirii şi prezentării unui astfel de tablou, în contabilitatea românească.

Scanned with OKEN Scanner

funcţional, aceste elemente sunt regrupate după funcţiile întreprinderii sau, altfel spus, conform ciclurilor inerente acestor funcţii:

- ciclul de investire şi de dezinvestire;
- ciclul de finanţare, care regrupează efectele operaţiilor ce au ca obiect resursele financiare utilizate pentru finanţarea necesităţilor permanente ale întreprinderii;
- ciclul de exploatare, care regrupează operaţiile legate de activitatea ciclică a întreprinderii;
- gestiunea trezoreriei, care are ca funcţie asigurarea ajustării globale între ciclul de acumulare şi ciclul de exploatare.

Remarcă: Ciclurile de investire şi de finanţare formează ciclul de acumulare a capitalului.

Analiza funcţională presupune regruparea posturilor contabile care aparţin aceluiaşi ciclu, astfel încât să se poată aprecia echilibrul financiar, prin intermediul a trei agregate (indicatori) fundamentale:

Cicluri	Natura operaţiilor	Elemente de activ (1)	Elemente de pasiv (2)	Agregate (indicatori) (3)=(1)-(2)
Acumulare	Deciziile de investire şi de finanţare	Active imobilizate (în valoare brută)	Resurse proprii (inclusiv amortizările şi provizioanele) + Împrumuturi	Fond de rulment
Exploatare	Gestiunea ciclului de exploatare	Active de exploatare	Pasive de exploatare	Necesar în fond de rulment privind exploatarea
		Alţi debitori	Alţi creditori	Necesar în fond de rulment în afara exploatării
Trezorerie	Gestiunea trezoreriei	Disponibilităţi	Credite de trezorerie (inclusiv partea din datoriile financiare)	Trezorerie

Necesar în fond de rulment

Scanned with OKEN Scanner

Fondul de rulment (FR) este determinat ca diferenţă între resursele stabile şi imobilizări, exprimate în valori brute. El oglindeşte mărimea resurselor stabile, disponibile pentru finanţarea necesităţilor generate de activităţile curente.

Necesarul în fond de rulment (NFR), după cum am precizat anterior, este format din necesarul în fond de rulment privind exploatarea (NFRE) şi necesarul în fond de rulment în afara exploatării (NFRAE):

• **NFRE** reprezintă necesarul referitor la finanţarea ciclului de exploatare. El indică mărimea capitalurilor pe care întreprinderea trebuie să le deţină pentru finanţarea stocurilor şi a decalajelor temporare între plata cumpărărilor şi a altor datorii din exploatare şi încasarea vânzărilor.

• **NFRAE** regrupează elementele neciclice şi instabile, referitoare, de exemplu, la investiţii (datoriile faţă de furnizorii de imobilizări) sau la finanţare (dobânzile datorate, neajunse la scadenţă, aferente împrumuturilor).

Trezoreria netă reprezintă excedentul de resurse stabile sau insuficienţa de resurse stabile, după finanţarea imobilizărilor şi a necesarului în fond de rulment. Ca atare, ea se determină ca diferenţă între fondul de rulment şi necesarul în fond de rulment.

Conform modelului Planului contabil general francez, trezoreria netă regrupează posturile de disponibilităţi, diminuate cu creditele bancare curente.

Tabloul de utilizări şi de resurse poate fi prezentat atât sub formă de cont cât şi sub formă de listă. Indiferent de forma de prezentare, structura tabloului este aceeaşi şi se sintetizează astfel:

	Resurse stabile
	- Investiţii
(1) =	Variaţia fondului de rulment
(2)	Necesarul de finanţare a ciclului de exploatare (variaţia stocurilor + variaţia creanţelor - variaţia datoriilor faţă de furnizori)
(3)	Necesarul în fond de rulment în afara exploatării (variaţia activelor în afara exploatării - variaţia datoriilor în afara exploatării)
(4)=(2)+(3)	Variaţia necesarului în fond de rulment
(5)=(1)-(4)	Variaţia trezoreriei nete (variaţia disponibilităţilor - variaţia creditelor de trezorerie)

Ambele forme de prezentare cuprind două părţi, relaţia obiectiv fiind cea de **trezorerie**.

Scanned with OKEN Scanner

(i) **Variaţia fondului de rulment net global funcţional.**

În prima parte, sunt prezentate elementele de calcul ale variaţiei fondului de rulment net global, adică resursele şi utilizările exerciţiului, care vizează mijloacele **structurale** ale întreprinderii.

Resursele şi utilizările implicate în această variaţie au un caracter stabil.

a) **Resursele stabile**

Funcţia principală a resurselor stabile este de a finanţa utilizările durabile (stabile) ale întreprinderii. Stabilitatea este apreciată prin natura deciziei care a stat la originea utilizării sau resursei.

Resursele stabile se clasifică în două mari categorii:

- **resurse interne**, măsurate prin capacitatea de autofinanţare (CAF);
- **resurse externe**, în care sunt cuprinse: resursele în fonduri proprii[1]; resursele excepţionale procurate prin cesiunea sau reducerile de elemente ale activului imobilizat; resursele stabile de îndatorire.

Capacitatea de autofinanţare a unei întreprinderi este, după cum am precizat anterior, surplusul monetar potenţial generat de activitatea acesteia. Ea reprezintă o contribuţie esenţială a activităţilor curente la variaţia fondului de rulment net global. Determinarea ei se realizează prin două metode:

• **Metoda substractivă**: permite să se realizeze legătura între contul de profit şi pierdere şi tabloul de finanţare.

Conform acestei metode, CAF se calculează plecând de la excedentul brut din exploatare (EBE), indicator stabilit în cadrul tabloului soldurilor intermediare de gestiune:

Excedent brut din exploatare
+ Transferuri de cheltuieli (1)
+ Alte venituri din exploatare
- Alte cheltuieli din exploatare
± Cota-parte din rezultatul operaţiilor efectuate în comun (2)
+ Venituri financiare (a)
- Cheltuieli financiare (b)
+ Venituri excepţionale (c)
- Cheltuieli excepţionale (d)
- Participarea salariaţilor la profit (3)
- Impozit pe profit
= Capacitatea de autofinanţare

[1] Noţiunea de fonduri proprii, utilizată în contabilitatea franceză, are un sens mai larg decât cel agreat în contabilitatea românească, ea corespunzând elementelor de capitaluri proprii, exclusiv profiturile.

Scanned with OKEN Scanner

(1) Acest cont de venituri nu a fost asimilat de noul sistem contabil românesc, dar valenţele sale operaţionale au fost semnalate, în literatura noastră de specialitate[1)].

(2) În contabilitatea franceză, în corespondenţă cu contul 458 „Operaţii efectuate în comun" („Decontări din operaţii în participaţie", în contabilitatea românească), au fost create conturile de gestiune 655 şi 755 „Cota-parte din rezultatul operaţiilor efectuate în comun". Identificarea beneficiilor şi pierderilor generate de operaţiile efectuate în comun (atât în contabilitatea gerantului cât şi în cea a celorlalţi coparticipanţi), în conturi distincte, are următoarele avantaje:

- calculul corect al soldurilor intermediare de gestiune;
- determinarea corectă a capacităţii de autofinanţare a întreprinderii.

Dimpotrivă, în contabilitatea noastră, pulverizarea veniturilor şi cheltuielilor din operaţiile efectuate în comun, pe toată scara grupelor de conturi, probează caracterul tehnicist şi mărginit al arhitecturii noului sistem.

(3) În lucrarea „Contabilitate financiară" am evocat faptul că, în contabilitatea franceză, participarea salariaţilor la profit este considerată o cheltuială. Într-o eventuală variantă românească a tabloului de utilizări şi de resurse, acest element nu participă la determinarea capacităţii de autofinanţare, ci, în sens substractiv, la calculul variaţiei necesarului în fond de rulment în afara exploatării.

(a) Cu excepţia veniturilor din provizioane.

(b) Cu excepţia cheltuielilor financiare de natura amortizărilor şi provizioanelor.

(c) Cu excepţia:

- veniturilor excepţionale din vânzarea imobilizărilor (venituri din cedarea activelor);
- cotei-părţi a subvenţiilor pentru investiţii virate la venituri;
- veniturilor excepţionale din provizioane.

(d) Cu excepţia:

- valorii nete contabile a imobilizărilor cedate (cheltuieli privind activele cedate)[2)];
- cheltuielilor excepţionale privind amortizările şi provizioanele.

• **Metoda aditivă**: permite să se calculeze CAF, plecând de la rezultatul

---

[1)] N. Feleagă, I. Ionaşcu, Contabilitate financiară, Volumul II, Editura Economică, 1993.

[2)] Noile „cosmetizări în partidă dublă" privind înregistrarea valorii nete contabile (în esenţă, o pierdere) la contul 471 „Cheltuieli constatate în avans" atestă cât de departe este contabilitatea românească de o bază conceptuală solidă (a se revedea, în paragraful 2.4., definiţia pe care cadrul contabil conceptual al IASC o formulează pentru „active").

Scanned with OKEN Scanner

exerciţiului, corectat cu cheltuielile şi cu veniturile care nu au incidenţă asupra trezoreriei:

Rezultatul exerciţiului
+ Cheltuielile cu amortizările
+ Cheltuielile cu provizioanele (din exploatare, financiare şi excepţionale)
- Veniturile din amortizare[1)] şi provizioane (din exploatare, financiare şi excepţionale)
+ Valorile contabile ale activelor cedate (ieşite din patrimoniu)
- Veniturile din vânzarea imobilizărilor
- Subvenţiile pentru investiţii virate la venituri
= Capacitatea de autofinanţare

Relaţia de calcul al metodei aditive relevă anihilarea influenţei plusurilor şi minusurilor de valoare rezultate din cesiunile de elemente de activ. Scopul anihilării este evitarea includerii de două ori a acestor valori în resursele stabile.

Totodată, relaţia dintre CAF şi rezultatul exerciţului exprimă, prin elementele sale de calcul, utilizarea din punct de vedere teoretic, a surplusului monetar potenţial. Astfel, CAF, în calitatea sa de indicator al finanţării interne, poate asigura:

- înnoirea echipamentelor (ca o consecinţă a amortizărilor);
- acoperirea pierderilor probabile şi a riscurilor la care este expusă întreprinderea (ca o consecinţă a constituirii sau majorării provizioanelor pentru depreciere şi a celor pentru riscuri şi cheltuieli);
- dezvoltarea potenţialului de producţie şi creşterea externă (prin capitalizarea (conservarea) unei părţi din rezultat);
- remunerarea acţionarilor (partea distribuită din rezultat).

Cesiunile sau reducerile de elemente ale activului imobilizat

Această rubrică de resurse stabile externe trebuie să cumuleze cesiunile cu simplele reduceri. În acest sens, ea regrupează;

- Pe de o parte, veniturile exprimate la preţul de cesiune, din elemente ce reprezintă imobilizări necorporale, corporale şi financiare (înregistrate prin interme-

[1)] În contabilitatea franceză, sunt înregistrate şi câteva cazuri de venituri din amortizări.

Scanned with OKEN Scanner

diul contului 7721 „Venituri din cedarea activelor", în contabilitatea românească);

- Pe de altă parte, reducerile de imobilizări financiare, care corespund rambursărilor de împrumuturi acordate anterior sau stingerii altor categorii de creanţe imobilizate.

Virările (transferurile) de imobilizări, de la un post la altul, nu sunt incluse în categoria reducerilor deoarece acestea nu generează fluxuri financiare. În acest sens, o atenţie deosebită trebuie acordată diminuărilor de imobilizări în curs, care corespund punerii în folosinţă de noi imobilizări şi care relevă, deci, virări de la un post la altul. Se deduce că aceste diminuări nu trebuie să fie luate în calculul cesiunilor sau reducerilor; în schimb, ele trebuie să fie deduse din valoarea achiziţionărilor de imobilizări, care figurează în calculul utilizărilor.

Creşterile de capitaluri proprii se referă la:

- aporturile în fonduri proprii (în sensul larg al termenului de fonduri, utilizat în contabilitatea franceză);

- subvenţiile pentru investiţii.

Aporturile în fonduri proprii cuprind creşterile propriu-zise de capital şi primele de emisiune aferente.

Creşterile de capital social cuprind valoarea aporturilor în bani, la nivelul mărimii lor subscrise şi vărsate.

Creşterile privind încorporările de rezerve în capitalul social sau din conversia de datorii în capital, care nu au o influenţă imediată sau ulterioară asupra trezoreriei, nu sunt înscrise în resursele tabloului. Deşi nu se fac referiri precise în acest sens[1)], creşterile de capital prin aport în natură, la rândul lor, nu ar trebui să facă obiectul tabloului, deoarece nu au incidenţă asupra trezoreriei.

Mărimea subvenţiilor pentru investiţii este dată de totalul noilor subvenţii obţinute în cursul exerciţiului. Aceste subvenţii sunt înscrise la valoarea lor iniţială, cota-parte a subvenţiilor virate la venituri fiind exclusă din CAF.

Într-o perspectivă a introducerii modelului de tablou de utilizări şi de resurse în practica românească, perspectivă puţin probabilă, datorită superiorităţii tabloului de trezorerie, un loc distinct în cadrul acestei rubrici ar trebui să-l ocupe retratările privind fondurile (grupa 11 de conturi)[2)].

[1)] În cadrul modelului de tablou propus de Planul contabil general francez.

[2)] Asupra caducităţii acestei „găselniţe" în contabilitatea românească, noi ne-am exprimat de nenumărate ori.

Scanned with OKEN Scanner

Creşterile de datorii financiare

Această rubrică regrupează noile împrumuturi, contractate în cursul exerciţiului, excepţie făcând creditele de trezorerie, care contribuie la variaţia trezoreriei nete (şi fac obiectul părţii a doua a tabloului de utilizări şi de resurse).

Deoarece este vorba de o concepţie funcţională, în această rubrică nu sunt reţinute decât împrumuturile care au ca funcţie finanţarea investiţiilor. Ca atare, sunt încadrate aici împrumuturile primite iniţial pentru o perioadă mai mare de un an.

Creşterile de datorii financiare pe termen lung şi mediu sunt înscrise în tablou la valoarea corespunzătoare incidenţei lor asupra trezoreriei. Deducem că împrumuturile din emisunea de obligaţiuni sunt înscrise la nivelul valorii lor de rambursare, din care au fost scăzute primele de rambursare a obligaţiunilor. Dobânzile datorate şi neajunse la scadenţă, referitoare la aceste împrumuturi, sunt înscrise în structurile aferente calculului „necesarului în fond de rulment în afara exploatării", la rubrica intitulată „creditori diverşi".

b) **Utilizările stabile**

Cele mai importante rubrici de utilizări stabile se referă la: dividende, investiţii şi datoriile financiare stabile.

Distribuirile de dividende în cursul exerciţiului corespund dividendelor plătite pe parcursul acestuia, sub formă de repartizări ale rezultatelor exerciţiului precedent*).

Dacă dividendele nu au fost plătite efectiv, datoria faţă de acţionari va figura la rubrica „creditori diverşi", în structurile „necesarului în fond de rulment în afara exploatării".

Achiziţionările de elemente ale activului imobilizat regrupează investiţiile şi creşterile de elemente ale activului imobilizat.

Conform naturii lor, investiţiile sunt clasificate în: investiţii necorporale, investiţii corporale şi investiţii financiare. Ele cuprind investiţiile realizate în cursul exerciţiului, din care sunt deduse virările interne de imobilizări (de la un post la altul) şi la care sunt adăugate majorările de imobilizări, ca urmare a eventualelor reevaluări.

Valoarea achiziţionărilor este stabilită pe baza valorilor brute ale imobilizărilor, deoarece amortizările şi provizioanele pentru depreciere au fost incluse la resurse stabile, prin determinarea CAF.

---

*) În Franţa, sunt incluse şi aconturile privind dividendele, corespunzătoare rezultatului exerciţiului curent.

Scanned with OKEN Scanner

Atunci când nu se dispune de valorile brute, mărimea achiziţionărilor se calculează pornind de la valorile nete, la care se adaugă amortizările şi provizioanele pentru depreciere.

După cum am văzut, în ţara noastră, bilanţul prezintă activele la valoarea lor netă. Pentru o eventuală întocmire a tabloului de utilizări şi de resurse, s-ar face apel la valorile brute regăsite fie în balanţa de verificare, fie în piesa anexă „Situaţia activelor imobilizate".

Dacă, în cursul exerciţiului, au avut loc cesiuni de imobilizări, pentru determinarea valorii achiziţionărilor, este necesar să adăugăm valoarea cesiunilor.

Diminuarea capitalurilor proprii reprezintă o categorie de operaţii destul de rară, în viaţa societăţilor de capitaluri.

Rubrica se referă la operaţiile cu incidenţe monetare precum:

- rambursarea unei cote-părţi din nominalul fiecărei acţiuni, în favoarea proprietarilor;
- răscumpărarea de acţiuni proprii, în vederea anulării acestora;
- retragerile (prelevările) operate de exploatantul (întreprinzătorul) individual.

Rambursările de datorii financiare se referă la rambursările de împrumuturi considerate datorii financiare stabile. Se deduce că, din aceste datorii, nu fac parte creditele de trezorerie (creditele bancare pe termen scurt)[1)].

(ii) **Variaţiile necesarului în fond de rulment şi variaţiile trezoreriei**

În funcţie de evoluţia fondului de rulment net global, **obiectivul părţii a doua** a tabloului de utilizări şi de resurse este:

- fie de a analiza modalităţile de utilizare a creşterii fondului de rulment net global;
- fie de a analiza modalităţile de acoperire a reducerii fondului de rulment.

În ambele situaţii se vor pune în evidenţă:

- Variaţiile necesarului în fond de rulment, adică:
  - variaţiile aferente exploatării;
  - variaţiile corespunzătoare operaţiilor „în afara exploatării";
- Variaţiile trezoreriei nete.

Variaţia netă a necesarului în fond de rulment din exploatare cuprinde variaţiile posturilor de activ şi de pasiv, care se referă la ciclul de exploatare. În

---

[1)] În Franţa, datorită regimului ei special, participarea salariaţilor la profit este inclusă la această rubrică. Cât priveşte ţara noastră, am precizat anterior, participarea face obiectul operaţiilor pe termen scurt aferente „necesarului în fond de rulment în afara exploatării".

Scanned with OKEN Scanner

principal, acestea exprimă stocuri, creanţe-clienţi, datorii faţă de furnizori şi cea mai mare parte a datoriilor fiscale şi sociale.

În conformitate cu concepţia funcţională, stocurile şi creanţele sunt prezentate la valoarea lor brută, deoarece variaţia provizioanelor pentru depreciere a făcut obiectul CAF.

În contabilitatea românească, valoarea brută a acestor elemente se regăseşte, fie în balanţa de verificare, fie în piesele anexă „Situaţia stocurilor şi a producţiei în curs" şi „Situaţia creanţelor şi a datoriilor".

Variaţia netă a necesarului în fond de rulment în afara exploatării cuprinde variaţiile debitorilor şi creditorilor diverşi, care reprezintă elemente neciclice şi instabile.

În legătură cu cele două variaţii nete ale necesarului în fond de rulment (ΔNFRE, ΔNFRAE), se impun următoarele precizări:

- Datoriile faţă de furnizorii de imobilizări sunt separate de cele referitoare la furnizorii din exploatare, fiind înscrise la rubrica „Variaţiile creditorilor diverşi" (în afara exploatării).

- Datoria faţă de bugetul de stat, referitoare la impozitul pe profit, este separată de alte datorii faţă de stat, fiind înscrisă la rubrica "Variaţiile creditorilor diverşi" (în afara exploatării).

- Posturile bilanţiere referitoare la cheltuielile şi veniturile constatate în avans fac obiectul unei repartizări între „exploatare" şi „în afara exploatării", conform originii elementelor care le compun. Titlurile de plasament sunt incluse în „variaţiile în afara exploatării", rubrica variaţiilor debitorilor diverşi (în afara exploatării)[1)].

Variaţia trezoreriei nete cuprinde variaţiile disponibilităţilor şi variaţiile creditelor de trezorerie.

Remarcă: Diferenţele de conversie participă la calculul variaţiilor creanţelor-clienţi şi furnizorilor.

În modelul Planului contabil francez, variaţiile necesarului în fond de rulment şi ale trezoreriei sunt sistematizate pe coloane, după cum urmează:

- coloana „necesar"[2)]: include creşterile elementelor de activ şi diminuările elementelor de pasiv;

- coloana „degajări": include diminuările elementelor de activ şi creşterile elementelor de pasiv.

Diferenţa dintre „degajări" şi „necesar" poartă numele de solduri.

A doua parte a tabloului de utilizări şi de resurse se termină prin prezentarea

---

[1)] Alte modele includ variaţiile titlurilor de plasament în categoria „variaţiei trezoreriei nete".

[2)] Opinia profesorilor francezi Esnault şi Hoarau (lucrare anterior citată) este că termenii „necesar" şi „degajări" pot conduce la o serie de confuzii.

Scanned with OKEN Scanner

relaţiei de echilibru:

Utilizarea variaţiei FR net global = Necesarul în FR din exploatare (sau Degajarea de FR din exploatare) + Necesarul în FR „în afara exploatării"(sau Degajarea de FR „în afara exploatării") + Variaţia netă de trezorerie

Ea permite relevarea fie a unei **utilizări nete**, fie a unei **resurse nete**.

2.7.2.5. Exemplu de întocmire a tabloului de utilizări şi de resurse

Din motive didactice, documentele de sinteză sunt prezentate într-o structură simplificată.

Respectând modelul românesc de întocmire şi prezentare a bilanţului contabil, elementele de activ sunt redate la valoarea lor netă. Pentru reconstituirea valorii brute şi pentru determinarea CAF, mărimile amortizărilor şi provizioanelor pentru depreciere sunt asociate posturilor de activ corespunzătoare.

Pentru a facilita determinarea CAF, informaţiile contului de profit şi pierdere sunt prezentate sub forma tabloului soldurilor intermediare de gestiune (o formă simplificată).

Bilanţurile exerciţiilor N-1 şi N se prezintă astfel:

Bilanţ la 31.12. N-1 în mii u.m.

ACTIV	Valoare netă	PASIV	Valoare
Imobilizări necorporale	100.000	Capital social	280.000
amortizări 40.000		Rezerve	220.000
Imobilizări corporale	500.000	Rezultate	100.000
amortizări 220.000		Datorii	228.000
Imobilizări financiare	80.000	financiare (2)	
provizioane pentru		Furnizori (3)	111.000
depreciere 10.000		Datorii sociale	
Stocuri de materii prime	60.000	şi fiscale (4)	20.000
Stocuri de produse finite	40.000	Creditori diverşi	7.000
Creanţe-clienţi	100.000	Diferenţe de	
Debitori diverşi	10.000	conversie-pasiv (5)	4.000
Titluri de plasament	10.000		
Disponibil la bancă	68.000		
Diferenţe de conversie-activ (1)	2.000		
TOTAL ACTIV	970.000	TOTAL PASIV	970.000

Scanned with OKEN Scanner

(1) Diferenţele de conversie-activ au fost generate de conversia datoriilor faţă de furnizorii comerciali externi, exprimate în monede străine.

(2) Din care, 10.000 mii u.m. reprezintă credite bancare pe termen scurt.

(3) Din care, 5.000 mii u.m. reprezintă datoriile faţă de furnizorii de imobilizări.

(4) Aceste datorii vizează activitatea de exploatare.

(5) Diferenţele de conversie-pasiv au fost generate de conversia creanţelor faţă de clienţi, exprimate în monede străine.

Bilanţ la 31.12.N în mii u.m.

ACTIV	Valoare netă	PASIV	Valoare
Imobilizări necorporale	150.000	Capital social	400.000
amortizări 70.000		Rezerve	170.000
Imobilizări corporale	650.000	Rezultate	182.000
amortizări 300.000		Datorii	
Imobilizări financiare	120.000	financiare (2)	400.000
provizioane pentru depreciere 15.000		Furnizori (3)	140.000
Stocuri de materii prime	80.000	Datorii sociale	
Stocuri de produse finite	70.000	şi fiscale (4)	30.000
Creanţe-clienţi	125.000	Creditori	
provizioane pentru depreciere 10.000		diverşi	10.000
Debitori diverşi	15.000	Diferenţe de	
Titluri de plasament	12.000	conversie-pasiv (5)	5.000
Disponibil la bancă	100.000		
Diferenţe de conversie-activ (1)	5.000		
Prime privind rambursarea obligaţiunilor	10.000		
TOTAL ACTIV	1.337.000	TOTAL PASIV	1.337.000

(1) Diferenţele de conversie-activ au fost generate de conversia creanţelor faţă de clienţi, exprimate în monede străine.

(2) Din care, 12.000 mii u.m. reprezintă credite bancare pe termen scurt.

(3) Din care, 3.000 mii u.m. reprezintă datoriile faţă de furnizorii de imobilizări.

(4) Aceste datorii vizează activitatea de exploatare.

(5) Diferenţele de conversie-pasiv au fost generate de conversia datoriilor

Scanned with OKEN Scanner

faţă de furnizorii comerciali externi, exprimate în monede străine.

Tabloul soldurilor intermediare de gesiune (o formă simplificată)

în mii u.m.

Producţia vândută	685.000
+ Producţia stocată	30.000
= Producţia exerciţiului	715.000
- Cheltuieli cu materiile prime (cumpărări consumate)	-150.000
- Lucrări executate şi servicii prestate de terţi	-50.000
- Alte cheltuieli materiale (care reprezintă cumpărări consumate)	-10.000
= Valoarea adăugată	505.000
- Impozite, taxe şi vărsăminte asimilate (cu excepţia impozitului pe profit)	-20.000
- Cheltuieli cu personalul	-90.000
= Excedentul brut din exploatare	395.000
- Cheltuieli cu amortizările (privind exploatarea)	-122.000
- Cheltuieli cu provizioanele (privind exploatarea)	-15.000
= Rezultatul din exploatare	258.000
+ Venituri financiare	70.000
- Cheltuieli financiare	-40.000
= Rezultatul curent (A)	288.000
Venituri din vânzarea imobilizărilor	20.000
- Valoarea netă a imobilizărilor vândute	-18.000
= Rezultatul excepţional (B)	2.000
- Cheltuieli cu impozitul pe profit (C)	-108.000
Rezultatul net (A+B-C)	182.000

Informaţii suplimentare referitoare la exerciţiul N (exprimate în mii u.m.):

• întreprinderea a contractat un împrumut din emisiunea de obligaţiuni, valoarea la preţ de rambursare fiind de 272.000;

• întreprinderea a rambursat un împrumut pe termen lung, primit de la bancă, de 100.000;

• un echipament a fost vândut la un preţ de 20.000, valoarea sa de origine fiind de 30.000, iar amortizarea calculată până în momentul vânzării, de 12.000;

• creşterea capitalului social este datorată, printre altele, unei încorporări (capitalizări) de rezerve, pentru suma de 80.000.

Scanned with OKEN Scanner

Rezolvarea cazului (exemplului):

Întocmirea tabloului de utilizări şi de resurse presupune următoarele calcule **prealabile**:

a) **Calculul CAF**: conform celor prezentate în paragraful precedent, CAF se determină prin două metode:

Metoda substractivă

CAF = EBE + venituri financiare - cheltuieli financiare[1)] + venituri excepţionale[2)] - cheltuieli excepţionale[3)] - cheltuieli cu impozitul pe profit = 395.000 + 70.000 - (40.000 - 1.000) + (20.000 - 20.000) - (18.000 - 18.000) - 108.000 = 318.000 mii u.m.

Metoda aditivă

CAF = Rezultatul net + Cheltuieli cu amortizările şi provizioanele - Venituri din cedarea activelor + Cheltuieli privind activele cedate = 182.000 + (122.000 + 15.000 + 1.000) - 20.000 + 18.000 = 318.000 mii u.m.

b) **Creşterea de capital social**

Conform bilanţului diferenţial, creşterea de capital social este de: 400.000 - 280.000 = 120.000. Dar această creştere este şi consecinţa încorporării unor rezerve în masa capitalului (80.000), operaţie care nu generează fluxuri de trezorerie. În consecinţă, pentru tabloul de utilizări şi de resurse se va reţine numai suma de 120.000 - 80.000 = 40.000, sumă ce corespunde unui aport în numerar, la majorarea capitalului social.

c) **Creşterea datoriilor financiare, corectată cu elementele nemonetare, creditele bancare pe tremen scurt şi rambursările efectuate în cursul exerciţiului curent**

Aparent, creşterea datoriilor financiare pe termen lung şi mediu ar fi de:

(400.000 - 12.000) - (228.000 - 10.000) = 170.000

Această sumă trebuie corectată, mai întâi, cu valoarea primelor privind rambursarea obligaţiunilor, deoarece împrumutul obligatar contractat are echivalent monetar numai până la limita valorii la preţ de emisiune, iar, în al doilea rând, cu datoria privind împrumutul pe termen lung rambursat, deoarece întreprinderea a beneficiat, o parte din an, de acest împrumut.

[1)] Cu excepţia cheltuielilor financiare privind amortizarea primelor de rambursarea obligaţiunilor, de 1.000 mii u.m.

[2)] Cu excepţia veniturilor din cedarea activelor, de 20.000 mii u.m.

[3)] Cu excepţia valorii contabile nete a imobilizărilor vândute (cheltuieli privind activele cedate), de 18.000 mii u.m.

Scanned with OKEN Scanner

Deci:

- primele privind rambursarea obligaţiunilor (valoarea lor iniţială) = 10.000 + 1.000 = 11.000 mii u.m.

- împrumutul bancar rambursat = 100.000

De unde, creşterea totală a datoriilor financiare =

170.000 - 11.000 + 100.000 = 259.000 mii u.m.

d) **Dividendele distribuite**

Dacă s-ar fi procedat la repartizarea integrală a rezultatului exerciţiului N-1, sub formă de rezerve, şi luând în consideraţie faptul că o rezervă de 80.000 a fost încorporată în masa capitalului, atunci rezervele, la sfârşitul exerciţiului N, ar fi trebuit să fie de:

220.000 + 100.000 - 80.000 = 240.000 mii u.m.

Dar imaginea bilanţului la 31.12.N prezintă rezerve în sumă de 170.000 mii u.m. Rezultă că suma dividendelor distribuite a fost de[1]:

240.000 - 170.000 = 70.000 mii u.m.

e) **Achiziţionările de imobilizări corporale, în cursul exerciţiului N**

Ţinând cont de echipamentul care a fost vândut în cursul exerciţiului N, valoarea achiziţionărilor înscrisă în tablou va fi de:

(650.000 + 300.000) - (500.000 + 220.000) + 30.000 = 260.000 mii u.m.

Remarca 1: În efectuarea calculului s-a avut în vedere valoarea brută a imobilizărilor corporale (deci, valoarea netă, la care s-a adăugat mărimea amortizărilor).

f) **Achiziţionările de imobilizări necorporale şi imobilizări financiare**

Este vorba, în fapt, de simple variaţii ale valorilor brute:

Pentru imobilizări necorporale:

(150.000 + 70.000) - (100.000 + 40.000) = 80.000 mii u.m.

Pentru imobilizări financiare:

(120.000 + 15.000) - (80.000 + 10.000) = 45.000 mii u.m.

g) **Variaţiile stocurilor**

Îşi aduc contribuţia la această rubrică:

- variaţia stocurilor de materii prime: 80.000 - 60.000 = 20.000 mii u.m.

- variaţia stocurilor de produse finite: 70.000 - 40.000 = 30.000 mii u.m.

---

[1] În majoritatea ţărilor, exceptând cazul reportării, beneficiul este repartizat pe două destinaţii: constituirea de rezerve şi distribuirea de dividende. În ţara noastră, reţeta repartizării este mai complexă, dar, suntem convinşi, aceasta va urma în curând experienţa altor ţări.

Scanned with OKEN Scanner

De unde, variaţiile totale sunt de: 20.000 + 30.000 = 50.000 mii u.m. şi reprezintă o utilizare (necesar).

h) **Variaţia creanţelor-clienţi**

Pentru calculul variaţiei, se va ţine cont de valoarea brută a creanţelor şi de diferenţele de conversie.

Valoarea totală a creanţelor-clienţi:

- în exerciţiul N-1: 100.000 - 4.000 = 96.000 mii u.m.
- în exerciţiul N: 125.000 + 10.000 + 5.000 = 140.000 mii u.m.

Variaţiile totale = 140.000 - 96.000 = 44.000 mii u.m. şi reprezintă o utilizare (necesar).

i) **Variaţiile furnizorilor comerciali (din exploatare)**

Pentru calculul variaţiei, se va ţine cont (în sens substractiv) de partea furnizorilor de imobilizări, în suma globală, şi de diferenţele de conversie.

Valoarea datoriilor faţă de furnizorii din exploatare:

- în exerciţiul N-1: 111.000 - 5.000 - 2.000 = 104.000 mii u.m.
- în exerciţiul N: 140.000 - 3.000 + 5.000 = 142.000 mii u.m.

Variaţiile totale = 142.000 - 104.000 = 38.000 mii u.m. şi reprezintă o resursă (degajare).

j) **Variaţiile altor datorii din exploatare**

30.000 - 20.000 = 10.000 mii u.m.

k) **Variaţiile debitorilor diverşi**

Îşi aduc „contribuţia" la această rubrică:

- variaţia titlurilor de plasament: 12.000 - 10.000 = 2.000 mii u.m.
- variaţia debitorilor diverşi propriu-zişi: 15.000 - 10.000 = 5.000 mii u.m.

De unde, variaţiile totale sunt de: 2.000 + 5.000 = 7.000 mii u.m. şi reprezintă o utilizare (necesar).

l) **Variaţiile creditorilor diverşi**

Îşi aduc „contribuţia" la această rubrică:

- variaţia furnizorilor de imobilizări: 3.000 - 5.000 = - 2.000 mii u.m.
- variaţia creditorilor diverşi propriu-zişi: 10.000 - 7.000 = 3.000 mii u.m.

De unde, variaţiile totale sunt de: -2.000 + 3.000 = 1.000 mii u.m. şi reprezintă o resursă (degajare).

m) **Variaţia disponibilităţilor**

Variaţia de: 100.000 - 68.000 = 32.000 mii u.m. reprezintă o utilizare (necesar).

n) **Variaţia creditelor de trezorerie**

Scanned with OKEN Scanner

Variaţia creditelor bancare pe termen scurt (credite de trezorerie) este de: 12.000 - 10.000 = 2.000 mii u.m. şi reprezintă o resursă (degajare).

Sub forma sa de cont, dezvoltat în **două părţi**, tabloul de utilizări şi de resurse se prezintă astfel:

Calculul variaţiei fondului de rulment net global

mii u.m.

UTILIZĂRI	Exerciţiul N	Exerciţiul N-1	RESURSE	Exerciţiul N	Exerciţiul N-1
0	1	2	3	4	5
Distribuirile de dividende în cursul exerciţiului	70.000		Capacitatea de autofinanţare a exerciţiului	318.000	
Achiziţionările de elemente ale activului imobilizat:			Cesiunile sau reducerile de elemente ale activului imobilizat:		
- imobilizări necorporale	80.000		Cesiunile de imobilizări:		
- imobilizări corporale	260.000		- necorporale	-	
- imobilizări financiare	45.000		- corporale	20.000	
			Cesiunile sau reducerile de imobilizări financiare	-	
Reduceri de capitaluri proprii	-		Creşterile de capitaluri proprii:		
Rambursări de datorii financiare	100.000		- Creşterea de capital social sau aporturi	40.000	
			- Creşterea altor capitaluri proprii	-	
			Creşterile de datorii financiare	259.000	
Total utilizări	555.000		Total resurse	637.000	
Variaţia fondului de rulment net global (resursă netă)	82.000		Variaţia fondului de rulment net global (utilizare netă)	-	

Scanned with OKEN Scanner

Calculul utilizării variaţiei fondului de rulment net global

Variaţia fondului de rulment net global	Exerciţiul N			Exerciţiul N-1
	Necesar (1)	Degajări (2)	Sold (2)-(1)	Sold
Variaţiile „Exploatare“				
Variaţiile activelor de exploatare:				
Stocuri şi producţie în curs	50.000	-		
Avansuri acordate furnizorilor	-	-		
Creanţe-clienţi, conturi asimilate şi alte creanţe din exploatare	44.000	-		
Variaţia datoriilor din exploatare:				
Avansuri primite de la clienţi	-	-		
Datorii faţă de furnizori, conturi asimilate şi alte datorii din exploatare	-	48.000		
Totaluri	94.000	48.000		
A. Variaţia netă „Exploatare“			-46.000	
Variaţiile „În afara exploatării“				
Variaţiile debitorilor diverşi	7.000	-		
Variaţiile creditorilor diverşi	-	1.000		
Totaluri	7.000	1.000		
B. Variaţia netă „În afara exploatării“			-6.000	
Total A+B				
Necesar al exerciţiului în fond de rulment sau Degajarea de fond de rulment a exerciţiului			-52.000	
Variaţiile „Trezorerie“				
Variaţiile disponibilităţilor	32.000	-		
Variaţiile creditelor de trezorerie	-	2.000		
Totaluri	32.000	2.000		
C. Variaţia netă „Trezorerie“			-30.000	
Variaţia fondului de rulment net global (Total A+B+C):				
Utilizare netă			-82.000	
sau **Resursă netă**			-	

Scanned with OKEN Scanner

Tabloul de utilizări şi de resurse, sub formă de listă, se prezintă astfel:

Partea I

mii u.m.

Calculul variaţiei fondului de rulment net global	Exerciţiul N-1	Exerciţiul N
Resurse durabile:		
Capacitatea de autofinanţare a exerciţiului		318.000
Cesiunile sau reducerile de elemente ale activului imobilizat:		
Cesiunile de imobilizări:		
- necorporale		-
- corporale		20.000
Cesiunile sau reducerile de imobilizări financiare		-
Creşterile de capitaluri proprii:		
- Creşterea de capital social sau aporturi		40.000
- Creşterea altor capitaluri proprii		-
Creşterile de datorii financiare		259.000
Total resurse (1)		637.000
Utilizări stabile:		
Distribuirile de dividende în cursul exerciţiului		70.000
Achiziţionările de elemente ale activului imobilizat:		
- imobilizări necorporale	80.000	
- imobilizări corporale	260.000	
- imobilizări financiare	45.000	
Reducerile de capitaluri proprii		-
Rambursările de datorii financiare		100.000
Total utilizări (2)		555.000
Variaţia fondului de rulment net global:		
Resursă netă (1-2)		82.000
sau **Utilizare netă (2-1)**		-

Scanned with OKEN Scanner

Partea a II-a mii u.m.

Utilizarea variaţiei fondului de rulment net global	Exerciţiul N-1	Exerciţiul N
Variaţiile „Exploatare“		
Variaţiile activelor de exploatare:		
Stocuri şi producţie în curs		50.000
Avansuri acordate furnizorilor		-
Creanţe-clienţi, conturi asimilate şi alte creanţe din exploatare		44.000
Variaţiile datoriilor din exploatare:		
Avansuri primite de la clienţi		-
Datorii faţă de furnizori, conturi asimilate şi alte datorii din exploatare		-48.000
A) Necesarul în fond de rulment din exploatare		
sau		
Degajarea de fond de rulment din exploatare		46.000
Variaţiile „În afara exploatării“		
Variaţiile debitorilor diverşi		7.000
Variaţiile creditorilor diverşi		-1.000
B) Necesarul în fond de rulment „în afara exploatării“		6.000
sau		
Degajarea de fond de rulment din operaţiile „în afara exploatării“		-
Variaţiile „Trezoreriei“		
Variaţiile disponibilităţilor		32.000
Variaţiile creditelor de trezorerie		-2.000
C) Variaţia netă de trezorerie		30.000
Utilizarea variaţiei fondului de rulment net global (A+B+C):		
Utilizarea netă		82.000
sau **Resursa netă**		-

Scanned with OKEN Scanner

Exemplul de mai sus are numai o valoare didactică: precizarea modului de întocmire şi de prezentare a tabloului de utilizări şi de resurse, în varianta franceză a Planului contabil general. Concluziile, pe linie de analiză financiară, sunt puţin relevante. Activitatea de investiţii a întreprinderii a degajat o variaţie pozitivă a fondului de rulment care vine în întâmpinarea creşterii necesarului în fond de rulment din exploatare şi „în afara exploatării". Fără alte informaţii la îndemână, creşterea destul de evidentă a valorii creanţelor-clienţi poate să provoace o relativă stare de nelinişte, cu atât mai mult cu cât, la această categorie, apar provizioane pentru depreciere. Totuşi, existenţa unei trezorerii nete pozitive de 30.000 mii u.m. constituie un element de siguranţă, în vederea achitării datoriilor scadente care se prefigurează în viitorul apropiat.

Această concluzie este susţinută şi de starea indicatorului „trezorerie la scadenţă", calculat pe baza informaţiilor bilanţiere.

$$\text{Trezoreria la scadenţă (TS)} = \frac{\text{Valori realizabile pe termen scurt + Disponibilităţi}}{\text{Exigibilităţi pe termen scurt}}$$

$TS_{(N)} = (125.000 + 15.000 + 12.000) + 100.000 / (12.000 + 140.000 + 30.000 + 10.000) = 1,31$

Cum, pentru a fi caracterizat favorabil, acest indicator ar trebui să fie ≥1, ne putem convinge asupra unei bune gestiuni financiare a întreprinderii reprezentate de cazul redat anterior.

Mai mult, calculul indicatorului „trezoreria la vedere":

T_V = Disponibilităţi / Exigibilitate pe termen scurt

$T_{V(N)} = 100.000 / 192.000 = 0,52$

ne arată că mărimea acestuia se situează între bornele:

0,2 - 0,3 → raţionalitatea unei întreprinderi bine gestionate din punct de vedere financiar

şi

1 → o valoare excesivă a indicatorului, deci, că există o tendinţă de supraabundenţă în materie de lichidităţi, care solicită o extindere a politicii de plasamente.

2.7.2.6. Valoarea cognitivă şi punctele nevralgice ale tabloului de utilizări şi de resurse

Am văzut anterior că tabloul de utilizări şi de resurse (modelul planului contabil general francez, adaptabil şi în contabilitatea românească) presupune relevarea unui echilibru financiar, apreciat pe baza relaţiei de trezorerie. Acest echilibru este

Scanned with OKEN Scanner

respectat atunci când întreprinderea este capabilă să-şi finanţeze creşterea fără să-şi degradeze trezoreria netă. Fapt care presupune ca fondul de rulment net global să acopere partea structurală a necesarului în fond de rulment.

Spre deosebire de „partea permanentă" a activităţii, care se finanţează din fondul de rulment, variaţiile sezoniere sau conjuncturale pot fi acoperite din creditele de trezorerie.

Dacă resursele stabile sunt mai mari decât utilizările stabile, întreprinderea dispune, în principiu, de o trezorerie pozitivă, deoarece variaţia fondului este mai mare decât variaţia necesarului în fond de rulment privind exploatarea. În caz contrar, va trebui să se recurgă la credite de trezorerie, ceea ce conduce la o trezorerie netă negativă.

Utilizarea creditelor de trezorerie pentru finanţarea părţii structurale (permanente) a necesarului în fond de rulment privind exploatarea conduce la o stare de vulnerabilitate a întreprinderii. Pentru menţinerea echilibrului financiar, ea va trebui să îşi reînnoiască aceste credite, asumându-şi astfel riscuri suplimentare.

Tabloul de utilizări şi de resurse, modelul Planului contabil general francez, permite prezentarea echilibrului financiar al unei întreprinderi a cărei activitate este centrată pe producţie, componenta de bază a veniturilor sale fiind „vânzarea bunurilor produse".

Producţia presupune un ansamblu de maşini, utilaje şi instalaţii care au o durată lungă de viaţă şi un ritm de reînnoire neregulat. Ca atare, investiţiile au fost catalogate în categoria utilizărilor neciclice.

În cadrul ciclului de exploatare, existenţa unui decalaj permanent între fazele de producţie, de vânzare şi de trezorerie generează un necesar continuu de finanţare.

Deoarece investiţiile şi necesarul continuu de finanţare sunt acoperite din capitalurile pe termen lung, politica financiară exclude orice risc de natură financiară.

Centrându-se pe funcţia de producţie, tabloul de utilizări şi de resurse licitează numai sfera „economiei reale", corespunzătoare imaginii propuse de contabilul naţional.

Sub influenţa inflaţiei, care a cuprins economiile occidentale, în anii '70, abordarea financiar-funcţională a început să fie pusă sub semnul întrebării. Norma privind finanţarea totalităţii necesarului în fond de rulment structural din fondul de rulment s-a dovedit inadecvată. Practicile bancare au contribuit la o nouă imagine a finanţării necesarului în fond de rulment structural: parţial, din fondul de rulment

Scanned with OKEN Scanner

şi, parţial, din creditele bancare pe termen scurt. Mai mult, ele au probat că, de fapt, creditele de trezorerie nu constituie o resursă excepţională, aşa după cum prevede regula de echilibru financiar, ci o resursă permanentă.

Criteriul de stabilitate, care a stat la baza clasificării fluxurilor, în tabloul de utilizări şi de resurse (modeulul Planului contabil general francez) a fost criticat pentru ambiguitatea şi imprecizia sa, deoarece, în lipsa unor definiţii riguroase, a confundat noţiunile de maturitate şi permanenţă. Fondul de rulment net, calculat ca diferenţă între resursele durabile şi utilizările stabile, este un concept şi o mărime afectate de convenţii imprecise şi influenţate de politicile contabile alese.

Pe unda criticilor se situează şi locul major acordat noţiunii de necesar în fond de rulment privind exploatarea, în analiza echilibrului financiar. Aceasta, cu atât mai mult cu cât noţiunea de ciclu de exploatare se confundă în unele sectoare de activitate cu ciclul de investiţii. Concluzie la care a ajuns M. Levasseur, fiind probată în sectoare precum lucrările publice şi aeronautică.

În sfârşit, limitele tabloului de utilizări şi de resurse sunt date şi de utilizarea capacităţii de autofinanţare. Acestui indicator i se pot aduce câteva critici:

• CAF nu este decât un surplus monetar **potenţial**, deoarece nu ia în consideraţie decalajele de plată. Ea nu devine un flux disponibil de trezorerie decât după încasarea veniturilor şi plata cheltuielilor. Caracterul potenţial al CAF este şi mai mult întărit de integrarea provizioanelor în conţinutul acestei resurse. Integrarea lor în „zona exploatării" pune sub semnul întrebării caracterul de stabilitate al CAF, cu excepţia situaţiei ipotetice a reînnoirii cu regularitate şi cu aceeaşi mărime a acestor provizioane. De asemenea, să relevăm că o parte a beneficiului este distribuită sub formă de dividende acţionarilor. Un argument în plus pentru a afirma că această resursă (CAF) nu este integral disponibilă pentru finanţarea întreprinderii.

• CAF este o resursă de natură heteroclită, deoarece ea conţine atât elemente din „zona exploatării" (cele care au condus la calculul EBE), care au un caracter structural, cât şi elemente „în afara exploatării", care au un caracter variabil (impozite, cheltuieli financiare, elemente excepţionale). Din această natură disparată, rezultă că ea nu permite să se aprecieze profitabilitatea sau rentabilitatea activităţii industriale şi comerciale. Validitatea sa ca indicator al rentabilităţii este puţin asigurată, ştiut fiind că această resursă este determinată înainte de luarea în consideraţie a costului de reînnoire a echipamentelor.

• CAF este influenţată de politicile contabile şi fiscale ale întreprinderii. Dacă, de exemplu, o întreprindere, prin „opţiunile" sale contabile sau fiscale, procedează

Scanned with OKEN Scanner

la "netezirea" profiturilor, o astfel de practică de "împodobire a bilanţului" goleşte de conţinut informaţional capacitatea de autofinanţare. Fiind determinată după impozitarea profitului, CAF este influenţată de implicaţiile fiscale ale politicilor de amortizare şi de provizioane. În acelaşi sens sunt apreciate şi implicaţiile alegerilor privind evaluarea stocurilor, evaluarea lucrărilor executate de întreprindere pentru sine şi capitalizarea unor cheltuieli în activul bilanţului.

Evantaiul de puncte nevralgice redate mai sus a condus la începutul anilor '80, la apariţia de noi abordări ale analizei solvabilităţii şi riscului de faliment, la baza cărora s-au găsit modelările fluxurilor de trezorerie.

2.7.3. Tabloul fluxurilor de trezorerie şi mizele lui

2.7.3.1. Tranziţia spre conceptele de trezorerie şi necesitatea unui tablou al fluxurilor de trezorerie

Principala critică adusă tabloului de utilizări şi de resurse (modelul Pcg francez 1982) este dată de disimularea fluxurilor monetare. El nu permite relevarea influenţei fenomenelor de stocaj şi a decalajelor temporare care pot exista între contabilitatea unui flux financiar şi a consecinţei sale monetare, după caz, încasare sau plată, asupra disponibilităţilor. Altfel spus, cele două influenţe împiedică indicatorul „excedent brut din exploatare" să capete o expresie riguroasă de disponibilităţi. În mod corespunzător, capacitatea de autofinanţare este numai un surplus monetar potenţial.

Un pas înainte pe linia creşterii gradului de relevanţă a informaţiilor generate de contabilitatea de angajamente este calculul şi utilizarea indicatorului excedent de trezorerie din exploatare (ETE), plecând de la excedentul brut din exploatare (EBE):

EBE
- Producţia stocată (stoc final - stoc iniţial)
+ Variaţia stocurilor din aprovizionări (stoc iniţial - stoc final)
- Variaţia creanţelor-clienţi (solduri finale - solduri iniţiale)
+ Variaţia datoriilor faţă de furnizori (solduri finale - solduri iniţiale)

= ETE

Cum variaţia stocurilor, a creanţelor-clienţi şi a datoriilor faţă de furnizori, ca

Scanned with OKEN Scanner

sumă algebrică, generează indicatorul variaţia necesarului în fond de rulment, relaţia anterioară devine:

EBE - Variaţia necesarului în fond de rulment = ETE,

ceea ce permite să se evidenţieze anumite dezechilibre financiare.

Dar calculul şi utilizarea ETE în analizele financiare erau insuficiente pentru asigurarea unor abordări mai relevante aşa cum sunt cele bazate pe analiza solvabilităţii şi a riscului de faliment.

Era nevoie de un alt instrument care să depăşească modelul tradiţional al tabloului de utilizări şi de resurse, ca situaţie de trecere de la bilanţul de deschidere la bilanţul de închidere. Aşa cum contul de profit şi pierdere explică formarea rezultatului, era util să se conceapă o situaţie care să explice variaţia de trezorerie.

Într-o atare situaţie, trezoreria devine informaţie - cheie, deoarece, prin ea, întreprinderea **îşi finanţează activitatea** şi îşi asigură **perenitatea**. Prin ea, se determină indicatorii necesari gestiunii şi analizei financiare, atât pe termen scurt, pentru măsurarea solvabilităţii, cât şi pe termen lung (măsurarea nevoii de finanţare).

Printr-o astfel de informaţie, se asigură obiectivitate în analiză, deoarece, spre deosebire de fondul de rulment, necesarul în fond de rulment şi capacitatea de autofinanţare, **trezoreria** nu este un concept dominat de incidenţa convenţiilor şi politicilor contabile.

În plus, răspunzându-se cerinţelor unei contabilităţi conceptualizate, informaţiile circumscrise conceptului de trezorerie se adaptează previziunilor şi unei abordări de tip bugetar.

Modelul de plecare în evoluţia practicii internaţionale spre un tablou al fluxurilor de trezorerie a fost standardul contabil american FAS 95 (1987) şi situaţia propusă, prin această normă, de FASB. Dincolo de câteva diferenţe, Franţa l-a preluat prin recomandarea Ordinului experţilor contabili, din octombrie 1988. La rândul lui, organismul internaţional de normalizare, IASC, emite şi pune în aplicare, la 1 ianuarie 1979, norma 7 (IAS 7) privind tabloul de finanţare, normă revizuită în 1992. Începând cu 1 ianuarie 1994, marile întreprinderi din ţările dezvoltate, care aplică normele contabile internaţionale, trebuie să publice în raportul lor anual un tablou de finanţare axat pe analiza variaţiei de trezorerie. De altfel, cadrul conceptual al IASC[1)] face din tabloul de finanţare o componentă distinctă a situaţiilor financiare.

[1)] Care va fi analizat într-un capitol ulterior (4).

Scanned with OKEN Scanner

Concluzionând, se poate afirma că menirea de bază a tabloului fluxurilor de trezorerie este să furnizeze informaţii relevante privind încasările şi plăţile unei întreprinderi, în cursul unui exerciţiu, pentru a ajuta utilizatorii de situaţii financiare, în special investitorii, în evaluarea solvabilităţii acesteia.

2.7.3.2. Definiţii în perimetrul trezoreriei

În Franţa, specialiştii s-au ataşat, în diferite contexte, mai multor definiţii privind trezoreria:

• Într-un sens mai restrâns, ea desemnează totalul lichidităţilor sau disponibilităţilor întreprinderii.

• Într-o accepţie mai extensivă, trezoreria include soldurile debitoare la bancă şi titlurile de plasament care se pot transforma în disponibilităţi.

• După câte am văzut anterior, în anii '70, trezoreria netă a fost definită ca diferenţă între fondul de rulment şi necesarul în fond de rulment şi măsurată ca diferenţă între disponibilităţi şi creditele de trezorerie.

Reţinută de Pcg francez 1982, această definiţie se utilizează, pe plan conceptual, pentru desemnarea diferenţei dintre activele cu lichiditate imediată şi datoriile cu exigibilitate imediată.

• Recomandarea Ordinului experţilor contabili (OEC) reia definiţia Pcg şi o dezvoltă.

Mai întâi, ea include în conţinutul trezoreriei activele şi datoriile a căror lichiditate, respectiv exigibilitate, sunt imediate. Altfel spus, este vorba de activele a căror transformare în bani poate să intervină imediat, fără pierdere de valoare, şi de pasivele externe (datoriile) a căror plată poate să fie pretinsă în orice moment.

În detaliu, trezoreria asimilează disponibilităţilor (corectate cu dobânzile datorate şi neajunse la scadenţă) următoarele elemente: titlurile de plasament şi conturile curente debitoare. În acelaşi timp, trebuie să se precizeze că noţiunea de lichiditate imediată exclude disponibilităţile, titlurile de plasament şi conturile curente supuse unor restricţii. Recomandarea asimilează creditelor de trezorerie: obligaţiile garantate, efectele scontate dar neajunse la scadenţă, creanţele cedate şi conturile curente creditoare, a căror exigibilitate este imediată.

Contrar Pcg, care include efectele scontate dar neajunse la scadenţă şi creanţele cedate, în categoria angajamentelor în afara bilanţului, recomandarea le cuprinde în variaţia de trezorerie şi, ca urmare, în contrapartidă, se înregistrează

Scanned with OKEN Scanner

mărimile corespunzătoare creanţelor-clienţi.

Conform standardului american FAS 95, tabloul fluxurilor de lichidităţi trebuie să explice variaţiile, în cursul exerciţiului, a lichidităţilor sau echivalentelor lor (cvasilichidităţile).

Cvasilichidităţile corespund investiţiilor pe termen scurt, foarte lichide, care îndeplinesc următoarele condiţii: (i) sunt imediat convertibile în sume de bani perfect determinate; (ii) sunt atât de aproape de data lor de exigibilitate încât un risc de schimbare a valorii datorată unei schimbări a ratelor dobânzii este nesemnificativ. În general, corespund acestei definiţii numai investiţiile care au o dată de exigibilitate originală de cel mult trei luni.

Conform standardului american, sunt definite trei condiţii care permit să se estimeze că lichiditatea nu suportă nici o restricţie: (i) existenţa unei pieţe care să asigure lichiditatea imediată a activelor; (ii) absenţa convenţiei de blocaj; (iii) absenţa riscului de pierdere de capital, legată de variaţia ratelor dobânzii.

Se poate deduce că definiţia recomandării franceze este mai largă decât cea adoptată de standardul american. FAS 95 reţine noţiunea de „cash şi cash echivalent" care exclude creditele de trezorerie. Acestea din urmă sunt înscrise în cadrul funcţiei de finanţare. Deşi IASC nu defineşte conceptul de trezorerie, se consideră că este vorba de ansamblul lichidităţilor şi echivalentelor de lichidităţi.

Conform normei internaţionale IAS 7, expresia fluxuri de trezorerie desemnează ansamblul intrărilor şi ieşirilor de lichidităţi sau de echivalente de lichidităţi.

Lichidităţile se referă la fondurile disponibile şi la depozitele la vedere. Echivalentele de lichidităţi sunt plasamente pe termen scurt, foarte lichide, convertibile cu uşurinţă într-o mărime determinată de lichidităţi şi a căror valoare nu riscă să se schimbe în mod semnificativ.

Scopul deţinerii echivalentelor de lichidităţi este de a face faţă angajamentelor de trezorerie pe termen scurt. Se deduce că scadenţa lor este apropiată, de regulă sub trei luni. În orice caz, deţinerea de echivalenţe de lichidităţi nu se face în scopul realizării unor obiective de plasament.

Titlurile care reprezintă capitalurile proprii sunt excluse din echivalentele de lichidităţi. Fac excepţie acţiunile privilegiate achiziţionate cu puţin timp înaintea scadenţei lor şi care au o dată de rambursare determinată.

Dacă împrumuturile bancare sunt, în principiu, elemente ale activităţilor de finanţare, împrumuturile pe termen scurt rambursabile la vedere, acordate prin

Scanned with OKEN Scanner

conturile curente, sunt incluse, în unele ţări, în categoria lichidităţilor şi echivalentelor de lichidităţi.

Fluxurile de trezorerie nu cuprind mişcările între elementele care constituie lichidităţi sau echivalente de lichidităţi, pentru că aceste componente fac parte din gestiunea trezoreriei întreprinderii. Or, un tablou al fluxurilor de trezorerie trebuie să prezinte intrările şi ieşirile de fonduri generate de activităţile de exploatare, de investiţii şi de finanţare. Cât priveşte gestiunea trezoreriei, aceasta cuprinde plasamentul excedentelor de lichidităţi în echivalente de lichidităţi.

2.7.3.3. Utilitatea şi structura de ansamblu a tabloului fluxurilor de trezorerie

Un tablou al fluxurilor de trezorerie permite utilizatorilor situaţiilor financiare: (i) să evalueze capacitatea întreprinderii de a degaja lichidităţi; (ii) să determine necesităţile de lichidităţi; (iii) să prevadă scadenţele şi riscul încasărilor viitoare; (iv) să compare rezultatele întreprinderii, prin eliminarea efectelor utilizării diferitelor metode contabile pentru aceleaşi operaţii şi evenimente.

În legătură cu ultima utilitate, să presupunem următorul exemplu:

Două întreprinderi comerciale I_1 şi I_2 prezintă următoarele informaţii identice: la nivelul exerciţiului N:

- venituri din vânzarea mărfurilor, 500.000.000 lei,
- cheltuieli privind mărfurile vândute: 300.000.000 lei,
- cheltuieli cu personalul: 75.000.000 lei,
- costul de achiziţie al imobilizărilor corporale amortizabile: 100.000.000 lei,
- durata de viaţă a imobilizărilor amortizabile, 5 ani.

În schimb, metodele de amortizare practicate de cele două întreprinderi sunt diferite. Întreprinderea I_1 practică o amortizare lineară, în timp ce I_2, o amortizare degresivă (coeficient multiplicator 2).

Rezultatul exerciţiului N înaintea impozitării se stabileşte astfel:

	I_1	I_2
Venituri din vânzarea mărfurilor	500.000.000	500.000.000
Cheltuieli privind mărfurile vândute	-300.000.000	-300.000.000
Cheltuieli cu personalul	-75.000.000	-75.000.000
Cheltuieli cu amortizările	-20.000.000	-40.000.000*)
Rezultatul înaintea impozitării	105.000.000	85.000.000

**) cost de achiziţie • 2 / T = 100.000.000 • 2 / 5 ani = 40.000.000 lei*

Scanned with OKEN Scanner

Se poate constata că întreprinderea I_1 relevă o rentabilitate mai mare decât I_2. În realitate, această diferenţă de rentabilitate nu este decât aparentă, deoarece ea este datorată în întregime diferitelor metode contabile. Este şi motivul pentru care numai o comparare a fluxurilor de trezorerie permite să se elimine influenţa alegerii metodei de amortizare:

	I_1	I_2
Încasări	500.000.000	500.000.000
Cheltuieli privind mărfurile vândute	-300.000.000	-300.000.000
Cheltuieli cu personalul	-75.000.000	-75.000.000
Fluxul net de trezorerie înaintea impozitării	125.000.000	125.000.000

Tabloul fluxurilor de trezorerie trebuie să prezinte intrările şi ieşirile de fonduri ale exerciţiului, clasificate în:

- fluxuri generate de activităţile de exploatare;
- fluxuri generate de activităţile de investiţii;
- fluxurile generate de activităţile de finanţare.

Cu alte cuvinte, tabloul se bazează pe o clasificare funcţională a fluxurilor întreprinderii.

Soldul fluxurilor fiecărei categorii relevă mărimea contribuţiei fiecărei funcţii la variaţia trezoreriei întreprinderii.

Mişcările de trezorerie legate de activităţile de exploatare, investiţii şi finanţare sunt relativ diferite de la sector la sector de activitate.

Informaţiile furnizate de tablou pot să servească, de asemenea, la evaluarea relaţiilor între cele trei genuri de activităţi. Una şi aceeaşi operaţie (mai complexă) poate să presupună mişcări de trezorerie incluse în categorii diferite. Astfel, atunci când rambursarea unui împrumut se referă atât la dobânzi cât şi la capital, partea corespunzătoare dobânzilor poate să fie clasificată în categoria fluxurilor aferente activităţilor de exploatare, în timp ce partea aferentă capitalului corespunde fluxurilor activităţilor de finanţare.

2.7.3.4. Structura de detaliu şi metodologia întocmirii tabloului fluxurilor de trezorerie

Analiza structurii de detaliu vizează modelul tabloului relevat de norma internaţională IAS 7. Alegerea noastră este datorată rolului pe care normele internaţionale îl joacă (îl vor juca) asupra normalizări marii majorităţi a ţărilor,

Scanned with OKEN Scanner

inclusiv ţara noastră.

a) Fluxurile de trezorerie ale activităţilor de exploatare

Activităţile de exploatare sunt principalele activităţi generatoare de venituri şi orice alte activităţi cu excepţia celor definite ca fiind activităţi de investiţii sau de finanţare.

Mărimea mişcărilor de trezorerie legate de exploatare este un indicator cheie al măsurii în care întreprinderea a degajat, prin exploatarea sa, suficiente fluxuri de trezorerie, pentru a rambursa împrumuturile sale, a menţine capacitatea sa de exploatare, a vărsa dividende şi a realiza noi investiţii, fără să recurgă la alte surse externe de finanţare. De asemenea, utilizate cu alte informaţii, informaţiile privind diferitele categorii de fluxuri istorice de trezorerie legate de exploatare pot să fie utile pentru previziunea fluxurilor viitoare de trezorerie aferente exploatării.

Fluxurile de trezorerie ale activităţilor de exploatare sunt, în mod esenţial, consecinţa principalelor activităţi generatoare de venituri ale întreprinderii. Ca urmare, ele sunt, în general, rezultatul operaţiilor şi evenimentelor care concură la formarea rezultatului net.

Definiţia şi precizările anterioare, deşi imprecise, sunt completate de IAS 7, printr-o listă de exemple. Astfel, constituie fluxuri de trezorerie ale exploatării, cu predilecţie:

- încasările care decurg din vânzarea de bunuri şi de servicii;
- încasările care provin din redevenţe, onorarii, comisioane şi alte venituri;
- plăţile privind furnizorii şi salariaţii;
- plăţile de impozite, exceptând cazurile când ele vizează activităţile de investiţii sau de finanţare.

O întreprindere poate să deţină titluri în scopuri comerciale, caz în care acestea sunt asemănătoare stocurilor achiziţionate pentru a fi revândute. Ca atare, fluxurile de trezorerie, care provin din achiziţionarea şi cesiunea de titluri deţinute în scopuri comerciale, sunt incluse în categoria activităţilor de exploatare. În mod asemănător, avansurile de casă şi împrumuturile acordabile de instituţiile financiare sunt clasificate, în general, în categoria activităţilor de exploatare, ştiut fiind că ele se referă la principala activitate generatoare de venituri a acestui tip de unităţi.

Unele operaţii, precum cesiunea unei imobilizări de tipul instalaţiilor de producţie, pot să genereze un plus sau un minus de valoare, care afectează rezultatul net. Fluxurile de trezorerie legate de astfel de operaţii nu aparţin, totuşi, exploatării, deoarece astfel de operaţii intră sub incidenţa activităţilor de investiţii.

Scanned with OKEN Scanner

O întreprindere trebuie să prezinte fluxurile de trezorerie aferente activităţii de exploatare făcând apel:

- fie la **metoda directă**, conform căreia informaţiile furnizate se referă la încasări şi plăţi (intrări şi ieşiri de fonduri) brute;
- fie la **metoda indirectă**, conform căreia rezultatul net este corectat, pentru a ţine cont: (i) de influenţa operaţiilor care nu au un caracter monetar; (ii) de orice report sau regularizare a încasărilor sau plăţilor trecute sau viitoare, presupuse de exploatare; (iii) de elementele de venituri sau de cheltuieli asociate fluxurilor de trezorerie care vizează investiţiile sau finanţarea.

IAS 7 recomandă întreprinderilor utilizarea metodei directe, pentru că această metodă permite obţinerea de informaţii care se dovedesc a fi utile pentru estimarea fluxurilor viitoare de trezorerie, fapt ce nu este posibil prin aplicarea metodei indirecte.

Metoda directă presupune operarea directă în fluxuri monetare, pe care le grupează în diferite categorii de încasări şi de plăţi.

Norma internaţională nu face referire la categoriile ce trebuie constituite. Pe baza exemplelor sale, se poate ajunge, totuşi, la următoarea prezentare tip:

Fluxurile de trezorerie relative la activităţile de exploatare (metoda directă):

Încasări generate de relaţiile cu clienţii
- Plăţi în favoarea furnizorilor şi personalului
- Dobânzi şi dividende plătite[1)]
- Plăţi privind impozitele asupra beneficiilor[2)]
- Alte plăţi generate de exploatare

± Elementele extraordinare

= ± Fluxul net de trezorerie relativ la activităţile de exploatare

[1)] Aceste fluxuri ar putea fi incluse, de asemenea, în categoria fluxurilor de finanţare

[2)] Acest flux ar putea fi împărţit între activităţile de exploatare, cele de investiţii şi cele de finanţare

Conform metodei directe, informaţiile privind principalele categorii de intrări şi ieşiri de fonduri brute pot să fie obţinute:

- fie pe baza înregistrărilor contabile ale întreprinderii;
- fie prin ajustarea vânzărilor, costului vânzărilor (sau dobânzilor şi veniturilor asimilate şi dobânzilor debitoare şi cheltuielilor asimilate, pentru o instituţie

Scanned with OKEN Scanner

financiară) şi celelalte elemente ale contului de profit şi pierdere în funcţie:

- de variaţiile intervenite în cursul exerciţiului, în cadrul stocurilor, creanţelor şi datoriilor din exploatare;
- de celelalte elemente fără incidenţe monetare;
- de celelalte elemente pentru care incidenţele monetare constau în fluxuri de investiţii sau de finanţare.

În privinţa metodei indirecte, prezentarea tip a normei internaţionale vizează următoarele categorii:

Fluxurile de trezorerie relative la activităţile de exploatare (metoda indirectă):

± Rezultatul net înaintea impozitării şi elementelor extraordinare
Eliminarea veniturilor şi cheltuielilor fără incidenţă asupra trezoreriei:
+ Cheltuielile cu amortizările şi provizioanele
- Venituri din amortizări şi provizioane
Eliminarea veniturilor şi cheltuielilor nelegate de exploatare:
± Rezultatul cesiunii imobilizărilor şi plasamentelor
+ Cheltuieli privind dobânzile
- Venituri din plasamente
= ± Rezultatul din exploatarea înaintea variaţiei necesarului în fond de rulment
± Variaţia stocurilor
± Variaţia conturilor clienţi şi a altor creanţe din exploatare
± Variaţia conturilor furnizori şi a altor datorii din exploatare
- Dobânzi şi dividende plătite[1)]
- Plăţi privind impozitele asupra beneficiilor[2)]
± Elementele extraordinare
= ± Fluxul net de trezorerie relativ la activităţile de exploatare

[1)] Aceste fluxuri ar putea fi incluse, de asemenea, în categoria fluxurilor de finanţare

[2)] Acest flux ar putea fi împărţit între activităţile de exploatare, cele de investiţii şi cele de finanţare.

După cum am remarcat anterior, conform metodei indirecte, fluxul net de trezorerie care provine din activităţile de exploatare se determină prin ajustarea rezultatului net, ţinând cont de incidenţa:

Scanned with OKEN Scanner

• variaţiilor intervenite în cursul exerciţiului, în cadrul stocurilor, creanţelor şi datoriilor din exploatare;

• altor elemente care nu comportă nici încasări, nici plăţi, precum amortizările, provizioanele, impozitele amânate, câştigurile sau pierderile din schimb nerealizate, beneficiile nedistribuite ale societăţilor asociate şi interesele minoritare (în contextul conturilor consolidate);

• altor elemente pentru care incidenţa asupra trezoreriei se realizează prin fluxurile de investiţii şi cele de finanţare.

O altă soluţie de prezentare a fluxului net de trezorerie, care provine din activităţile de exploatare, pe baza metodei indirecte constă în reliefarea veniturilor şi cheltuielilor aferente contului de profit şi pierdere şi a variaţiilor intervenite în cursul exerciţiului în cadrul stocurilor, creanţelor şi datoriilor din exploatare.

b) Fluxurile de trezorerie ale activităţilor de investiţii

IASC reaminteşte că fluxurile care rezultă din activităţi de investiţii indică în ce măsură plăţile au fost efectuate pentru achiziţionarea de active destinate să genereze venituri şi fluxuri de trezorerie viitoare.

Fluxurile de trezorerie ale activităţilor de investiţii oferă informaţii privind maniera în care întreprinderea îşi asigură perenitatea şi creşterea. Ele se referă la:

- plăţi efectuate pentru achiziţionarea de imobilizări corporale şi necorporale, precum şi a altor active pe termen lung, inclusiv cheltuielile de dezvoltare capitalizate şi plăţile implicate de imobilizările produse de întreprindere pentru sine;

- încasări care decurg din vânzarea de imobilizări corporale şi necorporale, precum şi a altor active pe termen lung;

- plăţi efectuate pentru achiziţionarea de titluri de participare şi de titluri de creanţă ale altor întreprinderi, precum şi plăţi efectuate pentru achiziţionarea de participaţii în întreprinderi de tip joint-venture (altele decât plăţile efectuate pentru instrumente considerate ca fiind echivalente de lichidităţi sau deţinute în scopuri comerciale);

- încasări relative la vânzarea de titluri de participare şi de titluri de creanţă ale altor întreprinderi, precum şi încasări relative la vânzarea de participaţii în întreprinderi de tip joint-venture (altele decât încasările generate de instrumente considerate ca fiind echivalente de lichidităţi sau cele deţinute în scopuri comerciale);

Scanned with OKEN Scanner

- avansurile de trezorerie şi împrumuturile acordate (altele decât avansurile şi împrumuturile acordate de o instituţie financiară);

- încasări care decurg din rambursarea avansurilor şi împrumuturilor acordate altor părţi (altele decât avansurile şi împrumuturile acordate de o instituţie financiară).

IAS 7 nu precizează care sunt rubricile de constituit corespunzătoare acestor fluxuri. Totuşi, exemplele furnizate în anexa normei conduc la următoarea prezentare-tip:

Fluxurile de trezorerie relative la activităţile de investiţii:

- Achiziţionarea filialei x (-) trezoreria achiziţionată + Cesiunea filialei y - Achiziţionarea de imobilizări - Achiziţionarea de plasamente + Încasările ce rezultă din cesiunea de imobilizări + Încasări ce rezultă din cesiunea de plasamente + Dobânzi încasate + Dividende primite (încasate)
= ± Fluxul net de trezorerie relativ la activităţile de investiţii

c) Fluxurile de trezorerie ale activităţilor de finanţare

Activităţile de finanţare sunt acele activităţi care antrenează schimbări în mărimea şi structura capitalurilor proprii şi capitalurilor împrumutate ale întreprinderii.

Prezentarea separată a acestor fluxuri în tabloul de trezorerie este dată de posibilitatea utilizării lor în previziunea sumelor pe care aportorii de capitaluri le vor retrage din fondurile (capitalurile) viitoare.

Mişcările de trezorerie generate de activităţile de finanţare se referă la:

- încasările din emisiunea de acţiuni şi de alte instrumente ale capitalurilor proprii;

- vărsăminte efectuate acţionarilor pentru achiziţionarea sau răscumpărarea acţiunilor întreprinderii;

- încasări din emisiunea de împrumuturi obligatare, de împrumuturi statuare, de bilete de trezorerie, de titluri de împrumut ipotecar sau a altor titluri de împrumut pe termen scurt sau lung;

- rambursarea sub formă de lichidităţi a sumelor împrumutate;

- vărsăminte efectuate de un locatar pentru reducerea soldului datoriei referitoare la un contract de locaţie-finanţare.

IAS 7 nu precizează care sunt rubricile de constituit corespunzătoare. Totuşi, exemplele furnizate în anexa normei conduc la următoarea prezentare tip:

Scanned with OKEN Scanner

Fluxurile de trezorerie relative la activităţile de finanţare:

+ Creşterea de capital, în numerar
- Rambursarea de capital, în numerar
+ Emisiunea (contractarea) de împrumuturi (altele decât cele de trezorerie)
- Rambursarea de împrumuturi (altele decât cele de trezorerie)
- Rambursarea de datorii ce rezultă din contractele de locaţie-finanţare
- Dobânzi şi dividende plătite[1)]

= ± Fluxul net de trezorerie relativ la activităţile de finanţare

[1)] *Aceste fluxuri ar putea să fie incluse, de asemenea, în categoria fluxurilor de exploatare.*

d) Unele probleme particulare privind prezentarea unui tablou al fluxurilor de trezorerie

• Prezentarea unor fluxuri de trezorerie, în mărime netă

În principiu, fluxurile de trezorerie trebuie să fie prezentate la nivelul mărimii lor brute. Ca atare, **nu este posibil să se compenseze** încasările şi plăţile din aceeaşi categorie şi chiar din categorii diferite.

IAS 7 admite, totuşi, **două excepţii** de la acest principiu. Astfel, unele fluxuri de trezorerie care provin din operaţii de exploatare, de investiţii sau de finanţare **pot** să fie prezentate (nu este o obligaţie) în mărime netă. Este vorba despre:

- încasări şi plăţi în contul clienţilor, atunci când fluxurile de trezorerie nu decurg din activităţile întreprinderii, ci din cele ale clientului;

- încasările şi plăţile referitoare la elemente ce au un ritm de rotaţie rapid, o valoare mare şi scadenţe scurte.

În cazul instituţiilor financiare, fluxurile de trezorerie trebuie să fie prezentate în mărime netă, în cazul:

- încasărilor şi plăţilor legate de acceptarea şi de rambursarea de depozite cu scadenţă determinată;

- plasării de depozite la alte instituţii financiare şi retragerii acestor depozite;

- împrumuturilor acordate şi avansurilor consimţite în favoarea clienţilor şi rambursării acestor împrumuturi şi avansuri.

• Fluxurile în monede străine

Toate fluxurile de trezorerie în monede străine sunt convertite la cursul zilei plăţii sau încasării. Există totuşi posibilitatea utilizării unui curs mediu ponderat pentru ansamblul fluxurilor aferente unei perioade.

Lichidităţile şi echivalentele de lichidităţi în monede străine, existente la

Scanned with OKEN Scanner

sfârşitul exerciţiului, sunt convertite la cursul de închidere.

Câştigurile şi pierderile nerealizate, ce rezultă din variaţia cursului între data fluxurilor şi data închiderii exerciţiilor, nu constituie fluxuri monetare. Totuşi, efectul variaţiilor cursurilor lichidităţilor deţinute sau datorate este prezentat în tabloul fluxurilor de trezorerie, pentru a permite compararea între lichidităţile aferente deschiderii şi închiderii exerciţiului. Prezentarea se face separat de fluxurile de trezorerie ale activităţilor de exploatare, de investiţii şi de finanţare.

Exemplu:

La începutul exerciţiului N, o întreprindere deţinea 50.000$. Cursul dolarului la 1.01.N era de 8.000 lei. Pe parcursul exerciţiului au fost înregistrate următoarele fluxuri monetare:

- încasări:

80.000 $ (cursul zilei: 7.900 lei)

20.000 $ (cursul zilei: 8.200 lei)

- plăţi:

60.000 $ (cursul zilei: 8.100 lei)

La închiderea exerciţiului N, cursul dolarului era de 8.300 lei.

	$	Lei
Trezoreria la începutul exerciţiului	50.000	400.000.000
Fluxuri de trezorerie:		
Încasări	100.000	796.000.000*)
Plăţi:	-60.000	-486.000.000
	90.000	710.000.000
Diferenţa de curs nerealizată		37.000.000**)
Trezoreria la sfârşitul exerciţiului	90.000	747.000.000***)

*) 80.000 x 7.900 + 20.000 x 8.200 = 796.000.000 lei

**) Diferenţa de curs nerealizată se calculează astfel:

- Diferenţa privind trezoreria la începutul exerciţiului

50.000 x (8.300 - 8.000) = 15.000.000 lei

- Diferenţa privind fluxurile de trezorerie ale exerciţiului:

[(100.000 x 8.300) - 796.000.000] - [(60.000 x 8.300) - 486.000.000] =

= 22.000.000 lei

37.000.000 lei

***) 90.000 x 8.300 = 747.000.000 lei

Scanned with OKEN Scanner

• Dobânzile şi dividendele

Fluxurile de trezorerie, care provin din dobânzi şi dividende încasate, trebuie să fie prezentate separat de cele care sunt generate de dobânzile şi dividendele plătite. Totodată, ele trebuie să fie delimitate pe cele trei categorii de activităţi, iar apartenenţa lor la una sau alta dintre categorii trebuie să fie păstrată de la un exerciţiu la altul.

Pentru instituţiile financiare, dobânzile şi dividendele încasate şi vărsate constituie fluxuri din exploatare. Pentru ceilalţi agenţi economici, soluţia delimitării este mai puţin evidentă.

În cazul dobânzilor şi dividendelor plătite (vărsate) există două interpretări posibile. Unii le consideră o consecinţă a politicii de finanţare alese şi le clasifică, deci, în categoria fluxurilor de finanţare. Alţii estimează că, de fapt, cel mai important lucru este să se pună în evidenţă capacitatea întreprinderii de a degaja, prin activitatea sa, activele necesare finanţării sale. Ca atare, aceste plăţi sunt catalogate în categoria fluxurilor din exploatare.

Aceeaşi problemă dualã apare şi în cazul dobânzilor şi dividendelor încasate. Bazându-se pe faptul că este vorba despre remunerarea plasamentelor efectuate, unii le consideră fluxuri de investiţii. Alţii, în schimb, le cataloghează în categoria fluxurilor din exploatare.

Absenţa unui consens a determinat IASC să nu se pronunţe în favoarea unei soluţii sau alteia.

• Impozitele asupra beneficiilor

Cum impozitul se calculează asupra rezultatului întreprinderii, rezultat care provine atât din operaţiile de exploatare cât şi din activităţile de investiţii şi cele de finanţare, în mod ideal, acest impozit ar trebui să fie delimitat pe cele trei componente. Dar, dacă este uşor să se impute cheltuiala (sarcina) fiscală unei activităţi de investiţii sau de finanţare, este, în schimb, adesea, imposibil să se identifice fluxurile de trezorerie care rezultă din impozitare, acestea putând să se producă în cursul unui alt exerciţiu decât în cel în care fluxurile de trezorerie ale operaţiei generatoare au survenit. Ca atare, plăţile privind impozitul asupra beneficiilor trebuie să fie clasificate în categoria fluxurilor de trezorerie care provin din activităţi de exploatare. Totuşi, atunci când este posibil să se conecteze fluxul generat de impozit la o operaţie ce dă naştere unui flux de trezorerie clasificat în categoria activităţilor de investiţii sau de finanţare, acest flux va fi prezentat, după caz, în rubricile activităţilor de investiţii, respectiv de finanţare.

Scanned with OKEN Scanner

Chiar dacă fluxurile de trezorerie care rezultă din impozitare sunt delimitate si prezentate pe mai multe activităţi, tabloul fluxurilor de trezorerie trebuie să prezinte şi mărimea totală.

În concluzie, norma internaţională 7 precizează că plăţile (sau eventual recuperările) de impozit asupra beneficiilor sunt clasificabile în categoria fluxurilor din exploatare, exceptând situaţia în care ele ar putea să fie clar identificabile în activităţile de investiţii sau de finanţare.

• **Elementele extraordinare**

Fluxurile implicate de elementele extraordinare, în sensul normei 8 (a se revedea şi capitolul precedent) nu constituie o rubrică particulară, distinctă de cele trei categorii de fluxuri ale tabloului de trezorerie. Ele trebuie însă să fie prezentate separat, în cadrul fluxurilor din exploatare, de investiţii şi de finanţare, pentru a permite utilizatorilor să înţeleagă natura şi incidenţa lor asupra mişcărilor de trezorerie actuale şi viitoare ale întreprinderii. Aceste informaţii vin în completarea informaţiilor distincte relative la natura şi mărimea elementelor extraordinare, aşa după cum cere norma internaţională 8, „Rezultatul net al întreprinderii, erorile fundamentale şi schimbările de metode contabile".

2.7.3.5. Exemplu de întocmire a tabloului fluxurilor de trezorerie

Cazul pe care îl vom prezenta în cele ce urmează este unul simplificator. Pentru întocmirea tabloului, se pleacă de la situaţiile financiare principale, bilanţul şi contul de profit şi pierdere. Deşi bilanţul redă valorile nete ale activelor, din necesităţi legate de filosofia întocmirii tabloului, elementele de activ vor fi prezentate în valori brute. În privinţa fluxurilor de exploatare, se va alege metoda indirectă. Opţiunea este legată de faptul că, în practică, sistemul contabil este fundamentat pe o contabilitate de angajamente şi nu pe una de trezorerie, ceea ce determină reconstituirea cu uşurinţă a fluxurilor de trezorerie plecând de la rezultat.

Logica întocmirii unui tablou pe baza normei IAS 7 este foarte apropiată de cea propusă de standardul american FAS 95[1)].

Bilanţul diferenţial în valori brute, pentru exerciţiile 1997 şi 1996, conţine următoarele structuri:

[1)] Redată de noi în lucrarea „Oontabilitate aprofundată" (Editura Economică, 1996, paginile 107-116)

Scanned with OKEN Scanner

Bilanţ diferenţial mii u.m.

Elementul bilanţier	1997	1996	Variaţia
Elemente de activ			
Disponibilităţi	300.000	360.000	(↓) -60.000
Creanţe-clienţi	240.000	285.000	(↓)-45.000
Cheltuieli constatate şi plătite în avans	30.000	12.000	(↑) 18.000
Terenuri	450.000	300.000	(↑)150.000
Clădiri	750.000	525.000	(↑)225.000
Amortizarea clădirilor	-150.000	-75.000	(↑) -75.000
Maşini, utilaje şi instalaţii de lucru	240.000	120.000	(↑)120.000
Amortizarea maşinilor agricole şi instalaţiilor de lucru	-90.000	-30.000	(↑) -60.000
Elemente de activ - total	1.770.000	1.497.000	273.000
Elemente de pasiv			
Pasivul extern			
Furnizori	270.000	210.000	(↑) 60.000
Împrumuturi din emisiunea de obligaţiuni	480.000	360.000	(↑)120.000
Elemente de pasiv extern - total	750.000	570.000	180.000
Capitaluri proprii			
Capital social	600.000	600.000	-
Beneficii nerepartizate*)	420.000	327.000	(↑)93.000
Elemente de capitaluri proprii - total	1.020.000	927.000	93.000
Elemente de pasiv - total	1.770.000	1.497.000	273.000

**) Post specific modelului de bilanţ în contabilităţile anglo-saxone*

Se poate constata că prezentarea elementelor bilanţiere urmează uzanţele internaţionale (ale marilor firme) şi este influenţată de logica anglo-saxonă.

Contul de profit şi pierdere al exerciţiului 1997 se prezintă după cum

Scanned with OKEN Scanner

urmează:

	mii u.m.
Cifra de afaceri	2.100.000
(-) Cheltuieli din exploatare (cu excepţia amortizărilor)	-1.290.000
(-) Cheltuieli de exploatare privind amortizările	-135.000
= Beneficiul din exploatare	675.000
(-) Impozitul asupra beneficiului	-270.000
= Benficiul net	405.000

Din motive legate de simplificarea cazului, nu au fost avute în vedere operaţii financiare şi extraordinare.

Din punct de vedere al prezentării, contul de profit şi pierdere, la rândul lui, urmează uzanţele internaţionale ale marilor firme, influenţate de logica anglo-saxonă.

Informaţii suplimentare:

a) În 1997, întreprinderea în cauză a distribuit dividende în sumă de 312.000 mii u.m.

b) Prin emisiunea de obligaţiuni în exerciţiul curent, ea a încasat disponibilităţi în sumă de 120.000 mii u.m.

c) Achiziţionările de imobilizări au fost decontate prin conturile de disponibilităţi.

Rezolvarea cazului:

• Etapa 1: determinarea variaţiei lichidităţilor

Informaţiile furnizate de bilanţul diferenţial pun în evidenţă o diminuare a disponibilităţilor (-60.000 mii u.m.).

• Etapa 2: determinarea fluxului net de trezorerie relativ la activităţile de exploatare (prin metoda indirectă)

Conform metodei indirecte, beneficiul net de 405.000 mii u.m. trebuie pus în corespondenţă cu fluxul net care provine din activităţile de exploatare:

Diminuarea soldurilor conturilor de creanţe-clienţi: deoarece creanţele-clienţi au scăzut, rezultă că încasările sunt mai mari decât veniturile înregistrate pe baza contabilităţii de angajamente. Ca atare, pentru determinarea fluxului net, beneficiul net trebuie modificat, prin creştere, cu diminuarea creanţelor clienţi (45.000 mii u.m.).

Scanned with OKEN Scanner

Creşterea cheltuielilor constatate (şi plătite) în avans: o creştere a acestor cheltuieli denotă că mărimea cheltuielilor din exploatare, conform contabilităţii de angajamente, este mai mică decât dacă ele ar fi fost imputate, ţinând cont de plăţi. Pentru a determina fluxul net, trebuie ca din beneficiul net să se deducă suma creşterii cheltuielilor plătite în avans, de 18.000 mii u.m. Deci, o creştere a cheltuielilor plătite în avans antrenează o micşorare a lichidităţilor exerciţiului.

Creşterea datoriilor faţă de furnizori (60.000 mii u.m.) denotă noi angajamente, dar nu şi noi plăţi. Ca atare, această creştere trebuie să fie adăugată beneficiului net, în vederea determinării fluxului net.

Creşterea cheltuielilor privind amortizările (135.000 mii u.m.): deoarece aceste cheltuieli nu afectează trezoreria, în vederea determinării fluxului net, trebuie să le adăugăm beneficiului net.

Pe baza consideraţiilor făcute anterior, determinarea fluxului net de trezorerie, relativ la activităţile de exploatare (prin utilizarea metodei indirecte), se prezintă astfel:

	mii u.m.
Beneficiu net înaintea impozitării	675.000
Eliminarea veniturilor şi cheltuielilor fără incidenţă asupra trezoreriei	
+ Creşterea cheltuielilor privind amortizările	+ 135.000
= Beneficiul din exploatare înaintea variaţiei necesarului în fond de rulment	810.000
+ Diminuarea soldurilor conturilor de creanţe-clienţi	+ 45.000
- Creşterea cheltuielilor plătite în avans*)	- 18.000
+ Creşterea datoriilor faţă de furnizori	+ 60.000
- Plăţile privind impozitul asupra beneficiului	- 270.000
= Fluxul net de trezorerie relativ la activităţile de exploatare	627.000

*) *se presupune că sunt elemente care, în exemplul nostru, sunt generate de activitatea de exploatare.*

• Etapa 3: determinarea fluxurilor nete de trezorerie referitoare la activităţile de investiţii şi de finanţare

Variaţiile elementelor de activ pe termen lung şi de pasiv pe termen lung pot

Scanned with OKEN Scanner

proveni fie din operaţii care au indicenţă asupra lichidităţilor, fie din operaţii care nu modifică decât elementele nemonetare. În exemplul nostru, majoritatea operaţiilor au o incidenţă asupra trezoreriei:

Creşterea soldului contului „terenuri": variaţia indică o creştere a terenurilor cu 150.000 mii u.m., ca urmare a operaţiilor de cumpărare. Aceste operaţii fac parte din operaţiile de investiţii şi antrenează plăţi.

Creşterea soldurilor conturilor „clădiri" şi „amortizarea clădirilor": întreprinderea a achiziţionat o clădire la un cost de 225.000 mii u.m., plata furnizorului de imobilizări făcându-se imediat. Operaţia presupune o ieşire de fonduri care va fi înscrisă în cadrul fluxurilor activităţilor de investiţii. Creşterea amortizării, corespunzătoare „clădirilor", cu 75.000 mii u.m. presupune înregistrarea concomitentă a cheltuielilor privind amortizările, care nu au incidenţă asupra lichidităţilor.

Creşterea soldurilor conturilor „maşini, utilaje şi instalaţii de lucru" şi „amortizarea maşinilor, utilajelor şi instalaţiilor de lucru": se interpretează similar cu elementul precedent.

Creşterea soldului contului „împrumuturi din emisiunea de obligaţiuni" (120.000 mii u.m.): informaţiile suplimentare confirmă că suma corespunzătoare împrumuturilor obligatare a fost încasată, în cursul exerciţiului 1997.

Creşterea beneficiilor nerepartizate (93.000 mii u.m.): această creştere este explicată prin acţiunea a doi factori:

- beneficiul net de 405.000 mii u.m. a condus la creşterea beneficiilor nerepartizate;
- dividendele distribuite, în sumă de 312.000 mii u.m., au condus la diminuarea beneficiilor nerepartizate.

Beneficiul net a fost deja luat în calculul fluxului net de trezorerie relativ la activităţile de exploatare. În schimb, distribuirile (vărsămintele) de dividende vor fi înscrise în cadrul rubricilor corespunzătoare activităţilor de finanţare, ca o ieşire de fonduri.

În urma parcurgerii acestor etape, tabloul fluxurilor de trezorerie se prezintă astfel:

Scanned with OKEN Scanner

mii u.m.

Tabloul fluxurilor de trezorerie pentru exerciţiul închis la 31 decembrie 1997	
Fluxurile de trezorerie referitoare la activităţile de exploatare:	
Beneficiu net înaintea impozitării	675.000
Eliminarea veniturilor şi cheltuielilor fără incidenţă asupra trezoreriei	
+ Creşterea cheltuielilor privind amortizările	+ 135.000
= Beneficiul din exploatare înaintea variaţiei necesarului în fond de rulment	810.000
+ Diminuarea soldurilor conturilor de creanţe-clienţi	+ 45.000
- Creşterea cheltuielilor plătite în avans	- 18.000
+ Creşterea datoriilor faţă de furnizori	+ 60.000
- Plăţile privind impozitul asupra beneficiului	- 270.000
= Fluxul net de trezorerie relativ la activităţile de exploatare (a)	627.000
Fluxurile de trezorerie referitoare la activităţile de investiţii:	
- Achiziţionarea unor terenuri	-150.000
- Achiziţionarea unei clădiri	-225.000
- Achiziţionarea unor maşini, utilaje şi instalaţii de lucru	-120.000
= Fluxul net de trezorerie relativ la activităţile de investiţii (b)	- 495.000
Fluxurile de trezorerie referitoare la activităţile de finanţare:	
Emisiunea de împrumuturi din emisiunea de obligaţiuni	120.000
- Dividende plătite[1)]	-312.000
= Fluxul net de trezorerie relativ la activităţile de finanţare (c)	- 192.000
Diminuarea netă a lichidităţilor (a+b+c)	- 60.000
+ Lichidităţile la deschiderea exerciţiului 1997 (a se vedea valoarea lor bilanţieră de la sfârşitul exerciţiului 1996)	360.000
= Lichidităţile la închiderea exerciţiului 1997 (a se vedea valoarea bilanţieră la sfârşitul exerciţiului 1997 sau suma rezultată din calcul)	300.000

[1)] Am considerat că acest flux se referă la activităţile de finanţare: conform normei IAS 7, el poate să figureze şi în cadrul fluxurilor referitoare la activităţile de exploatare.

2.7.3.6. Valoarea cognitivă şi punctele nevralgice ale tabloului fluxurilor de trezorerie

Tabloul fluxurilor de trezorerie este determinat de o concepţie de echilibru financiar, centrată, în mod esenţial, pe **solvabilitatea** întreprinderii şi, în al doilea rând, pe **flexibilitatea financiară**. Aceste caracteristici sunt apreciate prin intermediul

Scanned with OKEN Scanner

capacităţii întreprinderii de a genera fluxuri pozitive de trezorerie, plecând de la activităţile sale de exploatare.

Fluxul de trezorerie generat de activităţile de exploatare este, de altfel, indicatorul central al analizei situaţiei unei întreprinderi. El este utilizat şi pentru aprecierea **performanţelor** acesteia pe o **perioadă medie**.

Arhitectura tabloului fluxurilor de trezorerie a fost influenţată, în mod implicit, de cercetarea generată o dată cu proliferarea pieţelor financiare şi mai ales de: (i) modelul de luare a deciziei de către investitor: (ii) modelul de evaluare a întreprinderii, adoptat în teoria financiară; (iii) ipoteza de eficienţă a pieţelor de capitaluri.

Cercetările şi practica bursieră au dovedit că interesul investitorului se regăseşte, mai degrabă, în fluxurile monetare, decât în beneficiile contabile sau indicatorii derivaţi. Tabloul fluxurilor de trezorerie permite să se stabilească un raport între informaţiile contabile şi procesul de luare a deciziilor de către investitor. Să nu uităm că unul dintre obiectivele acestui model este de a ajuta investitorul în aprecierea capacităţii întreprinderii de a plăti dividende.

Fiind utile investitorilor, informaţiile furnizate de tablou contribuie la asigurarea eficienţei pieţelor financiare. Să ne reamintim că ipoteza eficienţei pieţelor financiare presupune că preţurile activelor financiare reflectă pe de-a-ntregul informaţiile disponibile. Pe o piaţă eficientă, preţul unui activ financiar este rezultatul unei estimări corecte a valorii actualizate a fluxurilor viitoare de venituri generate de deţinerea acestuia.

Structura tabloului fluxurilor de trezorerie şi, mai ales, ordinea de prezentare a funcţiilor favorizează o lectură normativă, prin care se atribuie fluxurilor din exploatare un rol determinant în finanţarea creşterii şi în determinarea necesarului de finanţare externă. Altfel spus, cash-flow din exploatare este un indicator cheie, în aprecierea capacităţii întreprinderii de a genera lichidităţi suficiente, în vederea realizării de noi investiţii, fără să se recurgă la sursele externe de finanţare.

Tabloul fluxurilor de trezorerie prezintă **informaţii istorice** referitoare la fluxurile monetare, dar aceste informaţii stau la baza **previziunilor** de fluxuri. Se creează astfel premisele pentru estimarea valorii întreprinderii.

Noţiunea de fluxuri de trezorerie prezintă un **caracter mai obiectiv** decât de cea de fond de rulment, concept influenţat de aplicarea unor convenţii contabile. Fluxurile de trezorerie din exploatare corespund capacităţii de autofinanţare încasate.

Scanned with OKEN Scanner

În sfârşit, tabloul facilitează definirea **cauzelor care explică divergenţele între rezultatul contabil şi trezorerie** (surplusul monetar). Modelul tabloului permite relevarea rolului acţionarilor în finanţarea creşterii.

Deşi considerat net superior tabloului de utilizări şi de resurse, tabloul fluxurilor de trezorerie nu a scăpat nici el criticilor. **Limitele sale** vizează, cu predilecţie: (i) definirea şi rolul trezoreriei; (ii) conţinutul funcţiei de exploatare şi modul de calcul al fluxurilor care îi sunt asociate; (iii) evaluarea performanţelor, prin intermediul fluxurilor de trezoreriei; (iv) insuficienţa sa, în aprecierea evoluţiei situaţiei financiare a unei întreprinderi.

Definiţia şi rolul trezoreriei sunt criticabile, deoarece aceasta este considerată un sold rezidual, o variabilă dependentă de operaţiile de exploatare, de investiţii şi de finanţare. Este, de altfel, şi critica adusă modelului tabloului de utilizări şi de resurse, analizat anterior.

Diversele modele de tablouri ale fluxurilor de trezorerie **nu definesc, în mod precis, funcţia de exploatare.** Structura fluxurilor care o compun este influenţată de o logică de natură contabilă, în conformitate cu care fluxul net de trezorerie din exploatare trebuie să reflecte efectele asupra trezoreriei, a operaţiilor care participă la formarea rezultatului. De aici apare şi limita că, în funcţia de exploatare, sunt incluse şi cheltuielile financiare a căror mărime şi evoluţie depind de politica financiară a întreprinderii.

Includerea dobânzilor plătite de întreprinderi, în funcţia de exploatare, a dat naştere în Statele Unite la numeroase polemici, cu ocazia adoptării standardului FAS 95. Or, este cunoscut că, pe plan financiar, dobânzile constituie remunerarea creditorilor, aşa după cum dividendele constituie remunerarea acţionarilor. De aici, rezultă că atât dobânzile cât şi dividendele vărsate (plătite) ar trebui să fie incluse în funcţia de finanţare. Un astfel de tratament unic ar permite să se evite disocierea dobânzilor de variaţia capitalurilor împrumutate, fapt ce ar permite să se aprecieze, în mod direct, adevăratul rol al creditorilor, în finanţarea creşterii. Cât priveşte norma internaţională (IAS 7), controversa este departe de a fi tranşată. Fiind vorba despre un produs tranzacţional, norma lasă întreprinderilor posibilitatea să includă dobânzile şi dividendele plătite, fie în cadrul fluxurilor din exploatare, fie în cele de finanţare.

Pe de altă parte, se cunoaşte că nu pot fi identificate toate fluxurile de trezorerie care fundamentează exploatarea. Recursul la metoda indirectă interzice orice clasificare a fluxurilor, pe baza naturii activităţii. Or, practica mondială probează că această metodă este cel mai des utilizată de întreprinderi, din motive legate de

Scanned with OKEN Scanner

organizarea sistemului de informare contabilă.

Cât priveşte **aprecierea performanţelor** întreprinderii, cu ajutorul tabloului fluxurilor de trezorerie, în special prin intermediul fluxurilor de trezorerie din exploatare, aceasta nu poate să aibă o valoare operaţională decât pe perioade medii şi lungi. Volatilitatea fluxurilor de trezorerie interzice utilizarea lor ca indicator al performanţei, pe perioade scurte. Din punct de vedere gestionar, interpretarea performanţelor aferente unei perioade medii prezintă totuşi avantajul că se evită favorizarea termenului scurt, deci a politicii de investiţii cu termen scurt de recuperare.

Aprecierea **evoluţiei situaţiei financiare** a unei întreprinderi prezintă şi ea unele limite. Este ştiut că, prin acest tablou, nu sunt luate în consideraţie o serie de operaţii care au o incidenţă asupra structurii capitalurilor şi angajamentelor întreprinderii, dar care au o influenţă directă asupra trezoreriei. Astfel de operaţii, în special cele care sunt incluse în categoria angajamentelor financiare în afara bilanţului, tind să se prolifereze sub influenţa dezvoltării tehnicilor de inginerie financiară sau a contabilităţii creative.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul 3

Controlul calităţii producţiei de informaţii contabile

3.1. Garanţii calităţii informaţiei contabile: cenzorii şi alţi auditori

Informaţia contabilă poate să fie considerată un bun de consum „de masă", fiind utilizată de o multitudine de utilizatori: de la întreprinderile mici şi mijlocii la marile societăţi cotate la bursă, de la Administraţia fiscală la marea masă a cetăţenilor, în calitatea lor de mici economisitori şi investitori.

Rolul social al contabilităţii a crescut mult în ultimele decenii deoarece informaţia contabilă influenţează comportamentul utilizatorilor în decizia de investiţii, situaţie care generează distribuirea bogăţiilor şi riscurilor între indivizi sau diferite grupuri sociale.

Fiecare utilizator de informaţie contabilă doreşte să dispună de o informaţie contabilă care să reflecte realitatea, adică de o informaţie „adevărată", chiar dacă vorbim despre un „adevăr construit" pe baza unor „convenţii" contabile. Pentru ca utilizatorul să poată avea încredere în contabilitate, adică **informaţiile contabile să fie credibile,** este nevoie de **controlori ai calităţii informaţiei contabile**, care devin **garanţii aplicării şi respectării principiilor contabile**. După profesorul Bernard Colasse, „toţi contabilii sunt garanţii integrităţii contabilităţii şi ai documentelor contabile; în acest sens, ei trebuie să se supună regulilor legale, jurisprudenţiale şi doctrinare în materie, şi, în special, să respecte principiile fundamentale, teoria sau paradigma disciplinei lor"[1]. În ţara noastră, două categorii de contabili au un rol specific de control în acest domeniu, deoarece ei asigură **credibilizarea**

[1] Bernard Colasse, Contabilitate generală, ediţia a 4-a, traducere de Neculai Tabără, Editura Moldova, Iaşi, 1995, p. 385.

Scanned with OKEN Scanner

(socială) a informaţiei contabile: cenzorii şi auditorii.

Pentru a înţelege distincţia dintre cenzori şi ceilalţi auditori trebuie să plecăm de la noţiunea de **audit.**

Într-un sens strict, auditul reprezintă „examenul critic al operaţiilor unei întreprinderi pe baza normelor şi tehnicilor stabilite şi recomandate de un organism profesional. Într-un sens mai larg, este vorba despre un control. Audit provine din cuvântul latin «audire» care semnifică «a asculta»; verbul englez «to audit» este tradus prin «a controla, a verifica, a supraveghea, a inspecta»"[1]. Forma de audit care este legată direct de contabilitate este **auditul financiar,** prin care se înţelege „examinarea efectuată de un profesionist competent şi independent (cenzor, expert contabil sau contabil autorizat cu studii superioare) în vederea exprimării unei opinii motivate asupra:

- validităţii şi corectei aplicări a procedurilor interne stabilite de conducerea întreprinderii (auditul intern);

- imaginii fidele, clare şi complete a patrimoniului, a situaţiei financiare şi a rezultatelor obţinute de întreprindere (auditul legal cerut de lege şi exercitat de cenzori, sau auditul contractual efectuat la cererea întreprinderii, de către experţi contabili, contabili autorizaţi cu studii superioare sau societăţi comerciale de expertiză contabilă)"[2].

Din definiţia organismului profesiei contabile din ţara noastră (C.E.C.C.A.R.) rezultă că **auditul legal** se exercită de către **cenzori**, iar auditul contractual, de către alţi **auditori** (reprezentaţi de experţi contabili, contabili autorizaţi cu studii superioare sau societăţi comerciale de expertiză contabilă).

Auditul legal este forma de control cerută expres de lege asupra gestiunii societăţilor comerciale şi exercitată de cenzori, în baza mandatului primit din partea adunării generale a asociaţilor sau acţionarilor. Potrivit legii[3], societăţile pe acţiuni şi societăţile cu răspundere limitată, care au mai mult de 15 asociaţi, sunt obligate să aibă cenzori.

Societatea pe acţiuni va avea trei cenzori şi tot atâţia supleanţi, dacă prin actul constitutiv nu se prevede un număr mai mare. În toate cazurile, numărul cenzorilor trebuie să fie impar. Cenzorii se aleg, la început, de adunarea constitutivă

---

[1] Dictionnaire de la comptabilité, sous la direction d'Erik de la Villeguérin, Les Publications Fiduciaires, 1995, p. 136.

[2] Norme de audit financiar şi certificare a bilanţului contabil nr. 1, C.E.C.C.A.R., 1995, p. 11.

[3] Legea nr. 31 / 1990 privind societăţile comerciale, republicată.

Scanned with OKEN Scanner

şi trebuie să fie acţionari, cu excepţia cenzorilor-contabili. Durata mandatului cenzorilor este de 3 ani, ei putând fi realeşi.

Cenzorii trebuie să-şi exercite personal mandatul lor. Cel puţin unul dintre cenzori trebuie să fie contabil autorizat sau expert contabil.

Prin lege, cenzorii sunt obligaţi:

- să supravegheze gestiunea societăţii;
- să verifice dacă bilanţul contabil şi contul de profit şi pierdere sunt legal întocmite şi în concordanţă cu registrele contabile şi dacă acestea din urmă sunt ţinute regulat;
- să verifice dacă evaluarea patrimoniului s-a făcut conform regulilor stabilite pentru întocmirea bilanţului.

În conformitate cu dispoziţiile legale, cenzorii sunt solidar răspunzători faţă de societatea comercială pentru:

- realitatea vărsămintelor efectuate de asociaţi;
- existenţa reală a dividendelor plătite;
- existenţa registrelor cerute de lege şi întocmirea lor corectă;
- îndeplinirea strictă a hotărârilor adunărilor generale şi a îndatoririlor pe care legea şi actul constitutiv le impun.

Situaţiile financiare anuale ale tuturor emitenţilor de valori mobiliare şi ale oricărei persoane juridice supuse autorizării, supravegherii sau controlului Comisiei Naţionale a Valorilor Mobiliare (CNVM) sunt verificate şi certificate de **cenzori externi independenţi**[1)].

Activitatea cenzorilor externi independenţi, persoane fizice sau juridice, înregistrate la CNVM, se bazează pe următoarele principii de deontologie profesională[2)]:

• **moralitate**: „Calitatea de cenzor extern independent încetează în următoarele situaţii:

a) pierderea capacităţii de exerciţiu;

b) executarea de sancţiuni penale, în urma unor hotărâri judecătoreşti definitive;

c) sancţionarea administrativă pentru fapte care îl fac incompatibil, potrivit legii, cu funcţii de gestionare sau de administrare a societăţilor comerciale";

• **independenţă şi obiectivitate**: „Cenzorul extern independent nu poate verifica şi certifica situaţiile de închidere a exerciţiului financiar dacă:

[1)] Legea nr. 52 / 1994 privind valorile mobiliare şi bursele de valori, publicată în M.Of. nr. 210 / 1994.

[2)] Ordinul preşedintelui Comisiei Naţionale a Valorilor Mobiliare nr. 32 / 30.06.1995 pentru punerea în aplicare a Regulamentului privind activitatea cenzorilor externi independenţi, publicat în M. Of. nr. 159 / 1995.

Scanned with OKEN Scanner

a) are cote de participare la societatea comercială ce trebuie expertizată;

b) este membru în consiliul de administraţie, comitetul de direcţie, cenzor sau salariat al societăţii comerciale care este supusă expertizării;

c) a participat şi a contribuit la lucrările contabile curente şi la elaborarea lucrărilor de închidere a exerciţiului financiar la societatea comercială expertizată, în afara lucrărilor de verificare şi de control efectuate". De asemenea, independenţa cenzorului extern independent presupune ca acesta „să nu efectueze lucrări pentru societăţi comerciale la care sunt salariaţi şi nici pentru persoanele fizice sau juridice cu care acestea se află în raporturi contractuale sau în concurenţă".

• **conştiinciozitate:** cenzorul extern independent trebuie „să se conformeze în permanenţă regulamentelor adoptate de CNVM", „să nu folosească în activitatea de expertizare persoane neînregistrate la CNVM"; „să întocmească, să folosească şi să păstreze actele şi documentele de lucru cu grijă şi în conformitate cu un grafic corespunzător al termenelor".

• **răspundere (responsabilitate):** cenzorul extern independent trebuie „să răspundă singur şi personal pentru acţiunile sale, să ia decizii după considerente proprii, să-şi formuleze singur judecăţile şi hotărârile, fără să aibă posibilitatea transferului responsabilităţilor asupra altora".

• **confidenţialitate**: cenzorul extern independent este obligat „să păstreze şi să protejeze informaţiile confidenţiale şi privilegiate, împrejurările şi realităţile care i-au devenit cunoscute sau care i s-au încredinţat în timpul exercitării activităţii, neavând voie să le destăinuie sau să le folosească în interesul său"; de asemenea, acesta trebuie „să nu elibereze părţii beneficiare sau terţilor copii ale raportului de expertiză contabilă, înaintea supunerii lui spre aprobare consiliului de administraţie şi adunării generale a acţionarilor ale societăţilor comerciale beneficiare".

• **imparţialitate**: cenzorul extern independent trebuie „să consemneze, cu ocazia acţiunii de verificare şi apreciere, toate faptele şi datele relevante pentru interpretare şi concluzionare, să-şi formeze convingerile numai plecând de la aceste realităţi şi să se comporte imparţial".

• **comportare profesională demnă:** cenzorul extern independent trebuie „să se comporte astfel încât să justifice încrederea opiniei publice şi să respecte obligaţia de fidelitate faţă de persoana expertizată, atât în timpul exercitării activităţii profesionale, cât şi în afara acesteia".

Cenzorii iau parte la şedinţele consiliului de administraţie, însă nu au drept de vot.

În afara **auditului legal**, exercitat de **cenzori** şi cerut în mod expres de prevederile legale, societăţile comerciale şi regiile autonome, care nu sunt supuse auditului legal, **pot** încheia contracte de verificare şi certificare a bilanţurilor

Scanned with OKEN Scanner

contabile cu **alţi auditori**: experţi contabili, contabili autorizaţi cu studii superioare sau cu societăţi comerciale de expertiză contabilă.

Aceşti auditori exercită **auditul contractual**, fiind abilitaţi să verifice şi certifice bilanţul contabil, procedând în acest scop la „examinarea profesională, sistematică a activităţilor financiar-contabile în vederea exprimării unei opinii responsabile şi independente asupra:

- ansamblului măsurilor organizatorice stabilite şi aplicate de administratori pentru protecţia activelor patrimoniale, administrarea şi utilizarea resurselor economico-financiare;

- imaginii fidele, clare şi complete a patrimoniului, a situaţiei financiare şi a rezultatelor obţinute de agenţii economici reflectate în bilanţul contabil"[1)].

O misiune de audit legal sau contractual se încheie cu întocmirea de către auditor a unui **raport de audit financiar şi certificare a bilanţului contabil**, destinat adunării generale a asociaţilor sau acţionarilor sau administraţiei întreprinderii. Elementele de bază ale unui raport de audit sunt: titlu, destinatarul, paragraful introductiv din care să rezulte relaţia de executare a lucrării (mandat pentru cenzori, relaţie contractuală pentru ceilalţi auditori), paragraful privind întinderea şi natura lucrărilor de audit, un paragraf de opinie, data raportului, adresa şi semnătura auditorului.

Auditorul (cenzor, expert contabil, contabil autorizat, societate comercială de expertiză contabilă) dispune de trei modalităţi de exprimare a opiniei sale în legătură cu contabilitatea şi imaginea fidelă asupra patrimoniului, situaţiei financiare şi rezultatului, furnizată de conturile anuale ale societăţii auditate: **certificare fără rezerve**, atunci când auditorul constată că documentele contabile de sinteză sunt prezentate de o manieră fidelă în toate aspectele lor semnificative, conform referinţei contabile identificate; **certificare cu rezerve**, când auditorul concluzionează că o opinie fără rezerve nu poate fi dată, dar că efectele dezacordului cu conducerea întreprinderii auditate sau limitarea lucrărilor sale nu sunt suficient de semnificative pentru a conduce la formularea unei opinii defavorabile sau imposibilitatea de exprimare a unei opinii; **refuzul certificării** conturilor anuale, în situaţia când auditorul constată erori şi anomalii grave, fiind o sancţiune pentru întreprinderea auditată şi un semnal care trebuie să trezească neîncredrea utilizatorilor de

---

[1)] Hotărârea Guvernului României nr. 483 / 18.06.1996 privind prestarea serviciilor în domeniul contabilităţii, verificarea şi certificarea bilanţului contabil în baza prevederilor Legii contabilităţii nr. 82 / 1991, publicată în M. Of. nr. 137 / 1996.

Scanned with OKEN Scanner

informaţie contabilă faţă de situaţiile financiare comunicate.

Deoarece auditorul îşi bazează formularea opiniei sale pe urmărirea respectării normelor contabile, cunoscute şi acceptate de comunitatea utilizatorilor de informaţie contabilă, acesta îşi limitează responsabilitatea sa „nu la o reprezentare fidelă a realităţii economice, ci la o reprezentare a realităţii conform regulilor general recunoscute"[1]. Drept urmare, auditarea conturilor anuale nu este acţiunea de căutare a unui „adevăr contabil" obiectiv, care să nască încrederea din partea utilizatorilor de informaţie contabilă, ci reprezintă acţiunea de **validare socială a informaţiei contabile**, acţiune bazată pe „**credinţa** în legalitatea şi pertinenţa regulilor normative şi în competenţa celor ce le-au stabillit şi sunt însărcinaţi să le aplice"[2]. Pentru aceasta există un corp de specialişti abilitaţi şi socialmente recunoscuţi, cenzorii şi ceilalţi auditori (experţii contabili, contabilii autorizaţi şi societăţile de expertiză contabilă) a căror funcţie principală este asigurarea legitimităţii informaţiei contabile, adică asigurarea unei anumite **credibilităţi sociale a informaţiei contabile**, care să permită principalilor actori ai vieţii economico-sociale să dialogheze, să efectueze tranzacţii, să se confrunte sau să negocieze.

3.2. Auditul financiar şi controlul intern

O misiune de audit financiar, legal sau contractual, este examenul efectuat de un profesionist independent şi extern întreprinderii, având drept finalitate formularea de către auditor a unei **opinii** motivate privind contabilitatea şi documentele contabile de sinteză. Pentru a ajunge la formularea unei opinii, auditorul trebuie să parcurgă următoarele etape:

- cunoaşterea generală a întreprinderii;
- evaluarea controlului intern;
- controlul conturilor.

Se apreciază că faza esenţială a oricărei misiuni de audit financiar este **evaluarea controlului intern**[3]. Astfel, dacă analiza conduce la o apreciere favorabilă a controlului intern, auditorul îşi poate reduce verificările directe; în

---

[1] Jacques Fortin, Normalisation comptable: des regles discretes qui menent le jeu, Gérer et comprendre, nr. 16 / 1898, p. 25.

[2] Michel Capron, La comptabilité: un instrument imparfait mais irremplaçable, Problèmes économiques nr. 2223 / 1991, p.5.

[3] Guy Bénédict, René Keravel, L'Evaluation du control interne dans la mission d'audit, Editions Comptables Malesherbes, Paris, 1990, p. 67.

Scanned with OKEN Scanner

schimb, dacă controlul intern este apreciat ca insuficient, auditorul trebuie să-şi aprofundeze investigaţiile.

Institutul experţilor contabili americani (American Institute of Certified Public Accountants) a formulat următoarea definiţie a controlului intern: „Controlul intern este format din planuri de organizare şi toate metodele şi procedurile adoptate în interiorul unei întreprinderi pentru protecţia activelor sale, pentru controlul exactităţii şi gradului de încredere a documentelor contabile, pentru promovarea eficacităţii operaţiilor şi pentru urmărirea politicilor prescrise de conducere"[1]. Din această definiţie s-a inspirat (probabil) şi organismul profesiei contabile din ţara noastră, care acordă aproape aceeaşi accepţiune auditului intern, considerat ca fiind „planul de organizare şi ansamblul coordonat al tuturor măsurilor adoptate în interiorul întreprinderii pentru:

- a proteja valorile active;
- a promova eficacitatea exploatării;
- a asigura respectarea dispoziţiilor administraţiei;
- a asigura fidelitatea şi exactitatea informaţiei contabile.

(...) Existenţa unui sistem de control intern (audit intern) raţional conceput şi corect aplicat constituie o serioasă prezumţie asupra fiabilităţii conturilor şi a concordanţei dintre datele contabilităţii şi realitate"[2].

O altă definiţie este dată de Alain Mikol, după care controlul intern este „ansamblul procedurilor, regulilor, formalităţilor şi controalelor care asigură protejarea patrimoniului întreprinderii şi eficienţa aplicării politicii sale; controlul intern se bazează pe principii general recomandate de organizaţii profesionale recunoscute"[3].

Principiile generale ale controlului intern sunt reguli a căror aplicare asigură un control intern de bună calitate. Între principiile generale, recomandate de organismele profesionale, cel mai frecvent citate sunt următoarele[4]:

• **Principiul organizării**: orice întreprindere, indiferent de mărime şi ramura de activitate trebuie să fie **organizată raţional**. Structurile sale trebuie descrise într-o organigramă, iar procedurile trebuie descrise şi reunite într-un manual în care sunt definite sarcinile, responsabilităţile, puterile (de semnătură, de exemplu)

---

[1] Citat după Memento pratique comptable, Editions Francis Lefebvre, 1990, p. 121.
[2] Norme de audit financiar şi certificare a bilanţului contabil, nr. 1, C.E.C.C.A.R., 1995, p. 20.
[3] Alain Mikol, Principes généraux du contrôle interne, Revue Française de Comptabilité nr. 219 / 1991, p. 72.
[4] Idem, p. 73-79.

Scanned with OKEN Scanner

şi descrise procedurile de transmitere a informaţiei.

Cu cât întreprinderea este mai mare şi există delegarea de putere, în special delegări de semnătură socială, este necesară separarea a patru funcţiuni fundamentale urmărite şi atribuite la patru persoane sau ierarhii diferite:

- funcţia de decizie;
- funcţia de deţinere de valori monetare sau bunuri fizice;
- funcţia de contabilizare;
- funcţia de control.

Funcţia de decizie este cea care generează angajarea întreprinderii faţă de terţi: clienţi, furnizori, salariaţi, acţionari etc. Ea este exercitată de angajaţi de înaltă competenţă, care angajează patrimoniul întreprinderii pentru sume importante.

Funcţia de deţinere de bunuri fizice este exercitată, în principal, de magazineri. Funcţia de deţinere de valori monetare este exercitată de orice persoană care manipulează bani lichizi, cecuri, trate sau care, la modul general, are semnătură autorizată la o bancă, pentru plata salariilor, cumpărarea de titluri în bursă sau semnarea oricărui titlu de plată.

Funcţia de contabilizare este exercitată de contabili şi, prin extensie, de orice persoană care poate aduce informaţii legate de circuitul contabil: magazinerii care indică intrările şi ieşirile de stocuri într-un fişier informatizat de inventar contabil permanent sau vânzătorii care întocmesc direct facturile de la un terminal legat la un calculator central, care „ţine" contabilitatea.

Operaţiunile pot să fie contabilizate numai dacă au fost controlate; de exemplu, o factură de cumpărare este controlată cu o comandă, aprobată de o persoană autorizată, şi cu o notă de recepţie, vizată de magaziner. În caz contrar, contabilul ar putea înregistra facturi privind stocuri care nu au fost comandate sau stocuri care au fost comandate, dar nu au fost niciodată primite.

Funcţia de control are drept obiect verificarea operaţiilor de decizie, de deţinere sau de contabilizare realizate de alte persoane sau ierarhii. În toate cazurile ea înglobează **aprobarea unei decizii**: de exemplu, o comandă primită de la client de către un vânzător trebuie să fie aprobată de serviciul „credite", înainte de a fi executată (verificarea solvabilităţii clientului de către serviciul „credite", înainte de a onora o nouă vânzare pe credit).

Absenţa separării între funcţiile de decizie, deţinere de valori monetare sau bunuri fizice, contabilizare şi de control antrenează posibilitatea de fraudă fără ca acestea să poată fi depistate prin controale rutiniere (de exemplu, magazinerul

Scanned with OKEN Scanner

care are funcţia principală deţinerea de bunuri fizice, dar care efectuează singur inventarul fizic, care este un atribut al funcţiei de control).

În privinţa **controlului operaţiilor contabile**, se verifică:

- **exhaustivitatea**: toate operaţiile privind întreprinderea trebuie să fie înregistrate (nici o operaţie nu trebuie omisă);

- **realitatea**: (i) numai operaţiile reale trebuie să fie înregistrate (de exemplu, pentru o factură de cumpărări de mărfuri, bunurile respective trebuie să fie primite) şi (ii) numai operaţiile privind întreprinderea trebuie să fie înregistrate (nu se pot înregistra facturile privind altă întreprindere);

- **imputarea**: documentele trebuie înregistrate în conturile aferente (de exemplu, nu se poate confunda o imobilizare cu o cheltuială);

- **decupajul în timp**: documentele trebuie să fie înregistrate pentru exerciţiul la care se referă;

- **evaluarea**: operaţiile trebuie să fie corect evaluate la înregistrarea în contabilitate (de exemplu, evaluarea facturilor în devize sau imobilizărilor produse de întreprindere);

- **exactitudinea**: sumele trebuie să fie corect adunate, centralizate şi reportate.

• **Principiul integrării (sau al autocontrolului)**: controlul intern trebuie să includă proceduri de autocontrol care permit descoperirea anomaliilor, prin proceduri rutiniere. În doctrina contabilă franceză „orice verificare care are loc în cursul desfăşurării procedurilor şi este prevăzută de ele, ilustrează principiul de autocontrol" şi este realizat „prin verificarea unei informaţii prin altele, controale reciproce sau mijloace tehnice potrivite"[1)].

Verificarea unei informaţii prin altele constă în compararea informaţiilor care trebuie să fie similare atunci când ele figurează în documente diferite: de exemplu, profitul prezentat în contul de rezultate trebuie să fie acelaşi cu cel din bilanţ, iar o factură trebuie să figureze pentru aceeaşi sumă atât în registrul jurnal cât şi în cartea mare.

Verificarea unei informaţii prin altele constă, de asemenea, în justificarea unei informaţii plecând de la surse diferite (chiar externe întreprinderii): de exemplu, o factură emisă de un furnizor de imobilizări este comparată cu o comandă emisă de întreprindere şi cu bugetul de investiţii, înainte de aprobarea şi contabilizarea ei.

[1)] Conseil supérior de l'Ordre des experts-comptables (Paris), Le contrôle interne, studiu prezentat cu ocazia celui de-al 32-lea congres naţional, 1977, p. 33, citat de Alain Mikol, Op. cit. p. 75.

Scanned with OKEN Scanner

În accepţiunea cea mai simplă, controlul reciproc reprezintă lucrul desfăşurat de o persoană în prelungirea activităţii unei alte persoane, în vederea controlării celei din urmă. De exemplu, stabilirea concordanţei între extrasul de cont bancar şi contul „Banca" va fi efectuată de o altă persoană decât cea care ţine contul „Banca"; soldul contului „Clienţi" va fi stabilit de o altă persoană decât cea care ţine contul „Clienţi" etc.

Controlul reciproc constă, de asemenea, în compararea aceleiaşi informaţii plecând de la înregistrarea ei de două persoane diferite: de exemplu, o factură de achiziţii de imobilizări este înregistrată atât de serviciul de contabilitate, în jurnal, cât şi de serviciul tehnic, într-un fişier al imobilizărilor; controlul reciproc constă în verificarea similitudinii sumelor din jurnal şi din fişier.

Verificarea unei informaţii prin altele şi controalele reciproce sunt indisociabile de o bună separare a sarcinilor şi funcţiunilor într-o întreprindere.

• **Principiul permanenţei**: procedurile de control intern utilizate de întreprindere trebuie să fie perene. Acest principiu se justifică prin faptul că orice organizaţie necesită o stabilitate a structurilor sale pentru a evita pierderile de timp datorate adaptării personalului şi echipamentelor tehnice la procedurile noi introduse.

Respectarea principiului permanenţei procedurilor de control intern nu trebuie să conducă la crearea unei reguli de rigiditate care interzice orice adaptare a procedurilor de control intern la evoluţia mediului sau tehnicilor de lucru.

Procedurile de control intern trebuie să fie aplicate nu numai după ce au fost create, ci ele trebuie să fie respectate în permanenţă. Principiul permanenţei conduce la delimitarea:

- deficienţelor controlului intern: procedura de control este puţin fiabilă şi cu eficienţă slabă;
- nerespectarea controlului intern: procedura de control este bună, dar nu este respectată.

• **Principiul universalităţii**: procedurile de control intern trebuie să fie aplicate în toată întreprinderea. Altfel spus, controlul intern priveşte toate persoanele din întreprindere, tot timpul şi în orice loc, nefiind permisă existenţa unor persoane excluse controlului intern prin privilegii, nici activităţi rezervate sau structuri organizatorice în afara controlului intern.

• **Principiul independenţei**: obiectivele controlului intern trebuie să fie realizate independent de metodele, procedeele şi mijloacele utilizate de întreprindere (adică îndeplinirea obiectivelor controlului intern trebuie să fie atinse, oricare ar fi mijloacele tehnice utilizate).

Indiferent de mijloacele utilizate pentru încheierea contractelor (acte notariale

Scanned with OKEN Scanner

sau simplul apel telefonic), ţinerea contabilităţii (manual, informatizat sau de către o firmă specializată), arhivarea informaţiilor (hârtie, microfilm, dischete), trebuie realizate obiectivele controlului intern de protecţie a patrimoniului şi eficienţa operaţiilor efectuate.

• **Principiul informării**: informaţia vehiculată în circuitele controlului intern trebuie să fie de calitate, adică să fie **verificabilă** şi **utilă**.

O informaţie verificabilă este informaţia căreia i se pot identifica sursele, adică ea comportă referinţe care îi permit justificarea şi autentificarea. În acest sens, documentele contabile primare trebuie să fie numerotate, sortate şi arhivate, existând prevederi legale privind conservarea documentelor (registrele de contabilitate şi documentele justificative care stau la baza înregistrărilor în contabilitate se păstrează 10 ani, cu începere de la data încheierii exerciţiului în cursul căruia au fost întocmite; statele de salarii şi bilanţul contabil se păstrează timp de 50 de ani).

Se apreciază că asigurarea conservării informaţiei este un element important al unui sistem de control intern.

O informaţie este considerată utilă dacă este o informaţie directă (adică obţinută cât mai mult posibil de la sursa ei), neredundantă şi economică (costul său este în raport cu efectele pe care le produce).

• **Principiul armoniei**: constă în adaptarea controlului intern la caracteristicile întreprinderii şi a mediului său, în funcţie de importanţa riscurilor pe care le evită şi a costului său de aplicare. Respectarea principiului armoniei presupune luarea în considerare a costului procedurii de control în raport cu costul generat de producerea deficienţelor. De exemplu, se vor aplica proceduri exhaustive de control intern pentru casieriile unui supermagazin, dar se va reţine o procedură mai simplificată pentru casieria unei fabrici care efectuează doar câteva operaţii monetare, de mică importanţă valorică, în cursul unui an, deoarece o eroare produsă în ultimul caz, deşi regretabilă, nu pune în discuţie fidelitatea documentelor contabile de sinteză.

• **Principiul calităţii personalului**: un personal calificat este un element necesar pentru existenţa unui bun control intern. Calitatea personalului se defineşte prin competenţă profesională şi moralitate. Competenţa personalului poate fi ameliorată printr-o politică adecvată de recrutare a personalului, prin formare permanentă, prin formare pe teren, sub autoritatea profesională a şefilor şi prin motivare (remunerare şi fixarea de obiective profesionale). Însă, oricare ar fi competenţa personalului, este necesară verificarea unei informaţii prin altele şi controalele reciproce facilitate printr-o bună separaţie a funcţiunilor, cât şi un con-

Scanned with OKEN Scanner

trol al operaţiilor (efectuat printr-o supervizare permanentă, exercitată de responsabilii ierarhici, sau prin controale ocazionale efectuate de departamentul de audit intern sau de un auditor independent).

Aplicarea acestor principii în organizarea şi desfăşurarea controlului intern garantează existenţa unui control intern de calitate, adică raţional conceput şi corect aplicat, ceea ce constituie o prezumţie foarte serioasă de fiabilitate a informaţiei contabile. **Furnizarea unei imagini fidele asupra patrimoniului, situaţiei financiare şi rezultatului întreprinderii de către conturile anuale presupune în acelaşi timp respectarea principiilor şi regulilor contabile şi un control intern satisfăcător.**

Deşi absenţa sau/şi insuficienţa controlului intern nu este direct sancţionată, acestea au consecinţe asupra valorii probante a contabilităţii. Astfel, dacă auditorul (cenzorul, expertul contabil sau contabilul autorizat) constată existenţa controlului intern şi că nu sunt abateri de la funcţionarea lui, acesta poate să se bazeze pe controlul intern pentru limitarea controlului conturilor.

În cazul când anomaliile în funcţionarea auditului intern sunt numeroase şi pot afecta fiabilitatea informaţiei contabile, auditorul nu va ţine cont de controlul intern, pe care l-a crezut util pentru stabilirea programului de control al conturilor.

Dacă auditorul constată absenţa controlului intern, există probabilitatea de a nu fi descoperite erorile care afectează conturile, fiind necesară organizarea propriilor controale ale auditorilor, pentru a evalua incidenţele posibile asupra fiabilităţii informaţiei contabile.

Constatările auditorului asupra controlului intern sunt semnalate conducerii întreprinderii, oral sau în scris, putând fi exprimate propuneri privind îmbunătăţirea sistemului de audit intern. Existenţa unor insuficienţe grave în organizarea şi desfăşurarea controlului intern îl poate conduce pe auditor la aprecierea modalităţii de exprimare a opiniei sale asupra conturilor anuale (certificare cu rezerve sau refuz de certificare) sau la abandonul misiunii sale, fiind în imposibilitatea de a exprima o opinie asupra documentelor contabile de sinteză.

3.3. Comisia de valori mobiliare între funcţiile de control şi normalizatoare

Comisiile de valori mobiliare, în diferitele ţări, sunt exponente mai mult sau mai puţin vizibile ale tutelei publice asupra contabilităţii. Paginile prezentului paragraf vor face referire la două abordări opozabile ale acestei tutele[1)]: cea

[1)] Sursă de idei: „La commission de contrôle des marchés dans la normalisation comptable: comparaison entre la COB et la SEC", autor Philippe Dessertine, în revista „Comptabilité - Contrôle - Audit" / Tome 3 - Volume 1, mars 1997.

Scanned with OKEN Scanner

americană, exercitată prin „Securities and Exchange Commission" (SEC) şi cea franceză, reprezentată de „Comission des Operations de Bourse" (COB). Prin forţa comparaţiei, vom încerca să schiţăm locul şi rolul comisiei de valori mobiliare din ţara noastră pe arena contabilităţii.

Dincolo de ocean, contabilitatea este considerată, înainte de toate, o sursă de informaţie în serviciul sferei financiare. Ea este una dintre componentele esenţiale ale progresului către o piaţă într-adevăr „eficientă", obiectiv pe care şi-l fixează, de altfel, capitalismul american. SEC reprezintă piaţa financiară, fiind singurul interlocutor public cu care negociază organismul de normalizare contabilă, organism privat constituit şi controlat de utilizatori.

În Franţa, COB acţionează într-o configuraţie mai puţin clară, pentru că, în această ţară, contabilitatea a fost (şi mai este) considerată un instrument în serviciul administraţiei fiscale. Evoluţii recente dau însă noi dimensiuni activităţii comisiei franceze de valori mobiliare.

O comisie de valori mobiliare ocupă un loc important pe piaţa informaţiei financiare. Rolul ei se amplifică şi se diversifică, pe măsura mondializării şi financiarizării economiilor.

Desigur că, în cadrul misiunii generale a comisiei de valori mobiliare, atribuţiile primordiale sunt cele de a veghea asupra protecţiei capitalurilor investite de public, în valori mobiliare, şi de a controla buna funcţionare a pieţelor de valori mobiliare sau de produse financiare cotate.

Dar, din ce în ce mai mult, în contextul acestei misiuni, se afirmă funcţiile implicate de jocul social al contabilităţii. Astfel, o comisie de valori mobiliare trebuie să controleze calitatea informaţiilor publicate de societăţile care fac apel la economisirea publică, deci de societăţile cotate. În acest sens, ea se asigură că difuzarea informaţiilor se efectuează în conformitate cu legile şi reglementările în vigoare. Comisia verifică întregul portofoliu de informaţii puse la dispoziţia acţionariatului.

Forţa ei de sancţiune este destul de mare şi se exercită prin:

- obligarea societăţilor de a publica o informare rectificativă, în cazul în care, în urma controlului situaţiilor financiare, sunt relevate inexactităţi sau omisiuni;
- la rândul ei, poate să informeze publicul asupra unor observaţii pe care a fost determinată să le facă anumitor societăţi cotate;
- apelul la sancţiuni pecuniare, atunci când constată practici contrare reglementărilor contabile.

Scanned with OKEN Scanner

Una dintre dimensiunile controlului este formalizată în viza pe care comisia o acordă sau o refuză societăţilor ce se vor cotate sau ce doresc să emită titluri. Aceste societăţi trebuie să întocmească un dosar, cu o structură complexă de informaţii contabile, dosar destinat publicului. În acest sens, înainte de a fi publicat, dosarul este verificat şi supus vizei. Un eventual refuz de viză face imposibilă operaţiunea bursieră în cauză.

Deşi, în jocul social al contabilităţii, comisiei îi revine un rol de actor - garant al calităţii informaţiilor financiare publicate de societăţile cotate - comisia îşi asumă în ultimii ani din ce în ce mai mult şi un rol de regizor, în cadrul procesului de normalizare contabilă. Funcţia sa normalizatoare se probează atât la nivelul naţional cât şi internaţional.

Dacă analizăm evoluţia comisiei americane de valori mobiliare (SEC) observăm că deşi îndrituită, încă de la crearea sa (1934), cu o funcţie normalizatoare, ea şi-a refuzat totdeauna să o utilizeze, preferând să lase o atare responsabilitate organismului competent. Principiul unei colaborări între SEC şi FASB (organismul american de normalizare) a fost precizat şi întărit, la începutul anilor 1970, cu ocazia ultimei mari crize de încredere ce a traversat contabilitatea americană. De la crearea FASB, între experţii organismului american de normalizare şi cei ai comisiei de valori mobiliare s-a instituit un program oficial de întâlniri (săptămânale).

Pe de altă parte, comisiei americane de valori mobiliare i se reproşează că impune teme de reflecţie contabilă şi că focalizează astfel normalizarea contabilă numai pe problemele pieţelor ce interesează guvernul federal. Ca atare, în mediul american, se instalează o dicotomie între contabilitatea întreprinderilor ce fac apel la economisirea publică şi contabilitatea mai puţin evolutivă a „majorităţii" silenţioase a întreprinderilor, cele nesupravegheate de comisie. În felul acesta, se ajunge la suprimarea caracterului universal al regulilor contabile şi la crearea unui mod de apreciere diferit al întreprinderilor, după cum ele sunt supuse sau nu regulilor pieţei financiare.

Datorită îndelungatei sale experienţe, comisia americană dispune de o direcţie a contabilităţii, al cărei rol este de a asigura interfaţa cu responsabilii normalizării, şi de a aduce practicienilor, dacă este cazul, elemente de răspuns privind aplicarea unor reguli contabile.

Creată în 1967, Comisia operaţiilor de bursă (COB) din Franţa îşi asumă şi ea, dincolo de funcţia de control, atribuţii normalizatoare, prin rolul pe care îl joacă

Scanned with OKEN Scanner

în formularea şi aplicarea regulilor contabile. În acest sens, sunt de menţionat lucrările reprezentând studiul şi pregătirea proiectelor de lege şi textelor de aplicare. Chiar mai mult, COB are menirea de a face precizări în legătură cu aplicarea anumitor reguli contabile, în cadrul misiunii sale de supraveghere a modului de informare a publicului: (i) cu ocazia acordării vizei sale pe notele informative; (ii) în buletinul lunar şi raportul său anual.

Funcţia normalizatoare a COB a crescut o dată cu reforma contabilă franceză, declanşată în 1996. Comisia participă în mod oficial la toate reflecţiile conduse de Consiliul naţional al contabilităţii (CNC). Ea este reprezentată atât în CNC cât şi în Comitetul reglementării contabile şi Comitetul de urgenţă[1)].

În ciuda statutului lor, care emană din suveranitatea naţională a puterii publice, comisiile de valori mobiliare din diferitele ţări apar, din ce în ce mai mult, ca elemente cheie ale acceptării unei contabilităţi internaţionale. Grupate în sânul **Organizaţiei internaţionale a comisiilor de valori mobiliare**, ele cooperează prin schimbul de reflecţii şi experienţe, pentru a armoniza poziţiile lor asupra problemelor comune. Deşi, vom vedea mai târziu, organizaţia internaţională a parcurs şi perioade tulburi, în conlucrarea ei cu IASC, astăzi ea susţine organismul internaţional de normalizare contabilă, în vederea realizării unui referenţial contabil internaţional imbatabil şi opozabil celui american. De altfel, din 1995, SEC nu mai pretinde tablouri de corespondenţă cu normele americane, atunci când marile societăţi cotate pe pieţele financiare străine îşi publică situaţii financiare întocmite pe baza normelor IASC. Mai mult, SEC a exercitat „lobbying"-ul său ca acordul între Organizaţia internaţională a valorilor mobiliare şi IASC, din iulie 1995, privind punerea la punct a unui pachet de norme internaţionale imbatabile să se realizeze până la jumătatea anului 1998, şi nu în anul 2000, cum fusese prevăzut iniţial. Cât priveşte COB, ea susţine de multă vreme de manieră explicită, referenţialul internaţional.

În esenţă, comisiile de valori mobiliare conjugă interesele unei abordări bursiere cu cele ale puterii publice, într-un sistem de organizare care se vrea, în acelaşi timp, administrativ, independent şi implicat în toate dimensiunile procesului de normalizare contabilă. Prin forţa lor de coerciţie, dată mai ales de funcţia de control, comisiile de valori mobiliare contribuie la evoluţia mentalităţilor. Ele au menirea să promoveze o nouă dimensiune a informării financiare, prin ameliorarea

[1)] Pentru alte detalii, a se (re)citi „Dincolo de frontierele vagabondajului contabil", lucrare anterior citată (paginile 250-257).

Scanned with OKEN Scanner

reportingului financiar (sistemului de documente de sinteză). Pentru acest complex funcţional, comisiile se constituie în una din sursele principale ale reflecţiei contabile.

Comisia Naţională de Valori Mobiliare (CNVM) din ţara noastră, autoritate administrativă autonomă cu personalitate juridică, a luat fiinţă, pe baza Legii nr. 52, din 7 iulie 1994, privind valorile mobiliare şi bursele de valori. Aceeaşi lege reglementează statutul CNVM, crearea şi funcţionarea pieţelor de valori mobiliare cu instituţiile şi operaţiunile specifice acestor pieţe, în scopul mobilizării economiilor băneşti şi disponibilităţilor financiare prin intermediul valorilor mobiliare în condiţii adecvate de protecţie a investitorilor.

Premisele exercitării funcţiei de control a CNVM privind calitatea producţiei de informaţii contabile sunt create încă din articolul 6 al legii, în care se prevede, printre altele, că această comisie are drept misiune „... de a realiza informarea deţinătorilor de valori mobiliare şi a publicului asupra persoanelor care fac în mod public apel la economiile băneşti şi asupra valorilor emise de acestea".

CNVM este compusă din 5 membri, inclusiv preşedintele şi vicepreşedintele. Ei sunt numiţi şi pot fi revocaţi de către Parlament. Este demn de semnalat că membrii Comisiei „nu pot fi membri ai vreunui partid politic şi nu pot exercita o altă funcţie salarizată publică sau privată, exceptându-le pe cele de cadre didactice universitare" (articolul 10 din lege).

CNVM adoptă norme prin **regulamente şi instrucţiuni** care sunt puse în aplicare prin ordin al preşedintelui. Actele individuale sunt **deciziile, ordonanţele, atestările** şi **avizele.**

Să reţinem în acest sens că:

• **Regulamentele** stabilesc norme, printre altele, cu privire la activitatea cenzorilor externi independenţi şi a consultanţilor de plasament.

• **Instrucţiunile** fixează, printre alte reguli, pe cele cu privire la situaţiile, datele şi informaţiile de comunicat CNVM şi cele de publicat pentru informarea publicului de către emitenţii, deţinătorii de valori mobiliare şi intermediarii pentru valori mobiliare, modul de ţinere a evidenţelor, procedurile, cazurile şi termenele de comunicare şi / sau publicare; de asemenea, instrucţiunile fixează reguli referitoare la orice alte obligaţii de evidenţă, raportare sau publicitate pe care legea le-ar institui pentru asigurarea protecţiei investitorilor.

Funcţia de control este exercitată prin actele individuale ale CNVM (articolul 15 din lege):

Scanned with OKEN Scanner

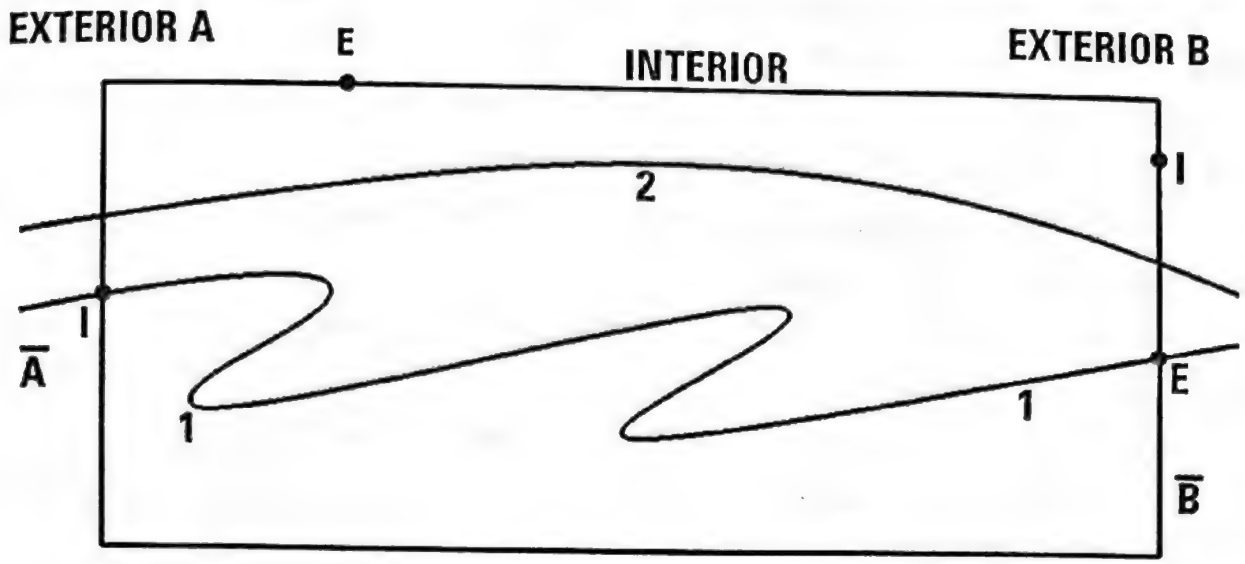

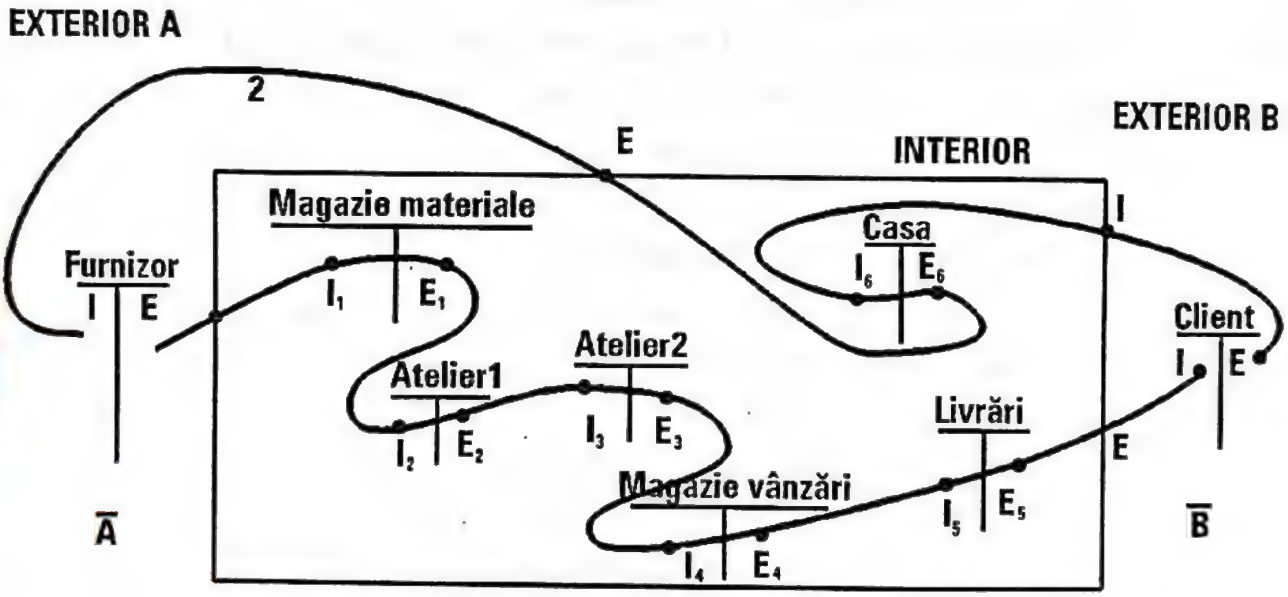

Notă: Această reprezentare furnizează mişcarea ciclică a unei operaţii, aşa cum a reprezentat-o René Delaporte, după Robert Descargues, Op. cit., p. 134, unde I reprezintă intrări şi E semnifică ieşiri. Din câte observăm, ciclul de schimb între întreprindere şi mediul extern (1) presupune, în faza aprovizionării, creditarea unui cont de furnizori, apoi ventilarea stocului în mediul intern (magazia de materiale, ateliere de fabricaţie, magazie de produse finite, facturarea) şi se încheie prin debitarea unui cont de terţi (clienţi). Acest ciclu generează, în paralel, un flux de

Scanned with OKEN Scanner

trezorerie (2): încasarea creanţelor de la clienţi, ventilarea sumelor în casierie şi plata datoriilor către furnizori.

Plecând de la această reprezentare a ciclului de exploatare, René Delaporte şi-a dezvoltat concepţia monistă asupra contabilităţii:

- contabilitatea (generală) şi calculul costului de revenire[1] formează un tot, cele două elemente find solidare;

- o contabilitate bine organizată trebuie să poată furniza datele necesare calculului costului de revenire;

- nu există calcul exact şi nici control al costurilor de revenire fără contabilitate;

- în anumite cazuri, calculul costului de revenire impune, pe baza datelor contabile, repartizări complementare.

Adoptând concepţia economică şi monistă a contabilităţii, dezvoltată de René Delaporte şi sub influenţa ideii de normalizare a contabilităţii[2], Eugen Schmalenbach a publicat în 1927 primul **plan contabil-cadru,** fluxul informaţional fiind organizat după schema circulaţiei bunurilor în întreprindere: ciclul aprovizionare → producţie - vânzare, calculul costurilor producţiei fiind integrat în acest ciclu informaţional.

Principiile de bază ale planului contabil-cadru propus de Schmalenbach sunt formulate astfel:

(i) Calculul exact al costului de revenire.

(ii) Distingerea diverselor surse de pierderi şi de profituri.

(iii) Întocmirea de situaţii lunare.

(iv) Comparaţiile între întreprinderi.

(v) Separarea „cheltuielilor temporale", echivalente cheltuielilor fixe, de „cheltuielile cantitative", echivalente costurilor variabile.

(vi) Integrarea contabilităţii costurilor de revenire în contabilitatea generală. Pentru a justifica acest principiu, Schmalenbach a invocat unitatea contabilităţii: „Ansamblul contabilităţii unei întreprinderi... trebuie să formeze un tot".

Planul de conturi elaborat de Schmalenbach este organizat pe principiul

---

[1] Noţiunea de **„cost de revenire"** reprezintă traducerea expresiei franceze „coût de revient" şi exprimă **costul vânzărilor** (este vorba despre costul complet al producţiei vândute, în cazul întreprinderilor producătoare, sau de costul complet al mărfii vândute, în cazul întreprinderilor comerciale). Această noţiune a înlocuit vechea expresie de „preţ de revenire" (prix de revient, fr.), care avea aceeaşi accepţiune. Vezi şi Robert Descargues, Op. cit., p. 134.

[2] Ideea normalizării contabilităţii fusese lansată în Germania, încă din 1911, de Friederich Schär. După primul război mondial, asimilarea taylorismului în economia germană, prin organizarea ştiinţifică a producţiei şi a muncii, a impus şi concepţia după care, alături de generalizarea metodelor de standardizare a producţiei, era necesară şi dezvoltarea standardizării contabilităţii costurilor, pentru ca economia germană să facă faţă concurenţei străine.

Scanned with OKEN Scanner

clasificaţiei zecimale, fiind divizat în zece clase de conturi[1], simbolizate de la 0 la 9:

Contabilitate generală

Clasa 0: Conturi statice (de imobilizări, capitaluri etc.)
Clasa 1: Conturi financiare (casa, clienţi, furnizori)
Clasa 2: Cheltuieli neutre, venituri neutre

Contabilitate de gestiune

Clasa 3: Costuri comune
Clasa 4: Costuri directe
> Conturi de costuri după natura lor

Clasa 5: Clasă liberă (de calcul statistic)
Clasa 6: Costurile secţiilor auxiliare
Clasa 7: Costurile secţiilor principale
Clasa 8: Produse finite şi semifabricate

Contabilitate de gestiune şi contabilitate generală

Clasa 9: Costul vânzării. Venituri, cont de profituri şi pierdere

Planul contabil elaborat de Schmalenbach (1927)

Analiza planului contabil-cadru propus de Schmalenbach permite formularea următoarelor caracteristici:

- contabilitatea este organizată după schema circulaţiei bunurilor, fără să se prevadă întreruperi de flux, fiind vorba despre un **monism contabil integral** (deoarece atât contabilitatea generală cât şi cea de gestiune sunt complet integrate formând un singur circuit informaţional şi organizat integral cu ajutorul conturilor);

- deoarece, în acea perioadă, evaluarea din contabilitatea generală tindea să se diferenţieze de evaluarea din contabilitatea de gestiune, este creată o clasă specială (clasa 2), destinată să înregistreze diferenţele de tratament contabil, denumite cheltuieli neutre şi venituri neutre[2]. Prin această soluţie, Schmalenbach urmărea „filtrarea" cheltuielilor (şi veniturilor) care nu se referă la calculul costurilor

[1] O prezentare a fiecărei clase de conturi din planul contabil Schmalenbach este făcută de Niculae Feleagă în Controverse contabile. Dificultăţi conceptuale şi credibilitatea contabilităţii, Editura Economică, 1996, p. 71-72.

[2] Cheltuielile neutre corespund, în mare, cu cheltuielile supletive şi cheltuielile neîncorporabile în cost. Cheltuielile supletive sunt acelea care nu apar înregistrate în contul de profit şi pierdere, dar care trebuie incluse în costuri, deoarece ele corespund remuneraţiei unui factor de producţie, cum sunt dividendele. Cheltuielile neîncorporabile în cost sunt înregistrate în contabilitatea generală, dar nu pot fi incluse în cost deoarece ele nu exprimă exploatarea normală a întreprinderii, cum sunt cheltuielile excepţionale cu amenzile şi penalităţile, cheltuieli cu impozitul pe profit etc.

Scanned with OKEN Scanner

ce servesc la determinarea rezultatului economic, vizând astfel o „coabitare" între contabilitatea generală şi contabilitatea analitică.

În opinia lui Schmalenbach, contabilitatea costurilor[1)] trebuie să aibă un rol preponderent faţă de contabilitatea financiară în sistemul contabil al întreprinderii.

Concepţia economică şi monistă a contabilităţii, sintetizată de Schmalenbach în planul contabil-cadru (1927), a cunoscut o mare influenţă în doctrina şi practica contabilă. Astfel, ideea de normalizare contabilă prin intermediul unui plan contabil s-a materializat pentru prima dată în timpul celui de-al treilea Reich, Guvernul german adoptând în 1937 un ansamblu de texte, recunoscute sub numele „Directive pentru organizarea contabilităţii", piesa de bază fiind un cadru contabil obligatoriu, puternic inspirat din ideile lui Schmalenbach (acest cadru este cunoscut în literatura contabilă franceză sub denumirea de „planul contabil Goering", deoarece s-a aplicat mai întâi în industria aeronautică germană, denumire care nu se regăseşte în Germania şi care a influenţat normalizarea contabilă din Franţa).

Planul contabil elaborat de Schmalenbach a servit ca model şi pentru normalizarea contabilităţii din ţările cu economie planificată centralizat (la început, în URSS, şi apoi şi în celelalte ţări socialiste care au preluat modelul sovietic). De asemenea, concepţia lui Schmalenbach a influenţat modelul de normalizare contabilă din Austria, Elveţia şi unele ţări scandinave (Suedia, în mod special).

În Germania, planul contabil-cadru elaborat de Schmalenbach în 1927 şi care a stat la baza modelului obligatoriu din anul 1937, a devenit indicativ după anul 1945, întreprinderile având posibilitatea să aleagă între două variante de organizare a informaţiei contabile (una de tip monist, care integrează şi calculul costului, iar altă variantă, de tip dualist, în care calculul costului este organizat într-un circuit informaţional distinct de cel al contabilităţii generale).

La origine, normalizarea contabilă franceză a fost influenţată tot de planul contabil-cadru elaborat de Schmalenbach. În anul 1942, o comisie instituită de regimul de la Vichy a elaborat un proiect de plan contabil, care era o variantă „foarte apropiată de Planul contabil al Reich-ului" (J. Richard, 1994) şi care se pare că nu a fost niciodată aplicată. După război, primele lucrări de normalizare contabilă s-au materializat prin introducerea Planului contabil general (Pcg), varianta 1947. Acest plan contabil va fi îmbunătăţit în mod succesiv (Pcg, variantele 1957 şi 1982)

[1)] Eugen Schmalenbach propune o terminologie care rămâne actuală. Astfel, el face distincţie între cheltuieli şi costuri, adoptând următoarele definiţii: cheltuielile corespund consumaţiilor după evaluările contabilităţii generale, iar costurile consumaţiilor, după evaluările contabilităţii de gestiune, după Robert Descargues, Op. cit., p. 136.

Scanned with OKEN Scanner

şi prezintă următoarele caracteristici esenţiale:

- normalizarea se bazează pe planul contabil general, în care principiile contabile generale sunt prezentate în mod explicit;
- deconectarea circuitului informaţional al contabilităţii generale de contabilitatea de gestiune, aceasta din urmă fiind facultativă;
- în procesul de normalizare contabilă, sunt implicate toate părţile interesate în utilizarea informaţiei contabile;
- conectarea contabilităţii la fiscalitate;
- deschiderea contabilităţii de întreprindere către contabilitatea naţională (structura contului de rezultate, propusă de Pcg 1982, este organizată în jurul noţiunii de valoare adăugată).

Dacă ideea de normalizare contabilă prin intermediul unui **plan contabil naţional** a rezistat în timp, modelul contabil monist, caracterizat prin normalizarea costurilor şi integrarea, în diferite grade, a contabilităţii financiare şi a celei de gestiune, a cunoscut un anume declin. Treptat, modelul contabil monist va fi abandonat în majoritatea ţărilor Europei occidentale. Încă de la adoptarea primului Plan contabil general (Pcg), în 1947, Franţa a optat pentru un model contabil dualist, iar în 1971, Germania a renunţat la monismul contabil în favoarea unui plan contabil dualist. După anul 1990, unele ţări foste socialiste au optat, de asemenea, pentru un model contabil dualist.

De altfel, discuţia asupra gradului de autonomizare a celor două circuite informaţionale - contabilitatea de gestiune şi contabilitatea financiară- este încă de actualitate[1]. În acest sens, o serie de specialişti francezi, practicieni şi universitari, consideră că „modelul de plan contabil (dualist) pare inadaptat condiţiilor sociale şi economice din Franţa actuală[2], propunând în schimb un sistem contabil monist, abandonarea normalizării de tipul Planului contabil general în favoarea îmbunătăţirii documentelor contabile de sinteză etc. În schimb, modelul contabil monist este întâlnit cu predilecţie în ţările anglo-saxone.

Între monismul şi dualismul contabil, practicate astăzi în lume, şi mediul economic şi social în care operează fiecare dintre cele două forme de organizare a contabilităţii există, după opinia noastră, o relaţie de determinare. Istoria ne permite să avansăm ipoteza că **monismul contabil s-a aplicat şi se aplică, cu predilecţie,**

[1] Pentru detalii vezi Niculae Feleagă, Controverse contabile, Dificultăţi conceptuale şi credibilitatea contabilităţii, Editura Economică, 1996, pag. 61-96.

[2] Jacques Richard, Faut-il abroger le Plan Comptable Général? Revue Française de Comptabilité nr. 254/1994, p. 72.

Scanned with OKEN Scanner

în economiile cu grad ridicat sau foarte ridicat de concentrare a producţiei şi capitalului. Este cazul **economiilor controlate autoritar** (economia de război germană dominată de mari structuri ale industriei de război; economiile planificate centralizat - caracterizate prin prezenţa combinatelor industrial-agrare) şi al **ţărilor cu economie de piaţă marcate de prezenţa marilor trusturi** (Statele Unite, Marea Britanie, Japonia, Olanda, Australia, Canada). Dualismul contabil, practicat astăzi în aproape 80 de ţări, inclusiv în cea mai mare parte a ţărilor din Uniunea Europeană, pare să fie mai adaptat ţărilor cu economie de piaţă, marcate de rolul juridic şi fiscal al contabilităţii, şi în care întreprinderile îşi asigură finanţarea, în primul rând, prin împrumut bancar şi autofinanţare decât prin recurs la piaţa bursieră. Evoluţiile recente din marile firme europene ne arată că acestea practică o contabilitate **integrată**[1)], informaţia fiind prelucrată informatizat. Informatizarea, care este o caracteristică a contabilităţii financiare şi a celei de gestiune, se pare că „împinge" spre integrarea celor două componente într-o **bază unică de date contabile,** care să fie modelate după cerinţele fiecărui utilizator de informaţie contabilă.

Cu toate dezbaterile doctrinare, ideea de normalizare contabilă prin intermediul unui plan contabil naţional rămâne încă valabilă pentru mult timp, deoarece acesta sintetizează un anumit model de cultură contabilă. După unele aprecieri[2)], Planul contabil general francez „este un exemplu de reuşită", care a exercitat o puternică influenţă pe plan internaţional, deoarece a fost luat ca referinţă în evoluţia contabilităţii din unele ţări ale Uniunii Europene (Portugalia, Spania, Grecia), din ţările central şi est-europene aflate în tranziţie (Bulgaria, Cehia, Polonia, România, Slovacia, Ungaria, unele ţări din Comunitatea Statelor Independente etc.), în zona Africii (Maroc şi ţările membre ale Organizaţiei comune africane şi malgaşe: OCAM) şi Asiei (Liban, Vietnam etc.).

4.2.2. Caracteristicile unui plan contabil general modern

Într-un sens larg, planul contabil naţional se constituie într-o **teorie contabilă normativă**, care explică „cum trebuie să fie contabilitatea". Sub raport metodologic, planul contabil naţional este o construcţie teoretică **preponderent inductivă,**

[1)] După constatările noastre, şi unele întreprinderi româneşti practică un fel de contabilitate integrată, prin prelucrarea informaţiei contabilităţii financiare şi după nevoile proprii de gestiune, fără a realiza o separare a contabilităţii financiare de cea de gestiune.

[2)] Peter Walton, La comptabilité anglo-saxonne, Editions La Découverte, Paris, 1996, p. 14.

Scanned with OKEN Scanner

deoarece elaborarea lui pleacă de la observarea practicilor contabile, fiind un „ansamblu de răspunsuri particulare la un ansamblu de nevoi particulare"[1].

Planul contabil naţional, numit şi Plan contabil general (Pcg) sau Plan contabil normalizat, este format dintr-un ansamblu de principii şi reguli, dintr-o listă de conturi şi recomandările privind utilizarea lor, dintr-un vocabular contabil, cât şi metode şi proceduri pentru organizarea contabilităţii. Planul de conturi, care este o listă metodică de conturi, reprezintă o componentă a Planului contabil naţional.

Planul contabil naţional, ca instrument de normalizare contabilă, poate fi **recomandat** sau **impus** celor vizaţi.

Dacă luăm ca referinţă Planul contabil general francez - varianta 1982, care a exercitat o influenţă puternică asupra evoluţiei modelelor contabile din numeroase ţări, constatăm că în configuraţia sa se disting 11 elemente fundamentale[2]:

1. - un obiectiv: imaginea fidelă;

2. - mijloacele utilizate pentru obţinerea obiectivului: principiile contabile;

3. - necesitatea unei armonizări contabile, realizabile prin respectarea restricţiilor legale sau reglementare;

4. - o terminologie; adică, un limbaj comun la care toate persoanele avizate au acces; ca atare, planul conţine definiţiile bilanţului, contului de rezultate şi anexei, ultimul document fiind destinat unei mai bune înţelegeri a primelor două;

5. - un dispozitiv contabil deschis şi modular care reuneşte trei sisteme de prezentare a informaţiei contabile: sistemul de bază, sistemul simplificat şi sistemul dezvoltat (sistemul simplificat presupune o organizare minimală a contabilităţii care conduce la obţinerea unor conturi anuale în formă simplificată; sistemul dezvoltat se bazează pe o detaliere sporită a informaţiei contabile ce atrage şi o structură mai dezvoltată a conturilor anuale). Dispozitivul este **deschis,** deoarece întreprinderile care depind de sistemul simplificat trebuie să aibă posibilitatea de acces la sistemul de bază; el este **modular,** deoarece autorizează trecerea de la un sistem la altul, fără dificultate;

6. - un plan de conturi structurat pe clasificaţia zecimală;

7. - reguli de evaluare care reţin cele patru momente importante ale vieţii economice a bunurilor , în interiorul întreprinderii: intrarea în patrimoniu, inventarul, închiderea conturilor, ieşirea din patrimoniu (prin cesiune, dispariţie, rebut);

[1] Jacqueline Langot, Recherches en théorie comptable, Revue Française de Comptabilité nr. 185/1987, p. 56.

[2] Pentru detalii privind Planul contabil general francez, vezi Niculae Feleagă, Dincolo de frontierele vagabondajului contabil - contabilitatea franceză între tradiţie şi modernitate, Editura Economică, 1997, p. 32-40.

Scanned with OKEN Scanner

8. - metodele de analiză, astfel încât informaţiile microeconomice şi macroeconomice pe care întreprinderea şi terţii le doresc, să fie degajate fără dificultate;

9. - reguli specifice de calcul al rezultatului, pentru ca determinarea acestuia să coincidă cu închiderea exerciţiului, prin jocul conturilor de regularizare;

10. - regulile de funcţionare a conturilor;

11. - regulile de întocmire şi de prezentare a documentelor contabile de sinteză.

Planul contabil naţional, elaborat într-o concepţie modernă, trebuie să permită adaptarea structurii generale la specificul unor sectoare de activitate, prin elaborarea de **planuri contabile profesionale.**

Un plan contabil naţional modern trebuie să realizeze o **normalizare suplă,** care să ofere posibilitatea furnizării de informaţii contabile pentru o paletă largă de utilizatori şi să ţină seama de evoluţia normalizării contabilităţii pe plan internaţional (directivele Uniunii Europene în materie contabilă şi normele contabile internaţionale). De asemenea, sistemul de principii trebuie formulate astfel încât să permită rezolvarea unei game largi de practici contabile, prin posibilitatea adaptării acestor principii la diferite cazuri particulare, sau la evoluţia practicii.

Însă, un plan contabil naţional, caracterizat printr-o abordare teoretică de tip normativ - inductivă, prezintă anumite **limite:** faptul că generalizările rezultă din observaţii asupra unor cazuri particulare, face ca aceste formulări generale să nu poată răspunde unor noi nevoi, diferite de cele de la care s-a plecat în formularea acestor generalizări. Or, contabilitatea trebuie să reflecte realitatea economico-socială a unei organizaţii, realitate aflată permanent în dinamică. De aici rezultă o anumită limitare a capacităţii de reprezentare a realităţii de către contabilitatea bazată pe un plan contabil naţional.

De regulă, un plan contabil nu indică în mod explicit obiectivele contabilităţii şi ale normalizării contabile şi nici nu enunţă care sunt utilizatorii de informaţie contabilă şi nevoile lor. Sesizând aceste limite, mai mulţi autori francezi[1)] au supus unei critici vehemente normalizarea prin intermediul Planului contabil naţional cât şi coerenţa sa teoretică, ţinând cont de o realitate aflată în dinamică. Cei mai mulţi

[1)] În ordine cronologică semnalăm: Jean Claude Cailliau, Vers un cadre conceptuel de la comptabilité d'entreprise?, în Réflexions sur la comptabilité, Ed. Economica, Paris, 1990, p. 107-114; Christian Hoarau, La France doit-elle se doter d'un cadre conceptuel comptable?, Revue Française de Comptabilité nr. 231/1992, p. 58-62; Jacques Richard, Faut-il abroger le Plan Comptable Général?, Revue Française de Comptabilité nr. 254/1994, p. 72-75; Yves Bernheim, Un cadre conceptuel comptable francais, Revue Banque nr. 552/1994; Comité permanent de la doctrine comptable, OECCA, Cadre conceptuel de la comptabilité, Revue Française de Comptabilité nr. 278/1996, p. 17-51 şi alţi autori.

Scanned with OKEN Scanner

dintre aceşti autori s-au pronunţat pentru o normalizare contabilă care să aibă la bază o teorie normativă, dar construită după un demers deductiv, adică un **cadru conceptual,** care să definească obiectivele contabilităţii şi nevoile de informare ale utilizatorilor de informaţie, teorie care să stea la baza elaborării normelor contabile.

Faţă de curentul care susţine ideea abandonării normalizării contabile printr-un plan contabil în favoarea unui cadru contabil conceptual există şi susţinători ai normalizării sub forma Planului contabil general (Pcg), deoarece acesta este considerat un „cadru conceptual implicit". Pronunţându-se asupra valorii teoretice a Planului contabil naţional francez, profesorul Bernard Colasse afirma: „se poate spune că Planul contabil general încorporează un cadru conceptual incomplet, permanent în curs de elaborare, datorită unei nedeterminări a obiectivelor asumate în contabilitate. (...). Originea acestei nedeterminări se explică fără îndoială (...) prin statutul instituţional al Planului contabil general. În calitate de cadru conceptual parţial, Planul contabil are anumite funcţii explicite ale unui cadru conceptual"[*)].

După unele aprecieri, normalizarea sub forma planului contabil este, în parte, responsabilă de o dezvoltare mai redusă a doctrinei contabile franceze, deoarece acesta „nu a făcut decât un loc foarte modest reflecţiei asupra conceptelor fundamentale, asupra principiilor de bază"[2)]. Gândirea contabilă franceză s-a dezvoltat în ultimele decenii mai mult în jurul ameliorării Planului contabil general, acordând o mare importanţă procesului de prelucrare a informaţiei (definirea conturilor, înregistrarea operaţiilor) cât şi realizarea unei anumite compatibilităţi între micro şi macrocontabilitate (contabilitatea naţională). Chiar şi Colasse, care consideră Planul contabil general francez drept un cadru conceptual incomplet, dar cu anumite funcţii explicite ale unui cadru conceptual (cum sunt funcţia explicativă, funcţia euristică şi funcţia pedagogică), este de acord că planul contabil nu posedă funcţia principală a unui cadru conceptual, de ghid pentru normalizatorul contabil. Într-un fel, se recunoaşte faptul că un plan contabil nu poate îndeplini rolul unei teorii generale a contabilităţii, adică a unui ansamblu de principii coerente din care să fie deduse normele contabile.

[1)] Bernard Colasse, Où il est question d'un cadre comptable conceptuel francais, Revue de droit comptable nr. 91-3/1991, p. 15.

[2)] Robert Mazars, De quelques effets pervers du plan comptable, în Réflexions sur la Comptabilité, Édition Economica, Paris, 1990, p. 128.

Scanned with OKEN Scanner

4.3. Cadrul contabil conceptual: definire, scop şi arhitectură

Cadrul conceptual este un instrument extrem de eficient în perfecţionarea normalizării contabile. El este „un sistem coerent de obiective şi de principii fundamentale, legate între ele; susceptibile să conducă la formularea de norme solide şi să indice natura, rolul şi limitele contabilităţii financiare şi ale situaţiilor financiare"[1].

Cadrul conceptual are statutul de teorie contabilă normativă, valoarea lui fiind dată de dubla vocaţie pe care o oferă:

- de a asigura **coerenţa normelor contabile;**
- de a contribui la asigurarea **independenţei organismelor de normalizare.**

Coerenţa înseamnă a atribui obiective contabilităţii. Obiectivele pot fi diferite, în funcţie de utilizatorii informaţiilor contabile. Crearea unui cadru instituţional înseamnă, printre altele, angajarea în structurile acestuia a unor specialişti de înalt nivel de expertiză, capabili să se opună, cu armele profesionale, presiunilor diferitelor grupuri. În acest context, cadrul conceptual serveşte drept paravan opozabil tuturor celor care reprezintă aşa numitul „lobby".

O teorie poate fi elaborată în două moduri:

- fie pe bază de experienţă şi de cunoaştere a ceea ce a avut loc în viaţa reală, în scopul obţinerii de generalizări: **abordarea este atunci de tip deductiv;**
- fie prin fixarea obiectivelor din care sunt induse principiile care conduc, ele însele, la regulile practice: **abordarea este, în acest caz, de tip inductiv.**

Pentru elaborarea unui cadru conceptual, se face apel, cu preponderenţă, la calea inductivă.

Avantajele conferite de existenţa unui cadru conceptual în contabilitatea unei ţări sunt de netăgăduit. Ele se referă la:

(i) un cadru conceptual este un ghid al organismului de normalizare, în opera de elaborare şi perfecţionare a normelor contabile;

---

[1] Definiţia aparţine organismului american de normalizare contabilă (FASB), în „Scope and Implications of Conceptual framework Project" (1976). În literatura românească de specialitate primele referiri la scopul şi arhitectura unui cadru contabil conceptual (cel american) au apărut în lucrarea „Pledoarie pentru o doctrină contabilă" (Niculae Feleagă, Editura Academiei universitare „Athenaeum", ianuarie 1992). Preocupările noastre ulterioare se regăsesc în lucrările: Sisteme contabile comparate (Niculae Feleagă, Editura Economică, aprilie 1995), Îmblânzirea junglei contabilităţii (Niculae Feleagă, Editura Economică, februarie 1996), Contabilitate aprofundată (Editura Economică, iunie 1996), Epistemologia contabilităţii (Ion Ionaşcu, Editura Economică, septembrie 1997), Dincolo de frontierele vagabondajului contabil (Niculae Feleagă, Editura Economică, septembrie 1997).

Scanned with OKEN Scanner

(ii) un cadru conceptual este o referinţă necesară rezolvării problemelor contabile pentru care nu există nici o normă specifică;

(iii) un cadru conceptual poate să conducă la creşterea comparabilităţii informaţiilor, prin diminuarea numărului de metode contabile alternative;

(iv) un cadru conceptual facilitează determinarea limitelor raţionamentului profesional, în întocmirea situaţiilor financiare;

(v) un cadru conceptual poate să fie un catalizator în ameliorarea educaţiei contabile, deoarece, astăzi, membrii profesiei ar trebui să fie capabili să facă legătura între teorie şi practică;

(vi) de regulă, un cadru conceptual ajută profesia contabilă să se protejeze împotriva tuturor presiunilor politice şi tuturor atacurilor, deoarece el îi furnizează baza logică care justifică raţionalitatea alegerilor sale în privinţa normelor adoptate.

Dacă membrii profesiei contabile aveau de partea lor numai raţionamentul şi experienţa, pentru alegerea normei necesare, o dată cu crearea cadrului conceptual, ei se pot baza pe un instrument de referinţă, capabil să îi „asiste" în lucrările lor. Dacă raţionamentul şi judecata se dovedesc suficiente pentru rezolvarea problemelor cunoscute, ele se dovedesc total ineficace în cazul problemelor inedite sau atunci când au loc schimbări în mediul economic şi social.Un cadru conceptual se dovedeşte a fi un ecran de protecţie al profesiei contabile, în disputa ei cu puterea publică, aceasta din urmă fiind continuu tentată să o deposedeze de rolul normalizator (în lumea anglo-saxonă) sau să-i limiteze contribuţia în acest sens (în ţările Europei continentale). În cazul României, existenţa unui cadru contabil conceptual ar fi şansa profesiei pentru transferul funcţiei normalizatoare în mâinile sectorului privat şi pentru consolidarea independenţei sale.Pe baza concluziilor raportului Trueblood[1)], FASB a emis, între 1978 şi 1985, şase directive (enunţuri) intitulate „Statement of financial accounting concepts: SFAC" (Enunţuri ale conceptelor contabilităţii financiare), toate având drept subiect cadrul conceptual american. Cele şase directive se referă la[2)]:

- SFAC 1 (noiembrie 1978): „Obiectivele comunicării financiare de către societăţile comerciale";
- SFAC 2 (mai 1980): „Caracteristicile calitative ale informaţiei contabile";
- SFAC 3 (decembrie 1980): „Elementele situaţiilor financiare ale societăţilor

[1)] A se revedea în acest sens şi referirile noastre în cuprinsul paragrafului 2.3.

[2)] Analiza celor şase directive ale cadrului conceptual american a constituit unul dintre obiectivele lucrării „Îmblânzirea junglei contabilităţii", anterior citată.

Scanned with OKEN Scanner

comerciale;

- SFAC 4 (decembrie 1980): „Obiectivele situaţiilor financiare ale organizaţiilor cu scop nelucrativ";

- SFAC 5 (decembrie 1984): „Recunoaşterea şi măsurarea în situaţiile financiare ale societăţilor comerciale";

- SFAC 6 (decembrie 1985): „Elementele situaţiilor financiare"; această directivă reia definiţiile relative la elementele de bază care figurează în situaţiile financiare (tratate în SFAC 3) şi le completează.

Arhitectura cadrului conceptual american este una de tip piramidal. Ea este sugerată de următoarea schemă generală:

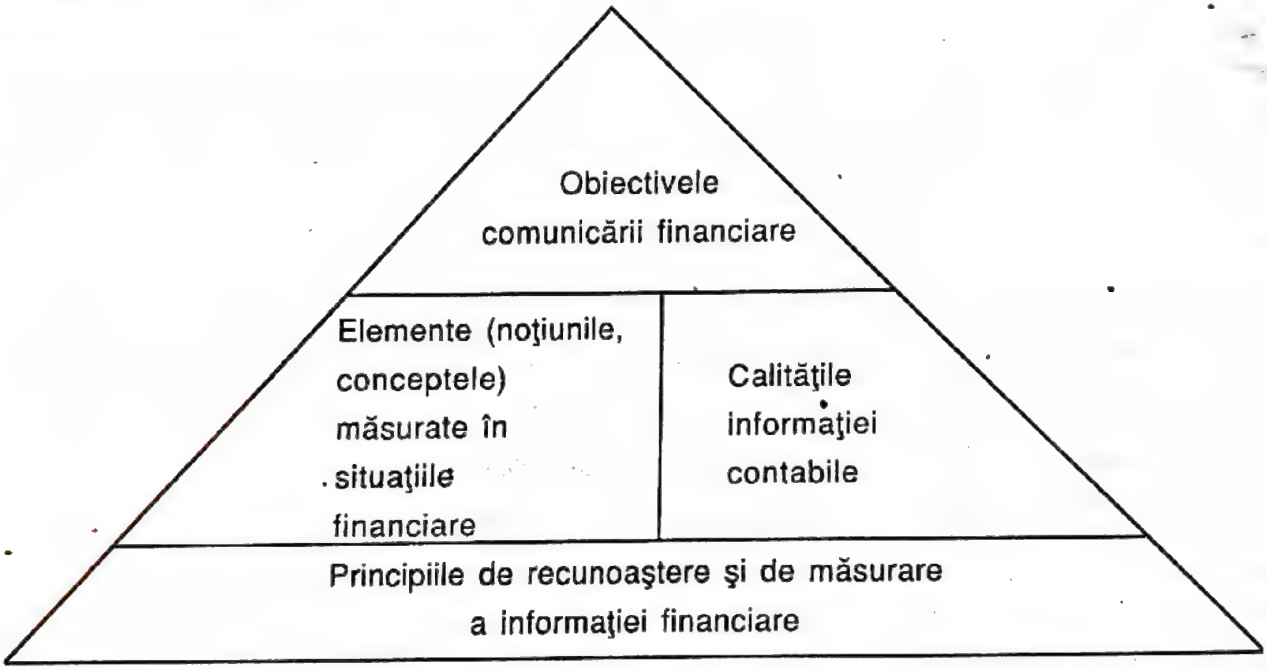

Având în vedere perspectivele implicării normelor contabile internaţionale în opera de perfecţionare a sistemului contabil românesc vom prefera, în cele ce urmează, să „predăm" ştafeta cadrului conceptual al IASC, care, deşi asemănător cadrului american, răspunde mai bine cerinţelor contabilităţii unei ţări europene, deoarece este rezultatul intelectual al confruntării între mai multe culturi contabile.

Cadrul conceptual al IASC (1989) cuprinde 110 paragrafe şi tratează următoarele probleme: obiectivul situaţiilor financiare; caracteristicile calitative ale situaţiilor financiare; elementele care compun situaţiile financiare; recunoaşterea (constatarea) elementelor situaţiilor financiare; sistemele de măsurare (evaluarea elementelor situaţiilor financiare); conceptele de capital şi de menţinere de capital.

Cadrul conceptual al IASC prezintă, în debutul său, componentele, cu delimitarea paragrafelor aferente:

Scanned with OKEN Scanner

Componentele (rubricile) cadrului conceptual	Paragrafele
PREFAŢA	
INTRODUCERE	
Obiectivele şi statutul	1-11
Câmpul de aplicare	1-4
Utilizatorii şi necesităţile lor de informaţii	5-8
OBIECTIVUL SITUAŢIILOR FINANCIARE	9-11
Situaţia financiară, performanţa şi evoluţia situaţiei financiare	12-21
Observaţii şi tablouri suplimentare	15-21
IPOTEZE PREALABILE	21
Contabilitate de angajamente	22-23
Continuitatea exploatării	22
CARACTERISTICILE CALITATIVE ALE SITUAŢIILOR FINANCIARE	23
Inteligibilitatea	24-46
Relevanţa	25
Importanţa semnificativă	26-30
Fiabilitatea	29-30
Imaginea fidelă	31-38
Primordialitatea conţinutului economic asupra formei juridice	33-34
Neutralitatea	35
Prudenţa	36
Exhaustivitatea (integralitatea, caracterul complet)	37
Comparabilitatea	38
RESTRICŢIILE CARE TREBUIE RESPECTATE, PENTRU CA INFORMAŢIILE FINANCIARE SĂ FIE RELEVANTE ŞI FIABILE	39-42
Respectarea termenelor	43-45
Echilibru între avantaje şi costuri	43
Echilibru între caracteristicile calitative	44
Imagine fidelă/Reprezentare fidelă	45
ELEMENTELE SITUAŢIILOR FINANCIARE	46
SITUAŢIA FINANCIARĂ	47-81
Activele	49-52
Pasivele	53-59
Capitalurile proprii	60-64
PERFORMANŢA	65-68
Veniturile	69-73
Cheltuielile	74-77
Ajustările de menţinere a capitalului	78-80
RECUNOAŞTEREA (CONSTATAREA) ELEMENTELOR SITUAŢIILOR FINANCIARE	81
Probabilitatea avantajelor economice viitoare	82-98
Fiabilitatea evaluării	85
Recunoaşterea activelor	86-88
Recunoaşterea pasivelor	89-90
Recunoaşterea veniturilor	91
Recunoaşterea cheltuielilor	92-93
EVALUAREA ELEMENTELOR SITUAŢIILOR FINANCIARE	94-98
CONCEPTELE DE CAPITAL ŞI DE MENŢINERE DE CAPITAL	102-110
Conceptul de capital	102-103
Conceptul de menţinere de capital şi determinarea rezultatului	104-110

Scanned with OKEN Scanner

A) **Prefaţa**

Cadrul precizează că, „deşi situaţiile financiare pot fi asemănătoare de la o ţară la alta, există diferenţe ale căror cauze trebuie să fie cercetate, probabil, în diversitatea de circumstanţe sociale, economice şi juridice, precum şi în contextul particular al fiecărei ţări, cu privire la obligaţiile naţionale şi la necesităţile informaţionale ale diverşilor utilizatori ai documentelor de sinteză".

De asemenea, prefaţa cadrului relevă că aceste „circumstanţe diferite au condus la utilizarea de definiţii variate pentru caracterizarea elementelor situaţiilor financiare (activele, pasivele, capitalurile proprii, cheltuielile şi veniturile). Deopotrivă, ele au avut ca rezultat utilizarea de criterii diferite pentru recunoaşterea (constatarea) elementelor situaţiilor financiare şi de alegere preferenţială a unei baze de evaluare sau alta".

Prin cadrul său conceptual, IASC s-a angajat să apropie poziţiile, prin armonizarea reglementărilor, normelor contabile şi procedurilor legate de pregătirea şi prezentarea situaţiilor financiare. Totodată, organismul normalizator îşi concentrează efortul său de armonizare cu predilecţie asupra **situaţiilor financiare, pregătite pentru a oferi informaţii utile luării deciziilor.**

Conform referenţialului IASC, în mod obişnuit, situaţiile financiare sunt întocmite în acord cu **modelul contabil al costului istoric recuperabil şi al conceptului de menţinere a capitalului financiar nominal.** Deşi alte modele şi concepte pot să fie mai bine adaptate obiectivelor situaţiilor financiare, până în prezent nu există un consens privind înlocuirea modelului costului istoric.

B) **Scopul cadrului conceptual al IASC**

Deşi în debutul paragrafului 4.3. am analizat scopul şi avantajele unui cadru conceptual, totuşi, poziţia IASC de normalizator la nivel mondial obligă la unele nuanţări privind scopul cadrului său conceptual.

De altfel, în paragraful 1 al cadrului sunt prezentate următoarele scopuri:

a) să ajute Consiliul IASC în punerea la punct a viitoarelor norme contabile internaţionale şi în revizuirea celor existente;

b) să ajute consiliul IASC în promovarea armonizării regulilor, normelor contabile şi procedurilor legate de prezentarea situaţiilor financiare, prin reducerea numărului de soluţii contabile posibile pentru aceeaşi problemă;

c) să ajute organismele naţionale de normalizare, în punerea la punct a normelor proprii;

Scanned with OKEN Scanner

d) să ajute pe cei ce întocmesc situaţiile financiare, în aplicarea normelor contabile internaţionale;

e) să ajute auditorii în formarea unei opinii privind conformitatea situaţiilor financiare cu normele contabile internaţionale;

f) să ajute utilizatorii situaţiilor financiare în vederea interpretării informaţiei conţinute în situaţiile financiare, întocmite în conformitate cu normele contabile internaţionale;

g) să furnizeze celor interesaţi în lucrările IASC informaţii privind metodele utilizate în elaborarea normelor contabile internaţionale.

În paragraful 2, Consiliul IASC atrage atenţia că acest cadru nu este o normă contabilă internaţională şi, ca atare, nu defineşte un standard de evaluare sau de informare. Mai mult, „Consiliul recunoaşte, în paragraful 3, că, în cazul în care apare un conflict între elementele de conţinut ale cadrului şi o normă contabilă internaţională, obligaţiile prevăzute de norma contabilă internaţională prevalează asupra acestui cadru".

C) **Obiectivul situaţiilor financiare**

Aşa după cum relevam în paragraful 2.3., obiectivul situaţiilor financiare (documentelor de sinteză), conform cadrului conceptual al IASC, este să furnizeze o **informare privind situaţia financiară, performanţele şi evoluţia situaţiei financiare.**

O astfel de informare este utilă pentru o gamă largă de utilizatori potenţiali, în vederea **luării deciziilor lor economice.**

În capitolul 1 specificam că, în cadrul său conceptual, IASC prezintă 7 categorii distincte de utilizatori şi necesităţile lor informaţionale[1)].

Similar cadrului american, cadrul IASC „afirmă" că situaţiile financiare nu constituie pentru utilizatori decât un element, printre altele, din ansamblul informaţiilor solicitabile de aceştia. Să reţinem că aria de aplicare a cadrului IASC este mai restrictivă decât a cadrului american (vezi schema de la pagina următoare).

De asemenea, cadrul IASC nu vizează prezentarea şi comunicarea mai multor seturi de situaţii financiare, în funcţie de necesităţile informaţionale specifice fiecărei categorii de utilizatori. Altfel, ar fi contestată valabilitatea principiului unicităţii

[1)] A se (re)citi, în acest sens, şi „Îmblânzirea junglei contabilităţii", lucrare anterior citată, paginile 263-264.

Scanned with OKEN Scanner

bilanţului[1]. Dezbaterea asupra unei atare modulări (seturi distincte, pentru fiecare categorie de utilizatori) rămâne deschisă pentru viitor, în special în contextul utilizării noilor tehnologii informatice.

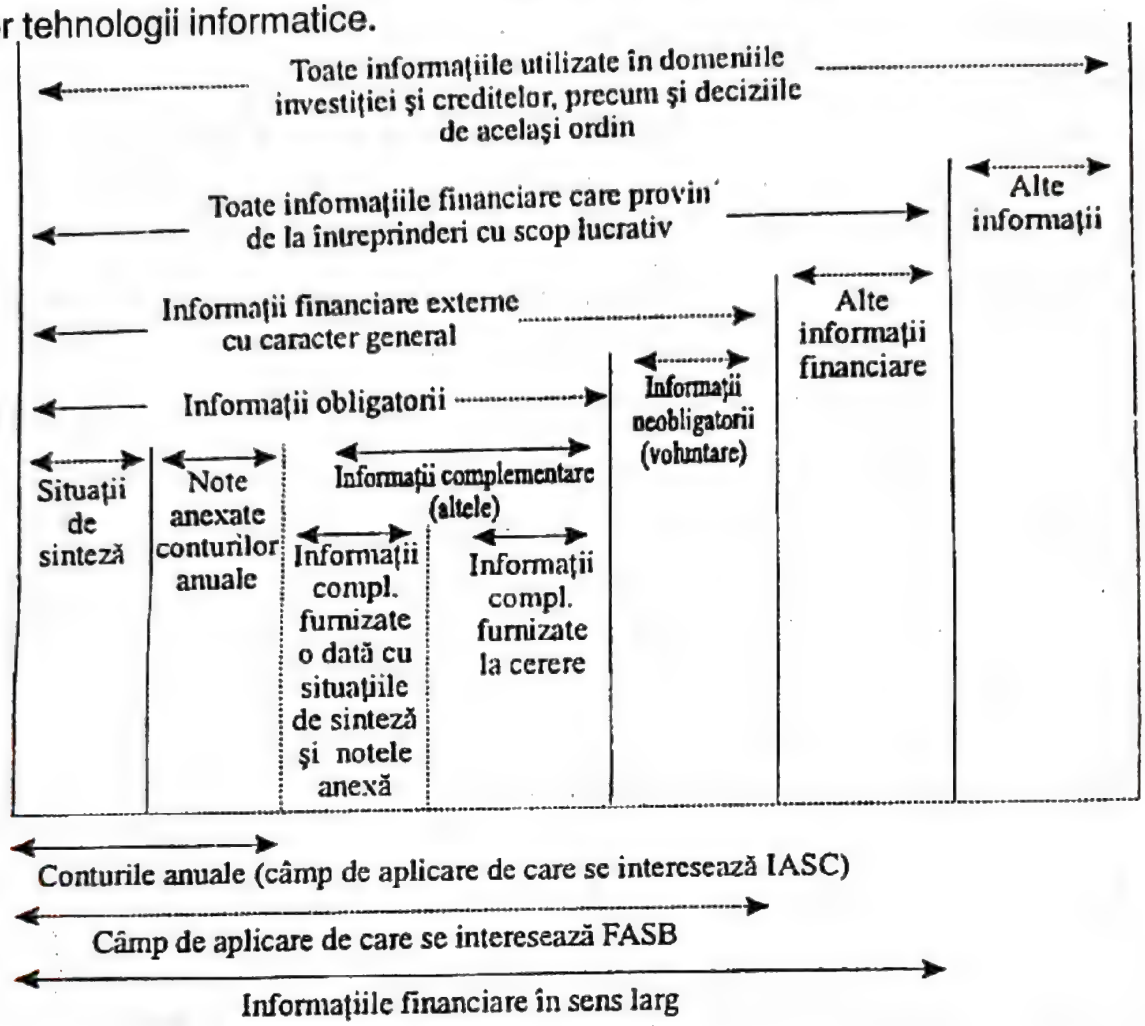

Sursă: Le cadre conceptuel de l'IASC - contexte et contenu, Revista franceză de contabilitate, 1988, autori Raymond Bethoux şi François Kremper.

Pentru a se răspunde obiectivelor situaţiilor financiare (în fapt, conturilor anuale), cadrul conceptual precizează că întocmirea acestora presupune două ipoteze (paragrafele 22-23 ale cadrului): aplicarea unei contabilităţi de angajamente şi afirmarea stării de continuitate a activităţilor întreprinderii, într-un viitor previzibil.

D) **Caracteristicile calitative ale informaţiilor**

Utilitatea informaţiilor care compun situaţiile financiare este determinată de caracteristicile lor calitative. Paragraful 24 al cadrului enumeră principalele patru caracteristici calitative: inteligibilitatea, pertinenţa (relevanţa), fiabilitatea şi

[1] Referitor la conţinutul acestui principiu, dar şi la alternativele în caz de contestare, a se (re)citi „Îmblânzirea junglei contabilităţii", paginile 232-240.

Scanned with OKEN Scanner

comparabilitatea. Paragrafele 25-46 analizează aceste 4 caracteristici, precum şi celelalte caracteristici subordonate lor. Totodată, sunt analizate restricţiile care trebuie respectate, pentru ca informaţiile financiare să fie pertinente (relevante):

INTELIGIBILITATEA

Situaţiile financiare trebuie să fie imediat inteligibile pentru utilizatori. În acest sens, utilizatorii trebuie să posede o bună cunoaştere a activităţilor economice şi a contabilităţii. Informaţiile care relevă situaţii complexe, prezentate în documentele de sinteză, din motive de pertinenţă, nu trebuie excluse în cazurile în care ele sunt prea puţin inteligibile pentru anumiţi utilizatori (paragraful 25).

PERTINENŢA (RELEVANŢA)

O informaţie este pertinentă atunci când ea influenţează deciziile economice ale utilizatorilor, facilitând evaluarea de către aceştia a evenimentelor trecute, prezente şi viitoare şi confirmând sau corectând evaluările trecute (paragraful 26).

Criteriile de „valoare predictivă" şi de „valoare retrospectivă (de confirmare)" sunt legate între ele, ambele fiind subordonate pertinenţei. De exemplu, informaţia privind mărimea şi structura efectivă a activelor are o valoare pentru utilizatori, atunci când aceştia vor **să previzioneze** capacitatea întreprinderii de a beneficia de oportunităţile sale şi de a reacţiona în situaţii nefavorabile; aceeaşi informaţie joacă şi un rol de **confirmare** a previziunilor trecute (paragraful 27).

Informaţiile privind situaţia financiară şi performanţele trecute sunt utilizate, în mod frecvent, ca bază de previziune a situaţiei financiare şi performanţelor viitoare, dar şi pentru previziunea în alte domenii de mare interes pentru utilizatori, precum: plata salariilor şi a dividendelor, evoluţia preţurilor valorilor mobiliare şi capacitatea întreprinderii de a face faţă angajamentelor, la scadenţă (paragraful 28).

Mărimea semnificativă (importanţa relativă)

Pertinenţa informaţiilor este influenţată de natura şi importanţa lor. În anumite situaţii, natura informaţiei este suficientă pentru a asigura pertinenţa. De exemplu, relevarea unui nou sector de activitate al întreprinderii este suficientă pentru a sesiza modificări în riscurile şi oportunităţile cu care aceasta se confruntă, indiferent de mărimea rezultatelor obţinute, în cursul perioadei, în noul sector de activitate. În alte situaţii, însă, relevarea naturii nu mai este suficientă; ea trebuie să fie însoţită şi de mărime (importanţă). De exemplu, mărimea diferitelor categorii de stocuri (paragraful 29).

Importanţa relativă a informaţiilor este apreciată în funcţie de consecinţele omisiunii sau inexactităţii lor, asupra deciziilor economice pe care utilizatorii le

Scanned with OKEN Scanner

iau pe baza situaţiilor financiare. Mărimea semnificativă se apreciază în funcţie de valoarea elementului sau erorii, judecată în contextul particular al omisiunii sau inexactităţii. Ca urmare, mărimea semnificativă conduce la un prag sau la un punct de separare. Cu alte cuvinte, ea nu reprezintă o calitate principală a informaţiilor, pentru a fi considerate utile (paragraful 30).

FIABILITATEA

O informaţie este fiabilă atunci când nu conţine erori sau elemente care să conducă la interpretări eronate şi, astfel, utilizatorii pot avea încredere în ea, în vederea reprezentării fidele a tranzacţiilor sau a altor evenimente (paragraful 31).

O informaţie poate fi pertinentă, dar puţin fiabilă, prin natura sa sau modul său de prezentare. De exemplu, dacă validitatea şi valoarea unei cereri de despăgubire, în virtutea unei acţiuni juridicare, fac obiectul unor contestări serioase, luarea în cont a valorii totale a acestei informaţii ar putea conduce la erori. Într-un astfel de caz, ar fi mai adecvat să se furnizeze valoarea (mărimea) şi circumstanţele cererii (paragraful 42).

Imaginea fidelă

Pentru a fi fiabilă, o informaţie trebuie să prezinte în mod fidel tranzacţiile şi alte evenimente pe care ea vizează să le reprezinte sau pe care am putea presupune că ea caută să le reprezinte. De exemplu, un bilanţ trebuie să reprezinte cu fidelitate tranzacţiile sau alte evenimente, din care rezultă activele, pasivele externe (datoriile) şi capitalurile proprii ale întreprinderii, la data închiderii conturilor, elemente care răspund criteriilor de recunoaştere (paragraful 33).

În foarte multe situaţii, există un anumit **risc** de reprezentare nefidelă a ceea ce informaţia vizează să reflecte. Apariţia riscului nu este datorată intenţiei de a induce în eroare, ci, mai degrabă, dificultăţilor inerente, fie în identificarea tranzacţiilor şi a altor evenimente, fie în conceperea şi aplicarea tehnicilor de evaluare şi de prezentare. De exemplu, deşi se cunoaşte că majoritatea întreprinderilor **creează** un fond comercial pe parcursul vieţii lor, de obicei este dificil să se identifice sau să se măsoare, în mod fiabil, acest fond comercial. În atare situaţii, datorită nesiguranţei în evaluarea efectelor financiare ale elementelor, întreprinderile nu vor releva astfel de informaţii în situaţiile financiare. Din contră, în alte situaţii, poate fi relevant să se ţină cont de astfel de elemente, dar să se menţioneze riscul de eroare presupus de evaluarea lor (paragraful 34).

Primordialitatea conţinutului economic asupra formei juridice[1)]

Pentru ca informaţia să reprezinte fidel tranzacţiile sau alte evenimente, este

[1)] De fapt, preparatorii de conturi sunt invitaţi să ţină cont de realitate (conţinutul economic) şi de aparenţă (forma juridică), şi **nu numai** de prima în locul celei de-a doua (sau eventual, invers).

Scanned with OKEN Scanner

necesar ca acestea să fie contabilizate şi prezentate în acord cu substanţa şi realitatea lor economică, şi nu numai conform formei lor juridice. Conţinutul economic nu este totdeauna coerent cu ceea ce rezultă din „montajul" juridic. De exemplu, o întreprindere poate să vândă un activ unui terţ, astfel încât să i se confere acestuia proprietatea juridică. Totuşi, pot exista acorduri contractuale, prin care întreprinderea continuă să beneficieze de avantaje economice viitoare, generate de acest activ. Într-o atare situaţie, contabilitatea vânzării nu va reprezenta fidel tranzacţia care a fost convenită (paragraful 35).

Remarcă: O astfel de caracteristică a informaţiei (vom vedea mai târziu, un atare principiu) nu se probează, „totdeauna, în contabilităţile ţărilor europene de drept scris".

Neutralitatea

Neutralitatea este o condiţie a fiabilităţii. Pentru a fi neutră, o informaţie trebuie să fie lipsită, pe cât posibil, de subiectivitate. De exemplu, situaţiile financiare nu sunt neutre dacă, prin modul de selectare şi prezentare a informaţiilor, influenţează luări de decizii şi judecăţi care să conducă la un rezultat predeterminat (paragraful 36).

Prudenţa

Adesea, producătorii de informaţii se confruntă cu incertitudini ca, de exemplu: posibilitatea de încasare a creanţelor incerte; durata de viaţă utilă probabilă a imobilizărilor corporale; numărul de reclamaţii privind produsele care se vând în garanţie etc. Aceste incertitudini sunt înregistrate în contabilitate prin exerciţiul prudenţei. Prudenţa presupune luarea în cont a unui grad de precauţie, în judecăţile formulate cu privire la estimările în condiţii de incertitudine, astfel încât activele şi veniturile să nu fie evaluate în plus faţă de costurile istorice, iar pasivele şi cheltuielile, în minus faţă de aceste valori. Totodată, exerciţiul prudenţei nu permite crearea de rezerve oculte sau de provizioane excesive, subevaluarea deliberată a activelor şi veniturilor, sau supraevaluarea deliberată a pasivelor şi cheltuielilor, deoarece, în atare cazuri, situaţiile financiare nu ar mai fi neutre şi, deci, nu ar mai poseda calitatea de fiabilitate (paragraful 37).

Exhaustivitatea (integralitatea, caracterul complet)

Exhaustivitatea este şi ea o condiţie a fiabilităţii. Pentru a fi fiabilă, o informaţie conţinută în situaţiile financiare trebuie să fie exhaustivă, în măsura în care această caracteristică este permisă de mărimea semnificativă (importanţa relativă) şi de costuri. Absenţa unor elemente poate să falsifice informaţia, inducând în eroare

Scanned with OKEN Scanner

utilizatorul. Ca urmare, informaţia este nefiabilă şi insuficient de pertinentă (paragraful 38).

COMPARABILITATEA

Utilizatorii trebuie să beneficieze de comparabilitatea în timp a documentelor de sinteză, astfel încât aceştia să poată identifica tendinţele situaţiei financiare şi performanţelor întreprinderii. Totodată, comparabilitatea se referă la documentele de sinteză ale diferitelor întreprinderi, informaţiile şi indicatorii urmăriţi fiind: situaţia financiară, performanţele şi evoluţia situaţiei financiare. Pentru asigurarea comparabilităţii, evaluarea şi prezentarea efectului financiar al tranzacţiilor şi evenimentelor trebuie efectuate în mod coerent şi prin respectarea permanenţei în timp a metodelor, la nivelul unei întreprinderi, şi de o manieră coerentă, atunci când sunt analizate prin comparaţie mai multe întreprinderi (paragraful 39).

Se deduce că una dintre implicaţiile importante ale comparabilităţii este că utilizatorii trebuie să fie informaţi asupra metodelor contabile folosite în întocmirea situaţiilor financiare, asupra evoluţiei acestor metode, precum şi asupra efectelor lor. În mod evident, utilizatorii trebuie să fie în măsură să identifice diferenţele dintre metodele contabile aferente diferitelor probleme. Utilizarea normelor contabile internaţionale ar contribui la asigurarea comparabilităţii informaţiilor financiare (paragraful 40).

Necesitatea comparabilităţii informaţiilor nu trebuie să conducă la **uniformitate,** în sensul pur al termenului, şi nu trebuie să constituie un obstacol în introducerea de norme contabile ameliorate. Este contraindicat ca o întreprindere să continue contabilizarea identică a unei tranzacţii sau unui alt eveniment, dacă metoda adoptată nu permite respectarea calităţilor de pertinenţă şi fiabilitate. De asemenea, este contraindicat ca o întreprindere să nu-şi modifice metodele contabile, atunci când există alte metode mai pertinente şi mai fiabile (paragraful 41).

În vederea comparării în timp a situaţiei financiare, performanţelor şi evoluţiei situaţiei financiare ale unei întreprinderi, documentele de sinteză trebuie să ofere informaţiile financiare corespunzătoare perioadelor precedente (paragraful 42).

RESTRICŢIILE CARE TREBUIE RESPECTATE PENTRU CA INFORMAŢIILE FINANCIARE SĂ FIE PERTINENTE ŞI FIABILE

Respectarea termenelor

Nerespectarea termenelor poate conduce la pierderea pertinenţei unei informaţii. În acest sens, conducerea întreprinderii trebuie să caute un echilibru între respectarea relativă a termenelor şi o fiabilitate suficientă. Uneori, furnizarea la termen a unei informaţii solicită prezentarea acesteia înainte să se cunoască toate aspectele unei tranzacţii, ceea ce dăunează fiabilităţii. Din contră, dacă se

Scanned with OKEN Scanner

întârzie publicarea conturilor până în momentul în care toate aspectele sunt cunoscute, este asigurată, în mod evident, fiabilitatea, dar nu şi utilitatea necesară, adică oportunitatea luării deciziilor. Se deduce necesitatea unui echilibru între pertinenţă şi fiabilitate, realizarea acestuia fiind determinată de satisfacerea necesităţilor utilizatorilor în materie de luare a deciziilor (paragraful 43).

Echilibru între avantaje şi costuri

Acest echilibru este, mai degrabă, o restricţie generală decât o caracteristică a informaţiei financiare. Este uşor de înţeles că avantajele obţinute ca urmare a utilizării informaţiei trebuie să fie superioare costului consimţit pentru producerea acesteia. Evaluarea avantajelor şi costurilor este un proces care presupune o doză de relativitate, apelându-se la judecată. Mai mult, costurile nu sunt suportate, în mod obligatoriu, de utilizatorii care profită de avantajele conferite de folosirea informaţiilor, în procesul decizional. De asemenea, avantajele pot să apară şi în profitul altor utilizatori decât cei pentru care au fost produse informaţiile. Din aceste considerente, este dificil să se aplice un test cost-avantaje la fiecare caz particular. Aceasta nu înseamnă că producătorii şi utilizatorii situaţiilor financiare, dar mai ales normalizatorii, nu trebuie să ţină cont de această restricţie (paragraful 44).

Echilibru între caracteristicile (calităţile) informaţiilor financiare

Obţinerea acestui echilibru este necesar, în special, pentru satisfacerea obiectivelor situaţiilor financiare. Dificultatea obţinerii echilibrului este dată de faptul că, în diferitele contexte, importanţa relativă a caracteristicilor este rezultatul judecăţilor profesionale (paragraful 45).

Imaginea fidelă (Reprezentarea fidelă)

Formula clasică de certificare a documentelor de sinteză este aceea că ele oferă o imagine fidelă, sau reprezintă fidel situaţia financiară, performanţele şi evoluţia situaţiei financiare ale întreprinderii. O imagine fidelă sau o reprezentare fidelă a informaţiei se obţine prin realizarea principalelor caracteristici calitative şi prin aplicarea de norme contabile pertinente (paragraful 46).

Se poate constata că, în cadrul conceptual al IASC sunt prezentate restricţiile pe care o informaţie trebuie să le respecte, pentru a îndeplini cele două calităţi fundamentale din cele patru principale: pertinenţa şi fiabilitatea.

Pe de altă parte, să remarcăm prezenţa unor calităţi ale informaţiei care implică agrearea unor principii contabile:

- importanţa relativă (paragrafele 29, 30);
- prioritatea realităţii în faţa formei (paragraful 35);
- imaginea fidelă (paragrafele 33, 34 şi 46);
- prudenţa (paragraful 37);
- permanenţa metodelor (paragrafele 39, 40, 41 şi 42).

Scanned with OKEN Scanner

În lucrarea „Le cadre conceptuel de l'IASC - contexte et contenu" (RFC 191 - iunie 1988) Raymond Bethoux şi François Kremper sugerează următoarea schemă de ierarhizare a caracteristicilor informaţiilor financiare:

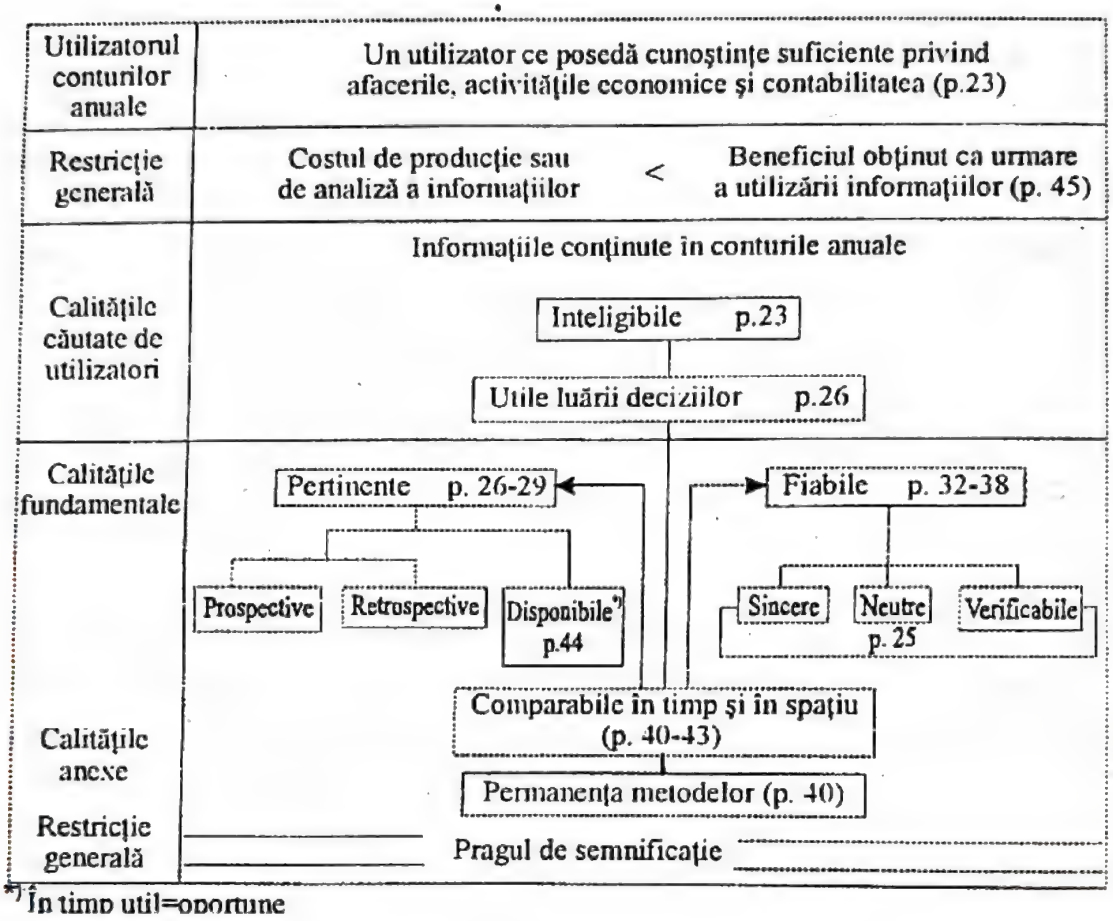

*) În timp util=oportune

În mod evident, schema nu prezintă întreaga paletă de caracteristici (calităţi) şi restricţii.

E) **Elementele situaţiilor financiare**

În paragrafele[1)] 2.4. şi 2.5., am prezentat definiţiile elementelor care compun bilanţul şi contul de profit şi pierdere, în viziunea organismului internaţional de normalizare contabilă. În schema de clasificare a cadrului său conceptual sunt cuprinse:

- situaţia financiară: active, datorii (pasive) şi capitaluri proprii;
- performanţele: veniturile şi cheltuielile;
- ajustările de menţinere a capitalului (diferenţele din reevaluare).

[1)] Este vorba despre paragrafele lucrării, şi nu de cele ale cadrului contabil conceptual IASC.

Scanned with OKEN Scanner

În cele ce urmează, vom prezenta paragrafele 49-81 ale cadrului, paragrafe care definesc şi comentează aceste elemente. Unele consideraţii ale IASC pot fi puse de cititor în opoziţie cu definiţiile şi comentariile regulamentului românesc. El poate astfel constata marja de progres pe care normalizatorii români trebuie să o parcurgă în anii care urmează, dacă ne dorim, într-adevăr, alinierea la standardele internaţionale.

a) **Situaţia financiară:**

Elementele implicate de evaluarea situaţiei financiare sunt: activele datoriilor (pasivele) şi capitalurile proprii. Ele sunt definite astfel (paragraful 49):

Un activ este o resursă controlată de întreprindere, care provine din evenimente trecute şi de la care se aşteaptă avantaje economice viitoare, în beneficiul acesteia.

O datorie (un pasiv) este o obligaţie actuală a întreprinderii, care provine din evenimente trecute şi a cărei decontare aşteptată trebuie să rezulte dintr-o ieşire de resurse generatoare de avantaje economice.

Capitalurile proprii reprezintă interesul rezidual în activele întreprinderii, după deducerea tuturor datoriilor sale (pasivul extern).

Definiţiile „activului" şi „datoriei" identifică trăsăturile acestora, fără să se specifice criteriile care trebuie satisfăcute pentru a face obiectul bilanţului (paragraful 50).

Pentru a verifica dacă un element satisface definiţia unui activ, unei datorii, sau unui element de capitaluri proprii, se convine să se acorde atenţie substanţei care stă la bază şi realităţii economice, şi nu numai formei juridice. Astfel, în cazul leasingului financiar, substanţa şi realitatea economică pot să fie descrise după cum urmează: locatarul achiziţionează avantajele economice legate de utilizarea activului contractat sub formă de leasing financiar, pentru cea mai mare parte a duratei sale utile de viaţă, în contrapartida unei obligaţii de a plăti, pentru utilizarea acestui drept, o sumă apropiată de valoarea economică (de uzaj) a activului şi a cheltuielii financiare aferente (dobânzii). Ca urmare, leasingul financiar generează elemente care satisfac definiţia de activ şi de datorie, elemente ce fac, deci, obiectul bilanţului locatarului (paragraful 51).

Bilanţurile întocmite în acord cu normele contabile internaţionale actuale pot să includă elemente care nu satisfac definiţiile unui activ sau unei datorii şi care nu fac parte din capitalurile proprii. Definiţiile prezentate în paragraful 49 au servit şi vor servi, totodată, ca bază pentru revizuirile normelor contabile internaţionale existente, precum şi la elaborarea de noi norme (paragraful 52).

Scanned with OKEN Scanner

Activele

Avantajul economic viitor reprezentat de un activ este potenţialul pe care îl are acest activ, pentru a contribui direct sau indirect la fluxurile pozitive de lichidităţi şi de echivalente de lichidităţi, în beneficiul întreprinderii. De asemenea, el poate să ia forma unei posibilităţi de conversie în lichidităţi sau în echivalente de lichdităţi, sau a unei capacităţi de reducere a ieşirilor de fonduri ca, de exemplu, situaţia în care un proces nou de producţie conduce la diminuarea costurilor de producţie (paragraful 53).

În mod obişnuit, o întreprindere utilizează activele sale pentru a produce bunuri sau pentru a presta servicii, ce au capacitatea să satisfacă necesităţile clienţilor. Ca atare, clienţii sunt dispuşi să achite contravaloarea acestora şi să contribuie la intrări de noi fonduri în întreprindere. Lichidităţile oferă ele însele servicii întreprinderii, deoarece permit să se aibă controlul asupra altor resurse (paragraful 54).

Avantajele economice viitoare reprezentate de un activ pot să fie benefice întreprinderii în diferite moduri. De exemplu, un activ poate să fie:

- utilizat individual sau în combinaţie cu alte active, pentru producerea de bunuri sau prestarea de servicii pe care întreprinderea le va vinde;
- schimbat contra altor active;
- utilizat pentru achitarea unei datorii;
- distribuit proprietarilor întreprinderii (paragraful 55).

O bună parte din active ca, de exemplu, terenurile, clădirile, maşinile, utilajele şi instalaţiile au o formă fizică. Totuşi, existenţa fizică nu este esenţială; astfel, brevetele şi drepturile de proprietate literară sunt şi ele active, pentru că se aşteaptă de la acestea avantaje economice viitoare în beneficiul întreprinderii, iar întreprinderea deţine controlul asupra lor (paragraful 56).

Multe dintre active ca, de exemplu, creanţele şi imobilizările sunt asociate drepturilor, inclusiv drepturilor de proprietate. Pentru determinarea existenţei unui activ, dreptul de proprietate nu este esenţial; astfel, un bun deţinut în virtutea unui contract de închiriere este un activ, dacă întreprinderea este (va fi) posesoarea avantajelor care sunt aşteptate ca urmare a deţinerii proprietăţii acestuia. Deşi, în mod obişnuit, capacitatea unei întreprinderi de a poseda avantajele este dată de rezultatul drepturilor recunoscute, definiţia unui activ poate să fie recunoscută chiar şi atunci când nu există controlul juridic. De exemplu, un „know-how" care decurge dintr-o activitate de cercetare-dezvoltare, poate să satisfacă definiţia unui activ,

Scanned with OKEN Scanner

atunci când, păstrând secretul acestui „know-how", o întreprindere posedă (va poseda) avantajele care sunt aşteptate din utilizarea lui (paragraful 57).

Activele unei întreprinderi rezultă din tranzacţii sau din alte evenimente trecute. În mod normal, întreprinderile obţin active ca urmare a cumpărărilor şi producţiei proprii. Totuşi, şi alte tranzacţii sau evenimente pot genera active ca, de exemplu, bunurile primite din partea statului, în cadrul unui program de încurajare a creşterii economice într-un sector nepublic şi de descoperire de noi resurse minerale. Tranzacţiile sau evenimentele viitoare nu dau naştere, prin ele însele, la active. De exemplu, intenţia de a cumpăra un stoc nu satisface, prin ea însăşi, definiţia unui activ (paragraful 58).

Se poate face o asociere strânsă între plăţile pe care le efectuează o întreprindere şi constatarea unui activ, dar cele două aspecte nu coincid în mod obligatoriu. Când o întreprindere efectuează plăţi, acest fapt poate proba că se vizează avantaje economice viitoare, dar nu este o probă concludentă că elementul obţinut satisface definiţia unui activ. De asemenea, absenţa unei plăţi nu înseamnă obligatoriu că un element nu poate satisface definiţia unui activ; de exemplu, elementele care au făcut obiectul unei donaţii în beneficiul întreprinderii pot să satisfacă definiţia unui activ (paragraful 59).

Datoriile (pasivele)

Una dintre caracteristicile esenţiale ale unei datorii este că întreprinderea are o obligaţie actuală. O obligaţie este datoria sau responsabilitatea de a face ceva, de o anumită manieră. Obligaţiile sunt juridic executabile, ca o consecinţă a unui contract care are forţa unei legi sau a unei obligaţii statutare sau legale. Este, de exemplu, cazul sumelor plătibile în numele bunurilor şi serviciilor primite. Unele obligaţii sunt generate, în cursul practicii comerciale normale, din uzanţele şi din dorinţa de a conserva bune relaţii de afaceri sau de a acţiona de o manieră echitabilă. De exemplu, dacă o întreprindere decide, în virtutea politicii pe care şi-a fixat-o, de a remedia defectele produselor, chiar dacă acestea nu apar decât după expirarea termenului de garanţie, sumele care vor fi cheltuite în legătură cu bunurile deja vândute sunt pasive (datorii) (paragraful 60).

Trebuie să se facă distincţie între o obligaţie actuală şi un angajament viitor. De exemplu, decizia luată de conducerea unei întreprinderi de a cumpăra, în viitor, active nu dă naştere, prin ea însăşi, la o obligaţie actuală. În mod normal, o obligaţie nu ia naştere decât atunci când activul este livrat sau când întreprinderea încheie

Scanned with OKEN Scanner

un acord irevocabil pentru achiziţionarea activului. În acest din urmă caz, natura irevocabilă a acordului semnifică faptul că neonorarea obligaţiei lasă puţine şanse sau nu lasă deloc şanse întreprinderii (de exemplu, ca urmare a existenţei unei clauze care prevede o penalitate mare) de a se sustrage plăţii, în beneficiul unui terţ (paragraful 61).

Stingerea unei obligaţii actuale presupune ca întreprinderea să cedeze din resursele care constituie avantaje economice, cu scopul de a satisface drepturile celeilalte părţi. Stingerea unei obligaţii actuale poate să se producă în diferite moduri ca, de exemplu:

- prin plata de disponibilităţi;
- prin transferul altor active;
- prin prestarea de servicii;
- prin înlocuirea acestei obligaţii cu o altă obligaţie;
- prin conversia obligaţiei în capital (paragraful 62).

Pasivele (datoriile) rezultă din tranzacţii sau alte evenimente trecute. De exemplu, achiziţionarea de bunuri şi utilizarea de servicii dau naştere la obligaţii faţă de furnizori (cu excepţia situaţiei când bunurile sau serviciile au fost plătite în avans sau cu ocazia livrării). Primirea unui împrumut bancar are ca rezultat obligaţia de a rambursa împrumutul. De asemenea, o întreprindere poate să considere pasiv rabaturile viitoare bazate pe cumpărările anuale ale clienţilor. În acest caz, vânzarea anterioară a bunurilor dă naştere la pasivul în cauză (paragraful 63).

Unele pasive nu pot să fie evaluate decât prin utilizarea unui grad mare de estimare. Unele întreprinderi numesc acest tip de pasive provizioane. În unele ţări, aceste provizioane nu sunt considerate pasive, deoarece conceptul de pasiv (datorie) are un înţeles restrâns, el neincluzând decât valorile care pot fi stabilite fără să fie necesar să se procedeze la estimări. Definiţia pasivului prezentată în paragraful 49 corespunde unei abordări mai largi. Astfel, când un provizion implică o obligaţie actuală şi satisface definiţia mai largă, el este un pasiv, chiar dacă mărimea sa trebuie să fie estimată. Printre exemple, putem să regăsim provizioanele referitoare la plăţi de efectuat în virtutea garanţiilor existenţei şi provizioanele pentru acoperirea obligaţiilor privind pensiile (paragraful 64).

Capitalurile proprii

Deşi capitalurile proprii sunt definite în paragraful 49 ca un sold rezidual, ele pot face obiectul clasificărilor în bilanţ. De exemplu, în cazul unei societăţi pe acţiuni (anonimă), fondurile furnizate de acţionari, beneficiile nedistribuite, rezervele

Scanned with OKEN Scanner

reprezentate de beneficiul net conservat (capitalizat) şi rezervele care reprezintă ajustări destinate menţinerii capitalului pot fi prezentate separat. Astfel de clasificări pot fi relevante pentru nevoile decizionale ale utilizatorilor de situaţii financiare, atunci când ele se referă la restricţii juridice sau de altă natură, relative la capacitatea întreprinderii de a distribui sau utiliza capitalurile proprii. De asemenea, astfel de clasificări pot să reflecte faptul că proprietarii au diferite drepturi la dividende şi la rambursările de capital (paragraful 65).

Crearea de rezerve este solicitată, uneori, de lege sau de statute, cu scopul de a se conferi întreprinderii şi creditorilor săi o protecţie mai mare contra efectelor pierderilor. Unele rezerve pot să fie constituite dacă dreptul fiscal naţional acordă degrevări sau reduceri de impozit, atunci când se constituie aceste rezerve. Existenţa şi mărimea acestor rezerve legale, statutare şi fiscale sunt informaţii care pot să fie relevante pentru nevoile decizionale ale utilizatorilor. Constituirile acestor rezerve sunt consecinţa repartizărilor de rezultat; deci, ele nu pot fi cheltuieli (paragraful 66).

Mărimea capitalurilor proprii care figurează în bilanţ depinde de evaluarea activelor şi pasivelor (datoriilor). În mod normal, mărimea totală a capitalurilor proprii nu corespunde decât întâmplător valorii totale de piaţă a acţiunilor întreprinderii sau sumei care ar putea să fie obţinută prin vânzarea fie a activelor luate individual, fie a întreprinderii în ansamblul său, în stare de continuitate a exploatării (paragraful 67).

Adesea, activităţile comerciale, industriale şi economice sunt exercitate sub formă de întreprinderi individuale, de societăţi în nume colectiv şi de diverse tipuri de întreprinderi care fac apel la economisirea publică. Cadrul legal şi reglementar al acestor întreprinderi diferă, adesea, de cel care se aplică societăţilor anonime. De exemplu, pot să existe puţine restricţii (sau să nu existe deloc) referitoare la distribuirea de capitaluri proprii, în beneficiul proprietarilor sau al altor persoane. Totuşi, definiţia capitalurilor proprii şi celelalte aspecte ale cadrului conceptual al IASC, care tratează capitalurile proprii, se aplică şi la astfel de întreprinderi (paragraful 68).

b) **Performanţele**

Profitul este utilizat în mod frecvent ca măsură a performanţelor sau ca bază a altor măsuri, precum rentabilitatea investiţiilor sau beneficiul per acţiune. Elementele directe legate de evaluarea rezultatului sunt veniturile şi cheltuielile. Recunoaşterea şi evaluarea veniturilor şi cheltuielilor şi, în consecinţă, ale rezultatelor depind, parţial,

Scanned with OKEN Scanner

de conceptele de capital şi de menţinere a capitalului, concepte utilizate de întreprindere pentru întocmirea situaţiilor financiare (paragraful 69).

Elementele de venituri şi cheltuieli sunt definite astfel (paragraful 70):

Veniturile sunt creşteri de avantaje economice în cursul perioadei contabile, sub formă de creşteri de active sau de diminuări de pasive, care au ca rezultat creşterea capitalurilor proprii sub alte forme decât creşterea provenită din contribuţiile proprietarilor capitalului.

Cheltuielile sunt diminuări de avantaje economice în cursul perioadei contabile, sub formă de ieşiri sau de diminuări ale valorilor activelor, sau de creare de datorii, care au ca efect diminuarea capitalurilor proprii sub alte forme decât distribuirile în beneficiul proprietarilor capitalului.

Definiţiile veniturilor şi cheltuielilor permit identificarea trăsăturilor lor esenţiale; ele nu sunt însă acoperitoare în privinţa criteriilor care trebuie să fie satisfăcute, pentru înscrierea acestor venituri şi cheltuieli în contul de profit şi pierdere (paragraful 71).

În scopul furnizării unor informaţii relevante pentru luarea deciziilor economice, veniturile şi cheltuielile pot să fie prezentate, în contul de profit şi pierdere, în diverse moduri. De exemplu, este o practică obişnuită în a distinge elementele de venituri şi de cheltuieli aferente activităţilor ordinare ale întreprinderii, de cele care nu se referă la aceste activităţi. Această distincţie se bazează pe ideea că originea unui element este un criteriu relevant pentru evaluarea capacităţii întreprinderii de a genera, în viitor, lichidităţi şi echivalenţe de lichidităţi; de exemplu, operaţiile accidentale, precum vânzarea unei participaţii pe termen lung, nu se vor reproduce cu regularitate. Pentru a distinge între elemente, se convine să se ia în considerare natura întreprinderii şi a operaţiilor sale. Trebuie precizat că elemente care apar în cursul activităţilor ordinare într-o întreprindere pot fi total neobişnuite într-o altă întreprindere (paragraful 72).

De asemenea, distincţia între diferitele elemente de venituri şi de cheltuieli şi între diferitele combinaţii ale acestora conduce la mai multe măsuri ale performanţelor întreprinderii. Acestea sunt mai mult sau mai puţin complete. De exemplu, contul de profit şi pierdere ar putea să prezinte marja brută, beneficiul activităţilor ordinare înaintea impozitării, beneficiul activităţilor ordinare după impozitare şi beneficiul net (paragraful 73).

Remarcă: Este evident că, elaborat sub o influenţă predominant anglo-saxonă, cadrul contabil conceptual şi întreaga normalizare contabilă internaţională suportă

Scanned with OKEN Scanner

judecăţile de valoare şi abordările acestui tip fundamental de cultură contabilă. În Europa continentală (de exemplu, în Franţa, în România etc.), indicatorii performanţei sunt destul de diferiţi.

Veniturile

Definiţia veniturilor înglobează atât veniturile propriu-zise cât şi alte venituri şi plusuri de valori. Veniturile propriu-zise sunt generate de activitatea curentă a întreprinderii şi poartă diferite nume: vânzări, onorarii, comisioane, dobânzi, dividende, redevenţe şi chirii (paragraful 74).

Elementele privind alte venituri şi plusurile de valoare pot să fie generate sau nu de activităţile curente ale întreprinderii. Ele reprezintă creşteri de avantaje economice şi, în această calitate, nu diferă, din punct de vedere al naturii, de veniturile propriu-zise. Ca atare, cadrul conceptual nu le consideră un element distinct (paragraful 75).

Spre exemplificare, elementele privind alte venituri şi plusurile de valoare includ sumele obţinute în urma cesiunii activelor pe termen lung. Definiţia include, de asemenea, plusurile latente de valoare ca, de exemplu, cele care provin din reevaluarea valorilor mobiliare cotate şi cele care provin din reevaluarea activelor pe termen lung. Atunci când elementele privind alte venituri şi plusuri de valoare sunt incluse în structura contului de profit şi pierdere, ele sunt prezentate, de obicei, în mod distinct. Aceste elemente sunt prezentate, adesea, la valoarea netă (prin deducerea cheltuielilor corespondente - paragraful 76).

În contrapartida veniturilor pot să apară diferite tipuri de active, ca urmare a intrării sau creşterii valorii acestora: lichidităţi, creanţe, bunuri şi servicii primite în schimbul bunurilor şi serviciilor furnizate. De asemenea, veniturile pot să rezulte din achitarea datoriilor. De exemplu, o întreprindere poate să furnizeze unui creditor bunuri şi servicii, ca expresie a decontării obligaţiei de rambursare a unui împrumut (N.A.: o astfel de operaţie nu este admisă, deocamdată, în economia românească - paragraful 77).

Cheltuielile

Prin cheltuieli se înţeleg atât pierderile şi minusurile de valoare, cât şi cheltuielile care se referă la activităţile curente ale întreprinderii. Cheltuielile care apar în cursul activităţilor ordinare ale întreprinderii se referă la costul vânzărilor, cheltuielile de personal, amortizări etc. În mod obişnuit, ele iau forma unei ieşiri sau unei diminuări de valoare a activelor, sub formă de: lichidităţi şi echivalente de lichidităţi, stocuri, bunuri imobiliare, echipamente etc. (paragraful 78).

Scanned with OKEN Scanner

Pierderile şi minusurile de valoare pot să releve sau nu activităţi curente ale întreprinderii. Pierderile şi minusurile de valoare reprezintă diminuări de avantaje economice şi, în această calitate, nu sunt diferite, din punct de vedere al naturii, de alte cheltuieli. Ca atare, cadrul conceptual nu le consideră un element distinct (paragraful 79).

În categoria pierderilor regăsim, de exemplu, consecinţe ale unor fenomene (naturale sau nu), precum şi pierderile rezultate din vânzarea activelor imobilizate. Definiţia pierderilor cuprinde, de asemenea, pierderi latente ca, de exemplu, pierderile care sunt generate de efectele creşterilor cursului unei monede străine, atunci când întreprinderea a contractat împrumuturi externe în această monedă. În general, în contul de profit şi pierdere, pierderile şi minusurile de valoare sunt prezentate, în mod distinct, din motive legate de luarea deciziilor economice. Prezentarea lor se face, adesea, la valoarea netă (diminuate, deci, cu veniturile de care sunt legate) (paragraful 80).

c) **Reevaluările şi ajustările de menţinere a capitalului**

Reevaluarea şi ajustarea activelor şi pasivelor generează creşteri sau diminuări de capitaluri proprii. Cu toate că aceste creşteri sau diminuări corespund definiţiei veniturilor sau cheltuielilor, conform anumitor concepte de menţinere a capitalului, ele nu sunt incluse în contul de profit şi pierdere. Dimpotrivă, ele sunt incluse în capitalurile proprii ca ajustări de menţinere a capitalului sau rezerve din reevaluare (paragraful 81).

F) **Recunoaşterea (constatarea) elementelor situaţiilor financiare**

Definirea şi caracterizarea elementelor componente ale situaţiei financiare şi performanţelor, de care sunt legate diferitele operaţii, nu sunt suficiente pentru întocmirea şi prezentarea bilanţului şi a contului de profit şi pierdere. Pentru întocmire şi prezentare, elementele trebuie să satisfacă un concept de recunoaştere (constatare). În tradiţia franceză, există tendinţa de a considera acest concept ca fiind **„faptul generator".**

Satisfacerea criteriilor de recunoaştere poate fi rezumată astfel: criteriile sunt satisfăcute:

- dacă este probabil ca avantajele economice viitoare, cuprinse în elemente (active, datorii, cheltuieli, venituri) referitoare la o întreprindere, să crească sau să scadă;
- dacă există un sistem fiabil de măsurare.

Conceptul de recunoaştere (constatare) este testat pentru patru elemente

Scanned with OKEN Scanner

(active, datorii, cheltuieli, venituri).

Paragrafele 82-98 ale cadrului conceptual al IASC definesc şi caracterizează criteriile de recunoaştere (constatare) adoptate de organismul internaţional de normalizare:

Recunoaşterea este procesul care constă în încorporarea, în bilanţ sau în contul de profit şi pierdere, a unui articol ce satisface definiţia unui element, precum şi a criteriilor de constatare definite în paragraful 83. Aceasta implică descrierea articolului printr-o „denumire" (etichetă) şi o valoare monetară, precum şi includerea acestei valori în totalurile bilanţiere sau ale contului de profit şi pierdere. Articolele care satisfac criteriile de recunoaştere (constatare) trebuie să fie incluse în bilanţ sau în contul de profit şi pierdere (paragraful 82).

Un articol care satisface definiţia unui element trebuie să fie constatat dacă (paragraful 83):

- este probabil ca avantaje economice viitoare implicate de acest articol să influenţeze, în plus sau în minus, asupra întreprinderii;
- articolul are un cost sau o valoare, care poate fi determinat(ă) în mod fiabil.

Pentru a stabili dacă un articol satisface aceste criterii şi, ca atare, dacă el este apt pentru a fi constatat, se convine să se acorde atenţie consideraţiilor privind caracteristica de „importanţă relativă". Interdependenţa între elemente solicită ca un articol care satisface definiţia şi criteriile de constatare (de exemplu, un activ) să presupună constatarea unui alt element (de exemplu, un venit sau o datorie) (paragraful 84).

Probabilitatea avantajelor economice viitoare

Conceptul de probabilitate este utilizat în criteriile de constatare, în legătură cu gradul de incertitudine cu care avantajele economice viitoare asociate vor afecta beneficiul sau pierderea întreprinderii. Conceptul este legat de incertitudinea ce caracterizează mediul în care activează o întreprindere. Verificările gradului de incertitudine, ataşat fluxurilor de avantaje economice viitoare, sunt realizate pe baza probelor existente, în contextul întocmirii situaţiilor financiare. De exemplu, atunci când este probabil ca o creanţă faţă de o întreprindere să fie încasată, este justificabil ca, în absenţa oricărei probe contrare, creanţa să fie înscrisă în activ. Atunci când activitatea unei întreprinderi presupune un număr mare de creanţe, este destul de probabil ca unele dintre acestea să nu poată fi încasate, deci să apară un anumit grad de neîncasare. Ca atare, va fi constatată o cheltuială care reprezintă diminuarea aşteptată a avantajelor economice (paragraful 85).

Scanned with OKEN Scanner

Fiabilitatea evaluării

În numeroase cazuri, costul sau valoarea unui element trebuie să fie estimat(ă) (măsurat(ă)). Recursul la estimări raţionale este o parte esenţială a întocmirii situaţiilor financiare, fără a pune în pericol fiabilitatea acestora. Atunci când nu se poate realiza o estimare raţională, elementul în cauză nu va face obiectul bilanţului sau contului de profit şi pierdere (paragraful 86).

Un element care, la un moment dat, nu satisface criteriile de constatare prevăzute la paragraful 83, poate să satisfacă aceste criterii mai târziu, ca urmare a evenimentelor şi circumstanţelor ulterioare (paragraful 87).

Un element care posedă caracteristicile esenţiale, dar care nu satisface criteriile de constatare, poate să genereze, totuşi, o informare în anexă, cât şi explicaţii sau tabele suplimentare. O astfel de informare este relevantă, atunci când cunoaşterea acestor elemente este considerată utilă pentru evaluarea situaţiei financiare, a performanţelor şi a evoluţiei situaţiei financiare, de către utilizatorii documentelor de sinteză. (paragraful 88).

Recunoaşterea (constatarea) activelor

Un activ face obiectul bilanţului, atunci când este probabil ca el să genereze avantaje economice viitoare, în folosul întreprinderii, şi când activul are un cost sau o valoare care poate să fie măsurat(ă) în mod fiabil (paragraful 89).

Un activ nu poate face obiectul bilanţului, atunci când este **improbabil** ca o plată efectuată să genereze avantaje economice viitoare, dincolo de perioada contabilă în curs. Dimpotrivă, o astfel de tranzacţie are ca rezultat constatarea unei cheltuieli, în contul de profit şi pierdere. Aceasta nu înseamnă că, procedând la efectuarea plăţii, intenţia conducătorilor întreprinderii nu era obţinerea de avantaje economice viitoare sau că ei ar fi luat o decizie greşită (paragraful 90).

Recunoaşterea (constatarea) datoriilor (pasivelor)

O datorie face obiectul bilanţului, atunci când este probabil ca ea să genereze o pierdere care privează întreprinderea de avantaje economice, ca urmare a achitării obligaţiei actuale şi când suma acestei decontări poate să fie măsurată în mod fiabil (paragraful 91).

Recunoaşterea (constatarea) veniturilor

Veniturile sunt constatate în contul de profit şi pierdere atunci când s-a produs o creştere de avantaje economice viitoare, generată de o creştere de active sau de o diminuare de datorii, şi atunci când creşterea de avantaje economice viitoare poate să fie măsurată în mod fiabil. Aceasta înseamnă că recunoaşterea unui venit

Scanned with OKEN Scanner

are loc în acelaşi timp cu constatarea unei creşteri de active sau a unei diminuări de datorii (de exemplu, creşterea netă de active rezultată dintr-o vânzare de bunuri sau o prestare de servicii, sau diminuarea de pasive provenită dintr-o amânare a unei datorii) (paragraful 92).

Procedurile practice de recunoaştere a veniturilor au ca obiect limitarea constatării acestora la elementele care pot să fie evaluate cu fiabilitate şi care prezintă un grad suficient de certitudine (paragraful 93).

Recunoaşterea (constatarea) cheltuielilor

Cheltuielile sunt constatate în contul de profit şi pierdere, atunci când s-a produs o diminuare a avantajelor economice viitoare, generată de o diminuare de activ sau de o creştere de datorii, şi atunci când diminuarea de avantaje economice viitoare poate să fie măsurată în mod fiabil. Aceasta înseamnă că recunoaşterea cheltuielilor se efectuează în acelaşi timp cu constatarea unei datorii suplimentare sau a unei creşteri de activ (de exemplu, plata salariilor cuvenite personalului sau amortizarea echipamentelor) (paragraful 94).

Cheltuielile sunt recunoscute în contul de profit şi pierdere pe baza unei asocieri directe între costurile efectuate şi obţinerea de venituri corespondente. Acest proces, numit în mod obişnuit conectarea cheltuielilor la venituri, implică recunoaşterea simultană sau combinată, de venituri şi de cheltuieli; de exemplu, diferitele componente ale cheltuielilor care constituie costul de revenire al produselor vândute sunt recunoscute în acelaşi timp cu venitul rezultat din vânzarea bunurilor. Conform cadrului conceptual, aplicarea conceptului de conectare nu autorizează recunoaşterea elementelor care nu satisfac definiţiile de active sau de pasive (paragraful 95).

Atunci când unele avantaje economice sunt aşteptate şi se referă la mai multe perioade contabile şi când asocierea cu veniturile nu poate fi determinată decât vag şi în mod indirect, cheltuielile sunt înscrise în contul de profit şi pierdere pe baza procedurilor sistematice şi raţionale de alocare. Adesea, acest procedeu este necesar pentru constatarea cheltuielilor asociate utilizării activelor, precum bunurile imobiliare, echipamentele, fondul comercial, brevetele şi mărcile etc. În astfel de cazuri, cheltuiala este numită amortizare. Aceste proceduri de alocare au ca scop recunoaşterea cheltuielilor în perioadele contabile în care avantajele economice asociate acestor elemente sunt consumate sau dispar (paragraful 96).

O cheltuială este recunoscută imediat în contul de profit şi pierdere, atunci când plata nu produce nici un avantaj economic viitor sau atunci când, şi în măsura

Scanned with OKEN Scanner

în care, avantajele economice viitoare nu dau dreptul sau încetează să dea dreptul la recunoaşterea unui activ în bilanţ (paragraful 97).

De asemenea, o cheltuială este recunoscută în contul de profit şi pierdere în cazurile în care o datorie este generată fără să se constate un activ, ca de exemplu atunci când un pasiv apare ca urmare a garanţiei referitoare la un produs vândut (paragraful 98).

G) **Evaluarea elementelor situaţiilor financiare**

Sistemele de măsurare pot să fie utilizate în diverse grade şi conform unor combinaţii variate. Ele sunt analizate de paragrafele 99-101 ale cadrului conceptual.

Evaluarea este procesul de **determinare a mărimii în expresie bănească,** pentru care elementele ce compun situaţiile financiare trebuie să fie constatate. Această evaluare necesită alegerea unei convenţii sau a mai multor **convenţii de bază,** care pot să fie combinate (paragraful 99).

Printre convenţiile identificate de IASC, fără ca acesta să-şi exprime o preferinţă, figurează convenţiile următoare (paragraful 100):

(i) **Convenţia costului istoric** („historical cost"): Conform acestei convenţii:

- activele sunt contabilizate fie la nivelul valorii lichidităţilor sau echivalentelor de lichidităţi vărsate, fie la nivelul valorii juste, în momentul achiziţionării lor, corespunzătoare contrapartidei date pentru a le cumpăra;

- datoriile sunt contabilizate la nivelul valorii lichidităţilor sau echivalentelor de lichidităţi primite în schimbul obligaţiei, sau la nivelul lichidităţilor sau echivalentelor de lichidităţi ce se presupun că vor fi vărsate pentru achitarea obligaţiei, în cursul normal al exploatării.

(ii) **Convenţia costului actual** („current cost"): Conform acestei convenţii:

- activele sunt contabilizate la nivelul valorii lichidităţilor şi echivalentelor de lichidităţi care ar trebui să le plătim, dacă acelaşi activ sau activ echivalent ar fi achiziţionat astăzi;

- datoriile sunt contabilizate la nivelul valorii neactualizate a lichidităţilor sau echivalentelor de lichidităţi, care ar fi astăzi necesare pentru a achita obligaţia.

(iii) **Convenţia valorii realizabile** (negociate) („realisable (settlement) value"): Conform acestei convenţii:

- activele sunt contabilizate la nivelul valorii lichidităţilor sau echivalentelor de lichidităţi ce ar putea să fie astăzi obţinute, în urma vânzării acestora, în contextul unei cesiuni nelichidative;

Scanned with OKEN Scanner

- datoriile sunt contabilizate la nivelul valorii lor de decontare, adică la nivelul mărimii neactualizate a lichidităţilor sau echivalentelor de lichidităţi ce ar urma să fie plătite, pentru a achita datoriile, în cursul normal al exploatării.

(iv) **Convenţia valorii actuale** („present value"): Conform acestei convenţii:

- activele sunt contabilizate la nivelul valorii actualizate a fluxurilor nete de lichidităţi pe care sunt presupuse să le genereze, în cursul normal al exploatării;

- datoriile sunt contabilizate la nivelul valorii actualizate a ieşirilor de fonduri (plăţilor) nete viitoare, ce ar fi consimţite pentru achitarea obligaţiilor, în cursul normal al exploatării.

H) **Conceptele de capital şi de menţinere de capital**

Conceptul de capital financiar şi conceptul de capital fizic, precum şi conceptele de menţinere a capitalului financiar şi de menţinere a capitalului fizic fac obiectul paragrafelor 102-110 ale cadrului conceptual.

Paragraful 102 menţionează că:

(i) În conformitate cu **un concept de capital financiar,** precum cel de „bani investiţi" sau de „putere de cumpărare investită", capitalul este sinonim cu activul net sau cu capitalurile proprii ale întreprinderii.

(ii) În conformitate cu un **concept de capital fizic,** precum „capacitatea operaţională", capitalul este considerat capacitatea productivă a întreprinderii, bazată, de exemplu, pe unităţile produse zilnic.

Alegerea unuia sau altuia dintre concepte trebuie să se bazeze pe necesităţile utilizatorilor de situaţii financiare. Totodată, conceptul ales indică obiectivul referitor la determinarea profitului, chiar dacă se întâmpină anumite dificultăţi în evaluare, pentru a face conceptul operaţional.

Conceptele de menţinere a capitalului sunt menţionate în paragraful 104:

(i) **Menţinerea capitalului financiar:** În conformitate cu acest concept, un profit este obţinut numai atunci când valoarea financiară a activelor nete, la sfârşitul perioadei, este mai mare decât valoarea financiară a activelor nete, la începutul perioadei, după excluderea oricărei distribuiri în favoarea proprietarilor şi a oricărei contribuţii din partea acestora, în cursul perioadei.

Menţinerea capitalului financiar poate să fie măsurată fie în unităţi monetare nominale, fie în unităţi de putere de cumpărare constantă.

(ii) **Menţinerea capitalului fizic:** În conformitate cu acest concept, un profit nu este obţinut decât în situaţia în care capacitatea de producţie fizică (sau capacitatea operaţională) a întreprinderii (altfel spus, resursele sau fondurile necesare pentru

Scanned with OKEN Scanner

a realiza această capacitate), la sfârşitul perioadei, depăşeşte capacitatea de producţie fizică, de la începutul perioadei, după excluderea oricărei distribuiri în favoarea proprietarilor şi a oricărei contribuţii din partea lor, în cursul perioadei.

Conceptul de menţinere a capitalului face o legătură între conceptele de capital şi conceptele de beneficiu, deoarece el indică punctul de referinţă pentru măsurarea profitului.

Conceptul de menţinere a capitalului fizic solicită adoptarea costurilor actuale, ca bază de evaluare. Conceptul de menţinere a capitalului financiar nu solicită nici o bază specială de evaluare.

Diferenţa de bază, dintre cele două concepte de menţinere a capitalului, este dată de modul de prelucrare a efectelor schimbărilor de preţuri ale activelor şi pasivelor întreprinderii.

La modul general, o întreprindere a menţinut capitalul său, dacă ea posedă, la sfârşitul perioadei, tot atâta capital cât avea la începutul perioadei. **Orice mărime excedentară, dincolo de cea „pretinsă" pentru menţinerea capitalului, este un profit.**

În mod detaliat, în cazul conceptului de **menţinere a capitalului financiar,** apar două situaţii (paragraful 108):

(i) Atunci când capitalul este definit în termeni de **unităţi monetare nominale, profitul** reprezintă creşterea capitalului nominal, în cursul perioadei. Cu alte cuvinte, creşterile preţurilor activelor deţinute în cursul perioadei, numite în literatura de specialitate **câştiguri din deţinere** (sau plusuri de valoare latente), reprezintă profituri, din punct de vedere conceptual. Ele pot să nu fie recunoscute ca profituri, atâta timp cât activele nu au fost vândute.

(ii) Atunci când conceptul de menţinere a capitalului financiar este definit în termeni de **putere de cumpărare constantă, profitul** reprezintă creşterea puterii de cumpărare investite, pe parcursul perioadei. În aceste condiţii, este considerată profit numai partea de creştere a preţurilor activelor care **depăşeşte creşterea nivelului general al preţurilor.**

În cazul conceptului de **menţinere a capitalului fizic** (paragraful 109), atunci când capitalul este definit în termeni de capacitate fizică de producţie, **profitul** este reprezentat de creşterea acestui capital, în cursul perioadei. În acest context, toate schimbările de preţ, care afectează activele şi pasivele întreprinderii, sunt considerate modificări ale evaluării capacităţii fizice de producţie. Ca atare, ele nu

Scanned with OKEN Scanner

vor fi tratate ca profituri, ci ca ajustări de menţinere a capitalului, şi vor face parte, deci, din masa capitalurilor proprii (în speţă, a rezervelor).

Ultimul paragraf al cadrului (110) prezintă problema alegerii bazelor de evaluare şi a conceptului de menţinere a capitalului. O atare alegere va determina modelul contabil utilizat pentru întocmirea situaţiilor financiare. Diferitelor modele contabile le corespund diferite grade de relevanţă şi de fiabilitate. Cei ce întocmesc situaţiile financiare trebuie să caute un echilibru între cele două calităţi fundamentale, respectând restricţia generală referitoare la costul informaţiei.

Cadrul IASC se aplică la o întreagă serie de modele contabile. Consiliul IASC nu a avut intenţia să prescrie un anume model, exceptând cazul rar al întreprinderilor care întocmesc situaţii financiare în moneda unei economii hiperinflaţioniste.

4.4. Axiomatizarea contabilităţii financiare: postulatele şi principiile contabile

În lucrarea „Îmblânzirea junglei contabilităţii" (pagina 44) remarcam că postulatele şi principiile contabile nu sunt rezultatul descoperirii unui individ sau a mai multor indivizi, într-un spaţiu geografic oarecare şi într-un moment bine precizat în timp. De asemenea, ele nu pot fi rezultatul experienţelor ştiinţifice de laborator.

Aceste produse ale axiomatizării contabilităţii fac obiectul schimbării, deoarece se bazează pe un mediu, pe o structură a utilizatorilor de informaţii financiare şi pe necesităţile lor de informare, care evoluează în mod continuu.

Validitatea postulatelor şi principiilor contabile decurge din acceptarea lor generală. Postulatele şi principiile contabile sunt rezultatul unui consens sau, adesea, al unui compromis. Anumite postulate şi principii fac obiectul unor discuţii contradictorii între părţile interesate în actul de normalizare, motiv pentru care ele sunt departe de a întruni unanimitatea.

Pentru validare, postulatele şi principiile trebuie să se bazeze pe o acceptare largă şi nu pe probe obiective şi de necombătut. Mai mult, ele sunt construcţii mentale şi, ca atare, nu au un caracter absolut. Promulgarea lor nu presupune ca, în prealabil, să se procedeze la o verificare pe cale empirică. Rolul postulatelor şi principiilor în „scrierea scenariului contabilităţii" este diferită de la ţară la ţară. Ele ocupă un loc extrem de important în cadrul contabilităţilor anglo-saxone, unul mai puţin important, dar din ce în ce mai relevant, în contabilităţile ţărilor din Europa continentală. Cât priveşte ţara noastră, o dată cu regulamentul contabil, în contextul

Scanned with OKEN Scanner

reformei, recursul la principii este din ce în ce mai evident. Deşi, în mod explicit, nu sunt enunţate decât şase principii. Pe de altă parte, discriminarea între postulate şi principii nu este decât un exerciţiu universitar.

Procesul de armonizare contabilă europeană şi influenţa normalizării internaţionale ne obligă la perfecţionarea sistemului de postulate şi principii care vin şi vor veni să regizeze contabilitatea românească. Este şi motivul pentru care prezentul paragraf are menirea să prezinte cititorilor o imagine cât se poate de completă, chiar dacă în bună parte virtuală, asupra postulatelor şi principiilor.

4.4.1. Postulatele contabile

În observarea mediului economic, politic, juridic şi social se procedează la o selecţie, pentru a reţine numai ipotezele fundamentale dezvoltării (deducerii) logice a principiilor şi normelor contabile. În caz contrar, s-ar ajunge la o cascadă de postulate contabile inutile şi nesemnificative.

Postulatele contabile sunt recunoscute şi sub numele de ipoteze sau de concepte fundamentale, de premise, de propoziţii generale, de doctrine, de axiome etc.

În ceea ce ne priveşte, vom adera la următoarea clasificare a postulatelor, ca ipoteze de observare şi de măsurare[1)]:

1. Delimitarea spaţiului: postulatul entităţii;
2. Decuparea în timp:
2.1. postulatul continuităţii exploatării;
2.2. postulatul periodicităţii;
2.3. postulatul specializării sau independenţei exerciţiilor;
2.4. postulatul permenenţei metodelor;
3. Cuantificarea faptelor observate: postulatul unităţii monetare.

4.4.1.1. Delimitarea spaţiului: postulatul entităţii

Din punct de vedere contabil, întreprinderea este considerată ca o entitate autonomă, care posedă un patrimoniu propriu, distinct de cel al proprietarilor săi.

Postulatul entităţii a fost generat de necesitatea **clarificării** în contabilitate a **confuziei dintre patrimoniul** personal al **proprietarilor** şi **patrimoniul întreprinderii.** El datează de foarte multă vreme, apărând înainte de postulatul

[1)] Schema de clasificare aparţine universitarilor francezi Esnault şi Hoarau (lucrare anterior citată).

Scanned with OKEN Scanner

continuităţii exploatării.

Totodată, apariţia postulatului entităţii este legată de dorinţa proprietarilor de a cunoaşte **rezultatul** corespunzător activităţilor întreprinderii lor.

Postulatul entităţii a fost identificat înainte de apariţia societăţilor în nume colectiv. El s-a generalizat şi s-a impus o dată cu diversificarea şi dezvoltarea societăţilor comerciale.

Respectarea acestui postulat solicită contabililor să definească frontierele între activităţile întreprinderii şi cele ale proprietarilor ei (efectuate cu titlu personal). Cu alte cuvinte, conform acestui postulat, sunt contabilizate tranzacţiile întreprinderii şi nu cele ale proprietarilor.

Din punct de vedere juridic, separarea celor două categorii de patrimoniu se poate realiza numai dacă activitatea economică a întreprinderii capătă forma de societate. Sub aspect juridic, delimitarea este imposibilă în cazul unei persoane fizice exploatante a unei întreprinderi individuale (cu excepţia întreprinderilor unipersonale cu responsabilitate limitată). Dar, deşi fictivă din punct de vedere juridic, separarea celor două patrimonii se impune chiar în cazul întreprinderilor individuale, în scopul comparării performanţelor întreprinderilor de forme juridice diferite sau din raţiuni de ordin fiscal.

În concluzie, noţiunea de întreprindere, implicată de acest postulat, desemnează atât o întreprindere individuală, cât şi o societate de persoane, una de capitaluri sau, în sfârşit, un grup de societăţi. În acest din urmă caz, aplicarea postulatului conduce la întocmirea de situaţii financiare consolidate, distincte de cele ale societăţii care controlează grupul.

Menţionăm că postulatul entităţii nu este enunţat, în mod explicit, în textele contabile româneşti. Totuşi, el există în mod implicit.

Dacă luăm ca exemplu două ţări de referinţă, mai ales prin antagonismele abordărilor contabile, am numit Franţa şi Statele Unite, constatăm că, în prima entitatea nu apare ca un postulat (sau principiu) contabil, în timp ce, în cea de a doua, conceptul de entitate constituie primul din cele patru axiome (postulate) care fixează cadrul de ansamblu al exercitării contabilităţii. Totuşi, entitatea este recunoscută de dreptul francez al societăţilor comerciale.

Conform unei abordări tradiţionale a contabilităţii şi într-un cadru mai puţin internaţionalizat, limitele entităţii juridice corespund limitelor entităţii economice. Dezvoltarea grupurilor de societăţi pune însă problema relaţiilor între entităţile juridice, entităţile economice şi entităţile contabile.

Scanned with OKEN Scanner

4.4.1.2. Decuparea în timp

4.4.1.2.1. Postulatul continuităţii exploatării

În ţara noastră, regulamentul contabil precizează că, în conformitate cu acest postulat (n.a.: principiu, în viziunea normalizatorilor şi celorlalţi specialişti români) „se presupune că unitatea patrimonială îşi continuă, în mod normal, funcţionarea într-un viitor previzibil, fără a intra în stare de lichidare sau de reducere sensibilă a activităţii".

Deşi formularea este corectă, fără precizarea consecinţelor continuităţii şi analiza stării de necontinuitate, semnificaţia principiului rămâne aproape o enigmă pentru majoritatea reprezentanţilor profesiei.

Expresia textului românesc respectă definiţia dată de organismul internaţional de normalizare contabilă - IASC: „Întreprinderea este considerată, în mod normal, ca fiind în activitate, ceea ce înseamnă că ea continuă să funcţioneze într-un viitor previzibil. Se admite că întreprinderea nu are nici intenţia, nici obligaţia să intre în stare de lichidare sau să reducă sensibil dimensiunea activităţilor sale".

Istoric, acest postulat a apărut o dată cu dezvoltarea comerţului, a creditului şi a vieţii afacerilor. Până în vremea Renaşterii, întreprinderile erau create, cel mai adesea, pentru realizarea unor operaţii determinate în timp. Atunci când operaţia era încheiată, se calcula rezultatul ei, iar întreprinderea era desfiinţată.

De asemenea, în vremurile mai vechi, existenţa întreprinderilor era legată de durata vieţii proprietarilor ei.

În mod eronat, acest postulat a fost cunoscut şi sub numele de „permanenţa întreprinderii".

Apariţia societăţilor pe acţiuni a condus la consolidarea conceptului de continuitate a exploatării.

Acest postulat nu implică automat că întreprinderea va avea o viaţă nedefinită în timp sau permanentă. El presupune că întreprinderea va continua să existe o perioadă suficient de lungă, pentru ca planurile şi activităţile prevăzute să poată fi realizate şi ca angajamentele şi contractele asumate să fie respectate.

Se presupune, de asemenea, că perioada de existenţă a întreprinderii va fi mai lungă decât perioada utilă de viaţă a activelor sale.

Existenţa acestui postulat permite să se facă distincţia, în bilanţ, între activele pe termen lung şi cele pe termen scurt, între averea acţionarilor, datoriile pe termen

Scanned with OKEN Scanner

lung şi cele pe termen scurt. Practica amortizării activelor corporale pe termen lung decurge din acest postulat. Conceptul de amortizare presupune că întreprinderea va fi activă o lungă perioadă; în caz contrar, costul activului va fi considerat o cheltuială a anului achiziţionării şi, ca atare, el nu va fi capitalizat în bilanţ, în vederea amortizării pe parcursul mai multor exerciţii. Dacă există dubii serioase asupra continuităţii exploatării, este preferabil ca pasivul să se prezinte în următoarea ordine: creditorii garantaţi, creditorii privilegiaţi, creditorii ordinari, acţiunile privilegiate şi averea acţionarilor ordinari.

Continuitatea exploatării este o ipoteză care conduce la evaluarea bunurilor, în funcţie de **utilitatea** lor, presupunând că dimensiunea activităţilor întreprinderii se va menţine fără o reducere sensibilă, într-un viitor previzibil. Ea implică deci analiza întreprinderii, ceea ce presupune fie confirmarea **orizontului său economic,** în care nu intervin insuficienţe majore în activitate, fie afirmarea stării de necontinuitate.

Precizarea uneia sau a celeilalte situaţii are consecinţe directe asupra metodelor de evaluare, verificarea postulatului realizându-se la închiderea exerciţiului, cu ocazia inventarierii, altfel spus, înainte de întocmirea documentelor contabile de sinteză. Starea de continuitate sau de necontinuitate este judecată şi afirmată de conducerea întreprinderii şi de organele de control al activităţii acesteia. În caz de continuitate, evaluarea patrimoniului şi, implicit, determinarea rezultatelor se fac ţinând cont de valoarea de utilitate a bunurilor; în caz de necontinuitate, se va recurge la alte valori decât valoarea de utilitate, numite, în teorie şi în practică, **valori lichidative.**

Starea de continuitate a activităţii legitimează aplicarea a numeroase practici contabile, dintre care cele mai importante sunt: decuparea vieţii întreprinderii în exerciţii, etalarea unor cheltuieli asupra mai multor exerciţii, utilizarea costurilor istorice în evaluarea patrimonială etc.

Din contră, în situaţia de necontinuitate nu am putea recupera în timp valoarea imobilizărilor corporale, nu am putea capitaliza o serie de cheltuieli, precum cheltuielile de constituire, cheltuielile de cercetare şi dezvoltare etc.

Este evidentă legătura postulatului continuităţii exploatării cu alte trei postulate: periodicitatea, specializarea sau independenţa exerciţiilor şi permanenţa metodelor, precum şi cu două principii (convenţii): costurile istorice şi prudenţa.

Postulatul continuităţii exploatării este sursa unor probleme contabile importante, deoarece el obligă întreprinderile să decupeze artificial viaţa lor în

Scanned with OKEN Scanner

perioade financiare, ceea ce conduce, inevitabil, la documente de sinteză, la prezenţa rapoartelor anuale, a estimărilor, a judecăţilor subiective, a repartizărilor etc. Capitalizarea şi eşalonarea în timp a unor cheltuieli şi valori este consecinţa continuităţii exploatării asupra independenţei exerciţiilor. De asemenea, se poate remarca legătura dintre continuitatea exploatării şi permanenţa metodelor: în situaţia de continuitate, permanenţa este asigurată; în caz contrar, evaluarea elementelor patrimoniale trebuie să se facă într-o optică de sistare a activităţii.

Relaţia „continuitatea exploatării-prudenţă" este importantă pentru a şti gradul de „conservatorism" pe care întreprinderea trebuie să îl probeze în cele două situaţii: este cunoscut că, în situaţia de necontinuitate, aplicarea prudenţei este atenuată.

Postulatul continuităţii exploatării serveşte, adesea, ca justificare în menţinerea principiului costurilor istorice ca etalon de măsură în contabilitate. În acest sens, se poate afirma că activele pe termen lung au fost achiziţionate în scopul utilizării lor în exploatare şi nu în cel al revânzării. Ca urmare, este preferabil să le evaluăm, utilizând costurile istorice şi nu valoarea de piaţă.

Din punct de vedere juridic, postulatul continuităţii a fost menţionat mai întâi în textele anglo-saxone şi internaţionale: un text englez din 1971 (SSAP nr. 2), un text american din acelaşi an (APB, Statement nr. 4), norma IASC nr. 1 din 1974, evocată anterior. Europa comunitară, la rândul ei, menţionează acest postulat/principiu în recomandarea UEC nr. 4 (1978) şi Directiva a IV-a (1978).

Deşi nu au menţionat acest postulat/principiu, planurile contabile, emise de organismul normalizator francez, în 1947 şi 1957, au publicat reguli care să fie în acord total cu practicile general admise, legate de continuitatea exploatării: amortizarea imobilizărilor, utilizarea conturilor de regularizare, etalarea anumitor cheltuieli înscrise în activ, evaluarea în costurile istorice etc. Cu toate că Planul contabil general francez 1982 nu menţionează continuitatea în subsecţia consacrată principiilor generale (de altfel, foarte puţin dezvoltată), el face referire la aceasta atunci când tratează evaluarea bunurilor şi regulile de prezentare a documentelor de sinteză. În schimb, legea contabilă din 1983 inserează continuitatea într-un articol distinct (14) al Codului de Comerţ. Până la aplicarea legii din 1 martie 1984, privind prevenirea dificultăţilor întreprinderilor, comisarii de conturi (auditorii legali) francezi manifestau o atitudine relativ pasivă faţă de acest principiu. Astăzi, prin sus-numita lege (aplicabilă întreprinderilor mari), se solicită comisarului de conturi o vigilenţă mult mai mare. Comisarul de conturi poate declanşa **„procedura de alertă"**, cerând

Scanned with OKEN Scanner

explicaţii consiliului de administraţie, convocând reunirea acestuia sau întocmind un raport special care să fie prezentat adunării generale a acţionarilor, în cazul în care, în urma examinării situaţiei întreprinderii, sunt relevate aspecte care vin să compromită continuitatea activităţii.

Datele şi perioadele considerate pentru aplicarea continuităţii

Continuitatea exploatării se apreciază cu ocazia întocmirii conturilor anuale, în primul rând, de **organele de direcţie** ale întreprinderii.

În general, **perioada considerată** este exerciţiul care urmează închiderii. În acelaşi timp, trebuie să fie luate în consideraţie toate elementele de apreciere cunoscute cu ocazia închiderii conturilor, chiar dacă efectele acestora pot să se producă dincolo de sfârşitul exerciţiului următor (N + 1).

Unele evenimente posterioare închiderii conturilor pot repune în cauză continuitatea exploatării. Atunci când astfel de evenimente survin înainte de aprobarea conturilor în A.G.A., este necesar ca asociaţii să fie informaţi de acest fapt. Oricum, această informare este necesară chiar atunci când evenimente semnificative, survenite în această perioadă, nu repun în cauză continuitatea exploatării.

Criterii de apreciere

Continuitatea exploatării şi aplicarea postulatului/principiului în cauză ar rămâne SIMPLĂ FANTEZIE TEORETICĂ DACĂ EA NU AR FI SUSŢINUTĂ **de criterii de apreciere,** de o analiză a consecinţelor contabile şi de o **abordare a evaluării în condiţii lichidative.**

Factorii care pot afecta capacitatea întreprinderii de a-şi urmări activitatea sunt foarte diverşi. Cele mai frecvente sunt dificultăţile de ordin **financiar,** dar nu trebuie neglijate nici cele de ordin **comercial, tehnic, social, reglementar, chiar politic.**

Relevarea criteriilor nefavorabile relative la continuitatea exploatării poate să rezulte:

- din **analiza conturilor anuale ale exerciţiului curent şi exerciţiilor precedente,** care pun în evidenţă o situaţie economică şi financiară în curs de degradare;
- din **conturile previzionale** ale întreprinderii sau din **datele previzionale** ale unui sector de activitate (elemente ale contabilităţii de gestiune);
- din **luarea la cunoştinţă a evenimentelor posterioare închiderii conturilor.**

Scanned with OKEN Scanner

În literatura de specialitate străină, criteriile sunt grupate în: criterii bazate pe situaţia financiară, criterii bazate pe exploatare şi criterii referitoare la alte aspecte.

Trebuie precizat că întinderea fiecărui criteriu, luat **izolat,** poate să nu fie semnificativă şi deci să nu afecteze continuitatea exploatării. La modul general, **numai acumularea mai multor criterii** nefavorabile şi **complementaritatea** lor pot să exprime un **risc real** asupra continuităţii.

În acelaşi timp, **fiecare criteriu trebuie confruntat cu realitatea întreprinderii,** analiza acestuia ţinând cont de evoluţia lui pe o anumită perioadă.

Compania Naţională a Comisarilor de Conturi (CNCC) din Franţa (instituţia care reuneşte comisarii de conturi: auditorii legali) a formulat o listă a acestor criterii, care cuprinde:

a) **Criterii bazate pe situaţia financiară:**

- situaţia netă negativă;
- fondul de rulment insuficient sau într-o stare de deteriorare evidentă;
- situaţia de trezorerie negativă sau agravată în asemenea proporţii încât ar solicita cereri de reeşalonare a scadenţelor sau ar conduce la imposibilitatea plăţii creditorilor la scadenţă;
- imposibilitatea de a reînnoi la scadenţă creditele indispensabile sau de a obţine finanţări suplimentare necesare;
- cererea formulată de terţi privind acordarea unor asigurări exorbitante întreprinderii;
- căutarea de surse de finanţare excesiv de oneroase;
- creditul-furnizori inferior normelor sau nul (practicarea de plăţi imediate);
- starea financiară precară a unui debitor important;
- abandonul politicii obişnuite de distribuire a dividendelor sau dividende distribuite în pofida unor importante rezultate deficitare;
- absorbţia unei filiale în dificultate sau „filializarea" unui sector important;
- decizia societăţii mamă de a suprima susţinerea financiară a unei filiale;
- garanţii conferite unor filiale aflate, şi ele, în dificultate.

b) **Criterii bazate pe exploatare:**

- capacitatea de autofinanţare negativă (rezultatul exploatării negativ sau insuficient pentru acoperirea amortismentelor economice);
- pierderi importante de clientelă (pierderea unor pieţe importante, reducerea numărului de comenzi sub pragul de rentabilitate);
- dispariţia unor surse importante de venit, direct sau prin intermediul filialelor;

Scanned with OKEN Scanner

- grad de subactivitate mare şi continuu, în anumite sectoare ale întreprinderii;
- pierderi de licenţe şi de brevete, nereînnoirea concesiunilor;
- ruptură în regimul de aprovizionare cu materii prime esenţiale.

c) **Alte criterii:**

- conflicte sociale grave şi repetate;
- distrugerea capacităţii de producţie;
- schimbări nefavorabile de lege sau de proiecte de lege;
- conflicte grave în activitatea unor clienţi sau furnizori importanţi; dificultăţi politice serioase în ţara partenerilor comerciali străini;
- plecarea salariaţilor indispensabili;
- consecinţe ale procedurilor judiciare în curs;
- neexecutarea de către terţi sau de întreprindere a unor convenţii esenţiale (pe linie de distribuţie, prelucrare la terţi a unor componente din contract etc.);
- dependenţa semnificativă de succesul unui proiect (nepracticarea unui portofoliu de activităţi, asiguratoriu din punct de vedere al riscului);
- catastrofe naturale în întreprindere sau la un terţ.

În acelaşi timp, în listă sunt menţionate şi **modalităţile de atenuare a influenţelor nefavorabile:**

a) **În domeniul valorilor de activ şi de pasiv**

- cesiunea activelor care nu mai sunt necesare exploatării;
- posibilitatea reaprovizionării şi reînnoirii cu întârziere a unor stocuri sau imobilizări;
- recursul la contractele de leasing financiar;
- un nou scadenţar al datoriilor;
- reînnoirea împrumuturilor, la scadenţă;
- reducerea sau suprimarea dividendelor de distribuit;
- recursul la deţinătorii de capitaluri sau intrarea de noi asociaţi.

b) **În domeniul exploatării:**

- suprimarea sectoarelor de activitate cu capacităţi de autofinanţare negative;
- amânarea cheltuielilor de întreţinere sau de cercetare-dezvoltare;
- reducerea cheltuielilor generale;
- funcţionarea provizorie în regim de subactivitate;
- creşterea dividendelor obţinute de la filiale şi a altor venituri decât încasările curente;

Scanned with OKEN Scanner

- obţinerea de subvenţii de exploatare.

c) **În alte domenii:**

Posibilitatea de:

- a înlocui rapid clienţi şi furnizori aflaţi în dificultate;
- a găsi noi pieţe şi a lansa noi produse;
- a înlocui persoanele, în principiu, indispensabile (care au plecat din întreprindere).

Analiza consecinţelor contabile

Plecând de la diferitele criterii de apreciere, analiza efectuată, cu ocazia întocmirii conturilor anuale, permite degajarea a **trei tipuri de situaţii:**

(i) nu există **nici un risc sau incertitudine** privind capacitatea întreprinderii de a-şi continua activitatea într-un viitor previzibil.

(ii) **există un anumit număr de riscuri şi incertitudini,** capacitatea întreprinderii de a continua activitatea depinzând de realizarea sau nerealizarea acestora.

(iii) ţinând cont de diferitele elemente de apreciere, este foarte probabil ca **întreprinderea să se găsească într-un viitor apropiat, în starea de incapacitate de a continua exploatarea.**

Deşi în practică este greu să se delimiteze cele trei situaţii, **este în acelaşi timp imperativ necesar să se decidă asupra uneia dintre ele,** deoarece fiecare conduce la consecinţe contabile distincte, referitoare la aplicarea postulatului/ principiului continuităţii exploatării:

1) **Continuitatea exploatării este asigurată:** este situaţia cea mai simplă, fiind întâlnită în marea majoritate a întreprinderilor.

Conturile anuale sunt întocmite prin aplicarea celorlalte postulate şi principii, a regulilor şi metodelor contabile general admise.

Absenţa în anexă a unor informaţii referitoare la acest aspect semnifică, implicit, pentru utilizatorul conturilor, că întreprinderea se găseşte în situaţia normală de continuitate a exploatării şi că documentele de sinteză au fost întocmite prin aplicarea acestei convenţii de bază.

2) **Continuitatea activităţii este nesigură:** este situaţia cea mai frecventă, pentru întreprinderile aflate în dificultate.

Incertitudinea referitoare la capacitatea întreprinderii de a-şi continua activitatea **nu justifică, în mod normal, abandonul postulatului/principiului**

Scanned with OKEN Scanner

continuităţii activităţii: măsurile luate sau în curs de execuţie explică menţinerea convenţiei, în vederea întocmirii conturilor anuale.

Această situaţie presupune **două cazuri:**

• **Cazul 1:** incertitudinile subzistă în momentul întocmirii conturilor anuale: **anexa va trebui să precizeze ipotezele reţinute şi condiţiile care justifică menţinerea postulatului/principiului continuităţii exploatării.**

• **Cazul 2:** incertitudinile au dispărut în momentul întocmirii conturilor anuale (de obicei, la câteva luni după închiderea exerciţiului): acest caz apare în situaţia în care întreprinderea a primit „susţinerile" financiare necesare. Ea **poate** să-şi prezinte situaţia în **anexă.**

Notă: pentru o mai corectă înţelegere a datelor legate de documentele de sinteză, prezentăm succesiunea diferitelor momente, aşa după cum rezultă ele din experienţa **franceză:**

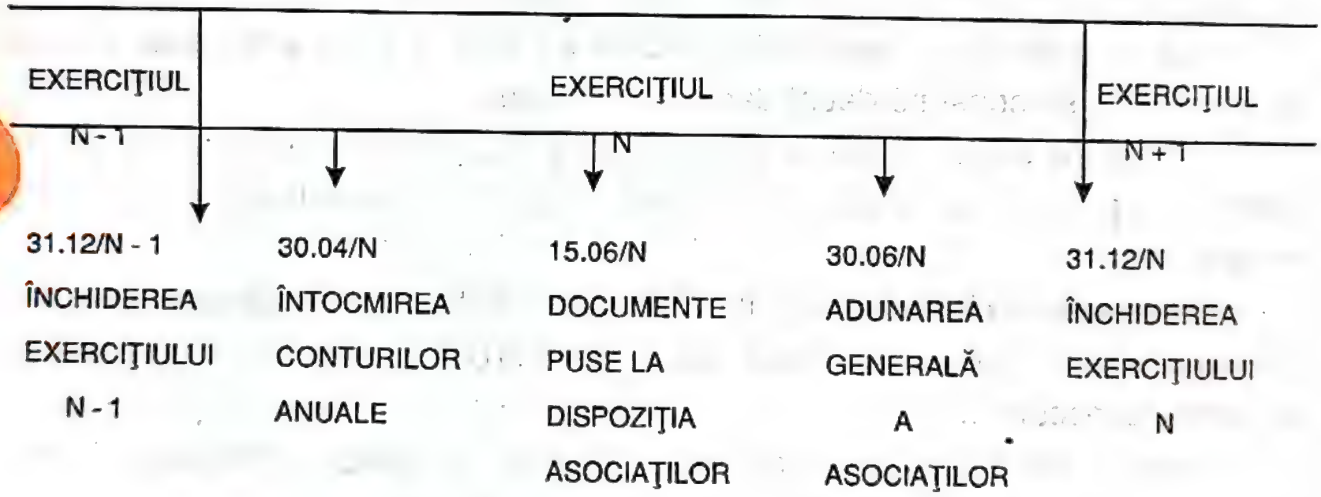

3) **Continuitatea exploatării nu este asigurată:**

Atunci când întreprinderea nu poate să continue exploatarea fie din intenţia sa, fie din obligaţie, convenţia contabilă de continuitate trebuie să fie abandonată: conturile anuale sunt prezentate **în valori lichidative.** O astfel de prezentare este relativ **rară,** deoarece trebuie să existe o **cvasicertitudine** asupra încetării activităţii. O dată asigurată o atare certitudine, **numai valorile lichidative** (chiar dacă ele sunt estimate sau aproximate, datorită dificultăţilor de determinare) **pot oferi o imagine fidelă asupra situaţiei financiare, patrimoniului şi rezultatului întreprinderii.**

Principalele **efecte ale abandonului convenţiei contabile de continuitate** se referă la următoarele aspecte:

• **Efecte asupra celorlalte postulate şi principii contabile:**

Scanned with OKEN Scanner

- **permanenţa metodelor** nu mai este aplicată, deoarece valorile lichidative sunt, cel mai adesea, diferite de costurile istorice, precum şi din necesitatea înregistrării activelor şi pasivelor latente, generate direct de încetarea activităţii.

- **independenţa exerciţiilor** nu mai este nici ea aplicată, deoarece trebuie pus în evidenţă ansamblul de evenimente viitoare iminente: concedierea, impozitele generate de lichidarea întreprinderii, abandonarea contractelor etc.

- **regula (principiul) prudenţei** continuă să fie respectată, dar cu un **amendament:** dacă ea se dovedeşte necesară pentru aprecierea datoriilor şi cheltuielilor, precum şi pentru determinarea plusurilor de valoare eventuale, aplicarea ei este **atenuată, deoarece aceste plusuri de valoare trebuie contabilizate.**

• Efecte asupra evaluării activelor şi pasivelor:

- **principiul costurilor istorice** este abandonat: elementele de **activ** sunt constatate la valoarea lor de realizare, în timp ce **pasivele** sunt luate în calcul la valoarea actuală, ţinând cont de datele de exigibilitate, adesea modificate.

- **regula (principiul) prudenţei trebuie să stea la baza evaluării:** un plus de valoare nu se constată decât dacă el este sigur.

- **limitarea sumei valorii lichidative a fiecărui element la valoarea lichidativă globală** poate să se impună atunci când se procedează la o lichidare globală.

• **Efecte asupra informaţiei contabile:** anexa trebuie să menţioneze principiile şi metodele reţinute: (i) pentru evaluarea activelor şi datoriilor; (ii) pentru aprecierea ansamblului riscurilor.

Ea relevă, totodată, motivele abandonării anumitor principii generale şi influenţa acestui abandon asupra prezentării şi evaluării conturilor anuale.

Repere privind evaluarea în condiţii lichidative

Pentru o mai bună clarificare a evaluării în condiţii lichidative, vom contrapune reperele acestei evaluări cu expresiile corespondente, în costuri istorice.

POSTURI, RUBRICI SAU MASE PATRIMONIALE (BILANŢIERE)	COST ISTORIC	VALORI LICHIDATIVE
- Cheltuieli de constituire	Amortizare sistematică pe o durată de maximum cinci ani	Constatarea imediată la pierderi (înregistrare în conturile de cheltuieli)
- Cheltuieli de cercetare şi de dezvoltare	Amortizare sistematică pe o durată de maximum cinci ani	Constatarea imediată la pierderi (înregistrare în cheltuieli) sau valoarea de realizare, dacă există cumpărători

Scanned with OKEN Scanner

POSTURI, RUBRICI SAU MASE PATRIMONIALE (BILANŢIERE)	COST ISTORIC	VALORI LICHIDATIVE
- Alte imobilizări necorporale	Costul de achiziţie. Provizion pentru depreciere, în caz de diminuare de valoare Amortisment pentru depreciere, în funcţie de durata de utilizare	Valoarea actuală. O prudenţă maximă este necesară atunci când nu există promisiunea de vânzare, deoarece valoarea acestor active depinde,adesea, de capacitatea întreprinderii de a se dezvolta şi de a realiza profituri, ceea ce nu corespunde deloc acestei situaţii
- Imobilizări corporale	Costul de achiziţie (eventual reevaluat) sau de producţie. Amortisment pentru depreciere, în funcţie de durata de viaţă	Valoarea actuală, determinată prin referinţă la o valoare de piaţă sau de expertiză sau valoarea rezultată dintr-o promisiune de vânzare
- Titluri de participare	Costul de achiziţie (reevaluat, dacă este cazul). Provizion pentru a aduce costul de achiziţie la valoarea de utilitate, dacă este cazul	Valoarea de realizare care poate fi inferioară valorii de utilitate
- Stocuri şi producţie în curs	Costul de achiziţie sau de producţie. Provizion pentru a aduce stocul la valoarea probabilă de realizare, dacă ea este inferioară	Valoarea de realizare adesea inferioară valorii nete contabile. O atenţie specială trebuie să fie acordată producţiei neterminate, a cărei valoare poate fi nulă, dacă nu există posibilitatea vânzării în aceeaşi stare. Pot fi necesare provizioane complementare pentru contractele de lungă durată
- Alte valori realizabile (creanţe)	Valoarea nominală. Provizion în funcţie de riscurile de încasare	Pot fi necesare provizioane complementare. Conturile de regularizare sunt imediat virate la cheltuielile exerciţiului
- Titlurile de plasament	Costul de achiziţie. Provizion în situaţia în care cursul bursier sau de realizare devine inferior costului de achiziţie	Cursul bursier sau valoarea probabilă de negociere pentru titlurile necotate

Scanned with OKEN Scanner

POSTURI, RUBRICI SAU MASE PATRIMONIALE (BILANŢIERE)	COST ISTORIC	VALORI LICHIDATIVE
- Datoriile	Valoarea nominală.	Pasivul va trebui să ţină cont de toate costurile de exploatare, până la încetarea activităţii, şi de toate datoriile cauzate de încetarea activităţii. O atenţie particulară trebuie acordată: - sistării contractelor în curs, care antrenează penalizări; - pasivului fiscal: impozitele directe şi indirecte rezultate din lichidare, luarea în consideraţie a pasivului fiscal latent (provizioane reglementate); - subvenţiilor pentru investiţii de virat la rezultate; - indemnizaţiilor, în caz de desfacere a contractului de muncă.

e) **Incidenţe privind certificarea conturilor anuale**

În mod normal, cenzorul (sau auditorul) se asigură că documentele de sinteză au fost întocmite prin respectarea convenţiei contabile de bază privind continuitatea activităţii. De asemenea, el nu are obligaţia să demonstreze sau să verifice dacă este asigurată continuitatea activităţii. În schimb, atunci, când continuitatea este incertă sau compromisă în mod definitiv, el examinează măsura în care consecinţele contabile au ţinut cont de principiile contabile.

Verdictul dat de cenzor (sau auditor) poate să fie diferit. Variantele verdictului sunt redate în cele ce urmează:

Continuitatea activităţii		**Incidenţe asupra certificării conturilor de către cenzori (sau auditori)**
Asigurată		**Certificare**
Nesigură	Dependentă de realizarea anumitor condiţii	a) Dacă elementele probante sunt obţinute de cenzor (sau auditor): **Certificare** b) Dacă elementele probante nu sunt obţinute de cenzor (sau auditor); **Certificare cu rezerve (pentru incertitudine)**
	Compromisă	**Certificare cu rezerve (pentru incertitudine)**

Scanned with OKEN Scanner

Continuitatea activităţii		Incidenţe asupra certificării conturilor de către cenzori (sau auditori)
Asigurată		Certificare
Neasigurată	Incidenţă măsurabilă	a) Conturile anuale sunt întocmite în valori lichidative: **Certificare (cu observaţie)** b) **Conturile anuale nu sunt întocmite în valori lichidative:** - Impact semnificativ: **Certificare cu rezerve sau refuz de certificare (pentru dezacord)** - Impact nesemnificativ: **Certificare (cu observaţie)**
	Incidenţă nemăsurabilă	**Refuz de certificare (pentru incertitudine)**

Exemple:

a) **Evaluări bazate pe ipoteza continuităţii exploatării**

Exemplul 1: Imobilizare amortizabilă

Societatea comercială „ALFA" pune în funcţiune, la 1 septembrie 19N, un strung al cărui cost de achiziţie este de 24.000.000 lei. Utilajul este utilizat în activitatea de bază (de exploatare) a societăţii. Durata de viaţă este de cinci ani.

• Fixarea planului de amortizare:

Dacă se alege amortizarea liniară, **amortizarea anuală** va fi de:

24.000.000 lei • (1/5 ani) = 4.800.000 lei

În bilanţul de la 31 decembrie 19N, strungul va figura pentru suma de:

24.000.000 lei - 4.800.000 lei • (4 luni/12 luni) = 22.400.000 lei

Această valoare de 22.400.000 lei nu are semnificaţie decât în situaţia în care se consideră continuarea exploatării pe un orizont economic de cel puţin 5 ani.

• Valoarea de inventar: valoarea de utilitate.

Exemplul 2: Stocuri şi comenzi în curs de execuţie:

Evaluarea stocurilor de materiale, mărfuri, dar mai ales de produse finite şi de producţie neterminată, depinde foarte mult de ipoteza de continuitate.

Dacă valoarea de inventar a unui stoc de materii prime, cu probabilitate mare,

Scanned with OKEN Scanner

nu este diferită de valoarea de intrare, cea a produselor finite şi, mai ales, a producţiei neterminate nu pot fi menţinute la nivelul costului de producţie decât în ipoteza continuităţii exploatării.

b) **Evaluări în cazul necontinuităţii exploatării**

Dacă ipoteza continuităţii este infirmată la inventar (necontinuitate sigură sau foarte probabilă), atunci trebuie reţinute baze **realiste** de **evaluare** şi de **prezentare** a documentelor de sinteză: fie lichidarea totală a întreprinderii, fie cesiunea totală a acesteia, fie abandonul parţial al activităţilor, însoţit de revânzarea diferitelor elemente de activ etc. În felul acesta, corolarul continuităţii exploatării - necontinuitatea - face apel la **judecata** conducerii întreprinderii şi a cenzorului (auditorului) privind evoluţia viitoare a întreprinderii.

Exemplul 1: Imobilizare amortizabilă:

Dacă la 31 decembrie 19N, sectorul de activitate din care face parte societatea „ALFA" se confruntă cu o acută perioadă de criză, întreprinderea se poate găsi în situaţia de neutilizare a strungului, caz în care poate să vizeze revânzarea lui:

- dacă întreprinderea dezvoltă o singură activitate, ea se poate găsi, în contextul de criză, în situaţia de lichidare pe termen scurt; evaluarea utilajului se va baza pe o **valoare probabilă de realizare** a bunului pe termen scurt (de exemplu, 800.000 lei);
- dacă însă întreprinderea dezvoltă mai multe activităţi, ea nu se mai găseşte în ipoteza de lichidare, ci în una de revânzare a activului, ceea ce permite ca, într-un termen mai scurt, să poată obţine un preţ convenabil (de exemplu, 1.600.000 lei).

Exemplul 2: Stocuri şi comenzi în curs de execuţie:

- În cazul lichidării întreprinderii: valori lichidative ale stocurilor şi comenzilor în curs de execuţie (valoarea eventualelor stocuri de producţie neterminată este cvasinulă).
- În cazul cesiunii întreprinderii: valori superioare valorilor lichidative, deoarece terţul care a preluat întreprinderea reia activitatea acesteia.
- În cazul abandonului unei activităţi: valoarea probabilă de realizare (foarte mică în cazul producţiei neterminate).

Cu excepţia unor situaţii particulare, deoarece în aceste cazuri trebuie ţinut cont şi de principiul prudenţei, valorile reţinute trebuie să fie net inferioare valorilor contabile.

În concluzie, importanţa postulatului continuităţii este foarte mare, deoarece el condiţionează majoritatea celorlalte postulate şi principii, în special cele legate

Scanned with OKEN Scanner

de evaluarea conturilor.

Rolul acestui postulat a crescut în mod considerabil în ultimii ani, o dată cu evoluţia contabilităţii de la o concepţie dominant juridico-patrimonială la o concepţie (mai) economică.

Evaluările şi previziunile în contabilitate solicită o bază explicită şi stabilă, în pofida convenţionalităţii sale. Împărţirea exploatării în exerciţii se poate face numai atunci când, anticipând viitorul, activitatea tinde să se desfăşoare în aceleaşi condiţii ca în prezent şi până la un orizont destul de îndepărtat, astfel încât proiectele actuale să fie încheiate.

Din aplicarea postulatului continuităţii exploatării, decurg două alte postulate, legate între ele: periodicitatea şi independenţa exerciţiilor.

4.4.1.2.2. Postulatul periodicităţii

Dacă se presupune că ipoteza de continuitate este verificată, este necesar să se calculeze rezultatele operaţiilor pentru o perioadă dată şi să se evalueze patrimoniul la sfârşitul acestei perioade.

În contabilitate, timpul este împărţit în perioade succesive, de durată egală, numite exerciţii, la sfârşitul cărora se evaluează situaţia financiară a întreprinderii (patrimoniul său) şi se determină rezultatul activităţilor.

Având o durată, în general, de douăsprezece luni, exerciţiul contabil este un decupaj temporal **arbitrar** al vieţii întreprinderilor, procesele lor de activitate fiind continue sau ascultând de alte periodizări.

Acum câteva secole, mai ales în perioada de înflorire a republicilor italiene, se practica însă o **contabilitate de operaţie.** Expediţia realizată de o navă reprezenta o operaţie. Aceasta presupunea: încărcarea navei cu produse manufacturate, călătoria în Indii, vânzarea mărfurilor transportate, reîncărcarea navei cu mirodenii, reîntoarcerea în Europa, vânzarea colonialelor. La sfârşitul călătoriei se stabilea rezultatul expediţiei care se împărţea între armator şi echipaj. **Unitatea de timp, conform căreia se măsura activitatea, era operaţia** (de multe ori, cu o durată care depăşea limita unui an) şi **nu exerciţiul.** În acele timpuri, se practica, fără să fie recunoscută ca atare, o contabilitate de gestiune. În fapt, **contabilitatea de gestiune a precedat contabilitatea financiară.**

În multe ţări, contabilitatea de operaţie este întâlnită şi în zilele noastre, în

Scanned with OKEN Scanner

cazul operaţiilor individualizabile de lungă durată: lucrările publice, construcţiile, activitatea cinematografică.

O dată cu dezvoltarea societăţilor industriale şi a creşterii rolului întreprinderii în sistemul economic, se multiplică interesul terţilor faţă de bunul mers al acesteia. În acest sens:

- asociaţii doresc să perceapă, în mod regulat, dividendul (venitul capitalului lor);
- administraţia fiscală consideră că materia impozabilă (în cazul de faţă, beneficiul) trebuie să fie determinată la intervale regulate;
- statisticile şi contabilitatea macroeconomică doresc „materia primă" informaţională pentru stabilirea marilor agregate (valoarea adăugată, autofinanţarea, investiţiile etc.), solicitate de construirea şi analiza modelelor de funcţionare economică a unei ţări;
- creditorii, la rândul lor, apreciază că o informaţie financiară, cu o anumită frecvenţă, este o garanţie legitimă a încrederii lor faţă de întreprindere.

De aici, apare necesitatea periodizării măsurării patrimoniului şi rezultatului, durata cel mai des evocată fiind anualitatea exerciţiului financiar.

Din cele de mai sus, se deduce că sporirea complexităţii întreprinderilor şi creşterea cerinţelor informaţionale ale utilizatorilor au condus la o determinare periodică a rezultatului şi deci la practicarea unei **contabilităţi de exerciţiu** (care, din motive juridice şi fiscale, are o durată de un an). Altfel spus, necesitatea calculului variaţiei trezoreriei, ca şi a cunoaşterii poziţiei întreprinderii faţă de terţi au generat, în cadrul inventarului periodic al patrimoniului global, măsurarea simultană a activului şi pasivului.

Nevoia de a măsura patrimoniul, deci structura întreprinderii, şi rezultatul, cu alte cuvinte performanţa acesteia, devine o sarcină cu o anumită regularitate. Pentru a realiza această măsurare, există două posibilităţi:

- întreprinderea să fie lăsată să îşi definească normele;
- reglementarea evaluării patrimoniului şi determinării rezultatului să se încredinţeze unei autorităţi de tutelă şi/sau statului.

Necesitatea asigurării intangibilităţii patrimoniului justifică intervenţia legiuitorului, pentru a se evita ca persoanele care asigură conducerea întreprinderii:

- să manipuleze valoarea bunurilor care aparţin proprietarilor întreprinderii, prin practicarea de evaluări hazardate;
- să ducă în eroare creditorii, prin distribuirea de dividende fictive; o astfel de

Scanned with OKEN Scanner

practică aduce după sine sărăcirea întreprinderii, prin reducerea substanţei acesteia (decapitalizarea ei) şi deci a gajului creditorilor.

Şi în ceea ce priveşte ţara noastră, reglementările contabile prevăd, în mod explicit, anualitatea exerciţiului financiar. Am putea afirma că experienţa trecută, bazată pe un sistem monist în care, din punct de vedere gestionar, exerciţiul era lunar (a se vedea şi procesul de calculaţie a costurilor), iar documentele de sinteză se întocmeau trimestrial şi anual, a creat o varietate de imagini temporale privind exerciţiul financiar.

Astăzi, din motive mai mult fiscale şi mai puţin economice şi contabile, se susţine ideea unor exerciţii inferioare, ca durată, unui an. Se pierde din vedere faptul că un rezultat stabilit lunar şi/sau trimestrial este expus unor riscuri evidente de a fi un rezultat necredibil. Ce poate să reprezinte un **rezultat intermediar care nu a luat în calcul cheltuielile şi veniturile generate de aplicarea principiului prudenţei şi al independenţei exerciţiilor,** principii care, oricum, nu pot fi aplicate la intervale scurte de timp? Cum se justifică impozitările şi repartizările profitului, în prima parte a anului, în situaţia în care se constată, ulterior, că **nu se asigură continuitatea exploatării?**

Nu negăm necesitatea alimentării la intervale mai scurte de timp a bugetului statului. Mai mult, am putea fi de acord şi cu distribuirea unor sume în contul dividendelor[1]. Dar acestea ar trebui să îmbrace forma unor avansuri (creanţe ale întreprinderii), **pe baza conturilor previzionale**, şi nicidecum cea a unor datorii certe faţă de buget şi asociaţi.

4.4.1.2.3. Postulatul independenţei, autonomiei sau specializării exerciţiilor

Se vorbeşte, de asemenea, despre „separarea exerciţiilor", de cezură sau de decupare. Din snobism sau slăbiciune de limbaj, unii folosesc termenul englez „cut off".

Prin natura ei, viaţa întreprinderii este continuă. Din lipsa unor instrumente de măsură care să opereze, ele însele, de manieră continuă, a trebuit să se recurgă la împărţirea timpului în perioade, să se efectueze măsurătorile în mod discontinuu. Modul de împărţire nu este totdeauna indiferent. Chiar dacă viaţa întreprinderilor

[1] În ţara noastră, normele legale interzic acordarea de dividende, inclusiv sub formă de avansuri, din beneficii fictive sau în cazul lipsei bilanţului contabil.

Scanned with OKEN Scanner

nu se opreşte, multe dintre ele au ritmuri proprii, cicluri, timpuri de respiraţie, care nu corespund obligatoriu anului civil. De alegerea datei decupării timpului poate să depindă, în bună parte, calitatea măsurătorilor efectuate.

Maniera cea mai precisă de măsurare a rezultatelor activităţii unei întreprinderi este de a amâna operaţia până în momentul unei eventuale lichidări a acesteia. Totodată, lumea afacerilor, guvernele, investitorii şi celelalte grupuri de utilizatori nu pot să aştepte o perioadă nedefinită pentru a dispune de o astfel de informaţie. Şi aceasta, cu atât mai mult cu cât, am văzut anterior, s-a postulat continuitatea exploatării şi s-a afirmat că diferiţii utilizatori vor să cunoască, periodic, rezultatele activităţii. Aceste restricţii obligă întreprinderile să publice informaţiile financiare la intervale regulate.

Regulamentul contabil românesc precizează că „principiul independenţei exerciţiilor presupune delimitarea în timp a veniturilor şi cheltuielilor, aferente activităţii unităţii patrimoniale, pe măsura angajării acestora şi trecerii lor la rezultatul exerciţiului la care se referă". Dincolo de echivocul expresiei „delimitarea în timp a veniturilor şi cheltuielilor... pe măsura angajării acestora", enunţul acestui postulat/principiu nu este însoţit de comentarii asupra mecanismelor (şi consecinţelor) acţiunii sale şi asupra relaţiilor în care se găseşte cu celelalte principii.

Într-o legătură strânsă cu postulatul periodicităţii, independenţa exerciţiilor solicită decuparea activităţii unei întreprinderi, inclusiv a prelucrării contabile, în perioade numite exerciţii. Sunt cazuri în care întreprinderile îşi fixează bornele exerciţiului contabil în mod arbitrar, ceea ce poate conduce la compromiterea independenţei reale (de exemplu, închiderea exerciţiului la 31 decembrie de către o întreprindere de turism alpin, adică în plin sezon).

Postulatul independenţei exerciţiilor a condus pe contabili să formuleze principii de conectare a cheltuielilor de exploatare la veniturile din exploatare şi de constatare (recunoaştere) a veniturilor din exploatare. Aceste două principii vor fi analizate ulterior.

Cu cât perioada financiară, reţinută de întreprindere, este mai scurtă, cu atât este mai dificil să se decupeze sau să se măsoare cu exactitate veniturile, cheltuielile, activul şi pasivul. O perioadă scurtă necesită estimări şi reportări mai multe, ceea ce conduce la judecăţi subiective mai numeroase. Atunci când exerciţiul este reprezentat de o perioadă scurtă, aplicarea principiilor conectării cheltuielilor la venituri şi al recunoaşterii veniturilor devine mai dificilă. Cu alte cuvinte, nivelul de precizie al rezultatelor exploatării descreşte o dată cu scurtarea perioadei financiare

Scanned with OKEN Scanner

reţinute. Problemele de repartizare fac ca rezultatele lunare să fie, de obicei, mai puţin fiabile decât rezultatele trimestriale şi cu atât mai mult, decât cele anuale. Această problemă ilustrează foarte clar necesitatea compromisului între fiabilitate şi rapiditatea publicării informaţiei contabile. Investitorii ar dori şi ar cere ca informaţia să fie prelucrată şi difuzată cât se poate de repede; în acelaşi timp, cu cât ea este publicată mai repede, cu atât riscă să comporte erori.

În mod teoretic, ar trebui să se opteze pentru un exerciţiu financiar egal cu durata ciclului de exploatare normală a întreprinderii. Pentru o întreprindere cu activitate de producţie, o atare perioadă acoperă momentul în care aceasta cumpără materia primă, o converteşte în produse finite, vinde produsele finite şi încasează contravaloarea lor. Totuşi, alegerea duratei ciclului de exploatare ca exerciţiu financiar comportă anumite inconveniente:

- dificultatea determinării cu o precizie convenabilă a duratei ciclului de exploatare normală a întreprinderii;
- durata ciclului de exploatare s-ar putea dovedi, în anumite cazuri, prea lungă sau prea scurtă pentru măsurarea rezultatelor din exploatarea întreprinderii;
- adesea, durata ciclului de exploatare ar fi diferită de la o întreprindere la alta, îngreunându-se astfel comparaţiile între întreprinderi;
- cele mai multe organisme dotate cu putere reglementară recunosc numai anul civil ca perioadă financiară oficială pentru întocmirea diferitelor rapoarte (documente de sinteză).

Un exerciţiu financiar oficial de 12 luni este o perioadă destul de lungă pentru a se evita fluctuaţiile temporare şi sezoniere şi pentru a reflecta efectele majorităţii activităţilor economice.

Trecerea de la conceptele de încasări şi plăţi (contabilitate de casă) la cele de venituri şi cheltuieli a permis, istoric, decantarea postulatului independenţei exerciţiilor. Astăzi, el este prezent în reglementările contabile ale majorităţii ţărilor, ca şi în normele contabile de valoare europeană şi internaţională. Directiva a IV-a precizează că: „trebuie să se ţină cont de cheltuielile şi veniturile aferente exerciţiului la care conturile se raportează, fără a lua în considerare data plăţii sau încasării acestor cheltuieli sau venituri". La rândul lor, normele internaţionale menţionează în legătură cu convenţia de bază (n.a.: postulatul) specializării exerciţiilor: „Veniturile şi cheltuielile sunt contabilizate pe măsură ce veniturile au fost obţinute, iar cheltuielile, angajate (şi nu cu ocazia încasării lor sau plăţii lor) şi înregistrate

Scanned with OKEN Scanner

în situaţiile financiare ale exerciţiului vizat".

Din aplicarea postulatul independenţei exerciţiilor rezultă 6 consecinţe. Regulamentul nostru contabil face referire numai la o parte din aceste consecinţe.

Prima consecinţă: practicarea unei **contabilităţi de angajamente,** ceea ce presupune înregistrarea creanţelor şi datoriilor cu ocazia naşterii lor şi nu a încasării/ plăţii acestora.

A doua consecinţă: utilizarea conturilor de regularizare, care, în contextul noului sistem contabil românesc, au îmbrăcat forme de:

- cheltuieli constatate în avans şi venituri constatate în avans;
- diferenţe de conversie-activ şi diferenţe de conversie-pasiv;
- cheltuieli de plătit şi venituri de primit.

A treia consecinţă: necesitatea calculului amortizărilor şi provizioanelor la sfârşitul fiecărui exerciţiu, fără de care obiectivul decupării în timp a activităţii nu şi-ar atinge finalitatea.

A patra consecinţă: menţionarea în anexă a cheltuielilor şi veniturilor privind exerciţiile anterioare.

A cincea consecinţă: contabilizarea unor evenimente posterioare închiderii exerciţiului dar anterioare închiderii conturilor.

O astfel de contabilizare se impune atunci când respectivele evenimente au consecinţe **semnificative** asupra patrimoniului şi rezultatului şi când au o legătură de **cauzalitate directă** cu situaţia financiară şi performanţele exerciţiului încheiat.

De exemplu, dacă în luna ianuarie a exerciţiului N + 1 se constată o situaţie financiară precară a unui client al întreprinderii, ponderea lui în totalul creanţelor fiind semnificativă, contabilitatea trebuie să înregistreze provizionul corespunzător clientului respectiv, în numele exerciţiului încheiat (N).

A şasea consecinţă: evidenţierea evenimentelor posterioare închiderii conturilor, evenimente care nu au o legătură de cauzalitate directă cu patrimoniul şi rezultatul exerciţiului încheiat, dar au o incidenţă destul de gravă asupra situaţiei întreprinderii. Modalitatea lor de evidenţiere este **precizarea evenimentelor şi a consecinţelor acestora în anexă şi raportul de gestiune.**

Soluţiile prevăzute pentru consecinţele a cincea şi a şasea sunt specifice normelor franceze.

Evenimentele posterioare închiderii exerciţiului fac, de asemenea, obiectul prelucrărilor prevăzute de norma internaţională nr. 10 (IAS 10): „Eventualităţi şi evenimente posterioare închiderii exerciţiului".

Scanned with OKEN Scanner

Conform IAS 10, printre aceste evenimente, trebuie să fie distinse:

- cele care oferă informaţii suplimentare referitoare la circumstanţele care existau la data închiderii exerciţiului;

- cele care relevă circumstanţe noi, apărute după data închiderii exerciţiului.

Evenimentele din prima categorie trebuie să fie înregistrate cu ocazia evaluării activelor şi datoriilor întreprinderii. De exemplu, falimentul unui client, după data închiderii, justifică înregistrarea unui provizion pentru deprecierea creanţelor la această dată.

În schimb, evenimentele din a doua categorie nu trebuie să fie înregistrate. De exemplu, o scădere a cursurilor unor titluri, produsă între data închiderii exerciţiului şi data aprobării conturilor anuale, este, în principiu, un eveniment fără incidenţă asupra evaluării acestor titluri la închidere. Totuşi, atunci când aceste evenimente au o importanţă relativă (semnificativă), astfel încât absenţa informaţiilor ar conduce utilizatorii conturilor anuale la evaluări incorecte şi, deci, la decizii nefundamentate, trebuie să se procedeze la o menţiune în anexă (de exemplu, distrugerea accidentală a unei unităţi de producţie importante).

În mod excepţional, atunci când evenimentele din a doua categorie sunt de natură să repună în cauză continuitatea ansamblului întreprinderii sau unei părţi din aceasta, ele trebuie să afecteze evaluarea activelor şi datoriilor, chiar dacă au apărut după data închiderii exerciţiului. De exemplu, o întreprindere îşi închide conturile sale la 31 decembrie. În cursul lunii februarie, anul următor, se produce un incendiu la întregul său potenţial de producţie. În condiţiile în care întreprinderea nu este asigurată, ea va fi obligată să intre în lichidare judiciară. La data producerii incendiului, conturile anuale ale exerciţiului precedent nu fuseseră încă aprobate de consiliul de administraţie. În mod evident, continuitatea întreprinderii nu mai este asigurată. Activele sale vor fi prezentate în bilanţ, în valori lichidative, cu toate că evenimentul în cauză este unul posterior datei de închidere a exerciţiului.

Norma internaţională nr. 10 mai prevede o dispoziţie specială, în legătură cu dividendele care sunt propuse şi anunţate, între data închiderii şi aprobarea conturilor anuale. Într-o atare situaţie, dividendele sunt fie provizionate, fie menţionate în anexă.

Sintetizând, se poate afirma că principiul independenţei exerciţiilor „personalizează" fiecare exercitiu, în raport cu cel anterior şi cu cel care urmează. În cazul in care veniturile şi cheltuielile generate într-un exerciţiu vizează exerciţiul următor, se consideră că acestea sunt datorii şi creanţe ale exerciţiului în curs, vizavi de exerciţiul următor.

Scanned with OKEN Scanner

Aplicarea corectă a postulatului independenţei exerciţiilor ridică numeroase probleme teoretice şi practice. Cunoaşterea acestor probleme este importantă atât pentru producătorul de conturi, cât şi pentru auditori. Nuanţele acestei aplicări nu sunt bine cunoscute şi, deci, nu sunt bine conturate, în mediul contabil românesc. Ele rămân, în primul rând, o sarcină a normalizatorilor contabili. În cele ce urmează, vom valorifica experienţa franceză regăsită în documentaţia unei reputate societăţi de expertiză contabilă şi de audit din Paris[1]. Analiza conţinutului postulatului presupune clarificarea următoarelor aspecte:

- afectarea cheltuielilor şi datoriilor la exerciţiul curent;
- afectarea veniturilor şi creanţelor la exerciţiul curent;
- conectarea cheltuielilor la venituri;
- afectarea pierderilor şi profiturilor la exerciţiul curent;
- evenimente posterioare închiderii exerciţiului.

A) Afectarea cheltuielilor şi datoriilor la exerciţiul curent

Criteriile de contabilizare a cheltuielilor şi datoriilor, deşi distincte, sunt legate între ele, deoarece, în principiu, datoriile reprezintă contrapartida cheltuielilor.

1. Afectarea datoriilor

• **Cazul general:** datoria trebuie să fie constatată în momentul transferului de proprietate a bunului sau în cel al efectuării prestaţiei de către terţi.

• **Cazuri particulare în legătură cu data din factura furnizorului:** în practica franceză sunt întâlnite două cazuri frecvente:

- livrarea completă a bunurilor sau prestarea completă a serviciilor în exerciţiul N şi facturarea lor în N + 1;
- o livrare parţială a bunurilor sau o prestare parţială a serviciilor în exerciţiul N care face posibilă o utilizare a acestora înainte de apariţia obligaţiei de a plăti în N + 1.

În ambele cazuri, se va constata o cheltuială în contrapartida unei cheltuieli de plătit (datorii provizionate), sub forma „furnizorilor-facturi nesosite".

Remarcă: Doctrina şi practica românească sunt relativ diferite de experienţa franceză. În timp ce în contabilitatea franceză cheltuielile sunt recunoscute concomitent cu datoria, sub forma „cumpărărilor", noul sistem contabil românesc, în virtutea soluţiei vechiului sistem şi din raţiuni fiscale, în cazul inventarului permanent, recunoaşte stocurile (în cazul bunurilor) ca element a cărui contrapartidă sunt datoriile. Ca atare,

[1] Guérard Viala, actualmente Guérard-Mazars.

Scanned with OKEN Scanner

cheltuiala este recunoscută în momentul consumului (ieşirii) stocurilor.

Datoriile provizionate sunt datorii potenţiale, evaluate la închiderea conturilor, în mod clar precizate în privinţa obiectului lor, dar a căror scadenţă sau mărime este nesigură. Ele au vocaţia ireversibilă de a se transforma ulterior în datorii.

În realitate, datoria provizionată şi cheltuiala de plătit sunt noţiuni foarte apropiate, dar care nu se confundă integral. Datoriile provizionate necesită o evaluare, mărimea lor nefiind cunoscută cu exactitate, în timp ce mărimea cheltuielilor de plătit poate fi cunoscută cu certitudine.

Planul de conturi utilizat în ţara noastră a reţinut câteva conturi care reflectă cheltuieli de plătit: 168 „Dobânzi aferente împrumuturilor şi datoriilor asimilate"; 408 „Furnizori - facturi nesosite"; 4281 „Alte datorii în legătură cu personalul; 5186 „Dobânzi de plătit".

Dar funcţiunea acestor conturi trădează, în unele cazuri, confuzia între categoriile de „cheltuieli de plătit" şi „datorii obişnuite".

De altfel, respectând logica planului de conturi utilizat în Franţa, care ne-a inspirat în procesul de reformă, ar fi trebuit ca şi alte conturi, precum 4381 „Alte datorii sociale" şi 4481 „Alte datorii faţă de bugetul statului", să fie afectate categoriei patrimoniale „cheltuieli de plătit".

Toate aceste aspecte probează deficienţe conceptuale în arhitectura sistemului nostru contabil.

2. **Afectarea cheltuielilor**

Conform teoriei şi uzanţelor franceze, criteriul de afectare a unei cheltuieli la un exerciţiu dat trebuie să fie căutat în legătura care există între această cheltuială şi operaţiile exerciţiului, astfel încât:

- cheltuielile trebuie să fie contabilizate în exerciţiul livrării bunurilor sau prestării serviciilor;
- cheltuielile încă neconsumate trebuie să fie reportate asupra perioadelor următoare.

Se deduc, în consecinţă, două stadii tradiţionale privind contabilizarea cheltuielilor:

- contabilizarea facturilor, pe măsura sosirii lor de la furnizor (este momentul în care se recunoaşte cheltuiala);
- regularizarea acestei prime contabilizări, pentru **a se ajusta** consumurile

Scanned with OKEN Scanner

efective şi, deci, mărimea cheltuielilor (o atare operaţie are loc la inventar şi presupune intervenţia unui cont de variaţie a stocurilor).

Atunci când cheltuiala a fost consumată în timpul exerciţiului (consumul de materiale; vânzarea mărfurilor), iar datoria nu este sigură la închiderea acestuia, ea va fi cuprinsă în cheltuielile exerciţiului, prin creditul contului 408 „Furnizori - facturi nesosite".

Cheltuielile contabilizate (ca urmare a cumpărărilor) şi neconsumate (materiale neconsumate, mărfuri nevândute încă până la sfârşitul exerciţiului) sunt regularizate prin virare la stocuri, cheltuieli constatate în avans şi imobilizări, după caz. Dimpotrivă, conform **regulamentului contabil românesc,** cheltuiala este recunoscută în momentul consumului (ieşirii bunurilor din depozit), în contrapartidă fiind conturile de stocuri. Cheltuiala exerciţiului este dată de suma acestor cheltuieli consumate. Opţiunea românească, deşi corectă sub aspect conceptual şi procedural, intră într-o relativă contradicţie cu viziunea externă a contabilităţii financiare şi cu deschiderea ei către macroeconomie.

B) **Afectarea veniturilor şi a creanţelor la exerciţiul curent**

1. **Înregistrarea creanţelor**

Creanţele sunt înregistrate atunci când ele sunt certe. În privinţa esenţei şi a mărimii ei, o creanţă este certă cu ocazia transferului de proprietate, pentru vânzările de bunuri, sau a realizării, în cazul prestărilor de servicii.

Doctrina franceză atrage atenţia că nu trebuie confundate **creanţele incerte** (care nu trebuie să fie contabilizate) cu **creanţele dubioase** (care sunt sigure, din punct de vedere al esenţei lor, dar a căror recuperare (încasare) este îndoielnică). În contabilitatea franceză, operează contul 416 „Clienţi dubioşi şi litigioşi". Dimpotrivă, în regulamentul contabil românesc, se face o confuzie terminologică, din moment ce articolul 78 afirmă „creanţele **incerte se înregistrează** distinct în contabilitate", iar contului 416 „Clienţi incerţi" i se atribuie un conţinut economic complex, deci discutabil, de a evidenţia clienţii incerţi, cât şi cei rău platnici, dubioşi sau aflaţi în litigiu.

2. **Înregistrarea vânzărilor**

• Principiu: vânzările sunt contabilizate cu ocazia transferului de proprietate a cărui dată este definită prin condiţiile generale de vânzare. Cu excepţia unei stipulări contrare, transferul de proprietate are loc cu ocazia **livrării.**

Remarcă: livrarea este necesară pentru a antrena transferul bunului, dar o

Scanned with OKEN Scanner

livrare poate avea loc şi fără transfer de proprietate: este cazul operaţiilor de „închiriere-vânzare".

• Impactul transportului asupra transferului de proprietate

Transferul proprietăţii, cu alte cuvinte, înregistrarea contabilă a vânzării, are loc în momente diferite, în funcţie de condiţiile de vânzare:

- vânzare la punctul de plecare: cu ocazia ieşirii din depozitul vânzătorului, transportul fiind în sarcina şi pe riscul cumpărătorului;
- vânzare ex works: bunul este pus la dispoziţia cumpărătorului în unul din punctele producţiei (uzinei);
- vânzare franco: după transport sau o parte a transportului; de exemplu, „franco frontieră vămuit": transferul de proprietate are loc în ţara cumpărătorului;
- vânzare FOR/FOT (franco vagon): remiterea bunului are loc în momentul transportului pe calea ferată;
- vânzare CAF/CIF (cost, asigurare, navlu): după încărcare;
- vânzare FOB (franco bord): după încărcare;
- vânzare FAS (franco navă): înainte de încărcare.

3. Înregistrarea serviciilor

În principiu, serviciile sunt contabilizate atunci când ele sunt prestate. Totuşi, doctrina franceză distinge două cazuri, după cum întreprinderii prestatoare i-a fost impusă o **obligaţie privind rezultatul** sau o **obligaţie privind mijlocul:**

• Obligaţia privind rezultatul: dacă prestatorul s-a angajat să procure beneficiarului un rezultat determinat, şi dacă această obligaţie nu a fost încă satisfăcută, clientul nu poate fi considerat că şi-a dat acordul (a acceptat) asupra prestaţiei şi preţului ei; creanţa nu este atunci definitivă, ca element patrimonial şi ca mărime, iar prestaţia nu poate fi contabilizată (excepţie fac contractele pe termen lung, care, în contabilităţile occidentale, urmează un regim diferit decât cel acceptat în ţara noastră).

În virtutea acestui tip de obligaţie, numai rezultatele definitiv dobândite, provenind din operaţii complet terminate, pot fi incluse în veniturile şi, deci, rezultatele unui exerciţiu.

• Obligaţia privind mijlocul: dacă prestatorul a prevăzut în contract obligaţia privind mijlocul (deci numai obligaţia de a presta, fără a avea în vedere un rezultat de atins), facturarea serviciului reprezintă un venit din exploatare, chiar dacă respectivul contract nu a fost integral derulat. Este vorba, aici, atât de prestaţii discontinue la scadenţe succesive, care sunt contabilizate pe măsura execuţiei

Scanned with OKEN Scanner

lor (de exemplu, contractele privind întreţinerea utilajelor, abonamentele etc.), dar şi de o serie de prestaţii continue (de exemplu, închirierea unui bun).

4. Venituri de primit şi venituri constatate în avans

• Definiţii:

- **Veniturile de primit** sunt venituri obţinute de întreprindere, dar a căror mărime, nefiind definitiv stabilită, nu este încă înscrisă în conturile de terţi debitori.

Veniturile de primit reprezintă pentru întreprindere **creanţe certe** (sigure), dar care **nu sunt lichide.**

■ **Creanţa certă:** dacă, în urma recepţiei bunului, creanţa nu este certă, în baza celor afirmate anterior în virtutea aplicării principiului prudenţei, înregistrarea contabilă a venitului de primit nu s-ar putea efectua la închiderea exerciţiului (în cadrul operaţiilor de regularizare).

■ **Creanţa lichidă:** apare în cazul în care întreprinderea vânzătoare sau prestatoare posedă documentele care reclamă plata (chitanţă, factură etc.). O astfel de creanţă este contabilizată, în mod normal, într-un cont de terţi. Totuşi, dacă mărimea ei nu este definitiv hotărâtă, ea va fi înregistrată într-un cont de „venituri de primit".

Remarcă: din motive didactice, conturile de venituri de primit sunt ataşate conturilor de imobilizări sau de terţi cărora le corespund.

- **Veniturile constatate în avans** vin să corijeze veniturile obţinute sau contabilizate înainte de furnizarea bunurilor sau prestarea serviciilor.

• Conturi aferente:

Planul de conturi utilizat în ţara noastră a prevăzut următoarele conturi de venituri de primit: 2678 „Dobânzi aferente creanţelor imobilizate"; 418 „Clienţi - facturi de întocmit; 4282 „Alte creanţe în legătură cu personalul"; 5088 „Dobânzi la obligaţiuni şi titluri de plasament"; 5187 „Dobânzi de încasat".

Dar funcţiunea acestor conturi trădează, în unele cazuri, confuzia între categoriile de „venituri de primit" şi „creanţe obişnuite".

De altfel, respectând logica planului de conturi utilizat în Franţa, care ne-a inspirat în procesul de reformă, ar fi trebuit ca şi alte conturi, precum 4382 „Alte creanţe sociale" şi 4482 „Alte creanţe privind bugetul de stat", să fie afectate categoriei patrimoniale „venituri de primit".

Şi aceste aspecte probează deficienţe conceptuale în arhitectura sistemului nostru contabil.

În privinţa veniturilor constatate în avans, acestea sunt înregistrate prin

Scanned with OKEN Scanner

utilizarea contului de regularizare 472 „Venituri constatate în avans".

• **Exemple:**

- Atunci când un bun livrat sau un serviciu prestat nu a făcut încă obiectul unei facturi, el este adăugat veniturilor din exploatare, în corespondenţă cu debitul contului 418 „Clienţi-facturi de întocmit".

- Atunci când o creanţă contabilizată vizează un bun încă nelivrat sau un serviciu încă neprestat, venitul contabilizat în avans este eliminat din veniturile din exploatare, prin creditarea contului 472 „Venituri constatate în avans".

• **Noţiunea de venituri obţinute**

Planul contabil francez consideră că un venit este dobândit din momentul în care el este sigur din punct de vedere al esenţei sale juridice, chiar dacă nu este sigur din punct de vedere al mărimii. Doctrina franceză distinge mai multe cazuri:

- Venitul este sigur din punct de vedere al esenţei sale juridice, dar nu şi al mărimii sale:

■ dacă se poate proceda la o estimare satisfăcătoare, venitul va fi înregistrat pentru această mărime;

■ dacă estimarea făcută la închiderea exerciţiului comportă o mare incertitudine, care poate fi eliminată la data întocmirii conturilor anuale, venitul va fi înregistrat la nivelul estimării făcute;

■ dacă incertitudinea privind evaluarea continuă să existe la data întocmirii conturilor anuale şi

- dacă nici o estimare nu poate fi realizată, venitul nu va fi constatat;
- dacă este posibil să se definească un interval de valori, va fi reţinută valoarea cea mai mică;

- Venitul nu este sigur, din punct de vedere al esenţei sale juridice, la data închiderii exerciţiului, dar el este probabil: spre deosebire de cheltuieli, din acelaşi motiv al prudenţei, venitul nu poate fi contabilizat; o astfel de soluţie rămâne valabilă chiar dacă anumite evenimente, survenite între data de închidere şi de întocmire a conturilor, dau certitudine „venitului probabil". Aceste nuanţări nu sunt realizate în textele contabile româneşti.

C) **Conectarea cheltuielilor la venituri**

Foarte mulţi autori tratează „conectarea cheltuielilor la venituri", ca un principiu de realizare a postulatului independenţei exerciţiilor. Este sensul pe care îl dau francezii sintagmei „rattachement des charges aux produits", iar anglo-saxonii,

Scanned with OKEN Scanner

pentru „matching principle".

Acest principiu constă în analizarea cheltuielilor exerciţiului N şi conectarea lor la acest exerciţiu (N) sau la exerciţiile următoare (N + 1, ...), după cum veniturile corespunzătoare sunt constatate sau nu în exerciţiul N.

Altfel spus, realizarea bunurilor sau prestaţiilor sub formă de venit necesită consumuri de cheltuieli, diferenţa dintre cele două mărimi conducând la formarea unui rezultat. Pentru ca respectivul rezultat să fie corect, se impune ca:

- toate cheltuielile, al căror consum este necesar la executarea obligaţiilor vânzătorului, să fi fost contabilizate;
- costurile antrenate de realizarea obligaţiilor vânzătorului să fie contabilizate în aceeaşi perioadă cu veniturile corespunzătoare sau să se găsească în producţia stocată la sfârşitul exerciţiului precedent.

În contabilitatea românească, conectarea cheltuielilor la venituri se realizează, în special, prin recunoaşterea cheltuielilor în momentul consumului.

D) Afectarea profiturilor şi pierderilor la exerciţiul curent

1. Afectarea profiturilor şi pierderilor

Veniturile generatoare de profit nu sunt constatate decât atunci când obligaţiile vânzătorului sunt îndeplinite. În schimb, atunci când veniturile sunt generatoare de pierderi, este necesar să se constate această pierdere încă din momentul în care ea este probabilă, constituindu-se în acest sens un provizion.

Operaţiile, pe care întreprinderea le efectuează pentru sine, trebuie să fie contabilizate la nivelul costurilor, cu excepţia situaţiei în care acestea sunt excesive. De asemenea, operaţiile efectuate de întreprindere pentru sine, precum cercetările şi studiile care generează obţinerea de brevete, nu trebuie să conducă la constatarea de profituri.

2. Afectarea riscurilor

• Terminologie şi elemente generale:

- **Pierderile probabile privind evenimentele survenite:** trebuie să se contabilizeze toate riscurile previzibile şi pierderile eventuale care au apărut în cursul exerciţiului curent sau în cursul unui exerciţiu precedent.
- **Apariţia şi constatarea riscului:** riscurile trebuie să fie luate în cont, chiar dacă ele nu sunt cunoscute decât între data de închidere a exerciţiului şi cea la care au fost constatate.

Scanned with OKEN Scanner

- **Trebuie să se constituie provizioane:**
  - atunci când un minus de valoare, privind un element de activ, a fost constatat sau este probabil;
  - atunci când apar pierderi sau cheltuieli probabile care nu au în contrapartidă o creştere de activ.
- **Trebuie să se constate provizioane:**
  - chiar dacă mărimea lor nu este sigură;
  - chiar dacă beneficiul este insuficient;
  - sau dacă ele nu sunt deductibile din punct de vedere fiscal.

• **Elemente cu valoare practică:**

- Stocurile trebuie să fie evaluate la nivelul costurilor istorice, dar pot să apară şi cazuri de excepţie. Astfel, costurile istorice nu sunt recomandate atunci când se constată o scădere a preţurilor de vânzare ale produselor, dacă stocurile sunt deteriorate sau au devenit total sau parţial învechite. De asemenea, valoarea stocurilor şi lucrărilor în curs de execuţie trebuie să fie dată de valoarea cea mai mică dintre costul istoric şi valoarea realizabilă netă.

- Întreprinderile cu ciclu lung de producţie trebuie să diminueze valoarea lucrărilor neterminate care conţin pierderi latente. În acest sens, se constituie un provizion la nivelul mărimii totale a pierderii previzibile, dată de cheltuielile ce urmează a fi angajate, pentru a duce la bun sfârşit lucrările.

Toate consideraţiile făcute în legătură cu afectarea pierderilor şi profiturilor la exerciţiul curent aparţin doctrinei şi practicii franceze. Câteva dintre aceste consideraţii sunt explicite sau implicite în noul sistem contabil românesc. Textele contabile viitoare trebuie să încorporeze poziţii mai analitice şi mai clare ale organismului normalizator. Pe de altă parte, din consideraţiile prezentate în paginile anterioare, rezultă gradul ridicat de întrepătrundere ridicat între postulatul/principiul independenţei exerciţiilor şi principiul prudenţei.

E) **Evenimente posterioare închiderii exerciţiului**

Pentru a fi contabilizate, astfel de evenimente trebuie să îndeplinească trei condiţii:

- să fi intervenit între data închiderii exerciţiului (31 decembrie, în principiu) şi data întocmirii conturilor anuale;
- să se poată stabili o legătură nemijlocită (directă) între aceste evenimente şi o situaţie existentă la închiderea exerciţiului;
- efectele acestor evenimente să fie semnificative.

Scanned with OKEN Scanner

• **Exemple** de evenimente care au o **legătură directă** cu condiţiile existente la data închiderii:

- relevarea situaţiei financiare a unui client care conduce la constatarea unei creanţe dubioase;
- returnarea mărfurilor livrate înainte de închiderea exerciţiului;
- acordarea de către furnizori a unor reduceri comerciale la cumpărările efectuate în cursul exerciţiului curent (recent încheiat);
- fapte sau informaţii care privesc existenţa sau mărimea unui risc;
- decizii interne care au efecte posterioare închiderii exerciţiului (de exemplu, concedieri).

• **Exemple** de evenimente **care nu au o legătură** cu condiţiile existente la data închiderii:

- sinistre intervenite după data închiderii exerciţiului;
- deschiderea sau închiderea unui sector de activitate (operaţii nedecise înainte de închiderea exerciţiului);
- fluctuaţii de cursuri sau de conjunctură pe pieţele în care este implicată întreprinderea;
- pierderi viitoare privind participaţiile întreprinderii în capitalurile altor întreprinderi.

În principiu, aceste din urmă evenimente nu conduc la modificarea conturilor anuale. Dacă ele nu infirmă continuitatea exploatării, trebuie să se furnizeze informaţii, în anexă, necesare utilizatorilor. În caz contrar, ele conduc la modificarea imaginii conturilor anuale. Aceste nuanţări au făcut deja obiectul prezentului subparagraf.

Exemple privind aplicarea postulatului independenţei exerciţiilor

Cazul 1: chiria aferentă unui imobil, datorată începând cu 1 noiembrie 1997, devine exigibilă la 30 aprilie 1998; cuantumul total al chiriei este de 9.000.000 lei.

Precizări şi calcule:

- datoria faţă de proprietar operează începând cu 1 noiembrie 1997;
- la inventar, se determină cheltuiala aferentă exerciţiului N (1997): 9.000.000 : 6 luni x 2 luni (noiembrie - decembrie) = 3.000.000 lei; totodată, se determină cheltuiala stocabilă[1)] (constatată în avans): 1.500.000 (chiria lunară) x 4 luni (ianuarie - aprilie 1998) = 6.000.000 lei.

La nivelul exerciţiului 1997 (N), se va proceda la următoarele contabilizări:

[1)] Mai concret, o creanţă a exerciţiului N faţă de exerciţiul N+1.

Scanned with OKEN Scanner

1) **Chiria datorată** la 1 noiembrie 1997[1]:

1/11/N

612 „Cheltuieli cu redevenţele, locaţiile de gestiune şi chiriile"	=	401 „Furnizori"	9.000.000

2) Regularizarea cheltuielii, la sfârşitul exerciţiului N: stocarea (activarea) cheltuielii constatate în avans:

31/12/N

471 „Cheltuieli constatate în avans"	=	612 „Cheltuieli cu redevenţele, „locaţiile de gestiune şi chiriile"	6.000.000

În urma operaţiei de regularizare, conturile anuale reflectă o imagine fidelă:

A Bilanţ 1997 P

471		401	
6.000.000			9.000.000

Într-adevăr, operaţiile 1 şi 2 conduc la o datorie netă de 3.000.000 lei, dată de obligaţia de 9.000.000 diminuată cu activul de 6.000.000, datorie care corespunde unei cheltuieli de exploatare de 3.000.000

D Contul de profit şi pierdere C

612		
9.000.000	6.000.000	

Este evident că rezultatul exerciţiului 1997 (N) este afectat de o cheltuială netă de exploatare de 3.000.000.

La nivelul exerciţiului 1998 (N + 1), se vor înregistra:

3) Anularea regularizării, la 1 ianuarie 1998: stocul de cheltuieli este virat la cheltuielile noului exerciţiu:

[1] Nu a fost contabilizată incidenţa TVA.

Scanned with OKEN Scanner

1/01/N + 1

612 „Cheltuieli cu redevenţele, locaţiile de gestiune şi chiriile“	=	471 „Cheltuieli constatate în avans“	6.000.000

Remarcă: cheltuiala constatată în avans (stocul de cheltuieli) este anulată, iar rezultatul exerciţiului 1998 (N + 1) este afectat de cheltuieli în sumă de 6.000.000 lei.

4) Plata chiriei: 30 aprilie 1998:

30/04/N + 1

401 „Furnizori“	=	5121 „Disponibil la bancă în lei“	6.000.000

Remarcă: cheltuiala constatată în avans ar fi putut să fie înregistrată încă de la 1 noiembrie 1997. În această situaţie, înregistrările 1 şi 2 s-ar fi contractat într-un singur articol contabil[1]:

1/11/N

%	=	401 „Furnizori“	9.000.000
612 „Cheltuieli cu redevenţele locaţiile de gestiune şi chiriile“			3.000.000
471 „Cheltuieli constatate în avans“			6.000.000

Totuşi, recomandăm forma dezvoltată de contabilizare, care localizează regularizările în cadrul lucrărilor de inventar, moment în care se aplică şi postulatul independenţei exerciţiilor.

Cazul 2: problema precedentă tratată din punct de vedere al proprietarului imobilului.

La nivelul exerciţiului 1997 (N), se va proceda la următoarele contabilizări:

1) Chiria datorată de terţi, la 1 noiembrie 1997:

[1] Nu a fost contabilizată incidenţa TVA.

Scanned with OKEN Scanner

1/11/N

411 „Clienţi“	=	706 „Venituri din redevenţe, locaţii de gestiune şi chirii“	9.000.000

2) Regularizarea veniturilor, la 31 decembrie 1997: stocarea unei părţi din venituri, în pasivul bilanţier:

31/12/N

706 „Venituri din redevenţe, locaţii de gestiune şi chirii“	=	472 „Venituri constatate în avans“	6.000.000

Remarcă: Şi în acest caz, în urma regularizării, conturile anuale vor reda o imagine fidelă: **bilanţul,** o creanţă netă de 3.000.000 lei care reprezintă diferenţa între creanţa comercială (9.000.000) şi venitul constant în avans (datoria exerciţiului N faţă de exerciţiul N + 1, de 6.000.000), iar **contul de profit şi pierdere,** un venit net de 9.000.000 - 6.000.000 = 3.000.000 lei (soldul contului 706).

La nivelul exerciţiului 1998 (N + 1), se vor înregistra:

3) Anularea efectelor operaţiei de regularizare (stocul de venituri este virat la veniturile noului exerciţiu): 1 ianuarie 1998:

1/01/N + 1

472 „Venituri constatate în avans“	=	706 „Venituri din redevenţe, locaţii de gestiune şi chirii“	6.000.000

4) Încasarea contravalorii chiriei: 30 aprilie 1998:

30/04/N + 1

5121 „Disponibil la bancă în lei“	=	411 „Clienţi“	9.000.000

Remarca 1: Rezultatul exerciţiului N + 1 este afectat cu venitul de 6.000.000 lei, în urma virării venitului stocat la veniturile exerciţiului curent.

Remarca 2: Venitul constatat în avans ar fi putut să fie înregistrat încă de la 1 noiembrie 1997. În această situaţie, înregistrările 1 şi 2 s-ar fi contractat într-un

Scanned with OKEN Scanner

singur articol contabil:

	1/11/N		
411 „Clienţi"	=	%	9.000.000
		706 „Venituri din redevenţe, locaţii de gestiune şi chirii"	3.000.000
		472 „Venituri constatate în avans"	6.000.000

Recomandarea noastră rămâne aceeaşi: se preferă efectuarea operaţiilor de regularizare, cu ocazia inventarului.

4.4.1.2.4. Postulatul permanenţei (fixităţii) metodelor

Acest postulat îşi probează importanţa, într-o optică de comparare a informaţiilor contabile difuzate de o întreprindere şi solicită măsurarea incidenţei unei schimbări de principiu (sau metodă) contabilă asupra documentelor de sinteză.

Permanenţa metodelor este **corolarul** tuturor celorlalte postulate/principii. Importanţa lui este cu atât mai mare cu cât el este în relaţie cu ceea ce s-ar putea numi **„strategia contabilă a întreprinderii".**

În esenţă, permanenţa metodelor de evaluare şi de prezentare a documentelor de sinteză asigură coerenţa şi, deci, comparabilitatea informaţiilor contabile în cursul perioadelor succesive. Se poate deroga de la fixitatea metodelor, dacă această derogare are ca obiect căutarea unei mai bune informări. Să notăm, de asemenea, că permanenţa metodelor asigură comparabilitatea datelor, nu numai în timp, ci şi în spaţiu.

Acest postulat (principiu, în ţara noastră) trebuie să fi părut paradoxal pentru lumea contabilă românească, deoarece, în vechiul sistem, ne obişnuisem cu o singură metodă pentru rezolvarea unei probleme. Altfel spus, normalizarea în contabilitate se caracteriza prin rigiditate. Noul sistem, în schimb, aduce o serie de elemente care denotă un anumit grad de flexibilitate, deşi, din acest punct de vedere, marja de progres este încă destul de mare. Într-o serie de cazuri, contabilul unei întreprinderi poate să aleagă, pentru soluţionarea unei probleme, o metodă dintr-un evantai de posibilităţi (opţiuni). Este evident că acesta ar trebui să aleagă

Scanned with OKEN Scanner

pe cea care convine cel mai bine realizării obiectivului de imagine fidelă (ţinându-se totuşi cont de unele restricţii pe plan juridic şi fiscal). De aici şi necesitatea unei permanenţe în utilizarea metodelor.

La mai mult de patru ani de la implementarea noului sistem, se poate aprecia că alegerea metodelor, în spiritul contabilului român, nu este dictată de căutarea unei imagini „mai fidele" (de altfel, nici nu se operează cu acest concept), ci de „găsirea soluţiei care să conducă la simplificarea calculelor". De asemenea, în multe situaţii, se ignoră imperativul obţinerii imaginii fidele, scopul urmărit fiind, mai degrabă, cel de ordin fiscal.

Acest postulat îşi găseşte ecoul în textele contabile cu valoare europeană şi internaţională. Astfel, Directiva a IV-a îl cataloghează ca un principiu general, inclus în categoria regulilor de evaluare (secţiunea 7, articolul 31, paragraful 1b): „modurile de evaluare nu pot să fie modificate de la un exerciţiu la altul". La rândul lui, organismul internaţional de normalizare (IASC), în norma IAS 1, completată de un proiect de prezentare a situaţiilor financiare[1)], califică permanenţa metodelor ca fiind o convenţie contabilă/principiu de bază şi enunţa că: „metodele contabile sunt presupuse să rămână aceleaşi de la un exerciţiu la altul". Formularea agreată de organismul românesc de normalizare contabilă, explicitată de regulamentul contabil („permanenţa metodelor care conduce la continuitatea aplicării regulilor şi normelor privind evaluarea, înregistrarea în contabilitate şi prezentarea elementelor patrimoniale şi a rezultatelor, asigurând comparabilitatea în timp a informaţiilor contabile"), solicită cel puţin două amendamente:

- Nu este vorba de „continuitatea aplicării regulilor şi normelor" (ceea ce ar fi subînţeles, cunoscând că întreaga contabilitate financiară este supusă normalizării, ci de continuitatea aplicării **aceloraşi...** metode.

- Această permanenţă se referă numai la metodele de evaluare şi prezentare a documentelor de sinteză, nu şi la „înregistrarea curentă în contabilitate".

Pentru explicarea necesităţii permanenţei metodelor, aducem în discuţie două cazuri:

• Dacă un stoc este evaluat în exerciţiul N, utilizând metoda „costului mediu ponderat", iar în exerciţiul N + 1, pe baza metodei „primul intrat - primul ieşit", comparaţia situaţiei patrimoniale şi a rezultatelor, între cele două exerciţii, îşi pierde orice semnificaţie **(problemă de evaluare).**

• Dacă un provizion este înscris în activul bilanţului, ca element substractiv, în exerciţiul N, iar în exerciţiul următor, este tratat ca un provizion pentru riscuri, mărind astfel masa pasivelor (capitalurilor permanente), compararea celor două bilanţuri

[1)] Proiect devenit, între timp, normă (IAS 1 *Prezentarea situaţiilor financiare, care înlocuieşte vechea normă IAS 1)

Scanned with OKEN Scanner

bilanţuri succesive devine dificilă, analiza unor indicatori financiari conducând la unele erori de interpretare **(problemă de prezentare a documentelor de sinteză).**

Remarcă: Provizioanele pentru deprecierea activului şi provizioanele pentru riscuri şi cheltuieli sunt de natură diferită. Totuşi, anumite situaţii particulare pot să ne conducă la ezitări în alegerea uneia sau celeilalte soluţii. Doctrina franceză precizează că, atunci când afectarea unui provizion la un activ determinat se dovedeşte imposibilă, din raţiuni de ordin tehnic sau, în cazurile rare, în care informaţia produsă poate să antreneze un prejudiciu pentru întreprindere, se va admite contabilizarea unui provizion pentru riscuri şi cheltuieli în locul unui provizion pentru depreciere.

Relativ la aplicarea acestui postulat/principiu şi la situaţiile de „schimbare de metode", doctrina franceză abundă în enunţuri şi precizări. Vom prezenta, în cele ce urmează, esenţialul acestora.

Astfel, articolul 11 din Codul comercial francez enunţă: „Dacă nu intervine o schimbare excepţională în situaţia unui comerciant, persoană fizică sau juridică, prezentarea conturilor anuale, ca şi metodele de evaluare alese nu pot fi modificate de la un exerciţiu la altul. Dacă intervin modificări, ele sunt descrise şi justificate în anexă".

Aceste modificări sunt semnalate şi în raportul de gestiune şi, dacă este cazul, în raportul comisarilor de conturi (auditorilor).

Conform Planului contabil general francez, orice excepţie de la principiul permanenţei trebuie să fie justificată de căutarea unei mai bune informări. În caz de modificare, pentru perioada de trecere de la o metodă la alta, trebuie să se comunice orice precizare utilă privind incidenţele contabile care rezultă din schimbare.

Sintagma „schimbare de metode" acoperă următoarele cinci situaţii:

- schimbare de metode contabile,
- schimbare în reglementarea contabilă,
- schimbare de metode fiscale,
- schimbare în reglementarea fiscală,
- corectarea erorilor.

A) Schimbarea de metode contabile

În această situaţie, este vorba despre schimbări decise de întreprindere, în privinţa prezentării conturilor anuale şi a metodelor de evaluare pentru care optase anterior.

Scanned with OKEN Scanner

Schimbarea de metodă nu trebuie confundată cu schimbarea în modalităţile de aplicare a metodelor. Aceasta din urmă constituie, în cadrul aceleiaşi metode, modificări în **ipotezele de calcul,** reţinute pentru evaluarea aceluiaşi fenomen (de exemplu, deprecierea clienţilor, deprecierea stocurilor etc.).

Pentru ca o schimbare de metode contabile să fie acceptată, trebuie ca:

- ea să nu rezulte decât dintr-o schimbare substanţială a condiţiilor de exploatare;

- noua metodă utilizată să confere o imagine fidelă mai bună decât cea veche, pentru exerciţiul recent încheiat şi pentru cele viitoare. Incidenţa schimbării de metode contabile trebuie relevată în elementele excepţionale ale contului de profit şi pierdere, întocmit pentru exerciţiul recent încheiat (în care a avut loc schimbarea).

O astfel de incidenţă nu trebuie să fie imputată direct asupra capitalurilor proprii.

B) **Schimbare în reglementarea contabilă**

În această situaţie, este vorba despre o schimbare de metode contabile, impusă întreprinderii de apariţia, în sistemul de norme, a unei noi reguli (metode) sau a unui nou corp de reguli. De exemplu: dacă în textele contabile româneşti ar apărea norme de valoare internaţională referitoare la contractele de lungă durată, acestea ar reprezenta o schimbare în reglementarea contabilă.

În Franţa, nici un text contabil nu prevede, în mod explicit, posibilitatea de a imputa incidenţa schimbării în reglementarea contabilă asupra capitalurilor proprii. Totuşi, organismele competente au lăsat întreprinderilor posibilitatea de a alege între contabilizarea incidenţei, astfel încât să fie afectat rezultatul excepţional sau capitalurile proprii (în speţă, rezerve disponibile).

Deşi nu este vizată de Codul de comerţ, schimbarea în reglementarea contabilă trebuie (şi ea) menţionată în anexă, raportul de gestiune şi raportul comisarilor de conturi (auditorilor).

C) **Schimbarea de metode fiscale**

Schimbarea metodelor fiscale are drept scop optimizarea avantajelor oferite de reglementarea fiscală, în ceea ce priveşte rezultatele întreprinderii. Comisia operaţiilor bursiere (COB) şi Ordinul experţilor contabili (OEC) din Franţa califică astfel de schimbări drept „modificări de oportunitate fiscală". Conform articolului

Scanned with OKEN Scanner

11 din Codul comercial francez, schimbarea de oportunitate **nu constituie o schimbare de metode contabile.**

În consonanţă cu punctele de vedere ale instanţelor franceze evocate anterior, incidenţa schimbărilor de metode fiscale este contabilizată la **rezultate excepţionale.**

D) **Schimbarea în reglementarea fiscală**

Apariţia acestei situaţii de schimbare este datorată aplicării de noi metode fiscale care se impun întreprinderii. În Franţa, aceste noi metode se regăsesc în modificările aduse în „Codul general al impozitelor" (CGI) doctrinei administrative sau jurisprudenţei.

Conform aceluiaşi articol 11 din Codul comercial francez, în această situaţie, de asemenea, nu se poate vorbi despre o schimbare de metodă contabilă.

Prelucrarea contabilă a cazurilor de schimbare în reglementarea fiscală este diferită, după cum se au în vedere conturile anuale individuale sau cele de grup.

În conturile anuale individuale: dacă noile oportunităţi fiscale **sunt contabilizate,** incidenţa lor este înscrisă la **rezultate excepţionale; în caz contrar,** ele vizează numai **determinarea impozitului pe profit,** şi sunt contabilizate direct, la contul corespunzător.

În conturile consolidate, cunoscut fiind faptul că are loc procesul de eliminare a înregistrărilor pur fiscale, incidenţele schimbărilor de reglementare fiscală nu vizează decât impozitul pe profit şi impozitul amânat[1)] (care trebuie să fie, în mod obligatoriu, constatat). Deci, incidenţele unei schimbări de reglementare fiscală trebuie să fie constatate în contul de profit şi pierdere.

Remarcă: Cum în ţara noastră, raporturile „contabilitate-fiscalitate" sunt în curs de formare, situaţiile precizate la punctele „C" şi „D" nu formează obiectul textelor reglementare.

E) **Corectarea erorilor**

Este vorba despre corectarea erorilor care vizează exerciţiile anterioare şi care rezultă din utilizarea de metode neadecvate, din aplicarea eronată a metodelor contabile admise, din aprecierea greşită a impactului asupra conturilor, a faptelor şi evenimentelor care existau în momentul închiderii contabile a exerciţiilor anterioare.

[1)] Metoda impozitului amânat este pe larg explicată în cuprinsul volumului al 3-lea al lucrării „Contabilitate financiară" (N. Feleagă şi I. Ionaşcu, Editura Economică, 1993). De asemenea, ea va face obiectul reflecţiilor noastre, în volumul al II-lea al prezentei lucrări.

Scanned with OKEN Scanner

Conform doctrinei şi practicii franceze, incidenţa este înscrisă, în mod obligatoriu, în contul de profit şi pierdere al exerciţiului în care s-a constatat eroarea, utilizând conturi de cheltuieli şi venituri excepţionale (67... şi 77...), afectate „cheltuielilor şi veniturilor din exerciţii anterioare", cu obligaţia ca mărimea acestora să se repartizeze, cel puţin la sfârşitul exerciţiului, între cheltuielile şi veniturile din exploatare şi cele excepţionale, în funcţie de natura lor.

Remarcă: Astfel de nuanţări şi practici nu sunt prezente, deocamdată, în contabilitatea românească.

Cât priveşte referenţialul contabil internaţional, acesta afectează o normă specială (IAS 8 revizuită: „Erori fundamentale şi schimbarea metodelor contabile") problematicii schimbărilor de metode contabile.

Norma distinge trei tipuri de schimbări contabile: (i) schimbările de metode contabile; (ii) schimbările de estimări contabile; (iii) corectările de erori fundamentale.

Conform IASC, o schimbare de metodă contabilă nu trebuie să fie efectuată decât dacă este solicitată de lege sau de un organism de normalizare contabilă, sau dacă trebuie să se ajungă la o prezentare mai adecvată a evenimentelor şi tranzacţiilor, în situaţiile financiare.

Situaţiile financiare includ şi elemente a căror măsurare nu poate să fie exactă şi care rezultă din estimări bazate pe judecată. O estimare trebuie să fie revizuită, fie în caz de schimbări ale circumstanţelor pe care ea se baza, fie ca răspuns la informaţii noi, ca urmare a unei experienţe mai mari sau a unei evoluţii ulterioare.

Erorile fundamentale sunt limitate la erori descoperite în cursul unei perioade, a căror mărime face ca situaţiile financiare ale unei perioade anterioare sau mai multe să nu mai poată fi considerate fiabile, la data publicării lor.

Conform IAS 8, prelucrarea contabilă a schimbărilor delimitează:

a) **Schimbările de metode contabile:**

• **Cazul general:**

(i) dacă impactul schimbării nu poate să fie determinat în mod fiabil, este obligatorie prelucrarea prospectivă (metoda nouă se aplică începând cu schimbarea, fără prelucrarea conturilor anterioare);

(ii) dacă impactul poate să fie determinat în mod fiabil, este obligatorie prelucrarea restrospectivă (retratările exerciţiilor anterioare ca şi când metoda nouă ar fi fost aplicată):

Scanned with OKEN Scanner

- fie prin contabilizarea impactului în rezervele iniţiale (din momentul deschiderii exerciţiului);

- fie prin contabilizarea impactului în rezultatele exerciţiului (fără a se retrata datele comparative ale exerciţiilor anterioare, dar prin comunicarea de informaţii proforma).

• **Cazuri particulare:**

(i) schimbarea de metodă determinată de aplicarea sau de revizuirea unei norme internaţionale: prelucrarea trebuie să fie conformă dispoziţiilor indicate în normă sau celor prevăzute în IAS 8;

(ii) aplicarea viitoare a unei norme noi: indicarea în anexă a naturii schimbării viitoare.

b) **Schimbările de estimări contabile:** impactul unei schimbări de estimare trebuie să fie luat în cont pentru determinarea rezultatului net.

c) **Corectările de erori fundamentale:**

• **Metoda de corectare de referinţă:** impactul corectării unei erori fundamentale, relativă la perioade anterioare, trebuie să fie contabilizat prin ajustarea rezervelor de deschidere (cu retratarea conturilor ca şi când eroarea ar fi fost corectată în cursul perioadei în care ea a fost comisă);

• **Metoda alternativă autorizată (de corectare):** impactul unei corectări de eroare fundamentală trebuie să fie contabilizat la rezultatul perioadei în curs (fără retratarea conturilor); sunt solicitate informaţii complementare comparabile proforma.

Remarcam anterior că permanenţa metodelor este în relaţie cu ceea ce s-ar putea numi **„strategia contabilă a întreprinderii“.** Trebuie înţeles din această sintagmă că într-o ţară în care presiunea fiscală asupra contabilităţii este mare (cazul Franţei, dar şi al României), conducătorii întreprinderii şi conducerea lor financiară dispun, încă, de o marjă de manevră deloc neglijabilă, pentru a întocmi şi prezenta conturile lor. Am putea să citãm practicile privind ritmurile şi metodele de amortizare, cele privind evaluarea stocurilor etc. Permanenţa metodelor potoleşte... setea conducătorilor de întreprindere de a alege în fiecare an metoda care le este cea mai favorabilă, cea care „umflă“ rezultatul, sau, mai ales, cea care îl reduce.

Ne putem uşor imagina că adoptarea unei metode, valabile la un moment dat, nu trebuie să condamne întreprinderea să n-o mai poată schimba niciodată. Pentru că, în numele respectării principiului, nu se poate accepta conservarea „la

Scanned with OKEN Scanner

infinit" a metodei alese în detrimentul calităţii informaţiei.

Dacă luăm exemplul amortizării unei imobilizări, se ştie că repartizarea costului acesteia pe durata sa probabilă de utilizare se face conform unui plan de amortizare. Orice modificare semnificativă a condiţiilor de utilizare a imobilizării justifică revizuirea planului în curs de execuţie. Să presupunem că un eveniment justifică schimbarea de metodă de amortizare a imobilizării (să spunem, o perioadă mai scurtă decât cea prevăzută). Care este impactul schimbării asupra amortizărilor deja practicate? Dacă o imobilizare cu o valoare de 400.000 u.m. era planificată să fie amortizată în 8 ani (adică, 50.000 u.m. pe an) şi dacă, după doi ani de amortizare, justificăm o corectare a duratei de viaţă la 5 ani, noile anuităţi vor fi de: 400.000 u.m.: 5 ani = 80.000 u.m. Va trebui, totuşi, să corectăm cele două anuităţi deja contabilizate, în sensul măririi lor de la 50.000 u.m. la 80.000 u.m. Or, nu mai este posibil să se modifice cu 80.000 - 50.000 = 30.000 u.m. (fiecare din) cele două rezultate anterioare. De asemenea, nu ar fi agreabil ca întreprinderea să practice, în anul schimbării, o amortizare de:

80.000 u.m. + 30.000 u.m. + 30.000 u.m. = 140.000 u.m., ceea ce ar provoca un impact asupra rezultatului, superior cu 140.000 - 50.000 = 90.000 u.m. faţă de ceea ce era în cursul anilor precedenţi (din care, 60.000, pentru corectarea amortizărilor anterioare).

Pentru a se evita această posibilă eroare, numeroase întreprinderi europene au avut obiceiul să modifice capitalurile proprii (în speţă, rezervele, pentru simplul considerent că acestea reprezintă rezultate anterioare nedistribuite).

Spiritul IASC, unul de concertare între culturile contabile, lasă posibilitatea alegerii între contabilizarea impactului în rezervele iniţiale (din momentul deschiderii exerciţiului) şi contabilizarea acestuia în rezultatele exerciţiului (fără a se retrata datele comparative ale exerciţiilor anterioare, dar prin comunicarea de informaţii proforma).

Inspirat, poate, de norma internaţională IAS 8, organismul francez de normalizare, printr-un aviz adoptat în decembrie 1994, a condamnat practica corectării capitalurilor proprii. El preciza că astfel de corectări asupra exerciţiilor anterioare, în special cele care provin din schimbări de metode contabile trebuie, în mod necesar, să afecteze contul de profit şi pierdere (contul de rezultate). Pentru a se da toată claritatea necesară informaţiei financiare, consecinţele prelucrărilor privind exerciţiile anterioare trebuie să facă obiectul unei rubrici distincte, pentru a

Scanned with OKEN Scanner

se evidenţia rezultatul înaintea schimbărilor de metodă, impactul schimbărilor de metodă şi rezultatul după imputarea schimbărilor de metodă.

În concluzie, permanenţa metodelor nu trebuie absolutizată. Practica relevă o serie de evenimente economice, financiare sau sociale, în care contabilitatea unei întreprinderi este obligată să-şi schimbe o parte din metode. Cele mai ilustrative cazuri sunt:

- restructurarea întreprinderii fie prin fuziunea acesteia cu o altă societate, fie prin înregistrarea unui aport parţial de activ;
- schimbarea structurii economice, politicii economice şi comerciale.

Ca atare, schimbarea metodelor în astfel de cazuri nu este interzisă, iar aceasta trebuie să facă obiectul unei informări în anexă. Informarea constă în semnalarea schimbării, motivarea ei şi explicarea consecinţelor schimbării asupra situaţiei patrimoniale (bilanţului) şi rezultatelor (contului de profit şi pierdere). Am precizat, de asemenea, că o întreprindere poate să treacă de la o metodă la alta, cu condiţia ca schimbarea să fie generată de căutarea unei imagini mai bune a realităţii economice. Trebuie înţeles, deci, că o schimbare de metodă, justificată numai din considerente de oportunitate (obţinerea unui profit mai mare sau mai mic), este strict interzisă. Experienţa mondială demonstrează, totuşi, că, în numeroase cazuri, schimbarea a fost determinată tocmai de valorificarea unor astfel de oportunităţi: cel mai întâlnit exemplu este cel al **„netezirii"** („lissage", în franceză; „smoothing", în engleză) rezultatului, în scopul diminuării bazei impozabile.

4.4.1.3. Cuantificarea faptelor observate: postulatul unităţii monetare

Contabilitatea financiară se bazează, de asemenea, pe postulatul conform căruia moneda este numitorul comun al oricărei activităţi economice, furnizând astfel o bază adecvată pentru analiza şi măsurarea în contabilitate. Este cunoscut că, în perimetrul operatoriu al contabilităţii financiare, în ţările cu o viziune patrimonială, sunt cuprinse numai operaţiile care afectează patrimoniul, rezultatele, **şi care pot fi exprimate şi comunicate sub o formă monetară.** Acest postulat afirmă că unitatea monetară este mijlocul cel mai eficace prin care se pot prezenta utilizatorilor **variaţiile capitalului şi schimburile de bunuri şi servicii.** El se bazează pe caracteristicile unităţii monetare: **relevanţă, simplitate, disponibilitate, inteligibilitate şi utilitate.** Aplicarea lui depinde de obiectivul fundamental al contabilităţii financiare, conform căruia informaţiile contabile sunt

Scanned with OKEN Scanner

utile pentru **comunicarea** informaţiilor economice şi pentru **luarea deciziilor economice raţionale.**

Încărcătura conceptuală a acestui postulat ar părea banală, pentru majoritatea specialiştilor noştri, dacă nu am avea în vedere faptul că, în viitorul nu prea îndepărtat, sub incidenţa aplicării sale, vor trebui să fie cuprinse şi elemente care nu sunt sau sunt greu cuantificabile: competenţa salariaţilor întreprinderii, capacitatea managerială a conducătorilor acesteia, capacitatea creativă a unei echipe de cercetare, climatul social (calitatea relaţiilor dintre salariaţi), relaţiile (privilegiate sau nu) cu statul, calitatea mediului în care întreprinderea îşi desfăşoară activitatea (gradul de poluare, intensitatea restricţiilor impuse de mediu etc.).

La nivelul cercetărilor experimentale şi universitare, dar şi la nivelul practicii, în ţările apusene dezvoltate, sunt impuse tot mai mult subiecte legate de „contabilitatea resurselor umane" (de exemplu, în Franţa) şi de „contabilitatea mediului" (de exemplu, în Germania), ceea ce atrage după sine modificări în structura ofertei de informaţii contabile.

Apelul la cuantificarea monetară a acestor prezente şi viitoare „câmpuri de observare" ale contabilităţii, ca şi a fenomenelor şi operaţiilor „tradiţionale", nu este lipsit de inconveniente, pentru că **moneda nu este numai un mijloc de schimb, ea exprimă şi o putere de cumpărare generală, dată de cantitatea de bunuri şi de servicii care poate fi procurată la un moment dat.** Or, este ştiut că puterea de cumpărare generală a monedei depinde de condiţiile economice, financiare şi sociale ale unei ţări. Ce ar reprezenta atunci activul bilanţier în care se adună lei din 1994 (să presupunem, data achiziţionării unor mijloace fixe), cu lei din 1996 (anul de cumpărare a unui stoc de materii prime încă neconsumate) şi cu lei din 1997 (creanţele, faţă de clienţi, neîncasate încă)?

În ţările anglo-saxone, până în anii 1970, practica nu ţinea cont de fenomenele de variaţie de preţuri (inflaţie şi deflaţie), datorită ipotezei conform căreia **unitatea de măsură monetară - dolarul american sau canadian, lira sterlină etc.** - rămâne relativ stabilă. Această **ipoteză a unităţii monetare stabile** care, pentru unele ţări, este un postulat distinct, iar pentru altele, un principiu, permite contabilului să adiţioneze elementele exemplificate anterior (lei 1994, lei 1996, lei 1997), fără nici o retratare sau ajustare. Argumentele prezentate în favoarea ipotezei unităţii monetare stabile, acolo unde ipoteza se verifică, sunt date de faptul că efectele variaţiilor de preţuri nu sunt semnificative şi că prezentarea de date retratate, pentru a ţine cont de inflaţie, nu este uşor înţeleasă de utilizatori. Totuşi, realitatea

Scanned with OKEN Scanner

economiei româneşti, în perioada 1990-1998, impunea astfel de retratări şi ajustări. Recursul la contabilitatea indexată, pe baza variaţiei puterii de cumpărare a monedei, ar fi părut ca iminentă în toţi aceşti ani, deşi ecoul organismului normalizator s-a lăsat simţit doar în ultimii ani.

Din cele prezentate, rezultă că utilizarea monedei comportă trei limite importante:

- moneda nu reprezintă o măsură stabilă în timp, aşa cum ar fi, de exemplu, metrul;
- unele fapte sau evenimente sunt foarte greu cuantificabile prin intermediul acestui etalon;
- în situaţia în care întreprinderile realizează tranzacţii cu străinătatea, ştiut fiind că valoarea relativă a monedelor variază de la o ţară la alta, aceasta ocazionează problema prelucrării contabile a operaţiilor şi elementelor patrimoniale, exprimate în monede străine.

Se deduce că moneda variază atât în timp (contabilizarea evoluţiei nivelului general al preţurilor), cât şi în spaţiu (contabilizarea operaţiilor şi evenimentelor exprimate în monede străine).

Istoric, unitatea de măsură monetară este cel mai vechi postulat contabil.

4.4.2. Principiile contabile

Principiile contabile sunt reguli sau directive care ajută producătorii de informaţii contabile la măsurarea, clasificarea şi prezentarea informaţiilor financiare. Totodată, ele constituie reguli foarte generale, care pot fi puse în aplicare în mai multe moduri ce dau naştere mai multor norme contabile.

Lauzon[1)] afirmă că relevanţa principiilor contabile este puternic pusă în discuţie, de o vreme încoace. Nu sunt puţini cei care relevă că principiile contabile, aşa cum sunt ele concepute astăzi, produc o subevaluare a activului întreprinderii, motiv pentru care, prin aplicarea lor, nu se reflectă realitatea economică. De asemenea, unii autori consideră că principiile contabile sunt prea conservatoare, şi, ca atare, ar trebui să fie regândite complet. De exemplu, conform acestor specialişti, ar trebui abandonat principiul costurilor istorice, în locul lui utilizându-se noţiunea de valoare actuală. Pe aceeaşi undă, veniturile din exploatare ar trebui să fie recunoscute mult înainte de momentul vânzării.

[1)] Lucrare anterior citată.

Scanned with OKEN Scanner

Dar, remarcă Lauzon, nu trebuie uitat că informaţia financiară se adresează, cu predilecţie, utilizatorilor externi ai conturilor întreprinderii care nu au un acces privilegiat la informaţie şi care nu au nici mijloacele şi nici resursele pentru a obţine informaţii adiţionale, altele decât cele difuzate prin documentele de sinteză. Într-un atare caz, în mod evident, se preferă obţinerea unei informaţii mai degrabă obiective decât relevante, în vederea luării deciziilor economice, ştiut fiind faptul că, în multe situaţii, informaţiile mai pertinente fac apel la estimări, opinii şi ipoteze, care conduc la creşterea considerabilă a riscurilor de manipulare şi a elementelor care să genereze interpretări eronate.

Deşi literatura de specialitate străină abundă în clasificări ale principiilor, în ceea ce ne priveşte vom trata, în continuare, enunţurile care au valoare de principii contabile şi care se adaugă celor şase postulate analizate în subparagrafele precedente. Vom urmări, în acest sens, următoarea schemă de dezvoltare:

1. Principiul nominalismului monetar;
2. Principiul costurilor istorice;
3. Principiul prudenţei;
4. Principiul „priorităţii" realităţii în faţa formei;
5. Principii relative la prezentarea şi la comunicarea financiară:
   - 5.1. Principiul importanţei relative (sau al pragului de semnificaţie);
   - 5.2. Principiul bunei informări;
   - 5.3. Principiul necompensării;
   - 5.4. Principiul intangibilităţii bilanţului de deschidere;
6. Două principii în slujba postulatului independenţei exerciţiilor:
   - 6.1. Principiul recunoaşterii (constatării) veniturilor;
   - 6.2. Principiul conectării cheltuielilor cu veniturile;
7. Două principii implicate în definirea, recunoaşterea şi măsurarea rezultatului;
   - 7.1. Principiul rezultatului;
   - 7.2. Principiul recunoaşterii rezultatelor;
8. Două principii seculare:
   - 8.1. Principiul justificării faptelor (verificabilitatea);
   - 8.2. Principiul partidei duble;
9. Două principii (plus unu) în reţeta imaginii fidele de tip francez:
   - 9.1. Principiul conformităţii cu regulile;
   - 9.2. Principiul sincerităţii.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

4.4.2.1. Principiul nominalismului monetar

Postulatul unităţii monetare impune ca existenţele şi fluxurile cuantificate de contabilitate să fie exprimate în etalon monetar. Se presupune că unitatea monetară este stabilă în timp, deci că ea îşi conservă valoarea.

În realitate, puterea de cumpărare a oricărei monede poate să evolueze în cursul timpului. Pentru un francez, a primi, de exemplu, un franc la o dată viitoare nu este echivalent cu a primi acelaşi franc astăzi, chiar în ipoteza unei monede perfect stabile[1)].

Atunci, contabilul îşi pune o serie de întrebări absolut normale:

- trebuie să se ţină cont de fluctuaţiile unităţii monetare?
- trebuie să se ţină cont de scadenţa unei creanţe sau unei datorii, pentru a le înscrie în bilanţ?

În virtutea nominalismului monetar:

- fluctuaţiile de valoare ale etalonului monetar (inflaţia sau deflaţia) sunt ignorate;
- creanţele şi datoriile sunt înscrise în bilanţ la valoarea lor nominală, şi nu la valoarea actuală.

Spre deosebire de valoarea de înlocuire, care este orientată către viitor, acest mod de evaluare este orientat către trecut. Totuşi, simplificarea care o aduce nominalismul monetar este de recomandat în perioade de stabilitate a preţurilor pentru că ea este obiectivă şi incontestabilă.

În zilele noastre, însă, este evident că valoarea monedei rezultă din puterea sa de cumpărare (şi nu din greutatea sa în metal), deci, că ea variază în cursul timpului. Marile creşteri de preţuri cu care se confruntă cele mai multe economii (chiar dacă nu continuu) fac din nominalism o ipoteză absurdă şi periculoasă. Căci creşterea de preţuri poate să antreneze o creştere iluzorie a rezultatului, de unde o exagerare a impozitului pe profit şi distribuirea de beneficii fictive.

Contabilitatea poate să vină cu câteva atenuări ale inconvenientelor nominalismului:

- reevaluarea bilanţului;
- practica de provizioane reglementate pentru creşterea preţurilor şi pentru

---

[1)] Un exemplu similar, cu un român şi un leu, deşi ar proba aceeaşi judecată de valoare, ar provoca ilaritate (sau, mai degrabă, hohote de plâns), având în vedere „degringolada" în care se găseşte moneda noastră.

fluctuaţii de curs;

- diminuări în impozitarea plusurilor de valoare;
- ţinerea unei contabilităţi în volum (cantitative) etc.

Cu excepţia reevaluărilor, mediul contabil românesc, justificat sau nu, a rămas opac la aceste soluţii. Oricum, nominalismul monetar este puternic contestat, în contextul (hiper)inflaţionist al economiei ţării noastre.

4.4.2.2. Principiul costurilor istorice

Nu puţini sunt cei care, din comoditate, vorbesc despre principiul costurilor istorice care acoperă şi semnificaţia nominalismului monetar. În fapt, costurile istorice reprezintă o modalitate de aplicare a principiului nominalismului monetar.

Cunoscut şi sub apelativul de **„principiul costului de origine"**, principiul costurilor istorice constă în a conserva, la nivelul structurilor bilanţiere, valorile de intrare care sunt valori istorice. Aceste valori sunt corectate, dacă este cazul, cu suma amortizărilor sau provizioanelor pentru depreciere. Bazat pe **ipoteza (principiul) unităţii monetare stabile,** principiul costurilor istorice constă în respectarea valorii nominale a monedei fără a se ţine cont de variaţiile puterii sale de cumpărare. Deşi nu este prevăzut explicit în regulament, acest principiu acţionează şi în contabilitatea românească.

Determinarea bazei de măsurare, utilizată pentru constatarea diferitelor elemente patrimoniale în documentele de sinteză, a reprezentat una dintre problemele cele mai dificile ale contabilităţii. În practica şi în teoria contabilă, au fost acreditate mai multe baze de măsurare: costul de înlocuire, valoarea netă de realizare, valoarea economică şi costul istoric (diminuat cu amortizările sau provizioanele, dacă este cazul). Întrebarea care se pune este care dintre aceste baze ar trebui să fie utilizată de contabil? Producătorii şi utilizatorii de documente de sinteză au apreciat că, în măsurarea şi prezentarea informaţiei contabile, cel mai util ar fi costul istoric. Acest cost prezintă un mare avantaj faţă de toate celelalte baze, avantaj dat de **fiabilitatea** sa. Pentru a ilustra marele avantaj al utilizării costului istoric ar trebui să analizăm dificultăţile ridicate de oricare altă bază. Să luăm, de exemplu, valoarea netă de realizare. Ea reprezintă diferenţa între încasările viitoare din vânzarea unui bun (dacă acesta ar fi supus operaţiei de vânzare) şi cheltuielile presupuse de vânzare. Altfel spus, această valoare ar fi dată de suma netă primită la vânzarea unui activ. În mod evident, determinarea

Scanned with OKEN Scanner

valorii nete de realizare ar fi dificil de realizat atâta timp cât nu s-a procedat la vânzarea bunului. Fiecare dintre membrii serviciului de contabilitate şi fiecare conducător ar avea punctul său de vedere, în această determinare. Pe de altă parte, în ce ritm ne propunem să actualizăm acest preţ de vânzare? Pe parcursul unui exerciţiu, o societate poate să dorească să calculeze beneficiul de mai multe ori. Unele bunuri pot rămâne în patrimoniul acesteia mai mulţi ani. De fiecare dată când societatea este pusă în situaţia de a calcula beneficiul, ea se găseşte în situaţia de a atribui un preţ de vânzare fiecărui element de activ, cu tot cortegiul de subiectivităţi care decurg de aici.

În schimb, de obicei, costul istoric este **definit şi verificabil.** O dată stabilit, el rămâne fix, atâta timp cât bunul rămâne în posesia întreprinderii. Pentru a se putea baza pe informaţiile furnizate de producători, utilizatorii interni şi externi trebuie să se asigure că informaţia este exactă şi bazată pe fapte. Or, tocmai utilizarea costului istoric, ca bază în măsurare, permite producătorilor să furnizeze, în situaţiile financiare, informaţii obiective şi verificabile.

Desigur că determinarea costului istoric nu este lipsită de dificultăţi. Din experienţa acestor ani de reformă contabilă, s-au putut constata greutăţile întâmpinate în calcularea unui cost de achiziţie, cu atât mai mult, a unui cost de producţie, ca să nu mai vorbim de valoarea de utilitate a unui bun primit în mod gratuit.

Bilanţul cuprinde activele şi pasivele unei întreprinderi. Uzanţa contabililor este de a gândi costul numai în relaţie cu activele. Totuşi, dacă se înlocuieşte termenul de „cost" prin cel de „valoare de schimb", se poate constata că el poate fi aplicat la fel de bine şi în cazul pasivelor. Unele pasive, precum „furnizorii" sau „efectele de plătit", au ca provenienţă schimburile efectuate de întreprindere, pentru a obţine diverse active cărora li s-a ataşat o anumită valoare. Determinată prin operaţia de schimb, această valoare constituie „costul pasivului".

În perioadele de inflaţie şi de deflaţie, înregistrarea şi prezentarea activelor şi pasivelor la costurile istorice este supusă unor virulente critici, mai ales atunci când variaţiile preţurilor sunt foarte mari.

În perioadele de echilibru economic şi financiar, ţinând cont că postulatul continuităţii exploatării indică faptul că întreprinderile îşi desfăşoară activitatea pe un orizont mare, valoarea de piaţă a activelor şi pasivelor, pentru anumiţi autori, este puţin relevantă, deoarece aceste elemente sunt utilizate în cursul normal al afacerilor.

Scanned with OKEN Scanner

Dacă acceptăm că un cost este efortul consimţit pentru obţinerea unui venit şi dacă ne plasăm în optica independenţei exerciţiilor, achiziţionarea unui activ fix este o tranzacţie care are consecinţe asupra mai multor exerciţii. Altfel spus, va fi vorba despre un efort consimţit asupra mai multor exerciţii. Urmărind aceeaşi optică a independenţei exerciţiilor, fiecărui exerciţiu îi vor fi „acordate" veniturile aferente; aceste venituri trebuie să absoarbă partea din „eforturile consimţite", pentru a realiza un rezultat. Or, măsura acestor eforturi este, de obicei, costul, şi nu valoarea de piaţă.

Este uşor de înţeles că pentru utilizatorii externi ai informaţiei financiare, costul oferă calităţi de necontestat, precum cele de fiabilitate, prudenţă, continuitate, verificabilitate şi precizie.

Doctrinele şi practicile contabile occidentale afirmă că, în contextul contabilităţii convenţionale, anumite active pot fi evaluate altfel decât la nivelul costului istoric. Astfel:

- din motive de prudenţă, stocurile şi plasamentele pot fi evaluate la valoarea de piaţă, dacă aceasta este inferioară costului istoric;

- este permis ca, în anumite situaţii, imobilizările să fie evaluate la valoarea actuală de înlocuire sau de reînnoire.

De altfel, luând spre exemplificare categoria de imobilizări, putem să ne întrebăm care este valoarea unui utilaj aparţinând unei întreprinderi? Deşi pot fi date mai multe răspunsuri, acestea pot fi concentrate în jurul a două optici[1]):

• optica de tip **„cost"**: consumurile de fonduri necesare pentru a realiza intrarea utilajului în patrimoniu;

• optica de tip **„câştig"**: ceea ce utilizarea sau vânzarea bunului ar aduce întreprinderii care îl deţine.

În Franţa, Codul de comerţ şi Planul contabil general consideră costurile istorice ca fiind criteriul primordial de evaluare. Cum principalul crez al politicii statale germane este stabilitatea monedei, vocaţia pentru respectarea cu stricteţe a „principiului costurilor istorice" este a doua natură a contabilităţii germane. Se deduce că atât Franţa, cât, mai ales, Germania se îndepărtează de la dispoziţiile Directivei a IV-a care lasă deschise porţile utilizării şi altor baze de evaluare. Astfel, articolul 32 al directivei enunţă: „Evaluarea posturilor, care figurează în conturile anuale, se face pe baza dispoziţiilor... bazate pe principiul costului de achiziţie

[1]) Dang Pham, Principes comptables fondamentaux, în Encyclopédie de gestion, Tome 3, Economica, Paris, 1989.

Scanned with OKEN Scanner

sau costului de revenire (n.a.: a se înţelege costul istoric)".

Iar, în continuare, în articolul 33, sunt expuse:

„Statele membre pot declara Comisiei (n.a.: europene) că ele îşi rezervă posibilitatea, prin derogare de la articolul 32 şi până la coordonarea ulterioară, să autorizeze sau să impună pentru toate societăţile sau anumite categorii de societăţi:

a) evaluarea, pe baza valorii de înlocuire, pentru imobilizările corporale a căror utilizare este limitată în timp, cât şi pentru stocuri;

b) evaluarea posturilor care figurează în conturile anuale, inclusiv capitalurile proprii, pe baza altor metode decât cea prevăzută la pct. a), metode destinate să ţină cont de inflaţie;

c) reevaluarea imobilizărilor corporale cât şi a imobilizărilor financiare.

Atunci când legislaţiile naţionale prevăd metode de evaluare menţionate la punctele a), b) sau c), ele trebuie să le determine conţinutul, limitele şi modalităţile de aplicare.

Aplicarea unei astfel de metode este semnalată în anexă, cu indicarea posturilor vizate în bilanţ şi contul de profit şi pierdere, cât şi a metodei adoptate pentru calculul valorilor reţinute".

Normele emise de organismul internaţional de normalizare, în speţă IAS1, nu includ „costul istoric" în categoria principiilor sau convenţiilor contabile. Totuşi, unele norme îl implicitează. Aşa, de exemplu, norma 29 „Prezentarea conturilor în economiile hiperinflaţioniste", adoptată în aprilie 1989 şi publicată în iulie 1989, în partea referitoare la „Expunere de motive", menţionează:

„În majoritatea ţărilor, situaţiile financiare, întocmite cu titlu principal, sunt pregătite pe baza costului istoric, fără să se ţină cont nici de evoluţia nivelului general al preţurilor, nici de creşterea preţurilor specifice ale activelor deţinute, cu excepţia cazului în care imobilizările corporale şi valorile mobiliare sunt reevaluate. Totuşi anumite întreprinderi prezintă, cu titlu principal, situaţii financiare ce se bazează pe convenţia costului actual, care ţine cont de efectele schimbărilor de preţuri specifice ale activelor deţinute.

Într-o economie hiperinflaţionistă, situaţiile financiare, indiferent că sunt întocmite pe baza costului istoric sau pe cea a costului actual, nu sunt utile decât dacă ele sunt exprimate în unitatea de măsură în vigoare la data bilanţului...".

Cu toate avantajele sale, aplicarea costurilor istorice conduce, totuşi, la o serie de deformaţii în documentele de sinteză, în condiţii de inflaţie şi de hiperinflaţie. Astfel, pot fi remarcate:

- **în bilanţ:**

Scanned with OKEN Scanner

- subevaluări ale imobilizărilor;
- subevaluări ale stocurilor (mai puţin evidente, datorită rotaţiei lor);
- distorsionarea situaţiei nete (în general, subevaluată, mărimea subevaluării fiind parţial anihilată de datoriile neindexate).

• în contul de profit şi pierdere:

- subevaluarea costului materialelor (ca urmare a subevaluării stocurilor);
- subevaluarea amortizărilor (ca urmare a subevaluării imobilizărilor);
- supraestimarea cheltuielilor financiare, datorită câştigului asupra datoriilor (de exemplu, o rată a dobânzii de 30%, la o rată a inflaţiei de 25%, nu reprezintă decât 30% - 25% = 5% dobândă reală, în cazul unui împrumut neindexat);
- creşterea impozitului pe profit, ca urmare a supraevaluării rezultatelor (la rândul lor determinate pe baza unor cheltuieli subevaluate: consumuri de materiale, amortizări etc.). În mod normal, o astfel de creştere este „temperată", prin aplicarea de mecanisme fiscale corectoare[1]: reevaluarea imobilizărilor; impozitarea redusă a plusurilor de valoare constatate la imobilizări; provizioane pentru creşteri de preţuri; utilizarea metodei de amortizare degresivă; practicarea unor durate fiscale de viaţă ale imobilizărilor; deducerea fiscală integrală a cheltuielilor mari cu dobânzile.

La deformaţiile prezentate, se mai adaugă o serie de inconveniente ale aplicării costurilor istorice, inconveniente sesizate de o manieră remarcabilă de profesorul Jacques Richard[2]:

„Adversarii acestui principiu (n.a.: al costurilor istorice) apreciază că:

- obiectivitatea costului istoric este mai mult aparentă decât reală, deoarece:
  - Nu toate activele sunt cumpărate (este cazul stocurilor de imobilizări produse de întreprindere etc.).
  - Decuparea activităţii în exerciţii implică recuperarea valorică în timp a unor bunuri (vezi amortizările).
  - Însuşi costul de achiziţie implică o alegere, în special în privinţa modului de prelucrare a cheltuielilor accesorii.
  - Conceptele de cheltuieli şi de rezultat, prin esenţa lor, sunt subiective.
- argumentele de „facilitate" şi de „tradiţie" (practică ancestrală) sunt mai puţin importante decât cele ale adevărului (imagine fidelă) şi utilităţii.

Din jocul comparativ al avantajelor şi inconvenientelor s-au născut dezbateri

---

[1] În ţara noastră au fost aplicate numai o parte dintre aceste mecanisme fiscale. Ele au fost prezente însă în practica unor ţări occidentale: de exemplu, în Franţa.

[2] C. Colette şi J. Richard, Comptabilité générale par la méthode des flux, Dunod, Paris, 1990.

Scanned with OKEN Scanner

aprige privind cele două tipuri de contabilităţi: în costuri istorice şi de inflaţie, deoarece mărimile patrimoniale şi rezultatele sunt, în mod evident, diferite[1]):

• Adepţii contabilităţii în costuri istorice acreditează ideea „intangibilităţii" preţului de cumpărare înscris în factură, ceea ce ar conduce la următoarea situaţie în conturi:

Bilanţ la

A 1 ianuarie 1997 P	
Stocuri de mărfuri 10.000.000	Capital 10.000.000

Bilanţ la

A 31 decembrie 1997 P	
Stocuri de mărfuri 10.000.000	Capital 10.000.000

Contul de profit şi pierdere

D 31 decembrie 1997 C	
Costul de cumpărare al mărfurilor vândute 10.000.000	Venituri din vânzarea mărfurilor 12.000.000
Profit 2.000.000	

• Adepţii contabilităţii de inflaţie afirmă, însă, că profitul calculat, respectând principiul costurilor istorice, este fictiv, deoarece întreprinderea va trebui să plătească, la 1 ianuarie 1998, 12.000.000 unităţi monetare (şi nu 10.000.000), pentru a cumpăra acelaşi stoc de mărfuri şi, deci, să posede un capital echivalent. Cu alte cuvinte:

Bilanţ la

A 1 ianuarie 1997 P	
Stocuri de mărfuri 10.000.000	Capital 10.000.000

Bilanţ la

A 31 decembrie 1997 P	
Stocuri de mărfuri 12.000.000	Capital 12.000.000

Contul de profit şi pierdere

D 31 decembrie 1997 C	
Costul de cumpărare al mărfurilor vândute 12.000.000	Venituri din vânzarea mărfurilor 12.000.000
Profit 0	

Plecând de la cele două optici (optica de tip „cost" şi optica de tip „câştig") evocate anterior, pot fi diferenţiate, în funcţie de momentul reţinut pentru determinarea valorii bunului (trecutul, prezentul sau viitorul), următoarele baze de evaluare:

• **Costul istoric de intrare (valoarea de origine)**, atunci când se iau în calcul plăţile efectuate în trecut, pentru intrarea bunului în patrimoniu.

[1]) C. Colette şi J. Richard, lucrare anterior citată (sumele înscrise în conturi sunt compatibile cu ordinele de mărime existente în ţara noastră).

Scanned with OKEN Scanner

• **Costul de înlocuire (sau de reproducţie)** care exprimă consumurile de fonduri pe care ar trebui să le facem astăzi pentru a cumpăra sau a obţine un bun identic sau echivalent. Specialiştii occidentali consideră că acest concept are toate avantajele, deoarece el poate fi considerat „valoare" pentru bilanţ şi „cost" pentru contul de profit şi pierdere. Această bază de măsură ar putea să fie utilizată, de exemplu, atunci când stocurile sunt evaluate la cea mai mică valoare, între costul istoric şi costul de înlocuire.

• **Valoarea netă de realizare:** complementar definiţiei prezentate anterior, putem accepta că această valoare este preţul (câştigul) pe care l-am putea obţine din cesiunea unui activ dacă el ar fi vândut astăzi. Această bază de măsură poate să servească, de exemplu, pentru evaluarea plasamentelor temporare şi a plasamentelor în portofoliu. Pentru estimarea valorii nete de realizare, poate fi utilizată valoarea de piaţă, atunci când există o piaţă pentru activul considerat.

• **Valoarea economică (valoarea actualizată; valoarea de uzaj):** redăm, în continuare, trei definiţii care converg către aceeaşi esenţă:

„Economiile sau câştigurile nete pe care le-am realiza prin deţinerea bunului, între ziua calculului valorii şi data la care acesta ar părăsi patrimoniul, prin cesiune sau scoatere din funcţiune" (valoare de uzaj)[1].

„Valoarea prezentă netă a unui activ, obţinută prin însumarea beneficiilor pe care presupunem că le vom realiza ca urmare a utilizării sale" (valoare economică)[2]. În mod evident, pentru însumare, aceste beneficii, obţinute în perioada viitoare, vor fi ajustate prin raportare la momentul prezent.

„Valoarea actualizată a intrărilor viitoare de fonduri pe care le va genera, probabil, un activ sau care vor fi cerute, probabil, de achitarea unui pasiv" (valoare actualizată)[3].

În practicile apusene, această bază poate fi utilizată, de exemplu, pentru estimarea costului obligaţiilor care decurg din regimurile de pensionare. În ţara noastră, unde, în ultimii ani, costurile istorice au fost puternic contestate, s-ar fi impus alegerea şi utilizarea uneia dintre cele trei metode de contabilitate de inflaţie întâlnite în doctrina şi practica mondială:

• **Contabilitatea în costuri istorice indexate:** se realizează prin aplicarea unui indice general, corespunzător evoluţiei puterii de cumpărare a monedei (leului). Deşi mai uşor de aplicat atunci când evoluţia specifică a preţurilor diferitelor categorii de bunuri se abate mult de la linia generală, corectarea, pe baza evoluţiei

---

[1] Dang Pham, sursă anterior citată.
[2] Niculae Feleagă, Ion Ionaşcu, Contabilitate financiară, volumele 1-4, Editura Economică, 1993-1994.
[3] Léo-Paul Lauzon, lucrare anterior citată.

Scanned with OKEN Scanner

puterii de cumpărare a monedei (sau, altfel spus, prin aplicarea indicelui general de creştere a preţurilor), se dovedeşte insuficientă.

• **Contabilitatea în costuri de înlocuire**: elimină inconvenientul variantei precedente, dar determinarea costurilor de înlocuire este, adesea, foarte dificilă, mai ales în condiţiile în care „piaţa" nu poate constitui un criteriu pentru aprecierea lor (condiţii care se verifică în cazul României).

• **Metoda combinată (mixtă):** teoretic, pare a fi cea mai satisfăcătoare, cu condiţia identificării, în „rezultate", a trei elemente distincte:

- rezultatul obţinut din tranzacţiile reale;
- rezultatul generat de inflaţie;
- rezultatul latent, ca diferenţă între valorile actuale şi valorile istorice ale bunurilor deţinute.

Deşi ţările Europei occidentale au traversat un deceniu de inflaţie (deceniul 1970-1980), multe dintre ele au evitat recursul la contabilitatea indexată (sau la altă metodă), apelând, în continuare, la utilizarea costurilor istorice, cu atât mai mult cu cât o astfel de metodă vine în întâmpinarea principiului prudenţei (principiu foarte solicitat în practicile occidentale). În Franţa, cu excepţia unor operaţii de reevaluare sau a altor practici de natură fiscală, care vizau atenuarea efectelor negative ale inflaţiei asupra fidelităţii conturilor şi, în special, a rezultatului, principiul costurilor istorice a fost principiul legal pentru contabilitatea financiară. Dar, întreprinderile franceze pot ţine, în mod facultativ, o contabilitate de inflaţie, eventual în cadrul contabilităţii de gestiune, atunci când mediul economic ar impune-o.

În pofida mediului economic hiperinflaţionist care a caracterizat ţara noastră, începând cu 1991, organismul contabil normalizator şi puterea publică au preferat aplicarea unor corectări, pe baze fiscale, care s-au dovedit a fi paliative.

În lumea anglo-saxonă şi, în special, în cea nord-americană, cel mai bun concept pentru determinarea valorii unui bun (sau resurse), care practic face unanimitate, incluzând aici profesia contabilă şi investitorii, este cel de **valoare actualizată a fluxurilor de trezorerie viitoare.** El este evident superior conceptelor de valori trecute (costurile istorice), de preţuri curente de intrare (costul de înlocuire, costul de reînnoire etc.) şi de preţuri curente de ieşire (valoarea netă de realizare, valoarea de piaţă, valoarea de lichidare etc.).

Modelul contabil tradiţional este bazat pe conceptul de cost istoric, care se îndepărtează cel mai mult de conceptul de valori actualizate. Costul istoric este „preferat" de acest model, din motive de obiectivitate. Conceptul cel mai apropiat de noţiunea de valoare actualizată este cel bazat pe preţurile curente de ieşire.

În concluzie, costul istoric este consecinţa evaluării diferitelor active şi pasive,

Scanned with OKEN Scanner

la data intrării lor în patrimoniu. În momentul intrăril în patrimoniu, aceste elemente sunt evaluate după cum urmează:

- bunurile intrate cu titlu oneros (contra plată), la **costul de achiziţie;**
- bunurile produse de întreprindere, la **costul de producţie;**
- bunurile intrate cu titlu gratuit, la **valoarea de utilitate;**
- creanţele şi datoriile, la **valoarea lor nominală** (stipulată în contract, comandă, factură sau în alt document).

Costul de achiziţie al unui bun se obţine din adiţionarea următoarelor elemente:

• preţul de cumpărare convenit între vânzător şi cumpărător, adică valoarea exprimată în moneda naţională sau într-o altă monedă, rezultând din acordul părţilor, la data operaţiei;

• taxele fiscale nerecuperabile (dacă este cazul);

• cheltuielile accesorii, implicate în mod direct sau indirect de achiziţionare, până la prima punere în stare de utilizare a bunului sau până la intrarea lui în depozit (de exemplu: cheltuieli de transport, cheltuieli de instalare şi montare, comisioane şi onorarii etc.).

Structura costului de achiziţie este diferită de la ţară la ţară, în funcţie de modul de tratare a reducerilor financiare, a cheltuielilor financiare etc.

Exemplu:

Presupunând că preţul de cumpărare al unui echipament este de 10.000.000 lei, cota de TVA, 22%, cheltuielile de transport plătite unui terţ, de 10.000 lei (cota de TVA, 22%), costul montajului executat de întreprindere pentru sine, 50.000 lei (fiind vorba despre o executare de lucrări pentru sine, în principiu, TVA nu este exigibilă), înregistrările contabile aferente vor fi:

1) cumpărarea echipamentului:

%	=	404 „Furnizori de imobilizări“	12.200.000
212 „Mijloace fixe“			10.000.000
4426 „TVA deductibilă“			2.200.000

2) serviciul de transport facturat de terţ (furnizorul de imobilizări):

%	=	404 „Furnizori de imobilizări“	12.000
212 „Mijloace fixe“			10.000
4426 „TVA deductibilă“			2.200

3) montajul executat de întreprindere pentru sine:

212 „Mijloace fixe“	=	722 „Venituri din producţia de imobilizări corporale“	50.000

Valoarea de intrare (costul de achiziţie) cu care bunul va fi înscris în activ este de: 10.000.000 + 10.000 + 50.000 = 10.060.000 lei.

Costul de producţie al unui bun se obţine prin cumularea următoarelor elemente:

- costul de achiziţie al materiilor prime consumate pentru producţia bunului respectiv;
- (alte) cheltuieli directe de producţie;
- cheltuielile indirecte de producţie, în măsura în care acestea pot să fie raţional conectabile producţiei bunului şi care vizează perioada de fabricaţie.

Exemplu:

Presupunem că, în cursul exerciţiului N, o întreprindere construieşte o hală de producţie, pentru nevoi proprii. Costul de achiziţie al materiilor prime consumate pentru construirea halei este de 30.000.000 lei, alte cheltuieli directe de producţie, de 20.000.000 lei, iar cheltuielile indirecte de producţie raţional conectabile procesului de construcţii, de 10.000.000 lei. Cota de TVA este de 22%, iar prorata de deducere a TVA este de 80%.

În contabilitate, se va proceda la următoarele înregistrări şi calcule:

- costul parţial al halei de producţie va fi de:

30.000.000 + 20.000.000 + 10.000.000 = 60.000.000 lei

- recepţia halei de producţie:

212 „Mijloace fixe“	=	722 „Venituri din producţia de imobilizări corporale“	60.000.000

- situaţia TVA pune în evidenţă:
  - TVA colectată: 60.000.000 x 22% = 13.200.000 lei
  - TVA deductibilă: 13.200.000 x 80% = 10.560.000 lei
  - TVA nedeductibilă: 13.200.000 - 10.560.000 = 2.640.000 lei

- majorarea costului cu TVA nedeductibilă:

%	=	4427 „TVA colectată“	13.200.000
212 „Mijloace fixe“			2.640.000
4426 „TVA deductibilă“			10.560.000

- costul de producţie al halei, cu care aceasta va fi înscrisă în activ este de:

Scanned with OKEN Scanner

60.000.000 + 2.640.000 = 62.640.000 lei.

Analiza structurii costului de producţie pune în evidenţă câteva aspecte:

- cheltuielile de cercetare şi dezvoltare şi cheltuielile generale, în majoritatea cazurilor, sunt excluse din cost, excepţie făcând cazul în care condiţiile specifice de exploatare justifică luarea lor în consideraţie;

- de asemenea, sunt excluse din costul de producţie cotele părţi din cheltuielile corespunzătoare subactivităţii (costurile fixe, corespunzătoare neutilizării integrale a capacităţilor de producţie şi cheltuielile cu rebuturile);

- cheltuielile financiare, generate de capitalurile împrumutate pentru finanţarea producţiei, **pot fi** incluse în costul de producţie, cu condiţia ca ele să vizeze perioada de fabricaţie; expresia regulamentului contabil românesc este puţin ambiguă: „cheltuielile financiare nu se includ în costul de producţie, cu excepţia dobânzilor aferente împrumuturilor, la unităţile cu ciclu lung de fabricaţie, care pot fi repartizate asupra costurilor de producţie ale produselor respective" (articolul 106), deşi, anterior, în cuprinsul articolului 19, se enunţase că „în costurile de producţie pot fi incluse şi dobânzile la creditele bancare contractate pentru producţia cu ciclu lung de fabricaţie, **aferente perioadei",** expresie mai adecvată spiritului Directivei a IV-a şi al uzanţelor ţărilor comunitare.

În Franţa, un decret contabil (1986) prevede posibilitatea de includere a cheltuielilor financiare în costul de producţie şi pentru cazul stocurilor, posibilitate oferită numai întreprinderilor al căror ciclu de producţie depăşeşte, în mod necesar, durata exerciţiului.

Cheltuielile de distribuţie (de desfacere) nu pot să fie încorporate în costul de producţie.

Valoarea de utilitate a unui bun reprezintă preţul presupus să fie acceptat la plată de un eventual cumpărător, ţinând cont de starea şi locul în care se găseşte respectivul bun, precum şi de utilitatea pe care acesta o procură întreprinderii. Pentru stabilirea valorii de utilitate, întreprinderile utilizează referinţele sau tehnicile cele mai adaptate naturii şi caracteristicilor fiecărui element patrimonial: preţul pieţei, baremul, mercurialul, indicii specifici etc.

Costul de achiziţie, costul de producţie şi valoarea de utilitate, ca expresii operaţionale ale „costului istoric", sunt analizate în textele reglementare ale fiecărei

Scanned with OKEN Scanner

ţări, în contextul diferitelor categorii şi elemente patrimoniale[1)].

4.4.2.3. Principiul prudenţei

În ţara noastră, ca de altfel în majoritatea ţărilor Europei continentale, prudenţa pare a fi principiul cel mai cunoscut şi cel mai faimos.

El intrigă adesea persoanele neavertizate, deoarece acestea nu înţeleg de ce specialiştii contabili nu indică „valoarea reală" a elementelor patrimoniului întreprinderii, trecând neobservat faptul că noţiunea de valoare este pur abstractă. Valoarea unui bun nu are sens decât la un moment dat. Ea nu poate să fie sigură decât atunci când acesta schimbă posesorul. Într-un atare caz, valoarea se confundă cu preţul de vânzare. În toate celelalte cazuri, nu se poate vorbi decât despre **evaluare,** ori evaluarea (estimarea) unui bun este, prin definiţie, în mare măsură, subiectivă.

Prudenţa este, în mod cert, principiul în starea cea mai conflictuală cu obiectivul (principiul federator) imaginii fidele, deoarece el adoptă, în mod sistematic, un punct de vedere pesimist. Adică, solicită contabilizarea minusurilor de valoare şi interzice luarea în cont a plusurilor de valoare. Excepţiile sunt destul de rare (de exemplu, plusurile pentru titlurile de participare evaluate prin echivalenţă).

Pesimismul sistematic al prudenţei este impus contabilităţii, în virtutea funcţiei sale juridice şi concepţiei sale patrimoniale. Aplicarea cu stricteţe a prudenţei în ţări ca Germania, Franţa, Italia, Spania şi Belgia este datorată legăturilor strânse între contabilitate şi fiscalitate. Prin nominalismul monetar, costurile istorice şi prudenţă, realizăm că un bilanţ nu poate decât în mod imperfect să redea valoarea întreprinderii. Pentru că valoarea întreprinderii nu este numai rezultatul activităţilor trecute şi prezente ale firmei. Ea este dată şi de viitorul acesteia, mai mult sau mai puţin promiţător, mai mult sau mai puţin neliniştitor. Aceasta explică, de altfel, de ce valoarea bursieră a unei acţiuni poate să fie atât de diferită de valoarea ei „matematică-contabilă".

Dar să vedem care este cadrul juridic şi care sunt mecanismele prudenţei.

Prudenţa face obiectul metodelor (principiilor) enunţate în IAS 1 de organismul internaţional de normalizare contabilă. Referitor la acest principiu, IASC apreciază că „Numeroase operaţii comportă inevitabil incertitudini. Se convine să se ţină

[1)] Regulamentul contabil românesc probează, în acest sens, numeroase lacune. Un studiu cvasicomplet l-am realizat în cazul Franţei, în lucrarea „Dincolo de frontierele vagabondajului contabil" (Niculae Feleagă, Editura Economică, 1997, paginile 76-106).

Scanned with OKEN Scanner

cont de ele, făcând probă de prudenţă, în întocmirea situaţiilor financiare. Totodată, prudenţa nu justifică crearea de rezerve latente sau ocultе". Se deduce că situaţiile financiare trebuie să fie întocmite luând toate precauţiile necesare, pentru a se evita prezentarea, spre uzul terţilor, a unei situaţii patrimoniale sau a unui beneficiu net care să fie supraevaluat(ă).

În Directiva a IV-a, secţiunea a 7-a, articolul 31 „Reguli de evaluare", paragraful 1.c), se stipulează că „principiul prudenţei trebuie, în orice caz, să fie observat şi, în special:

aa) numai beneficiile, realizate la închiderea bilanţului, pot să fie înscrise în documentele de sinteză;

bb) trebuie să se ţină cont de toate riscurile previzibile şi pierderile eventuale care au apărut în cursul exerciţiului sau al unui exerciţiu anterior, chiar dacă aceste riscuri sau pierderi nu sunt cunoscute decât între data de închidere a exerciţiului şi data la care bilanţul este întocmit;

cc) trebuie să se ţină cont de deprecieri, indiferent dacă exerciţiul se soldează cu pierderi sau beneficii".

Principiului prudenţei îi sunt afectate şi alte dispoziţii.

Astfel:

- În articolul 35, paragraful 1.b): valoarea imobilizărilor, care au o durată de utilizare limitată, trebuie să fie amortizată sistematic pe toată durata lor de utilizare;
- În articolul 35, paragraful 1.c) sunt prevăzute cazurile în care imobilizările financiare pot face obiectul corectărilor de valoare, astfel încât valoarea lor să fie adusă la un nivel sub costul istoric. Aceste corectări de valoare sunt obligatorii pentru toate elementele activului imobilizat, pentru care se prevede o depreciere durabilă.
- În articolul 39, paragraful 1.b): elementele activului circulant fac obiectul corectărilor de valoare pentru a se conferi acestor elemente valoarea de piaţă, dacă aceasta este inferioară, sau, în circumstanţe particulare, o altă valoare (inferioară), care să li se atribuie la data închiderii bilanţului.
- În articolul 39, paragraful 1.c): statele membre pot autoriza corectări excepţionale de valoare, dacă acestea sunt necesare, pe baza unei aprecieri comerciale raţionale, pentru a se evita ca, într-un viitor apropiat, evaluarea respectivelor elemente să nu fie modificată, ca urmare a fluctuaţiilor de valoare. Mărimea acestor corectări de valoare trebuie să fie indicată, în mod separat, în contul de profit şi pierdere sau în anexă.

Scanned with OKEN Scanner

Conceptului de prudenţă îi sunt ataşate şi restricţii referitoare la distribuirea de beneficii:

- În articolul 33, paragraful 2.c): rezerva din reevaluare şi alte rezerve asemănătoare nu pot să fie distribuite atâta timp cât ele nu corespund unui plus de valoare realizat.

- În articolul 34, paragraful 1: nici o distribuire nu poate fi făcută atâta timp cât cheltuielile de constituire şi, cu excepţia situaţiei când statele membre prevăd contrariul, cheltuielile de cercetare şi dezvoltare nu au fost complet amortizate.

Ca revers al medaliei şi în întâmpinarea obiectivului imaginii fidele, directiva conţine şi dispoziţii care vin să atenueze excesul de prudenţă, să evite reducerile excesive de valoare:

- În articolul 33, paragraful 2.c): rezerva din reevaluare trebuie să fie anulată, în măsura în care valorile afectate acesteia nu mai sunt necesare.

- În articolul 35, paragraful 1.c) dd): atunci când raţiuni, care au motivat corectările de valoare aduse elementelor de activ imobilizat..., au încetat să mai existe, corectările de valoare nu pot să fie menţinute.

- În articolul 39, paragraful 1.d): evaluarea elementelor de activ circulant, la o valoare inferioară valorii de piaţă sau la o altă valoare inferioară, nu poate să fie menţinută, dacă raţiunile care au motivat corectările de valoare au încetat să existe.

- În articolul 42: provizioanele pentru riscuri şi cheltuieli trebuie să nu depăşească necesităţile.

Planul contabil general francez (1982) defineşte prudenţa ca fiind „aprecierea raţională a faptelor, astfel încât să se evite riscul de transfer asupra viitorului a incertitudinilor prezente, susceptibile să influenţeze mărimile patrimoniului şi rezultatelor întreprinderii".

Referitor la principiul prudenţei Codul, de comerţ francez precizează:

• În articolul 14:

- „trebuie să se procedeze la amortizări şi la constituiri de provizioane necesare, chiar în caz de absenţă sau de insuficienţă a beneficiului";

- „trebuie să se ţină cont de riscurile şi de pierderile intervenite în cursul exerciţiului sau unui exerciţiu anterior, chiar dacă ele sunt cunoscute între data de închidere a exerciţiului şi cea de întocmire a conturilor".

• În articolul 15: „pot să fie înscrise în conturile anuale numai beneficiile realizate la data închiderii unui exerciţiu".

Scanned with OKEN Scanner

• În articolul 12:

- „dacă valoarea unui element de activ devine inferioară valorii nete contabile, aceasta din urmă este adusă la nivelul valorii de inventar la închiderea exerciţiului, indiferent că deprecierea este sau nu definitivă";

- „plusul de valoare determinat ca diferenţă, între valoarea de inventar a unui bun şi valoarea sa de intrare, nu este contabilizat".

Tânărul universitar francez Eric Delesalle, prin consideraţiile lui Yves, unul dintre „eroii" cărţii sale[1)], relevă că:

- „conectarea evenimentelor survenite posterior închiderii exerciţiului la conturile exerciţiului încheiat nu vizează decât cheltuielile, nu şi veniturile (acestora din urmă li se asociază numai beneficiile **realizate** la închiderea exerciţiului)";

- „obligaţia de a constata provizioane (pentru depreciere, pentru riscuri şi cheltuieli şi reglementate) este limitată numai la nivelul valoric al obligaţiei de prudenţă, în special în raport cu analiza evenimentelor posterioare, fără ca aceasta să poată fi utilizată ca un mijloc de a „netezi rezultatul", fapt care ar conduce la crearea de rezerve oculte sau de provizioane excesive".

Totodată, Eric Delesalle semnalează că provizioanele reglementate nu sunt constatate în contabilitate ca urmare a unei obligaţii contabile, ci în vederea respectării unor dispoziţii fiscale. Cu alte cuvinte, nu există un „principiu contabil" ataşat funcţionării provizioanelor reglementate.

Remarcă: Este şi motivul pentru care în accepţia multor ţări (în special cele anglo-saxone), provizioanele reglementate sunt considerate elemente poluante ale contabilităţii.

Analizând definiţia formulată în Planul contabil general francez, pot să fie degajate următoarele consecinţe:

- „evaluarea activelor, ţinând cont de deprecierea lor definitivă sau temporară (amortizări sau provizioane pentru depreciere)";

- „necontabilizarea plusurilor de valoare, constatate ca diferenţă între valoarea de inventar a unui bun şi valoarea sa de intrare";

- „necompensarea elementelor de activ şi de pasiv, în contextul evaluării";

- „luarea în consideraţie a riscurilor şi pierderilor intervenite în cursul exerciţiului sau a unui exerciţiu anterior, chiar dacă ele sunt identificate între data de închidere a exerciţiului şi cea de întocmite a conturilor anuale (provizioane pentru riscuri şi

[1)] Eric Delesalle, Dix ans d'application de la loi comptable, La documentation organique, Paris, septembre 1994.

Scanned with OKEN Scanner

cheltuieli)";

- „principiul beneficiului realizat, conform căruia numai beneficiile realizate la închiderea unui exerciţiu pot să facă obiectul înscrierii în conturile anuale".

În contabilitatea germană, principiul prudenţei se regăseşte în acţiunea a trei subprincipii:

• **principiul „celei mai mici valori",** pentru elementele de activ, şi **„celei mai mari valori"** pentru elementele de pasiv;

• **principiul imparităţii,** care incumbă luarea în considerare a riscurilor previzibile şi a pierderilor probabile a căror origine se regăseşte în cursul exerciţiului respectiv;

• **principiul „beneficiului realizat",** prin care, singurul beneficiu luat în considerare, în formarea rezultatului exerciţiului, este „beneficiul realizat" până la închiderea aceluiaşi exerciţiu.

Constituirea de rezerve oculte nu poate fi justificată de prudenţă, deoarece un astfel de fenomen vine în contradicţie cu principiul exactităţii (unul dintre principiile generale de întocmire a documentelor de sinteză, aplicabile tuturor comercianţilor, în contabilitatea germană).

Articolul 23 a) din regulamentul contabil românesc defineşte principiul prudenţei ca fiind principiul „potrivit căruia nu este admisă supraevaluarea elementelor de activ şi a veniturilor, respectiv subevaluarea elementelor de pasiv şi a cheltuielilor, ţinând cont de deprecierile, riscurile şi pierderile posibile generate de desfăşurarea activităţii exerciţiului curent sau anterior". În general, doctrina contabilă din ţara noastră este săracă (şi) în materie de prudenţă. Mărturie stau ezitările şi stângăciile cu care contabilul român aplică acest principiu.

Din punct de vedere operaţional, principiul prudenţei este legat de evaluarea patrimoniului. Evaluarea la data intrării în patrimoniu şi evaluarea la data inventarului creează premisele aplicării prudenţei, iar evaluarea la data închiderii conturilor (evaluarea bilanţieră) realizează efectiv aplicarea acestuia.

Cu ocazia evaluării, la data închiderii conturilor, **se compară,** pentru fiecare element patrimonial, valoarea de utilitate, stabilită în momentul inventarului, cu costul istoric stabilit la intrarea în patrimoniu. Ca urmare a acestei comparaţii:

În cazul activelor:

• Atunci când valoarea de inventar este mai mare decât valoarea de intrare, diferenţa poartă numele de **plus de valoare** care, în principiu, **nu este contabilizat.**

Scanned with OKEN Scanner

• Atunci când valoarea de inventar este mai mică decât valoarea de intrare, diferenţa poartă numele de **minus de valoare,** care face obiectul următoarei analize:

- În cazul bunurilor supuse uzurii fizice şi/sau morale, deci, atunci când minusul de valoare are **un caracter definitiv,** acesta se va contabiliza prin **sistemul amortizărilor.** Întreprinderea va întocmi, în acest sens, un plan de amortizare (eventual revizuibil) a cărui aplicare permite să se calculeze mărimea amortizărilor economice (normale) şi, acolo unde este cazul, cu acordul fiscalităţii, mărimea suplimentelor de amortizare, generate de aplicarea metodelor degresive şi accelerate de recuperare.

Principala categorie de active supuse amortizării este constituită din imobilizările corporale. Aceeaşi modalitate de recuperare este prevăzută şi pentru o serie de cheltuieli, de drepturi sau alte valori, a căror natură şi al căror volum determină **capitalizarea** acestora (înscrierea în activ) în momentul efectuării sau achiziţionării, pentru ca, apoi, mai multe exerciţii să suporte cote proporţionale din valoarea lor. Este vorba, în primul rând, de cheltuieli de constituire, cele de cercetare şi dezvoltare, de concesiuni, brevete, licenţe, mărci de fabriçă şi de comerţ, programe informatice etc., dar şi de primele de rambursare a obligaţiunilor.

- Pentru celelalte bunuri, pentru care **minusul de valoare nu are un caracter definitiv,** acesta se va contabiliza prin **sistemul provizioanelor pentru depreciere.** Astfel, sunt pasibile de a fi supuse operaţiilor de constituire de provizioane pentru depreciere: terenurile, titlurile de valoare (valorile mobiliare) deţinute pe termen lung sau scurt, stocurile şi creanţele.

În cazul pasivelor: regulamentul contabil românesc nu prevede reguli speciale, dar unele elemente operatorii apar în mod implicit. Redăm, în cele ce urmează, regulile exprimate de contabilitatea franceză:

• Creşterea de valoare a unui pasiv extern (datorii), considerată a fi ireversibilă, este un complement de datorie, contabilizată ca atare.

• Riscurile şi cheltuielile unui plus de valoare nedefinitiv, dar net precizat în privinţa obiectului său şi a faptului că evenimente survenite, sau în curs de apariţie, fac probabile aceste riscuri şi cheltuieli, conduc la constituirea de provizioane înscrise în pasiv.

• Minusurile de valoare ale unui pasiv extern, devenite ireversibile, sunt supuse contabilizării, în timp ce minusurile cu caracter nedefinitiv nu sunt luate în considerare, din motive de prudenţă.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru aplicarea principiului prudenţei este necesar ca, în prealabil:

- Să se fi procedat la întocmirea unei **balanţe de verificare cu trei serii de egalităţi:** solduri iniţiale (la 1 ianuarie), rulaje anuale, solduri finale, neţinându-se cont de lucrările de inventariere şi de consecinţele contabile ale acestora. Balanţa cu trei serii de egalităţi răspunde necesităţilor unei contabilităţi orientate spre întocmirea documentelor de sinteză.

- Să se fi întocmit un **inventar anual al elementelor de activ şi de pasiv.** Inventarul trebuie înţeles atât ca o lucrare de ordin fizic, pentru că se constată integritatea soldurilor faptice (plusurile sau minusurile de inventar), cât şi una de ordin calitativ, prin care toate componentele patrimoniului sunt evaluate la valorile de inventar (valori de utilitate sau valori actuale), stabilindu-se ulterior, în virtutea aplicării prudenţei, plusurile sau minusurile de valoare.

Registrul inventar regrupează datele de inventar, structurate după **natura** elementelor inventariate, şi **modul de evaluare** a acestora.

El trebuie să fie suficient de detaliat, pentru a justifica conţinutul fiecărui post bilanţier.

Din cele prezentate anterior, rezultă că efectul contabil imediat al aplicării principiului prudenţei este înregistrarea amortizărilor şi a provizioanelor.

De asemenea, am relevat că deprecierea sau riscul, înregistrate prin amortizări şi provizioane, fac obiectul creşterii cheltuielilor, chiar în eventualitatea absenţei profitului.

Amortizarea îşi îndeplineşte, astfel, triplul ei rol: **juridic** (de depreciere a unor active), **economic** (de etalare în timp a consumului valorilor amortizabile) şi **financiar** (de reînnoire a imobilizărilor amortizabile).

Rolul economic şi juridic al amortizării este relevat de contabilizarea acesteia.

De exemplu, presupunând că, în conformitate cu planul de amortizare, deprecierea justificată economic a unui mijloc fix este de 500.000 lei, înregistrarea contabilă:

681 „Cheltuieli de exploatare privind amortizarea imobilizărilor“	=	281 „Amortizări privind imobilizările corporale“	500.000 lei

atestă, prin contul care se debitează, rolul economic, iar prin contul care se creditează, rolul juridic.

Scanned with OKEN Scanner

Provizioanele, la rândul lor, îndeplinesc un dublu rol: **economic** şi **financiar.**

• **Rolul economic** se regăseşte în regularizarea bilanţieră şi în transferul cheltuielilor de la un exerciţiu la altul.

Regularizând bilanţul, provizioanele permit, de fapt, prezentarea activului, la valoarea minimală a bunurilor posedate, şi a pasivului, la valoarea maximală a datoriilor.

Sub aspect practic, valoarea minimală a activului este dată de valoarea netă contabilă (la corectarea valorii brute contribuind, în mod evident, şi amortizările), în timp ce valoarea maximală a pasivului este dată de înglobarea, în mărimea acestuia, a provizioanelor pentru riscuri şi cheltuieli (datorii probabile).

Transferul de cheltuieli de la un exerciţiu la altul este realizat prin însuşi mecanismul provizioanelor: la constituirea lor se diminuează rezultatul exerciţiului care se încheie, evitându-se, în acelaşi timp, ca rezultatul exerciţiului următor să fie în mod sensibil grevat de aceste cheltuieli.

Trebuie semnalat pericolul generat de acest transfer, pericol dat de un grad de incertitudine mai mare sau mai mic privind mărimile şi scadenţele pierderilor şi cheltuielilor generate de aceste provizioane. Un provizion insuficient va afecta în mod „infidel" rezultatul exerciţiului următor, în timp ce un provizion prea mare falsifică, prin diminuarea rezultatului, (şi) patrimoniul exerciţiului curent.

Cu toate aceste tendinţe „extreme", fiscalitatea veghează îndeaproape modul de constituire a provizioanelor, pentru a se evita eventualele fraude.

Rolul economic al provizioanelor, de regularizare a bilanţului şi de „netezire" (legală) a rezultatului, este demonstrat de următoarele aplicaţii:

Cazul 1

În cazul exerciţiului N, o întreprindere procedează la cumpărarea unui teren, costul de achiziţie fiind de 30.000.000 lei.

La sfârşitul exerciţiului N, datorită creşterii gradului de poluare, în zona în care este plasată întreprinderea, valoarea de utilitate a terenului este de 20.000.000 lei. Ca urmare a promovării unei politici de combatere a poluării, la sfârşitul exerciţiului N + 1, experţii estimează că valoarea de utilitate a terenului este de 28.000.000 lei. În cursul exerciţiului N + 2, terenul este vândut la un preţ de 33.000.000 lei.

Evoluţia în timp a valorii terenului obligă contabilitatea întreprinderii la o serie de înregistrări privind provizioanele:

Scanned with OKEN Scanner

1) înregistrarea constituirii unui provizion pentru depreciere, la sfârşitul exerciţiului N:

provizionul necesar = 30.000.000 - 20.000.000 = 10.000.000 lei

31.12. N

6813 „Cheltuieli de exploatare privind provizioane pentru deprecierea imobilizărilor"	=	291 „Provizioane pentru deprecierea imobilizărilor corporale"	10.000.000

2) ajustarea provizionului (diminuarea acestuia), la sfârşitul exerciţiului N + 1:

- provizion existent ..... 10.000.000 lei
- provizion necesar: 30.000.000 - 28.000.000 = ... 2.000.000 lei

provizion excedentar ..... 8.000.000 lei

31.12. N + 1

291 „Provizioane pentru deprecierea imobilizărilor corporale"	=	7813 „Venituri din provizioane pentru deprecierea imobilizărilor"	8.000.000

3) anularea provizionului devenit fără obiect, ca urmare a vânzării terenului (contul 291 „Provizioane pentru deprecierea imobilizărilor corporale" se soldează):

291 „Provizioane pentru deprecierea imobilizărilor corporale"

(N+1) 8.000.000	10.000.000 (N)
(N + 2) 2.000.000	
10.000.000	

N + 2

291 „Provizioane pentru deprecierea imobilizărilor corporale"	=	7813 „Venituri din provizioane pentru deprecierea imobilizărilor"	2.000.000

Remarcă: Diferenţa dintre preţul de vânzare şi costul de achiziţie al terenului (33.000.000 - 30.000.000 = 3.000.000 lei) nu se înregistrează în contabilitate,

Scanned with OKEN Scanner

deoarece reprezintă un plus de valoare: desigur că vânzarea va genera venituri la nivelul preţului de vânzare, dar operaţia de cesiune solicită o înregistrare distinctă.

Cazul 2

Cu ocazia inventarului aferent exerciţiului N, se dispune prevederea unei cheltuieli probabile de 10.000.000 lei, pentru un litigiu cu unul dintre colaboratorii externi ai întreprinderii. Se apreciază că un astfel de litigiu se referă la activitatea de exploatare. În cursul exerciţiului N + 1, se plăteşte colaboratorului extern suma de 7.000.000 lei, ca rezultat al deciziei instanţei de judecată.

Riscul întreprinderii, în legătură cu acest litigiu, şi finalizarea acestuia (după decizia instanţei de judecată) obligă contabilitatea la următoarele înregistrări:

1) constituirea unui provizion pentru riscuri (la închiderea exerciţiului N):

6812 „Cheltuieli de exploatare privind provizioane pentru riscuri şi cheltuieli“	=	1511 „Provizioane pentru litigii“	10.000.000

Remarcă: o problemă importantă, cu consecinţe asupra veridicităţii unor indicatori economico-financiari, este încadrarea corectă a cheltuielilor privind astfel de provizioane, în activitatea de exploatare, cea financiară sau în categoria operaţiilor excepţionale.

2) înregistrarea cheltuielilor cu colaboratorii, ca urmare a plăţii sumei estimate de instanţa de judecată (în cursul exerciţiului N + 1):

621 „Cheltuieli cu colaboratorii“	=	5121 „Conturi la bănci în lei“	7.000.000

3) în urma rezolvării litigiului, provizionul pentru riscuri constituit este virat la venituri (exerciţiul N +1):

1511 „Provizioane pentru litigii“	=	7812 „Venituri din provizioane pentru riscuri şi cheltuieli“	10.000.000

Scanned with OKEN Scanner

Remarcă: se poate constata necesitatea evaluării cât se poate de precise a riscului, în momentul constituirii provizionului, răspunzându-se, astfel, cerinţelor prudenţei şi obiectivului imaginii fidele; altfel, întreprinderea poate folosi incorect politica de provizionare, pentru constituirea de rezerve oculte (practică de netezire a rezultatelor).

Caracteristicile celor trei categorii de provizioane sunt sintetizate în tabelul de mai jos:

Categoria de provizioane	Motivul constituirii	Modificarea bilanţieră	Caracteristica contabilă	Caracteristica fiscală
Provizioane pentru depreciere	Imaginea fidelă	- A	Obligatorii	Deductibile sau Deductibile parţial sau Deductibile total
Provizioane pentru riscuri şi cheltuieli	Imaginea fidelă	+ P	Obligatorii	Nedeductibile sau Deductibile parţial sau Deductibile total
Provizioane reglementare	Raţiuni fiscale (incitaţie fiscală)	+ P	Facultative	Deductibile integral*)

*) *Cu condiţia înregistrării în conturi, ceea ce conduce la poluarea fiscală a acestora*

Normalizarea şi aplicarea uneori defectuoasă a principiului prudenţei, în contabilitatea românească, sunt date de confuzia care se mai face între motivul constituirii provizioanelor şi caracteristica lor fiscală (deductibilitatea).

De aici rezultă câteva concluzii:

- **tendinţa conducerii întreprinderii** este de a supradimensiona provizioanele, în speranţa deductibilităţii lor şi, deci, cu scopul de a diminua rezultatul, în vederea reducerii reţetei fiscale;

- **tendinţa contabililor** este (ar trebui să fie) prezentarea unei imagini fidele în conturi (deci, provizioanele să exprime o depreciere sau un risc cât se poate de

Scanned with OKEN Scanner

apropiat(ă) de realitate), indiferent că provizioanele, calculate şi incluse în cheltuieli, vor fi deductibile sau nu;

- **tendinţa fiscalităţii** este de a nu acorda dreptul de deductibilitate decât în urma argumentării necesare.

Provizioanele reglementate sunt deductibile integral, deoarece ele corespund unor reguli fiscale, şi nu unei realităţi economice. De mecanismul provizioanelor reglementate profită atât întreprinderea, cât şi statul. Condiţia deductibilităţii este asigurată de înregistrarea respectivelor provizioane în conturi distincte (contul 141 „Porvizioane reglementate").

• **Rolul financiar** al provizioanelor este dat de posibilitate şi, în cazul ţării noastre, de necesitatea menţinerii capitalurilor (vezi paragraful 4.3.) care, în condiţiile neincluderii în cheltuieli a provizioanelor, ar fi putut fi diminuate pe calea distribuirii de beneficii. Aceste capitaluri astfel conservate permit:

- compensarea deprecierilor de activ constatate;

- crearea resurselor necesare pentru a face faţă, în contextul unui exerciţiu ulterior, unor cheltuieli sau pierderi prevăzute.

Cu alte cuvinte, provizioanele, ca şi amortizările, sunt resurse interne ale întreprinderii, a căror „utilizare" iniţială se regăseşte în diferitele posturi de activ, utilizarea finală fiind dată, eventual, de veniturile generate de diminuarea lor.

În definitiv, **cheltuielile cu amortizările şi provizioanele**[1)] nu sunt decât componente ale capacităţii de autofinanţare a întreprinderii.

Deşi mecanismul aplicării prudenţei pare relativ uşor de asimilat de lumea practicienilor, câteva probleme pot părea destul de şocante pentru toate categoriile de actori prezenţi în „jocul" contabil. **De ce** această **tratare pesimistă** a fenomenelor generate de viaţa întreprinderii şi de contextul în care ea operează? **De ce,** deci, această **asimetrie şocantă** în tratarea plusurilor şi a minusurilor (plusurile de valoare nu pot fi înscrise în contabilitate decât atunci când ele sunt realizate, adică atunci când ele sunt transformate într-un drept real, într-o creanţă, în timp ce minusurile de valoare sunt contabilizate chiar şi atunci când sunt numai probabile la închiderea exerciţiului)? **De ce,** în sfârşit, aceste **abateri** în modul de oglindire **a realităţii economice?**

Un răspuns la mănunchiul de întrebări puse mai sus nu ar fi complet dacă nu am analiza, din punct de vedere **istoric,** acest principiu (de altfel, unul dintre cele

[1)] Acestea din urmă, numai în anumite condiţii.

Scanned with OKEN Scanner

mai vechi). Ne ajutăm, în acest sens, de analiza reputatului şi enciclopedistului profesor francez de contabilitate, Jacques Richard[1]:

„Originea şi dezvoltarea principiului prudenţei sunt controversate: anumiţi istorici ca, de exemplu, Chatfield, estimează că originea este foarte veche (Evul Mediu) şi că el este un principiu dominant încă din secolul al XIX-lea; alţi autori ca, de exemplu, H.T. Johnson, gândesc, dimpotrivă, că acest principiu nu s-a dezvoltat, cu adevărat, decât într-un târziu: la începutul revoluţiei industriale, obiectivul antreprenorilor era, mai degrabă, ţinerea unei contabilităţi de tip economic; către 1850-1860, o dată cu apariţia a numeroase şi spectaculoase falimente ale societăţilor de capitaluri, s-a accentuat necesitatea aplicării principiului prudenţei.

Istoria arată, totuşi, că acest principiu evoluează în funcţie de circumstanţele economice şi poate să aibă o semnificaţie diferită în diverse perioade.

În anumite perioade, principiul prudenţei a fost utilizat pentru a subevalua, în mod sistematic, activul, de exemplu, prin amortizarea imobilizărilor într-un singur exerciţiu; o astfel de practică permitea crearea de rezerve „secrete".

Astăzi, astfel de practici sunt sancţionabile; spre exemplu, în Statele Unite, FAS nr. 2 (n.a.: o normă de contabilitate) arată că prudenţa trebuie să fie „aplicată cu precauţie" şi că „ea nu mai justifică înregistrarea de pierderi, fără a avea o probă convenabilă că acestea vor surveni" ...„subevaluarea deliberată nu este o virtute"; de asemenea, norma internaţională IAS nr. 1 precizează că „prudenţa nu justifică crearea de rezerve latente sau ocultе"... Aceste percepte se aplică (n.a.: şi) legislaţiei franceze. Nu este mai puţin adevărat că, deşi astfel înţeles, principiul prudenţei lasă o marjă de manevră, în apliçarea sa; de exemplu: până la o dată recentă nu se admiteau compensările între pierderile potenţiale privind anumite titluri de plasament deţinute de o întreprindere şi câştigurile potenţiale privind alte titluri; acum, astfel de compensări sunt admise: s-a trecut, deci, de la o aplicare strictă a principiului prudenţei, la o aplicare suplă.

• Partizanii principiului prudenţei estimează că el constituie un excelent antidot privind optimismul înveterat al oamenilor de afaceri şi că acesta asigură creditorilor o marjă de securitate.

• Conform adversarilor principiului prudenţei, acesta:

- nu respectă logica: subevaluarea într-o perioadă antrenează supraevaluarea într-o altă perioadă;

---

[1] C. Colette şi J. Richard, lucrare anterior citată.

Scanned with OKEN Scanner

- deschide calea manipulărilor (politica contabilă a firmei poate să fie mai mult sau mai puţin prudentă) şi permite astfel ascunderea realităţii;

- conduce la dificultăţi în evaluarea performanţei economice;

- creează o stare de spirit puţin propice în luarea deciziilor şi denaturează imaginea contabilităţii (al cărui obieciv esenţial ar trebui să fie acela de a servi conducerii);

- nu permite existenţa unui corp coerent de principii: astfel, regula de evaluare a stocurilor la cea mai scăzută valoare dintre cost şi preţul pieţei contrazice principiul de evaluare la costul de achiziţie (n.a.: costul istoric); de asemenea, înregistrarea sistematică (n.a.: anuală) a investiţiilor de cercetare la cheltuieli (n.a.: amortizarea cheltuielilor de cercetare) contrazice principiul conectării cheltuielilor la venituri etc....

Dezbaterea privind utilitatea principiului prudenţei este la fel de vie şi în zilele noastre; anumiţi autori (conform lui Sterling) estimează că este vorba de principiul cel mai important; alţii, mai ataşaţi problemelor de gestiune, precum Johnson şi Kaplan, consideră că ar trebui fie să se abolească acest principiu, fie să se scindeze contabilitatea în două părţi, din care una să nu respecte principiul şi să servească nevoilor conducerii; se poate spune că, în Franţa, această sciziune a avut loc, deoarece Planul contabil general distinge o contabilitate generală o contabilitate analitică".

Să remarcăm, din cele prezentate anterior, PERIMETRUL OPERATORIU FOARTE LARG AL PRUDENŢEI şi să anticipăm, cel puţin pentru o anumită perioadă de timp, o TENDINŢĂ A CONDUCĂTORILOR DE ÎNTREPRINDERE ŞI, IMPLICIT, A CONTABILILOR, DE A CREA **REZERVE OCULTE.** Aceasta, în opoziţie cu **fiscalitatea,** CARE PARE să „ignore", uneori, fenomenele care conduc la prudenţă.

Şi pentru a sintetiza răspunsurile la întrebările puse anterior, se poate conchide prin a afirma că ASIMETRIA ŞOCANTĂ ÎN TRATAREA PLUSURILOR ŞI MINUSURILOR DE VALOARE, DECI „IGNORAREA" „PRIMATULUI" REALITĂŢII ECONOMICE, ARE O MOTIVAŢIE JURISPRUDENŢIALĂ: **GRIJA DE A PROTEJA INVESTITORII.** CU ALTE CUVINTE, ACEST PRINCIPIU SE BAZEAZĂ PE IPOTEZA că, pentru un utilizator extern al informaţiilor contabile furnizate de o întreprindere, este mult mai periculoasă supraestimarea profiturilor şi valorilor de activ decât subestimarea acestora.

Scanned with OKEN Scanner

Desigur că o analiză riguroasă a prudenţei nu se poate face fără a o pune în relaţie cu unele postulate şi cu alte principii contabile, sesizându-se fie situaţiile de armonie, fie cele de conflict:

• **Relaţia „costuri istorice-prudenţă"** denotă, în principiu, o stare de armonie. Totuşi, regula de evaluare a stocurilor, la cea mai mică valoare dintre cost şi preţul pieţei, reprezintă o stare conflictuală între cele două concepte.

• **Relaţia „continuitatea exploatării - prudenţă"**

Când continuitatea este asigurată, prudenţa se aplică în mod normal. În caz de necontinuitate, prudenţa continuă să fie respectată, cu următorul amendament: dacă ea se dovedeşte necesară pentru aprecierea datoriilor şi cheltuielilor, precum şi pentru determinarea plusurilor eventuale de valoare, aplicarea ei este **atenuată, deoarece trebuie contabilizate aceste plusuri de valoare.**

• **Relaţia „independenţa exerciţiilor-prudenţă"** trădează o stare de conflict permanent, foarte sugestiv fiind cazul cheltuielilor capitalizate. De exemplu, problema cheltuielilor de cercetare şi dezvoltare trădează un conflict între **„prudenţă"**, care solicită ca astfel de costuri să fie tratate ca o cheltuială, şi **„independenţa exerciţiilor"**, care sugerează ca ele să fie eşalonate, pentru o corectă „conectare a cheltuielilor la venituri".

• **Relaţia „permanenţa metodelor - prudenţă".** În mod normal, cele două concepte se găsesc în stare de armonie. Totuşi, nevoia de prudenţă poate conduce, uneori, la schimbarea de metode. De exemplu, aplicarea regulii „celei mai mici valori dintre cost şi preţul pieţei", în evaluarea stocurilor (regulă de esenţă prudenţială), generează, în condiţiile scăderii preţurilor sub nivelul costurilor, o schimbare de metodă.

• **Relaţia „imagine fidelă - prudenţă".** Reglementările franceze includ prudenţa în „ecuaţia" imaginii fidele. Astfel, conform planului contabil general francez, imaginea fidelă este o sintagmă a trei principii: „În scopul prezentării de situaţii, care să reflecte o **imagine fidelă** a situaţiei şi a operaţiilor întreprinderii, contabilitatea trebuie să satisfacă, **respectând regula prudenţei,** obligaţiile de conformitate cu regulile şi de sinceritate". În mod evident, este vorba despre o apreciere corectă a prudenţei, excesele punând-o în stare „conflictuală" cu imaginea fidelă. Poziţia franceză este aproape diametral opusă cu cea anglo-saxonă, unde, în ecuaţia imaginii fidele, primează respectarea principiului „priorităţii" realităţii economice asupra formei juridice, chiar dacă, şi în astfel de ţări, prudenţa este recunoscută şi aplicată în contabilitate. Este de aşteptat,

Scanned with OKEN Scanner

totuşi, o evoluţie şi în mediul contabil francez. De altfel, Bernard Colasse[1] anticipează posibilitatea acestei evoluţii, remarcând: „grija contabilului de a se proteja juridic pare să fie mai importantă decât aceea de a furniza o imagine cât se poate de adevărată asupra întreprinderii, prin intermediul situaţiilor financiare pe care le elaborează. Dar, desigur, doctrina este evolutivă şi este posibil ca, în viitor, să ne îndreptăm spre o interpretare mai economică şi mai puţin juridică a acestui nou principiu".

Reglementările româneşti nu prezintă raporturile între prudenţă şi unele postulate şi principii contabile. Exceptând, poate, faptul că prudenţa, alături de alte cinci principii, reprezintă fondul conceptual al realizării imaginii fidele în conturile anuale.

Aplicarea principiului prudenţei în contabilitatea întreprinderilor solicită prezentarea de tablouri explicative şi trebuie să fie comentată în anexă.

Deprecierile activelor, ca, de altfel, şi provizioanele pentru riscuri şi cheltuieli, sunt constatate şi calculate la sfârşitul exerciţiului, în contextul lucrărilor de închidere. Dacă este cazul, deprecierile se acumulează de la un an la altul. Din punct de vedere al prezentării, aceste deprecieri se regăsesc fie:

- sub formă substractivă, în bilanţ, corectând costul istoric al fiecărei rubrici de activ, astfel încât utilizatorii să fie informaţi asupra valorii reale;
- adăugate valorii situaţiei nete, ca elemente ale autofinanţării întreprinderii; în acest din urmă sens, deprecierile conduc la reducerea excedentului brut din exploatare şi, în consecinţă, pot fi considerate componente ale resurselor durabile.

De asemenea, provizioanele pentru riscuri şi cheltuieli conduc la diminuarea excedentului brut din exploatare, se cumulează în timp şi reprezintă un element al autofinanţării.

4.4.2.4. Principiul „priorităţii" realităţii în faţa formei

Literatura de specialitate îl mai recunoaşte sub numele de „primordialitatea realităţii economice asupra aparenţei juridice".

Acest principiu este specific sistemelor contabile nord-americane şi anglo-saxone (substance over form principle), el nefiind acceptat ca atare în ţările în care informaţia contabilă este puternic influenţată de aspectele juridice (ţările

[1] Bernard Colasse, Comptabilité générale, 2ème édition, Economica, Paris, 1989.

Scanned with OKEN Scanner

Europei continentale) decât pentru conturile consolidate.

Norma internaţională IAS 1 include şi defineşte principiul priorităţii realităţii în faţa formei. Astfel, norma sus-menţionată relevă că „operaţiile şi alte evenimente ale vieţii întreprinderii trebuie să fie înregistrate şi prezentate conform naturii lor şi realităţii financiare, fără să se ţină cont, **în mod unic,** de aparenţa lor juridică" (sublinierea ne aparţine).

Tradiţional, **în mediul britanic,** este luată în considerare realitatea economică a operaţiilor, sfidându-se simpla „împodobire" juridică. În esenţă, acest mod de „a vedea" operaţiile este criteriul care stă la baza recunoaşterii (constatării) activelor şi datoriilor:

- esenţa unui **activ** este calitatea sa de a genera un beneficiu viitor;
- noţiunea de **datorie** reprezintă mai mult decât cea de obligaţie legală; un exemplu tipic este operaţia de „depozitare a unui stoc, la un terţ, în vederea vânzării lui ulterioare unui alt terţ": criteriul care permite să se constate stocul în bilanţul proprietarului sau în cel al depozitorului este „riscul de nevânzare".

Un exemplu (caz) de angajare sau nu a principiului „priorităţii" realităţii în faţa formei (sau al primordialităţii realităţii economice asupra aparenţei juridice) este dat de evaluarea creanţelor întreprinderii asupra clienţilor săi. Din punct de vedere juridic, mărimea datorată este cea nominală (care nu analizează, a priori, solvabilitatea debitorului). Cazul este, de asemenea, subiect de prudenţă.

În numele adevărului economic şi financiar, este mai raţional să evaluăm creanţa la valoarea probabilă pe care întreprinderea speră să o recupereze, decât la valoarea nominală.

Dreptul contabil francez spune „nu" acestui principiu. Cu toate acestea, în cazul de mai sus, pentru a concilia punctul de vedere juridic cu cel economic şi pentru a aplica concomitent nominalismul şi primordialitatea realităţii economice, contabilul francez înscrie în bilanţ atât valoarea nominală a creanţelor (valoarea brută) cât şi valoarea lor probabilă de recuperare (valoarea netă).

Dar cazul cel mai des evocat pentru exemplificarea aplicării (sau nu) a acestui principiu este cel al contractelor de locaţie-finanţare (finance - leases).

Poziţia economică cere înregistrarea bunului în contabilitatea locatarului (în numele dreptului său de utilizare). Se probează astfel primordialitatea realităţii economice asupra aparenţei juridice. O atare rezolvare este specifică lumii anglo-saxone. Este şi „punctul de vedere" al normei internaţionale IAS 17

Scanned with OKEN Scanner

„Contabilizarea contractelor de locaţie".

Poziţia juridică este diferită: activul este gajul comun al creditorilor: deci, deoarece întreprinderea locatară nu este proprietara unor astfel de bunuri, ele nu pot să figureze în activ.

Ca atare, se constată că, în măsura în care „grupul de societăţi" nu există în calitate de entitate juridică, nu este nici un inconvenient ca astfel de bunuri să figureze în activul bilanţurilor consolidate. De unde, dualitatea rezolvării cazului contabilizării contractelor de locaţie-finanţare în contabilitatea franceză.

IAS 17 şi partizanii concepţiei economice reamintesc că, în virtutea principiului „priorităţii" fondului asupra formei, în cazul unui contract de locaţie-finanţare, locatarul beneficiază de avantajele economice ce provin din utilizarea bunului, în cea mai mare parte a duratei lui de viaţă, ca şi când el ar fi proprietar. Bunul închiriat trebuie să figureze, deci, în bilanţul locatarului. Acesta înregistrează, de asemenea, angajamentele de plată şi chiriile corespunzătoare.

Totodată, trebuie să remarcăm că necontabilizarea contractelor de locaţie-finanţare, în bilanţul locatarului, ar conduce la deformarea indicatorilor financiari, prin subevaluarea resurselor economice (active, în viziunea cadrului contabil concept al IASC) şi a angajamentelor financiare.

Un contract de locaţie este o convenţie prin care un proprietar cedează unui locatar dreptul de a utiliza un bun pe o perioadă determinată, ca urmare a vărsării unei chirii.

O locaţie-finanţare este o locaţie prin care avantajele şi riscurile inerente proprietăţii bunului sunt transferate locatarului, de manieră substanţială, indiferent că are loc sau nu transferul final de proprietate.

Orice contract de locaţie, care nu răspunde acestei definiţii, este un contract de locaţie - exploatare (sau locaţie simplă).

Norma internaţională (IAS 17) precizează că un contract de locaţie-finanţare nu este reziliabil, în mod normal, şi că el asigură proprietarului recuperarea sumelor investite şi o remunerare a acestora.

Norma internaţională furnizează o serie de caracteristici ale unei locaţii finanţare:

- contractul prevede că proprietatea bunului va fi transferată la locatar, la terminarea contractului;

- proprietarul acordă locatarului opţiunea de cumpărare a bunului, la un preţ

Scanned with OKEN Scanner

suficient de avantajos, pentru a fi practic sigur că acesta din urmă va beneficia de opţiunea sa;

- contractul acoperă cea mai mare parte din durata de utilizare a bunului;

- valoarea actualizată a plăţilor minimale, la data intrării în vigoare a contractului, este egală sau mai mare decât valoarea justă a bunului, la această dată, din care sunt deduse subvenţiile şi avantajele fiscale ce revin proprietarului.

Atunci când contractul comportă o opţiune de cumpărare, care va fi practic sigur exercitată, plăţile minimale sunt limitate la chiriile exigibile pe durata contractului, la care se adaugă suma necesară pentru ridicarea (exercitarea) opţiunii de cumpărare.

Contabilizarea contractelor de locaţie-finanţare la locatar

La începutul contractului, drepturile şi obligaţiile locatarului sunt contabilizate la cea mai mică valoare între:

- valoarea justă (fair value)[1)] a bunului închiriat, corectate cu eventualele subvenţii şi avantaje fiscale de care trebuie să beneficieze proprietarul;

- valoarea actualizată a plăţilor minimale ale contractului.

Valoarea actualizată a plăţilor minimale se calculează, prin utilizarea ratei dobânzii, implicite, aferentă contractului sau, în lipsa acesteia, a ratei marginale de îndatorire a locatarului. Rata marginală este definită ca rată a dobânzii pe care locatarul ar plăti-o pentru un contract similar sau, în caz de nedeterminare a acestei rate, rata pe care locatarul ar suporta-o cu ocazia intrării în vigoare a contractului, dacă el ar împrumuta, pentru aceeaşi durată şi cu garanţii echivalente, fondurile necesare achiziţionării bunului.

Exemplu: O întreprindere a încheiat la 1 iulie / exerciţiul N, cu o întreprindere specializată, un contract de locaţie-finanţare, referitor la un echipament a cărei valoare justă este de 20.000.000 lei. Datele contractului sunt următoarele:

- vărsământul iniţial: 4.000.000 lei;

- durata contractului: 4 ani;

- chirie: 16 chirii trimestriale de 1.200.000 lei fiecare, vărsate la scadenţă;

- opţiunea de cumpărare a bunului este prevăzută la sfârşitul celui de al 4-lea an, pentru suma de 600.000 lei.

[1)] **Valoarea justă:** preţul la care un bun ar putea să fie schimbat, sau o datorie, achitată, între un cumpărător şi un vânzător informaţi, în mod corespunzător, şi care cad de acord, în cadrul unei tranzacţii echilibrate.

Scanned with OKEN Scanner

Se estimează că valoarea reziduală a bunului, la sfârşitul perioadei de locaţie, va fi de 1.400.000 lei.

Cum opţiunea de cumpărare este evident inferioară valorii reziduale a bunului, se consideră că ea va fi exercitată. Ca urmare, plăţile minimale vor fi de:

- vărsământul iniţial: 4.000.000 lei;
- 16 chirii (vărsăminte) trimestriale, de 1.200.000 lei fiecare;
- un vărsământ final de 600.000 lei.

Valoarea reziduală negarantată: 1.400.000 - 600.000 = 800.000 lei.

Având în vedere aceste elemente, rata dobânzii implicită (trimestrială) a contractului este rata i, rezultată din relaţia:

$$20.000.000 = 4.000.000 + \sum_{t=1}^{16} \frac{1.200.000}{(1+i)^t} + \frac{600.000}{(1+i)^{16}} + \frac{800.000}{(1+i)^{16}}$$

Rezolvarea acestei ecuaţii conduce la un i = 3,272%, adică o rată anuală de $(1 + 0{,}03272^4) - 1 = 13{,}744\%$

Prin actualizarea plăţilor minimale la rata dobânzii implicită a contractului, se obţine o valoare de:

$$4.000.000 + \sum_{t=1}^{16} \frac{1.200.000}{(1{,}03272)^t} + \frac{600.000}{(1{,}03272)^{16}} = 19.123.057 \text{ lei}$$

Cum această valoare este mai mică decât valoarea justă a bunului (20.000.000 lei), ea va fi utilizată pentru contabilizarea echipamentului închiriat şi angajamentele corespunzătoare:

+ A	1/07/N	+ P
Mijloace fixe	=	Angajamente din contracte de locaţie-finanţare 19.123.057 lei

Chiriile plătite locatarului reprezintă:

- o rambursare a fondurilor investite de proprietar, în vederea achiziţionării bunului închiriat;
- o remunerare a acestor fonduri.

În timp ce primul element conduce la reducerea datoriei contabilizate la începutul contractului, cel de al doilea reprezintă o cheltuială.

Scanned with OKEN Scanner

Contabilizarea chiriilor solicită ca aceste două elemente să fie separate. În acest scop, se impune întocmirea următorului tablou al fluxurilor monetare implicate de contract:

Data	Fluxuri (1)	Dobânzi (2)= =(4) x 3,272%	Rambursări (3) = (1) - (2)	Capitalul datorat (4)
				19.123.057
1/07/N	4.000.000	-	4.000.000	15.123.057
1/10/N	1.200.000	494.826	705.174	14.417.883
1/01/N + 1	1.200.000	471.753	728.247	13.689.636
1/04/N + 1	1.200.000	447.925	752.075	12.937.561
1/07/N + 1	1.200.000	423.317	776.683	12.160.878
1/10/N + 1	1.200.000	397.904	802.096	11.358.782
1/01/N + 2	1.200.000	371.659	828.341	10.530.441
1/04/N + 2	1.200.000	344.556	855.444	9.674.997
1/07/N + 2	1.200.000	316.566	883.434	8.791.563
1/10/N + 2	1.200.000	287.660	912.340	7.879.223
1/01/N + 3	1.200.000	257.808	942.192	6.937.031
1/04/N + 3	1.200.000	226.980	973.020	5.964.011
1/07/N + 3	1.200.000	195.142	1.004.858	4.959.153
1/10/N + 3	1.200.000	162.264	1.037.736	3.921.417
1/01/N + 4	1.200.000	128.309	1.071.691	2.849.726
1/04/N + 4	1.200.000	93.243	1.106.757	1.742.969
1/07/N + 4	1.800.000	57.031	1.742.969	
Totaluri	23.800.000	4.676.942	19.123.057	-

Dobânzile exercițiului N se vor descompune de maniera următoare:

- rambursări: 4.000.000 + 705.174 + 728.247 = 5.433.421
- dobânzi: 494.826 + 471.753 = 966.579

ceea ce va genera înregistrarea contabilă:

- P; + cheltuieli	Ex • N =	- A	
%		Conturi la bănci în lei	6.400.000
Angajament din contracte de locație-finanțare			5.433.421
Cheltuieli privind dobânzile			966.579

Echipamentul închiriat este amortizat la fel ca şi activele de aceeaşi natură ce aparţin întreprinderii.

Dacă ar fi practic sigur că locatarul ar deveni proprietar la sfârşitul contractului, echipamentul s-ar amortiza pe durata sa de utilizare.

În caz contrar, el se va amortiza pe durata contractului, dacă aceasta este inferioară duratei de utilizare.

Să presupunem că echipamentul închiriat are o durată de utilizare de 5 ani şi că locatarul utilizează amortizarea lineară pentru bunurile de aceeaşi natură. Să presupunem, de asemenea, că valoarea reziduală a bunului va fi egală cu zero, după 5 ani.

Atunci, amortizarea contabilizată în N va fi de (19.123.057/5) • (6/12)= 1.912.306 lei. Ea va genera înregistrarea:

+ cheltuieli		+(-A)	
Cheltuieli privind amortizarea imobilizărilor	=	Amortizări acumulate privind echipamentele	1.912.306

La începutul contractului, valoarea bunului închiriat şi angajamentele locatarului sunt identice. Egalitatea este apoi infirmată, deoarece amortizarea echipamentului este calculată independent de modalităţile de rambursare a datoriei.

Cum durata contractului este mai scurtă, în general, decât durata de viaţă economică a echipamentului, cu scopul de a face opţiunea de cumpărare mai avantajoasă, datoria se amortizează mai rapid decât bunul închiriat.

În cazul nostru, la închiderea exerciţiului N, valoarea contabilă a echipamentului este de:

19.123.057 - 1.912.306 = 17.210.751 lei,

iar angajamentele datorate, de:

19.123.057 - 5.433.421 = 13.689.636 lei

Contabilizarea contractelor de locaţie-finanţare la proprietar

Proprietarul nu beneficiază de aceleaşi avantaje privind bunul dat cu chirie. Dar el nici nu îşi asumă riscurile legate de deţinerea bunului. Acesta nu figurează în bilanţul său, chiar dacă este proprietar.

Sub aspect economic, proprietarul trebuie să fie considerat un investitor care acordă, cu titlu de împrumut, o sumă de bani, remunerată şi rambursată prin chiriile

Scanned with OKEN Scanner

prevăzute în contract.

Plăţile minimale ale contractului, la care se adaugă valoarea reziduală negarantată a bunului, constituie investiţia brută a proprietarului.

Totuşi, atunci când este sigur că opţiunea de cumpărare va fi exercitată, valoarea reziduală negarantată a bunului nu va fi luată în cont, deoarece proprietarul nu îşi va mai exercita acest drept, la sfârşitul contractului. În schimb, în plăţile minimale este inclusă suma necesară pentru ridicarea (exercitarea) opţiunii (aspect neprecizat, totuşi, de IAS 17).

Investiţia netă se obţine prin actualizarea acestei sume cu rata dobânzii implicită a contractului. Investiţia netă corespunde, **în mod normal,** valorii juste a bunului închiriat.

La semnarea contractului, proprietarul achiziţionează bunul care va face obiectul locaţiei. Investiţia netă realizată, care corespunde, în general, valorii juste a bunului cumpărat, este contabilizată la creanţe (şi nu la imobilizări corporale).

Cheltuielile direct generate de încheierea contractului sunt: (i) fie contabilizate imediat la cheltuieli; (ii) fie repartizate pe durata contractului, în acelaşi ritm cu veniturile contractului.

Reluând exemplul anterior, presupunem că la 1 iulie / exerciţiul N proprietarul achiziţionează echipamentul, la o valoare justă de 20.000.000 lei. Presupunem, de asemenea, că încheierea contractului a generat cheltuieli de 800.000 lei, suportate de proprietar, şi că acesta decide să le repartizeze pe întreaga durată a contractului.

La intrarea în vigoare a contractului, proprietarul va proceda la înregistrarea:

+A; +A		- A	
%	1/07/N =	Conturi la bănci în lei	20.800.000
Investiţii nete privind contractele de locaţie-finanţare			20.000.000
Cheltuieli de repartizat asupra mai multor exerciţii			800.000

Ca şi în cazul locatarului, chiriile trebuie să fie descompuse în două elemente:

- remunerarea investiţiei nete, care reprezintă un venit financiar:
- rambursarea unei părţi din sumele angajate, care este dedusă din investiţia netă iniţială.

Scanned with OKEN Scanner

Metoda aleasă trebuie să conducă la o rată a dobânzii constantă, aplicată la investiţia netă reziduală. Pentru aceasta, trebuie descompuse chiriile, prin utilizarea ratei de actualizare, care conduce la o valoare actualizată a plăţilor minimale egală cu investiţia netă iniţială.

În exemplul nostru, rata de actualizare de utilizat este rata i, astfel încât:

$$20.000.000 = 4.000.000 + \sum_{t=1}^{16} \frac{1.200.000}{(1+i)^t} + \frac{1.800.000}{(1+i)^{16}},$$

adică 2,55 % (rata trimestrială)

Descompunerea dobânzilor conform acestei rate este redată în tabelul următor:

Data	Fluxuri (1)	Dobânzi (2) = (4) x 2,55%	Rambursări (3) = (1) - (2)	Investiţia netă reziduală (4)
				20.000.000
1/07/N	4.000.000	-	4.000.000	16.000.000
1/10/N	1.200.000	408.000	792.000	15.208.000
1/01/N + 1	1.200.000	387.804	812.196	14.395.804
1/04/N + 1	1.200.000	367.093	832.907	13.562.897
1/07/N + 1	1.200.000	345.854	854.146	12.708.751
1/10/N + 1	1.200.000	324.073	875.527	11.832.824
1/01/N + 2	1.200.000	301.737	898.263	10.934.561
1/04/N + 2	1.200.000	278.831	921.169	10.013.392
1/07/N + 2	1.200.000	255.342	944.658	9.068.734
1/10/N + 2	1.200.000	231.253	968.747	8.099.987
1/01/N + 3	1.200.000	206.550	993.450	7.106.537
1/04/N + 3	1.200.000	181.217	1.018.783	6.087.754
1/07/N + 3	1.200.000	155.238	1.044.762	5.042.992
1/10/N + 3	1.200.000	128.597	1.071.403	3.971.589
1/01/N + 4	1.200.000	101.276	1.098.724	2.872.865
1/04/N + 4	1.200.000	73.258	1.126.742	1.746.123
1/07/N + 4	1.800.000	53.877	1.746.123	0
Totaluri	23.800.000	3.800.000	20.000.000	-

Scanned with OKEN Scanner

Chiriile exercițiului N se descompun, după cum urmează:
- rambursări ale investiției nete:
4.000.000 + 792.000 + 812.196 = 5.604.196
_ remunerarea investiției nete:
408.000 + 387.804 = 795.804
6.400.000

Contabilizarea acestora va genera înregistrările:

+ A	Ex N	- A; +venituri	
Conturi la bănxi în lei	=	%	6.400.000
		Investiții nete privind contractele de locație-finanțare	5.604.196
		Venituri financiare	795.804

Repartizarea cheltuielilor inițiale, în funcție de prorata veniturilor financiare obținute:

+ cheltuieli	31/12/N	- A	
Cheltuieli diverse	=	Cheltuieli de repartizat asupra mai multor exerciții	167.538*)

*) 800.000 x (795.804/3.800.000) = 167.538

După câte se poate constata, contabilizarea contractelor de locație-finanțare sub imperiul respectului principiului primordialității realității economice asupra aparenței juridice ar solicita câteva „amenajări" în planul nostru de conturi. Dincolo de acest aspect tehnic, problema cea mai delicată este cea a acceptării zdruncinării din temelii a concepțiilor noastre juridico-patrimoniale.

Recursul sau nu al prelucrării contractelor de locație-finanțare, pe baza principiului „priorității" realității în fața formei, are consecințe importante în planul analizei financiare.

Prin aplicarea acestui principiu, locația-finanțare nu este altceva decât o altă variantă a împrumutului. Locatarul se găsește în aceeași situație în care el ar fi împrumutat suma necesară cumpărării bunului. Mai mult, el beneficiază de

Scanned with OKEN Scanner

respectivul bun ca şi când ar fi proprietar. În contrapartidă, el plăteşte chirii care sunt similare cu anuităţile unui împrumut.

Ca atare, tratarea contabilă nu are cum să fie decât similară finanţării prin recursul la împrumut. Dacă angajamentele din locaţie nu ar fi oglindite de bilanţul locatarului, rata îndatoririi acestuia ar fi subevaluată.

Atunci când bunurile pe care o întreprindere le utilizează în virtutea unui contract de locaţie-finanţare nu sunt oglindite în bilanţ, pentru a asigura relevanţa comparaţiilor între întreprinderi, analistul financiar trebuie să retrateze informaţiile bilanţiere. În acest sens, el va trebui: (i) să adauge postului corespunzător din activ valoarea justă a bunurilor în cauză; (ii) să majoreze datoriile financiare cu valoarea actualizată a chiriilor ce au rămas de plătit[1]; (iii) să înscrie diferenţa la capitalurile proprii.

Retratarea este dificil de realizat, deoarece întreprinderile, de obicei, nu indică în anexă decât mărimea chiriilor ce au mai rămas de plătit. Ca atare, analistul financiar nu poate să adauge la imobilizări şi la datorii financiare decât valoarea actualizată a acestei sume. Pe de altă parte, deoarece rambursarea datoriei se face, în general, mai rapid decât înregistrarea deprecierii bunurilor, retratarea conturilor conduce la subevaluarea activului, fapt ce nu poate fi evitat, în lipsa unor informaţii complementare.

Presupunem, de exemplu, că o întreprindere prezintă următorul bilanţ simplificat:

în u.m.

Activ		**Pasiv**	
Imobilizări	20.000.000	Capitaluri proprii	16.000.000
Activ circulant	20.000.000	Datorii financiare	12.000.000
		Datorii din exploatare	12.000.000
Total	40.000.000	Total	40.000.000

Întreprinderea în cauză nu contabilizează în bilanţul său bunurile care fac obiectul locaţiei financiare (viziunea juridică), dar anexa specifică faptul că valoarea chiriilor care au rămas de plătit sunt de 1.600.000 u.m., cu o rată de 400.000 u.m. pe an, timp de 4 ani. Presupunând că ea ar fi putut să se împrumute, cu o rată a dobânzii de 20%, valoarea actuală a chiriilor de plătit va fi de:

[1] Actualizarea este absolut necesară, deoarece o parte din aceste chirii reprezintă dobânzile referitoare la anii viitori.

Scanned with OKEN Scanner

$$400.000 \cdot \left[\frac{1-(1+0,2)^{-4}}{0,2} \right] = 1.035.494 \text{ u.m.}$$

În vederea retratării conturilor, această valoare trebuie adăugată la valoarea imobilizărilor şi la cea a datoriilor financiare. Ca atare, bilanţul retratat se prezintă astfel:

Activ		**Pasiv**	
Imobilizări	21.035.494	Capitaluri proprii	16.000.000
Activ circulant	20.000.000	Datorii financiare	13.035.494
		Datorii din exploatare	12.000.000
Total	41.035.494	Total	41.035.494

În urma retratării, rata îndatoririi „datorii financiare/capitaluri proprii" creşte de la 12.000.000/16.000.000 = 0,75, la 13.035.494/16.000.000 ≈ 0,81.

Pentru a evita o creştere a ratei îndatoririi, fapt ce ar conduce la o scădere a credibilităţii în faţa creditorilor, unele întreprinderi sunt tentate să înscrie o parte din locaţiile-finanţare, în categoria locaţiilor-exploatare[1]. Chiar dacă norma internaţională IAS 17, ca de altfel şi alte norme pe aceeaşi temă, conţin criterii de distingere între cele două categorii de contracte, practicienii au „creat" în timp, o serie de formule hibride, cu scopul de a „împodobi" imaginea întreprinderii. Analiştii financiari descoperă cu dificultate astfel de manevre. Cei chemaţi să controleze şi să identifice cazurile de nerespectare a normelor sunt auditorii.

Sensul acordat de francezi principiului anglo-saxon „substance over form", prin formulele „prioritatea substanţei în faţa formei" sau „primordialitatea realităţii economice asupra aparenţei juridice" poate conduce la unele concluzii eronate[2]. Pentru că astfel de formule presupun subordonarea în faţa unei realităţi care ar scăpa domeniului dreptului. Altfel spus, formulele franceze ale acestui principiu sugerează ideea că dreptul nu descrie ansamblul situaţiilor aferente realităţii

[1] Contabilizarea contractelor de locaţie - exploatare nu ridică nici o problemă specială. Locatarul înregistrează chiriile la cheltuieli, pe o bază care corespunde eşalonării în timp a avantajelor procurate de bun. Proprietarul contabilizează bunul închiriat în activul bilanţului său şi procedează la amortizarea acestuia. Chiriile percepute sunt înregistrate la venituri, în mod sistematic, pe întreaga durata contractului. Eventualele cheltuieli iniţiale suportate de proprietar, la încheierea contractului, sunt: (i) fie înscrise imediat la cheltuieli; (ii) fie repartizate pe durata contractului, proporţional cu veniturile contabilizate.

[2] François Pasqualini, Le principe de l'image fidèle en droit comptable, Editions Litec, 1992.

Scanned with OKEN Scanner

economice, sau, cel puţin, că el o face de o manieră înşelătoare. Aceasta ar însemna că „domnia dreptului ar fi opusă domniei realităţilor" (adică a economiei). Or, se ştie, nerespectarea regulilor juridice, în întocmirea conturilor anuale, este un fapt constitutiv de infracţiuni penale.

Traducerea prepoziţiei **„over" prin substantivul** „primordialitate" este extrem de discutabilă, deoarece ea nu respectă spiritul celebrului principiu anglo-saxon.

Comparată cu textul normei contabile internaţionale IAS 1 „Tranzacţiile şi alte elemente ar trebui să fie contabilizate şi prezentate în raport cu substanţa lor şi realitatea financiară şi nu, **în mod unic,** cu forma lor legală"[1)], formula franceză „Prééminence de la réalité économique sur l'apparence juridique" (primordialitatea realităţii economice asupra aparenţei juridice) subînţelege o prioritate, în timp ce modelul său englez, utilizând adverbul „merely" (doar; în mod unic), expune o idee de juxtapunere şi nu de preeminenţă, de ierarhie sau, şi mai puţin, de substituire.

Aparenţa juridică nu este nicidecum exclusă: este doar indicat că ea riscă să nu fie suficientă.

Ca atare, preparatorii de conturi sunt invitaţi să ţină cont de realitate **şi** de aparenţă, **nu numai** de prima în locul celei de-a doua.

Poate că „realitatea" şi „aparenţa" nu au o încărcătură filosofică prea mare, dar ele sunt mai subiective. Cuvintele cheie „substance" şi „form" exprimă, atât în engleză cât şi în franceză (de altfel, şi în română), concepte complementare: orice element al universului material este definit prin substanţa **şi** forma sa.

4.4.2.5. Principii relative la prezentarea şi la comunicarea financiară

4.4.2.5.1. Principiul importanţei relative (sau al pragului de semnificaţie)

Principiu de sorginte anglo-saxonă (materiality), importanţa relativă se adaptează mai greu contextului economic şi social din ţările Europei continentale. Alături de principiul „primordialităţii", realităţii economice asupra aparenţei juridice, importanţa relativă reprezintă fundamentul conceptului de imagine fidelă, în sens britanic (true and fair view).

Deşi principiul importanţei relative nu este stipulat, în mod explicit, în

[1)] „Transactions and other events should be accounted for and presented in accordance with their substance and financial reality and not merely with their legal form".

Scanned with OKEN Scanner

regulamentul contabil românesc, considerăm că acesta va opera în noul sistem de contabilitate, deoarece una dintre raţiunile existenţei anexei printre documentele de sinteză este legată de aplicarea acestui principiu.

Situaţiile financiare trebuie să prezinte toate informaţiile a căror **importanţă** poate să afecteze judecăţile şi deciziile utilizatorilor externi.

Referindu-se la publicarea metodelor contabile şi, în particular, la importanţa relativă, norma 1 IASC prevede că „situaţiile financiare trebuie să releve toate elementele a căror **importanţă** poate să afecteze evaluările sau deciziile". Cu alte cuvinte, contabilul are obligaţia morală de a fi sincer faţă de utilizatorii externi şi de a completa documentele de sinteză, dacă este cazul, cu explicaţii şi comentarii suplimentare în **anexă.**

Acest principiu nu este definit, în mod explicit, în reglementările franceze, dar Planul contabil general relevă, referitor la anexă, că „producţia de elemente informative în anexă nu este cerută decât dacă acestea au o **importanţă semnificativă**". În textele franceze apare clar că este **semnificativă** orice informaţie susceptibilă să influenţeze judecata destinatarilor documentelor, cu privire la patrimoniu, rezultatele şi situaţia financiară aferente unei întreprinderi.

Prin aplicarea principiului importanţei relative, informaţiile trebuie să evite cele două extreme posibile:

- de a fi prea sintetice sau condensate, cu atât mai mult cu cât trebuie respectat principiul necompensării;
- de a fi prea abundente, deci de a „îneca" utilizatorul într-o „maree" de detalii inutile şi nesemnificative (ce ar însemna, de exemplu, să publicăm în conturile anuale toate detaliile privind conturile de terţi?).

Importanţa relativă afirmă că o informaţie este semnificativă atunci când este probabil ca persoana care o utilizează să acţioneze în mod diferit, în lipsa acesteia.

Să precizăm că **importanţa relativă nu trebuie aplicată numai publicării documentelor de sinteză, ci şi oricărei prelucrări contabile.** Este vorba, deci, de a obţine, în măsura posibilului, numai informaţii **relevante,** în condiţii de cost al prelucrării, inferior, ca mărime, avantajelor pe care le procură utilizarea acestora în actul decizional.

Rezultă că prelucrarea evenimentelor, care au un impact puţin important (nesemnificativ) în raport cu ansamblul care constituie entitatea (întreprinderea), poate să se facă fără a urmări o precizie excesivă şi chiar prin derogare de la aplicarea principiilor contabile de bază. Scopul importanţei relative este de a

Scanned with OKEN Scanner

simplifica prelucrarea, dar în actul de simplificare trebuie să se acorde multă atenţie.

În practică, este destul de dificil să se stabilească norme stricte privind condiţiile de îndeplinit pentru ca o informaţie să fie importantă: într-adevăr, importanţa poate să fie interpretată, în acelaşi timp, în termeni de **„valoare"** (valoarea elementului informaţional în cauză, în raport cu valoarea altor elemente informaţionale) şi în termeni de **„calitate"** (natura elementului informaţional).

Pentru ilustrare, propunem următoarea situaţie[1]:

	Societatea A	**Societatea B**
Cifra de afaceri	200.000.000 lei	20.000.000 lei
Cheltuieli din exploatare	-180.000.000 lei	-18.000.000 lei
Profitul din exploatare	20.000.000 lei	2.000.000 lei
Câştiguri neobişnuite	1.000.000 lei	800.000 lei

După cum se poate constata, la nivelul exerciţiului, veniturile, cheltuielile şi, în consecinţă, beneficiile din exploatare ale celor două societăţi au fost proporţionale. Fiecare dintre ele a realizat un câştig neobişnuit, care nu este de natură extraordinară. Examinând rezultatele societăţii A, se poate afirma că, indiferent dacă acest câştig neobişnuit se prezintă în mod distinct sau cumulat, el nu influenţează foarte mult. Câştigul neobişnuit reprezintă numai 5% din beneficiul din exploatare şi, dacă nu ar fi fost redat în mod distinct, nu ar fi schimbat prea mult „imaginea" beneficiului din exploatare.

Deşi societatea B a obţinut un câştig neobişnuit mai mic decât cel al societăţii A, dat fiind că mărimea acestuia reprezintă 40% din beneficiul exploatării, el are o semnificaţie mult mai importantă. Dacă am proceda la includerea câştigului neobişnuit în beneficiul din exploatare, acesta din urmă ar suporta o modificare semnificativă.

Importanţa relativă nu se aplică de o manieră indiscutabilă; în fiecare exerciţiu trebuie să se ia decizii dificile din acest punct de vedere. Soluţiile cele mai rezonabile nu pot să apară decât în urma exersării în timp a judecăţii profesionale de către contabil sau expert contabil.

Conceptul de importanţă relativă este principiul cel mai greu de înţeles şi de

[1] Exemplu inspirat din lucrarea „Comptabilité intermédiaire (Louis Ménard, Nadi Chlala şi alţii, Editions du Renouveau Pédagogique Inc., Ottawa, Canada, 1991).

Scanned with OKEN Scanner

aplicat pentru un spirit cartezian precum cel francez şi, de ce nu, spiritul multor români. Este, fără îndoială, motivul pentru care, în Franţa, există foarte puţine studii despre importanţa relativă, în timp ce în Statele Unite şi Canada sunt publicate numeroase lucrări pe această temă.

Trebuie să precizăm că pragul de semnificaţie este o mărime relativă, el depinzând atât de dimensiunea şi caracteristicile întreprinderii, cât şi de circumstanţele în care aceasta se găseşte.

Cele mai dese cazuri de afirmare a principiului importanţei relative sunt cele legate de conţinutul documentelor de sinteză, de aplicarea şi interpretarea altor principii şi de evaluare. Astfel:

• În conţinutul documentelor de sinteză, majoritatea elementelor informaţionale ale anexei presupune aplicarea importanţei relative;

• În aplicarea şi interpretarea altor principii:

- starea de necontinuitate a activităţii nu este luată în considerare numai dacă aceasta are o incidenţă semnificativă asupra bilanţului şi a contului de profit şi pierdere;

- necompensarea între active şi pasive sau între cheltuieli şi venituri evită caracterul prea agregat al informaţiei contabile, lipsa de semnificaţie a acesteia;

- luarea în consideraţie a unor evenimente survenite după închiderea exerciţiului, în contul acestuia, se face atunci când astfel de evenimente au o importanţă relativă (problemă legată de independenţa exerciţiilor);

- în sfârşit, importanţa relativă este o probă a realizării unei imagini fidele privind patrimoniul, rezultatele şi situaţia financiară a întreprinderii.

• În evaluare (în determinarea costului de producţie), se ţine cont de costurile subactivităţii, în măsura în care aceasta are o incidenţă semnificativă asupra bilanţului şi rezultatului.

Importanţa relativă are limitele ei: ea nu trebuie să fie un pretext pentru a neglija un domeniu de activitate sau pentru a disimula informaţiile legal obligatorii sau importante, pentru simplul motiv al cuantumului lor scăzut.

Noţiunea de importanţă relativă este larg utilizată de auditori (revizori), în actul lor de verificare şi de certificare a documentelor contabile. Fiindu-le impusă obligaţia de mijloace, aceşti profesionişti trebuie să examineze posturile a căror importanţă este suficient de mare. O apreciere defectuoasă a unor astfel de posturi ar avea consecinţe dezastruoase asupra evaluărilor sau deciziilor conducătorilor şi terţilor. Se vorbeşte, atunci, despre „zone de risc".

Scanned with OKEN Scanner

Valoarea semnificativă este legată de „claritate" (inteligibilitate), calitate a informaţiei financiare, conform unui cadru contabil conceptual.

Aprecierea pragului de semnificaţie

Pentru o valoare semnificativă universală, aprecierea se bazează pe o combinaţie a rentabilităţii, solvabilităţii şi lichidităţii întreprinderii. În mod obişnuit, valoarea semnificativă a unei informaţii se apreciază în raport cu rezultatul societăţii, indiferent că acesta este brut, net sau „curăţat" de elementele excepţionale. Apelul la unul din indicatorii criteriului de rentabilitate se dovedeşte adesea o soluţie prea limitată, dacă nu şi discutabilă (a se vedea întreprinderile care preferă pregătirea conturilor într-o optică fiscală), motiv pentru care ar fi oportun să se procedeze la completarea lui cu celelalte două criterii: solvabilitatea şi lichiditatea.

Testele de semnificaţie

a) **pentru o singură informaţie**

O informaţie nu este convenabil supusă testelor de semnificaţie numai după ce a fost înlocuită în contextul ei. Operaţia în sine este complicată, deoarece trebuie să se ţină cont de:

- ambianţa economică, socială, comercială şi politică în care observarea precizează cadrul întreprinderii;
- circumstanţele proprii întreprinderii, care vizează, în mod prioritar, conducerea ei, natura şi activităţile sale, natura şi structura sa financiară, structura sa juridică, rentabilitatea fondurilor plasate şi imaginea sa de marcă;
- principiile contabile reţinute pentru satisfacerea exigenţei de imagine fidelă;
- circumstanţele în care se găseşte respectiva informaţie şi caracteristicile care o particularizează.

Când elementul (informaţia) corespunde, în valoare, unei proporţii superioare sau egale cotei de 10% din unul din cei trei factori-criteriu, el este semnificativ; dacă valoarea sa este inferioară cotei de 5% din cei trei factori-criteriu, el nu este semnificativ, cu excepţia probei contrare; când valoarea sa este superioară sau egală cotei de 5%, dar inferioară cotei de 10%, unul din cei trei factori-criteriu, el este presupus semnificativ, cu excepţia probei contrare, care provine, în special, din motive calitative: testele sunt todeauna susceptibile de a fi modificate, pentru a fi în acord cu gradul de risc cu care se confruntă întreprinderea.

b) **pentru mai multe informaţii**

Pentru a evalua importanţa relativă a mai multor informaţii, mai întâi se izolează

Scanned with OKEN Scanner

fiecare dintre ele. Din momentul în care o informaţie unică se dovedeşte semnificativă, ea este inserată în documentele de sinteză. Dacă nu, se convine să se globalizeze informaţiile individual nesemnificative şi să se compare ansamblul cu rentabilitatea, lichiditatea, apoi solvabilitatea întreprinderii.

În ipoteza conturilor consolidate, orice întreprindere inclusă în perimetrul de consolidare este tratată ca o entitate independentă. Este foarte important să nu se procedeze la însumarea, la nivelul grupului, a elementelor nesemnificative ale întreprinderilor controlate.

Aşa după cum am precizat anterior, analiza valorii semnificative a informaţiilor este foarte importantă în cadrul misiunilor de certificare a conturior. Omisiunea din documentele de sinteză a unei informaţii semnificative sau a mai multor informaţii de acest gen justifică refuzul de certificare sau formularea unei rezerve din partea auditorilor.

În activitatea unui revizor, conceptul de importanţă relativă este legat de natura riscului de audit: riscul final, cu care auditorul se confruntă, este cel de a emite o opinie eronată, altfel spus, de a certifica conturi ce conţin erori semnificative care nu au fost nici dezvăluite şi corectate de întreprindere, nici detectate de acesta; printre categoriile de risc, cu care se confruntă auditoriul, se poate cita şi riscul de importanţă relativă. Iată cum este caracterizat acest risc în documentaţiile cabinetelor franceze de expertiză contabilă: „Importanţa relativă nu este un risc în sine, ci un factor important care permite auditorului să aprecieze amploarea altor riscuri (n.a.: riscul economic şi riscurile legate de sisteme). Ea se referă, în principal, la valoarea operaţiilor prelucrate sau susceptibile de a fi prelucrate, dar trebuie să ţină cont, de asemenea, de anumite elemente calitative (natura rezultatului: profit sau pierdere, inversarea tendinţelor, capitaluri proprii devenite inferioare unei jumătăţi din capitalul social...).

În abordarea sa, auditorul trebuie să ţină cont de acest principiu pentru a determina:

- sistemele semnificative, pentru care va trebui să se asigure că riscul legat de controlul intern este cât mai mic posibil;
- conturile semnificative, pe care va trebui să le controleze cu o rigoare mai mare decât pe celelalte;
- pragul de semnificaţie, care îi permite să aprecieze dacă erorile dezvăluite trebuie să fie corectate sau nu, pentru a emite o opinie fără rezerve.

Sistemele semnificative, în activitatea de audit

Un sistem semnificativ este orice sistem care asigură înregistrarea operaţiilor repetitive realizate de întreprindere, atunci când valoarea cumulată a acestor

Scanned with OKEN Scanner

operaţii este ea însăşi semnificativă în structura conturilor anuale.

În majoritatea întreprinderilor, sistemele semnificative sunt: „vânzări-clienţi", „cumpărări-furnizori", „salarizare-personal", „trezorerie", „producţie-stocuri" (atunci când întreprinderea dispune de un sistem analitic de inventar permanent).

Identificarea acestor sisteme este esenţială pentru auditor, deoarece numai aceste sisteme necesită studiul procedurilor.

Conturile semnificative, în opinia auditorului

Conturile semnificative sunt toate acele conturi a căror valoare (mărime) reprezintă o parte importantă din conturile anuale, cât şi cele care, prin natura lor, ar putea fi susceptibile să reprezinte o parte importantă din conturile anuale. De exemplu:

- chiar dacă producţia neterminată este de un nivel redus la sfârşitul exerciţiului, ea poate să constituie un cont semnificativ, în măsura în care valorile care tranzitează prin ea sunt mari şi atunci când operaţiile sunt complexe;
- provizioanele, chiar când sunt mici, reprezintă conturi semnificative, în măsura în care ele sunt puternic influenţate de aprecierile (judecăţile) conducerii;
- de asemenea, conturile care prezintă anomalii aparente (sold de sens anormal, variaţie neexplicată etc.), sunt conturi semnificative, deoarece ele sunt purtătoare de indicii de eroare ce nu pot să fie ignorate de auditor.

Pragul de semnificaţie în activitatea de audit

Profesia contabilă liberală franceză defineşte pragul de semnificaţie ca fiind „valoarea pe care auditorul o poate da unui element, dincolo de care o eroare, o inexactitate sau o omisiune poate să afecteze conformitatea cu regulile şi sinceritatea conturilor anuale, implicit imaginea fidelă a rezultatului operaţiilor, situaţiei financiare şi patrimoniului întreprinderii".

Definirea acestui prag permite auditorului, la începutul misiunii, să aprecieze mai bine sistemele şi conturile susceptibile să conţină erori semnificative, şi, la sfârşitul misiunii, să aprecieze dacă anomaliile pe care le-a detectat trebuie să fie corectate la nivelul respectivului exerciţiu, astfel încât să poată emite o opinie fără rezerve.

Riscul de importanţă relativă permite auditorului să dozeze corect dimensiunile controalelor sale.

4.4.2.5.2. Principiul bunei informări

Principiul bunei informări („principe de bonne information", în franceză; „full disclosure principle", în engleză) solicită să se pună la dispoziţia utilizatorilor de situaţii financiare o informare satisfăcătoare. O atare informare trebuie să fie

Scanned with OKEN Scanner

suficientă, semnificativă şi inteligibilă.

Prin aplicarea acestui principiu, se recunoaşte, totodată, că natura şi mărimea informării relevată de documentele de sinteză decurg, adesea, dintr-o serie de compromisuri.

Respectând principiile importanţei relative şi bune informări, preparatorul de conturi trebuie să întocmească documente de sinteză:

- suficient de detaliate, în vederea prezentării tuturor aspectelor care pot să influenţeze judecăţile utilizatorilor şi

- suficient de condensate pentru a fi uşor de consultat, ţinându-se cont, totodată, de costul întocmirii şi utilizării. În sistemele nord-americane, contabilul dispune de trei „spaţii contabile" pentru prezentarea informaţiilor care vizează situaţia financiară, rezultatele şi mişcările de trezorerie: (i) în corpul situaţiilor financiare, (ii) în notele complementare (anexe) şi (iii) într-un supliment de informaţii.

Situaţiile financiare reprezintă mijlocul de comunicare oficial şi structurat. Pentru a fi prezentat în situaţiile financiare, un element informaţional trebuie să concorde **definiţiei** unei rubrici şi să satisfacă **criteriile de constatare**[1]. În acest sens, trebuie ca acest element să fi fost **măsurat,** să fi fost **înscris** în **registrele contabile** şi să fi fost înregistrat în sistemul de contabilitate în **partidă dublă**.

Notele complementare (anexele) prezintă explicaţii sau detalii referitoare la elementele structurate în corpul situaţiilor financiare. Să precizăm că nu este obligatoriu ca informaţiile prezentate în anexe să fie de natură numerică. Spre exemplificare, în cazul sistemelor nord-americane, sunt întocmite şi publicate următoarele note complementare: descrierea principiilor contabile şi metodelor utilizate de întreprindere pentru măsurarea elementelor prezentate în situaţiile financiare, explicaţiile referitoare la incertitudini şi eventualităţi, precum şi statisticile şi detaliile care ocupă un spaţiu prea mare pentru a fi integrate în corpul situaţiilor financiare.

Suplimentul de informaţii poate să cuprindă informaţii care prezintă o perspectivă diferită de cea din situaţiile financiare. Astfel de informaţii pot fi relevante, dar puţin fiabile, sau informaţii utile dar neesenţiale. Exemplul cel mai elocvent este reprezentat de date sau tabele care prezintă efectele variaţiilor de preţuri (informaţii în costuri istorice indexate sau în costuri actuale). În aceeaşi categorie, pot fi incluse şi explicaţiile conducerii, în legătură cu informaţiile financiare, precum şi o

[1] A se (re)vedea, în acest sens, paragraful afectat cadrului contabil conceptual (4.3.).

Scanned with OKEN Scanner

analiză a semnificaţiei lor.

Contabilul nu trebuie să uite că sarcina sa esenţială este să furnizeze utilizatorilor de documente de sinteză informaţii neînşelătoare, care să nu îl conducă la interpretări false şi, în consecinţă, la decizii eronate. În acest sens, Planul contabil francez (1982) indică, atunci când enunţă condiţiile realizării sincerităţii conturilor, că informaţiile contabile trebuie să ofere „o descriere adecvată, loială, clară, precisă şi completă a operaţiilor, evenimentelor şi situaţiilor".

Principiul bunei informări nu este totdeauna uşor de aplicat. Lumea afacerilor devine din ce în ce mai complexă, în cadrul ei se produc schimbări în mod regulat. Au apărut numeroase grupări de întreprinderi, au fost definite noi practici şi principii în materie de contabilitate şi de informare financiară. În acest sens, putem cita: contractele de locaţie, creditele de impozit la investiţii, regimul pensiilor, opţiunile de cumpărare de acţiuni, fuziunile etc., probleme care au trebuit să fie soluţionate prin procedee contabile adecvate. În fiecare dintre aceste situaţii, contabilii au trebuit să determine cantitatea suficientă de informaţii care se impun a fi prezentate pentru a nu induce în eroare utilizatorii.

În concluzie, se poate afirma că, subordonat ideii de „sinceritate obiectivă", principiul bunei informări subliniază **importanţa informaţiilor comunicate în anexă** (în special, descrierea metodelor contabile utilizate), **precum şi în raportul de gestiune.**

4.4.2.5.3. Principiul necompensării

În virtutea aplicării acestui principiu, **nici o compensare** nu poate fi operată între posturile de **activ** şi, respectiv, de **pasiv** ale bilanţului sau între posturile de **cheltuieli** şi, respectiv, de **venituri** ale contului de profit şi pierderi.

Principiul necompensării implică găsirea unui raport cât se poate de optim între calitatea informaţiilor şi gradul lor de detaliere. Prea detaliată, o informare este nelizibilă. În schimb, prea sintetică, ea devine insuficientă. Condensând la extrem informaţiile, ar însemna, de exemplu, să facem suma algebrică a creanţelor şi datoriilor şi să nu înscriem în bilanţ decât un singur post, în activ sau în pasiv, după caz. În mod evident, acest post ar reprezenta situaţia netă a întreprinderii, vizavi de terţi. S-ar putea proceda de aceeaşi manieră cu veniturile şi cheltuielile. De exemplu, mărimea veniturilor din vânzări ar putea să fie compensată cu mărimea cheltuielilor din cumpărări corespunzătoare vânzărilor. Din aproape în aproape,

Scanned with OKEN Scanner

toate cheltuielile şi veniturile s-ar compensa unele cu altele. Contul de rezultate s-ar rezuma, atunci, la suma algebrică a veniturilor şi cheltuielilor, adică la rezultatul net.

Pentru a se evita această absurditate:

- bilanţul trebuie să prezinte, în mod distinct, creanţele şi datoriile, inclusiv avansurile;

- contul de rezultate trebuie să prezinte detaliul tuturor cheltuielilor şi veniturilor.

Directiva a IV-a, în secţiunea 7 „Reguli de evaluare", articolul 31 (1) (e) prevede că: „elementele posturilor de activ şi de pasiv trebuie să fie evaluate separat", evaluare separată ce incumbă necompensarea.

Comitetul de contact a adus următoarele precizări în legătură cu principiul necompensării:

- interdicţia pusă de articolul 7 al Directivei a IV-a nu vizează mecanismul compensării legale.

Articolul 7 „Orice compensare între posturile de activ şi de pasiv sau între posturile de cheltuieli şi de venituri este interzisă".

- în directivă nu există excepţie de la principiul necompensării;

- principiul (obiectivul) imaginii fidele cere ca, în anumite cazuri, să nu se prezinte decât rezultatul final al unei operaţii complexe; de asemenea, în virtutea acestui principiu, ar putea opera compensaţii la nivelul rezultatelor intermediare, care sunt, din punct de vedere economic, fără importanţă în raport cu rezultatul final;

- apartenenţa la un grup nu este suficientă pentru justificarea unei compensaţii.

În Franţa, articolul 13 din Codul de comerţ relevă cu claritate: „elementele de activ şi de pasiv trebuie să fie evaluate separat. NICI o compensare nu poate să fie operată între posturile de activ şi de pasiv ale bilanţului sau între posturile de cheltuieli şi de venituri ale contului de rezultate".

O definiţie aproape similară este dată de regulamentul contabil românesc.

Exemple de aplicare a principiului necompensării

• Dacă o întreprindere I_1 deţine o creanţă de 1.000.000 u.m. asupra întreprinderii I_2 şi o datorie de 750.000 u.m., faţă de aceeaşi întreprindere, bilanţul trebuie să menţioneze atât creanţa de 1.000.000 cât şi datoria de 750.000, în nici un caz, numai soldul-creanţă de 250.000.

• Nu este permis să se diminueze costul de achiziţie al imobilizărilor (element

Scanned with OKEN Scanner

de activ) cu subvenţiile primite pentru investiţii (element de pasiv).

Este cunoscut faptul că relaţiile întreprinderii cu terţi au la bază contractele între cele două părţi. Respectarea principiului necompensării implică aprecierea rezultatului favorabil sau nefavorabil, la nivelul fiecărui contract, nepermiţându-se compensarea pierderilor cu care se soldează un contract, cu beneficiile altuia.

Regulamentul contabil românesc, ca şi Planul contabil general francez, care ne-a inspirat în materie de normalizare, nu fac precizări suplimentare asupra necompensabilităţii. Dacă urmărim însă experienţa franceză, prin intermediul recomandărilor „Ordinului experţilor contabili", se poate constata că există, totuşi, posibilitatea de a **grupa** diferite contracte sau de a **diviza** un contract, atunci când anumite condiţii sunt îndeplinite.

Astfel de grupări şi de divizări pot fi efectuate, sub rezerva respectării principiului prudenţei.

Gruparea contractelor este permisă în condiţiile următoare:

- contractele să fi fost semnate în circumstanţe economice identice;
- durata încheierii contractelor care sunt supuse grupării să fie scurtă;
- gruparea să fie adoptată înaintea primei înregistrări contabile relative la aceste contracte;
- să existe o legătură economică strânsă între diferitele contracte care sunt supuse grupării.

La rândul ei, divizarea unui contract poate fi acceptată în următoarele condiţii:

- fiecare parte a contractului să fi făcut obiectul unei oferte diferite, în relaţia cu clientul;
- clientul să fi avut posibilitatea tehnică şi comercială de a refuza încheierea subcontractului. Necompensarea este stipulată şi de norma internaţională IAS 11 „Contabilizarea contractelor de lungă durată".

În rezumat, se poate spune că aplicarea principiului necompensării presupune:

- necompensarea creanţelor şi datoriilor faţă de aceiaşi terţi (a se vedea exemplul anterior).
- pentru prezentarea bilanţului, totalul conturilor clienţi cu sold debitor trebuie să figureze în activ, în timp ce totalul soldurilor creditoare ale aceloraşi conturi trebuie să figureze în pasiv. De asemenea, nu este permisă compensarea între soldurile debitoare şi creditoare ale conturilor furnizori.
- avansurile (acordate furnizorilor sau primite de la clienţi) sunt contabilizate separat de celelalte tranzacţii.
- necompensarea plusurilor de valoare cu minusurile de valoare, rezultate din aplicarea principiului prudenţei.

Scanned with OKEN Scanner

- necompensarea între elementele valorice neomogene - de exemplu, între valoarea de intrare a unui bun (costul său istoric) şi deprecierea acestuia, cu excepţia unor circumstanţe precise (de exemplu, reevaluările).

- prezentarea conturilor de trezorerie trebuie, de asemenea, să respecte principiul necompensării: conturile bancare al căror sold este debitor trebuie să se prezinte în activ, în timp ce conturile bancare cu sold creditor sunt înscrise în pasiv.

Remarcă: Concretizările prezentate mai sus sunt inspirate din practica şi doctrina franceză. În textele contabile oficiale româneşti, nu sunt prezentate exemple de necompensare.

Excepţiile privind aplicarea necompensării aparţin fiecărui sistem contabil, normalizarea românească nefiind prezentă nici la acest capitol. În sistemul francez, Planul contabil general are ecou asupra situaţiilor de compensare (de exemplu: unele cazuri de compensări între plusuri şi minusuri de valoare la titlurile de plasament; înregistrarea facturilor de cumpărare sau de vânzare, la nivelul netului comercial (prin deducerea rabaturilor, remizelor şi risturnurilor înscrise în factură).

Conchidem prin a arăta că principiul necompensării permite să se prezinte în documentele de sinteză integritatea relaţiilor cu terţii şi să se menţină, în timpul exerciţiului, relaţii între fluxurile fizice şi fluxurile financiare.

4.4.2.5.4. Principiul intangibilităţii bilanţului de deschidere

Această formulare a principiului are mai degrabă o conotaţie fiscală. Formula contabilă este: bilanţul de deschidere al unui exerciţiu trebuie să corespundă bilanţului de închidere al exerciţiului precedent[1]. Principiul presupune interzicerea imputării **efectelor schimbărilor de metode sau ale corectărilor de erori** asupra capitalurilor proprii cu care o întreprindere îşi începe un nou exerciţiu. Altfel spus, acţiunea lui presupune imposibilitatea imputării directe asupra capitalurilor proprii:

- a **veniturilor sau a cheltuielilor aferente exerciţiilor precedente** care, din eroare sau omisiune, nu au făcut obiectul unei înregistrări contabile; aceste venituri şi cheltuieli vor fi înregistrate în numele exerciţiului curent, afectând, deci, structurile contului de profit şi pierdere, aferent acestui exerciţiu;

- a **incidenţelor schimbărilor de metode contabile, la deschiderea exerciţiului:** imputarea cheltuielilor direct în capitalurile proprii, ocolindu-se contul

[1] Formulare prevăzută şi de articolul 31 din secţiunea a 7-a (Reguli de evaluare) a Directivei a IV-a.

Scanned with OKEN Scanner

de profit şi pierdere, este contrară prevederilor Directivei a IV-a, conform căreia cheltuielile sunt înscrise, mai întâi, în debitul contului de profit şi pierdere.

Pe lângă aspectul pur tehnic al corespondenţei (identităţii) între situaţia patrimonială la începutul exerciţiului curent şi cea existentă la sfârşitul exerciţiului precedent, aspect ce facilitează verificarea integrităţii patrimoniale, respectarea principiului în cauză este solicitată şi de corecta informare a utilizatorilor externi: **efectele schimbărilor de metode şi ale corectărilor de erori trebuie să fie transparente în documentele de sinteză ale anului încheiat.**

Intangibilitatea bilanţului de deschidere este un principiu care vizează fondul (conţinutul) contabilităţii, în ceea ce priveşte funcţia sa patrimonial-juridică.

El are ca scop să evite pierderea de informaţii şi, deci, să concilieze continuitatea exploatării cu independenţa exerciţiilor. Schimbarea de exerciţiu nu trebuie să altereze armonia între cele două principii. Ea nu este decât o bornă terminală a unui interval, destinată să stopeze, pentru exerciţiul încheiat, efectuarea de noi înregistrări.

Aplicabil atât conturilor individuale cât şi celor consolidate, principiul poate să evolueze în timp, mai ales sub influenţa normei contabile internaţionale IAS 8 (Rezultatul net al exerciţiului, erori fundamentale şi schimbări de metode contabile).

Remarcă: Să reţinem că o bună parte din soluţiile prevăzute de IAS 8 nu sunt admise de statele care acceptă principiul intangibilităţii bilanţului de deschidere. Este, de exemplu, cazul Franţei. Şi totuşi, chiar în cazul Franţei, breşa a fost realizată pentru grupurile cotate pe pieţele financiare străine, care, după reforma lansată în ultimii doi ani, se raportează la referenţialul IASC.

4.4.2.6. Două principii în slujba postulatului independenţei exerciţiilor

Primul dintre principii este cel al recunoaşterii (constatării) veniturilor. În doctrina şi practica nord-americană el mai este recunoscut sub numele de „principiul realizării" (realization principle). În conformitate cu acest principiu, un profit trebuie să fie constatat numai în momentele în care întreprinderea realizează o operaţie cu un terţ, un schimb de bunuri sau de servicii. Teoria, doctrina şi chiar practica dovedesc că recunoaşterea (constatarea) veniturilor este o operaţie cu mai multe interpretări şi soluţii.

Cel de-al doilea principiu este o „continuare" firească a celui dintâi. El poartă numele de principiul conectării cheltuielilor cu veniturile (matching principle) şi

Scanned with OKEN Scanner

solicită: mai întâi, constatarea veniturilor unui exerciţiu; apoi, înregistrarea cheltuielilor care sunt conectabile veniturilor, în vederea deducerii cheltuielilor din venituri şi a determinării rezultatului net. Din aplicarea acestui principiu, decurg toate operaţiile de regularizare, la sfârşitul exerciţiului.

4.4.2.6.1. Principiul recunoaşterii (constatării) veniturilor

Principiul recunoaşterii veniturilor se referă, în mod **direct,** la **recunoaşterea veniturilor şi,** indirect, la **măsurarea** acestora. Operaţiile de constatare şi măsurare trebuie precedate de **definirea** veniturilor. Apoi, se impune precizarea **momentului** în care trebuie contabilizat venitul.

Dincolo de accepţiunea cadrului conceptual IASC, într-o formulă simplificată, venitul poate fi **definit** ca o compensare primită sub formă de active, pentru serviciile prestate sau ca urmare a vânzării de bunuri.

Venitul se **măsoară** prin valoarea monetară a bunurilor şi serviciilor schimbate.

În legătură cu **momentul** realizării venitului, acest aspect poate fi analizat atât teoretic cât şi practic:

• **Teoretic,** venitul ar trebui contabilizat, în mod **gradual,** pe parcursul procesului de exploatare. Motivul acestui mod (teoretic) de contabilizare este faptul că venitul din exploatare ar trebui să fie repartizat, în mod echitabil, în timpul perioadei în care sunt constatate „eforturile" pentru realizarea acestuia. Este nepotrivit ca venitul să fie recunoscut numai în momentul vânzării sau al încasării, deoarece eforturile nu sunt constatate numai în aceste momente. Eforturile sunt făcute şi constatate începând cu momentul fabricaţiei, şi, uneori, chiar înaintea acestuia. Dacă am lua, spre exemplu, momentul cercetării şi dezvoltării, venitul din exploatare ar trebui să fie contabilizat începând chiar cu acest moment.

• **Practic** însă, contabilii preferă să se protejeze împotriva incertitudinii şi riscurilor, contabilizând venitul într-un moment mai obiectiv. Venitul este recunoscut, în general, numai în **momentul vânzării.**

Remarcă: Doctrina şi practica ţărilor din Europa continentală demonstrează că recunoaşterea veniturilor se face şi în momentul producţiei. Cazurile ţărilor anglo-saxone, în legătură cu această soluţie, sunt extrem de rare.

Schimbul are loc numai atunci când există un anumit grad de certitudine asupra mărimii veniturilor şi cheltuielilor. În viziunea anglo-saxonă (dar şi a unor reputaţi specialişti din Europa continentală), vânzarea unui bun sau prestarea unui

Scanned with OKEN Scanner

serviciu reprezintă un moment obiectiv pentru contabilizarea venitului, iar înaintea acestui moment, întreprinderea nu este asigurată, pe deplin, în privinţa vânzării produsului său. Altfel spus, ea nu poate măsura cu certitudine preţul de vânzare pe care îl va obţine şi nu poate să cunoască totalitatea costurilor legate de fabricarea şi vânzarea bunurilor (sau de prestarea serviciilor).

Se poate spune că recunoaşterea unui venit se face când sunt îndeplinite două condiţii: (i) fabricarea să fi fost încheiată (ii) măsurarea şi încasarea contravalorii venitului să fi fost sigure. Cele două condiţii sunt satisfăcute, în general, în cazul unei vânzări efectuate la un terţ **independent.** Orice altă metodă de constatare a veniturilor decât cea datată în momentul vânzării reprezintă teorii şi practici mai mult sau mai puţin prudente, după cum momentul recunoaşterii se plasează în aval sau în amonte de vânzarea bunurilor sau prestarea serviciilor.

Literatura de specialitate nord-americană se concentrează, cu predilecţie, asupra următoarelor trei excepţii:

a) **Constatarea veniturilor, în funcţie de avansarea lucrărilor**

Pentru contabilizarea lucrărilor de construcţii pe termen lung, este permis să se constate veniturile înainte de terminarea contractului.

Această practică are avantajul că permite determinarea beneficiului pe baza unui procentaj privind gradul de avansare a lucrărilor. Dezavantajul este că, din punct de vedere tehnic, nu a avut loc transferul riscurilor. În substanţă (anglo-saxonii preferă substanţa economică în detrimentul aparenţei juridice), venitul este „câştigat" pe măsură ce construcţia progresează.

În condiţiile în care nu se poate face o măsurare raţională a preţurilor, costurilor şi gradului de avansare a lucrărilor, constatarea veniturilor trebuie reportată până la data terminării lucrărilor.

b) **Constatarea veniturilor, în funcţie de producţie**

Sunt cazuri în care constatarea veniturilor se poate realiza înainte de data vânzării, dar după terminarea fabricaţiei. Doctrina şi practica anglo-saxonă operează aici cu cazul în care preţul şi cantitatea nu stau sub spectrul incertitudinii. Exemplul cel mai tipic este dat de extracţia de minereuri. Pentru aceste bunuri există o piaţă şi un preţ determinat încă din momentul în care ele au fost extrase. Un alt exemplu este cel al produselor agricole al căror preţ este garantat de stat.

c) **Constatarea veniturilor, în funcţie de încasări**

În doctrina şi practica nord-americană, constatarea veniturilor în funcţie de încasări se poate accepta numai atunci când este imposibil să se determine

Scanned with OKEN Scanner

mărimea venitului la data vânzării, având în vedere că decontarea contravalorii sumelor este incertă. Această metodă vizează contractele în care încasarea creanţei se efectuează pe baza unor vărsăminte, eşalonate pe o perioadă lungă (bunuri cumpărate cu plata în rate). Ea se justifică în astfel de cazuri, deoarece riscul de neîncasare este atât de mare încât vânzarea nu constituie o probă suficientă ca ambele criterii de constatare a veniturilor să fie satisfăcute. Desigur, o atare soluţie nu întruneşte unanimitatea. În fond, dacă o vânzare este efectuată, venitul trebuie să se constate. Eventualitatea unei creanţe neîncasabile va trebui să se contabilizeze în urma unei estimări distincte.

Reluând problema contractelor pe termen lung, ar fi injust în astfel de cazuri, ca venitul să se recunoască, în mod unic, în anul vânzării, ignorând activitatea desfăşurată în anul (anii) precedent(ţi). O astfel de manieră ar sfida postulatul independenţei exerciţiilor. Din contră, recunoaşterea veniturilor numai la terminarea lucrărilor este, mai degrabă, o grijă accentuată de aplicare a prudenţei.

SFAC Nr. 5 (Statement of Financial Accounting Concepts)[1], emis de FASB şi intitulat „Recunoaşterea şi măsurarea în situaţiile financiare ale întreprinderilor cu scop lucrativ", relevă că, pentru a constata venituri şi câştiguri, trebuie ca acestea (i) să fi fost materializate sau obţinute; (ii) să fie măsurabile; (iii) să fie încasabile sau realizabile.

O viziune mai complexă asupra acţiunii principiului recunoaşterii veniturilor aparţine profesorului francez Jacques Richard[2]. El acceptă sub înţelesul de venit atât producţia, cât şi transferurile de valoare.

În privinţa **producţiei,** aceasta poate căpăta mai multe expresii, de unde şi mărimi diferite ale veniturilor. Este vorba de: (i) producţia fabricată (neterminată şi finită); (ii) producţia vândută (altfel spus, „vânzările"); (iii) producţia încasată.

O serie de alte venituri **nu sunt generate de producţie,** ci, de exemplu, de **transferurile de valoare** pe care unii terţi le-au făcut în favoarea întreprinderii (subvenţii, venituri financiare provenite de la filialele întreprinderii etc.).

Pentru cele două categorii de venituri, doctrina şi practica unor ţări afectează termeni diferiţi. Astfel, în contabilitatea americană, pentru veniturile generate de producţie se utilizează termenul de **venituri (revenus),** iar pentru cele obţinute în afara producţiei, termenul de **câştiguri (gains).**

Relaţia dintre conceptele de venituri şi de rezultate pune în lumină două situaţii:

• **Simultaneitatea** înregistrării (tuturor veniturilor) şi a rezultatului (în această situaţie, veniturile sunt definite ca elemente care generează un rezultat);

---

[1] Unul dintre enunţurile cadrului conceptual american, prezentat în paragraful 4.3.
[2] C. Colette şi J. Richard, lucrare anterior citată.

Scanned with OKEN Scanner

• **Discordanţa** între momentul înregistrării veniturilor (sau a unei părţi a veniturilor) şi cel al înregistrării rezultatului (în această situaţie, veniturile conţin alte elemente decât cele care generează un rezultat).

Simultaneitatea este tradusă, în fapt, prin trei cazuri:

Cazul 1: rezultatul şi veniturile sunt înregistrate în momentul **vânzării,** ceea ce presupune următoarea relaţie globală a contului de profit şi pierdere:

Vânzări (producţia vândută)	-	Costul vânzărilor	=	Rezultat
Venituri		Cheltuieli		

Acest caz este întâlnit în practica anglo-saxonă. Ţările Europei continentale l-au adoptat în contextul conturilor consolidate. El răspunde aplicării **principiului prudenţei** (nu include decât producţia vândută), realizând, totodată, o **omogenitate** în măsurarea veniturilor (toate veniturile sunt exprimate la nivelul **preţului de vânzare**).

Cazul 2: rezultatul şi veniturile sunt înregistrate în momentul **încasării,** ceea ce conduce la următoarea relaţie de echilibru a contului de profit şi pierdere:

Producţia vândută şi încasată	-	Costul producţiei vândute şi încasate	= Rezultat
Venituri		Cheltuieli	

Acest caz a fost întâlnit în practica ţărilor din estul Europei (foste socialiste). Deşi principiul prudenţei nu se aplica în aceste ţări, era(este) evidentă **creşterea gradului de prudenţă** în raport cu cazul anterior. Măsurarea veniturilor se făcea, de asemenea, în mod **omogen,** prin utilizarea preţului de vânzare.

Cazul 3: rezultatul şi veniturile sunt înregistrate în momentul **producţiei,** fapt ce generează următoarea relaţie de echilibru a contului de profit şi pierdere:

Producţia globală (exprimată la nivelul preţului de vânzare)	-	Costul producţiei globale	=	Rezultat
Venituri		Cheltuieli		

Scanned with OKEN Scanner

Spre deosebire de cazurile precedente, producţia stocată şi (încă) nevândută este inclusă în calculul rezultatelor. Cazul abilitează primatul „economicului" asupra „prudenţei". El a dominat practicile contabile ale secolului trecut şi este prezent, astăzi, în situaţia contractelor de lungă durată.

Cazul 4: spre deosebire de cele trei cazuri precedente, care operează o conectare a conceptelor de venit şi de rezultat, acest caz presupune o deconectare între cele două concepte. Este vorba, deci, despre o **discordanţă** între momentul înregistrării veniturilor şi cel al înregistrării rezultatului. Acest caz conduce:

- atât la un **avantaj** oferit de cunoaşterea **întregului efort productiv al perioadei;**
- cât şi la **dezavantajul** generat de o **evaluare eterogenă a producţiei.**

Ecuaţia de echilibru a contului de profit şi pierdere va fi, deci:

Producţia stocată (evaluată la costul de producţie)
+ Producţia vândută (evaluată la preţul de vânzare)
- Costul producţiei globale (stocată şi vândută)
= Rezultat

Vizând concilierea constatării veniturilor în faza de producţie, cu prudenţa, se pare că o astfel de practică adună tot mai mulţi adepţi în Europa continentală, izvorul ei fiind normele franceze şi germane. Actualul sistem contabil românesc a agreat această soluţie. Este evident că o astfel de conciliere are limitele sale, deoarece profitul este generat numai de producţia vândută, ceea ce ne conduce la un rezultat aproximativ identic cu cel prezentat în cazul 1.

4.4.2.6.2. Principiul conectării cheltuielilor cu veniturile

Dacă principiul recunoaşterii veniturilor precizează momentul în care trebuie contabilizate veniturile din exploatare, principiul conectării cheltuielilor cu veniturile realizează acelaşi lucru, dar pentru cheltuielile din exploatare. Acest al doilea principiu apare ca o consecinţă logică a aplicării principiului precedent. Cu alte cuvinte, trebuie, mai întâi, să se specifice momentul contabilizării veniturilor din exploatare şi, apoi, cel al contabilizării cheltuielilor din exploatare. Pentru constatarea cheltuielilor, contabilul foloseşte logic, metoda, conform căreia **„cheltuielile urmează veniturile".**

Scanned with OKEN Scanner

Conform postulatului independenţei exerciţiilor, este necesar ca fiecărui exerciţiu să i se impute veniturile şi cheltuielile corespunzătoare. Dificultăţile apar atunci când unele cheltuieli sunt angajate pentru mai multe exerciţii. Într-o atare situaţie, problema care se pune este determinarea părţii din cheltuieli care a servit la obţinerea venitului anului curent. Partea din cheltuieli ajunsă la scadenţă este **„o cheltuială"**, în timp ce partea din cheltuieli neajunsă la scadenţă este un **„activ"**. Dacă o parte din cheltuieli nu poate fi conectată cu veniturile viitoare, ele constituie o **pierdere.**

Un exemplu de cheltuieli angajabile asupra mai multor exerciţii este achiziţionarea unui mijloc fix. Costul mijlocului fix este un activ, deoarece reprezintă un efort pentru realizarea de venituri în exerciţiile viitoare. Dacă, într-adevăr, mijlocul generează venituri, o parte din costul său este tratată ca o cheltuială, iar soldul neamortizat, ca un activ. În eventualitatea în care mijlocul fix devine desuet, ca urmare a uzurii morale, soldul neamortizat va fi o pierdere, deoarece bunul nu va genera venituri, iar partea neamortizată a costului său nu va mai putea fi conectată la veniturile din exploatare.

Remarcă: tratarea soldului ce reprezintă bunul desuet neamortizat, în categoria „cheltuielilor excepţionale", nu modifică consideraţiile făcute anterior. Procesul de conectare a cheltuielilor cu veniturile solicită un volum relativ mare de estimări. Motiv pentru care, o mare parte din cercetările recente au fost afectate perfecţionării practicilor de conectare a cheltuielilor cu veniturile. Principiul conectării cere ca o cheltuială să nu fie constatată nici în momentul plăţii, nici în momentul cumpărării sau prestării de servicii şi nici la terminarea producţiei, ci în momentul în care bunul sau serviciul contribuie la constatarea unui venit.

Dincolo de momentul conectării, noi rămânem adepţii contabilizării cheltuielilor, acolo unde este cazul, în faza de cumpărare, şi nu în cea de consum (ieşire), deoarece:

- vocaţia externă şi macroeconomică a actualului sistem contabil românesc, prin care cheltuielile sunt generate de consumul de factori (în majoritate) externi, iar cheltuielile cu materialele şi mărfurile sunt „rodul" relaţiilor cu partenerii comerciali (cheltuielile provenite din relaţiile cu terţii);

- utilizatorul extern de informaţii dispune, prin contul de profit şi pierdere, de trei indicatori, „cheltuielile cu cumpărările de bunuri", „variaţia stocurilor de materiale şi/sau mărfuri", „consumul de materiale sau ieşirile de mărfuri", în loc de unul singur, „consumuri/ieşiri".

Scanned with OKEN Scanner

Constatarea unei cheltuieli este legată deci de constatarea unui venit. În anumite cazuri, **este dificil să se determine momentul** în care o cheltuială contribuie la generarea unui venit, chiar dacă cea mai mare parte a cheltuielilor pot să fie asociate unui venit determinat.

Atunci când este dificil să se stabilească o relaţie cauzală între cheltuieli şi venituri, trebuie să se procedeze la găsirea altor metode. Contabilul este chemat, într-o atare situaţie, să elaboreze o metodă logică şi sistematică de repartizare, care să permită o conectare aproximativă. Dacă o astfel de repartizare nu pare a fi adevărată sau logică, atunci costurile vor fi înscrise integral la „cheltuieli".

O conectare corectă a cheltuielilor la venituri solicită **delimitarea cheltuielilor încorporabile de cheltuielile neîncorporabile.** Cheltuielile încorporabile (consumul de materii prime, manopera, o parte a cheltuielilor indirecte) sunt costuri angajate în fabricaţie şi sunt încorporate în „costul stocurilor" (deci, înregistrare în activ), fără să fie înscrise imediat la „cheltuieli". În acest mod, aceste cheltuieli sunt reportate exerciţiului următor, dacă produsul fabricaţiei nu este realizat decât în exerciţiul următor. În schimb, cheltuielile neîncorporabile (salariile conducătorilor, cheltuielile de vânzare) sunt înscrise la „cheltuieli", în cursul exerciţiului în care ele sunt angajate, deoarece nu se poate stabili o relaţie directă între aceste cheltuieli şi venituri.

Determinarea numărului de exerciţii, care vor beneficia de pe urma unei cheltuieli sau a mărimii anuale a avantajelor generate, conduce la întrebări foarte complexe, cărora contabilul trebuie să le facă faţă.

Validitatea teoretică a principiului conectării, în unele cazuri, este pusă în discuţie. De exemplu, uneori, se procedează la reportarea anumitor costuri (sub forma înscrierii lor în activ), deşi ele nu vor produce nici un avantaj viitor. În acest fel, se abuzează de principiul conectării, bilanţul devenind un fel de „ladă de gunoi"[1] a cheltuielilor care nu au putut fi conectate la venituri. Dacă acest principiu poate constitui un ghid important, atunci când se pune problema determinării momentului în care costurile trebuie să fie înscrise la „cheltuieli", aplicarea sa concretă, în multe situaţii, reclamă intervenţia judecăţii profesionale.

Principiul conectării ar fi uşor de aplicat în situaţia în care costurile ar viza numai exerciţiul curent, dar multe întreprinderi realizează tranzacţii care au un efect pe termen lung. Jacques Richard[2] analizează relaţia dintre cheltuieli şi venituri, deci

---

[1] Deşi expresia pare a fi dură, nu de puţine ori normalizatorii români formulează înregistrări contabile (de exemplu, înscrieri în activ) care nu corespund unor criterii logice, de recunoaştere.

[2] Lucrare anterior citată.

Scanned with OKEN Scanner

momentul în modul de decontare a cheltuielilor asupra veniturilor, din două perspective: una **economică** şi cealaltă **juridică.**

a) **Perspectiva economică** (numită şi comportamentalistă sau clasică) presupune asocierea sistematică a eforturilor (cheltuielilor) la efectele (veniturile) corespondente. Relaţia „cheltuieli-venituri" poate fi una directă (clară) sau indirectă (incertă):

• În situaţia unei legături **directe,** plăţile sunt înscrise la cheltuieli, în momentul în care veniturile corespunzătoare sunt contabilizate:

- Dacă venitul este contabilizat în momentul producţiei, diferitele costuri sunt înscrise la cheltuieli, în aceeaşi fază. Este cazul modelului francez şi a celui românesc.

- Dacă venitul este contabilizat în momentul vânzării, diferitele costuri sunt înscrise la cheltuieli, în faza de vânzare. În fapt, cheltuielile sunt recunoscute în momentul înregistrării ieşirilor din stocurile de produse finite. Este cazul modelelor contabile anglo-saxone.

• În situaţia unei legături **indirecte,** decontarea cheltuielilor asupra veniturilor se face pe baza unor calcule convenţionale. De exemplu, cheltuielile generate de utilizarea unui utilaj sunt decontate asupra veniturilor fie în funcţie de durata sa de utilizare, fie în funcţie de numărul de produse fabricate cu ajutorul acestuia.

Concepţia economică a fost dezvoltată, în perioada interbelică, de Paton şi Littleton, în Statele Unite, de E. Schmalenbach, în Germania, şi de E. Delaporte, în Franţa.

b) **Perspectiva juridică** este dictată de aplicarea principiului prudenţei. Şi această perspectivă se regăseşte, în practică, prin două variante:

• Una, **ultraprudentă,** prin care toate costurile sunt înscrise **imediat** în cheltuieli şi care, evident, reprezintă o negare a principiului conectării cheltuielilor cu veniturile.

• Alta, **normală (medie),** prin care sunt înscrise imediat în cheltuieli numai acele costuri care **riscă să nu genereze un venit.** De exemplu, investiţiile de tip necorporal (în special, de cercetare şi de dezvoltare) ar trebui să fie incluse imediat în cheltuieli, în timp ce investiţiile de tip corporal (mijloace fixe) ar trebui să urmeze linia clasică de conectare (concepţia economică).

Concepţia medie este aplicată în mod strict în Statele Unite, unde costurile imateriale trebuie să fie imediat înscrise în cheltuieli, în timp ce în Europa comunitară (ca şi în ţara noastră), normele contabile lasă întreprinderilor posibilitatea

Scanned with OKEN Scanner

(condiţionată) de a înscrie în activ cheltuielile necorporale şi de a le amortiza pe o perioadă de maximum cinci ani.

În rezumat, se poate afirma că perspectiva economică, deşi mai veche, câştigă din ce în ce mai mulţi adepţi, deoarece corespunde mai bine obiectivului contabilităţii financiare: de a oferi o imagine fidelă a patrimoniului, a rezultatului şi a evoluţiei situaţiei financiare. Perspectiva juridică conduce, însă, la distorsionarea rezultatului, negând (fapt contestabil) investiţiilor necorporale orice valoare economică.

Practica relevă existenţa a numeroase exemple de erori posibile de conectare:

- o factură de electricitate, primită în ianuarie „n + 1", corespunde, în principiu, consumurilor efectuate în ultima parte a exerciţiului „n";

- expedierea de mărfuri la un client, la sfârşitul lunii decembrie, fără ca factura să fi fost însă întocmită: operaţia are ca efect diminuarea valorii stocurilor (deci, a activului) la sfârşitul lunii decembrie, în timp ce venitul generat de vânzare nu a putut să fie înregistrat;

- plata, în octombrie/n, a unei prime de asigurare care acoperă întreprinderea pentru 12 luni de risc: în condiţiile inexistenţei vreunei corectări, operaţia generează o reducere a rezultatului cu 9/12 din valoarea primei.

În mod evident, toate aceste erori sunt uitate, dacă se utilizează în mod corect mecanismele variaţiei stocurilor şi regularizării.

Dacă dincolo de fenomenele de normalizare internaţională, lumea contabilă se grupează (şi) astăzi în două „zone de influenţă", una dintre explicaţii este că „anglo-saxonii" pun accentul pe soluţiile optimale de „conectare a cheltuielilor cu veniturile", în timp ce „continentalii" (Europa continentală) supralicitează „binefacerile" prudenţei.

4.4.2.7. Două principii implicate de definirea, recunoaşterea şi măsurarea rezultatului

4.4.2.7.1. Principiul rezultatului

Preocupările referitoare la definirea unui principiu al rezultatului datează de mai bine de o jumătate de secol. **Asociaţia americană de contabilitate** (American Accounting Association: A.A.A.), asociaţie a profesorilor universitari de contabilitate, a publicat în iunie 1941, în paginile propriei reviste de specialitate, „Accounting Review", un studiu intitulat „Principiile contabile referitoare la situaţiile financiare

Scanned with OKEN Scanner

ale întreprinderilor" (Accounting Principles Underlying Corporate Financial Statements). Deşi nu sunt enunţate în mod explicit, „principii contabile", studiul implică o ipoteză de bază şi patru concepte cărora le sunt afectate aplicaţii posibile în cazuri reale. Unul dintre cele patru concepte este reprezentat de **principiul rezultatului (income principle).**

Conform acestui principiu, în viziunea AAA, beneficiul este măsurat prin compararea veniturilor obţinute cu cheltuielile absorbite. Toate veniturile şi toate cheltuielile trebuie să facă obiectul contului de profit şi pierdere, deoarece numai astfel acest cont poate să exprime, în mod complet, întreaga evoluţie a rezultatului pe o perioadă de mai mulţi ani. Pentru orice exerciţiu, contul de profit şi pierdere trebuie să reflecte toate veniturile realizate şi toate cheltuielile înregistrate pe durata perioadei respective, indiferent că provin sau nu din operaţii curente.

În lucrarea „Un set provizoriu de principii contabile fundamentale pentru societăţile comerciale" (A Tentative Set of Broad Accounting Principles for Business Entreprises), care a făcut obiectul numărului 3 al revistei „Accounting Research Study" (1962), Moonitz şi Sprouse au propus opt principii generale, codificate de la A la H, dintre care principiul A face referire la beneficiu. Beneficiul se referă la întregul proces de activitate al întreprinderii. Orice regulă sau procedură care impută beneficiul numai unei părţi a acestui proces trebuie, în consecinţă, să fie revizuită în mod constant, pentru a determina în ce măsură aceasta modifică mărimea beneficiului fiecărui exerciţiu.

Remarcă: Reiese clar că, dacă se doreşte un beneficiu exact, trebuie să se aştepte dizolvarea societăţii. Pentru stabilirea unui beneficiu la nivel de exerciţiu, trebuie aplicate anumite principii şi reguli, care relativizează exactitatea acestuia.

La aceeaşi concluzie - conceptul de rezultat este subiectiv - ajunge şi Jacques Richard[1]: subiectivitatea rezultatului este dată de faptul că acesta depinde de **persoana** în contul căreia se ţine contabilitatea, de **principiile contabile** agreate de un sistem contabil sau altul, precum şi de politica adoptată de întreprinderi în materie de **evaluare** patrimonială.

a) Analizând conceptul de rezultat din perspectiva **persoanei** în contul căreia se ţine contabilitatea, se constată că:

• pentru **proprietarii** unei întreprinderi, rezultatul reprezintă diferenţa dintre venituri şi toate cheltuielile, inclusiv cheltuielile financiare şi cheltuielile de personal, necesare obţinerii şi vânzării producţiei;

---

[1] Lucrare anterior citată.

Scanned with OKEN Scanner

• pentru ansamblul **investitorilor** întreprinderii (deci pentru ansamblul aportorilor de capitaluri, indiferent că ei sunt proprietarii sau numai creditorii acesteia), rezultatul este diferenţa dintre venituri şi masa cheltuielilor, din care au fost excluse dobânzile plătite creditorilor; literatura de specialitate numeşte această formă de exprimare a rezultatului ca fiind **rezultatul economic;**

• pentru ansamblul părţilor participante la viaţa întreprinderii (aportori de capitaluri şi salariaţi), rezultatul este dat de **valoarea adăugată,** adică de diferenţa dintre venituri şi masa cheltuielilor, din care au fost excluse cheltuielile financiare şi salariile, ultimele două elemente fiind considerate venituri, şi nu cheltuieli.

• dacă se abandonează cadrul întreprinderii capitaliste, pentru a lua în consideraţie pe cea autogestionară, în care, de exemplu, capitalul întreprinderii ar fi proprietatea integrală a personalului său, se poate estima că rezultatul global al întreprinderii este **valoarea adăugată,** calculată ca diferenţă între venituri şi consumuri intermediare.

Analiza conceptului de rezultat, din perspectiva persoanei în contul căreia se ţine contabilitatea, întreţine elementele de subiectivism în determinarea rezultatului. Jacques Richard evocă, în acest sens, punctul de vedere a doi reputaţi economişti americani, Cyert şi March: „de ce, în contabilitate, salariile sunt considerate cheltuieli, iar dividendele, profituri, şi nu invers? Eroarea vine din faptul că nu este mai drept să se spună că rolul întreprinderii este de a maximiza profitul decât să se maximizeze salariul lui Sam Smith, portar adjunct". Profesorul francez conchide asupra acestui punct prin observaţia că, în contabilitatea privată a întreprinderilor franceze, „frontiera între cheltuieli şi profit este departe de a fi clară: se ştie, de exemplu, că, de 15 ani (n.a.: lucrarea „Comptabilité générale" a fost publicată în 1990), există o tendinţă la anumiţi şefi de întreprinderi individuale de a înscrie la salarii (salariul exploatantului) elemente de remuneraţie care figurau altădată sub formă de distribuiri de beneficii".

Deşi, în general, se acreditează punctul de vedere al proprietarilor, pentru numeroase analize micro sau macroeconomice, nici celelalte perspective nu sunt lipsite de interes.

b) Din perspectiva acţiunii diferitelor **principii contabile,** se poate constata că agrearea prudenţei şi a costurilor istorice conduce la un rezultat, în timp ce practicarea unei contabilităţi de inflaţie conduce la un rezultat diferit. De asemenea, la nivelul unei întreprinderi, se poate vorbi despre trei rezultate: două calculate de contabilitatea financiară (unul, din raţiuni legate de analiza financiară, şi celălalt,

Scanned with OKEN Scanner

din raţiuni fiscale), iar un al treilea, determinat de contabilitatea de gestiune, pentru măsurarea corectă a performanţelor întreprinderii, compartimentelor, funcţiilor şi produselor acesteia.

c) Din perspectiva **politicii** adoptate de întreprindere, în materie de evaluare patrimonială, din jocul opţiunilor, pot fi determinate mărimi diferite ale rezultatului. Întreprinderea va alege, deci, acea combinaţie de opţiuni care să corespundă cel mai bine intereselor (politicii) sale. De exemplu, pentru evaluarea ieşirilor din stoc în perioade de creştere a preţurilor (în limite decente): dacă interesul este de a maximiza profitul, în vederea constituirii de rezerve şi a repartizării de dividende mai atractive, se va alege metoda „primul intrat - primul ieşit", care diminuează mărimea cheltuielilor; dacă interesul, însă, este de a minimiza impozitul pe profit ce urmează a fi vărsat la buget, întreprinderea va alege metoda „ultimul intrat - primul ieşit", care conduce la o maximizare a volumului cheltuielilor.

Atenţionăm cititorul nostru că alegerea variantei optime de politică contabilă poate să se facă numai în limitele practicilor admise. Este şi rostul acţiunii unor principii şi obiective precum „permanenţa metodelor" şi „imaginea fidelă", care introduc o serie de restricţii în jocul opţiunilor. Cu toate acestea, practica occidentală demonstrează că numeroase întreprinderi încalcă, totuşi, regulile acestui joc al opţiunilor.

Deducem de aici că „jocul principiilor contabile" şi cel al „politicilor contabile" nu au, totdeauna, trasee riguros determinate, că, în definitiv, **contabilitatea este, în mod cert, o tehnică, pentru noi, şi o ştiinţă, dar şi un fenomen social.** De aici, nu trebuie să înţelegem că imaginea patrimoniului sau a rezultatului poate fi, la dorinţa întreprinderii, ocultată. Este rolul activităţii de audit, la care se va adăuga cel al unei „comisii a valorilor mobiliare", de a veghea asupra modului de aplicare a diferitelor principii şi politici contabile.

4.4.2.7.2. Principiul recunoaşterii rezultatelor

Rezultatul poate fi înregistrat în diferitele puncte ale ciclului afacerilor[1]:
- în momentul lansării comenzii de producţie (înregistrarea unui rezultat viitor);
- în momentul cumpărării elementelor destinate fabricaţiei (începutul ciclului);
- în momentul producţiei (pe măsura avansării în procesul de producţie);
- în momentul stocării produselor finite;

[1] C. Colette şi J. Richard, lucrare anterior citată.

Scanned with OKEN Scanner

- în momentul facturării;
- în momentul livrării;
- la expirarea garanţiei privind bunurile livrate;
- în momentul încasării.

Contabilitatea financiară operează, astăzi, cu două logici (teze) principale:

a) **Teza** conform căreia rezultatul ar trebui să fie contabilizat **în mod progresiv,** pe tot parcursul ciclului de producţie, pe măsura **avansării** produselor şi lucrărilor în curs de execuţie.

Adepţii acestei teze îşi propun **să urmărească formarea valorii** şi să contabilizeze acest proces în mod fidel. Concepţia lor despre contabilitate este una de ordin **economic.**

b) **Teza** conform căreia rezultatul nu trebuie să se înregistreze decât **într-un punct al ciclului,** cu predilecţie, atunci când există **o mare probabilitate privind obţinerea rezultatului.** Un astfel de moment este cel al **„realizării",** iar partizanii unei atare concepţii (teze) de natură juridică sunt, evident, adepţii înveteraţi ai principiului prudenţei. Din punct de vedere istoric, prudenţa s-a nuanţat de la ţară la ţară, generând trei practici de recunoaştere a rezultatelor:

- fie la vânzare (varianta cea mai răspândită, acreditată şi de noul sistem contabil românesc).

Remarcă: vânzarea poate fi regăsită fie în momentul facturării, fie în cel al livrării.

- fie la încasare (variantă utilizată în practica veche românească);
- fie la expirarea termenului de garanţie acordat beneficiarilor (variantă ultraprudentă).

Totodată, să notăm că, deşi cea de-a doua logică (tezâ) este astăzi dominantă, nici concepţia economică nu rămâne numai în planul teoriei, **rezultatul putând fi înregistrat, pe măsura avansării procesului de producţie, în cazul contractelor pe termen lung.**

De altfel, doctrina şi practica internaţională, în materie de contracte pe termen lung, recunosc două metode de contabilizare a veniturilor şi rezultatelor:

- **metoda terminării lucrărilor:** metodă de contabilizare a veniturilor, conform căreia acestea nu sunt constatate decât atunci când vânzarea bunurilor sau prestarea serviciilor, care fac obiectul contractului, s-a încheiat sau cvasiîncheiat, moment în care se determină şi rezultatul.
- **metoda avansării lucrărilor**: metodă de contabilizare a veniturilor, conform

Scanned with OKEN Scanner

căreia acestea sunt constatate pe baza proratei gradului de avansare a lucrărilor relative la bunurile sau serviciile ce fac obiectul contractului; tot pe măsura avansării se determină şi rezultatul.

Din punct de vedere istoric, să reţinem că prima teză (a doua metodă) a dominat în secolul trecut; o dată cu dezvoltarea societăţilor de capitaluri şi instaurarea impozitării pe profit, concepţia juridică (prima metodă) a început să prevaleze.

4.4.2.8. Două principii seculare...

...dintre care „justificarea faptelor" reprezintă „poarta de intrare în cetatea contabilităţii", iar „partida dublă", „mijlocul de locomoţie".

4.4.2.8.1. Principiul justificării faptelor (verificabilitatea)

Dang Pham[1)] îl califică ca fiind un principiu al **responsabilităţii,** alături de importanţa relativă şi buna informare.

Principiul justificării faptelor este unul dintre principiile care au operat explicit în sistemul contabil românesc, el fiind chiar supralicitat de prioritatea acordată funcţiei contabilităţii, de instrument de verificare şi de probă.

Aplicarea principiului justificării faptelor are în vedere două caracteristici ale informaţiei contabile, şi anume: verificabilitatea şi obiectivitatea (fiabilitatea) acesteia. O dată respectate cele două calităţi, se poate asigura concordanţa concluziilor, desprinse de doi sau mai mulţi specialişti care au operat, în mod separat, asupra aceleiaşi baze documentare.

Din acest principiu, decurge necesitatea deţinerii, clasificării şi arhivării documentelor justificative.

Rolul lui creşte, în condiţiile în care prezentul şi viitorul contabilităţii româneşti solicită **certificarea conturilor anuale** de către cenzori şi/sau auditori.

Totuşi, obiectivitatea datelor contabile nu trebuie absolutizată. Întocmirea documentelor de sinteză presupune, printre altele, alegerea duratelor de amortizare, determinarea mărimii provizioanelor şi regularizări diverse, operaţii care nu au la bază fundamentări ştiinţifice, ci estimări, şi în care intervin, deci, subiectivităţile judecăţilor profesionale.

[1)] Dang Pham, Principes comptables fondamentaux, în Encyclopédie de gestion, Tome 3, Economica, Paris, 1989.

Scanned with OKEN Scanner

4.4.2.8.2. Principiul partidei duble

Principiul partidei duble era, practic, principiul ridicat (aproape) la rang de lege (!), în vechiul sistem contabil românesc. Recunoscându-i, totuşi, importanţa şi vastul câmp operatoriu, să notăm, în ceea ce îl priveşte, câteva aspecte de natură istorică: apariţia lui este legată de necesitatea de a determina un rezultat periodic, ca diferenţă între venituri şi cheltuieli. Anterior aplicării acestui principiu, s-a practicat o **contabilitate de casă în partida simplă,** adică un sistem de înregistrare exclusivă a încasărilor şi plăţilor. O astfel de contabilitate se poate practica şi astăzi în câteva cazuri izolate.

În fapt, **partida dublă** nu putea să apară cu adevărat decât în momentul în care se consideră că există sau a existat o **partidă simplă.**

Partida simplă poate avea **două semnificaţii:**

a) Mai întâi, o contabilitate în partidă simplă nu înregistrează decât o singură dată, un singur fapt, atunci când acesta este sesizat.

De exemplu, o încasare nu afectează decât o singură dată, un singur cont de trezorerie, cont care nu înregistrează decât **utilizarea** pe care o dăm acestor disponibilităţi (de a le avea sub formă de numerar, sau sub formă de cecuri poştale sau conturi bancare etc.). În acest caz, partida simplă **nu** permite precizarea **resursei mijlocului.**

Dacă este vorba despre o plată, aceasta nu va afecta decât o singură dată, un singur cont de trezorerie, indicând **resursa** sau **mijlocul** de decontare (casă, cecuri poştale, bancă etc.), fără să se precizeze, printr-un alt cont, care este **utilizarea** acestui vărsământ.

b) Apoi, partida simplă poate să indice că este luat în consideraţie **un singur ansamblu economic şi juridic** şi că **rezultatul** nu este determinat decât **o singură dată.** De exemplu, în materie de documente de sinteză, se va întocmi un singur cont anual:

- fie bilanţul, expresie a patrimoniului, în care rezultatul este constatat o singură dată, dar nu şi explicat;
- fie contul de profit şi pierdere, ca expresie a operaţiilor de gestiune.

Partida dublă poate avea şi ea două semnificaţii:

a) Mai întâi, acelaşi fapt va comporta o **dublă înregistrare.**

De exemplu, încasarea contravalorii unor bunuri vândute va afecta cel puţin

Scanned with OKEN Scanner

două conturi: un cont de „disponibilităţi", care va înregistra **utilizarea** pe care întreprinderea o dă acestei sume (casă, cecuri poştale, bancă etc.), şi un altul de „vânzări", care va oglindi **resursa** sau **mijlocul** acestei utilizări.

Dacă este vorba despre o plată pentru decontarea unei cumpărări de bunuri, vor fi implicate, de asemenea, două conturi: cel de „furnizori", care indică **utilizarea** ce se dă sumei, şi cel de „disponibilităţi", care va oglindi **resursa** sau **mijlocul** ce a permis această utilizare.

b) Apoi, partida dublă poate să indice că sunt luate în considerare două ansambluri:

- unul de natură juridică, patrimonială: bilanţul;
- celălalt, de natură economică, o expresie a gestiunii: contul de profit şi pierdere.

Existenţa celor două ansambluri permite un **dublu calcul** şi o **dublă verificare** a rezultatului exerciţiului:

- un rezultat **constatat** cu ajutorul bilanţului;
- acelaşi rezultat, **explicat** cu ajutorul contului de profit şi pierdere.

Apariţia primei veritabile contabilităţi în partidă dublă i se datorează lui Luca Pacioli (1445-1514), călugăr veneţian şi matematician. Născut la Borgo San Sepulcro, el a scris o lucrare enciclopedică: „Summa de arithmetica, geometria, proportioni et proportionalita". În al doilea volum al tratatului său, în capitolul intitulat „De scripturis" (înregistrări contabile), Luca Pacioli, precizând că eminentul său prieten Leonardo da Vinci l-a ajutat mult la redactarea lucrării, considera că o contabilitate trebuie să fie ţinută în partidă dublă, adică utilizând două situaţii de sinteză:

- bilanţul (din latinescul „bi-lances: balanţă sau două talere), care exprimă **situaţia patrimoniului** şi în care **rezultatul este constatat;**
- contul Utile e Danno[1)] (Profituri şi pierderi), care exprimă **operaţiile de gestiune** şi în care rezultatul este **explicat.**

Dacă analizăm **sensul actual** dat expresiei de **„partidă dublă",** se constată că aceasta este simultan:

a) Utilizarea a două ansambluri, care conduc la întocmirea a **două situaţii de sinteză:**

• contul de profit şi pierdere, în care sunt grupate operaţiile de gestiune (de

---

[1)] Cunoscut şi sub expresia de „Pro e Danno".

Scanned with OKEN Scanner

funcţionare), iar rezultatul definitiv al exerciţiului este **explicat prin cauzele sale;**

• bilanţul, expresie a situaţiei patrimoniale a întreprinderii (operaţii de finanţare şi de investiţii), în care rezultatul definitiv al exerciţiului este **constatat prin efectele sale.**

Al treilea cont anual, anexa, are menirea să **precizeze,** să **detalieze** şi să **explice** diferitele posturi şi rubrici incluse în primele două situaţii de sinteză.

Cele trei conturi trebuie să ofere o **imagine economică şi juridică fidelă.**

b) Obligaţia de a analiza orice operaţie economică sau juridică, înregistrată într-un document justificativ, prin **fluxuri** cu două borne sau extremităţi:

i) extremitatea „utilizare" (destinaţie);

ii) extremitatea „resursă" (mijloc, origine, provenienţă).

Remarcă: nu există „utilizări" fără una sau mai multe resurse echivalente şi nici resurse fără una sau mai multe utilizări echivalente (în ambele situaţii, cu acelaşi total valoric).

Evoluţia conceptelor şi abordărilor contabilităţii în partidă dublă demonstrează că, în ţara noastră, vechiul sistem contabil dădea o semnificaţie restrânsă principiului partidei duble.

4.4.2.9. Două principii (plus unu) în reţeta imaginii fidele de tip francez

Primul dintre principii, conformitatea cu regulile, apare destul de rar în ţările europene (cu excepţia Germaniei), deoarece pare evident ca persoanele însărcinate cu ţinerea contabilităţii să respecte obligaţiile legale. În schimb, noţiunea de sinceritate (al doilea principiu) stă la **baza** principiului federator, atât de drag britanicilor, de „true and fair view" (regăsit în expresia utilizată adesea în Statele Unite, de „fair presentation").

Dar, dacă avem în vedere numărul crescător de afaceri veroase pe care ni le anunţă zilnic, cu generozitate, diversele publicaţii, era util, fără îndoială, să se formuleze ca principii „conformitatea cu regulile" şi „sinceritatea". Necazul este că formularea lor ca principii nu înseamnă şi respectarea lor!

Imaginea fidelă este un concept bogat în interpretări. O ţară de drept scris, precum Franţa, nu putea să nu aibă o interpretare proprie ţărilor comunitare continentale, de o conotaţie juridică. Articolul 9 din Codul de comerţ o descrie astfel: „Conturile anuale trebuie să fie întocmite conform regulilor, sincere şi să ofere o imagine fidelă a patrimoniului, a situaţiei financiare şi a rezultatelor

Scanned with OKEN Scanner

întreprinderii". Nu puţini sunt, deci, specialiştii francezi care consideră că imaginea fidelă este rodul **conformităţii cu regulile** şi **sincerităţii** conturilor, atribute ridicate la rangul de **principii.** Pe aceeaşi undă se situează şi Planul contabil general francez, care, tratând problema fidelităţii conturilor, afirmă: „În scopul prezentării de documente de sinteză, care să reflecte o imagine fidelă a situaţiei şi operaţiilor întreprinderii, contabilitatea trebuie să satisfacă obligaţiile de **conformitate cu regulile** şi de **sinceritate,** respectând regula prudenţei". În „reţeta" imaginii fidele, alături de principiile **„conformităţii cu regulile"** şi **„sincerităţii"** se găseşte şi **„prudenţa",** dezvoltată „in extenso" în paginile lucrării noastre.

Remarcă: Formula utilizată de normalizatorii români în articolul 23 al Regulamentului contabil implică cele două principii, nerecunoscute, însă, ca atare: „Pentru a da o imagine fidelă a patrimoniului, a situaţiei financiare şi a rezultatelor obţinute, trebuie **respectate,** cu **bună-credinţă, regulile** privind evaluarea patrimoniului şi celelalte norme şi principii contabile...". Respectarea regulilor este, de fapt, conformitatea cu regulile, iar buna-credinţă, sinceritatea.

4.4.2.9.1. Principiul conformităţii cu regulile

Conform Planului contabil general francez, imaginea oferită de conturi trebuie să fie conform regulilor şi procedurilor în vigoare, ceea ce presupune respectarea, de către contabili, a tuturor principiilor generale, precum şi a dispoziţiilor regulamentare.

În spatele acestei accepţii se găsesc, conform analizei efectuate de Jacques Richard[1)], patru probleme principale:

• **ierarhia textelor juridice,** atunci când sursele reglementărilor contabile sunt contradictorii. În ordinea autorităţii descrescânde, este vorba despre: (i) tratate internaţionale (directive); (ii) texte legislative (legi şi ordonanţe); (iii) texte reglementare (decrete şi hotărâri); (iv) jurisprudenţa (deciziile tribunalelor); (v) doctrina (alte surse).

Se precizează că doctrina (de exemplu, recomandările Ordinului experţilor contabili) nu are un caracter obligatoriu, dar poate juca un rol important atunci când nu există soluţii legislative (vid legislativ).

• **Poziţia contabilului atunci când există o situaţie conflictuală între regulile de evaluare impuse de fiscalitate, pentru determinarea rezultatului impozabil, şi regulile contabile corespondente.**

[1)] C. Colette şi J. Richard, lucrare anterior citată.

Scanned with OKEN Scanner

O astfel de poziţie se impune majorităţii ţărilor din Europa comunitară continentală, ţări în care rezultatul impozabil se determină pe cale contabilă, spre deosebire de ţările anglo-saxone, în care rezultatul fiscal este determinat pe cale extracontabilă.

În legătură cu această problemă, se pot ivi două situaţii:

- Cazul în care **fiscalitatea impune** regulile în contabilitate şi cere întreprinderilor o **evaluare de tip fiscal în înregistrările contabile,** în scopul obţinerii unor **avantaje fiscale** (în special, în legătură cu unele amortizări şi provizioane). Totuşi, pentru a izola consecinţele acestor ingerinţe ale fiscalităţii în contabilitate, au fost create o serie de conturi speciale (a se vedea, în acest sens, contul „Provizioane reglementate").

- În toate celelalte cazuri, contabilului nu-i este impusă aplicarea regulilor fiscale pentru determinarea rezultatului contabil; el va trebui să se conformeze numai principiilor contabile. Totuşi, pentru trecerea de la rezultatul contabil la cel impozabil, contabilitatea trebuie să întocmească, suplimentar, un tabel special în care să se ţină cont de regulile fiscale de evaluare.

• **Poziţia contabilului, atunci când textele reglementare contabile lasă întreprinderii posibilitatea de a alege:** alegerea trebuie să se facă în conformitate cu cerinţele obiectivului imaginii fidele.

• **Poziţia contabilului, atunci când aplicarea reglementărilor contabile ar conduce la o imagine deformată asupra realităţii economice a întreprinderii:** şi în acest caz trebuie să primeze cerinţele obţinerii unei imagini fidele.

Câteva exemple de neregularităţi clasice vin să ne clarifice şi mai mult asupra importanţei acestui principiu: absenţa inventarului, documentelor de sinteză, jurnalului vânzărilor, conturilor de clienţi şi de furnizori, documentelor justificative; valoare eronată a stocurilor; omisiunea comisioanelor; confuzia între cheltuielile personale şi cele profesionale (comercianţi, persoane fizice); balanţe inexacte etc.

4.4.2.9.2. Principiul sincerităţii

Conform Planului contabil general francez, **„sinceritatea este aplicarea cu bună-credinţă a regulilor şi procedurilor, în funcţie de cunoştinţa pe care contabilii trebuie să o aibă, în mod normal, asupra realităţii şi importanţei operaţiilor, evenimentelor şi situaţiilor".** Definiţia „sincerităţii" presupune aplicarea principiului importanţei relative în contabilitate.

Principiul sincerităţii vine ca o completare firească a precedentului principiu. Conformitatea unei contabilităţi cu regulile este o condiţie necesară (a imaginii

Scanned with OKEN Scanner

fidele), dar nu şi suficientă, aspect remarcat, de altfel, de Comisia franceză a operaţiilor bursiere (COB), încă din 1971, în unul din buletinele sale: „În orice caz, respectarea regulilor contabile în vigoare nu este suficientă pentru satisfacerea necesităţilor informaţionale ale acţionarilor şi a celor care consiliază investitorii. O bună informare trebuie să comporte indicaţii asupra politicii de amortizare utilizată de întreprindere, metodele folosite pentru contabilizarea valorilor de exploatare... principalele **angajamente în afara bilanţului...**".

Sinceritatea presupune, deci, prezentarea tuturor informaţiilor necesare, pentru ca utilizatorii interni şi externi să înţeleagă conţinutul conturilor. În legătură cu sinceritatea conturilor, pot să apară două concepţii[1]:

• **Una** subiectivă, conform căreia principala calitate a contabilului este **buna-credinţă.** Buna-credinţă trebuie judecată, însă, în condiţiile în care contabilul a atins competenţa profesională necesară.

• Alta **obiectivă,** conform căreia contabilul trebuie să-şi **manifeste profesionalismul în aplicarea corectă a principiilor contabile şi să ofere explicaţii corecte,** eventual, sub formă de informaţii suplimentare în anexă. Această concepţie derivă atât din definiţia dată sincerităţii de Planul contabil general, definiţie prezentată anterior, cât şi din afirmaţia COB: „sinceritatea... va rezulta din evaluarea corectă a valorilor contabile, a riscurilor şi a deprecierilor, evaluare efectuată de conducătorii întreprinderii"!

Sinceritatea conturilor se probează prin:

- onestitatea inventarului, în toate fazele sale: recenzarea elementelor, evaluare, prezentare etc.;

- actualitatea inventarului: cu unele excepţii nesemnificative, recenzarea şi evaluarea elementelor trebuie să se facă în ziua închiderii exerciţiului; să nu se anticipeze constatarea intrărilor de bunuri, dar nici să nu se întârzie constatarea ieşirilor acestora;

- aprecierea raţională a riscurilor şi deprecierilor;

- utilizarea unor practici realiste de amortizare;

- claritate: publicarea metodelor utilizate şi a cazurilor de schimbare a acestora; utilizarea de clasificări corecte; precizarea corectă a conturilor afectate de operaţii; detalierea suficientă a conturilor şi posturilor; necompensarea posturilor;

- nedisimularea evenimentelor şi operaţiilor semnificative, chiar dacă relevarea lor nu poate fi făcută decât cu întârziere;

---

[1] C. Colette şi J. Richard, lucrare anterior citată.

Scanned with OKEN Scanner

- menţionarea în raportul de gestiune a evenimentelor şi operaţiilor survenite după sfârşitul exerciţiului, între închiderea conturilor anuale şi adunarea generală a asociaţilor.

*

* *

Diferenţa dintre conformitatea cu regulile şi sinceritate este similară diferenţei dintre literă (litera legii) şi spirit.

Pe de altă parte, în timp ce conforitatea cu regulile vizează, înainte de toate, operaţiile simple şi repetitive, care pot să fie formalizate şi reglementate în detaliu (astfel de operaţii impun atât obligaţiile cât şi mijloacele), sinceritatea se referă, mai degrabă, la operaţiile complexe, operaţii ce presupun o judecată, o alegere (ca, de exemplu, o evaluare), de unde şi o doză de subiectivitate: astfel de operaţii complexe nu pot să fie reglementate în detaliu şi, ca urmare, exigenţele nu pot să fie decât asupra bunei credinţe.

Respectarea conformităţii cu regulile este considerată a fi suficientă pentru obţinerea imaginii fidele, ţinând cont, totodată, de o dublă restricţie: necesitatea şi posibilitatea de a completa regula şi de a face excepţie de la aceasta.

Totuşi, datorită caracterului neobligatoriu sau opţional al mai multor recomandări formulate de organismele naţionale sau internaţionale de normalizare, se creează o marjă de incertitudine.

Respectarea principiului conformităţii cu regulile pune utilizatorii de informaţii la adăpostul unor posibile deturnări de fonduri. Şi nu este întâmplător că o parte importantă a misiunii auditorilor este controlul conformităţii cu regulile.

O contabilitate concomitent conformă cu regulile şi sinceră poate să fie opozabilă Administraţiei fiscale, de către contribuabili, pentru că ea are atunci caracterul de forţă probantă.

Sancţiunea de neluare în cont a regulilor este pierderea caracterului probant al contabilităţii, între comercianţi, pentru fapte de comerţ, iar fiscalitatea poate să respingă baza impozabilă determinată de o contabilitate neconformă cu regulile.

Şi, totuşi, putem oare să considerăm că documentele de sinteză nu sunt sincere pentru că ele, de exemplu, nu contabilizează anumite angajamente viitoare, pentru care nici o normă contabilă nu face referinţă? Este cazul, în Franţa[1)], al angajamentelor pentru pensii, asumate de întreprinderi, dar care nu figurează în documentele de sinteză.

[1)] Dar şi în România.

Scanned with OKEN Scanner

4.4.3. Imaginea fidelă, principiu federator sau obiectiv? Impactul imaginii fidele asupra Directivei a IV-a

Subiectele implicate de studiul „imaginii fidele" sunt prea generoase în reflecţii, astfel încât chiar şi atunci când ne vom fi propus să spunem (să scriem) totul, în mod cert am uitat ceva!

Fidelitatea imaginii întreprinderii constituie criteriul calitativ al normalizării utilitare, criteriu care furnizează dreptului contabil atributul de adaptabilitate necesar oricărei construcţii teoretice, asigurându-se astfel actualizarea textelor. Paradoxal, imaginea fidelă este atât o noţiune stabilă în esenţă, în calitatea sa de suport al reglementării contabile, cât şi una mobilă, pentru că ea este punctul de plecare al diferitelor posibilităţi de evoluţie a reglementării.

O ştim deja, originea noţiunii se găseşte în doctrina anglo-saxonă, deşi francezii, printr-o calitate - sinceritatea - ar fi putut pretinde întâietatea, dacă această ultimă noţiune nu ar fi fost golită de conţinutul său.

Noţiunea britanică de „true and fair view" a fost prezentă, pentru prima dată, într-un text legal englez, în 1947 . Este vorba despre legea societăţilor comerciale (Companies Act: CA)[1] care indica: „fiecare bilanţ al unei societăţi trebuie să dea o imagine fidelă a situaţiei afacerilor societăţii, la sfârşitul exerciţiului, şi fiecare cont de profit şi pierdere al unei societăţi trebuie să dea o imagine fidelă a rezultatului societăţii pentru exerciţiul financiar"[2].

Schimbarea, în timp, din „o imagine...", în „imagine" şi, mai ales, din „corect", în „loial (sincer, cinstit)", s-a făcut sub influenţa profesiei contabile britanice, deoarece „corect" era un cuvânt excesiv de precis pentru a reflecta practicile de contabilitate şi de audit. De altfel, realizarea exigenţei de imagine fidelă făcea şi obiectul unei aprecieri din partea auditorilor britanici, raportul lor precizând că „situaţiile financiare dau o imagine fidelă a situaţiei afacerilor societăţii şi a rezultatelor acesteia[3]...".

---

[1] CA din 1900 exprima cerinţa de „a true and correct view" (o imagine adevărată şi corectă), iar legea privind înscrierea şi reglementarea activităţii societăţilor pe acţiuni, din 1944, pe aceea de „a full and fair balance sheet... (showing) a true statement... of the assets and liabilities... and a distinct view of the profit or loss (of the period)" (un bilanţ complet şi onest (loial)... (care arată) o situaţie adevărată (în sensul de real)... a activelor şi datoriilor... şi o imagine distinctă a profitului sau pierderii perioadei).

[2] „every balance sheet of a company shall give a true and fair view of the states of affairs of the company at the end of the financial year, and every profit and loss account of a company shall give a true and fair view of the profit and loss of the company for the financial year".

[3] „The financial statements give a true and fair view of the state of affairs of the company and its results and operations...".

Scanned with OKEN Scanner

Trebuie precizat că expresia britanicilor de imagine fidelă (true and fair view) nu a fost **niciodată definită** de normele organismelor de normalizare sau de textele legale. De altfel, legea societăţilor din 1947 (ca şi versiunile ulterioare) face apel la o jurisprudenţă abundentă, de puţină utilitate, mai ales pentru noi, cei din zona ţărilor de drept scris. În pofida experienţei îndelungate pe care practicienii insulari o au în materie de imagine fidelă, este foarte probabil ca majoritatea dintre ei să fie incapabili de a propune o definiţie globală a conceptului. Totuşi, **o inteligenţă comună** pe care specialiştii britanici şi-o împart, în materie de imagine fidelă, este mult mai importantă decât o definiţie iluzorie. Această inteligenţă comună regăsită în spiritul cutumelor conferă o (cvasi)identitate a comportamentelor şi atitudinilor, absolut necesară asigurării fiabilităţii informaţiei financiare.

Cât priveşte Statele Unite, organismele lor profesionale de contabilitate s-au lansat într-o serie de lucrări extrem de dense cu scopul de a sugera ameliorări modelului informaţional britanic.

Cu toate că investigaţiile organismelor profesionale americane au ridicat întrebări teoretice deloc de neglijat, ele s-au dovedit infructuoase pe terenul practicii.

În 1970, organismul profesiei contabile americane a publicat o recomandare asupra conceptelor şi principiilor contabile de bază presupuse de întocmirea conturilor anuale. Accentul era pus pe credibilitatea (reliability) conturilor, a cărei responsabilitate cădea în sarcina conducerii şi pe interesul pe care îl manifestă utilizatorii faţă de raportul auditorului independent ce se pronunţa asupra **fidelităţii prezentării informaţiilor** (present fairly), **în conformitate cu principiile general admise.**

Şi totuşi, am precizat anterior, prima manifestare a ideii de **sinceritate** apare în dreptul francez, în 1937. Sinceritatea avea vocaţia să fie ridicată la rangul de criteriu calitativ care să servească drept referinţă în controlul fiabilităţii mesajului contabil. În mod absolut, ea corespunde voinţei de a fi cât se poate de apropiat de realitate.

Golirea ei de conţinut s-a declanşat în momentul în care a fost asociată conformităţii cu regulile, principiu a cărui semnificaţie şi natură nu suferă nici o ambiguitate.

Conformitatea cu regulile înseamnă respectarea regulilor impuse de legi, regulamente şi uzanţe. Deci, ea este în strictă conformitate cu dreptul pozitiv. Ca atare, ea nu a fost niciodată decât un instrument care, mai mult, s-a lăsat invadat de fiscalitate. Prin cuplare, efectul aplicării principiului sincerităţii a fost anihilat de

Scanned with OKEN Scanner

conformitatea cu regulile, dominată de fiscalitate. În acest cuplu, sinceritatea nu a jucat decât un rol secundar. Textele fiscale nu au inclus niciodată noţiunea de sinceritate, limitându-se numai să prevadă penalităţile, în caz de contabilitate incorectă şi neconformă cu regulile.

Normalizarea franceză s-a înscris, deci, în cadrul unei „sincerité régularisée" (sinceritate conformă cu regulile).

Destul de repede, comparabilitatea conturilor, menită să întărească încrederea terţilor, a apărut ca una dintre condiţiile fundamentale ale sincerităţii. În mod logic, normalizarea franceză a urmărit uniformizarea metodelor de prezentare şi de evaluare. Conformitatea cu regulile a devenit dogma experţilor şi revizorilor contabili, teama încălcării ei atingând dimensiunile unei obsesii.

Dar convergenţa contabilităţilor europene către conceptul de imagine fidelă începe cu Directiva a IV-a.

O privire istorică asupra lucrărilor directivei arată că, în **prima parte** a acestora, cerinţa de „imagine fidelă" nu a fost regăsită **nici explicit, nici implicit.** Iniţial, lucrările au fost puternic influenţate de germani, deoarece Germania (de Vest) avea cea mai dezvoltată Lege a societăţilor (Aktiengesetz din 1965) cu implicaţii contabile, din întreaga Comunitate (Uniune). Într-o secţiune a acestei legi se prevedea că „imaginea cea mai sigură posibil" (einen möglichst sicheren Einblick) poate fi obţinută... în acord cu prevederile referitoare la evaluare. O atare formulă nu accepta supraevaluare, în timp ce subevaluarea era permisă. Fapt ce „trăda" prioritate acordată prudenţei. În textul german se menţiona atributul de „claritate", dar nu şi cele de „adevărat" şi de „loial (sincer, cinstit)". În Franţa, după cum am relevat, cerinţa era de „régularité" (conform regulilor) şi „sincerité" (sinceritate), iar, în Italia, de „chiarezza e precisione, evidenza e verità" (claritate şi precizie, simplitate şi adevăr).

În opinia lui Nobes[1], aceste expresii nu conduc direct la semnificaţia lui „fair", în sensul de „not misleading" (neînşelător), regulile ţărilor continentale evocate anterior nesolicitând excepţii (situaţia de abatere) de la regulile de bază.

Intrarea Regatului Unit, a Irlandei şi a Danemarcei în Comunitate a lansat negocierile în jurul conceptului de „true and fair view" (imagine fidelă). Aceste negocieri au condus la multe schimbări în textele directivei.

---

[1] Christopher Nobes, The True and Fair View: Impact on and of the Fourth Directive, Discussion Papers, University of Reading, 1993.

Scanned with OKEN Scanner

Deşi astăzi „imaginea fidelă" pare a fi un numitor comun al tuturor contabilităţilor din Europa comunitară (şi nu numai), semnificaţia conceptului, dar mai ales modul de aplicare, **creează, încă, diferenţe semnificative.** Totuşi, se poate vorbi despre existenţa unui „trunchi comun" al conceptului, în întreaga Uniune europeană.

Dispoziţiile generale ale Directivei a IV-a introduc conceptul „imagine fidelă" şi analizează noţiunea de conturi anuale, necesitatea informaţiilor complementare şi posibilitatea derogărilor. Ansamblul acestor dispoziţii este prevăzut în articolul 2:

1. Conturile anuale cuprind bilanţul, contul de profit şi pierdere, cât şi anexa. Aceste documente formează un **tot.**

2. Conturile anuale trebuie să fie întocmite cu **claritate** şi în **conformitate cu prezenta directivă.**

3. Conturile anuale trebuie să ofere o **imagine fidelă a patrimoniului, situaţiei financiare, cât şi a rezultatelor societăţii.**

4. Atunci când aplicarea prezentei directive nu este suficientă, pentru a obţine imaginea fidelă vizată în paragraful 3, trebuie să fie furnizate **informaţii complementare.**

5. Dacă, în cazuri excepţionale, aplicarea unei dispoziţii a prezentei directive se dovedeşte **contrară** obligaţiei prevăzute la paragraful 3, pentru a da o imagine fidelă în sensul acestui paragraf, se impune o **derogare de la dispoziţia în cauză.** O astfel de derogare trebuie să fie menţionată în anexă şi fundamentat motivată, cu indicarea influenţei sale asupra patrimoniului, situaţiei financiare şi rezultatelor. Statele membre pot să precizeze cazurile excepţionale şi să fixeze regimul derogatoriu corespunzător.

6. Statele membre pot să autorizeze sau să pretindă comunicarea prin conturile anuale şi a altor informaţii decât cele a căror divulgare este cerută prin prezenta directivă.

Concept dominant în contabilitate, imaginea fidelă a dat naştere la cel puţin două puncte de vedere majore:

• Cel de origine, anglo-saxon, este acreditat în ţări în care s-a realizat deconectarea contabilităţii de fiscalitate şi unde situaţiile financiare apar, în general, ca o sinteză a contabilităţii financiare şi a contabilităţii de gestiune.

În aceste ţări, dualismul contabil (deconectarea celor două contabilităţi) nu este foarte puternic, **de unde „prioritatea" acordată reflectării realităţii**

Scanned with OKEN Scanner

economice. Altfel spus, contabilitatea trebuie să ofere o „imagine fidelă" a realităţii economice.

• Cel continental (cu excepţia Olandei), prin care, în ţări ca Franţa şi Germania, contabilitatea financiară a servit şi serveşte încă unor **scopuri de natură fiscală.** Până la aplicarea Directivei a IV-a, întreprinderilor din aceste ţări nu li se solicita reflectarea realităţii economice în contabilitate.

În ţările Europei continentale, imaginea fidelă apare mai degrabă ca un obiectiv al conturilor anuale, şi mai puţin ca un principiu de sine stătător. Totuşi, obţinerea imaginii fidele prin aplicarea coerentă a postulatelor şi principiilor contabile face din acest concept un principiu federator.

Rolul cu totul special al anexei

Deşi bilanţul şi contul de profit şi pierdere furnizează, prin ele însele, o imagine fidelă, anexa vine să contribuie decisiv la „claritatea acestei imagini". Acest rol decisiv este realizat pe trei căi:

- prin **explicaţiile** pe care anexa le comportă, se obţine o clarificare a informaţiilor din bilanţ şi din contul de profit şi pierdere (de exemplu: precizarea principiilor şi regulilor de evaluare reţinute);

- prin **complementele** pe care anexa le aduce primelor două conturi anuale; sunt vizate cu predilecţie complementele informaţionale, dincolo de cele prevăzute în vederea căutării unei „imagini fidele" (de exemplu, necesitatea de a prezenta creanţele şi datoriile pe termene de scadenţă);

- precizarea **derogărilor** destinate să furnizeze utilizatorului o imagine fidelă (de exemplu, indicarea schimbării de metodă în evaluarea stocurilor, inclusiv a incidenţelor acestei schimbări asupra patrimoniului, situaţiei financiare şi rezultatelor).

Imaginea fidelă şi (celelalte) principiile contabile

O reţetă simplificatoare a imaginii fidele ar fi ca ea să rezulte în urma aplicării principiilor contabile fundamentale. Dar să nu uităm că fiecare caz comportă implicaţii foarte diferite, în legătură cu utilizarea principiilor. Să nu mai vorbim despre faptul că lista principiilor şi raza de acţiune a acestora pot să aducă nuanţări de la ţară la ţară. Mai corect ar fi să se considere că imaginea fidelă este obţinută atunci când principiile contabile sunt convergente sau când divergenţele lor sunt raţional soluţionate.

Scanned with OKEN Scanner

Imaginea fidelă pare să fie în stare conflictuală cu anumite principii contabile, în primul rând, cu principiul costurilor istorice şi cel al prudenţei:

• **în relaţia cu costurile istorice:** ce imagine fidelă mai oferă conturile întreprinderilor româneşti, într-o economie hiperinflaţionistă, cu o rată a inflaţiei de „zeci la sută" sau „sută la sută"?

• **în relaţie cu prudenţa**: ce imagine fidelă mai oferă conturile întreprinderilor româneşti, dacă un provizion pentru riscuri şi cheltuieli este anulat (măcar şi parţial) de compensarea între diferenţele de conversie-activ şi diferenţele de conversie-pasiv? sau ce imagine fidelă se oferea aceloraşi conturi, ştiut fiind că provizioanele erau constituite numai în urma aplicării unor reguli de natură fiscală?

Remarcă: în legătură cu compensarea între diferenţele de conversie, această practică ar fi totuşi raţională, dacă:

- cele două scadenţe nu ar fi foarte îndepărtate (de exemplu, una sau două luni după data închiderii conturilor);

- cursul de schimb între data de **închidere a exerciţiului** şi data de **închidere a conturilor** ar confirma diferenţele stabilite la sfârşitul exerciţiului;

- corectarea adusă bilanţului şi/sau rezultatului ar fi semnificativă (principiul importanţei relative) şi ar conferi o imagine „mai fidelă".

Judecata fundamentală care diferenţiază diferitele concepte despre imagine fidelă (de exemplu, între „true and fair view" britanică şi „l'image fidèle" franceză) este însă acţiunea sau nu a principiului priorităţii realităţii asupra formei. Aspect care a făcut, deja, ecoul referirilor noastre anterioare.

Cu spiritul lui critic, referindu-se la semnificaţia franceză a conceptului, Jacques Richard remarca[1]: „Se poate spune atunci, aşa după cum o gândesc anumiţi autori, că principiul imaginii fidele, din punctul de vedere francez, ar fi o clauză de stil, introdusă pentru frumuseţea construcţiei contabile sau pentru a face plăcere autorităţilor comunitare?

În fapt, doctrina... afirmă că principiul imaginii fidele ar fi util în trei domenii esenţiale:

- el ar obliga întreprinderea să prezinte în anexă informaţii utile înţelegerii bilanţului şi contului de profit şi pierdere;

- el ar permite întreprinderii să facă o alegere raţională între mai multe reguli aplicabile, (cazul opţiunilor);

---

[1] C. Colette şi J. Richard, lucrare anterior citată.

Scanned with OKEN Scanner

- el ar fi ultimul recurs, în cazul în care nu ar exista reguli privind o problemă sau alta".

În schimb, sub proiectorul semnificaţiei anglo-saxone, imaginea fidelă are trei caracteristici esenţiale:

- traduce o idee de viaţă şi de judecată;
- presupune obligaţia de bună informare a utilizatorilor;
- este un raport de comunicare.

Imaginea fidelă, traducerea unei idei de viaţă şi de judecată

Formula anglo-saxonă de „true and fair view" corespunde conceptului comunitar de „imagine fidelă", pentru care cele două atribute britanice au sensurile: true = real; fair = loial.

Deci, conform pragmatismului anglo-saxon, „true and fair view" este o viziune reală, printr-o traducere loială, despre ceea ce este întreprinderea.

Imaginea fidelă se concepe în viaţa entităţilor economice, nefiind un concept „in abstracto". Dimpotrivă, ea este o realitate fără a fi de esenţă juridică (de altfel, nici de esenţă economică).

Opinia larg răspândită dincolo de Canal, conform căreia conceptul de imagine fidelă depinde de judecata personală, este perfect logică. Comitetul de studii al organismului profesiei contabile britanice (Institute of Chartered Accountants...) a apreciat că maginea fidelă a devenit o expresie a artei profesionale, sinonimă cu o prezentare a conturilor întocmite conform principiilor contabile acceptate, prin utilizarea de valori exacte, în măsura posibilului sau estimărilor raţionale, şi justificate. Această prezentare ar trebui să conducă la o imagine „pură", care să nu comporte deformări intenţionate, manipulări sau omiterea de fapte semnificative. În felul acesta, imaginea fidelă devine un principiu federator.

Faptul că profesioniştii trebuie să aibă, după asimilarea imaginii fidele în doctrina şi practicile contabile ale fiecărei ţări, mai multă judecată şi mai puţin automatism, pentru că viaţa este o succesiune de adaptări reflectate de circumstanţe, este la originea unui aspect, poate cel mai controversat, al coordonării în cadrul lucrării Directivei a IV-a europene: acceptarea, în textul definitiv, a nu mai puţin de 60 de opţiuni. Cele cu importanţa cea mai mare sunt:

- prezentarea contului de profit şi pierdere după natură sau după funcţii;
- libertatea de a nu aplica directiva în cazul băncilor şi societăţilor de asigurare;
- posibilitatea pentru societăţile a căror dimensiune este inferioară unei anumite mărimi să prezinte conturi anuale simplificate şi să fie scutite de obligaţiile de

Scanned with OKEN Scanner

control şi de publicare a situaţiilor contabile;

- posibilitatea de a amortiza fondul comercial pe o durată mai mare de 5 ani, cu condiţia ca aceasta să nu depăşească perioada de utilizare a bunului;

- libertatea de a autoriza societăţile, sau unele dintre ele, să ţină conturile anuale, procedând la integrarea consecinţelor fenomenelor inflaţioniste, sau să li se impună elaborarea de conturi de acest tip (articolul 33);

- constituirea de provizioane care să aibă ca obiect acoperirea de cheltuieli a căror origine se situează în exerciţiul sau într-unul dintre exerciţiile anterioare şi care sunt fie probabile, fie sigure, dar nedeterminate în privinţa mărimii lor sau datei lor de realizare.

Descrierea realităţii este inseparabilă recursului la un sistem de opţiuni, pentru că ar fi incorect să se considere ca principiul să-şi „încheie misiunea" prin a absorbi realitatea. Altfel spus, comparabilitate, da, uniformizare, nu!

Buna informare a utilizatorilor

Prin imaginea fidelă, legislaţia se plasează în perspectiva, punctul de vedere a / al utilizatorilor de situaţii contabile, indiferent că ei sunt sau nu deţinători ai unei fracţiuni din capitalul entităţii economice.

În Regatul Unit, conducătorii de întreprindere sunt responsabili faţă de proprietari, cărora trebuie să le raporteze modul în care au utilizat resursele puse la dispoziţia societăţii de către aceştia. Conducătorii trebuie să comunice rezultatele şi progresele înregistrate de societate tuturor acelora care au, în mod raţional, dreptul să intre în posesia acestor rezultate. În acest proces de comunicare, se manifestă diferenţa esenţială între fidelitate şi sinceritate:

- **sinceritatea** este grija de a întocmi o informare, care să fie cât se poate de apropiată de realitate, fără a ne preocupa de înţelegerea ei;

- **fidelitatea** incumbă grija complementară a unei bune receptări a mesajului de către terţii utilizatori.

Sinceritatea este numai o etapă, printre altele, pe drumul căutării unei imagini a întreprinderii, care să satisfacă criteriul calitativ de fidelitate.

Rezultă că, prin prisma posturii de criteriu calitativ, noţiunea de fidelitate convine mai bine decât cea de realitate, pentru că aceasta din urmă este insuficientă, când ea apare într-un context neadecvat. Fidelitatea nu este numai realitatea descrierii, ci prezentarea neînşelătoare a acestei realităţi.

Scanned with OKEN Scanner

Pasqualini evocă în lucrarea lui[1], anterior citată, modul plastic şi plin de umor în care englezii ilustrează, în mod obişnuit, semnificaţia acestui aspect important al conceptului de imagine fidelă.

Secundul unui vapor era îndrăgostit de băutură, fapt ce frământa conştiinţa căpitanului. Acesta din urmă s-a decis să scrie în jurnalul său de bord: „secundul era beat astăzi". Secundul fu dezgustat de remarca oficială formulată de căpitan şi, în ziua următoare, atunci când veni rândul său să completeze jurnalul de bord, a scris: „căpitanul postea astăzi". Reacţia căpitanului, la citirea notei secundului, a fost lesne de imaginat. Ceea ce acesta scrisese era perfect exact, dar, de asemenea, profund neloial.

Se poate concluziona că „image fidèle" (formula franceză) este asimilabilă, în principalele puncte, lui „true and fair view" (formula britanică). Fapt relevat excelent şi de Planul contabil general (francez), atunci când precizează modalităţile de derogare de la permanenţa metodelor: „orice excepţie de la acest principiu trebuie să fie justificată de căutarea unei imagini mai bune". Ceea ce ne conduce la a accentua că sinceritatea nu este decât una dintre treptele de urcat în căutarea unei imagini fidele. Apelând numai la sinceritate, nu am obţine decât un rezultat parţial.

Imaginea fidelă, raport de comunicare

Această caracteristică este dată de faptul că imaginea fidelă creează o relaţie între producătorii de conturi şi utilizatorii lor.

Se spune că imaginea fidelă seamănă întrucâtva cu o schiţă figurativă a unui pictor, care exprimă, dincolo de desenul însuşi, dincolo de culoare şi de linie, aportul personal al autorului, adică şi altceva decât ceea ce este pur şi simplu desenat.

A cere să se precizeze dacă fidelitatea este obiectivă sau subiectivă este un lucru inutil, căci atunci ar fi vorba de două situaţii de subiectivitate care unesc o bază de obiectivitate.

Există mai întâi un grad inevitabil de subiectivitate, pentru că este imposibil să se elimine „sensibilitatea" celui care întocmeşte conturile: el le-a întocmit în funcţie de adevărul pe care l-a construit, plecând de la observarea faptelor reale.

---

[1] În fapt, Pasqualini (lucrare anterior citată) preia povestirea din lucrarea lui D.P. Tweedie, „Image fidèle, un devoir légal, une obligation sociale" (Imaginea fidelă, o datorie legală, o obligaţie socială), pagina 4.

Scanned with OKEN Scanner

Operaţiile şi evenimentele nu pot să fie prezentate prin ele însele, ele sunt numai expuse aşa cum au fost percepute de preparatorul de conturi. Dincolo de percepţia lui, să mai adăugăm măreţia omului: în speţă, capacitatea preparatorului de a-şi impune aptitudinile de creaţie. Totuşi, obiectivitatea provine din respectarea normelor (şi iar ajungem la conformitatea cu regulile).

În sfârşit, a doua situaţie de subiectivitate este dată de percepţia utilizatorului de conturi, care construieşte la rândul său adevărul, în conformitate cu faptele pe care le-a discernut prin intermediul lecturii situaţiilor contabile.

Rezultă că imaginea fidelă este o „subiectivitate obiectivată", dar ea este un concept activ, pentru că este vorba de a **da** o astfel de imagine privind întreprinderea. De altfel, anglo-saxonii insistă mult asupra verbului „to give" (a da), în care ei recunosc o importanţă mai mare decât formula de „true and fair view". Pentru că, într-adevăr, acest verb sugerează acţiunea preparatorilor de conturi, care modelează o anumită imagine a realităţii, şi, apoi a auditorilor conturilor, care, la rândul lor, operează asupra informaţiilor.

Rolul auditorilor (revizorilor) este extrem de important, deoarece, prin misiunea lor, trebuie **conciliate interesele utilizatorilor,** care doresc, totdeauna, mai multe informaţii şi informaţii mereu mai conforme cu preocupările lor, cu cele ale **preparatorilor de conturi,** a căror tendinţă este, în mod evident, de a produce o imagine mai flatantă despre întreprinderile lor, şi aceasta, mai ales, într-un context de deschidere a pieţelor financiare, pe plan mondial. Altfel spus, auditorii sunt ţinuţi să adopte o atitudine de neutralitate, pentru a se asigura că ei propun utilizatorilor, indiferent cine sunt aceştia, o vedere realistă a situaţiei financiare şi performanţelor economice ale întreprinderii. În speţă, în Franţa, controlul fidelităţii, care include pe cel al sincerităţii, efectuat de comisarii de conturi, permite să se atenueze subiectivitatea preparatorilor de conturi şi să se limiteze, astfel, deformările pe care realitatea le suportă, atunci când construiesc „adevărul" lor. Misiunea auditorilor vine să tempereze şi subiectivitatea utilizatorilor, graţie transmiterii obiective pe care o realizează limbajul contabil.

Problema primordială a conducătorilor de întreprindere şi auditorilor este de a şti care ar fi capacitatea lor de a avea o imagine clară şi neambiguă asupra realităţii, prin consultarea conturilor, în ipoteza în care ei ar fi exteriori procesului de elaborare a documentelor şi, deci, n-ar dispune de cunoştinţe detaliate despre situaţia financiară şi performanţele întreprinderii.

Se spune, de asemenea, că utilizatorii documentelor contabile nu au decât informaţia care o merită. Contabilitatea, fiind un limbaj codificat, devine inteligibilă numai pentru cei care stăpânesc convenţiile de codificare ale acestui limbaj.

Din cele de mai sus rezultă că imaginea fidelă necesită o formare atât a

Scanned with OKEN Scanner

preparatorilor cât şi a utilizatorilor de conturi.

Nu sunt puţini cei care nu cred în capacitatea conceptului de imagine fidelă de a fi **permanent în spaţiu** şi, deci, care se îndoiesc de valoarea sa ca factor de armonizare, în pofida ariei internaţionale de răspândire. Explicarea acestei suspiciuni ţine de opoziţia între dreptul cutumier şi dreptul scris.

Totuşi, nu trebuie exagerat: regulile profesionale din ţările anglo-saxone nu sunt mult mai puţin restrictive decât legislaţia scrisă franceză şi nu mai puţin precise. Iar jurisprudenţa penală franceză, în materie contabilă, este la fel de maleabilă ca şi cutumele de dincolo de Canal.

Filozofând un pic, **permanenţa** este dinamică şi corespunde unui mod de a trăi, în opoziţie cu **fixitatea,** care nu este o idee de viaţă. Stabilitatea nu are nimic comun cu imobilismul. O persoană, fizică sau juridică, este mai stabilă în echilibru, care se probează în mişcare, decât în imobilitate.

Rezultă că permanenţa este evolutivă. Evoluţia este proprie vieţii, iar imaginea fidelă este expresie a vieţii. Permanenţa imaginii fidele nu se realizează decât într-un cadru evolutiv, în care ea este un concept normativ durabil, în vederea stabilirii de reguli contabile şi întocmirii de documente de sinteză. În felul acesta, ea „apără" utilizatorii împotriva sincopelor regulilor contabile şi fraudei conducătorilor.

Controversele care s-au proliferat în jurul imaginii fidele, inclusiv în lumea anglo-saxonă, probează că este vorba despre un proces evolutiv, care nu poate fi „încremenit" prin voinţa legiuitorului sau litera unei norme. În acest context, norma juridică, produs al imaginii fidele, devine o regulă de viaţă, şi nu un principiu mort, fără spirit.

Calea anglo-saxonă din care a ieşit imaginea fidelă a avut drept consecinţă posibilitatea de a evita să se ascundă „faptul" în spatele „regulii". Este vorba, totuşi, numai despre faptele care merită să aibă o existenţă contabilă, adică faptele semnificative, aflate în relaţie cu judecata observatorului.

4.5. Dispozitivul contabil european: speranţe, realizări, limite şi perspective

4.5.1. Un episod unic în istoria contabilităţii

Eforturile făcute de Uniunea (Comunitatea) Europeană pe linia armonizării sistemelor de contabilitate ale statelor membre şi a întocmirii rapoartelor societăţilor comerciale din acest spaţiu economic şi social al lumii s-au concretizat în directivele

Scanned with OKEN Scanner

europene. O dată cu finalizarea lucrărilor directivelor, fiecărui stat membru îi revine obligaţia de a le încorpora în legislaţia proprie.

Concertarea între reprezentanţii celor, pe rând 6, 9 şi 12 naţiuni (n.a.: în funcţie de evoluţia actualei Uniuni, în anii '70 şi '80, comunitate ce reprezintă astăzi forţa economică cea mai puternică din lume), şi modul în care acestea s-au înţeles pentru punerea în armonie cu regulile de drept intern ale ţărilor lor, în vederea regizării elaborării şi publicării conturilor sociale şi a celor consolidate, reprezintă **un episod unic în istoria contabilităţii.**

Directiva a IV-a, din 25 iulie 1978, a vizat coordonarea dispoziţiilor naţionale cu privire la structura şi conţinutul conturilor anuale şi ale raportului de gestiune, modurile de evaluare cât şi la publicarea acestor documente, în special pentru societăţile cu responsabilitate limitată şi societăţile pe acţiuni.

Directiva a VII-a, din 13 iunie 1983, a avut ca obiect armonizarea întocmirii şi publicării conturilor consolidate.

Directiva a VIII-a, din 10 aprilie 1984, a vizat, cu predilecţie, calificarea profesională a experţilor contabili.

Directiva a IV-a a plecat de la ideea că patrimoniul social al societăţilor de capitaluri, a căror activitate depăşeşte, în mod evident, teritoriul unui stat, **este singura garanţie pe care aceste entităţi o oferă terţilor.** Deoarece ei, terţii, sunt atenţi, în primul rând, la modalităţile de evaluare folosibile pentru a aprecia mărimea şi realitatea acestui patrimoniu, la situaţia financiară şi la regulile de întocmire şi de publicare a conturilor.

Să reţinem, totodată, că măsurarea drepturilor în patrimoniu ale asociaţilor şi a rezultatelor întreprinderilor este în dependenţă directă de metodele alese pentru estimarea bunurilor, drepturilor şi angajamentelor sociale.

Mai mult, proiectele iniţiale de directive au plecat de la constatarea unor diferenţe sensibil dăunătoare, atunci când se vizează fuziunea pieţelor naţionale, în sânul comunităţii europene.

Multitudinea de puncte de vedere şi de opţiuni a determinat ca, în procesul de concepere a unei directive europene, să se caute „cel mai mare numitor comun".

Lucrările de redactare a proiectului iniţial al Directivei a IV-a, supus Consiliului de miniştri, la 10 noiembrie 1971, au durat aproximativ cinci ani. Primul grup de lucru, constituit din reprezentanţii statelor membre ale acelei perioade, şi-a desfăşurat activitatea sub conducerea reputatului expert german, Dr. Wilhelm Elmendorff. Atributul pe care l-a primit primul proiect a fost de „prescriptiv". Un

Scanned with OKEN Scanner

articol publicat în „International Journal of Accounting Education and Research" care trata problematica armonizării contabile europene, califica lucrările primului grup ca fiind impregnate foarte mult de concepte împrumutate din legea germană privind societăţile.

Totuşi, această primă perioadă a lucrărilor a fost dominată şi de **înfruntarea între teoriile germane şi olandeze** (anglo-saxonii nu intraseră, încă, în comunitate).

Propunerile germane erau dominate de două aspecte mai relevante: evaluarea conform metodei costurilor istorice şi instrucţiunile foarte detaliate în ceea ce priveşte structura bilanţului şi a contului de profit şi pierdere. Sugestiile germane corespundeau unei concepţii foarte **„legaliste"**, adică unei înţelegeri deontologice a normalizării.

În schimb, **cultura contabilă olandeză** era în acord cu libertatea de alegere a bazelor de evaluare şi cu o descriere legală sumară a conturilor anuale.

Francezii şi belgienii s-au postat în tabăra germană. Ulterior, reprezentanţii celor două tabere au făcut un pas, unii către ceilalţi, găsindu-se, astfel, **terenul unei înţelegeri:** olandezii au admis o reglementare mai strictă a structurii conturilor anuale, în timp ce germanii au cedat „rivalilor" lor libertatea ca directiva să adopte, în materie de evaluare, atât valorile de înlocuire cât şi cele istorice.

În februarie 1974, „Comunitatea" a primit noi state membre: Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord, Republica Irlanda şi Danemarca. Reprezentanţii „noilor veniţi" au impus o modificare profundă a textului directivei. Aşa că, schiţa din 1974 a trebuit să ajungă la o **conciliere mult mai delicată** şi dificilă, între opiniile **anglo-saxone** şi cele **continentale.** Totodată, comisia europeană în materie încorporează în textele noi o serie de formulări, ca urmare a **comentariilor şi observaţiilor** făcute de diverse organe, în special de „grupul de studiu al experţilor contabili din Comunitatea Europeană", din care făceau parte reprezentanţii principalelor corpuri (ordine) contabile, din statele membre.

Noua imagine a textului directivei prevedea formula: **„conturile anuale trebuie să ofere o imagine fidelă a patrimoniului, a situaţiei financiare, cât şi a rezultatelor societăţii".** Această formulă, inspirată din practicile anglo-saxone, înlocuia versiunea mai veche, conform căreia „conturile trebuie să ofere o imagine, cât se poate de sigură, a patrimoniului, a situaţiei financiare, cât şi a rezultatelor societăţii".

Şi, pentru a dezvolta ideea de mai sus, înaintea venirii anglo-saxonilor, textul

Scanned with OKEN Scanner

proiectului de directivă se referea la conturile care satisfăceau, în mod obligatoriu, principiile unei contabilităţi **conform regulilor şi sincere** şi care să confere o imagine cât se poate de **sigură** asupra întreprinderii. În redactarea **finală, fidelitatea a luat locul siguranţei, iar menţionarea sincerităţii a dispărut.** Totodată, era conferită o **finalitate calitativă** documentelor de sinteză, prin prezenţa regulilor de prezentare şi a celor de evaluare. S-a revenit, de asemenea, asupra acordului iniţial germano-olandez: costurile istorice vor constitui regula de bază, celelalte metode de evaluare nefiind decât subsidiare.

Din această succintă frescă a disputelor europene generate de elaborarea Directivei a IV-a, se poate deduce măsura în care contabilitatea este produsul şi reflectarea influenţelor factorilor de mediu: economici, financiari, sociali, fiscali şi culturali.

Armonizarea presupune apropierea prealabilă a acestor factori de mediu, inclusiv a diferitelor moduri de a gândi.

Câteva **elemente** sunt **determinante** în definirea rolului contabilităţii: informarea investitorilor, modalitatea de calcul al rezultatului, gradul de garanţie dat creditorilor. Din combinaţia acestor elemente se naşte starea multiformă a problemelor şi polifonia dialogului.

În Marea Britanie, apelul la piaţa financiară este mult mai proeminent, de unde insistenţa reprezentanţilor ei asupra informării acţionarilor; în Franţa, prin filtrul planurilor contabile naţionale ante-directivă, contabilitatea de întreprindere era predestinată, în multe privinţe, să alimenteze baza de date a statisticilor naţionale, în cadrul mai global al planificării (situaţie care s-a schimbat, fundamental, în perioada post-directivă şi, mai ales, în ultimii ani); tradiţia olandeză în materie economică este centrată pe întreprindere, ale cărei capacităţi fizice de producţie trebuie să fie conservate (menţinute): a se vedea conceptul de menţinere a capitalului fizic.

Versiunea finală a Directivei a IV-a încorporează câteva amendamente, dintre care cele mai importante sunt:

(i) dreptul conferit statelor membre de a utiliza metode de evaluare care să ţină cont de **efectele inflaţiei;**

(ii) condiţii care să permită întreprinderilor mici să fie scutite de reguli costisitoare privind prezentarea şi publicarea conturilor anuale, precum şi de obligaţia de a fi supus controlului acestor conturi.

Se poate spune că această versiune îmbina normalizarea prescriptivă, de

Scanned with OKEN Scanner

genul celei realizate prin planurile contabile (a se vedea Planul contabil general francez) cu „punctul de vedere" anglo-saxon, conform căruia obiectivul principal al situaţiilor financiare este de a oferi o imagine fidelă (true and fair view). Totodată, ea permite statelor membre să se îndepărteze de la convenţia costurilor istorice, urmând fie practica olandeză a „metodei costurilor de înlocuire", fie practicile britanice, irlandeze şi franceze, care admit reevaluarea imobilizărilor.

4.5.2. Linii definitorii în arhitectura Directivei a IV-a

A) **Rolul armonizator al directivei**

În pofida naturii prescriptive a textelor sale, Directiva a IV-a nu a condus la o prezentare identică a conturilor anuale a societăţilor statelor membre. Explicaţia se găseşte, mai întâi, în faptul că **directiva nu este o lege** şi, deci, ea nu a avut un impact direct asupra societăţilor interesate. În al doilea rând, ea a lăsat statelor membre **un număr mare de opţiuni** şi de dispoziţii care încep cu expresia **„statele membre vor putea autoriza".**

Iată, de altfel, lista opţiunilor puse la dispoziţia statelor membre:

Articolul:	**Statele membre** pot:
1 (2)	Să nu aplice dispoziţiile prezentei directive, băncilor şi altor instituţii financiare, cât şi societăţilor de asigurări.
2 (5)	Să precizeze cazurile excepţionale, în care aplicarea unei dispoziţii a directivei se dovedeşte contrară obligaţiei de a da o imagine fidelă.
2 (6)	Să autorizeze sau să impună publicarea, în conturile anuale, a altor informaţii, în plus faţă de cele a căror publicare este cerută de prezenta directivă.
4 (1)	Să impună o subdivizare mai detaliată a posturilor prevăzute în articolele 9, 10 şi 23-26 ale directivei. Pot fi adăugate noi posturi.
4 (2)	Să adapteze structura, nomenclatura şi terminologia posturilor din bilanţ şi din contul de profit şi pierdere, atunci când particularităţile întreprinderii solicită acest lucru.
4 (3) (b)	Să regrupeze posturile de bilanţ şi ale contului de profit şi pierdere, precedate de cifre arabe, în vederea realizării unei claritâţi mai mari.
4 (4)	Să prevadă adaptarea cifrelor exerciţiului precedent, atunci când acestea nu sunt comparabile.
5 (1)	Să prevadă scheme specifice, pentru conturile anuale ale societăţilor de participare financiară.
6	Să autorizeze sau să prescrie adaptarea schemelor de bilanţ şi ale contului de profit şi pierdere, astfel încât să poată fi relevată afectarea rezultatelor.
8	Să prevadă numai una sau ambele scheme de prezentare a bilanţului, analizate în articolele 9 şi 10 ale directivei.
11	Să permită anumitor societăţi să întocmească un bilanţ şi o anexă simplificată.
17	Să fixeze un procentaj inferior cotei de 20%, pentru definirea unei participaţii.

Scanned with OKEN Scanner

18	Să prevadă ca „veniturile de primit", care se raportează la exerciţiul curent, dar care nu vor fi exigibile decât posterior închiderii acestuia, să figureze printre creanţe.
20 (2)	Să autorizeze constituirea de provizioane care au ca obiect acoperirea de cheltuieli, ce îşi găsesc originea în exerciţiul sau într-un exerciţiu anterior.
21	Să prevadă că postul „conturi de regularizare ale pasivului" figurează printre datorii.
22	Să prevadă una sau mai multe scheme, analizate de articolele 23-26 ale directivei, pentru prezentarea contului de profit şi pierdere.
27	Să autorizeze regruparea anumitor posturi ale contului de profit şi pierdere pentru societăţile de mărime medie.
30	Să permită contului de profituri şi pierderi o regrupare a impozitelor pe profit care provin din activităţile ordinare şi a celor privind rezultatul excepţional.
33 (1)	Să declare „Comisiei" că ele îşi rezervă posibilitatea să autorizeze sau să impună, pentru toate societăţile sau pentru anumite categorii, pe de o parte, evaluarea pe baza **valorii de înlocuire** sau pe baza **altor metode destinate să ţină cont de inflaţie,** pentru imobilizările corporale, a căror utilizare este limitată în timp, precum şi pentru stocuri, iar pe de altă parte, **reevaluarea** imobilizărilor corporale, cât şi a imobilizărilor financiare.
33 (2) (c)	Să prevadă regulile referitoare la utilizarea rezervei din reevaluare.
33 (3)	Să autorizeze sau să ceară ca numai mărimea corectărilor de valoare să figureze la postul adecvat schemelor sugerate de articolele 23-26.
36	Să permită societăţilor de investiţii să compenseze corectările de valoare, privind valorile mobiliare, direct cu capitalurile proprii.
37 (1)	Să autorizeze, în cazuri excepţionale, amortizarea cheltuielilor de cercetare şi de dezvoltare, pe o perioadă mai mare de 5 ani şi, în acest caz, să admită derogarea de la interdicţia de distribuire a rezultatelor.
37 (2)	Să autorizeze societăţilor să amortizeze, în mod sistematic, fondul lor comercial, pe o perioadă limitată şi mai mare de cinci ani.
39 (1) (c)	Să autorizeze corectările excepţionale de valoare, pentru elementele activului circulant.
39 (2)	Să autorizeze includerea dobânzilor capitalurilor împrumutate în costul de producţie. În acest sens, articolul face referire la articolul 35, paragraful 4, care, la rândul lui, prevede: „Includerea în costul de revenire a dobânzilor, privind capitalurile împrumutate pentru finanţarea producţiei de imobilizări, este permisă în măsura în care dobânzile vizează perioada de fabricaţie. În acest caz, înscrierea dobânzilor în activ trebuie să fie semnalată în anexă.
40	Să permită ca preţul de achiziţie sau costul de revenire al stocurilor de obiecte din aceeaşi categorie, cât şi al tuturor elementelor confundabile (fungibile), inclusiv valorile mobiliare, să fie calculat pe baza preţurilor medii ponderate, sau conform metodelor FIFO, LIFO sau conform unei metode analoage.
43 (1) (2)	Să fixeze un procentaj inferior cotei de 20%, deasupra căruia trebuie să fie oferite informaţiile care vizează societăţile în al căror capital sunt deţinute drepturi.
44	Să permită întreprinderilor mici să întocmească o anexă simplificată, în care să nu apară indicaţiile cerute la articolul 43, paragraful 1, punctele 5-12. Ele trebuie să indice, totuşi, de o manieră globală, pentru posturile vizate, informaţiile prevăzute la articolul 43(1)(6).
45 (1) (a)	Să permită ca indicaţiile prescrise la articolele 43 (1) (2) (detalierea participaţiilor) să ia forma unei liste depusă la grefier.
45 (1) (b)	Să autorizeze omiterea informaţiilor prevăzute la articolul 43 (1) (2), atunci când acestea sunt de natură să aducă un prejudiciu grav uneia dintre întreprinderi.

Scanned with OKEN Scanner

45 (2)	Să autorizeze societăţile să omită indicaţiile prescrise la articolul 43 (1) (8) (modul de structurare a mărimii nete a cifrei de afaceri), atunci când acestea sunt de natură să aducă un prejudiciu grav societăţilor vizate prin dispoziţia în cauză. Să autorizeze întreprinderilor mici şi mijlocii să omită modul de structurare a mărimii nete a cifrei de afaceri, sub rezerva aplicării articolului 27.
47 (1)	Să permită ca raportul de gestiune să nu facă obiectul publicării, aşa cum prevede prima directivă.
47 (2)	Să permită întreprinderilor mici să nu publice decât un bilanţ şi o anexă simplificate; să permită, de asemenea, acestor societăţi să nu publice contul lor de profit şi pierdere, raportul lor de gestiune şi raportul întocmit de persoana însărcinată cu controlul conturilor.
47 (3)	Să permită întreprinderilor mijlocii să nu publice decât un bilanţ şi o anexă relativ simplificate.
51 (2) şi (3)	Să dispenseze societăţile mici de obligaţia de control, dar, în acest caz, să introducă în legislaţie sancţiuni adecvate, în cazul în care conturile anuale şi raportul de gestiune al acestor societăţi nu sunt întocmite conform prezentei directive.

Faţă de opţiunile redate mai sus, articolele 9 şi 10, care definesc formele de prezentare a bilanţului, prevăd că, pentru anumite elemente, va fi reţinută prelucrarea prescrisă de legislaţia naţională. Sunt vizate, în special:

- prezentarea capitalului subscris şi a capitalului apelat, încă nevărsat;
- cheltuielile de constituire;
- cheltuielile de cercetare şi de dezvoltare;
- concesiuni, brevete, licenţe, mărci;
- acţiuni proprii sau părţi proprii;
- conturile de regularizare - activ;
- profitul sau pierderea exerciţiului;
- rezerva legală;
- conturile de regularizare - pasiv.

Lista mare a opţiunilor a condus, în mod inevitabil, la dispoziţii interpretate, în mod diferit, în fiecare dintre statele membre. De asemenea, versiunile directivei în diferitele limbi nu au avut, cu stricteţe, aceeaşi semnificaţie în fiecare ţară. Pe de altă parte, contabilitatea nu este o ştiinţă exactă. Ea evoluează continuu, în funcţie de evoluţia mediului economic şi social, în special a practicilor afacerilor, şi de propria dezvoltare conceptuală.

Din punct de vedere tehnic, armonizarea conturilor sociale a presupus abordarea a trei aspecte: (i) prezentarea conturilor; (ii) publicarea conturilor; (iii) dispoziţii referitoare la principiile contabile.

Scanned with OKEN Scanner

Dacă primele două aspecte au fost mai uşor armonizabile, nu acelaşi lucru s-ar putea afirma despre principiile contabile, pentru care sarcina a fost şi este mult mai complexă şi de durată mai lungă, mai ales dacă se ţine cont că nici la nivelul unei ţări nu s-a realizat un concordat teoretic. Ca atare, principiile contabile de bază se regăsesc în corpul regulilor de evaluare, prevăzute în textele articolelor 31-42.

În scopul dezvoltărilor viitoare, a fost înfiinţat un „Comitet de contact", care a analizat problemele practice ridicate de aplicarea directivei. Pe linia acestor dezvoltări, metodele de evaluare reţinute de directivă trebuie să fie în conformitate cu normele internaţionale.

B) **Câmpul de aplicare al Directivei a IV-a**

Articolul 1 precizează că directiva se aplică tuturor societăţilor pe acţiuni, societăţilor cu responsabilitate limitată şi echivalentelor lor.

Directiva a IV-a autorizează statele membre ca, în anumite circumstanţe să acorde derogări anumitor societăţi de la obligaţiile referitoare la prezentarea, publicarea şi controlul conturilor. Singurul criteriu de discriminare, acceptat în astfel de derogări, este **mărimea întreprinderii.** În acest sens, directiva permite acordarea de derogări întreprinderilor mijlocii şi, mai ales, celor mici. Pentru a fi catalogate într-o categorie sau alta, societăţile trebuie să satisfacă două din următoarele trei criterii: totalul bilanţului; mărimea netă a cifrei de afaceri şi efectivul mediu de personal utilizat în cursul exerciţiului. Derogările sunt prevăzute pentru întreprinderile care nu îndeplinesc cuantumurile pentru criteriile în cauză, pe parcursul a cel puţin două exerciţii consecutive.

(i) **Derogările prevăzute pentru întreprinderile medii:**

• **Criteriile de mărime:**

Pentru a beneficia de derogări, trebuie să fie reunite două dintre următoarele trei criterii:

- totalul bilanţului să nu depăşească 4 milioane de ECU (articolul 12 (3));
- mărimea netă a cifrei de afaceri să nu depăşească 8 milioane de ECU (articolul 28);
- efectivul mediu de personal utilizat în cursul exerciţiului să nu depăşească 250 de persoane.

• **Natura derogărilor:**

- Nu sunt solicitate structura rezultatului brut şi detalierea veniturilor şi

Scanned with OKEN Scanner

cheltuielilor brute. În schimb, aceste societăţi trebuie să supună controlului conturile lor anuale (articolul 51).

- Nu este solicitată detalierea mărimii nete a cifrei de afaceri (articolul 43 (2)).
- Bilanţul şi anexa pot fi relativ simplificate (articolul 47 (3)).

(ii) **Derogările prevăzute pentru întreprinderile mici:**

• **Criteriile de mărime:**

Pentru a beneficia de derogări, trebuie să fie reunite două dintre următoarele trei criterii:

- totalul bilanţului să nu depăşească 1 milion de ECU (articolul 12 (3));
- mărimea netă a cifrei de afaceri să nu depăşească 2 milioane de ECU (articolul 28);
- efectivul mediu de personal utilizat în cursul exerciţiului să nu depăşească 50 de persoane.

• **Natura derogărilor:**

- Prezentarea bilanţului şi anexei poate să fie simplificată. În acest sens, bilanţul poate să conţină numai posturile precedate de litere şi de cifre romane, prevăzute în articolele 9 şi 10 (articolele 11 şi 47 (2)).
- Nu sunt solicitate contul de profituri şi pierderi, raportul auditorilor şi raportul de gestiune (articolul 47 (2)).
- Informaţiile solicitate de articolele (43 (1), de la 5 la 12, pot să fie omise din anexa (articolele 44 şi 47 (2)).
- Nu este solicitat controlul conturilor (articolul 51 (2)).

C) **Dispoziţiile cu caracter general ale Directivei a IV-a**

Dispoziţia fundamentală a Directivei a IV-a este reprezentată de articolul 2. Conform acestui articol, conturile anuale cuprind bilanţul, contul de profit şi pierdere şi anexa. Cele trei documente formează un tot. Faţă de normele internaţionale (a se vedea IAS 7), directiva nu prevede, în mod obligatoriu, un tablou de finanţare.

Obiectivul primordial al armonizării prezentării conturilor este stipulat de articolul 2 (3). Conform acestui obiectiv conturile anuale trebuie să ofere o imagine fidelă a patrimoniului, a situaţiei financiare şi a rezultatelor unei societăţi. Paragrafele următoare ale aceluiaşi articol - (4) şi (5) - relevă că, pentru a realiza obiectivul primordial, poate fi necesară **prezentarea de informaţii complementare** celor prevăzute de directivă sau, în cazuri excepţionale, **derogarea** de la anumite dispoziţii ale Directivei. Atunci când se procedează la derogare, faptul trebuie să

Scanned with OKEN Scanner

fie semnalat în anexă, cu precizarea motivelor şi efectelor asupra conturilor. Paragraful (6) prevede că statele membre pot să autorizeze sau să ceară publicarea de informaţii suplimentare.

D) **Prezentarea conturilor anuale**

Prezentarea conturilor anuale este tratată în articolele 3-20. Pentru prezentarea bilanţului, sunt prevăzute două scheme (articolele 9 şi 10), iar pentru prezentarea contului de profit şi pierdere, patru scheme (articolele 23-26).

Aceste scheme au făcut deja obiectul lucrării noastre (a se revedea paragrafele 2.4 şi 2.5).

Statele membre pot să prevadă utilizarea unei singure scheme pentru fiecare din cele două conturi anuale, sau a mai multor scheme. Articolul 3 precizează că nu este permisă modificarea prezentării conturilor anuale de la un exerciţiu la altul.

E) **Regulile de evaluare sau principiile implicate de Directiva a IV-a**

După cum am relevat anterior, regulile de evaluare fac obiectul articolelor 31-42. În fapt, regulile de evaluare se referă la principii contabile. Astfel, în **articolul 31** este prevăzut ca „statele membre să asigure ca evaluarea posturilor, care figurează în conturile anuale, să se facă în conformitate cu principiile următoare:

a) societatea, este de presupus, îşi continuă activităţile sale;

b) metodele de evaluare nu pot să fie modificate de la un exerciţiu la altul;

c) principiul prudenţei trebuie aplicat în toate cazurile, în acest sens:

- numai beneficiile realizate la data închiderii bilanţului pot să facă obiectul acestui cont anual;

- trebuie să se ţină cont de toate riscurile previzibile şi pierderile eventuale, care îşi au originea (au luat naştere) în cursul exerciţiului sau al unui exerciţiu anterior, chiar dacă aceste riscuri sau pierderi nu sunt cunoscute decât între data de închidere a exerciţiului şi data la care bilanţul este întocmit;

- trebuie să se ţină cont de deprecieri, indiferent că activitatea exerciţiului se soldează cu pierderi sau cu beneficii;

d) trebuie să se ţină cont de cheltuielile şi veniturile corespunzătoare exerciţiului la care se referă conturile, fără să se ia în consideraţie data plăţii cheltuielilor, respectiv data încasării veniturilor;

e) elementele posturilor de activ şi de pasiv trebuie să fie evaluate separat;

f) bilanţul de deschidere al unui exerciţiu trebuie să corespundă bilanţului de

Scanned with OKEN Scanner

închidere al exerciţiului precedent.

Articolul 32 precizează că evaluarea trebuie să fie făcută conform **convenţiei costului istoric,** în timp ce **articolul 33** prevede că, în aşteptarea unei coordonări ulterioare între statele membre, acestea pot să autorizeze sau să impună tuturor societăţilor sau numai unei părţi, prin derogare de la convenţia costurilor istorice:

a) evaluarea imobilizărilor corporale, a căror utilizare este limitată în timp, şi a stocurilor pe baza **valorii de înlocuire;**

b) pentru posturile care figurează în conturile anuale, inclusiv pentru capitalurile proprii, evaluarea pe baza altor metode decât cea prevăzută la pct. a), **metode destinate să ţină cont de inflaţie;**

c) **o reevaluare** a imobilizărilor corporale şi financiare.

Articolele 34-40 tratează evaluarea cheltuielilor de constituire, a cheltuielilor de cercetare şi de dezvoltare, a fondului comercial, a celorlalte elemente de activ imobilizat, precum şi a elementelor de activ circulant (inclusiv a stocurilor).

Referitor la secţiunea evaluării, pot fi degajate o serie de concluzii:

• Se acordă o libertate mare statelor membre, deoarece:

- ele pot să autorizeze sau să impună o derogare de la convenţia costului istoric (articolul 33);

- în anumite cazuri, ele pot să autorizeze o derogare de la regula amortizării pe 5 ani a cheltuielilor de cercetare şi de dezvoltare, precum şi a fondului comercial (articolul 37);

- pentru anumite elemente ale activului circulant, ele pot să autorizeze corectări excepţionale de valoare (articolul 39);

- în evaluarea stocurilor, ele pot să autorizeze o derogare de la principiul costului istoric (articolul 40).

• Se acordă o importanţă deosebită conceptului de prudenţă.

• Conceptul de prudenţă este pus în relaţie cu o serie de restricţii referitoare la distribuirea de beneficii:

- rezerva din reevaluare şi alte rezerve asemănătoare nu pot să fie distribuite, atâta timp cât ele nu corespund unui plus de valoare realizat (articolul 33 (2) (c);

- nu poate fi făcută nici o distribuire, atâta timp cât cheltuielile de constituire şi, exceptând situaţia în care statele membre prevăd contrariul, cheltuielile de cercetare şi de dezvoltare nu au fost complet amortizate (articolele 34 (1) (6), 37 (1)).

• Urmărind realizarea obiectivului imaginii fidele printr-o tendinţă de temperare

Scanned with OKEN Scanner

a prudenţei, directiva conţine dispoziţii al căror scop este să se evite reducerile excesive de valoare ca, de exemplu:

- rezerva din reevaluare trebuie să fie suprimată, în măsura în care sumele care i-au fost afectate nu mai sunt necesare (articolul 33 (2) (c));

- atunci când cauzele care au motivat corectările de valoare aduse elementelor de activ imobilizat au încetat să mai existe, aceste corectări nu pot să fie menţinute (articolul 35 (1) (1) (c) (dd)):

- o dispoziţie asemănătoare este prevăzută la articolul 39 (1) (d), în legătură cu elementele activului circulant;

- provizioanele pentru riscuri şi cheltuieli nu trebuie să depăşească necesităţile (articolul 42).

• Deoarece, în unele state comunitare, fiscalitatea influenţează mult prelucrarea contabilă, regulile de evaluare conţin clauze care permit punerea în evidenţă a impactului legislaţiei fiscale asupra contabilităţii ca, de exemplu:

- prelucrarea fiscală generată de rezerva din reevaluare trebuie să fie explicată fie în bilanţ, fie în anexă (articolul 33 (2) (a));

- dacă elemente ale activului imobilizat sau ale activului circulant fac obiectul corectărilor excepţionale de valoare în scopuri pur fiscale, mărimile acestor corectări şi cauzele lor trebuie să fie indicate în anexă (articolele 35 (1) (d) şi 39 (1) (e));

- articolul 43 (10) solicită să fie precizată proporţia în care calculul rezultatului exerciţiului a fost afectat de o evaluare a posturilor pe baza altei metode decât cea a costurilor istorice, în vederea obţinerii unor înlesniri fiscale.

F) **Informaţiile supuse comunicării**

Schemele complete ale bilanţului şi contului de profit şi pierdere reclamă un număr considerabil de date.

În plus, anexa trebuie să furnizeze o baterie complexă de informaţii complementare. În acest sens, articolul 43 enunţă informaţiile minimale pe care anexa trebuie să le conţină. De asemenea, articolele 2-42 comportă numeroase dispoziţii, ce prescriu cazurile în care menţionarea anumitor fapte şi informaţii numerice trebuie să fie făcută în anexă. Redăm în continuare, informarea susceptibilă să facă obiectul anexei, conform Directivei a IV-a:

Scanned with OKEN Scanner

Articolul	Circumstanţa	Conţinutul anexei
2 (4)	Informaţii complementare, necesare pentru a oferi o imagine fidelă.	Menţiune, dacă ea nu este deja inclusă în conturi.
2 (5)	Derogare de la o dispoziţie a directivei, pentru a da o imagine fidelă.	Menţionarea derogării, motivele şi indicarea influenţei sale asupra conturilor.
2 (6)	Statele membre pot să prevadă alte informaţii.	Menţionarea acestor informaţii.
3	Modificare, în prezentarea conturilor anuale, de la un exerciţiu la altul.	Menţionarea modificării şi motivele.
4 (3) (b)	Regruparea elementelor bilanţului şi contului de profit şi pierdere, precedate de cifre arabe, în scopul obţinerii unei claritäţi mai bune.	Detalierea elementelor regrupate.
4 (4)	Lipsa de comparabilitate a sumelor din exerciţiul precedent.	Menţionarea necomparabilităţii şi comentarii privind adaptarea sumelor.
13 (1)	Elemente care se referă la mai multe posturi din conturi.	Prezentarea legăturilor acestor elemente cu alte posturi.
14	Angajamente luate în numele unei garanţii.	Categorii de garanţii date. Menţionarea separată a angajamentelor referitoare la întreprinderile legate.
15 (3) (a)	Mişcările diferitelor posturi ale activului imobilizat şi corectările de valoare aferente.	Detalii.
15 (3) (b)	Dificultatea determinării preţului de achiziţie sau de revenire al unui element de activ imobilizat, în momentul întocmirii primelor conturi anuale, conform directivei.	Menţionarea faptului că a fost reţinută valoarea reziduală la începutul exerciţiului.
15 (4)	Mişcările referitoare la postul „Cheltuieli de constituire".	Detalii.
18	Conturi de regularizare-activ.	Valorile semnificative.
21	Conturi de regularizare-pasiv.	Valorile semnificative.
29 (2)	Venituri sau cheltuieli excepţionale.	Mărime şi natură.
30	Regruparea cheltuielilor referitoare la impozitul pe profit.	Proporţia impozitului aferent profitului activităţilor ordinare şi cea referitoare la rezultatul excepţional.
31 (2)	Derogări de la principiile generale.	Menţionarea derogării, motivele şi influenţa asupra conturilor.
33 (1), (2) (a) şi (4)	Elementele (şi mărimile lor) reevaluate, pentru a ţine cont de efectele inflaţiei.	Metodele de evaluare, elementele afectate, efectul fiscal, soldurile - iniţial şi final - ale rezervei din reevaluare şi detalierea mişcărilor, reconcilierea cu preţul de revenire istoric, pentru fiecare element vizat.

Scanned with OKEN Scanner

Articolul	Circumstanţa	Conţinutul anexei
34 (2)	Cheltuieli de constituire.	Comentarii privind elementele înscrise la acest post.
35 (1) (c) (cc)	Corectările de valoare ale elementelor activului imobilizat.	Indicarea faptului dacă ele nu au fost făcute în contul de profit şi pierdere.
35 (1) (d)	Corectările excepţionale de valoare, din motive legate de aplicarea legislaţiei fiscale.	Valorile şi motivele.
35 (4)	Includerea dobânzilor asupra capitalurilor împrumutate, în preţul de revenire (costul) activelor imobilizate.	Menţionarea acestui fapt.
37 (1)	Amortizarea cheltuielilor de cercetare şi de dezvoltare, pe un interval diferit de cinci ani.	Menţionarea acestui fapt şi motivele.
37 (1)	Derogarea de la interdicţia de distribuire a rezultatelor, la nivelul cheltuielilor de cercetare şi de dezvoltare neamortizate.	Menţionarea derogării.
37 (2)	Amortizarea fondului comercial, pe un interval diferit de cinci ani.	Menţionarea acestui fapt şi motivele.
39 (1) (c) şi (e)	Corectările excepţionale de valoare ale activelor circulante.	Valorile şi motivele.
40 (2)	Situaţia în care valoarea stocurilor diferă foarte mult de ultimul preţ de piaţă cunoscut.	Mărimea diferenţei, indicată în mod global, pe categorii.
41 (1)	Valoarea de rambursat privind datoriile superioare sumei primite.	Mărimea diferenţei.
42	Provizioane care figurează la postul „Alte provizioane", dacă mărimea lor este semnificativă.	Analiza mărimilor (valorilor provizioanelor).
43 (1) (1)	Metode de evaluare utilizate şi bazele de conversie a elementelor exprimate în monede străine.	Detalii.
43 (1) (2)	Deţinerea unei fracţiuni din capitalul unei societăţi (cel puţin 20%).	Detalii, cu excepţia situaţiei în care informaţia a fost deja depusă la grefier, dacă ea este neglijabilă sau dacă ea poate să aducă un prejudiciu societăţii - Articolul 45 (1). Societăţile de investiţii pot face excepţie.
43 (3)	Acţiuni subscrise în cursul exerciţiului.	Numărul, valoarea nominală sau valoarea contabilă a acţiunilor subscrise.
43 (4)	Existenţa mai multor categorii de acţiuni.	Numărul, valoarea nominală sau valoarea contabilă a fiecărei categorii.
43 (5)	Existenţa de părţi ce au fost remunerate cu beneficii, de obligaţii convertibile şi de titluri sau drepturi similare.	Indicarea numărului şi mărimii drepturilor pe care aceste titluri le conferă.

Scanned with OKEN Scanner

Articolul	Circumstanţa	Conţinutul anexei
43 (6)	Existenţa de datorii, a căror durată reziduală este mai mare de 5 ani sau acoperite de garanţii reale date societăţii.	Indicarea naturii şi formei lor.
43 (7)	Angajamente financiare care nu figurează în bilanţ.	Mărimea globală - indicarea distinctă a angajamentelor relative la pensii şi la întreprinderile legate.
43 (8)	Mărimea netă a cifrei de afaceri. Omisiunea trebuie să fie menţionată (vezi articolul 45 (2).	Repartizarea pe categorii de activităţi şi pe pieţe geografice.
43 (9)	Personalul utilizat.	Numărul de membri ai personalului utilizat în medie, în cursul exerciţiului.
43 (10)	Rezultatul exerciţiului afectat de o evaluare, ca rezultat al derogărilor de la principiile generale, în vederea obţinerii de înlesniri fiscale.	Proporţia în care rezultatul este afectat şi detalii, atunci când incidenţa nu este neglijabilă.
43 (11)	Diferenţa între cheltuiala imputată exerciţiului şi exerciţiilor anterioare şi cheltuiala fiscală deja plătită sau care urmează a fi plătită în numele acestor exerciţii.	Mărimea diferenţei.
43 (12)	Remunerarea membrilor organelor de administrare, de conducere sau de control.	Mărimea remunerărilor, cât şi angajamentele născute sau contractate în legătură cu pensiile referitoare la vechi membri ai acestor organe.
43 (13)	Avansurile şi creditele acordate membrilor organelor de administrare, de conducere şi de control.	Indicarea ratei dobânzii, a condiţiilor esenţiale şi a valorilor, eventual rambursate, cât şi a angajamentelor luate în contul lor, în numele oricărei garanţii.
45 (1) (b)	Omisiunea detaliilor solicitate la articolul 43 (1) (2), atunci când aceste detalii sunt de natură să aducă un prejudiciu grav unei întreprinderi.	Menţionarea omisiunii.
57 (1)	Scutire de aplicare a directivei la societăţile dependente de un grup.	Menţionarea scutirii.
57 (1) (f)	Scutire de aplicare a directivei la societăţile dependente de un grup.	Menţionarea scutirii.
58 (1) (c)	Scutirea societăţilor dominante ale unui grup de obligaţia de control şi de publicare privind contul lor de profit şi pierdere.	Menţionarea scutirii.
59 (a)	Punerea în echivalenţă a drepturilor deţinute în capitalul întreprinderilor legate.	Menţionarea acestui fapt şi a diferenţei, în momentul achiziţiei, între valoarea lor de achiziţie şi fracţiunea capitalului pe care acestea (drepturile) o reprezintă.

Scanned with OKEN Scanner

O sursă de informaţii este şi **raportul de gestiune** care, în conformitate cu articolul 46, trebuie să conţină o dare de seamă fidelă asupra evoluţiei afacerilor şi situaţiei societăţii. Raportul trebuie să mai comporte informaţii cu privire la:

a) evenimentele importante, survenite după închiderea exerciţiului;

b) evoluţia previzibilă a societăţii;

c) activităţile în materie de cercetare şi de dezvoltare.

G) **Controlul conturilor**

În conformitate cu articolul 51, societăţile trebuie să supună conturile lor anuale controlului, realizat de una sau mai multe persoane abilitate, în virtutea legii naţionale referitoare la controlul conturilor. Totodată, persoana sau persoanele însărcinată/te cu controlul conturilor trebuie să verifice concordanţa raportului de gestiune cu conturile anuale.

Acelaşi articol prevede că întreprinderile mici au obligaţia de control. În cazul în care statele membre optează pentru scutirea întreprinderilor mici de obligaţia de control al conturilor şi atunci când conturile anuale şi raportul de gestiune ale acestor societăţi nu sunt întocmite în conformitate cu prescripţiile directivei, acestea (statele) trebuie să introducă sancţiuni adecvate, în legislaţiile lor.

H) **Amendamentele aduse Directivei a IV-a, după adoptarea sa**

Directiva a IV-a a fost amendată, mai întâi, prin articolele 42-47 ale Directivei a VII-a, din 13 iunie 1983. Ulterior, ea a fost îmbunătăţită prin Directivele 90-604 şi 90-605, din 8 noiembrie 1990. Aceste îmbunătăţiri au vizat atât conturile individuale, cât şi cele consolidate, în legătură cu derogările ce pot fi acordate întreprinderilor mici şi mijlocii, publicarea conturilor în ECU şi câmpul de aplicare.

4.5.3. Directiva a VII-a, un dispozitiv aflat în anticamera normalizării contabile româneşti

În dorinţa naturală de a deveni cât mai puţin vulnerabile şi cât mai performante, întreprinderile au tendinţa de a se supune unui proces de concentrare. O atare tendinţă apare, deocamdată, destul de timid în mediul economic şi social românesc. Este şi motivul pentru care contabilitatea grupurilor de societăţi şi aşezarea ei pe baze reglementare se probează a fi un copil întârziat al normalizării, în ţara noastră. Cu toate că practica, în contact cu mediul extern, a luat-o înaintea lucrărilor organismului nostru de reglementare contabilă.

Concentrarea industrială sau financiară se efectuează pe baza unor modalităţi

Scanned with OKEN Scanner

economice, juridice şi financiare diferite, adesea complementare:

- **dezvoltarea internă** a întreprinderii;

- **absorbţia altei** întreprinderi sau **reunirea** cu o altă (alte) întreprindere/i, operaţii numite îndeobşte fuziuni, în vederea realizării unei entităţi juridice unice;

- stabilirea de **legături** mai mult sau mai puţin strânse cu alte întreprinderi, fără ca astfel de legături să fie, în mod obligatoriu, de natură juridică;

- **deţinerea controlului** sau **crearea** altor societăţi, dependente de o societate: **constituirea unui grup.**

Grupurile de societăţi deţin astăzi o pondere mare în economia mondială. Câteva zeci de grupuri asigură cea mai mare parte în activităţi industriale şi financiare, în principalele ţări industrializate. Societăţile multinaţionale au filiale în numeroase ţări, iar forţa lor economică şi financiară depăşeşte cu mult pe cea a unor state.

Conturile întocmite de societatea aflată în fruntea unui grup, numită societate mamă, nu poate să furnizeze informaţii suficiente, de unde necesitatea elaborării de conturi care să reflecte o imagine de ansamblu asupra activităţii şi evoluţiei unui grup, conturi numite **conturi consolidate.**

Pentru prima dată, necesitatea unor atare informaţii s-a simţit în Statele Unite, la începutul acestui secol. Primele reguli în materie de consolidare au fost precizate de Comisia americană de valori mobiliare. Ştafeta a fost preluată de europeni, în special de britanici şi de olandezi, mai ales în contextul dezvoltării Bursei londoneze. La nivelul Comunităţii (Uniunii) Europene, nevoia de armonizare a practicilor de consolidare a conturilor, a prezentării, a controlului şi a publicării conturilor consolidate, şi-a găsit răspuns în elaborarea Directivei a VII-a şi în integrarea ei în legislaţiile statelor membre.

Directiva cuprinde **51 de articole,** precedate de **9 considerente.** Considerentele precizează **obiectivele** Directivei. În acest sens, se insistă asupra necesităţii informării financiare a asociaţilor şi terţilor, prin furnizarea de date referitoare la situaţia financiară, evoluţia acesteia şi performanţele grupurilor. Totodată, coordonarea legislaţiilor cu privire la conturile consolidate are ca scop asigurarea **comparabilităţii** şi **echivalenţei** acestor informaţii. Ca şi în cazul conturilor individuale, „considerentele" insistă asupra necesităţii de a se oferi, prin conturile consolidate, **o imagine fidelă** asupra patrimoniului, situaţiei financiare şi rezultatelor ansamblului societăţilor cuprinse în procesul de consolidare.

Scanned with OKEN Scanner

Directiva a VII-a cuprinde 6 secţii:

- Secţia 1: condiţiile de întocmire a conturilor consolidate,
- Secţia 2: modurile de întocmire a conturilor consolidate,
- Secţia 3: raportul de gestiune consolidat,
- Secţia 4: controlul conturilor consolidate,
- Secţia 5: publicarea conturilor consolidate,
- Secţia 6: dispoziţiile tranzitorii şi dispoziţiile finale.

Condiţiile de întocmire a conturilor consolidate sunt precizate, în mod special, în **primul articol** al Directivei:

1. Statele membre cer oricărei întreprinderi mamă, impuse la dreptul lor naţional, obligaţia de a întocmi conturi consolidate şi un raport de gestiune consolidat, dacă întreprinderea:

a) deţine majoritatea drepturilor de vot ale acţionarilor şi asociaţilor unei întreprinderi (filială);

b) are dreptul să numească şi să revoce majoritatea membrilor organului de administraţie, de conducere şi de control al unei întreprinderi (filială) şi este, în acelaşi timp, acţionar sau asociat al acestei întreprinderi;

c) are dreptul să exercite o influenţă dominantă asupra unei alte întreprinderi (filială), pentru care este acţionar sau asociat, în virtutea unui contract încheiat cu aceasta sau în virtutea unei clauze din statutul acesteia...;

d) este acţionarul sau asociatul unei întreprinderi şi:

aa) dacă majoritatea membrilor organului de administraţie, de conducere şi de control al acestei întreprinderi (filială), în funcţiune pe parcursul exerciţiului curent şi anterior până la întocmirea conturilor consolidate, nu au fost numiţi decât prin efectul exercitării drepturilor lor de vot;

bb) dacă ea controlează singură, în virtutea unui acord încheiat cu alţi acţionari sau asociaţi ai acestei întreprinderi (filială), majoritatea drepturilor de vot ale acţionarilor sau asociaţilor.

2. Dincolo de cazurile vizate la paragraful 1 şi până la coordonarea ulterioară, statele membre pot să ceară oricărei întreprinderi mamă, impuse la dreptul lor naţional, întocmirea de conturi consolidate şi a unui raport de gestiune consolidat, atunci când această întreprindere deţine o participaţie, în sensul articolului 17 din Directiva a IV-a (procentaj care nu poate să depăşească 20%), într-o altă întreprindere (filială) şi:

a) dacă ea exercită asupra acesteia o influenţă dominantă, sau

Scanned with OKEN Scanner

b) dacă atât ea cât şi filiala ei sunt plasate sub conducerea sa unică.

De asemenea, secţia 1 a Directivei a VII-a precizează:

- cazurile de scutire de la consolidare;
- cazul întreprinderilor mici;
- cazurile de eliminare a anumitor filiale.

Modurile de întocmire a conturilor consolidate

Caracteristicile generale ale conturilor consolidate fac obiectul **articolului 16:**

• Conturile consolidate cuprind bilanţul consolidat, contul de profit şi pierdere consolidat, precum şi anexa. Aceste trei conturi formează **un tot.**

• Conturile consolidate trebuie să fie întocmite **cu claritate.**

• Conturile consolidate trebuie să ofere **o imagine fidelă** a patrimoniului, a situaţiei financiare, cât şi a rezultatelor ansamblului întreprinderilor cuprinse în procesul de consolidare.

• Atunci când aplicarea Directivei nu este suficientă pentru a oferi o imagine fidelă, trebuie să fie furnizate **informaţii complementare.**

• Dacă, în cazuri excepţionale, aplicarea unei dispoziţii nu permite obţinerea unei imagini fidele, se procedează la o **derogare.** Ea trebuie să fie menţionată în anexă şi motivată în mod detaliat, prin indicarea influenţei sale asupra patrimoniului, situaţiei financiare şi rezultatelor.

• Directiva permite statelor membre să solicite şi alte informaţii decât cele a căror comunicare este pretinsă de dispoziţiile ei. Totodată, ea precizează că trebuie să se ţină cont de prelucrările indispensabile, rezultate din **caracteristicile proprii conturilor consolidate.**

Articolul 18 specifică faptul că elementele de activ şi de pasiv ale întreprinderilor cuprinse în procesul de consolidare trebuie să fie reluate **integral** în bilanţul consolidat. În mod similar, **articolul 22** cere ca veniturile şi cheltuielile întreprinderilor cuprinse în consolidare să fie reluate **integral** în contul de profit şi pierdere consolidat.

Articolul 26 vizează eliminarea operaţiilor reciproce, iar **articolele 30 şi 31,** diferenţele din achiziţie.

Articolul 32 solicită statelor membre să autorizeze sau să prescrie, atunci când o întreprindere cuprinsă în procesul de consolidare conduce **împreună** cu o altă (alte) întreprindere/i (necuprinsă/e în proces) o întreprindere, ca această din

Scanned with OKEN Scanner

urmă întreprindere să fie inclusă în conturile consolidate, la nivelul proratei drepturilor deţinute în capitalul ei de către prima întreprindere menţionată în textul articolului. Este vorba despre consolidarea proporţională.

Articolul 33 se referă la cazul întreprinderii cuprinse în consolidare care exercită **o influenţă notabilă** asupra gestiunii şi politicii financiare ale unei alte întreprinderi, necuprinse în procesul de consolidare (întreprindere asociată), în care ea deţine **o participare.** O astfel de participare va fi înscrisă în bilanţul consolidat, la un post special. O întreprindere exercită o influenţă notabilă asupra unei alte întreprinderi, atunci când ea deţine cel puţin 20% din drepturile de vot ale acţionarilor sau asociaţilor acestei întreprinderi. O atare participare este înscrisă în bilanţul consolidat:

• fie la valoarea corespunzătoare fracţiunii din capitalurile proprii asociate, reprezentată de această participare;

• fie la valoarea contabilă, determinată conform regulilor de evaluare prevăzute în Directiva a IV-a; diferenţa între această valoare şi mărimea corespunzătoare fracţiunii capitalurilor proprii, reprezentată de această participare, este menţionată separat în bilanţul consolidat sau în anexă.

Articolul 34 precizează **informaţiile principale** pe care **anexa** conturilor consolidate trebuie să le conţină:

- modurile de evaluare aplicate diverselor posturi ale conturilor consolidate;
- numele şi sediul întreprinderilor cuprinse în procesul de consolidare;
- numele şi sediul întreprinderilor asociate;
- numele şi sediul întreprinderilor care au făcut obiectul unei consolidări proporţionale;
- mărimea globală a datoriilor a căror durată reziduală este mai mare de cinci ani şi mărimea datoriilor acoperite prin garanţii reale;
- mărimea globală a angajamentelor financiare;
- repartizarea cifrei de afaceri consolidate;
- efectivul de salariaţi şi repartizarea lui;
- cheltuiala fiscală amânată, necontabilizată;
- mărimea remuneraţiilor alocate conducătorilor;
- mărimea avansurilor şi creditelor acordate conducătorilor.

Scanned with OKEN Scanner

4.5.4. Directivele nu sunt un panaceu în armonizarea contabilă europeană: noua strategie contabilă europeană

O dată directivele a IV-a şi a VII-a finalizate, etapa următoare a fost reprezentată de încorporarea regulilor reieşite din textele lor în legislaţiile naţionale şi de crearea (sau împuternicirea), în toate statele membre, cu excepţia Germaniei şi Luxemburgului, a unui organism de normalizare contabilă, pentru elaborarea de avize, de recomandări sau de norme, care să explice maniera de aplicare a legii contabile în practică sau care să trateze subiecte neabordate în directive.

Problemele relative la aplicarea şi interpretarea directivelor au fost şi sunt discutate în cadrul **comitetului de contact** al directivelor contabile.

Comitetul de contact a fost instituit de Comisia europeană, pe baza dispoziţiilor prevăzute în articolul 52 al Directivei a IV-a. Compoziţia sa regrupează reprezentanţii statelor membre şi reprezentanţii Comisiei.

Comitetul de contact s-a reunit, pentru prima oară, în decembrie 1980. De atunci, el se reuneşte de două ori pe an.

Armonizarea la nivelul internaţional vizează, cu predilecţie, conturile consolidate. Şi aceasta, deoarece conturile consolidate nu participă la determinarea rezultatului fiscal şi a rezultatului distribuibil. În aceste condiţii, este mai uşor să se procedeze la o combinare a diferitelor abordări contabile, la nivel consolidat.

Directiva a VII-a prevede o scutire pentru subgrupurile stabilite într-un stat membru şi ale căror conturi sunt integrate într-un ansamblu mai mare, cu sediul în afara frontierelor Uniunii Europene. Conturile consolidate ale ansamblului mai mare trebuie să fie publicate în statul membru în care este acordată scutirea şi trebuie să fie considerate echivalente conturilor consolidate, întocmite prin aplicarea dispoziţiilor Directivei a VII-a.

În 1992, ca urmare a cererii unor state membre, Comisia europeană a procedat la o serie de contacte informale cu reprezentanţii Comisiei americane a valorilor mobiliare (SEC), pentru a ajunge la o recunoaştere mutuală a conturilor. Datorită lipsei de interes din partea americană, aceste contacte nu au avut urmările scontate.

În 1986, Comisia europeană a decis să propună o extindere a câmpului de aplicare a directivelor contabile la unele forme de societăţi în nume colectiv şi de societăţi în comandită simplă. Propunerea a avut consecinţe importante în Germania, unde un număr mare de societăţi optaseră pentru acest tip de formă

Scanned with OKEN Scanner

juridică, cu scopul de a se situa dincolo de câmpul de aplicare a dispoziţiilor Directivei a IV-a.

După adoptarea şi transpunerea Directivelor a IV-a şi a VII-a în legislaţiile naţionale, la nivel european nu s-a mai manifestat nici un semn de progres, pe linia regulilor contabile de bază şi a prezentării informaţiilor financiare. Această situaţie a contrastat cu ceea ce s-a petrecut şi se petrece la nivel naţional, unde crearea de organisme de normalizare contabilă a permis statelor membre să ţină cont de noile tendinţe şi dezvoltări generate de mondializarea şi financiarizarea economiilor. Chiar şi în Germania, care nu are (încă) un organism de normalizare, dispoziţiile contabile conţinute în Codul de comerţ au evoluat în funcţie de jurisprudenţa fiscală şi de avizele experţilor (revizorilor).

În 1990, Comisia europeană a organizat o conferinţă pe tema armonizării contabile, la care au fost invitaţi, dincolo de experţii ce reprezentau statele membre, reprezentanţi ai organismelor naţionale de normalizare, precum şi cei ai organizaţiilor europene ale principalelor părţi interesate, în materie de contabilitate.

Concluziile conferinţei s-au dovedit de o mare importanţă, deoarece majoritatea participanţilor au fost de părere să nu se reducă numărul de opţiuni conţinute în Directiva a IV-a. Părerea era în totală opoziţie cu punctul de vedere (chiar decizia) IASC, din aceeaşi perioadă, care viza reducerea numărului de opţiuni conţinute în norme, pentru a permite marilor întreprinderi cu vocaţie internaţională să fie cotate mai uşor pe pieţele financiare străine.

La nivelul conferinţei europene, însă, marea majoritate a statelor membre erau de părere că o reducere a numărului opţiunilor ar fi fost o decizie prematură. Totuşi, participanţii au hotărât ca armonizarea la nivel european să ţină cont de noile dezvoltări care aveau loc la nivel internaţional.

Pe această undă, Comisia europeană a acceptat invitaţia făcută de IASC de a participa la lucrările acesteia, în calitate de **observator.**

Pe plan instituţional, s-a decis crearea unui nou comitet consultativ pe lângă Comisia europeană, numit **Forul consultativ al contabilităţii.** El este compus din experţi, reprezentanţi ai principalelor organizaţii implicate în contabilitate în statele membre. De reţinut că Forul **nu** este un organism de normalizare. **Scopul** său principal este de a consilia Comisia europeană asupra problemelor contabile şi de a căuta soluţiile cele mai bune de armonizare. Membrii Forului sunt invitaţi cu titlu personal. Actualmente, el regrupează 24 de organizaţii, dintre care 12 reprezintă organismele de normalizare, 3 reprezintă organismele europene ale preparatorilor

Scanned with OKEN Scanner

de conturi, 5, utilizatorii de conturi, o organizaţie, profesia contabilă europeană şi, un reprezentant, mediul academic. În funcţie de subiectul discuţiilor, pot fi invitate, în calitate de observator, şi alte părţi interesate.

De la crearea sa (1991) şi până în prezent, Forul s-a reunit de 13 ori, cu o frecvenţă de două ori pe an. Până în 1996, el elaborase şi publicase trei documente ce tratează: contractele de locaţie-finanţare, subvenţiile publice şi conversia elementelor exprimate în devize. Alte două documente[1)] urmau să fie publicate în cursul primului semestru 1996, pe temele: (i) tablourile fluxurilor de trezorerie; (ii) evaluarea şi prezentarea cheltuielilor legate de protecţia mediului. În sfârşit, două documente se găseau în fază de pregătire şi ele vizau; (i) principiile de prudenţă şi de conectare a cheltuielilor la venituri şi (ii) armonizarea contabilă a conturilor consolidate.

Toate aceste documente nu au reprezentat/nu vor reprezenta o luare de poziţie oficială a Comisiei. Scopul lor este, pe de o parte, de a suscita o dezbatere între organismele de normalizare contabilă, preparatorii, utilizatorii şi controlorii de conturi, în statele membre, şi, pe de altă parte, de a examina diferitele posibilităţi de promovare a prezentărilor de informaţii comparabile, în cadrul directivelor contabile. În sfârşit, Forul a exercitat o anumită influenţă asupra lucrărilor organismelor de normalizare, la nivel naţional.

În mod cert nici o operă nu este infailibilă. Directivele a IV-a şi a VII-a nu puteau să facă excepţie. După valul de entuziasm au urmat criticile. Unele dintre ele, pline de temei. A Prost şi L. Klee[2)] se interogau, cu 8 ani în urmă, asupra finalităţii directivelor contabile: „Ambiţiile afişate de directive au puncte de sprijin realiste, în dispozitivele pe care le impun, sau constituie o aparenţă înşelătoare (trompe - l'œil), destinată să ascundă liniile de fractură care există între comportamente şi legislaţii, aşa cum sunt ele trăite şi aplicate în diferitele state membre?". Cei doi autori acordă circumstanţe dispozitivului contabil european, afirmând că „mişcarea se probează mergând", dar aceasta nu înseamnă că „trebuie să fie ascunse **obstacole** care se cer depăşite". Astfel de obstacole se referă la:

• **Barierele lingvistice,** deoarece nu există o limbă oficială, în raport cu celelalte (aşa după cum engleza se impune în textele IASC). Ca atare, uneori, este posibil să se interpreteze o dispoziţie a Directivei în limba specifică unui stat,

[1)] La ora elaborării acestei lucrări, nu aveam ecoul asupra finalizării şi consecinţelor documentelor în cauză.

[2)] A. Prost şi L. Klee, La face cachée des directives comptables européennes, Revue de droit comptable 90-2.

Scanned with OKEN Scanner

într-un sens diferit de cel care s-a degajat, în limbile celorlalte state ale Uniunii (Comunităţii).

• **Tradiţiile naţionale** relevate, de exemplu, în concepţia despre drept a diferitelor state membre (ţări de drept scris sau ţări de drept cutumier) şi care influenţează asupra modalităţilor de aplicare a textelor, l-am numit pe cel contabil, unde „obiectivitatea este rege, dar, în care aprecierea subiectivă este regină".

• **Tehnicile de gestiune şi de informare,** cunoscut fiind faptul că ele diferă de la o ţară la alta şi de la o profesie la alta.

• **Jocul opţiunilor** care, aşa după cum am relevat anterior, apare pe tot „parcursul" textelor directivelor şi care se referă la: principiile de întocmire, regulile de evaluare a activelor şi pasivelor, prezentarea conturilor anuale, anexă, dispoziţiile în materie de control şi de publicare a conturilor.

Dreptul de opţiune revine statelor membre. Intervenţia statelor **nu are acelaşi grad de necesitate** pentru toate opţiunile, din acest punct de vedere ele fiind clasificate în trei categorii:

- opţiunile pentru care este necesară o decizie a statelor membre: decizia vizează fie limitarea sau suspendarea aplicării anumitor dispoziţii, fie, dimpotrivă, autorizarea aplicării altor dispoziţii;

- opţiunile care se referă la alternative clar definite de directive: atunci, alegerea este operată de statul membru sau este lăsată de acesta, la latitudinea întreprinderilor;

- opţiunile corespunzătoare unor simple adaptări formulate de o manieră generală: ele sunt lăsate, în acest caz, la latitudinea întreprinderilor.

Analişti ai „feţei ascunse" a directivelor contabile europene, cei doi specialişti francezi detectează câteva dintre punctele slabe ale dispozitivului european: rigidităţi inevitabile sau aparente, mai ales prin prezentări uniforme sau iluzorii de conturi anuale; elemente de supleţe necontrolate sau inutile, deoarece ele multiplică alegerea de o manieră abuzivă (a se revedea lista de zeci de opţiuni, referitoare la textele Directivei a IV-a); insuficienţe voluntare (sau nu); efecte perverse generate de confruntarea între două directive, fie între acestea şi legislaţiile naţionale (este vorba despre consecinţele limbajului utilizat, de consecinţele câmpului de aplicare al directivelor şi de consecinţele apelului la o anexă „ştie şi face de toate").

În 1992, la nivel european, s-a încercat **o nouă abordare,** prin care să se ofere mijloacele pentru o reactualizare periodică a Directivei a IV-a, cel puţin pe

Scanned with OKEN Scanner

plan tehnic[1]. În acest sens, a fost pregătit şi prezentat Comitetului de contact un proiect de directivă. Majoritatea delegaţiilor au fost însă reticente la ideea introducerii unei proceduri simplificate de amendare a directivelor contabile, deoarece ele vedeau în această abordare o tentativă a Comisiei de a-şi asuma puteri similare organismelor de normalizare. Ca atare, Comisia a decis să abandoneze promovarea acestei căi.

Decizia Comisiei europene de a accepta participarea în Comitetul consultativ al IASC (1990) în calitate de observator, a fost întâmpinată favorabil de majoritatea statelor membre. Dar participarea Comisiei, la lucrările IASC, s-a confruntat cu o serie de probleme. Explicaţia se găsea în faptul că, pentru multe dintre temele discutate de IASC, nu există un răspuns clar în directive.

Totuşi, nevoia de schimbare se făcea simţită. Ea venea atât din exteriorul cât şi din interiorul Uniunii Europene.

Având în vedere internaţionalizarea pieţelor financiare, de unde necesitatea „dotării" marilor întreprinderi multinaţionale cu un ansamblu de norme, problema care se punea era de a şti cine va defini aceste norme. Comisia americană de valori mobiliare (SEC) dorea ca standardele americane (US GAAP, FAS_s) să devină elemente de referinţă. Multe alte ţări vor dori afirmarea mai evidentă a normelor internaţionale (IAS_s).

În interiorul Uniunii Europene, organismele de normalizare încep să se agite. Activitatea lor se va traduce prin publicarea de norme (la nivel naţional), care se substituie legii, dar numai în cazul problemelor neabordate de directive, considerate ca depăşite.

Se ajunge chiar la situaţii care pot trezi reacţii de mirare, când diferenţele dintre contabilitatea germană şi cea americană sunt mai puţine şi mai puţin evidente decât diferenţele dintre contabilitatea germană şi cea engleză, cauza fiind interpretarea diferită a Directivei a IV-a.

În sfârşit, se impunea un tratament distinct întreprinderilor mici şi mijlocii, faţă de întreprinderile multinaţionale şi societăţile cotate. Datorită abordării de tip „dreptul societăţilor", adoptată de Directiva a IV-a, devenise dificilă creşterea nivelului de exigenţe, pe linia publicării conturilor. Orice schimbare în numărul de informaţii de publicat, ca şi orice creştere a complexităţii regulilor contabile erau resimţite „din plin" de întreprinderile mici şi mijlocii. Pe de altă parte, directivele mai impuneau o reglementare mai dezvoltată pentru societăţile mari sau cele cotate. Totuşi, acestea

[1] În franceză, abordarea poartă numele de „comitologie".

Scanned with OKEN Scanner

au recurs, dincolo de prevederile Directivei a IV-a, la publicarea unor informări financiare mai abundente. Conturile anuale pregătite în conformitate cu legislaţiile naţionale (la rândul lor, bazate pe directive), nu mai erau acceptabile pentru necesităţile pieţelor internaţionale de capitaluri.

Marile întreprinderi prinse în jocul mondializării economiilor şi al vastelor programe de privatizare au trebuit să facă apel la capitalurile străine. De aici, pentru a avea acces la pieţele bursiere situate dincolo de limitele Uniunii Europene, aceste întreprinderi au fost obligate să pregătească un al doilea joc de conturi, conform normelor IASC sau, cel mai adesea, conform normelor americane. Comparabilitatea conturilor, esenţială pentru astfel de întreprinderi, nu era deloc evidentă. Ca să nu mai vorbim despre costul ridicat al dublului joc de conturi. Iar atunci când, prin aceste două jocuri, se ajungea la rezultate diferite, o stare de confuzie se instala în spiritele investitorilor şi, în general, în cele ale marelui public.

Cu prilejul întrunirii Comitetului de contact, din decembrie 1994, Comisia europeană a solicitat statelor membre să-şi prezinte punctele lor de vedere asupra evoluţiilor din ultimii ani. Toate delegaţiile au pus pe prim plan necesitatea de a dinamiza procesul de armonizare în domeniul contabil. După care, au fost demarate o serie de consultări bilaterale cu statele membre. Din aceste consultări, s-a degajat nevoia unei noi abordări în armonizarea contabilă la nivel european, fără să se recurgă la abandonarea abordării bazate pe directive.

Comisia a analizat mai multe soluţii posibile, care au făcut obiectul unei discuţii cu statele membre, cu ocazia întrunirii Comitetului de contact, din 11-12 septembrie 1995.

Problema cea mai stringentă era aceea a întreprinderilor multinaţionale, una dintre soluţii fiind excluderea lor din câmpul de aplicare al directivelor, lăsându-li-se libertatea să utilizeze alte norme contabile.

Soluţia nu era, totuşi, lipsită de complexitate, deoarece trebuia să se clarifice, pe de o parte, ce tip de societăţi ar intra în această categorie (toate societăţile cotate, numai o parte dintre ele, numai societăţile cotate pe pieţele financiare neeuropene etc.), iar pe de altă parte, ce norme contabile să le fie autorizate (normele internaţionale, normele americane sau ambele). În plus, ea ar fi necesitat modificarea directivelor, fapt ce ar fi cerut o perioadă mai lungă şi renunţarea la abordarea omogenă, în materie de armonizare contabilă, abordare care fusese până acum piesa de rezistenţă a Uniunii Europene.

Soluţia recunoaşterii mutuale a conturilor anuale, printr-un acord cu Statele

Scanned with OKEN Scanner

Unite, nu trezea interes americanilor, deoarece normele lor erau, oricum, recunoscute, ca să nu mai vorbim despre faptul că eterogenitatea directivelor n-ar fi permis să se dispună de un ansamblu de norme detaliate, care să răspundă exigenţelor acestora.

Cât priveşte soluţia actualizării directivelor, prin completare cu soluţii tehnice pentru problemele care nu erau tratate, aceasta nu putea să aibă sorţi de izbândă. Unele state membre ar fi profitat de oportunitate, pentru a căuta să negocieze anumite puncte din directive. În plus, experienţa trecută spune că era dificil să se ajungă la un acord. Nu trebuie neglijat nici timpul foarte mare pe care l-ar fi solicitat o revizuire de o asemenea anvergură. De altfel, modificările directivelor ar fi trebuit să fie rezervate numai cazurilor în care s-ar fi adus o fundamentare juridică.

Şanse mai mari de reuşită ar fi avut soluţia creării unui organism european de normalizare contabilă. Această soluţie a fost respinsă, totuşi, din teama de a nu se ajunge la elaborarea unui al treilea nivel de norme, care s-ar fi adăugat normelor naţionale şi normelor internaţionale, deja existente.

Respingând alternativele prezentate mai sus, Comisia europeană şi-a fixat ca prioritate examinarea împreună cu statele membre, a normelor internaţionale (IAS_s), prin confruntare cu dispoziţiile conţinute în directive.

Fapt uşor de sesizat, era foarte probabil ca un stat sau altul să nu fi reţinut toate opţiunile conţinute în directive, ceea ce ar fi condus la situaţia în care o normă IASC să fie în conformitate cu directivele, dar în opoziţie cu legislaţia naţională.

Situaţiile de conflicte între directive şi normele IASC trebuiau examinate caz cu caz. Rezolvarea conflictelor se putea face fie prin a cere IASC să modifice norma sa care ridică probleme, fie să se modifice directiva.

Responsabilii IASC s-au arătat disponibili să revadă orice normă care nu ar fi fost în conformitate cu directivele. Atunci când s-ar fi impus modificarea directivelor, Comisia europeană ar fi procedat la introducerea procedurii de „comitologie", evocată anterior.

Examinarea normelor IASC a fost încredinţată unui grup de lucru restrâns, care reunea experţi reprezentanţi ai statelor membre, grup prezidat de Comisia europeană. Prima lui întrunire a avut loc la sfârşitul lui noiembrie 1995, la Bonn, iar următoarea, la Londra, în ianuarie 1996. În mod normal, examinarea trebuia să se termine în cursul primăverii anului 1996[1)].

[1)] Nu avem cunoştinţă despre acest eveniment.

Scanned with OKEN Scanner

Comitetul de contact, la rândul lui, s-a străduit să examineze „expozeele - sondaje" şi proiectele de norme, publicate de IASC, pentru definirea unei poziţii europene comune ce a fost / va fi transmisă IASC. În mod esenţial, lucrările sale au vizat şi vizează conturile consolidate ale marilor societăţi şi societăţilor cotate.

În privinţa celorlalte societăţi, nevizate direct de presiunea pieţelor internaţionale de capitaluri, s-a prevăzut continuarea lucrărilor de armonizare contabilă europeană, pentru a se asigura o comparabilitate mai bună conturilor anuale.

Această nouă strategie contabilă europeană se va realiza în limitele definite de directivele contabile. În acest mod, va fi asigurată respectarea directivelor, iar când schimbarea directivelor se va impune, Comisia europeană nu va ezita să o facă.

Forul consultativ al contabilităţii îşi va continua rolul său de organ consultativ. Dacă, până în prezent, misiunea sa avea mai degrabă un caracter tehnic, pentru viitor se aşteaptă de la acesta o urmărire a avizelor, în care sunt interesaţi preparatorii şi utilizatorii de conturi. Explicaţia rezidă în faptul că preparatorii şi utilizatorii trebuie să fie, în continuare, direct implicaţi în dezvoltările armonizării contabile în Europa.

În concluzie, din punct de vedere strategic, Comisia europeană are acum un obiectiv pe termen scurt, unul pe termen mediu şi, în sfârşit, un al treilea, pe termen lung, în funcţie de tipul de societăţi[1)].

Obiectivul **pe termen scurt** al Comisiei vizează societăţile din Europa care doresc să-şi coteze acţiunile lor pe pieţele internaţionale de capitaluri. Comisia europeană a estimat că aceste societăţi nu ar trebui să întocmească decât un singur joc de conturi consolidate. Totuşi, pentru pregătirea conturilor consolidate, societăţile ar trebui să facă apel la cadrul conceptual IASC (preferându-se, astfel, recursul la acest cadru şi nu la cel american). Normele americane ar rămâne numai o alternativă, deoarece statele membre nu au nici o influenţă asupra lor. Ca atare, pentru a da acestor întreprinderi garanţia juridică a conformităţii conturilor lor consolidate cu directivele, implicit cu legislaţia lor naţională, Comisia europeană a avut ca prioritate examinarea normelor IASC.

Pe termen mediu, ea are în centrul atenţiei lipsa de comparabilitate a conturilor consolidate întocmite de societăţile ce nu intervin pe pieţele străine de capitaluri. Pentru acestea, se impune o mai bună cooperare a statelor membre, în cadrul Comitetului de contact.

[1)] Karel Van Hulle, L'harmonisation comptable européenne. Une nouvelle stratégie au regard de l'harmonisation internationale, Revue française de comptabilité 275, Février 1996.

Scanned with OKEN Scanner

Pe termen lung, Comisia estimează că întreprinderile mici şi mijlocii ar trebui, şi ele, să beneficieze de o comparabilitate mai bună a conturilor consolidate, cu speranţa de a găsi, astfel, o finanţare străină, în cadrul EASDAQ.

Luând exemplul Statelor Unite, în materie de investiţie intelectuală şi financiară în vederea perfecţionării referenţialului contabil, Uniunea Europeană ar **dori** ca să investească în cercetarea de soluţii tehnice, pentru numeroasele probleme contabile nereglementate sau nereglementate în mod optim.

În lipsa acestei variante ideale, marile întreprinderi din Europa îşi vor găsi răspunsul adecvat, la problemele lor contabile, făcând apel la normele americane sau - şi mai bine din punct de vedere strategic (deci, politic) - la normele IASC. Această din urmă soluţie pare a fi unul din pilonii şi una din mizele regenerării contabilităţii franceze. Cât priveşte contabilitatea românească, aerul proaspăt al primenirii referenţialului său, prin confruntare cu normele internaţionale, pare să se simtă din ce în ce mai mult. Cel puţin pentru vârful aisbergului economiei noastre.

4.6. Dispozitivul contabil internaţional: Comisia internaţională a standardelor contabile şi referenţialul său

4.6.1. Repere generale privind normalizarea contabilă internaţională

Este imposibil să lucrezi, astăzi, într-o întreprindere multinaţională sau într-o întreprindere mare, care se vrea cotată pe pieţele financiare străine, să fi implicat în raportarea financiară, fără să realizezi cât de benefic ar fi un limbaj contabil unic la nivel mondial. Contabilitatea este însă departe de acest obiectiv. Contabilii locuiesc într-un fel de turn Babel, unde nu numai că ei vorbesc în diferite limbi, dar, de asemenea, dau interpretări diferite aceloraşi evenimente şi tranzacţii.

Şi, totuşi, de un sfert de secol, cacofonia contabilă mondială pare să se diminueze o dată cu crearea Comisiei internaţionale a standardelor contabile (International Accounting Standards Committee: IASC).

La 29 iunie 1973, reprezentanţii principalelor organizaţii contabile din Australia, Canada, Franţa, Germania, Japonia, Mexic, Olanda, Marea Britanie, Irlanda şi Statele Unite semnau, la Londra, carta de creare a acestui organism internaţional, care avea ca obiectiv să elaboreze şi să publice, în interesul publicului, norme contabile internaţionale ce vor trebui să fie respectate cu ocazia prezentării

Scanned with OKEN Scanner

conturilor anuale şi a situaţiilor financiare, precum şi să asigure acceptarea şi aplicarea acestor norme, la nivel mondial. IASC este o operă instituţională a profesiei contabile. Astăzi ea reuneşte 120 organizaţii contabile profesionale din 89 de ţări care îi sunt membri. La acestea, se adaugă 6 membri asociaţi. Organizaţiile se referă la contabilii care exercită profesia lor în mod liberal, dar şi la reprezentanţi ai industriilor, finanţelor, comerţului, învăţământului, serviciilor publice, din lumea întreagă.

Între timp, a fost creată „Federaţia internaţională a experţilor contabili" (International Federation of Accountants: IFAC), cu ocazia celui de-al XI-lea Congres internaţional de contabilitate, care a avut loc la München, în octombrie 1977.

Pe plan tehnic, cele două organisme au trebuit să-şi împartă actul de normalizare: normele de audit fiind elaborate de IFAC, iar cele contabile, de IASC.

Deci, normele contabile internaţionale sunt opera contabililor. Este oare bine? Clemenceau spunea într-o zi că războiul este un lucru prea important pentru a fi încredinţat militarilor[1]. Bernard Colasse releva, în cadrul seminarului de „Oferta şi cererea de informaţii contabile[2], analizând critic procesul istoric de normalizare contabilă în Statele Unite, că: „La urma urmelor, normalizarea contabilităţii este, socialmente, prea importantă pentru a fi încredinţată numai contabililor. În acest efort uriaş se înscriu, pe o poziţie privilegiată, investitorii şi statul, dar şi alţi solicitanţi de informaţii contabile, precum partenerii comerciali, sistemul financiar-bancar, sindicatele etc.". Altfel spus, deoarece regula contabilă este elaborată în interesul public, aceasta trebuie să fie garantată printr-un proces de concertare între toate părţile interesate. Deciziile trebuie să fie luate la un nivel care să asigure obiectivitatea.

Normele IASC nu sunt impuse nici unei persoane, întreprinderi sau ţări. De partea lor nu pledează decât calitatea, spiritul de independenţă şi de expertiză în care sunt elaborate. Ele nu au forţa juridică a directivelor contabile comunitare.

Conducerea IASC este asigurată de un **consiliu** format din 17 membri (compus din 13 ţări, dintre care trei în curs de dezvoltare; 4 organizaţii internaţionale geografice, precum Federaţia europeană a experţilor contabili). Fiecare ţară are doi reprezentanţi, numiţi de profesia ei contabilă, la care se adaugă un consilier tehnic. IASC este dotată, printre altele, cu o mică structură permanentă, **un**

---

[1] Gilbert Gélard, La normalisation comptable internationale de l'IASC, Revue Française de Comptabilité, iulie-august 1994.

[2] Seminar de iniţiere în cercetarea ştiinţifică organizat anual, la Universitatea Paris - Dauphine.

Scanned with OKEN Scanner

secretariat general, format din şapte persoane (dintre care, patru reprezentanţi ai profesiei), situat la Londra. Consiliul se reuneşte de trei ori pe an. El este asistat de un **grup consultativ,** compus din organizaţii internaţionale care reprezintă principalii utilizatori şi preparatori de situaţii financiare (Organizaţia internaţională a burselor de valori, Banca mondială, Camera de comerţ internaţională, OCDE şi ONU asistă, la acest grup, în calitate de observatori). Consiliul este asistat, de asemenea, de **grupuri de lucru,** constituite pentru tratarea unui subiect contabil particular.

În sfârşit, preşedintele IFAC participă cu un vot consultativ în consiliul IASC, consiliu la care asistă şi alţi doi observatori (fără drept de vot): un reprezentant al organismului american de normalizare (FASB) şi un reprezentant al Comisiei europene.

Consiliul este condus de un preşedinte (chairman), ales pentru doi ani şi jumătate (nereeligibil).

Normalizatorii naţionali nu sunt prezenţi decât în măsura în care ei coincid cu profesia contabilă. În acest din urmă caz, se găseşte o singură ţară, Canada, deoarece „Manualul de norme contabile", publicat de ICCA, are forţă de lege. Pentru restul delegaţiilor, raporturile întreţinute cu normalizatorii şi legiuitorii ţării lor sunt destul de variabile.

Gilbert Gérald[1)] arată că absenţa forţei obligatorii din normele internaţionale ar putea părea ca un gaj de ineficacitate. În fapt, este vorba de o forţă de a căuta, dincolo de „restricţiile de mediu", cea mai bună practică posibilă, fără a fi paralizată de nevoia de aplicare imediată într-o ţară sau alta.

Procedura de elaborare a normelor (due process) este lungă şi face apel la numeroase consultaţii atât la nivel de grup consultativ, cât şi la nivelul membrilor IASC:

1. După discuţii, consiliul IASC alege un **subiect** considerat ca necesitând o normă contabilă internaţională şi îl atribuie unui grup de lucru. Toate organizaţiile membre sunt invitate să trimită ideile lor.

2. Grupul de lucru, asistat de secretariatul IASC, examinează problemele ridicate şi prezintă consiliului un **extras privind diversele poziţii** asupra subiectului.

3. Grupul de lucru strânge comentariile consiliului şi pregăteşte un **proiect preliminar** pentru norma propusă. Propunerile iniţiale ale grupului de lucru sunt publicate sub forma unui proiect de declaraţie de principii („Draft Statement of

---

[1)] Gilbert Gélard, articol anterior citat.

Scanned with OKEN Scanner

Principles": DSOP).

4. Consiliul revede proiectul pe care îl trimite tuturor organizaţiilor membre, pentru **comentarii.**

5. Grupul de lucru pregăteşte un **proiect revizuit** care, după aprobarea a cel puţin două treimi din membrii consiliului, este publicat ca un **expozeu-sondaj** (exposure Draft: ED). Orice parte interesată este invitată să îl comenteze.

6. În fiecare stadiu de pregătire a proiectelor, organizaţiile membre sunt consiliate de **comitetele de cercetare contabilă** ale propriilor lor organizaţii.

7. La sfârşitul fiecărei perioade de comentariu (de obicei şase luni), comentariile sunt trimise IASC, pentru a fi **studiate de grupul de lucru responsabil cu proiectul.**

8. Grupul de lucru supune apoi proiectul revizuit consiliului, în vederea **aprobării ca normă contabilă internaţională.**

9. **Publicarea** unei norme solicită vot favorabil din partea a trei sferturi dintre membrii consiliului; după aprobare, textul normei adoptate este trimis tuturor organizaţiilor membre pentru **traducere şi publicare.**

Întregul proces normalizator durează aproximativ trei ani.

Realizările IASC

La sfârşitul anului 1997, un bilanţ cantitativ s-ar putea prezenta astfel:

- un cadru de pregătire şi de prezentare a situaţiilor financiare (cadru conceptual);
- 33 de norme contabile în aplicare[1)];
- mai multe expozee-sondaj în curs şi un material în discuţii (discussion paper), cu adevărat foarte novator: „Instrumentele financiare".

Normele se referă, în general, la evaluarea, prezentarea şi comunicarea informaţiilor, relative la situaţiile financiare ale întreprinderii. Din punct de vedere al redactării, ele sunt de inspiraţie britanică, adică: **destul de concise, vizând mai mult principiile decât regulile şi lăsând o marjă largă de manevră judecăţii profesionale.** Această concepţie este opusă celei specifice normelor americane (emise de FASB), care sunt extrem de detaliate. Ceea ce îl face pe Gilbert Gélard[2)] să afirme că: „nu trebuie să pui toţi anglo-saxonii în acelaşi coş".

[1)] Un inventar al normelor, expozeelor - sondaj şi materialelor de discuţii va fi prezentat în anexa prezentului paragraf; oricum, numărul normelor va creşte în anii care urmează (de exemplu, norma 34, „Instrumentele financiare", va fi aplicată începând cu 1 ianuarie 1999).

[2)] Gilbert Gélard, articol anterior citat.

Scanned with OKEN Scanner

Cele 33 de norme contabile internaţionale (international accounting standards: IAS_s) sunt redactate conform aceluiaşi scenariu:

- o **introducere** care prezintă norma şi care defineşte un anumit număr de termeni ce vor fi utilizaţi;

- o **expunere de motive** ce urmează introducerii, în care sunt evocate diferitele posibilităţi şi explicitate „alegerile" presupuse de normă;

- **norma propriu-zisă,** data de aplicare fiind precizată în ultimul alineat.

În unele norme, în special în cele care au fost supuse procesului de revizuire în ultimii ani, introducerea şi expunerea de motive au fost reduse ca dimensiune. În schimb, în textul normei propriu-zise, au fost integrate comentarii explicative.

IASC este singurul organism care asigură conceperea şi perfecţionarea de norme contabile, la nivel internaţional. Chiar dacă „Organizaţia naţiunilor unite" (ONU) şi „Organizaţia de cooperare şi de dezvoltare economică (OCDE) au puterea să elaboreze norme, ele nu îşi asumă „de facto" rol normalizator şi se bazează pe lucrările IASC.

Normele IASC sunt utilizate în mai multe moduri:

• Uneori, cazuri totuşi destul de rare, ele sunt aplicate direct de unele ţări, sub formă de **norme naţionale:** Bulgaria, Cipru, Malta, Trinidad şi Tobago, Uruguay, Malaezia, Gana etc.

• În cazurile cele mai frecvente, ele sunt utilizate ca o documentaţie utilă, atunci când se pune problema redactării **reglementărilor naţionale.**

• Ele mai pot fi utilizate ca **referinţă,** în vederea asigurării **comparabilităţii** reglementărilor naţionale cu referenţialul IASC. De exemplu, în Franţa, legea, decretul şi reglementările privind conturile consolidate au fost astfel concepute încât să se asigure compatibilitatea dispozitivului francez cu regulile internaţionale.

• **Întreprinderile multinaţionale şi marile societăţi care se vor cotate pe pieţele financiare străine** trebuie să-şi prezinte conturile lor în conformitate cu normele internaţionale sau cu norme internaţional recunoscute (normele americane).

IASC nu este un concurent al normalizatorilor naţionali. Gilbert Gélard[1] aprecia că normalizatorii naţionali „au picioarele în lut, ei trebuie să suporte, chiar dacă statul lor le garantează independenţa, constrângerile mediului lor juridic, fiscal, judiciar".

IASC nu se erijează deci într-un „supranormalizator" care federalizează totul. Referenţialul său trezeşte, însă pentru supranormalizatorii naţionali sau regionali,

[1] Gilbert Gélard, articol anterior citat.

Scanned with OKEN Scanner

două interese: (i) serveşte drept bază documentară şi text de referinţă; (ii) serveşte drept suport pentru o reflecţie aprofundată asupra obiectivelor contabilităţii şi chiar asupra întregului cadru conceptual.

Nu există decât o singură versiune oficială a normelor IASC: cea redactată şi prezentată **în limba engleză.**

4.6.2. O retrospectivă a locului şi rolului IASC în armonizarea contabilă internaţională între 1973 şi 1997

În realizarea rolului său normalizator şi armonizator, IASC a parcurs mai multe faze:

a) **1973-1988: Căutarea consensului**

IASC este caracterizată, mai întâi, prin abordarea sa **consensuală** şi caracterul **„democratic"** al procesului de adoptare a normelor. Ca urmare a acestui demers, normele publicate între 1973 şi 1988 ofereau opţiuni destul de largi şi favorizau, astfel, acceptarea lor de un număr mare de întreprinderi. Prin jocul opţiunilor ce figurau în aceste norme, o aceeaşi operaţie putea să fie contabilizată în mod diferit, rămânând în zona conformităţii cu normele IASC. Rezultă că o astfel de căutare a consensului se făcea în detrimentul obiectivului armonizării şi comparabilităţii situaţiilor financiare.

Rezumând, se poate spune că primele norme internaţionale descriau toate practicile recunoscute în lumea occidentală, fiind eliminate cele care erau calificate ca prea deviante sau extravagante. Aspect care îl va determina pe Gilbert Gélard[1)] să evoce cuvântul de tâlc al olandezului care prezida, în acea vreme, organismul internaţional: „ceea ce este important în normele IASC nu este ceea ce ele autorizează, ci ceea ce ele interzic". Această primă fază, cu o abordare suplă pe opţiuni, a condus la norme IASC foarte populare, fiecare regăsindu-se în normă, nimeni nefiind exclus.

b) **1989-1993: Căutarea comparabilităţii**

Faza consensului a condus la o perioadă de **lipsă de credibilitate. Întrebarea care se punea atunci era: un text care permite un lucru şi contrariul său este o normă? Răspunzând negativ la această întrebare, a apărut ideea de a nu reţine, dintre opţiunile existente, decât una,** în numele asigurării comparabilităţii datelor. IASC a publicat, în acest scop, în ianuarie 1989, un proiect (E 32) care

[1)] Gilbert Gélard, articol anterior citat.

Scanned with OKEN Scanner

viza reducerea de opţiuni. Proiectul a devenit realitate în noiembrie 1993, pentru că el a dat naştere la publicarea a zece norme revizuite, aplicabile pentru prima dată în exerciţiile deschise începând cu 1 ianuarie 1995.

Atunci când nu a fost posibilă eliminarea unor opţiuni, au fost reţinute două prelucrări: una dintre ele s-a constituit în **prelucrare de referinţă** (benchmark treatment), iar cealaltă, în **prelucrare autorizată** (other allowed alternative).

În procesul de revizuire, IASC a suprimat, deci, majoritatea opţiunilor, a clarificat alegerile care puteau să se exercite între diversele metode recunoscute ca valabile (indicând, totodată, prelucrarea de referinţă) şi a prescris metodele considerate nesatisfăcătoare.

În aceeaşi fază, IASC a lansat câteva proiecte foarte importante, relative la prelucrarea contabilă a instrumentelor financiare, a impozitelor amânate sau la imobilizările necorporale, considerate subiecte „arzătoare".

Scopul final al acestei faze avea o notă politică: de a face normele contabile internaţionale acceptabile pe toate pieţele financiare din lume. Dar...

c) **1994: Referenţialul IASC străbate un an de dificultăţi**

În timp ce IASC tocmai îşi publica normele revizuite, în vederea asigurării unei comparabilităţi mai mari a situaţiilor financiare, se ivesc câteva incertitudini importante referitoare la viitorul organismului internaţional în cadrul procesului de armonizare contabilă. În acest sens, diferitele părţi implicate în procesul internaţional de armonizare iau măsuri şi fac declaraţii de principiu care se constituie în tot atâtea semne de nelinişte. Astfel:

• **Organizaţia internaţională a comisiilor de valori mobiliare** (International Organization of Securities Commissions: **IOSCO**) **respinge o parte din normele internaţionale.** În 1993, IOSCO aprobase o listă de subiecte contabile esenţiale, pe care întreprinderile multinaţionale trebuiau să le trateze, în mod obligatoriu, în prospectele de emisiune de titluri şi în notele de informaţii. Or, în 1994, cu ocazia conferinţei sale anuale, IOSCO a considerat că 10 din normele internaţionale, ce tratau „subiecte contabile esenţiale", nu erau acceptabile. Următoarele 4 norme au fost pur şi simplu respinse:

- IAS 9 revizuită: „Costurile activităţilor de cercetare şi de dezvoltare";
- IAS 10: „Eventualităţi şi evenimente posterioare închiderii exerciţiului",
- IAS 17: „Contabilizarea contractelor de locaţie";
- IAS 19 revizuită: „Costurile prestaţiilor implicate de pensionare".

Alte 6 norme trebuiau să facă obiectul unei revizuiri din partea organismului

Scanned with OKEN Scanner

internaţional de normalizare contabilă:

- IAS 1: „Publicarea metodelor contabile",
- IAS 5: „Informaţiile pe care întreprinderea trebuie să le furnizeze în situaţiile sale financiare",
- IAS 12: „Contabilizarea impozitului asupra beneficiilor" (normă ce făcea obiectul proiectului de revizuire E 49),
- IAS 13: „Prezentarea activului pe termen scurt şi a pasivului pe termen scurt",
- IAS 14: „Prezentarea informaţiilor sectoriale" (normă ce făcea obiectul unui proiect de revizuire).
- IAS 25: „Contabilizarea plasamentelor".

• **Opoziţia întreprinderilor faţă de dispoziţiile unor proiecte de norme.** Această opoziţie apare cu evidenţă, cu predilecţie, în cazul normelor revizuite: IAS 9 „Costurile activităţilor de cercetare şi de dezvoltare" şi IAS 22 „Regrupările de întreprinderi". Astfel:

- Revizuirea normei IAS 9 a introdus obligaţia de capitalizare a cheltuielilor de dezvoltare care răspund condiţiilor stipulate. Or, se ştie, majoritatea grupurilor industriale mondiale, şi în special grupurile americane, înscriau aceste costuri în cheltuieli. În acest mod, grupurile care adoptau IAS 9 riscau să se îndepărteze de la practica mondială dominantă a sectorului lor.
- Norma IAS 22 revizuită:

(i) pe de o parte, interzicea imputarea diferenţelor din achiziţie, asupra capitalurilor proprii, imputare foarte practicată în unele ţări europene şi, în special, în Marea Britanie;

(ii) pe de altă parte, limita durata de amortizare a diferenţei de achiziţie la maximum 20 de ani, în timp ce în Statele Unite şi în Canada, normele echivalente autorizau, în mod explicit, iar norma franceză, în mod practic, o durată de amortizare maximală de 40 de ani.

• **Se reduce posibilitatea de a publica un singur joc reglementar de conturi, în contextul normelor IASC.** Dacă, până acum, căutarea unui consens mai mare limita numărul de divergenţe între normele IASC şi normele locale, revizuirea normelor va introduce divergenţe noi, semnificative. Ca urmare, este din ce în ce mai greu să se publice un joc de conturi (o imagine a conturilor) unic, care să răspundă atât obligaţiilor de comunicare (publicare), la nivel local, cât şi necesităţilor pieţelor internaţionale.

Scanned with OKEN Scanner

• **Strategia europeană, în materie contabilă, dădea semne de ezitare.** După ce, în 1990, declarase că încurajează o acţiune concertată cu IASC, în vederea avansării pe calea armonizării internaţionale, Uniunea Europeană lăsa uneori să se întrevadă că ea s-ar putea orienta spre conceperea de norme contabile proprii. „Uniunea" reproşa organismului internaţional în special elaborarea de norme puternic inspirate din acele norme americane considerate inadaptabile contextului european.

d) **Începutul anului 1995: Semnele unei prime evoluţii**

În prima parte a anului 1995, apar semnele dezamorsării stării de minicriză contabilă.

Mai întâi, în Franţa se ia poziţie în favoarea normelor IASC, poziţie care se manifestă, în mod practic, prin:

- avizul organismului francez de normalizare contabilă (Consiliul naţional al contabilităţii), din ianuarie 1995, care acceptă ca revizuirea normelor IASC să poată antrena, în anumite condiţii, o schimbare de metode contabile în conturile franceze;
- avizul favorabil al Comisiei franceze de valori mobiliare (Comisia operaţiilor bursiere), din mai 1995, care pleda pentru aplicarea de norme IASC revizuite; în caz contrar, în scurt timp, toate ţările lumii ar aplica norme americane, ceea ce face **să se prefere un prezent imperfect decât un prezent perfect dar inaccesibil.**

În ceea ce priveşte Germania:

- în 1994, trei grupuri farmaceutice şi/sau chimice de prim rang (Bayer, Schering şi Hoechst) au adoptat normele IASC;
- ministrul justiţiei a propus autorizarea întreprinderilor ce doreau să se coteze pe pieţele financiare străine, să utilizeze normele IASC pentru conturile lor consolidate, în timp ce conturile individuale continuau să se întocmească în conformitate cu normele germane.

Acest pragmatism german era totuşi contestat de eventualitatea unei ilegalităţi vizavi de directivele europene.

În sfârşit, în Statele Unite, comisia de valori mobiliare (Securities and Exchange Commission) continua să solicite, pentru conturile publicate conform normelor IASC, **un tablou de corespondenţă** cu normele americane, cu excepţia următoarelor aspecte: duratele de amortizare a diferenţelor din achiziţie; conversia situaţiilor financiare ale întreprinderilor ce îşi prezintă conturile lor în moneda unei economii hiperinflaţioniste (IAS 29); tabloul de finanţare (IAS 7 revizuit).

e) **Iulie 1995: Acordul IASC - IOSCO şi reînnoirea normelor internaţionale**

Scanned with OKEN Scanner

În iulie 1995, la Paris, IOSCO a ţinut cea de a douăzecea sa conferinţă anuală. Ca rezultat al acestei conferinţe, IOSCO şi IASC au stabilit o listă de domenii contabile care, până în 1999, trebuia să facă obiectul unor noi norme IASC sau al revizuirii de norme IASC existente. Obiectivul celor două organizaţii era ca situaţiile financiare, întocmite în conformitate cu normele IASC, să poată fi utilizate şi recunoscute pe toate pieţele bursiere ale lumii, în special în Statele Unite, pentru emisiuni şi cotaţii transfrontaliere, fără nici o corespondenţă cu normele contabile naţionale ale ţărilor în care fiinţează diversele pieţe.

Deci, IOSCO trebuia să reexamineze, în 1999 sau 2000, ansamblul de norme IASC, pentru a da acordul său cu privire la utilizarea lor, pentru toate cotaţiile şi emisiunile internaţionale.

Decizia de a aştepta ca un ansamblu de norme să fie acceptat în 1999, şi nu să se adopte o abordare „normă cu normă", era considerată ca având cele mai mari şanse de reuşită.

Iată, de altfel, programul de lucru pentru perioada 1995-1999, în urma conferinţei menţionate anterior:

Obiective	Data prevăzută pentru proiectul de normă	Data prevăzută pentru norma definitivă
Norme noi		
Impozitul asupra beneficiilor	deja publicat	noiembrie 1995
Imobilizările necorporale	deja publicate	iunie 1996
Rezultatele pe acţiune	noiembrie 1995	martie 1997
Informaţiile sectoriale	noiembrie 1995	martie 1997
Prezentarea situaţiilor financiare	iunie 1996	noiembrie 1997
Instrumentele financiare	septembrie 1996	noiembrie 1997
Agricultură	iunie 1997	noiembrie 1998
Pensii	noiembrie 1997	martie 1999
Operaţii abandonate	noiembrie 1997	noiembrie 1998
Situaţii financiare	martie 1998	martie 1999
Eventualităţi	martie 1998	iunie 1999
Contracte de locaţie	martie 1998	iunie 1999
Norme revizuite		
Costurile activităţilor de cercetare şi de dezvoltare	martie 1997	iunie 1998
Pierderea de valoare	martie 1997	iunie 1998
Plasamente	martie 1998	iunie 1999
Goodwill	martie 1998	iunie 1999

Scanned with OKEN Scanner

b) **Consecinţele acordului IASC - IOSCO la nivel european**

Încurajate de pasul înainte realizat de acordul IASC-IOSCO, ţările Europei comunitare au manifestat cu claritate voinţa lor de a favoriza:

- calea normelor IASC, în disputa cu normele americane sau în detrimentul unui eventual referenţial la nivel european;
- implementarea efectivă a referenţialului IASC în Europa, rezolvându-se astfel problema majoră a incompatibilităţii normelor internaţionale cu directivele europene; una dintre soluţiile vizate, simpla amendare a directivelor europene şi transpunerea lor în dreptul contabil al fiecărei ţări, ar trebui să permită, dacă ea ar fi efectiv aplicată, întocmirea unui joc unic de conturi consolidate, care să îndeplinească obligaţiile legale locale şi să permită accesul pe pieţele internaţionale de capitaluri.

Totuşi, numeroase dificultăţi rămân încă de surmontat, pentru că o stare de nesiguranţă se instalase în jurul acestui acord. Mai întâi, pentru că IOSCO nu a aprobat imediat decât programul de lucru al IASC. În schimb, IOSCO nu luase un angajament de acceptare a ansamblului normelor şi revizuirilor, începând cu anul 2000. Atitudinea comisiei americane de valori mobiliare (SEC) va fi determinantă în procesul de aprobare a normelor de către IOSCO. Acordul încheiat în iulie 1995 era deja un semn al unei relative neutralităţi din partea comisiei americane. Totuşi, ea se găsea în situaţia de a se confrunta, inevitabil, cu problema spinoasă a disparităţilor de prelucrare, pe piaţa americană, deoarece întreprinderile americane ar utiliza, normal, normele americane, în timp ce întreprinderile străine ar fi tentate să utilizeze normele IASC. În acest context, era şi este de urmărit eventualul „lobbying" pe care l-ar face organismul american al profesiei contabile (AICPA) şi organismul american de normalizare (FASB), în cadrul lucrărilor IASC.

Pe de altă parte, IASC şi IOSCO nu aveau, în mod obligatoriu, aceeaşi abordare, în privinţa manierei de a duce la bun sfârşit acest acord, pentru că:

- IOSCO dorea să procedeze la o examinare independentă a fiecărei norme publicate de IASC,
- în timp ce IASC considera ca această examinare şi acordul asupra normelor publicate să fie implicite, prin participarea IOSCO în Comitetul consultativ al IASC; de asemenea, organismul internaţional de normalizare dorea ca IOSCO să colaboreze mai mult în ameliorarea procesului de elaborare a normelor, şi deci a calităţii acestora.

Calendarul IASC nu ar fi permis nici un derapaj de la programul de lucru, deoarece, se ştie, procesul de elaborare a unei norme este relativ lung (minimum trei ani).

Scanned with OKEN Scanner

Cât priveşte Europa comunitară, ea trebuia să se organizeze pentru a juca un rol activ, în cadrul lucrărilor IASC. Aşa după cum relevam anterior, Europa contabilă a reproşat adesea organismului internaţional de normalizare influenţa dominantă exercitată de normele americane. Modalitatea utilizată pentru votarea normelor (4 voturi contra, pentru a le refuza) trebuia să incite ţările europene la o mai bună coordonare, deoarece 5 dintre ele sunt reprezentate în Consiliul (Board) IASC.

În aprilie 1996, sir Bryan Carsberg, secretar general al IASC, a anunţat o reamenajare a programului de lucru, votată de Consiliu (Board), în martie, al cărei obiectiv era finalizarea lucrărilor la mijlocul lui 1998. IOSCO a fost, cu această ocazie, „constrânsă", sub presiunea întreprinderilor, să le propună o soluţie, dacă acestea vor să se coteze pe pieţele străine. De asemenea, IOSCO a suportat presiunea guvernelor care refuzau să adopte norme americane sau alte norme naţionale, pentru motive politice.

Dincolo de conflictele cu IOSCO, IASC a ameliorat calitatea relaţiilor sale cu alţi parteneri, în special cu Uniunea Europeană şi unele întreprinderi europene. Multă vreme, Comisia europeană a vrut să dezvolte reguli contabile nelegate de principiile americane sau de regulile IASC, considerate a fi apropiate de principiile americane. Totuşi, un referenţial contabil de nivel european era un deziderat greu de realizat, pentru că o a treia serie de norme contabile (naţionale, internaţionale şi regionale) ar fi complicat mult viaţa întreprinderilor şi ar fi făcut difuzarea informaţiilor financiare mult mai costisitoare.

Într-o primă etapă, Comisia a acceptat să participe la lucrările Consiliului IASC ca observator şi a invitat, la rândul ei, IASC la Forul său consultativ. La sfârşitul anului 1995, Comisia îşi releva **noua sa strategie:** actualizarea directivelor şi evoluţia regulilor la nivelul Uniunii europene numai pentru marile întreprinderi, în acord cu normele IASC.

g) **Evoluţii recente**

Începând cu ianuarie 1997, IASC s-a dotat cu un **Comitet de interpretare** (Standing Interpretation Committee: SIC), echivalent comitetelor de urgenţă existente în câteva ţări (în special, cele anglo-saxone), care se asimilează unei proceduri de apel, în caz de dificultăţi concrete, rezultate în urma lecturii (analizei) normelor existente. Această „creaţie" concretizează, dacă este nevoie, voinţa IASC de a fi recunoscută în viitor, pentru toate cotaţiile şi emisiunile internaţionale.

Referenţialul contabil international şi, la modul general, lucrările IASC exercită o mare influenţă asupra majorităţii sistemelor contabile.

Scanned with OKEN Scanner

Dacă luăm ca exemplu sistemul contabil francez, trebuie precizat că el a intrat de aproape doi ani într-o fază de reformă[1]. Unul dintre obiectivele reformei este de a realiza deschiderea regulilor contabile franceze către influenţele internaţionale, pentru a promova piaţa parizianã şi a facilita finanţarea în străinătate a marilor întreprinderi franceze.

Viitoarea lege (aflată în ultima fază a proiectului său), care dă expresie juridică acestei reforme, prevede posibilitatea pentru grupurile franceze, angajate în competiţia mondială, să prezinte conturi întocmite conform regulilor admise pe ansamblul pieţelor financiare. O astfel de posibilitate este o condiţie a eficacităţii acestor grupuri.

Altfel spus, proiectul prevede ca unele grupuri să-şi întocmească şi să-şi publice conturile consolidate, respectând normele internaţionale, în locul regulilor franceze.

În mod natural, o atare deschidre necesită precauţii speciale pe care, de altfel, proiectul le enumeră. Înainte de a le rezuma, se convine, totuşi, să se indice că autorizarea, sub anumite condiţii, a recursului la norme internaţionale, se justifică prin voinţa de a dezvolta, în egală măsură, reguli contabile în domeniile vizate.

Cu toate acestea, este necesar să se distingă procesul de elaborare a regulilor naţionale, care trebuie să ţină cont de restricţiile interne şi, deci, să se insereze într-un ansamblu coerent, de dezvoltare a regulilor internaţionale, care, prin definiţie, nu sunt determinate de restricţii naţionale. Fapt ce înseamnă asumarea unui risc de divergenţă între regulile naţionale şi cele internaţionale. Acest risc ar putea să fie eliminat, dacă normele naţionale s-ar alinia automat la normele internaţionale. Astfel, divergenţele s-ar reduce, chiar suprima, dar aceasta numai în urma unui proces în care autorităţile franceze înţeleg să joace un rol activ, ceea ce presupune, în mod precis, existenţa unei **doctrine naţionale.**

Un factor decisiv al convergenţei va fi constituit de dezvoltarea integrării pieţelor financiare într-un ansamblu mondial şi de progresele internaţionalizării schimburilor.

Într-un context foarte evolutiv, proiectul de reformă adoptă o abordare pragmatică. În acest sens, el instituie un anumit număr de condiţii justificate de argumente juridice şi argumente de oportunitate.

---

[1] Obiectivele, evoluţiile şi mizele acestei reforme au constituit subiectul studiului nostru în lucrarea „Dincolo de frontierele vagabondajului contabil - Contabilitatea franceză între tradiţie şi modernitate" (Editura Economică, 1997, paginile 155-325.

Scanned with OKEN Scanner

Textul proiectului de lege nu autorizează recursul la reguli care să fie contrare directivelor europene. Dacă ar apărea un astfel de caz, ar trebui să se intervină la nivel comunitar, pentru a găsi o soluţie adecvată, aşa cum cere noua strategie în materie de armonizare contabilă, adoptată de Comisia europeană, strategie pe care noi am comentat-o anterior.

De asemenea, nu se va admite utilizarea de norme, fără să se procedeze la o examinare prealabilă, chiar dacă, am semnalat deja, conformitatea cu dispoziţiile naţionale franceze nu va mai fi o condiţie necesară.

Proiectul prevede că normele vor trebui să fie validate de Comitetul reglementării contabile[1)] (CRC) . Această dispoziţie are o finalitate dublă: pe de o parte, să se asigure că normele în cauză nu prezintă contradicţii fundamentale cu principiile interne considerate esenţiale şi, pe de altă parte, să marcheze că interesul pentru normalizarea internaţională nu se rezumă la admiterea unei simple traduceri a acestor norme, dimpotrivă, că Franţa doreşte, în mod profund, să participe la elaborarea lor.

Dacă privim proiectul din punct de vedere al oportunităţilor pe care le deschide, unul dintre obiectele reformei este de a permite grupurilor franceze să-şi procure fonduri pe pieţele financiare. Pentru realizarea acestui obiectiv, se impun două condiţii: (i) delimitarea grupurilor interesate şi (ii) natura normelor admise. Cum situaţia este destul de nesigură dintr-un atare punct de vedere, proiectul se arată destul de deschis, el căutând să limiteze acest recurs numai la cazurile în care se dovedeşte indispensabil.

Astfel, societăţile vizate vor fi cele ale căror titluri sunt admise în negocierile pe o piaţă reglementată a Uniunii Europene şi care fac apel la economisire (la fonduri) pe pieţele străine.

În privinţa normelor, la data la care elaborăm acest tratat, Franţa s-a angajat într-un proces prin care ea ar trebui să autorizeze unele întreprinderi să-şi întocmească situaţiile lor consolidate **conform referenţialului internaţional** (normele IASC) sau, eventual, conform unui **referenţial internaţional recunoscut** (normele americane).

Desigur că apare şocant ca o ţară (mai ales când este vorba de Franţa) să adopte un referenţial contabil aparţinând unei alte ţări, în detrimentul normelor sale, suveranităţii sale. Acesta este un argument pentru care o alegere viitoare se

---

[1)] Comitetul reglementării contabile şi Consiliul naţional al contabilităţii constituie binomul operaţional/ instituţional al normalizării contabile franceze.

Scanned with OKEN Scanner

va face exclusiv în favoarea referenţialului IASC. Totuşi, argumentele de ordin practic şi conceptual militează pentru recursul dual la norme internaţionale (IASC) sau la norme internaţional recunoscute (FASB).

În orice caz, o dată legea votată, ţinând cont de redactarea exactă a textelor sale, CRC şi CNC vor trebui să definească o doctrină precisă asupra interpretării celor două condiţii extrem de delicate.

În concluzie, reforma franceză în domeniul contabil se anunţă mai mult decât ambiţioasă, deoarece prin ea se doreşte să se creeze sau să se amenajeze instituţii capabile să pună în operă marile sfidări ale contabilităţii viitorului. Să adăugăm, totodată, că nu este vorba despre o ruptură cu trecutul, deoarece principiile fundamentale ale sistemului rămân conservate. Altfel spus, modernizarea vizează, în primul rând, modalităţile de funcţionare a sistemului.

Asistăm astfel la o dicotomie a contabilităţii franceze, sub presiunea fenomenelor de mondializare şi de financiarizare a economiilor: modernizarea referenţialului contabil naţional, pentru uzul întreprinderilor mici, mijlocii şi cele mari, nedeschise pieţelor financiare străine, şi integrarea referenţialului IASC, pentru întreprinderile internaţionalizate. Această dicotomie apare sau este de aşteptat şi în cazul altor sisteme contabile la nivelul ţărilor europene. În măsura în care economia românească va lansa întreprinderi mari, cu pretenţia de a se cota pe pieţele financiare străine, este posibil să asistăm şi la dicotomia contabilităţii noastre. Oricum, o bună parte din exponenţii sistemului nostru contabil au intrat într-un dialog din ce în ce mai dens cu logica, spiritul şi conţinutul normelor contabile internaţionale.

Anexă: inventarul la zi al referenţialului contabil internaţional:

A. Norme contabile internaţionale:

IAS 1	„Publicarea metodelor contabile" (Disclosure of Accounting Policies): aplicată începând cu 1/01/1975; va fi înlocuită cu IAS 1 „Prezentarea situaţiilor financiare" (Presentation of Financial Statements): va fi aplicată începând cu 1/07/1998.
IAS 2	„Stocurile (Inventories): aplicată începând cu 1/01/1976; revizuită în 1993.
IAS 4	„Contabilitatea amortizărilor" (Depreciation Accounting): aplicată începând cu 1/01.1977.

Scanned with OKEN Scanner

IAS 5 „Informaţiile pe care întreprinderea trebuie să le furnizeze în situaţiile financiare" (Information to be Disclosed in Financial Statements): aplicată începând cu 1/01/1977; înlocuită cu IAS 1 „Prezentarea situaţiilor financiare" ce va fi aplicată începând cu 1/07/1998.

IAS 7 „Tabloul de finanţare": aplicată începând cu 1/01/1979; revizuită în 1992, sub conţinutul de „Tabloul fluxurilor de trezorerie" (Cash flow statements): aplicată începând cu 1/01/1994.

IAS 8 „Beneficiul sau pierderea net/ă al/a perioadei, erorile fundamentale şi schimbările de metodă contabilă" (Net Profit or Loss for the Period, Fundamental Errors and Changes in Accounting Policies): aplicată începând cu 1/01/1980; revizuită în 1993.

IAS 9 „Costurile activităţilor de cercetare şi de dezvoltare" (Research and Development Costs): aplicată începând cu 1/01/1980; revizuită în 1993.

IAS 10 „Eventualităţi şi evenimente posterioare închiderii exerciţiului" (Contingencies and Events Occuring After the Balance Sheet Date): aplicată începând cu 1/01/1980, reformată în ianuarie 1995.

IAS 11 „Contractele de construcţii" (Construction Contracts): aplicată începând cu 1/01/1980; revizuită în 1993.

IAS 12 „Contabilizarea impozitului asupra beneficiului" (Accounting for Taxes on Income): aplicată începând cu 1/01/1981; înlocuită cu o normă nouă, IAS 12, cu aceeaşi temă, în 1996, dar aplicată efectiv începând cu 1/01/1998.

IAS 13 „Prezentarea activului pe termen scurt şi a pasivului pe termen scurt" (Presentation of Current Assets and Current Liabilities); aplicată începând cu 1/01/1981: reformată în ianuarie 1998, va fi înlocuită cu IAS 1 „Prezentarea situaţiilor financiare" ce va fi aplicată începând cu 1/07/1998.

IAS 14 „Prezentarea informaţiilor sectoriale" (Reporting Financial Information by Segment): aplicată începând cu 1/01/1983; va fi înlocuită cu IAS 14 revizuită în 1997, ce va fi aplicată începând cu 1/07/1998.

IAS 15 „Informaţia care reflectă efectele variaţiilor de preţuri" (Information Reflecting the Effects of Changing Prices): aplicată începând cu 1/01/1983; în octombrie 1989 Consiliul IASC a aprobat o declaraţie care se adaugă normei; norma a fost reformată în ianuarie 1995.

IAS 16 „Imobilizări corporale" (Property, Plant and Equipment): aplicată începând cu 1/01/1983; revizuită în 1993.

IAS 17 „Contabilizarea contractelor de locaţie" (Accounting for Leases): aplicată începând cu 1/01/1984; norma a fost reformată în ianuarie 1995); în cursul anului 1998, se aşteaptă o declaraţie a Consiliului, privind norma IAS 17.

Scanned with OKEN Scanner

IAS 18 „Contabilitatea veniturilor" (Revenues); aplicată începând cu 1/01/1984; revizuită în 1993.

IAS 19 „Costurile prestaţiilor implicate de pensionare" (Retirement Benefit Costs): aplicată începând cu 1/01/1985; revizuită în 1993; în ianuarie 1998, Consiliul IASC a aprobat norma **IAS 19 revizuită „Avantaje sociale"** (Employee Benefits) care tratează ansamblul avantajelor sociale ce pot să fie acordate salariaţilor chiar dacă dispoziţiile referitoare la pensii focalizează atenţia.

IAS 20 „Contabilizarea subvenţiilor publice şi informaţiile de furnizat privind ajutorul public" (Accounting for Government Grants and Disclosure of Government Assistance): aplicată începând cu 1/01/1985; norma a fost reformată în ianuarie 1995.

IAS 21 „Efectele variaţiilor privind cursurile monedelor străine" (The Effects of Changes in Foreign Exchange Rates): aplicată începând cu 1/01/1985; revizuită în 1993.

IAS 22 „Grupările de întreprinderi" (Business Combinations): aplicată începând cu 1/01/1985; revizuită în 1993.

IAS 23 „Costurile împrumuturilor" (Borrowing Costs): aplicată începând cu 1/01/1986; revizuită în 1993.

IAS 24 „Informaţiile care vizează părţile legate" (Related Party Disclosures): aplicată începând cu 1/01/1986; norma a fost reformată în ianuarie 1995.

IAS 25 „Contabilizarea plasamentelor" (Accounting for Investments): aplicată începând cu 1/01/1987; norma a fost reformată în ianuarie 1995.

IAS 26 „Contabilizarea şi publicarea informaţiilor financiare care vizează regimul de pensionare" (Accounting and Reporting by Retirement Benefit Plans): aplicată începând cu 1/01/1988; norma a fost reformată în ianuarie 1995.

IAS 27 „Situaţiile financiare consolidate şi contabilizarea participaţiilor în societăţile controlate" (Consolidated Financial Statements and Accounting for Investments in Subsidiaries): aplicată începând cu 1/01/1989; norma a fost reformată în ianuarie 1995.

IAS 28 „Contabilizarea participaţiilor în întreprinderile asociate" (Accounting for Investments in Associates): aplicată începând cu 1/01/1989; norma a fost reformată în ianuarie 1995.

IAS 29 „Informarea financiară în economiile hiperinflaţioniste" (Financial Reporting in Hyperinflationary Economies): aplicată începând cu 1/01/1990, norma a fost reformată în ianuarie 1995.

Scanned with OKEN Scanner

IAS 30	„Informaţiile de furnizat în situaţiile financiare ale băncilor şi instituţiilor financiare similare" (Disclosures in the Financial Statements of Banks and Similar Financial Institutions): aplicată începând cu 1/01/1991; norma a fost reformată în ianuarie 1995.
IAS 31	„Informarea financiară relativă la participaţiile în întreprinderile de tip joint-ventures" (Financial Reporting of Interests in Joint Ventures): aplicată începând cu 1/01/1992; norma a fost reformată în ianuarie 1995.
IAS 32	„Instrumentele financiare: prezentare şi informaţiile de furnizat" (Financial Instruments: Disclosure and Presentation): aprobată de Consiliul IASC în martie 1993; adoptată în 1995.
IAS 33	„Rezultatul pe acţiune" (Earning Per Share): aplicată începând cu 1/01/1998.
IAS 34	„Conturi intermediare" (Interim Reporting): aprobată de Consiliul IASC în ianuarie 1998; aplicabilă începând cu 1/01/1999.

B **Proiecte (expozee-sondaj în lucru:**

• **Proiectul de expozeu-sondaj „Instrumente financiare":** (Financial Instruments and Investment Revision) vizează evaluarea şi contabilizarea instrumentelor financiare.

• **Proiectul de expozeu-sondaj E 55 „Deprecierea activelor"** (Impairment of Assets): vizează recunoaşterea imediată a unei deprecieri actunci când valoarea recuperabilă a unui activ devine inferioară valorii contabile; estimarea valorii recuperabile se face la cea mai mare valoare între valoarea netă de vânzare şi valoarea de utilitate (valoarea de utilitate este bazată pe o actualizare obligatorie a fluxurilor de trezorerie viitoare, cu o rată de actualizare ce integrează riscul inerent investiţiei în cauză).

Proiectul de expozeu-sondaj E 59 „Provizioane, pasive şi active eventuale" (Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets): vizează recunoaşterea şi măsurarea acestor elemente: proiectul va înlocui conţinutul normei IAS 10.

• **Proiectul de expozeu-sondaj E 60 „Imobilizări necorporale"** (Intangible Assets): proiectul include şi problema costurilor activităţilor de cercetare şi de dezvoltare. El vizează, printre altele, problema amortizării, în funcţie de cea mai bună estimare a duratei de viaţă, fără limitare, cu prezumţia simplă că durata de viaţă nu depăşeşte 20 de ani (o durată de viaţă infinită nu este permisă): dacă o

Scanned with OKEN Scanner

durată mai mare de 20 de ani poate să fie justificată, se procedează la o amortizare pe durata suplimentară, cu un test anual de depreciere (impairment test);

De asemenea, proiectul tratează posibilitatea recunoaşterii în anumite condiţii, a imobilizărilor necorporale produse de întreprindere.

• **Alte proiecte şi materiale în lucru:**

- Agricultura (DSOP: Draft Statement of Principles - Proiect de enunţ de principii),
- Grupările de întreprinderi (Business Combinations) (E 61),
- Operaţiile întrerupte (Discontinuing Operations) (E 58),
- Valori mobiliare de plasament (Investment Properties),
- Informare privind performanţele financiare (Reporting Financial Performance).

Normele contabile internaţionale, proiectele şi materialele de lucru fac obiectul lucrării noastre. Unele au fost deja implicate în capitolele primei părţi, dar cea mai mare parte dintre ele vor fi analizate în partea a doua.

4.7. Coordonatele şi perspectivele normalizării contabile româneşti

Ideea de normalizare contabilă datează în ţara noastră încă din perioada interbelică. Mediile contabile româneşti, în special universitarii, erau la curent cu preocupările de normalizare contabilă din Germania şi SUA, din anii '30-'40. În literatura contabilă, normalizarea contabilităţii era tratată ca o necesitate de „uniformizare" a contabilităţii diferitelor organizaţii, fiind conturate mai multe soluţii: uniformizarea denumirii conturilor, stabilirea unor scheme-tip de bilanţ şi cont de profit şi pierdere sau fixarea unui plan sau mai multor planuri de conturi.

Prin lege, în anul 1927, regiile autonome şi alte întreprinderi de stat au fost obligate să întocmească schema tip de bilanţ şi cont de profit şi pierdere, iar începând cu 1934, şi băncile.

De reţinut este faptul că abordarea teoretică a contabilităţii, de natură juridic-patrimonialistă sau economică, avea consecinţe asupra modului cum diverşi autori „proiectau" normalizarea contabilităţii româneşti. În plan instituţional, în anul 1941, s-a înfiinţat o comisie de reglementare a contabilităţii[1)] în cadrul Ministerului coordonării (deci normalizarea era concepută sub influenţa organismelor publice),

---

[1)] V.M. Ioachim, Normalizarea contabilităţii: note pe marginea unui anteproiect, Revista generală de comerţ şi contabilitate nr. 12/1942, p. 296-300.

Scanned with OKEN Scanner

în care s-au format două curente: unul de influenţă patrimonialistă, condus de Spiridon Iacobescu, altul de influenţă economică, având ca lider pe Ion Evian.

În concepţia lui Iacobescu, normalizarea contabilităţii trebuia să se preocupe de formularea unui cadru general de grupe mari de conturi, utilizate în contabilitatea generală, cadru aplicabil tuturor întreprinderilor. Plecând de la acest cadru, fiecare ramură sau domeniu de activitate îşi definea propriul plan de conturi (deci posibilitatea adoptării unor planuri de conturi „profesionale").

Documentele contabile de sinteză (bilanţ şi cont de profit şi pierdere) erau concepute să fie uniformizate la nivel de ramuri (industrie, comerţ, bănci şi asigurări). Normalizarea contabilă nu avea în vedere probleme de calculaţie a costului şi de evaluare, deoarece acestea „fac parte din politica economică a întreprinderilor şi din politica economică a statului, care pot să urmărească obiective diferite"[1].

În schimb, Evian privea altfel normalizarea contabilităţii: întocmirea unor formulare tip de bilanţ şi de cont de profit şi pierdere, pentru toate categoriile de întreprinderi, plecând de la un plan de conturi organizat după sistemul zecimal şi aplicabil tuturor tipurilor de întreprinderi. Evian, inspirat de concepţia economică asupra contabilităţii promovată de Schmalenbach, arăta că „planul unitar de conturi are în vedere, înainte de orice, urmărirea continuă a curgerii valorilor prin întreprindere, precum şi a procesului de producţie ce se desfăşoară în exploatarea întreprinderii şi, în consecinţă, a naşterii şi grupării costurilor în diferite stadii ale procesului de producţie"[2]. De aceea, Evian s-a preocupat de proiectarea unui plan de conturi care să integreze şi calculul costurilor.

Pentru Evian, standardizarea contabilităţii prin crearea unei scheme unice de bilanţ, calificat „economic şi financiar", şi a unui „plan unitar de conturi", avea drept consecinţă „organizarea ştiinţifică a procesului producţiei şi deci a realizării celui mai înalt grad de raţionalism economic"[3].

Un plan-cadru general de conturi, bazat pe sistemul zecimal, apropiat de cel proiectat de Evian, a propus şi V.M. Ioachim, dar planul era detaliat pe domenii de activitate (comerţ, industrie, bănci, agricultură, asigurări)[4].

Trecerea la economia planificată şi centralizată, începând cu anul 1949, a

---

[1] Ibidem, p. 298.
[2] Ion N. Evian, Contabilitatea industrială, Bucureşti, 1947, p. 4.
[3] Ion N. Evian, Contabilitatea dublă, 1946, p. 235.
[4] V.M. Ioachim, Tratat de contabilitate cu aplicaţie la industrie, vol. I, Contabilitate generală, Bucureşti, 1944, p. 181-196.

Scanned with OKEN Scanner

însemnat şi introducerea unei normalizări stricte a contabilităţii, proces cunoscut şi sub denumirea de „normarea" contabilităţii. În perioada 1950-1990 normalizarea contabilă a fost atributul exclusiv al statului care, prin Ministerul Finanţelor, a introdus norme de „evidenţă contabilă", pilonul central fiind planurile de conturi diferenţiate pe ramuri de activitate, însoţite de instrucţiuni stricte de aplicare. Planificarea preţurilor a impus controlul asupra costurilor, prin normalizarea calculului costurilor. Organizarea contabilităţii se făcea într-un singur circuit informaţional (monism contabil), centrat pe funcţia de producţie a întreprinderii şi calculul costurilor complete.

Documentele contabile de sinteză, reprezentate de un bilanţ contabil şi un set de situaţii anexe, nu erau supuse publicării.

După anul 1990 normalizarea contabilă românească cunoaşte un proces de reformă, atât sub raport instituţional cât şi al normelor contabile.

Procesul actual de normalizare contabilă românească este caracterizat printr-o **natură publică,** deoarece normele contabile emană sub influenţa puternică a instituţiilor statului[1]. Apariţia de legi şi alte acte normative (ordonanţe ale guvernului; hotărâri ale guvernului; ordine şi instrucţiuni ministeriale), consacrate exclusiv domeniului contabilităţii, permit conturarea unui **drept contabil românesc.**

Nucleul dreptului contabil românesc este reprezentat de dispozitivul normativ, prezentat în lucrarea „Sistemul contabil al agenţilor economici" (editor Ministerul Finanţelor, 1994), care regrupează Legea contabilităţii nr. 82/1991 şi Hotărârea Guvernului nr. 704/1993 pentru aprobarea unor măsuri de executare a legii contabilităţii, prin care se aprobă: regulamentul de aplicare a legii, planul de conturi general, normele metodologice de utilizare a conturilor contabile, monografia privind înregistrarea în contabilitate a principalelor operaţiuni economice, nomenclatorul privind modelele registrelor şi formularelor tipizate comune privind activitatea financiară şi contabilă, normele de utilizare a registrelor de contabilitate, formatele documentelor contabile de sinteză şi normele metodologice privind întocmirea şi prezentarea lor.

---

[1] Deşi, încă din 1992 s-a înfiinţat, prin H.G. 575/1992, **Colegiul Consultativ al Contabilităţii,** care funcţionează pe lângă Ministerul Finanţelor, ca organism mixt, cu participarea unei game largi de „actori" interesaţi de normalizarea contabilităţii (reprezentanţi ai Ministerului Finanţelor, CECCAR, BNR, Curţii de Conturi şi altor organisme centrale, directori financiar-contabili, universitari etc.), având scopul declarat de a elabora propuneri şi recomandări privind perfecţionarea şi aplicarea standardelor contabile, procesul de normalizare contabilă românească continuă să aibă o **puternică dominanţă publică,** deoarece acest organism nu şi-a format şi publicat propria doctrină contabilă sub formă de avize, propuneri sau recomandări privind normele contabile.

Scanned with OKEN Scanner

Din câte constatăm, normalizatorii contabili români nu au prezentat pachetul normativ contabil de bază sub forma unui ansamblu coerent şi funcţional de tipul „Plan contabil general", deşi elementele reunite sub denumirea generică de „Sistemul contabil al agenţilor economici" (exclusiv legea contabilităţii) pot fi articulate şi dezvoltate pentru proiectarea unui Plan contabil general românesc.

La modul general, dreptul contabil este format din **acte normative** la care se adaugă **jurisprudenţa** şi **doctrina contabilă**[1].

Ierarhizarea surselor de drept contabil (sau izvoare de drept) se face plecând de la legile emise de Parlament, toate celelalte acte normative fiind date în aplicarea şi executarea legii **(ordonanţe şi hotărâri** emise de Guvern şi **ordine şi instrucţiuni** ale ministrului finanţelor sau ale altor miniştrii).

În sistemul nostru de drept, **jurisprudenţa** sau precedentul judiciar nu constituie o sursă de drept deoarece organele judecătoreşti sunt chemate să aplice legea la cazuri concrete, neavând atribuţii de edictare de norme[2].

Doctrina contabilă include doctrina contabilă naţională şi doctrina contabilă internaţională; ea nu constituie o sursă a dreptului contabil dar contribuie la perfecţionarea normelor contabile.

În **doctrina contabilă naţională** se includ: normele emise de organismul profesiei contabile (Corpul Experţilor Contabili şi Contabililor Autorizaţi din România: CECCAR), normele emise de Comisia Naţională a Valorilor Mobiliare: CNVM (care privesc aspecte legate de contabilitate pentru operatorii de pe piaţa valorilor mobiliare), răspunsurile ministeriale şi în mod special cele emise de Ministerul Finanţelor (sunt precizări privind interpretarea unor texte legale, fiind doar simple opinii care nu au caracter obligatoriu) şi lucrările scrise ale diferiţilor autori români sub formă de articole, studii şi cărţi prin care se comentează, interpretează, reformulează sau propun norme contabile.

Doctrina contabilă internaţională este reprezentată de directivele emise de Uniunea Europeană privind reglementarea contabilităţii, normele contabile internaţionale emise de IASC, literatura contabilă străină.

---

[1] Pentru detalii privind **dreptul contabil francez,** vezi: Memento pratique comptable, Editions Francis Lefebvre, 1990, p. 26-44; Robert Obert, Comptabilité générale approfondie, Ed. Dunod, Paris, 1992, p. 11-13; Bernard Colasse, Contabilitate generală, ediţia a 4-a, traducere de Neculai Tabără, Editura Moldova, Iaşi, 1995, p. 81-91.

[2] Iosif R. Urs, Smaranda Angheni, Drept civil, vol. I, Editura Oscar Print, Bucureşti, 1997, p. 33.

Scanned with OKEN Scanner

O caracteristică a sistemului actual de norme contabile româneşti este compatibilitatea acestuia cu dreptul contabil al Uniunii Europene, prin integrarea unor prevederi, în special din Directiva a IV-a europeană privind conturile anuale ale societăţilor de capitaluri, în dreptul contabil românesc. În plan doctrinar, asistăm la formarea unei literaturi contabile româneşti, care încearcă să difuzeze o nouă viziune, gestionară, asupra contabilităţii de întreprindere.

În ce priveşte evoluţia viitoare a contabilităţii româneşti, considerăm că este necesar ca întregul proces de normalizare contabilă să se bazeze pe un cadru teoretic al contabilităţii. Acest cadru teoretic ar trebui să stabilească obiectivele contabilităţii de întreprindere, utilizatorii de informaţii contabile şi nevoile lor, să procedeze la o explicitare a principiilor contabile general acceptate, să definească conceptele şi noţiunile contabile etc. În baza acestor principii şi concepte s-ar putea proceda la o „reaşezare" a actualului „Sistem contabil al agenţilor economici" şi la emiterea de noi norme contabile. Plecând de la tradiţia contabilă românească, considerăm că normalizarea contabilă din ţara noastră trebuie să se bazeze în continuare pe ideea de **plan contabil general** (naţional), însă aceasta nu exclude elaborarea unui **cadru teoretic al contabilităţii,** considerat ca o „metanormă". Acest cadru teoretic, prezentat în mod explicit, ar trebui să ţină cont şi de evoluţiile teoretico-practice din domeniul contabilităţii pe plan internaţional. În acest sens, el ar putea îngloba principii, concepte şi noţiuni contabile definite şi de cadrul conceptual internaţional al IASC, în vederea elaborării unor norme contabile naţionale care să servească întreprinderilor româneşti ce doresc să aibă acces pe pieţele internaţionale de capital.

Existenţa unui cadru teoretic al contabilităţii româneşti, prezentat în mod explicit, ar avea, după opinia noastră, următoarele consecinţe: asigurarea coerenţei normelor contabile naţionale; permite internaţionalizarea, mai accentuată, a limbajului contabil autohton, asigură o credibilizare mai puternică a organismelor de normalizare contabilă şi, nu în ultimul rând, ar genera un progres ştiinţific în doctrina contabilă românească prin lucrările şi dezbaterile care sunt generate de

Scanned with OKEN Scanner

SISTEMUL NORMATIV ŞI DOCTRINAR AL CONTABILITĂŢII

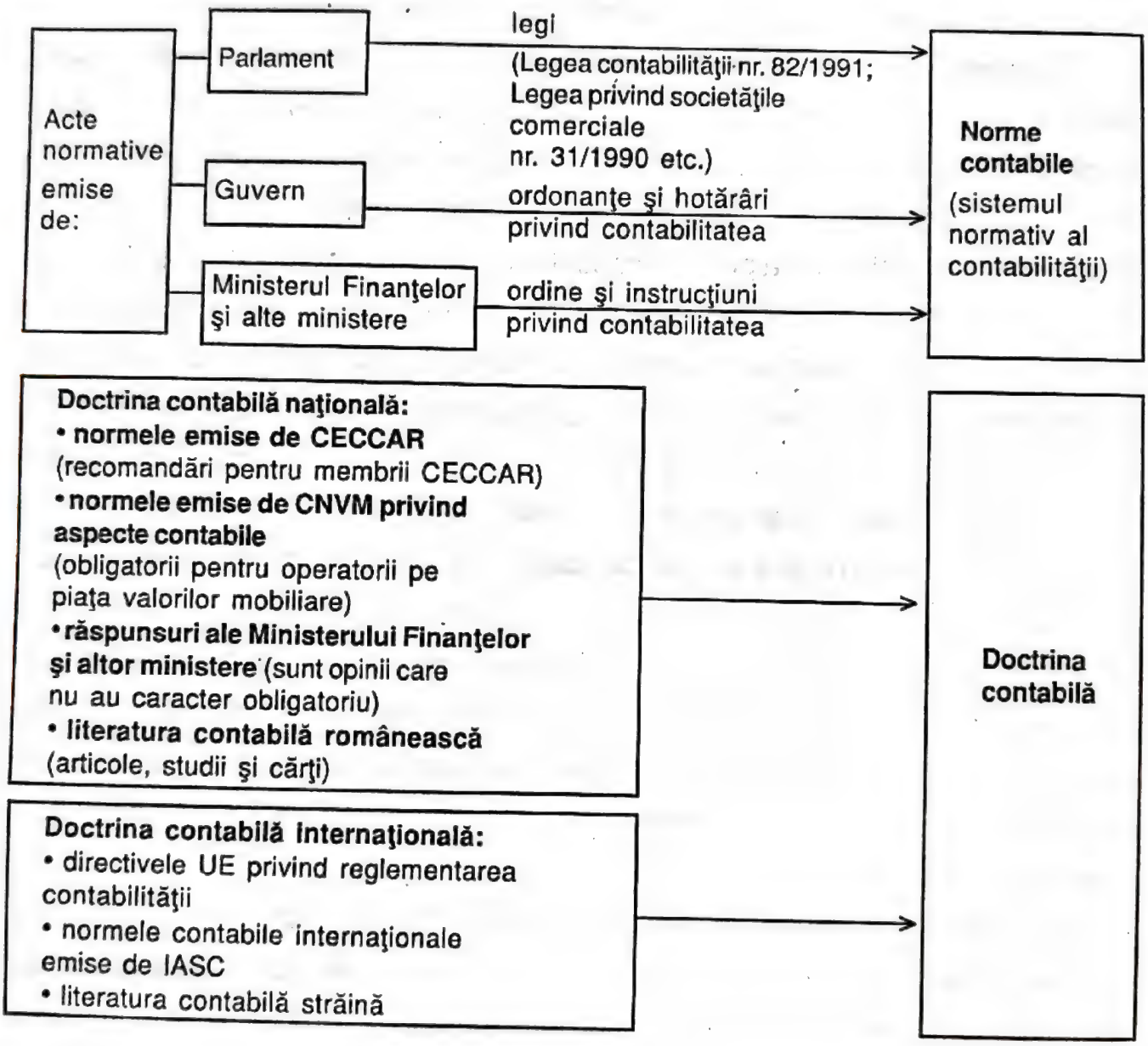

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul 5

Actorii şi regizorii în jocul social al contabilităţii: punerea în scenă

Relaţiile dintre actorii jocului social al contabilităţii, dintre aceştia şi regizori sunt foarte complexe. Pentru că „jocul" presupune comportamente, atitudini, interese, fenomene de „lobby". Este vorba despre o lume în care neutralitatea regizorilor (normalizatorilor) este greu de menţinut. Dacă nu cumva aceştia au, din start, un parti-pris. Apare ca naturală respectarea unor norme deontologice ale jocului. Dar nu toţi actorii sunt dispuşi, sunt obişnuiţi cu legile nescrise sau scrise ale „fair"-ului. Excepţia confirmă regula şi reprezentanţii profesiei contabile liberale, ca şi cei ai comisiilor de valori mobiliare (adică tocmai garanţii controlului de calitate) sunt educaţi în acest spirit.

Intensitatea jocului creşte cu atât mai mult cu cât pe scenă intervin şi factorii externi: armonizarea contabilă europeană, nominalizarea contabilă internaţională, organismele europene şi mondiale ale profesiei etc.

Dar, indiferent de gradul de obiectivitate (sau, dacă vreţi, de subiectivitate) al jocului social, în marea piesă care este sistemul contabil al unei ţări, efectele se măsoară prin natura produselor acestui sistem, în primul rând, a produselor finale (documentele de sinteză).

Jocul social al contabilităţii a ridicat, în timp, o întrebare fundamentală pentru regizori: alegerea între alternativa unui singur set de documente de sinteză sau a mai multor seturi. Când alternativele sunt tranşant opuse, apare mai totdeauna, o a treia cale, compromisul.

Obligaţia de a publica un singur set de documente de sinteză s-a constituit într-un principiu contabil, numit, îndeobşte, **principiul unicităţii bilanţului.** Corolarul

Scanned with OKEN Scanner

lui este, în mod evident, **interzicerea** publicării mai multor seturi.

Unicitatea bilanţului este principiul către care au convers referirile (fostului) organism american de normalizare contabilă, Accounting Principles Board, în 1970: „Pregătită în vederea unor scopuri particulare, informaţia nu poate, cu adevărat, să servească altor necesităţi. Mai mult, a ţine cont de necesităţile specifice unui număr mare de utilizatori, costul acestei alternative, confuzia care ar putea să rezulte din publicarea mai multor seturi de documente (de către aceeaşi întreprindere), toate acestea militează împotriva tentativei de a satisface necesităţile, prin mai multe documente specializate".

Dar, ca peste tot, sacramentalitatea principiului unicităţii bilanţului nu putea să rămână neatinsă. Tentaţia era mare. Argumentarea, deopotrivă. În curentul celor care au repus în discuţie principiul unicităţii, s-au situat, pe de o parte **contestatarii,** iar, pe de altă parte, **moderaţii.**

Contestatarii se plasează în câmpul soluţiilor de tip „baze de date". Propunerile lor abundă în literatura anglo-americană.

Moderaţii se plasează, mai ales, în zona practicilor contabile şi vizează numai o modificare (alterare) a principiului.

Arhitectura sistemului contabil alternativ, în condiţii de nerespectare a principiului unicităţii bilanţului, a făcut obiectul a numeroase studii. Unul dintre cele mai relevante pare a fi cel realizat de Gérald Augustin[1)], studiu ale cărui coordonate principale fac obiectul referinţelor noastre.

1. **Punctele de vedere ale „contestatarilor"**

Aceste puncte de vedere s-au regrupat în jurul a două abordări:

- abordare multicriteriu a valorii;
- întreprinderea ca „nod de contracte".

a) **Abordarea multicriteriu a valorii**

Acest tip de abordare îşi are originea în contestarea costurilor istorice. Deschizătorul de drumuri este **Jean St. G. Kerr**, care, în 1956, a publicat articolul „Trei concepte ale profitului din afaceri" (Three concepts of business income, în „The Australian Accountant"), în care relevă că **nu există un rezultat acceptabil pentru toate situaţiile,** rezultat care să se constituie în valoarea adevărată a perioadei.

Cum scopurile contabilităţii sunt diferite, trebuie acceptate diferite concepte

[1)] Gérald Augustin, Le principe de l'unicité du bilan. Histoire de sa remise en cause dans la littérature anglo-américaine - le cas francais. Revue de droit comptable, nr. 94-2.

Scanned with OKEN Scanner

de rezultat. În acest sens, Kerr propune trei concepte de rezultat:

• Cel bazat pe **costurile istorice convenţionale** (conventional historical cost concept of income). Conform acestui concept, rezultatul este compus din două elemente:

- **profitul pur din vânzare,** ca diferenţă între venituri şi cheltuielile evaluate în momentul vânzării;

- **câştigul de preţ,** care provine din diferenţa între valoarea de achiziţie (cu alte cuvinte, valoarea cheltuielilor consumate) şi valoarea în momentul vânzării.

În mod evident, un astfel de punct de vedere presupune că viaţa întreprinderii este un **„continuum"** şi că, deci, nu se poate vorbi despre profit, decât atunci când **capacitatea contributivă a tuturor elementelor este menţinută.**

• Cel fondat pe **costurile istorice corectate prin metoda puterii de cumpărare** (adjusted historical cost concept of income). Corectarea presupune recursul la un indice general al preţurilor, în vederea menţinerii puterii de cumpărare. Conceptul permite să se ajusteze influenţa creşterii de preţuri, şi nu obţinerea unui profit „adevărat".

• În sfârşit, cel bazat pe **costurile actuale** (current cost concept of income). Conform acestui concept, se acordă **prioritate** elementelor de activ, deci **capitalului fizic.** Moneda devine un element secundar. Cum costurile actuale sunt costuri de înlocuire şi/sau valori de piaţă, acest concept este mult mai apropiat de acceptarea vieţii întreprinderii ca un „continuum".

Un studiu mai elaborat şi cu mai multă audienţă aparţine lui **Edwards şi Bell.** Ei publică, în 1961, lucrarea „teoria şi măsurarea profitului din afaceri" (The theory and measurement of business income), în care utilizează termenul de **contabilitate flexibilă,** prin care se procedează la calcule de tip **economic.** Baza de plecare este contabilitatea istorică, iar produsul obţinut, o contabilitate în **valori actuale.** Profitul din afaceri, numit şi produs industrial, se obţine din următorii paşi operaţionali:

Mai întâi, se calculează profitul contabil:

Vânzările exprimate la valoarea lor actuală ..... 10.000 u.m.
- Cheltuielile consumate în cursul perioadei
(înregistrate la valoarea lor istorică) ..... 5.200 u.m.
Profitul contabil ..... 4.800 u.m.

Apoi, profitul contabil, se decompune în două componente:

Scanned with OKEN Scanner

1) Profitul curent din exploatare (current operating profit), calculat astfel:

Vânzările exprimate în valori actuale	10.000 u.m.
- Consumurile exprimate la valoarea actuală	5.500 u.m.
Profitul curent din exploatare	4.500 u.m.

2) Economiile de cost realizate (realised cost savings):

Consumurile exprimate la valoare actuală	5.500 u.m.
- Consumurile înregistrate la valoarea istorică	5.200 u.m.
Economiile de cost realizate	300 u.m.

În sfârşit, se poate obţine un profit din afaceri (profit industrial), prin cumularea a două subprofituri: profitul curent din exploatare şi economiile de cost realizate (realisable cost savings):

Profitul curent din exploatare	4.500 u.m.
+ Economiile de cost realizabile	230 u.m.
Profitul din afaceri	4.730 u.m.

Economiile de cost realizabile au fost calculate, plecând de la următoarele date: întreprinderea a deţinut (stocat) 100 unităţi de produs, la 7 u.m./unitate de produs; stocul ei a crescut cu 30 unităţi de produs, al căror cost mediu a fost de 6 u.m./unitate de produs (valoarea unitară la sfârşitul perioadei fiind de 7 u.m.). De aici, se deduc următoarele elemente:

(i) câştigurile realizabile asupra celor 100 unităţi de produs (stocului iniţial deţinut până la sfârşitul perioadei):

(7 - 5) x 100 =	200 u.m.

(ii) câştigurile realizabile asupra creşterii de stoc (30 unităţi de produs):

(7 - 6) x 30 =	30 u.m.
Economiile de cost realizabile	230 u.m.

Profitul contabil devine profit curent din exploatare (4.500), atunci când toate elementele sunt evaluate în valori actuale. Dacă la profitul curent din exploatare se adaugă câştigul realizat din creşterea de preţuri (economiile de cost realizate), se obţine rezultatul tradiţional (profitul contabil = 4.500 + 300 = 4.800 u.m.), iar dacă la profitul curent din exploatare se adaugă câştigul monetar nerealizat, deoarece o parte din stocuri sunt deţinute şi încă nerealizate, se obţine profitul din afaceri (4.500 + 230 = 4.730 u.m.).

Deoarece sistemul propus de Edwards şi Bell se fondează pe două calcule

Scanned with OKEN Scanner

de rezultat, el conduce la două **bilanţuri.** Totuşi, sistemul lor **ignoră** celelalte valori posibile (cu excepţia valorii istorice şi a celei actuale).

Este şi motivul pentru care **Chambers,** în lucrarea „Comportamentul în contabilitate, evaluare şi economie" (Accounting, evaluation and economic behaviour), apărută în 1966, propune recursul la **mai multe valori.** În centrul sistemului său de evaluare se plasează **valoarea netă de realizare** (net realisable value). Valoarea istorică este singura valoare de intrare, iar valoarea de înlocuire poate fi utilizată cu ocazia unei reutilizări a unui bun. De asemenea, atunci când o întreprindere ezită în faţa mai multor variante, ea poate să utilizeze o valoare actualizată, în funcţie de puterea de cumpărare, în vederea determinării rezultatului.

Totuşi, după cum remarcă Chambers, valoarea preferată pentru un activ nemonetar este valoarea de piaţă (valoarea netă de realizare).

Nu este mai puţin adevărat că şi valorile de piaţă au făcut obiectul a numeroase critici, mai ales, în absenţa mediului care permite să le obţinem cu uşurinţă, şi anume, existenţa pieţei secundare. Aceasta nu a împiedicat afirmarea studiului lui Chambers, considerat unul dintre părinţii curentului recunoscut sub numele de „contabilităţi multicoloane". Acest curent a constat în afectarea mai multor coloane elementelor din structura bilanţului şi contului de profit şi pierdere. Pe această undă se situează studiul lui Dockweiler „Practicabilitatea situaţiilor financiare multiplu dezvoltate: un studiu de caz" (The practicability of developing multiple financial statement: a case study), în care elementele documentelor de sinteză principale sunt evaluate în costuri istorice, în costuri ajustate în funcţie de puterea de cumpărare şi în costuri de înlocuire:

Elemente	Historic Cost Data	Price Level Adjusted Data	Replacement Cost Data

Deceniul inflaţionist al anilor 1970, care a caracterizat economiile occidentale, a fost cadrul în care abordarea „multicoloane" a căpătat noi expresii. Mărturie stă şi standardul organismului american de normalizare contabilă, FAS 33, caracterizat de noi pe larg, în lucrarea „Sisteme contabile adaptate inflaţiei"[1]. Conform acestui standard, se acorda credit, în continuare, măsurării în costuri istorice, dar întreprinderile trebuiau să prezinte şi informaţii suplimentare, pe baza metodei

[1] N. Feleagă şi I. Ionaşcu, Contabilitate financiară, volumul 4, Editura Economică, 1994.

Scanned with OKEN Scanner

puterii de cumpărare şi a costurilor actuale.

Scăderea inflaţiei, în anii care au urmat deceniului inflaţionist, au făcut ca abordarea „multicoloane" să nu cunoască succesul scontat, în viaţa întreprinderilor.

b) **Întreprinderea ca „nod de contracte"**

Dacă primul punct de vedere contestatar a licitat existenţa mai multor valori, deci a mai multor contabilităţi, abordarea de tip „întreprinderea ca nod de contracte" încearcă să justifice, pe baza altor argumente, pluralitatea documentelor de sinteză.

O astfel de abordare invocă prezenţa „teoriei contractelor", exprimată de mai mulţi economişti, dintre care **Eggertsson,** în lucrarea „Comportamentul economic şi instituţia" (Economic Behaviour and Institution), publicată în 1990. Conform lui Eggertsson, **creşterea** întreprinderii se explică prin intermediul contractelor, care pun în relaţie salariaţii cu întreprinderea, conducătorii cu acţionarii, societatea cu partenerii comerciali.

El afirmă că numai focalizarea contabilităţii pe contracte permite dezvăluirea şi determinarea fluxurilor nete viitoare de trezorerie.

Rashad Abdel Khalik, prin lucrarea „Cultura confuză a practicilor contabile general admise. Necesitatea a două seturi de situaţii financiare" (The messy culture of GAAP. The need for two sets of financial statements), publicată în 1991, iese din eterna dezbatere privind pluralitatea valorii şi încearcă să justifice nevoia de pluralitate a documentelor de sinteză, pe baza teoriei contractelor. Una este să se înregistreze cumpărarea de bunuri, pe baza unei facturi, şi altceva este să se înregistreze, în mod regulat, obligaţia de a cumpăra acelaşi tip de bunuri, pe baza datelor stipulate în contract.

Contractele şi obligaţiile pe care acestea le generează au făcut obiectul contabilităţii tradiţionale. Ele formează conţinutul standardului american FAS 47 „Comunicarea obligaţiilor pe termen lung" (Disclosure of long term obligations), emis în 1987. Standardul se referă la contractele sigure, şi nu la cele supuse condiţiilor, punând astfel accentul pe ceea ce este cert. În felul acesta, organismul american de normalizare ignoră „nemăsurabilul".

Khalik „reproşează" contabilităţii de a-şi fi făcut deviză din „calculează numai ce poate fi verificat". Un atare unic punct de vedere este consecinţa absolutizării principiilor contabile şi, în special, a prudenţei, care a adus după sine o cultură a „sigurului" şi a „raţionalului". Înregistrarea în contabilitate a contractelor presupune deci ieşirea din sistemul clasic de norme. Khalik propune, în acest sens, două contabilităţi:

Scanned with OKEN Scanner

- una care permite probarea tranzacţiilor (pe baza documentelor justificative): conform acestei contabilităţi, auditorul poate să certifice conturile;

- o a doua care să evalueze contractele.

Apreciindu-se virtuţile celei de-a doua contabilităţi, nu pot să fie neglijate, totuşi, limitele ei:

- ea ar fi foarte diferită de la o întreprindere la alta, ceea ce ar împiedica procesul de normalizare;

- pentru a da credit valenţelor evaluării contractelor, ar trebui să se demonstreze că acestea (contractele) reprezintă singura variabilă explicativă a întreprinderii.

2. **Punctele de vedere ale „moderaţilor"**

Plecând de la premisa că bilanţul unic nu poate să satisfacă toate categoriile de utilizatori, unii specialişti s-au postat pe poziţiile „atenuării" principiului unicităţii, deci fără să-l respingă complet.

Gérald Augustin[1)] aduce în discuţie:

- pe de o parte, contabilităţile simplificate;

- pe de altă parte, situaţia în Franţa.

a) **Contabilităţile simplificate**

Am evocat anterior că numeroase studii au demonstrat utilitatea relativ mică a informaţiilor structurate în documentele de sinteză. Dimpotrivă, există numeroase fapte utile care nu sunt semnalate de acestea.

Mai mult, unei anumite categorii de utilizatori îi sunt necesare numai o parte din informaţiile conţinute în documentele de sinteză.

În vederea inventarierii şi satisfacerii necesităţilor informaţionale ale diferitelor categorii de utilizatori, s-a procedat la studii concrete care au vizat **reacţia acestora în faţa documentelor de sinteză.**

Pentru satisfacerea acestor necesităţi, nu este obligatoriu să se creeze noi contabilităţi. Se poate proceda numai la o prezentare diferită a aceluiaşi document. Este sensul dat contabilităţilor simplificate. S-au propus, în acest sens, contabilităţi pentru acţionari şi contabilităţi pentru salariaţi. Către un astfel de scop converg studiile britanicilor Lee şi Tweedie.

În lucrarea „Investitorul instituţional şi informaţia financiară" (The institutional investor and financial information), apărută în 1981, cei doi au demonstrat lipsa de

---

[1)] Gérald Augustin, articol anterior citat.

Scanned with OKEN Scanner

inteligibilitate a majorităţii termenilor tehnici contabili. Ei constată că rapoartele financiare au devenit **documente pregătite de contabili pentru contabili.** Investitorul profan se interesează asupra perspectivelor viitoare de dezvoltare a întreprinderii. Ori, astfel de informaţii nu fac obiectul documentelor de sinteză.

A.E. Hamill a procedat la un studiu finanţat de organismul profesiei contabile din Anglia şi Ţara Galilor (ICAEW), studiu intitulat „Situaţiile financiare simplificate" (Simplified financial statements), prin care s-a proiectat un model al contabilităţii pentru acţionari, ale cărui teme principale sunt:

- contextul în care se situează societatea;
- rezumatul rezultatelor obţinute în exerciţiile precedente;
- un cont de profit şi pierdere simplificat;
- un bilanţ simplificat;
- modul de percepere a viitorului.

Bilanţul şi contul de profit şi pierdere simplificate sunt concepute pe baza documentelor de sinteză uzuale, motiv pentru care se poate vorbi despre o „atenuare" a principiului unicităţii şi, nu despre o „contestare" a acestuia.

A. Hilton, în lucrarea „Rapoartele pentru salariaţi. Cum să comunici informaţia financiară pentru salariaţi" (Employee reports. How to communicate financial information to employees), publicată în 1978, prezintă rezultatele unui studiu empiric efectuat asupra salariaţilor şi necesităţile lor informaţionale. Ele sunt grupate în două categorii: (i) informaţii privind societatea, în general: organizarea societăţii; informaţia financiară; informaţia privind productivitatea; informaţia privind planurile şi perspectivele; (ii) informaţii privind munca: referitoare la personal; referitoare la relaţiile industriale; referitoare la retribuire; referitoare la condiţiile de muncă.

Nu trebuie ignorate nici preocupările organizaţiilor ecologiste de a impune o reprezentare contabilă a relaţiei întreprinderii cu mediul natural[1]. Cum capitalul ecologic începe să devină o resursă rară, protecţia mediului natural trebuie să devină o prioritate pentru multe întreprinderi, deci o componentă a strategiei lor de dezvoltare. Ca atare, tentaculele contabilităţii trebuie să prindă şi acest relativ nou domeniu, impunând şi ele restructurări conceptuale şi o repunere în cauză a principiului unicităţii bilanţului.

b) **Situaţia în Franţa**

Gérald Augustin constată că:

• **Atenuarea** principiului unicităţii bilanţului s-a realizat prin separarea între contabilitatea generală (financiară) şi cea analitică (de gestiune).

Din această separare a rezultat:

---

[1] Ion Ionaşcu, Epistemologia contabilităţii, Editura Economică, 1997, paginile 166-168.

Scanned with OKEN Scanner

- existenţa unui **rezultat legal,** de vocaţie externă, cu o puternică conotaţie fiscală;

- existenţa unui **rezultat de gestiune,** de vocaţie internă, cu un caracter economic.

• **Contestarea** principiului unicităţii bilanţului şi-a găsit justificarea prin:

- instituirea unui **bilanţ social**[1)], întocmit conform unei legi ce datează din 1977, lege care structurează numeroase informaţii privind munca şi personalul.

- deconectarea bilanţurilor societăţilor individuale, de bilanţurile consolidate (ale grupurilor de societăţi); spre deosebire de primele, care se fondează pe o abordare de tip **juridic,** documentele consolidate autorizează o abordare de tip **economic,** cu atât mai mult cu cât ele nu servesc drept bază pentru impozitare.

Atenuarea principiului unicităţii, în mediul francez, poate fi explicată şi prin:

- Dezvoltarea excesivă a anexei, menită să satisfacă un număr din ce în ce mai mare de utilizatori. Augustin remarcă faptul că această tendinţă riscă să dezvolte o **veritabilă strategie a dezinformării.**

- Ponderea destul de mare a fiscalităţii, ceea ce solicită prezenţa a două rezultate, unul contabil şi celălalt fiscal, şi o anumită dependenţă a contabilităţii faţă de fiscalitate. Augustin pledează, în consecinţă, pentru deconectarea contabilităţii de fiscalitate şi propune două serii de documente independente: (i) o serie de documente fiscale; (ii) o serie de documente contabile.

În urma multiplelor analize ale situaţiei franceze, Augustin se declară adeptul existenţei mai multor bilanţuri, consecinţă a existenţei mai multor norme:

- un document contabil de tip juridic sau patrimonial (care să servească scopurilor de comunicare financiară externă);

- un document contabil economic, de tip decizional (utilizabil de către conducerea întreprinderii);

- un document de tip fiscal.

În ceea ce priveşte existenţa a două seturi de documente contabile, în primul (de natură patrimonială) s-ar licita aplicarea principiului primordialităţii dreptului asupra realităţii economice, iar în cel de al doilea, primordialitatea realităţii economice asupra aparenţei juridice.

Gérald Augustin îşi încheie studiul său asupra alternativelor la principiul unicităţii bilanţului, prin identificarea unei alte căi (a treia) de normalizare contabilă,

---

[1)] Informaţiile principale ale unui bilanţ social au făcut obiectul paragrafului 1.5.

Scanned with OKEN Scanner

şi anume, **normalizarea multidimensională.** Ea se impune, în confruntare cu primele două: **normalizarea imperativă,** cu o singură normă pentru o anumită problemă şi **normalizarea suplă,** cu mai multe opţiuni pentru o anumită problemă.

Prin normalizarea multidimensională, se asigură întocmirea mai multor serii de situaţii financiare. Ea implică o creştere a gradului de supleţe privind principiile şi obiectivele calitative urmărite de contabilitate. Ceea ce presupune găsirea punctului de echilibru optim între „prudenţă" şi „prioritatea realităţii în faţa formei", sau, între „relevanţă" şi „fiabilitate". Şi, nu în ultimul rând, clasificarea principiilor şi calităţilor în ordinea priorităţii pe care le-o acordăm.

Astfel, cercetarea contabilă şi normalizarea pătrund într-o lume fascinantă. În mod evident, unicitatea bilanţului, în contabilitatea românească, nu a fost şi nu va fi, prea curând, repusă în discuţie. Poate, exceptând tratamentul conturilor, în condiţii de inflaţie, solicitat prin ordonanţa Guvernului nr. 70/1994, privind impozitul pe profit, devenită între timp caducă, şi un proiect de normă privind contabilitatea de inflaţie, aflat de prea multă vreme pe masa de lucru a normalizatorilor români. Totuşi, o atare temă trebuie să iasă din conul de umbră şi să intre în câmpul de investigaţie al mediului academic.

Jocul social al contabilităţii devine tot mai interesant, pe măsură ce creşte gradul de pregătire profesională a actorilor. Investiţia în formare devine o componentă esenţială a succesului. Regizorii, adică normalizatorii, indiferent că se plasează la nivel naţional, supranaţional (directivele europene) sau internaţional (IASC), sunt tot mai des puşi în situaţia să lase în „cutia cu amintiri" tehnicile devenite atât de repede depăşite, să-şi reînnoiască anual arsenalul de lucru. Tindem spre un limbaj contabil universal, dar drumul este încă lung, pentru că, iată, în filosofia contabilităţii şi comunicării financiare mai este loc de mari dispute: continental-europenii contra anglo-saxoni: valorile istorice, opozabile valorilor actuale; protecţia creditorilor, opozabilă protecţiei investitorilor; orientarea către bilanţ, opozabilă orientării către contul de profit şi pierdere; hegemonia fiscalităţii, opozabilă hegemoniei lumii afacerilor; perspectiva pe termen lung, opozabilă perspectivei pe termen scurt; dominaţia principiilor contabile general admise, opozabilă dominaţiei managementului de întreprindere; profesia contabilă, opozabilă controlului statal; flexibilitatea, opozabilă uniformităţii; conservatorismul, opozabil optimismului (deci, progresului); transparenţa, opozabilă discreţiei. De modul în care vor fi soluţionate aceste dispute depinde starea de pace contabilă mondială. Dar trebuie să recunoaştem că tocmai aceste dispute dau culoare şi savoare contabilităţii. Când, noi, contabilii, am fost mai fericiţi (profesional)? Pentru că, da, contabilitatea a devenit o miză, un joc social.

Scanned with OKEN Scanner

Bibliografie selectivă

Gérald Augustin — Le principe de l'unicité du bilan. Histoire de sa remise en cause dans la littérature anglo-américain - le cas français. Revue de droit comptable, nr. 94-2

Viorel Avram, Niculae Feleagă, Ionel Ionaşcu, Liliana Malciu, Mihaela Minu, Constanţa Nazarcu, Ramona Neag, Marian Săcărin — Contabilitate aprofundată, Editura Economică, 1996

G. Barthès de Ruyter, G. Gélard — L'abus de droit: une arme contre la comptabilité imaginative? Revue française de comptabilité, octobre, 1992

D. Beresford — What's the FASB doing about international accounting standards?, în Financial Executive, mai-iunie, 1990

Yves Bernheim — La comptabilité d'intention, bonne ou mauvaise intention, Revue de droit comptable, décembre 1993, No. 93-4

Yves Bernheim — L'essentiel des US GAAP Référentiel comptable américain et enjeux de l'harmonisation internationale, Mazars & Guérard, 1997

Raymond Bethoux, François Kremper — Cadre Conceptuel de l'IASC - Contexte et Contenu, Rfc 191 - iunie 1988

Daniel Boussard — À la recherche du principe de continuité, Étude nr. 6

A. Burlaud, G. Simon — Comptabilité de gestion, Vuibert Gestion, 1993

Robert Cabbaut — Théorie financière, Ed. Économica, 1987

Jean François Casta — La comptabilité et ses utilisateurs, in Encyclopédie de Gestion, Economica, Paris, 1989

Jacques Caudron — La création, l'imagination, l'intention sont-elles des vertus comptables? Revue de droit comptable, Décembre 1993, No. 93-4

Elie Cohen — Analyse financière, Économica, 1988

Bernard Colasse — La notion de normalisation comptable (entre normalisation industrielle et normalisation sociale), Revue française de comptabilité, septembre 1987

Bernard Colasse — Où il est question d'un cadre comptable conceptuel français, Revue de droit comptable, 91-3

Bernard Colasse — L'offre et la demande d'informations comptables, Seminar de iniţiere în cercetarea contabilă, Universitatea Paris-Dauphine, 1991 / 1992

Bernard Colasse — Contabilitate generală, Ediţia a 4-a, traducere de Neculai Tabără, Editura Moldova, 1995

Bernard Colasse — Les voies de la recherche en comptabilité financière, comunicare din volumul "Enseignements et recherches en gestion, évolution et perspectives", Presses de l'Université des Siences Sociales de Toulouse, 1996

Bernard Colasse — Revista franceză "Comptabilité, Contrôle, Audit" a Asociaţiei franceze de contabilitate, martie 1996, rubrica "Editorial"

Bernard Colasse — Commentaire analytique et critique du projet de cadre conceptuel du CPDC, RFC nr. 282, octombrie 1996

C. Colette, J. Richard — Comptabilité générale par la méthode des flux, Dunod, Paris, 1990

Raymond Danziger — Dificultés conceptuelles et la crédibilité de la comptabilité, Seminar de iniţiere în cercetarea contabilă organizat la Universitatea Paris - Dauphine, 1991 / 1992

Eric Delesalle — Faire évoluer le P.C.G. ou le P.C.G. face aux douze travaux d'Hercule, Revue Française de Comptabilité, iunie 1994

Eric Delesalle — Dix ans d'application de la loi comptable, La documentation organique, Paris, Septembre 1994

Scanned with OKEN Scanner

Pierre Jouanique	En relisant Schmalenbach... ou l'histoire du Plan Comptable, Revue du trésor, No. 8-9, Août-Septembre, 1991
Louis Klee (coordonator), **M.H. Aguillar, Patrick Boisselier, J.C. Lavoyer, Paul Lurkin, Théodora Papadatou, Antonio Socias Salva, Jacques Richard**	La comptabilité des sociétés dans la C.E.E., la Villeguérin Editions, 1992
Jean Pierre Lagrange Michèle Saint-Ferdinand,	Le système croisé, l'économie traduite en comptabilité; ESI, 1990
Jacqueline Langot	Comptabilité Anglo-Saxonne, Normes, Mécanismes et Documents Financiers, Préface d'Alain Burlaud, Économica, Paris, 1992
Pierre Lassègue	Gestion de l'entreprise et comptabilité, 11e édition, Éditions Dalloz, Paris, 1996
Pierre Lauzel, Robert Teller	Contrôle de gestion et budgets, 7e édition, Sirey, 1994
Léo-Paul Lauzon	Fondements conceptuels de la comptablité financière, Exposé critique, Gaëtan Morin Éditeur, 1990
Benoît Lebrun	L'harmonisation comptable internationale, în "La revue fiduciaire comptable", No. 216, février 1996
Edmond Marquès	Comptabilité générale, Analyse comptable et financière, Nouvelle Edition, Paris, 1995
Sub directia: **Robert Mazars, Claude Charron, Pierre Gatet, Isabelle de Kerviller, Jean-Louis Lebrun, Hubert Luneau, Philippe Peuch-Lestrade**	Practiques Lamy, Comptable, 1993
Louis Ménard, Canada, **Nadi Chlala, Donald E. Kieso, Jerry J. Weigandt, V. Bruce Irvine, W. Harold Silvester**	Comptabilité intermédiaire, Éditions du Renouveau Pédagogique Inc, Ottawa, 1991
Ahmed Naciri	Une analyse comparative des systèmes de normalisation français et américain, Revue française de comptabilité, septembre 1986
Ahmed Naciri	Le cadre conceptuel américain et ses conséquences sur le modèle comptable traditionnel, Revue française de comptabilité nr. 173 / 1986
Christopher Nobes	The causes of financial reporting differences, în Nobes şi Parker, Issues in Multinational Accounting, Oxford, 1988
Christopher Nobes	The True and Fair View: Impact on and of the Fourth Directive, Discussion Papers, University of Reading, 1993
Robert Obert	Pratique internationale de la comptabilité et de l'audit, Dunod, Paris, 1994
François Pasqualini	Le principe de l'image fidèle en droit comptable, Éditions Litec, 1992
Iacob Petru Pântea (coordonator)	Contabilitatea financiară a agenţilor economici din România, Editura Intel Credo, 1995
Claude Pérochon	Comptabilité générale, Foucher, 1981
Claude Pérochon	Présentation du plan comptable français, PCG 1982, Les Editions Foucher, Paris, 1983
Dang Pham	Principes comptables fondementaux, în Encyclopédie de gestion, Tome 3, Économica, Paris, 1989
A. Prost, L. Klee	La face cahée des directives comptables européennes, Revue de droit comptable 90-2

Scanned with OKEN Scanner